Orhan Pamuk

KARA KİTAP

10. BASIM

TÜRK YAZARLARI

Bu kitap, İstanbul'da Can Yayınları'nda dizildi, Şefik Basımevi'nde basıldı.

(1991)

Orhan Pamuk

KARA KİTAP

ROMAN

CAN YAYINLARI LTD.ŞTİ

Babıâli Caddesi, No: 19, kat:2, Cağaloğlu, İstanbul Tel. 5286113, 5135188

1. basım:

2. basım:

3. basım:

4. basım:

5. basım:

6. basım:

7. basım:

8. basım:

9. basım:

10. basım:

11. basım:

Mart 1990 Mart 1990 Nisan 1990 Mayıs 1990 Haziran 1990 Temmuz 1990 Ekim 1990

Ocak 1991 Ocak 1991 Mart 1991 Mayıs 1991

Aylin'e

İçindekiler

"İbn Arabi'nin gerçek bir vakıa olarak anlattığına göre, abdaldan olup ruhlar tarafından göklere çıkarılan bir arkadaşı, bir defasında dünyayı çevreleyen Kaf Dağı'na varmış, dağı da bir yılanın çevrelediğini görmüş. Bugün dünyayı çevreleyen böyle bir dağ ve onun da etrafında böyle bir yılan olmadığı malûmdur."

İslam Ansiklopedisi

BİRİNCİ KISIM

BİRİNCİ BÖLÜM GALİP RÜYA'YI İLK GÖRDÜĞÜNDE

Epigraf kullanmayın, çünkü yazının içindeki esrarı öldürür!

Adli

Böyle ölecekse, öldür o zaman sen de esrarı, esrar satan yalancı peygamberi öldür!

Bahti

Yatağın başından ucuna kadar uzanan mavi damalı yorganın engebeleri, gölgeli vadileri ve mavi yumuşak tepeleriyle örtülü tatlı ve ılık karanlıkta Rüya yüzükoyun uzanmış uyuyordu. Dışarıdan kış sabahının ilk sesleri geliyordu: Tek tük geçen arabalar ve eski otobüsler, poğaçacıyla işbirliği eden salepçinin kaldırıma konup kalkan güğümleri ve dolmuş durağının değnekçisinin düdüğü.

Odada, lacivert perdelerin soldurduğu kurşuni bir kış ışığı vardı. Uyku mahmurluğuyla Galip, karısının mavi yorgandan dışarı uzanan başına baktı: Rüya'nın çenesi yastığın kuştüyüne gömülmüştü. Alnının eğiminde, o sırada aklının içinde olup biten harika şeyleri insana korkuyla merak ettiren gerçek dışı bir yan vardı. "Hafıza," diye yazmıştı bir köşe yazısında Celâl, "bir bahçedir." "Rüya'nın bahçeleri, Rüya'nın bahçeleri..." diye düşünmüştü o zamanlar Galip, "düşünme, düşünme, kıskanırsın!" Ama Galip karısının alnına bakarak düşündü.

Uykunun huzuruna gömülmüş Rüya'nın kapıları kapalı bahçesinin söğütleri, akasyaları, aşmalı gülleri ve güneşi altında gezinmek isterdi şimdi. Orada karşılaşacağı suratlardan utançla korkarak: Sen de mi buradaydın, merhaba! Bilip beklediği tatsız anılar kadar, beklemediği erkek gölgelerini de merak ve acıyla görerek: Afedersiniz kardeşim, siz karımla nerede rastlaşmış ya da

tanışmıştınız? Üç yıl önce sizin evinizde, Alâaddin'in dükkânından aldığı yabancı bir moda dergisinin içinde, birlikte gittiğiniz ortaokul binasında, elele tutuştuğunuz sinemanın girişinde... Hayır, belki de Rüya'nın hafızası bu kadar kalabalık ve acımasız değildi; belki de hafızanın karanlık bahçesinin, güneş düşen tek köşesinde, şimdi Rüya'yla Galip bir sandal gezintisine çıkmışlardı. Rüya'lar İstanbul'a taşındıktan altı ay sonra, ikisi birlikte, Galip'le Rüya kabakulak olmuşlardı. O zamanlar, bazan Galip'in annesi bazan Rüya'nın güzel annesi Suzan yenge, bazan ikisi birden Galiple Rüya'yı ellerinden tutup, parke yollarda titreyen otobüslerle Bebek'e ya da Tarabya'ya sandal gezintisine çıkarırlardı. O yıllarda mikroplar ünlüydü, ilaçlar değil: Boğaz'ın temiz havasının çocukların kabakulağına iyi geleceğine inanılırdı. Sabahları deniz durgun olurdu, sandal beyaz, aynı kayıkçı hep dostane. Anneler ve yengeler sandalın kıçına otururlardı, sırtı inip kalkan sandalcının arkasına gizlenen Rüya'yla Galip sandalın burnuna, yan yana. Sandaldan denize uzanan ve birbirine benzeyen ayaklarının ve ince bileklerinin altından ağır ağır deniz akardı; yosunlar, yedi renkli mazot lekeleri, küçük ve yarı saydam çakıltaşları ve üstünde Celâl'in yazısı var mı diye baktıkları okunaklı gazete parçaları.

Galip, Rüya'yı ilk gördüğünde, kabakulak olmadan altı ay önce, yemek masasının üzerine yerleştirilen tabureye oturmuş, berbere saçlarını kestiriyordu. O zamanlar, uzun boylu Douglas bıyıklı berber, haftanın beş günü eve gelir, Dedeyi tıraş ederdi. Bu, Arabın ve Alâaddin'in dükkânının önünde kahve kuyruklarının uzadığı, naylon çorapların kaçakçılarca satıldığı, İstanbul'daki 56 model Chevrolet'lerin gittikçe çoğaldığı, Galip'in ilkokula başladığı ve Milliyet gazetesinin ikinci sayfasında haftada beş kere Selim Kaçmaz adıyla yazan Celâl'in yazılarını dikkatle okuduğu zamandı, ama okuma yazmayı öğrendiği zaman değil; çünkü okuma yazmayı iki yıl önce Babaanne öğretmişti: Yemek masasının köşesine otururlardı; Babaanne, en büyük sihiri, harflerin birbirine nasıl vurulacağını hırıltılı sesiyle duyurduktan sonra, ağzının kenarından eksik etmediği Bafra sigarasının dumanını üfler, dumandan torunun gözleri sulanır, alfabenin içindeki olağanüstü büyüklükteki at da mavileşip canlanırdı.

Altında at olduğu yazan iri at, topal sucunun ve hırsız eskicinin arabalarının kemikli atlarından büyüktü. Galip o zamanlar bu sağlıklı alfabe atının üzerine, resmin üzerine döküldüğü zaman onu canlandıran sihirli eczadan dökmeyi düşünüyordu, ama sonraları, ilkokula ikinci sınıftan başlamasına izin vermedikleri için, bir de okulda, aynı atlı alfabeyle okuma yazma öğrenirken bu isteğini saçma bulacaktı.

O zamanlar Dede, nar rengi şişenin içindeki o sihirli söz verdiği gibi sokaktan getirebilseydi, Galip sıvıyı Birinci I Savaşı'nın zeplinleri, topları ve çamurlu ölüleriyle dolu eski ve tozlu 'IIllustration' mecmualarının, Melih Amcanın Paris'ten ve Fas'tan yolladığı kartpostalların ve Vasıf'ın Dünya gazetesinden resmini kestiği yavrusunu emziren orangutanın ve Celâl'in gazetelerden kestiği tuhaf insan yüzlerinin üzerine dökmek isterdi. Ama artık Dede sokağa da çıkmıyordu, berbere gitmek için bile; bütün gün evdeydi. Gene de, sokağa çıkıp dükkâna gittiği günlerdeki gibi giyinirdi: Pazarları uzayan sakalı gibi kurşuni renkli, geniş yakalı, eski bir İngiliz ceketi, dökülen pantolon, kol düğmeleri ve Babanın dediği gibi, kaytan bir memur gravatı. Anne "gıravat" demez, "kravat" derdi: Eskiden Annenin ailesi daha zengin olduğu için. Sonra, Anneyle Baba, Dededen her geçen gün bir tanesi daha yıkılan boyası dökülmüş eski ahşap evlerden sözeder gibi sözederlerdi; biraz sonra dedeyi unutup sesleri birbirlerine doğru yükselmeye başlarsa Galip'e dönerlerdi: "Çık yukarı git oyna sen haydi." "Asansörle mi çıkayım?" "Tek başına asansöre binmesin!" "Tek başına asansöre binme!" "Vasıfla oynayayım mı?" "Hayır, kızıyor!"

Aslında kızmazdı. Vasıf sağır ve dilsizdi, ama benim yerlerde sürünürken 'gizli geçit' oynadığımı ve yatakların altından geçerek, mağaranın ucuna, apartman karanlığının dibine ulaşır gibi ve düşman siperlerine kazdığı bir tünelde kedi sessizliğiyle ilerleyen bir asker gibi ulaştığımı ve kendisiyle alay etmediğimi anlardı, ama sonra gelen Rüya hariç, ötekiler bilmezdi bunu. Bazan Vasıfla birlikte uzun uzun pencerelerden dışarı tramvay yoluna bakardık. Beton apartmanın beton cumbasının bir penceresi dünyanın bir ucu olan Camiye, bir penceresi de öteki ucu olan kız lisesine bakıyordu; arada

karakol, iri kestane ağacı, köşe ve Alâaddin'in vızır vızır işleyen dükkânı vardı. Dükkâna girip çıkanları seyrederken, gelip geçen arabaları birbirimize gösterirken Vasıf birden heyecanlanıp rüyasında şeytanla boğuşur gibi hırıltılı korkunç bir ses çıkarınca, ben boş bulunur korkardım. O zaman, az arkamızda, Babaanneyle karşılıklı iki baca gibi sigara tüttürüp radyoyu dinleyerek tek bacağı kısa koltuğunda oturan Dede, "Vasıf gene Galip'i korkuttu," derdi, kendisini dinlemeyen Babaanneye ve meraktan çok alışkanlıkla sorardı: "Kaç araba saydınız bakayım?" Ama Dodge, Packard, DeSoto ve yeni Chevrolet'lerin sayısına ilişkin verdiğim bilgileri dinlemezlerdi bile.

Babaanneyle Dede, sabahtan akşama kadar açık duran ve Türk köpeklerine benzemeyen bol tüylü ve huzurlu bir köpek biblosunun üzerinde uyuduğu radyodaki alaturka ve alafranga müziği, haberleri ve banka, kolonya ve milli piyango reklamlarını dinlerlerken sürekli konuşurlardı. Çoğu zaman, hiç dinmediği için alıştıkları bir diş ağrısından söz eder gibi ellerindeki sigaralardan şikâyet ederlerdi, hâlâ bırakamadıkları için suçu birbirlerine atarak, biri boğulur gibi öksürmeye başlarsa, öteki, önce zafer ve neşeyle, sonra endişe ve öfkeyle haklı olduğunu ilân ederek! Ama birazdan, birinden biri iyice sinirlenirdi: "Bir sigaram var zaten, ilişme allahaşkına!" Sonra, gazeteden okuduğu şeyi eklerdi:

"Sinirlere iyi geliyormuş!" Belki o zaman, biraz susarlardı, ama koridordaki duvar saatinin tiktaklarının duyulduğu bu sessizlikler çok sürmezdi. Ellerine yeniden aldıkları gazeteleri hışırdatırlarken ve öğleden sonra bezik oynarlarken konuşurlardı ve apartmandakiler akşam yemeğine ve birlikte radyo dinlemeye geldikleri zamanlar da ve gazetede Celâl'in köşe yazısını okuduktan sonra da: "Yazısının altına kendi imzasını atmasına izin verselerdi," derdi Dede, "belki aklını başına toplardı." "Koca adam," diye iç çekerdi Babaanne ve her zaman sorduğu şu soruyu ilk defa soruyormuş gibi yüzünde içlen bir merak ifadesi, sorardı: "Yazısının altına kendi adını koymasına izin vermedikleri için mi öyle kötü yazıyor, yoksa öyle kötü yazdığı için mi yazısının altına kendi adını koymasına izin vermiyorlar?" "Hiç olmazsa," derdi Dede, ikisinden birinin zaman zaman sarıldığı

teselliye sarılarak, "altına imzasını atmasına izin vermedikleri için bizi rezil ettiğini pek az kimse anlıyor." "Kimse anlamıyor," derdi o zaman Babaanne, Galip'in pek de içten olmadığını anlayabileceği bir edayla. "O yazılarında bizden sözettiğini kim söylüyor ki?" O zaman, sonraları Celâl'in her hafta okuyucularından yüzlerce mektup aldığı günlerde, bazı iddialara göre hayâlgücü kuruduğu için, bazı iddialara göre ise kadınlardan ve politika yapmaktan vakit bulamadığı için, bazı iddialara göreyse de, basit bir tembellikten birazcık değiştirip bu sefer kendi tantanalı adıyla yeniden yayımlayacağı o yazılardan birine, daha önceden yüzlerce kere tekrarladığı bir cümleyi bıkkınlık ve belli belirsiz bir sahtelik duygusuyla tekrarlayan ikinci sınıf tiyatro oyuncusu gibi değinerek,

"Apartman yazısında bizim apartmandan sözettiğini kim bilmiyor ki allahaşkına!" derdi Dede ve Babaanne de susardı.

O zamanlar Dede, sonraları daha sık göreceği o rüyadan yeni yeni sözetmeye başlamıştı. Bütün gün birbirlerine tekrarladıkları hikâyeler gibi, Dedenin zaman zaman gözleri parlayarak anlattığı rüyası maviydi; lacivert bir yağmur rüyada hiç durmadan yağdığı için Dedenin saçları ve sakalları sürekli uzuyordu.

Babaanne, rüyanın hikâyesini sabırla dinledikten sonra, "Berber birazdan gelir," derdi, ama Dede berberden sözedilirken sevinmezdi. "Çok konuşuyor, çok soruyor!"

Mavi rüyanın ve berberin sözünden sonra, Galip, Dedenin bir iki kere, zayıflayan bir nefesle şöyle dediğini de işitmişti: "Başka bir yerde, başka bir tane yaptıracaktık. Uğursuz çıktı bu apartman."

Çok sonraları, kat kat sattıkları Şehrikalp Apartmanından bir başkasına taşındıktan ve binaya, çevredeki benzeri başka binalara olduğu gibi, küçük konfeksiyoncular, gizli gizli kürtaj yapan kadın doktorları ve sigortacı yazıhaneleri yerleştikten sonra, Alâaddin'in dükkânının önünden her geçişinde Galip, apartmanın çirkin ve karanlık yüzüne bakarak Dede'nin bu sözü neden söylemiş olabileceğini merak etmişti. Önce Avrupa ve Afrika'dan, sonra da İzmir'den İstanbul'a ve apartmana dönmesi yıllar alan Melih Amcayı berberin her tıraşta, meraktan çok ağız alışkanlığıyla Dedeye

sorduğunu, (Efendim, büyük oğlan Afrika'dan ne zaman dönüyor?) ve Dedenin de, bu sorudan ve konudan hoşlanmadığını bildiği için Galip, Dedenin aklındaki uğursuzluğun en büyük ve en tuhaf oğlunun eski karısı ve ilk oğlunu bir gün bırakarak yurtdışına gidişi ve yeni karısı ve yeni kızıyla (Rüya) dönüşü ile ilgili olduğunu daha o zamanlardan sezerdi.

Apartmanı yaptırmaya başladıklarında Melih Amca buradaymış daha, Celâl'in Galip'e yıllar sonra anlattığı gibi, şekerci Hacı Bekir'in dükkânı ve lokumlarıyla rekabet edemediği için ve Babaanne'nin kaynattığı ayva, incir ve vişne reçellerini raflarına dizdikleri kavanozlarda satabileceklerini bildikleri için, önce pastaneye, daha sonra lokantaya çevirdikleri Sirkeci'deki şekerci dükkânından ve Karaköy'deki 'Beyaz Eczane' den gelen babası ve kardeşleriyle buluşmak için, o zamanlar daha otuzuna basmamış olan Melih Amca da, içinde avukatlıktan çok kavga ettiği ve eski dava dosyalarının sayfalarına kurşun kalemle gemi ve ıssız ada resimleri çizdiği yazıhanesinden akşamüstleri çıkıp, Nişantaşı'ndaki inşaat yerine gelir, ceket ve kravatını çıkarıp, kollarını sıvayıp paydos saatine doğru gevşeyen inşaat işçilerini kızıştırmak için işe girişirmiş. Avrupa usulü şekerciliği öğrenmek, kestane şekerini paketleyecek yaldızlı kâğıt sipariş etmek, Fransızlarla birlikte renkli ve balonlu bir banyo sabunu imalâthanesi açmak ve Avrupa ve Amerika'da, o sıralarda bir salgına yakalanmış gibi ardarda iflâs eden fabrikaların makinelerini ve Hâle Hala için kuyruklu bir piyanoyu ucuza kapatmak ve sağır Vasıf'ı iyi bir kulak ve beyin doktoruna göstermek için birisinin Fransa ve Almanya'ya gitmesi gerektiğini Melih Amca bu sıralarda söylemeye başlamış. İki yıl sonra, Vasıf ile Melih Amca, daha sonraları Galip'in, Babaannenin kutularının birinde gül suyu kokan fotoğrafını gördüğü ve Celâl'in sekiz yıl sonra Vasıf in gazete kesikleri içinde Karadeniz'de bir serseri mayına çarparak battığını okuduğu bir Romen vapuruyla (Tristana) Marsilya'ya gittiklerinde, apartman bitmiş, ama içine girilmemişmiş daha. Bir yıl sonra, Vasıf tek başına trenle Sirkeci'ye döndüğünde hâlâ sağır ve dilsizmiş "tabii" (bu son kelimeyi, bu konu açıldığında, Galip'in yıllarca sırrını ve nedenini çözemediği bir vurguyla Hâle Hala söylerdi,) ama

kucağında elli yıl sonra büyük büyük büyük büyük torunlarıyla hâlâ arkadaşlık edeceği ve ilk zamanlar başından hiç ayrılamadığı, kimi zamanlar heyecandan nefesi tıkanır gibi, kimi zamanlar da hüzünle gözlerinden yaşlar akarak seyredeceği Japon balıklarıyla dolu sıkı sıkıya tuttuğu bir akvaryum varmış. O sıralarda, Celâl ile annesi, sonraları bir Ermeniye satılan üçüncü katta oturuyorlarmış, ama Paris sokaklarındaki ticari araştırma gezilerine devam edebilsin diye, Melih Amcaya para yollamak gerektiği için, bir ara sandık odası olarak kullanılan ve daha sonraları yarım bir daireye çevrilen o küçük ve içerlek çatı katına çıkıp yerleşmişler ki, kendi daireleri kiraya verilsin. Melih Amcanın Paris'ten yolladığı şekerleme ve pasta tarifleriyle sabun ve kolonya formülleri ve bunları yiyen ve kullanan artist ve balerinlerin resimleriyle dolu mektuplarla, içinden naneli diş macunu, kestane şekeri, likörlü çikolata örnekleri ve oyuncak itfaiye ve gemici şapkası çıkan paketler seyrekleşmeye başladığında annesi, Celâl'i alıp baba evine dönmeyi tasarlıyormuş. Bu karara varıp, Celâl'le birlikte apartmandan çıkıp, vakıflarda küçük bir memurluğu olan babasıyla annesinin Aksaray'daki ahşap evine dönmeye karar verebilmesi için, dünya savaşı çıkması ve arkasından, Melih Amcanın Bingazi'den onlara üzerinde tuhaf bir cami minaresiyle uçağın görüldüğü bir kartpostal yollaması gerekmiş. Arkasında, memlekete dönüş yollarının mayınlandığını yazan bu kahverengi beyaz kartpostaldan ve savaştan çok sonra gittiği Fas'tan, başka siyah beyaz kartpostallar da yollamış. Böylece, Babaanneyle Dede, Melih Amcanın Marakeş'te tanıştığı bir Türk kızıyla evlendiğini, gelinin Muhammed'in soyundan geldiğini, yani bir seyyide olduğunu, kadının çok güzel olduğunu, sonraları silah tüccarlarının ve casusların aynı bar kadınlarına vurulduğu bir Amerikan filmine de mekân olan kolonyal otelin elle renklendirilmiş resmi üzerinde gözüken bir kartpostaldan öğrenmişler. (Çok sonraları, otelin ikinci kat balkonlarında dalgalanan bayrakların ülkelerini çıkardığı yıllardan da çok sonraları, bu kartpostala bir daha baktığında, Galip, bir an Celâl'in 'Beyoğlu Haydutları' hikâyelerinde kullandığı üslûpla düşünerek, Rüya'nın 'ilk tohumunun atıldığı' mekânın, bu kremalı pasta renkli otelin odalarından biri olduğuna karar vermişti.) Bu kartpostaldan altı ay sonra, İzmir'den gelen kartı

ise, Melih Amcanın yolladığına inanamamışlar bir türlü; çünkü Türkiye'ye dönmez artık, diye düşünüyorlarmış; yeni karısıyla birlikte Hristiyan oldukları, Kenya'ya giden birtakım misyonere katılıp, orada, aslanların üç boynuzlu geyikleri avladığı bir vadide Hilâl ve Haçı birleştiren bir mezhebin kilisesini kurdukları yolunda dedikodular varmış. Gelinin İzmir'deki akrabalarını tanıyan bir meraklının getirdiği haber ise, Melih Amcanın savaş sırasında Kuzey Afrika'da çevirdiği karanlık işler (silah ticareti, bir krala rüşvet, vs.) sonunda milyoner olduğu yolundaymış, güzelliği dillere destan karısının nazına dayanamadığı için, onu meşhur etmeye birlikte Hollywood'a gideceklermiş, gelinin resimleri şimdiden Arap-Fransız dergilerinde yayımlanıyormuş vs. Oysa, Melih Amca, apartmanda haftalarca kat kat dolaşan ve gerçekliğinden emin olmak için kalplığından şüphelenilen paralar gibi, orası burası tırnak uçlarıyla kazınarak hırpalanan kartpostalda, vatan hasretine dayanamayıp yataklara düştüğünü, Türkiye'ye dönmeye böylece karar verdiklerini yazıyormuş.

"Şimdi" iyilermiş, İzmir'de incir ve tütün tüccarlığı yapan kayınpederinin işlerini yeni ve modern bir mâli anlayışla ele alıyormuş. Kısa bir süre sonra, Arap saçından da karışık bir yazıyla yolladığı kart ise, belki de ileride bütün aileyi sessiz bir savaşa sürükleyecek hisse sorunları yüzünden, her katta başka türlü yorumlanmış, ama sonraları Galip'in de okuduğu gibi, çok da fazla dolambaçlı olmayan bir dille, yakında İstanbul'a dönmek istediğini belirtiyormuş Melih Amca, bir de, bir kızı olduğunu, ama adına karar veremediğini.

Rüya'nın adını, Galip, likör takımlarının saklandığı büfenin aynasının kenarına, Babaannenin iliştirdiği bu kartpostallardan birinde okumuştu ilk. İri aynayı ikinci bir çerçeve gibi saran ve zaman zaman Dedeyi öfkelendiren bu kilise, köprü, deniz, kule, gemi, cami, çöl, piramit, otel, park ve hayvan görüntüleri arasına Rüya'nın İzmir'de çekilmiş bebeklik ve çocukluk resimleri de iliştirilmişti. O zamanlar Galip, kendi yaşında olduğu söylenen amcasının kızı (yeni kelime ile kuzin) Rüya'dan çok, Rüya'nın içinde yattığı cibinliğin insanı hayâle çağıran korkutucu ve uykulu mağarası ve siyah beyaz

mağarayı eliyle aralayarak içindeki kızını gösterirken kameraya hüzünle bakan Seyyide Suzan yengesiyle ilgilenirdi. Rüya'nın fotoğrafları elden ele dolaşırken, apartmandaki erkekler kadar kadınları da, bir an dalgın bir sessizliğe gömen şeyin bu güzellik olduğunu daha sonraları anlamıştı. O zamanlar, daha çok, Melih Amcaların İstanbul'a ne zaman gelecekleri ve hangi katta kalacakları konuşulurdu. Çünkü bir avukatla yeniden evlenen annesi, her doktorun başka bir adla adlandırdığı bir hastalıktan genç yaşta ölünce, Celâl, Aksaray'daki örümcekli evde barınamaz olmuş, babaannesinin de ısrarıyla, yeniden apartmana dönmüş, çatı katma yerleşmişti. Daha sonraları takma adla ilk köşe yazılarını yazacağı gazete için futbol maçlarını izleyerek şike kokusu almaya çalışıyor, Beyoğlu'nun arka sokaklarındaki bar, pavyon ve kerhane kabadayılarının esrarengiz ve sanatkârane cinayetlerini ballandırarak anlatıyor, kara karelerin sayısının ak kareleri her seferinde geçtiği bulmacalar hazırlıyor, gerektiğinde, afyonlu şarabın sarhoşluğundan ayılamadığı için tefrikasını aksatan üstadın yerine pehlivan tefrikasını sürdürüyor, zaman zaman da 'Elyazısından Kişiliğinizi Okuyoruz', 'Rüyalarınızı Yorumluyoruz', 'Yüzünüz, Kişiliginiz', 'Bugünkü Burcunuz' (akraba ve tanıdıklarına ve bir iddiaya göre de, sevgililerine özel selâmlar yollamaya ilk bu burç köşesinde başlamıştı) ve 'İster İnan, İster İnanma' köşelerine yazıyor ve artan vakitlerde de bedava girdiği sinemalarda gördüğü en son Amerikan filmlerini eleştiriyor ve çatı katında tek başına yaşamaya devam ederse, bu çalışkanlıkla gazetecilikten kazandığı parayla evlenebileceği bile söyleniyordu. Sonraları, bir sabah, tramvay yolunun yıllanmış parke taşlarının anlamsız bir asfaltla örtülüverdiğini gördüğü zaman, Galip, Dedenin uğursuzluk dediği şeyin, belki de, apartmandaki bu tuhaf sıkışıklıkla, yersizlikle ya da buna yakın belirsiz ve korkutucu bir şeyle ilgili olduğunu da düşünmüştü. Melih Amca, sanki yolladığı kartların ciddiye alınmamasına öfkelendiğini göstermek için, güzel karısı, güzel kızı ve bavul ve sandıklarıyla bir akşam İstanbul'a dönüp apartmana geliverince, tabii ki, Celâl'in yaşadığı çatı katına yerleşmişti.

Okula geç kaldığı o bahar sabahında Galip, rüyasında okula geç kaldığını gördü. Kim olduğunu çıkaramadığı mavi saçlı güzel bir kızla, alfabenin son sayfalarının okunacağı okuldan uzaklaşan bir belediye otobüsündeydiler. Uyandığında, yalnız kendisinin okula değil, babasının da işe geç kaldığını anladı. Üzerine günün bir saatlik güneşi vuran ve örtüsü mavi beyaz bir satranç tahtasını andıran kahvaltı masasında Anne ile Baba, apartman aralığını ele geçiren farelerden ya da hizmetçi Esma Hanımın hortlak ve cinlerinden sözeder gibi, dün akşam çatı katına yerleşenlerden sözediyorlardı. Galip, neden okula geç kaldığını ve geç kaldığı için gitmekten utandığını düşünmek istemediği gibi, çatıdakilerin kim olduğunu da düşünmek istemiyordu. Her şeyin her zaman tekrarlandığı Babaanneyle Dedenin katına çıktı, ama berber, pek de mutlu gözükmeyen Dedeyi tıraş ederken çatıdakileri soruyordu. Büfenin aynasına iliştirilmiş kartpostallar dağılmıştı, orada burada, yabancı ve tuhaf nesneler vardı; sonraları tiryakisi olacağı yeni bir koku da. Birden, içinde bir eziklik, korku ve özlem uyandı: Kartpostallarını gördüğü yarı renkli ülkeler nasıldı acaba? Fotoğraflarını gördüğü güzel yenge nasıldı? Büyüyüp erkek olmak isterdi! Saçlarını kestireceğini söyleyince babaannesi pek sevindi, ama berber, gevezelerin çoğu gibi anlayışsızdı; Galip'i Dedenin koltuğuna değil, yemek masasının üstüne koyduğu tabureye oturttu. Üstelik, Dededen çözüp bağladığı beyaz örtü çok büyüktü, boynunu boğacak gibi sıktığı yetmiyormuş gibi, bir kız eteği gibi diz kapaklarının altına kadar da uzanıyordu.

Çok sonra, birbirlerini bu ilk görüşlerinden Galip'in hesabıyla 19 yıl, 19 ay, 19 gün sonra evlendikten de çok sonra, bazı sabahlar Galip yanında uyuyan karısının yastığa gömülmüş başını gördüğünde, Rüya'nın üzerindeki yorganın mavisiyle, berberin Dededen çıkarıp kendisine taktığı örtünün mavisinin kendisine aynı huzursuzluğu verdiğini düşünmüş, ama bu konuda karısına bir şey söylememişti; belki de Rüya'nın böyle belirsiz bir nedenle yorgan kılıflarını değiştirmeyeceğini bildiği için.

Galip, gazetenin kapının altından atılmış olacağını düşünerek tüy gibi hafif olmaya alışmış dikkatli hareketlerle yataktan kalktı, ama

ayakları onu kapıya değil helaya götürdü, sonra da mutfağa. Çaydanlık mutfakta değildi, oturma odasındaysa demliği bulabildi. Bakır küllük ağzına kadar sigara izmaritleriyle dolu olduğuna göre. Rüya yeni bir polisiye roman okuyarak ya da okumayarak sabaha kadar oturmuştu. Çaydanlığı helada buldu: Yeterli su basıncı olmadığı için sıcak su, 'şofben' dedikleri o korkutucu araç yerine, bir ikincisini hâlâ almadıkları çaydanlıkla ısıtılıyordu. Sevişmeden önce, kimi zaman, Babaanneyle Dede gibi, Babayla Anne gibi uslu uslu ve sabırsız, su ısıtırlardı. Ama, "Bırak şu sigarayı"yla başlayan kavgalarının birinde nankörlükle suçlanan Babaanne, Dedeye, bir sabah olsun yataktan ondan sonra çıkmadığını söylemişti. Vasıf seyrediyordu. Galip dinliyor, Babaannenin ne demek istediğini düşünüyordu.

Sonraları, Celâl bu konuda da birşeyler yazmıştı, ama Babaannenin demek istediği anlamda değil: "Yalnız güneşi üzerine doğurmamak," diye yazmıştı "ve yalaktan kör karanlıkta kalkmak değil, kadınların erkeklerden önce yataktan çıkmaları da bir köylü alışkanlığıdır." Babaanneyle Dedenin sabah yataktan kalkış alışkanlıklarını da (yorganın üzerindeki sigara külleri, diş fırçasıyla aynı bardakla duran takma dişler, ölüm ilânlarına acele acele göz gezdiren alışkın bakışlar) pek değiştirmeden okuyucularına duyurduğu bu yazının sonuç bölümünü okuduktan sonra, "Demek biz köylüymüşüz!" demişti Babaanne. "Köylü olmanın ne demek olduğunu anlasın diye sabahları ona mercimek çorbası içirmeliymişiz!" demişti Dede.

Galip fincanları çalkalarken, temiz çatal bıçak, tabak ararken ve pastırma kokan buzdolabından plastik yiyeceklere benzeyen beyaz peynir ve zeytini çıkarırken ve çaydanlıkla ısıttığı suyla tıraş olurken, Rüya'yı uyandıracak bir gürültü yapmayı düşünüyordu, ama çıkmadı o gürültü. Demlenmemiş çayını içip, bayat ekmek dilimleriyle kekikli zeytinleri masada yerken kapının altından alıp tabağının yanına uzattığı mürekkep kokulu gazetenin uykulu kelimelerini okuyup başka şeyler düşündü: Akşam Celâl'e ya da Konak Sinemasına gidebilirlerdi. Celâl'in köşe yazısına bir göz attı, akşam sinemadan döndükten sonra okumaya karar verdi, gözü okumakta

ısrar ettiği için yazının bir cümlesini okuduktan sonra, gazeteyi masanın üzerinde açık bırakıp kalktı, paltosunu giydi, çıkacaktı, içeri gitti. Elleri paltosunun tütün, bozukluk ve kullanılmış biletlerle dolu ceplerinde, bir süre karısını dikkatle, saygıyla, sessizce seyretti. Dönüp, hafifçe kapısını çekerek evden çıktı.

Yeni paspaslanmış merdivenler ıslak toz ve kir kokuyordu. Dışarıda Nişantaşı bacalarının kömür ve mazot dumanıyla kararttığı soğuk ve çamurlu bir hava vardı. Ağzından çıkan buhar bulutlarını soğuğa üfleye üfleye, yerlere dökülmüş çöp yığınlarının arasından yürüyüp dolmuş durağındaki uzun kuyruğa girdi.

Karşı kaldırımda ceketini, yakalarını kaldırarak palto niyetine giyen bir ihtiyar, peynirliyi kıymalıdan ayırarak satıcıdan poğaçasını seçiyordu. Galip, birden bir koşu kuyruktan fırladı, köşeyi dönüp tezgâhını bir kapı içinde kuran gazeteciye parasını verdi, aldığı Milliyet'i katlayıp koltuğunun altına sıkıştırdı. Bir keresinde, Celâl'in alaycı bir sesle, geçkince bir kadın okuyucusunu taklit ettiğini işitmişti: "Ah Celâl Bey, köşe yazılarınızı o kadar çok seviyoruz ki, bazan ben ve Muharrem sabırsızlıktan günde iki tane Milliyet alıyoruz!" Taklitten sonra, hep birlikte Galip, Rüya ve Celâl gülerlerdi. Çok sonra, tıp tıp başlayan pis bir yağmurla iyice ıslandıktan, bir itiş kakışla dolmuşa bindikten ve ıslak kumaş ve, sigara kokan dolmuşta bir sohbetin açılmayacağını anladıktan sonra, Galip, gazeteyi gerçek bir tiryaki gibi, yalnızca ikinci sayfadaki köşe yazısının okunacağı küçüklüğe getirinceye kadar özenle ve keyifle katladı, bir an pencereden dışarı dalgınlıkla bakıp Celâl'in bugünkü köşe yazısını okumaya başladı.

İKİNCİ BÖLÜM BOĞAZ'IN SULARI ÇEKİLDİĞİ ZAMAN

"Hiçbir şey hayat kadar şaşırtıcı olamaz. Yazı hariç."

İbn Zerhani

Boğaz'ın sularının çekilmekte olduğunu fark ettiniz mi? Sanmıyorum. Bayram şenliğine çıkmış çocukların keyfi ve heyecanıyla birbirimizi öldürdüğümüz bugünlerde hangimiz bir şey okuyup dünyadan haberdar oluyor ki? Köşe yazarlarımızı bile, dirsekleştiğimiz vapur iskelelerinde, kucak kucağa yuvarlandığımız otobüs sahanlıklarında, harflerin tir tir titrediği dolmuş koltuklarında yarım yamalak okuyoruz. Ben haberi bir Fransız jeoloji dergisinde okudum.

Karadeniz ısınıyor, Akdeniz soğuyormuş. Bu yüzden esneyerek yayılan deniz sahanlıklarının dibindeki muazzam mağaralara deniz suları boşalmaya, aynı tektonik kıpırdanmalar sonucu da Cebelitarık, Çanakkale ve İstanbul boğazlarının tabanı yukarı çıkmaya başlamış. Boğaz kıyısında konuştuğumuz son balıkçılardan biri, eskiden demirlemek için bir minare boyu zincir attığı sularda şimdi teknesinin karaya oturduğunu söyleyerek sordu: Başbakanımız bu konuyla ilgilenmiyor mu hiç?

Bilmiyorum. Bildiğim giderek artan bir hızla ilerlediği açıklanan bu gelişmenin yakın gelecekteki sonuçlarıdır. Besbelli, kısa bir zaman sonra, bir zamanlar 'Boğaz' dediğimiz o cennet yer, kara bir çamurla sıvalı kalyon leşlerinin, parlak dişlerini gösteren hayaletler gibi parladığı bir zifiri bataklığa dönüşecek. Sıcak bir yaz sonunda ise, bu bataklığın, küçük bir kasabayı sulayan alçakgönüllü bir derenin tabanı gibi yer yer kuruyup çamurlaşacağını, hattâ binlerce geniş borudan şelâleler gibi gürül gürül akan lâğımların suladığı

yamaçlarda otların ve papatyaların yeşereceğini tahmin etmek zor değil. Kız Kulesi'nin bir tepenin üstünde korkutucu gerçek bir kule gibi yükseleceği bu derin ve vahşi vadide yeni bir hayat başlayacak.

Ellerinde ceza fişleri oradan oraya koşan belediye memurlarının bakışları arasında, eskiden 'Boğaziçi' denen bu boşluğun çamurunda kurulmaya başlayacak yeni mahallelerden sözediyorum: Gecekondulardan, salaş, bar, pavyon ve eğlence yerlerinden, atlı karıncalı lunaparklardan, kumarhanelerden, camilerden, derviş, tekkeleri ve Marksist fraksiyon yuvalarından ve kapkaççı plâstik atölyeleriyle naylon çorap imalâthanelerinden... Bu kıyametimsi, kargaşanın içinde Şirketi Hayriye'den kalma yan yatmış gemi leşleriyle gazoz kapağı ve deniz anası tarlaları görülecek. Suların bir anda çekildiği son günde karaya oturmuş Amerikan transatlantikleriyle yosunlu İon sütunları arasında açık ağızlarıyla tarih öncesinden kalma bilinmeyen tanrılara yalvaran Kelt ve Likyalı iskeletleri olacak. Midyeyle kaplı Bizans hazineleri, gümüş ve teneke çatal bıçaklar ve bin yıllık şarap fıçıları ve gazoz şişeleri ve sivri burunlu kadırga leşleri arasında yükselecek bu medeniyetin antik ocak ve lambalarını yakacak enerjiyi uskuru bir bataklığa saplanmış köhne bir Romen petrol tankerinden alacağını da hayâl edebiliyorum. Ama asıl hazırlıklı olmamız gereken şey, bütün İstanbul'un koyu yeşil lâğım şelâleleriyle sulayacağı bu lanet çukurda, tarih öncesinin yeraltından fokurdayan zehirli gazlar, kuruyan bataklıklar, yunus, kalkan ve kılıç leşleri, ve yeni cennetlerini keşfeden fare orduları içersinde çıkacak yepyeni bir salgın hastalığıdır. Biliyorum ve uyarıyorum: O gün, dikenli tellerle karantinaya alınacak bu hastalıklı bölgede olup biten felâketler hepimizin içine işleyecek.

Bir zamanlar, Boğaz'ın ipek sularını gümüş gibi ışıldatan mehtabı seyrettiğimiz balkonlardan gömülemedikleri için alelacele yakılan ölülerden çıkan mavimsi dumanın aydınlığını seyredeceğiz artık. Boğaz kıyılarındaki erguvan ve hanımellerinin bayıltıcı serinliğini koklayarak rakı içtiğimiz masalarda çürüyen ölülerin genzimizi yakan o küfle karışık kekre kokusunun tadını alacağız. Balıkçıların sıra sıra dizildiği o rıhtımlarda Boğaz akıntılarının ve bahar kuşlarının huzur veren şarkılarını değil, bin yıl süren genel

aramaların korkusuyla denize dökülmüş çeşit çeşit kılıçları, hançerleri, paslanmış pala ve tabanca ve tüfekleri ele geçirip ölüm korkusuyla birbirine girenlerin haykırışları duyulacak. Bir zamanlar deniz kıyısındaki köylerinde yaşayan İstanbullular, akşam evlerine yorgun argın dönerlerken yosun kokusunu duymak için otobüs pencerelerini fayrap açmayacaklar; tam tersi, çürümüş ölü ve çamur kokusu sızmasın diye alevlerle aydınlanan aşağıdaki o korkunç karanlığı seyrettikleri belediye otobüslerinin pencere kenarlarına gazete ve kumaş parçaları sıkıştıracaklar. Baloncu ve kâğıt helvacılarla birlikte toplaştığımız kıyı kahvelerinde, bundan sonra, donanma şenliğine değil, meraklı çocukların kurcalayıp kendileriyle birlikte havaya uçurdukları mayınların kan kırmızısı aydınlığına bakacağız. Ekmek paralarını, fırtınalı denizin kumsallara getirip attığı Bizans mangırları ve boş konserve kutularını toplamakla kazanan lodosçular, bir zamanlar sel sularının kıyı köylerindeki ahşap evlerden kopartıp Boğaz'ın derinliklerine yığdığı kahve değirmenlerinden, kuşları yosun tutmuş guguklu saatlerden ve midyelerin zırhıyla kaplanmış kara piyanolardan çıkaracaklar artık. İşte o günlerin birinde ben, dikenli teller içinden, bu yeni cehennemin içine kara bir Cadillac'ı bulmak için bir geceyarısı süzüleceğim.

Kara Cadillac, bundan otuz yıl önce ben, bir acemi muhabirken serüvenlerini izlediğim ve patronu olduğu bir batakhanenin girişindeki iki İstanbul resmine hayran olduğum bir Beyoğlu haydutunun ("gangster" demeye dilim varmıyor) caka arabasıydı. Arabanın İstanbul'da birer eşi o zamanların demiryolu zengini Dağdelen ile tütün kralı Marufta vardı. Son saatlerini bir hafta tefrika ederek hikâye ettiğimiz ve biz gazetecilerin efsaneleştirdiği haydutumuz bir geceyarısı polis tarafından sıkıştırılınca, sevgilisiyle, bir iddiaya göre esrar sarhoşluğundan, bir iddiaya göre de bilerek atını uçuruma süren eşkiya gibi Akıntı Burnu'ndan Cadillac'ıyla birlikte Boğaz'ın karanlık sularına uçmuştu. Dalgıçların deniz dibi akıntısında günlerce arayıp bulamadıkları, gazetelerin ve okuyucuların da kısa bir süre sonra unuttukları Cadillac'ı nerede bulacağımı ben şimdiden kestirebiliyorum.

Orada, eskiden 'Boğaz' demlen yeni vadinin derinliklerinde, içine yengeçlerin yuva yaptıkları yedi yüzyıllık ayakkabı ve çizme tekleri ve deve kemikleri ve bilinmeyen sevgiliye yazılmış aşk mektuplarıyla dolu şişelerin işaret ettiği çamurlu bir uçurumun aşağılarında, elmaslar, küpeler, gazoz kapakları ve altın bileziklerin parladığı sünger ve midye ormanlarıyla kaplı yamaçların gerisinde bir yerde, çürümüş bir mavna leşinin içine alelacele kurulmuş eroin laboratuarının ve kaçak sucukçuların kestikleri beygir ve eşeklerin' kova kova kanıyla suladıkları istiridye ve deniz minareli kumluğun az ötesinde olacak.

Eskiden 'Sahil Yolu' denilen, şimdiyse daha çok bir dağ yoluna benzeyen asfalttan geçen arabaların kornalarını dinleyerek indiğim leş kokulu bu karanlığın sessizliğinde arabayı ararken, içlerinde boğuldukları çuvallardaki iki büklüm durumlarını hâlâ koruyan saray kumpasçılarının ve haçlarına ve asalarına sarılı Ortodoks papazlarının bileklerine gülle bağlı iskeletlerine rastlayacağım. Tophane rıhtımından Çanakkale'ye asker gönderen Gülcemal vapurunu torpillemek isterken, uskuru balıkçı ağlarına, burnu da yosunlu kayalara çarptıktan sonra deniz dibine çöken İngiliz denizaltısının soba borusu gibi kullanılan periskobundan çıkan mavimsi dumanları görünce, oksijensizlikten ağzı açık kalmış İngiliz iskeletlerinin temizlendiği ve kadifeyle kaplı albay koltuğunda Çin porselenleriyle akşam çayını artık Liverpool tezgâhlarında imal edilmiş yeni yuvalarına huzurla alışan vatandaşlarımızın içtiğini anlayacağım. Karanlığın içinde, daha ötede Kayzer Wilhelm'e bağlı bir zırhlının paslı çapası olacak; sedefleşmiş bir televizyon ekranı bana göz kırpacak. Yağmalanmış bir Ceneviz hazinesinin artıklarını, ağzı çamurla tıkanmış kısa namlulu bir topu, yıkılıp kaybolmuş bazı devlet ve kavimlerin midyeyle kaplı tasvir ve putlarıyla burun üstü duran pirinç bir avizenin patlak ampullerini göreceğim. Gittikçe aşağılara inerek, çamur ve kayalar içinde yürürken, zincirli küreklerinin başında sabırla oturup yıldızları gözleyen köle iskeletlerini seyredeceğim. Yosun ağaçlarından sarkan gerdanlık. Gözlük ve şemsiyelere dikkat etmeyeceğim belki, ama inatla hâlâ ayakta dikilen muhteşem at iskeletlerine bütün silah, zırh ve takım ve

taklavatlarıyla binen Haçlı şövalyelerine bir an dikkat ve korkuyla bakacağım. Üzeri midyelerle kaplı sembol ve silahlarıyla Haçlı iskeletlerinin hemen yanıbaşlarında duran Kara Cadillac'ı beklediklerini o zaman korkuyla anlayacağım.

Nereden geldiği anlaşılamayan fosforlu bir ışıkla arada bir belli belirsiz aydınlanan Kara Cadillac'a ağır ağır, korkuyla, yanıbaşındaki Haçlı muhafızlarından izin alır gibi saygıyla yaklaşacağım. Cadillac'ın kapısının kulplarını zorlayacağım ama, baştan aşağı midye ve deniz kestaneleriyle kaplı araç bana geçit vermeyecek, sıkışmış ve yeşilimsi pencereleri yerlerinden hiç oynamayacak. O zaman, cebimden tükenmez kalemimi çıkarıp sapıyla camlardan birini kaplayan fıstıki yeşil yosun tabakasını yavaş yavaş kazıyacağım. Geceyarısı, bu korkunç ve büyülü karanlıkta kibritimi yakınca arabanın Haçlı zırhları gibi hâlâ parlayan güzelim direksiyonunun, nikelajlı sayaçlarının, ibre ve saatlerinin madeni ışığında haydutla sevgilisinin bilezikli ince kollarıyla ve yüzüklü parmaklarıyla birbirlerine sarılarak ön koltukta öpüşen iskeletlerini göreceğim. Yalnız iç içe geçen çene kemikleri değil, kafatasları da ölümsüz bir öpüşle birbirine kaynaşmış olacak. O zaman, kibritimi bir daha yakmadan gerisin geriye şehrin ışıklarına dönerken, felâket anlarında ölümü karşılamanın en mutlu yolunun bu olduğunu düşünerek uzak bir sevgiliye acıyla sesleneceğim: Canım, güzelim, kederlim, felâketler zamanı gelip çattı, gel bana, nerede olursan ol, ister sigara dumanıyla dolu bir yazıhanede, ister çamaşır kokan bir evin soğanlı mutfağında, ister dağınık mavi bir yatak odasında, nerede olursan ol, vakit tamam, gel bana; yaklaşan korkunç felâketi unutmak için perdeleri çekili yarı karanlık bir odanın sessizliğinde bütün gücümüzle birbirimize sarılarak ölümü beklemenin zamanı geldi artık.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM RÜYA'YA SELÂM SÖYLE

"Dedem bu topluluğa aile adını veriyordu."
Rilke

Karısının kendisini terkedeceği günün sabahında, koltuğunun y altında az önce okuduğu gazete, Galip, Babıâli yokuşundaki yazıhanesine çıkan han merdivenlerini tırmanırken, yıllar önce, Rüya'yla kabakulak oldukları zaman annelerinin onları götürdüğü o sandal gezilerinin birinde, Boğaz'ın derinliklerine düşürdüğü yeşil tükenmez kalemi düşünüyordu. Aynı günün gecesinde ise, Rüya'nın kendisini terkederken bıraktığı mektubu incelerken, masanın üstünde duran ve mektubun yazıldığı yeşil tükenmezin, suya düşen tükenmezin bir eşi olduğunu hatırlayacaktı. Suya düşen kalemi, Celâl, yirmi dört yıl önce Galip'e çok sevdiğini görünce kullansın diye bir haftalığına vermişti. Kaybolduğunu öğrenince de, sandaldan denize düştüğü yeri sorup cevabını dinledikten sonra, "Kayıp sayılmaz!" demişti Celâl. "Boğaz'ın neresine düştüğünü biliyoruz çünkü."

Galip, yazıhanesine girerken ayrıntılarını yeni okuduğu "o felâket günü"nde, Celâl'in Kara Cadillac'ın camındaki fıstıki yosunları kazıyacağı tükenmezin cebinden çıkaracağı bir başka tükenmez olmasına şaştı. Çünkü, yılların, yüzyılların ötesinden gelen ayrıntıların buluşması -tıpkı öngördüğü o çamurlu Boğaziçi vadisinde Olempli Bizans paralarıyla, Olimpos Gazozunun kapaklarının buluşması gibi- Celâl'in her fırsatta yazılarında keyifle kullandığı bir izlekti. Tabii, son görüşmelerinin birinde ileri sürdüğü gibi, hafızası iyice gerilememişse, "Hafızanın bahçesi çoraklaşmaya başlayınca," demişti o son akşamların birinde Celâl, "insan elde kalan son ağaçların ve güllerin üzerine şefkatle titrer. Kuruyup gitmesinler diye, sabahtan akşama kadar onları sulayıp okşuyorum: Hatırlıyorum, hatırlıyorum ki unutmayayım!"

Melih Amca Paris'e gittikten ve Vasıf kucağında akvaryumla geri döndükten bir yıl sonra, Babayla Dedenin, Melih Amcanın Babıâli'deki avukatlık yazıhanesine gidip bir at arabasına yükledikleri eşyaları ve dosyaları Nişantaşı'na çıkarıp apartmanın çatı katına yerleştirdiklerini Galip, Celâl'den dinlemişti. Daha sonraları, Melih Amca yeni ve güzel karısı ve Rüya'yla Magrip'ten döndükten, İzmir'deki kayınpederiyle giriştiği kuru incir işini batırdıktan ve ailenin işlerini de batırmasın diye şekerci ve eczacı dükkânlarına sokulmadıktan sonra, yeniden avukatlık yapmaya karar verince, müşterilerini etkiler diye bu eşyaları yeni yazıhanesine taşıtmış. Yıllar sonra, geçmişi alayla ve öfkeyle andığı gecelerin birinde, Celâl'in, Galip ile Rüya'ya anlattığına göre, bu iş için gelen ve buzdolabı ve piyano taşımak gibi ince işlerde uzmanlaşan hamallardan biri, eşyaları yirmi iki yıl önce çatı katına yerleştiren aynı hamalmış; yıllar onun yalnızca kafasını kabaklaştırmış.

Vasıf'ın bir bardak su verip dikkatle seyrettiği bu hamaldan yirmi bir yıl sonra, Melih Amca, Galip'in babasına göre, müvekkilerinin düşmanlarıyla değil, düpedüz müvekkilleriyle boğuştuğu için; Galip'in annesine göre elden ayaktan kesilip, bunayıp kanunları ve dava tutanaklarını ve içtihat ciltlerini lokanta listeleri ve vapur tarifeleriyle karıştırdığı için; Rüya'ya göreyse, kızıyla yeğeni arasında olacakları, sevgili babası daha o zamandan kestirdiği için; avukatlık yazıhanesini o günlerde daha damadı değil de, yalnızca yeğeni olan Galip'e bırakmaya razı olmuş, yazıhaneyle birlikte eski eşyalar da Galip'e böyle geçmişti: Neden ünlü oldukları kadar, adları da unutulmuş bazı Batılı hukukçuların çıplak başlı portreleriyle, yarım yüzyıl öncesinin hukuk mektebinin hocalarının fesli resimleri; davalıları ve davacıları ve hâkimleri çoktan ölmüş dava dosyaları; bir zamanlar, akşamları, üzerinde Celâl'in çalıştığı ve sabahları annesinin elbise patronu kopye ettiği yazıhane ve bu yazıhanenin köşesinde bir iletişim aracından çok, ağır hantal ve uğursuz bir savaş aracı gibi duran iri kara telefon.

Telefonun arada bir kendi kendine çalan zili, uyarmaktan çok korkuturdu; zift rengindeki ahizesi küçük bir halter gibi ağırdı, numarası çevrilince Karaköy-Kadıköy vapur iskelesinin eski

turnikeleri gibi melodiyle gıcırdanarak söylenir, kimi zaman çevirenin istediği değil, kendi istediği yeri bağlardı.

Evin numarasını çevirdikten hemen sonra, Rüya telefonu açınca Galip şaşırdı:

"Uyandın mı?" Rüya'nın kendi hafızasının kapıları kapalı bahçesinde değil de, herkesin bildik dünyasında gezinmesinden memnundu. Telefonun durduğu masayı, dağınık odayı, Rüya'nın duruşunu gözünün önüne getiriyordu: "Masanın üzerine bıraktığım gazeteyi okudun mu? Celâl eğlenceli bir şeyler yazmış." "Okumadım," dedi Rüya. "Saat kaç?" "Geç yattın değil mi?" dedi Galip. "Kahvaltını kendin yapmışsın," dedi Rüya. "Seni uyandırmaya kıyamadım," dedi Galip, "Rüyanda ne görüyordun?" "Gece geç saat koridorda bir karafatma gördüm," dedi Rüya. Karadenizde görülen serseri bir mayının yerini gemicilere duyuran radyodaki sesin alışkanlığıyla, ama telaşla da ekledi: "Mutfak kapısıyla koridordaki kalorifer arasında... Saat ikide... İri birşey..." Bir sessizlik oldu. "Bir taksiye atlayıp hemen geleyim mi?" dedi Galip. "Perdeler çekiliyken ev korkunç oluyor," dedi Rüya. "Akşam sinemaya gidelim mi?" dedi Galip, "Konak'a. Dönüşte de Celâl'e uğrarız." Rüya esnedi. "Uykum var." "Uyu," dedi Galip. İkisi de sustular. Galip, telefonu kapamadan önce, Rüya'nın belli belirsiz bir daha esnediğini duydu.

Sonraki günlerde, bu telefon konuşmasını defalarca yeniden, yeniden hatırlamak zorunda kaldığında, Galip, yalnız bu belirsiz esneyişin değil, konuştukları sözlerin de ne kadarını işittiğine karar veremez olacaktı. Rüya'nın söylediklerini, hep değiştirerek ve kuşkuyla hatırladığı için "Sanki konuştuğum Rüya değil de bir başkasıydı," diye düşünüyor ve o başkasının kendisini aldattığını kuruyordu. Başka bir zaman da, Rüya'nın söylediklerini işittiği gibi söylediğini, ama o telefon konuşmasından sonra, Rüya'nın değil, yavaş yavaş kendisinin bir başkası olduğunu düşünecekti. Yanlış işittiğini ya da hatırladığını sandığı şeyi yeni kişiliğiyle yeniden kuruyordu. Kendi sesinin de, bir başkasının sesi olarak dinlendiği o günlerde Galip, bir telefon hattının iki ucundaki iki kişinin birbirleriyle konuştukça kendilerinden bambaşka iki kişiye dönüşebileceklerini çok iyi anlayacaktı çünkü. İlk başlarda ise, daha basit bir akıl

yürütmeyle, her şeyin eski telefon cihazından kaynaklandığını düşünmüştü: Hantal araç bütün gün çalmış, bütün gün kullanılmıştı çünkü.

Rüya ile konuştuktan sonra, Galip'i ilk, ev sahibiyle mahkemelik olan bir kiracı aradı. Sonra, yanlış bir numara. İskender telefon edene kadar iki kere daha "yanlış bir numara" aradı. Bir kere de, "Celâl Bey'in akrabası olduğunuzu" bilen, onun telefon numarasını soran biri. Siyasete bulaşmış oğlunu hapisten kurtarmak isteyen bir baba ile hakime verilecek rüşvetin neden karardan önce verilmesi gerektiğini soran bir demir tüccarından sonra arayan İskender de Celâl'e ulaşmak istiyordu.

İskender, Galip'in lise arkadaşı olduğu ve o yıllardan beri hiç görüşmedikleri için, önce, geride kalmış on beş yıldan hızla söz etti, Rüya'yla evlendiği için onu kutladı, bir çokları gibi, "zaten sonunda böyle olacağını bildiğini" söyledi. Şimdi bir reklâm şirketinde yapımcıydı. Celâl'i, Türkiye üzerine program yapan BBC televizyoncularıyla görüştürmek istiyordu: "Türkiye'nin durumu üzerine, Celâl gibi her şeye bulaşmış otuz yıllık bir köşe yazarıyla kameranın karşısında görüşmek istiyorlar!" İskender televizyon takımının politikacılar, iş adamları ve sendikacılarla görüştüklerini, ama en ilginç Celâl'i buldukları için, mutlaka görmek istediklerini gereksiz ayrıntılarla anlatıyordu: "Merak etme!" dedi Galip, "ben onu sana hemen bulurum." Celâl'e telefon etmek için bir bahane bulduğu için sevinçliydi. "Gazetedekiler iki gündür beni ekiyorlar galiba!" dedi İskender. "Seni onun için aradım. İki gündür Celâl bir türlü gazetede olmuyor. Birşeyler dönüyor galiba." Celâl bazan üç-beş günlük süreler için adresini ve telefonunu herkesten sakladığı, İstanbul'un bilinmeyen bir yerindeki gizli evlerinden birine kendini kapatırdı, ama Galip'in onu bulacağından kuşkusu yoktu hiç; "Merak etme," dedi bir daha. "Ben onu sana hemen bulurum!"

Akşama kadar bulamadı. Gün boyunca evine ve Milliyet gazetesine her telefon edişinde Galip, telefonu Celâl açınca sesini değiştirip onunla bir başkasının kimliğiyle konuşmanın hayâllerini kurdu. (Hep birlikte, -Rüya, Celâl, Galip- oturup bazı okuyucuları ve hayranları radyo tiyatrosundan çıkma seslerle taklit ettikleri

akşamlarda çıkardığı sesle Galip, "Bugünkü yazınızın özel anlamını tabii ki kavradım kardeşim!" diyecekti.) Ama, gazeteye her telefon edişinde aynı sekreter aynı cevabı verdi: "Celâl Bey daha gelmedi." Gün boyunca, telefonla boğuşurken, Galip yalnızca bir kere sesiyle karşısındakini şaşırtabilmenin tadını çıkardı.

Akşamüstü geç saatlerdeydi, Celâl'in yerini bilir diye telefon ettiği Hâle Hala onu akşam yemeğine çağırdı. " Galip'le Rüya da gelecek!" deyince Galip, halasının, seslerini gene karıştırıp, kendisini Celâl sandığını anladı. "Ne farkeder," dedi Hâle Hala, yanlışını anladıktan sonra, "hepiniz benim vefasız evlatlarımsınız, hepiniz aynısınız! Sana da telefon edecektim." Koltuklara sivri tırnaklarını geçiriyor diye kara kedisi Kömürü azarladığı sesle Galip'i arayıp sormadığı için azarladıktan sonra akşam yemeğine gelirken Alâaddin'in dükkânına uğrayıp Vasıf in Japon balıkları için yem almasını söyledi: Balıklar, Avrupa yemden başkasını yemiyorlarmış, Alâaddin de, tanıdıktan başkasına vermiyormuş. "Bugünkü yazısını okudunuz mu?" diye sordu Galip. "Kimin?" dedi halası alışkanlık olmuş bir inatla, "Alâaddin'in mi? Hayır; Milliyet'i, amcan bilmecelerini çözsün, Vasıf da makasıyla kesip oyalansın diye alıyoruz; Celâl'in yazısını okuyup da oğlumuzun ne hallere düştüğünü görüp dertlenelim diye değil."

"Rüya'yı, o zaman, akşam için siz arayıp çağırın!" dedi Galip. "Benim fazla vaktim olmayacak."

"Unutma!” dedi Hâle Hala, Galip'e verdiği görevi ve yemek saatini hatırlatarak.

Sonra, bu akraba toplantılarının değişmeyen yemek listesi gibi değişmeyen kadrosunu da, günlerdir beklenen bir futbol maçının bilinen oyuncularını dinleyicileri iştahlandırmak için ağır ağır okuyan radyo spikeri gibi saydı: "Annen, Suzan Yengen, Melih Amcan, gelirse Celâl ile tabii baban; Kömürle Vasıf ve Hâle Halan." Takımları noktalamak için attığı öksürüklü kahkahayı atmamıştı ama: "Senin için puf böreği yapacağım," dedikten sonra telefonu kapatmıştı.

Kapanır kapanmaz yeniden çalan telefona boş boş bakarken, Galip, Hâle Halanın son anda bozulan evlilik tasarısını hatırladı, ama

nedense, damat adayının az önce aklına gelen tuhaf adını hatırlayamadı. Aklını tembelliğe alıştırmamak için, "Dilimin ucundaki ad aklıma gelene kadar telefonu açmayacağım!" diye düşündü. Telefon yedi kere çaldıktan sonra sustu. Az sonra yeniden çalmaya başladığında Galip, Rüya'lar İstanbul'a gelmeden bir yıl önce, tuhaf adlı damat adayının, amcası ve ağbisiyle Hâle Halayı istemek için yaptığı o ziyareti düşünüyordu. Telefon bir daha sustu. Bir daha çaldığında hava iyice kararmıştı, yazıhanedeki eşyalar belirsizleşmişti. Galip adı hatırlayamıyordu, ama adamın o gün giydiği tuhaf ayakkabıları korkuyla düşünüyordu. Adamın suratında bir Halep çıbanı vardı. "Arap mı bunlar?" demişti Dede. "Hâle, bu Arapla sahiden evlenmek mi istiyorsun? Seni nereden tanımış?" Rastlantıyla!

Akşam yediye doğru Galip, boşalan handan çıkmadan önce, adını değiştirmek isteyen bir müvekkilinin dosyasına sokak lambalarının ışığında bakarak tuhaf adı buldu. Nişantaşı dolmuşuna yürürken dünyanın hiçbir belleğe sığmayacak kadar geniş olduğunu düşündü, bir saat sonra Nişantaşı'nda apartmana doğru yürürken de, insanın anlamı rastlantılardan çıkardığını...

Bir dairesinde Hâle Halayla Vasıf in Esma Hanımla birlikte, bir dairesinde Melih Amcanın Suzan Yengeyle (daha önceleri de Rüya'yla) birlikte oturdukları apartman, Nişantaşı'nda bir arka sokaktaydı. Karakolun köşesinden, Alâaddin'in dükkânından ve ana caddeden üç sokak aşağıda, beş dakikalık bir uzaklıkta olduğu için başkaları buraya "arka sokak" demezlerdi belki, ama bu iki dairede üst üste yaşayanlar için, Nişantaşı'nın merkezi, çamurlu tarladan ve kuyulu bostandan Arnavut kaldırımlı yola ve daha sonra parke taşlı sokağa dönüşünü uzaktan, fazla ilgi duymadan izledikleri bu sokak, ya da bundan daha ilginç bulmadıkları öteki sokaklar olamazdı hiç. Yalnızca coğrafi dünyalarının değil, ruhsal dünyalarının da simetrisini düzenleyerek akıllarındaki merkezi kuran ana caddedeki Şehrikalp Apartmanının dairelerini tek tek satmak zorunda kaldıkları ve Hâle Halanın deyişiyle "bütün Nişantaş'a hakim" o binadan çıkıp, döküntü kira dairelerine gireceklerini açıkça sezdikleri o günlerde de, akıllarındaki coğrafi simetrinin mutsuz ve ücra bir köşesindeki bu

yıkıntı apartmana ilk yerleştikleri günlerde de, belki de, biraz da başlarına gelen felâketi abartarak birbirlerini suçlayabilmek gibi kaçırılmaması gereken bir fırsattan yararlanabilmek için, dillerinden "arka sokak" sözünü eksik etmemişlerdi hiç. Ölümünden üç yıl önce, Şehrikalp Apartmanından arka sokaktaki dairesine taşındığı gün, Mehmet Sabit Bey (Dede) yeni dairesinde sokağa bakan pencereye göre yeni bir açı, radyoyu taşıyan ağır sehpaya göre ise eski (öbür evdeki gibi) açıyla yerleştirilmiş tek bacağı kısa koltuğuna oturduktan sonra, biraz da, o gün eşyalarını yükledikleri at arabasının bir deri bir kemik atından aldığı ilhamla şöyle demişti: "Haydi bakalım, attan inip eşeğe biniyoruz, hayırlı olsun!" Sonra, üzerine elişi örgüsüyle uyuyan biblo köpeğin çoktan yerleştirildiği radyoyu açmıştı.

On sekiz yıl önceydi bu. Ama, çiçekçi, kuru yemişçi ve Alâaddin'in dükkânı dışındaki bütün dükkânların kepenklerini indirdiği akşamın saat sekizinde, araba egzosu, kalorifer kurumu, kükürt ve linyit kokusu ve tozla örülü pis bir havanın içine belli belirsiz bir sulu kar yağarken, Galip apartmanın eski ışıklarını gördüğünde, her zamanki gibi bu binaya ve katlara ilişkin anılarının yalnızca on sekiz yıllık olmadığı duygusuna kapıldı. Sokağın genişliği, apartmanın adı (içinde çok fazla o ve u harfleri bulunan bu adı telaffuz etmekten hiçbiri hoşlanmazdı,) ya da yeri değildi önemli olan; sanki, zaman dışı bir geçmişten beri apartman dairelerinde alt alta üst üste oturuyorlardı. Apartmanın hep aynı kokan, (Celâl'in öfkeyle karşılanan bir yazısındaki çözümlemeye göre, kokunun formülü: Apartman aralığı kokusuyla ıslak taş, küf, kızarmış yağ ve soğan kokusunun karışımı) merdivenlerini çıkarken Galip, az sonra, içeride bir bir göreceği küçük sahnelere ve görüntülere, birçok kereler yeniden okuduğu bir kitabın sayfalarını alışkanlık ve sabırsızlıkla çeviren bir okuyucu gibi acele acele göz atıyordu.

Saat sekiz olduğuna göre, Melih Amcayı üst kattan kendi eliyle indirdiği gazeteleri az önce üst katta okumamış gibi ya da belki, "alt katta aynı haber üst kattakinden başka bir anlama gelebilir," diye ya da "Vasıf şunları makaslayıp parçalamaya başlamadan önce son bir göz atayım," diye, Dedenin eski koltuğuna oturmuş yeniden okurken göreceğim. Amcamın hızla kıpırdanan ayağının ucunda

bütün gün titreyerek sallanan talihsiz terliğin hiçbir zaman durdurulamayacak bir sinir ve sabırsızlıkla bana çocukluğumdaki gibi "canım sıkılıyor, bir şey yapmalı, canım sıkılıyor, bir şey yapmalı," diye acıyla seslendiğini düşüneceğim. Hâle Halanın, puf böreklerini kimse karışmadan gönül rahatlığıyla kızartabilmek için mutfaktan kovaladığı Esma Hanımın, ağzında eski Yeni Harman sigarasının yerini tutamayan filtresiz Bafrayla, sofrayı kurarken, sanki sorusunun cevabını bilmiyormuş gibi ve kendi bilmediği cevabı ötekiler bilebilirlermiş gibi, "Bu akşam kaç kişiyiz?" diye ortaya sorduğunu işiteceğim.

Babaanneyle Dede gibi aralarına radyoyu ve karşılarına annemle babamı alarak oturan Suzan Yengeyle Melih Amcanın, bu soru üzerine bir süre sustuklarını, sonra, Suzan Yengenin Esma Hanıma dönüp bir umutla, "Celâl bu akşam geliyor mu, Esma Hanım?" diye sorduğunu ve Melih Amcanın alışkanlıkla, "Aklını başına toplayamayacak, toplayamayacak," dediğini ve yeğenini Melih Amcaya savunabilmenin ve ağabeyinden daha sorumlu ve dengeli bir küçük kardeş olabilmenin zevki ve gururu için, Celâl'in gazetedeki son yazılarından birini okuduğunu keyifle ilân ettiğini işiteceğim. Sonra, yeğenini ağabeyine karşı korumanın zevkine, bir de, benim önümde bilgiçlik taslamanın zevkini ekleyebilmek için, babam, Celâl'in bu okuduğu ve filanca yurt sorunumuzu ya da hayat meselesini konu alan yazısı üzerine, işitseydi herkesten önce Celâl'in alay edeceği birkaç övgü sözü ve yerinde bir de 'yapıcı' eleştiri sözü söylediğini ve annemin de (Anne bari sen karışma!) başını sallayarak, (Çünkü o da Melih Amcanın öfkesine karşı Celâl'i "aslında iyidir ama..." yaklaşımıyla savunmayı kendine görev bilir,) babama katılacağını görünce, ben de kendimi tutamayacak ve Celâl'in yazılarından benim aldığım tatları ve çıkardığım anlamları hiçbir zaman çıkarmadıklarını ve çıkaramayacaklarını bilmeme rağmen, "Bugünkü yazısını okudunuz mu?" diye boş yere soracağım. O zaman, Melih Amca, belki de o sırada, gazetenin Celâl'in yazısı basılı sayfasını elinde açık tutmasına rağmen, "Bugün günlerden nedir?" ya da "Artık ona her gün mü yazdırıyorlar? Okumadım!" dediğini, babamın da "Başbakana karşı o kaba dili

kullanmasını ama doğru bulmuyorum!" ve annemin de, "Ama fikirlerine saygı duymasa da, bir yazarın kişiliğine saygı duymalıydı," diyerek Başbakana mı, babama mı, Celâl'e mi hak verdiği belli olmayan muğlak bir cümle söylediğini ve o sırada, bu belirsizlikten cesaret alan Suzan Yengenin, belki de, "Ölümsüzlük ve dinsizlik ve tütün konusunda düşündükleri Fransızları hatırlatıyor!" diyerek gene sigara ve tütün konusunu açacağını işiteceğim. Böylece, hâlâ sofrayı kaç kişilik kuracağına karar verememiş olmasına rağmen, sofra örtüsünü, büyük ve temiz bir çarşafı yatağa serer gibi, önce bir ucundan tutup, öteki ucunu havaya atıp, sonra öteki ucun, ne güzel, yavaş yavaş düşmesini ağzında sigara seyreden Esma Hanımla Melih Amca arasındaki, "Sigaran, bak, astımımı azdırıyor Esma Hanım!" "Azdırıyorsa, Melih Bey, önce kendin sigarayı bırak!" tartışmasının yeniden alevlendiğini görünce odadan çıkacağım. Mutfakta, hamur, erimiş beyaz peynir ve kızarmış yağ kokan bir duman içinde, tek başına sihirli bir iksir üretmek için kazan kaynatan büyücü gibi, (saçları yağlanmasın diye başı örtülüdür) börek kızartan Hâle Hala, karşılığında benden özel bir ilgi, sevgi ve belki bir öpücük alabilmek için, rüşvet verir gibi,

"Kimseye gösterme!" diyerek ağzıma cayır cayır yanan böreklerden birini çabucak sıkıştıracak ve "Sıcak mı?" diye soracak, ama ben gözlerimden acı yaşları akarken

"Sıcak!" bile diyemeyeceğim. Oradan çıkıp girdiğim ve Dedeyle Babaannenin, eteklerinde bizim Rüya ile Babaanneden resim, aritmetik ve okuma dersleri aldığımız mavi yorgana sarılarak uykusuzluk gecelerini geçirdikleri ve onların ölümünden sonra Vasıf’ın sevgili Japon balıklarıyla birlikte yerleştiği odada Vasıf’la Rüya'yı göreceğim. Birlikte balıklara bakıyor olacaklar ya da Vasıf’ın gazete ve dergi kesikleri kolleksiyonuna. O zaman, ben de onlara katılacağım ve her zamanki gibi, sanki Vasıf’ın sağır ve dilsiz olduğu ortaya çıkmasın diye, biz Rüya ile bir süre aramızda hiçbir şey konuşmayacağız ve daha sonra, tıpkı çocukluğumuzda yaptığımız gibi, aramızda geliştirdiğimiz el kol hareketlerinin diliyle, Vasıf’a, televizyonda en son gördüğümüz eski filmlerden birinin bir sahnesini canlandıracağız ve belki ikimiz de bu haftalarda böyle

canlandırılacak bir sahne görmediğimiz için Vasıf'ı her seferinde heyecanlandıran 'Operadaki Hayâlet'ten bir sahneyi, sanki yeni görmüşüz gibi ayrıntılarıyla oynayacağız. Biraz sonra, herkesten daha anlayışlı olan Vasıf bize yan döndüğü ya da sevgili balıklarına yaklaştığı için Rüya'yla birbirimize bakacağız ve işte o zaman, ben, bu sabahtan beri görmediğim ve dün geceden beri yüzyüze konuşmadığım sana, "Nasılsın?" diye soracağım, ve sen de, her zamanki gibi, "Hiç, iyiyim!" diyeceksin ve ben, bir an durup, bu sözün kasdediimiş ve kasdedilmemiş çağrışımlarını dikkatle düşüneceğim ve düşüncemin boşluğunu gizlemek için, bu sefer, belki, sanki bir gün yapacağını söylediğin polisiye çevirisine hâlâ başlayamadığını ve benim hiçbirini bir türlü okuyamadığım eski polisiye romanların sayfalarını çevirerek pineklediğini bilmiyormuşum gibi, "Bugün ne yaptın?" diye soracağım sana, "Rüya, bugün ne yaptın?"

Bir başka yazısında ise Celâl, arka sokaklardaki apartmanların merdivenlerinin çoğunun uyku, sarımsak, küf, kireç, kömür ve kızarmış yağ koktuğunu yazarak bu sefer başka bir formül ileri sürmüştü. Kapının zilini çalmadan önce Galip, "Bu akşam üç kere telefon edenin o olup olmadığını Rüya'ya soracağım!" diye düşündü.

Kapıyı Hâle Hala açtı ve sordu. "A, Rüya nerede peki?"

"Gelmedi mi?" dedi Galip. "Siz ona telefon etmemiş miydiniz?"

"Ettim, ama telefonu kimse açmadı," dedi Hâle Hala. "Ben de sen haber vermişsindir, dedim."

"Belki de yukarıda babasındadır," dedi Galip.

"Amcanlar çoktan aşağı indiler," dedi Hâle Hala.

Bir an sustular.

"Evdedir," dedi sonra Galip. "Ben bir koşu eve gidip getireyim."

"Telefonunuz cevap vermiyordu," dedi Hâle Hala, ama Galip merdivenleri gerisin geri iniyordu.

"Peki, ama çabuk ol!" dedi Hâle Hala. "Esma Hanım senin böreklerini kızartıyor."

Sulu karı savuran soğuk rüzgâr, dokuz yıllık paltosunun (Celâl için bir başka yazı konusu) eteklerini havalandırırken, Galip hızlı hızlı yürüdü. Ana caddeye çıkmaz da, karanlık arka sokak boyunca, kapalı bakkalların, hâlâ çalışan gözlüklü terzinin, kapıcı dairelerinin ve Coca-Cola ve naylon çorap ilânlarının soluk ışığı altında ilerlerse, amcalarının ve halalarının oturduğu apartmandan kendi apartmanlarına on iki dakikada varılabileceğini eskiden hesaplamıştı.

Hesabı pek de yanlış değilmiş. Aynı sokaklardan ve aynı kaldırımlardan (aynı dizinin üzerinde aynı kumaş beklerken terzi iğneye yeni iplik geçiriyordu) yürüyerek geri döndüğünde, aradan yirmi altı dakika geçmişti. Kapıyı açan Suzan Yengeye ve sonra hep birlikte sofraya otururlarken, ötekilere de, Galip, Rüya'nın üşütüp hastalandığını, çok fazla antibiyotik aldığı için (çekmecelerde ne bulduysa yutmuş!) sersemleyerek uyuyakaldığını, telefonların bazılarını duymasına rağmen, yorgunluktan kalkıp açmadığını, uykulu ve iştahsız olduğunu ve hasta yatağından herkese selâmlarını yolladığını söyledi.

Sözlerinin sofradakilerin çoğunda bir hayâl (hasta yatağında yatan zavallı Rüya!) uyandıracağını bilmesine rağmen, hemen şu dilsel konunun açılacağını da tahmin etmişti: Eczanelerimizde satılan antibiyotiklerin, penisilinlerin, öksürük şurupları ve pastillerin, damar açan ya da ağrı kesen grip ilâçlarının ve kadayıfın kaymağı gibi, bunlarla birlikte yutulması gereken vitaminlerin adları, aralarına bol bol sesli harf sokuşturularak Türkçeleştirilmiş telâffuzları ve kullanış usulleriyle birlikte sayılıp döküldü. Başka bir zaman olsaydı, bu yaratıcı telâffuz ve amatör tıp şöleninden Galip, iyi bir şiirin tadını çıkartabilirdi, ama aklında, hasta yatağında yatan Rüya'nın görüntüsü vardı; ne kadar saf, ne kadar yapay olduğuna sonraları da karar veremediği bir görüntü.

Hasta Rüya'nın ayağının yorgandan dışarı çıkması ya da firketelerinin çarşafın içine dağılması sanki gerçek görüntülerdi de, sözgelimi saçlarının yastığa yayılması ya da başucundaki ilaç

kutuları, bardak, sürahi ve kitaplardan oluşan karışıklık başka bir yerden, -Rüya'nın taklit ettiği bir filmden ya da Alâaddin'den aldığı fıstıkları yer gibi yutarak okuduğu kötü çevrilmiş bir romandan- öğrenilerek taklit edilmiş görüntülerdi. Galip, daha sonra sorulan 'şefkat' sorularına kısa cevaplar verirken de, Rüya'nın bu saf görüntüleriyle, öğrenilmiş görüntüleri arasında bir ayrım yapmaya en azından, sonraları taklit etmeyi öğrenmek istediği dedektif romanlarındaki dedektifler gibi özen gösterdi.

Evet, şimdi, (onlar hep birlikte sofraya otururken) Rüya uyuyor olmalıydı; hayır, aç değildi, Suzan Yengenin zahmet edip, gidip çorba yapmasına gerek yoktu; ağzı sarımsak, çantası da tabakhane kokan o doktoru da istememişti; evet dişçiye bu ay da gitmemişti; doğru Rüya son zamanlarda çok az sokağa çıkıyor, hep evde dört duvar arasında oturuyordu; hayır, bugün hiç sokağa çıkmamıştı; siz onu sokakta mı gördünüz? Demek ki bir ara çıkmıştı, ama Galip'e söylememişti; hayır söylemişti; siz onu nerede gördünüz? Düğmeciye gitmiş, manifaturacıya, mor düğme almaya, Caminin önünden geçerek, tabii söylemişti, bu soğukta, böyle üşütmüş olmalı; öksürüyordu da; sigara da içiyordu; bir paket; evet, suratı bembeyazdı; a, hayır, Galip kendi suratının da ne kadar beyaz olduğunu bilmiyordu; Rüya ile bu sağlıksız hayata ne zaman son vereceklerini de.

Palto. Düğme. Çaydanlık. Sonraları, bu aile soruşturmasından sonra, aklına niye bu üç kelimenin geldiğine Galip' fazla kafa yormayacaktı. Celâl barok bir öfkeyle kaleme alınmış bir yazısında, aklın derinliklerindeki karanlık noktaların bizlerde değil, daha çok, taklit etmeyi bir türlü öğrenemediğimiz, anlaşılmaz Batı Dünyasının tantanalı roman ve film kahramanlarında görüldüğünü yazmıştı. (O sıralarda, Elizabeth Taylor'un Montgomery Clift'in karanlık noktasına bir türlü ulaşamadığı 'Geçen Yaz Birdenbire' filmini görmüştü Celâl.) Daha önceleriyse, kısaltılmış çevirilerinden okuduğu ve müstehcen ayrıntılarla bezeli bazı psikoloji kitaplarının etkisiyle, sefil hayatımız dahil her şeyi bu anlaşılmaz ve korkutucu karanlık noktalarla açıklayan yazılar yazdığını, Galip, onun kendi hayatının özel müze ve kütüphanesini kurduğunu öğrendiğinde anlayacaktı.

Galip lâfı değiştirmek için, "Celâl'in bugünkü yazısını..." diye söze başlayacaktı; alışkanlığından korkarak, birden aklına gelen öteki şeyi söyledi: Hâle Hala, ben Alâaddin'in dükkânına gitmeyi unuttum!". Esma Hanımın beşiği içinde turuncu bir bebek getirir gibi dikkatle getirdiği kabak tatlısının üzerine, şekerci dükkânından yadigâr havanla dövülmüş ceviz içi serpiyorlardı.

Çeyrek yüzyıl önce, kaşığının ince sapıyla, ağzına vurulduğunda, bu havanın çan gibi çınladığını Galip'le Rüya keşfetmişlerdi: Çın-çın! "Zangoç gibi dın-dın kafa şişirmeyin sununla!" Allahım, yutkunmak zor geliyor! Ceviz içi, "herkese yetecek kadar" değildi, Hâle Hala, mor kâse elden ele dolaşırken sırasını ustalıkla sona bırakmıştı, (Canım çekmiyor), ama sonra, boş kâsenin dibine de bir göz attı. Birden, yalnız bu eksikliğin değil, bütün parasızlıklarının sorumlusu olarak gördüğü eski bir ticari düşmanlarına verip veriştirdi: Karakola şikâyet edecekmiş onu. Oysa karakoldan hepsi koyu lacivert bir hayaletten korkar gibi korkarlardı. Celâl, bilinçaltımızdaki karanlık noktanın karakol olduğunu yazdığı yazıdan sonra, karakoldan gelen bir polisin getirdiği bir yazıyla savcılığa ifade vermeye çağrılmıştı. Telefon çaldı, Galip'in babası en ciddi tavrıyla açtı. Karakoldan telefon ediyorlar, diye düşündü Galip. Babası telefonla konuşurken eşyalara da (bir teselli olarak duvar kâğıdı Şehrikalp Apartmanındakinin aynısıydı: Sarmaşıklar arasında yere dökülen yeşil düğmeler) sofrada oturanlara da, (Melih Amca bir öksürük buhranına yakalanmıştı, sağır Vasıf da, sanki telefon konuşmasını dinliyordu, Galip'in annesinin saçları en sonunda boyana boyana güzel Suzan Yengenin saçlarıyla aynı renk olmuştu) aynı boş bakışlarla baktığı için, Galip de, herkes gibi telefon konuşmasının duyulan yarısını dinleyerek, duyulmayan yarısında kimin konuştuğunu çıkarmaya çalıştı.

"Burada yok efendim, gelmedi efendim, siz kimsiniz?" diyordu babası. "Teşekkür ederim... Ben amcasıyım ne yazık ki bu akşam aramızda değil..."

"Rüya'yı arayan biri," diye düşünmüştü Galip. "Celâl'i arayan biri," dedi babası telefonu kapadıktan sonra. Memnundu: "Yaşlı bir

kadın, bir hayranı, bir hanımefendi, gazetedeki yazısını çok sevmiş, Celâl'le konuşmak istiyormuş, adresini, telefonunu sordu."

"Hangi yazısını?" diye sordu Galip.

"Biliyor musun, Hâle," dedi babası, "çok tuhaf; kadıncağızın sesi senin sesine benziyordu çok!"

"Sesimin yaşlı bir kadının sesine benzemesinden tabii bir şey olamaz!" dedi Hâle Hala. Akciğer rengindeki boynu kaz boynu gibi uzadı birden: "Ama benim sesim katiyyen öyle değildir!" "Nasıl değildir?"

"O hanımefendi dediğin sabah da telefon etti," dedi Hâle Hala. "Bir hanımefendiden çok, bir hanımefendi sesi çıkarmaya çalışan bir cadalozun sesiydi onunkisi. Hatta kocamış bir kadının sesini çıkarmaya çalışan bir erkeğin sesi sanki."

Galip'in babası sordu: Yaşlı hanımefendi bu telefonu nereden bulmuştu? Hâle bunu sormuş muydu?..

"Hayır," dedi Hâle Hala, "gerek duymadım. Pehlivan tefrikası yazar gibi kirli çamaşırlarımızı gazetesinde tefrika ettiği günden beri, artık Celâl'in hiçbir şeyine şaşmayacağım için, belki de, diye düşündüm, belki de, bizimle alay ettiği yazılarının birinin sonuna, meraklı okuyucuları daha da eğlenebilsinler diye telefon numaramızı da eklemiştir. Zaten rahmetli annemle babamın onun yüzünden ne kadar üzüldüklerini düşündükçe artık anlıyorum ki, Celâl'de beni şaşırtacak tek şey, telefon numaramızı eğlensinler diye okuyucularına vermesi değil, onca yıldır bizden neden nefret ettiğini öğrenmek olurdu."

"Komünist olduğu için nefret ediyor," dedi Melih Amca, öksürüğünü yendiği için zaferle sigarasını yakarak. "O zamanlar ne amelelerі, ne de bu milleti kandırabilecekleri akıllarına dank edince komünistler askerleri kandırarak Bolşevik ihtilâlini Yeniçeri usulü bir isyanla sahnelemek istiyorlardı. O da, kan ve kin kokan köşe yazılarıyla bu hayâle alet oldu."

"Hayır," dedi Hâle Hala. "Bu kadar da değil." "Bana Rüya söyledi, biliyorum," dedi Melih Amca. Bir kahkaha attı, ama

öksürmedi. "Bu askeri darbeden sonra kurulacak Alaturka Bolşevik Yeniçeri nizamında hariciye vekili ya da Paris sefiri olacaksın diye verilen söze kandığı için, evde kendi kendine Fransızca çalışmaya başlamış. Bu hiç tutmayacak ihtilâl duası, gençliğinde it kopukla düşüp kail tığı için bir yabancı dil bile öğrenemeyen oğlumun hiç olmazsa Fransızcasına yarayacak diye başta sevinmedim bile değil. Ama işi azıtınca Rüya'nın onu görmesine izin vermedim.'"

"Hiçbir zaman böyle bir şey olmadı ki, Melih!" dedi Suzan Yenge. "Rüya ile Celâl hep birbirlerini gördüler, aradılar, değil üvey kardeş, öz kardeş gibi de sevdiler."

"Oklu oldu, ama ben geç kalmıştım," dedi Melih Amca. "Türk, milletini ve ordusunu kandıramayınca kızkardeşini kandırdı. Rüya böyle anarşist oldu. Galip oğlum onu o çetecilerin arasından, o fare yuvasından çekip çıkarmasaydı Rüya şimdi evinde yatağında değil, kimbilir nerede olurdu?"

Bir an, hep birlikte yatağında yatan zavallı hasta Rüya’yı hayâl ettiklerini düşündüğünde Galip, tırnaklarına bakıyordu ve Melih Amca, her iki üç ayda bir sayıp döktüğü listeye yeni bir şey ekleyecek mi acaba, diye düşünüyordu.

"Belki de o zaman, Rüya hapiste olurdu, çünkü Celâl kadar ihtiyatlı da değildir," dedi Melih Amca ve listesinin heyecanına kapılarak ve "Allah korusun"lara aldırmadan saydı: "O zaman, Rüya belki Celâl'İe birlikte o haydutların arasına karışırdı. Beyoğlu gangsterlerinin, eroin imalatçılarının, pavyon kabadayılarının, kokain düşkünü Beyaz Rusların, röportaj bahanesiyle aralarına girdiği bütün o sefih takımın arasına karışırdı zavallı Rüya. Çirkin hazlarının peşinden ta İstanbul'a gelen İngilizlerin, güreş tefrikalarına ve güreşçilere meraklı homoseksüellerin, hamam âlemine katılan Amerikalı karıların, dolandırıcıların, bir Avrupa ülkesinde değil artistlik, orospuluk bile yapamayacak film yıldızlarımızın, itaatsizlik ve zimmetten ordudan kovulmuş subayların, frengiden sesleri çatlamış erkeksi şarkıcıların, kendini sosyete kadını diye yutturan kenar mahalle dilberlerinin arasında aramak zorunda kalırdık kızımızı. Söyle ona İsteropiramisin alsın."

"Efendim?" dedi Galip.

"Gribe karşı en iyi antibiyotiktir. Bekozim Fort ile birlikte. Altı saatte bir. Saat kaç? Uyanmış mıdır?"

Suzan Yenge, Rüya'nın, herhalde, şu anda uyuduğunu söyledi. Galip, hepsinin aynı anda düşündüğü şeyi, yatağında uyuyan Rüya'yı düşündü.

"Yok!" dedi Esma Hanım. Babaanneye rağmen, Dededen kalma kötü bir alışkanlıkla, yalnız sofra örtüsü değil, yemekten sonra kenarlarına ağızlarını sildikleri lekeli bir peçete olarak da kullanılan talihsiz sofra örtüsünü dikkatli hareketlerle topluyordu. "Yok, ben Celâl'ime bu evde lâf ettirmem. Celâl'im büyük adam oldu."

Melih Amcaya göre, elli beş yaşındaki oğlu da, işte tam bu düşüncede olduğu için yetmiş beş yaşındaki babasını aramıyor, İstanbul'da hangi apartman dairesinde kaldığını kimseye söylemiyor, yalnız babası değil, aileden kimse, -her zaman onu ilk affeden Hâle Halası bile- kendine ulaşamasın diye, numarasını herkesten sakladığı telefonlarını bir de fişten çekiyordu. Galip, Melih Amcanın gözlerinde kederden değil, alışkanlıktan da olsa, birkaç sahte gözyaşının belireceğini düşünerek korktu. Ama bu değil, korktuğu başka bir şey geldi başına: Melih Amca, gene eski bir alışkanlıkla, aralarındaki yirmi iki yaş farkını görmezlikten gelerek, Celâl gibi değil, asıl Galip gibi bir oğlu olmasını hep istediğini bir daha tekrarladı; Galip gibi aklı başında, olgun, sakin...

Yirmi iki yıl önce, (demek ki Celâl o zaman kendi yaşındayken) boyunun utanç verici bir hızla attığı ve elinin kolunun daha utanç verici sakarlıklar yaptığı yıllarda, bu sözü ilk işitip gerçekleşebileceğini hayâl ettiğinde Galip ilk anda, Anne ve Babayla yenen ve herkesin yemek masasını dik açılarla çevreleyen duvarların dışındaki sonsuz bir noktaya baktığı o renksiz ve yavan akşam yemeklerinden (Anne: Öğlenki zeytinyağlıdan kalmış, vereyim mi? Galip: Nnnnh, istemem; Anne: Sen? Baba: Ben ne?") kurtulup Suzan Yenge, Melih Amca ve Rüya'yla birlikte her akşam yemek sofrasına oturabileceğini kurmuştu. Aklına gelen ve başını döndüren başka şeyler de vardı sonra: Pazar sabahları Rüya'yla oynamak

(Gizli Geçit, Görmedim) için yukarı kata çıktığında, arada bir de olsa, mavi geceliğiyle gördüğü güzel Suzan Yenge, annesi oluyordu (daha iyi); avukatlık ve Afrika hikâyelerine bayıldığı Melih Amca, baba (daha iyi); aynı yaşta olduklarına göre Rüya da, ikiz kardeş; (burada, aklı korkutucu sonuçları irdelerken kararsızlıkla duralıyordu).

Sofra toplandığında, Galip, BBC den televizyoncuların Celâl'i aradıklarını, ama bulamadıklarını söyledi; ama bu söz beklediği gibi Celâl'in adreslerini ve telefon numaralarını herkesten sakladığı ve sayıları hakkında çeşitli söylentilerin dolaştığı İstanbul'un dört bir köşesindeki apartman dairelerinin yerleri ve nasıl bulunabileceklerine ilişkin dedikoduları yeniden alevlendirmedi. Birisi söylemişti, kar yağıyordu: Böylece, sofradan kalkıp, her zamanki koltuklarına gömülmeden önce, ellerinin tersiyle araladıkları perdelerin soğuk karanlığı arasından, hafif kar tutmuş arka sokağa baktılar. Sessiz, temiz kar. (Celâl'in okuyucularıyla "eski Ramazan akşamları" özlemini paylaşmaktan çok, alay etmek için kullandığı bir sahnenin tekrarı!) Galip kendi odasına çekilen Vasıf'ın peşinden gitti.

Vasıl büyük yatağın kenarına oturdu, Galip karşısına. Vasıf beyaz saçlarında gezdirdiği elini omuzlarına sarkıttı: Rüya? Galip göğsüne bir yumruk attı ve boğulurcasına öksürür gibi yaptı: Öksürüklü hasta! Sonra ellerini birleştirerek yaptığı yastığa başını bükerek yasladı: Yatıyor. Vasıl, yatağının altından, büyük bir karton kulu çıkardı: Elli yılda biriktirdiği gazete ve dergi kesiklerinden bir seçki, belki de en iyileri. Galip onun yanına oturdu. Sanki Vasıf in öbür yanında da Rüya oturuyormuş gibi, sanki onun gösterdiklerine birlikte gülüyorlarmış gibi, kutudan gelişigüzel çektikleri resimlere baktılar: Yirmi yıl önce, traş kremi reklamı için yüzünü köpüğe bulamış, sonra da., kornerden gelen topa kafayla vurduktan sonra beyin kanamasından ölmüş ünlü bir futbolcunun sabunlu gülümseyişi; askeri darbeden sonra Irak lideri Kasım’ın kanlı üniforması içinde dinlenen ölüsü; ünlü Şişli Meydanı Cinayeti'nin temsili bir resmi (Aldatıldığını yirmi yıl sonra, emekliliğinde anlayan kıskanç albay, günlerdir izini sürdüğü çapkın gazeteciyi arabadaki genç karısıyla birlikte kurşunlayacaktır, derdi Rüya, radyo tiyatrosu taklidi sesiyle); başbakan Menderes kurbanlık deveyi bağışlarken,

arkada muhabir Celâl, deveyle birlikte başka bir yere bakıyor. Galip eve dönmek için tam kalkacaktı ki, Vasıf in kutudan el alışkanlığıyla çektiği Celâl'in iki eski yazısı gözüne çarptı:

'Alâaddin'in Dükkânı' ve 'Cellat ve Ağlayan Yüz'. Uykusuz geçecek gece için okuma hazırlığı! Yazıları Vasıftan ödünç almak için çok fazla 'mim' yapmasına gerek kalmadı. Esma Hanımın getirdiği kahveyi de içmemesini anlayışla karşıladılar: Demek ki, "karım evde hasta" ifadesi fazlasıyla yüzüne sinmişti.

Açık kapının eşiğindeydi. Melih Amca bile, "Evet, gitsin, gitsin!" demişti; Hâle Hala karlı sokaktan dönen kedisi Kömüre eğilmişti; içerden bir daha seslendiler: "Geçmiş olsun de, geçmiş olsun de, Rüya'ya selam söyle, Rüya'ya selam söyle!"

Galip dönüş yolunda, dükkânının kepengini indiren gözlüklü terziyle karşılaştı. Kenarlarından küçük buz parçaları sarkan sokak lambasının ışığında selamlaştılar ve birlikte yürüdüler. "Geç kaldım," dedi terzi belki de aşırı kar sessizliğini bozmak için, "hanım evde bekliyor." "Soğuk," dedi Galip de ona. Ayaklarının altında ezilen karı dinleyerek, sokağın köşesindeki apartmana ve apartmanın üst köşesindeki yatak odasının soluk başucu lambasının ışığı gözükene kadar birlikte yürüdüler. Kâh kar yağıyordu, kâh karanlık.

Salonun ışıkları da, Galip evden çıkarken bıraktığı gibi kapalıydı, koridordakilerse açık. Galip eve girer girmez, çay için ocağa su koydu, paltosunu, ceketini çıkarıp astı, yatak odasına girip soluk lambanın ışığında ıslak çoraplarını değiştirdi. Sonra, yemek masasına oturup, Rüya'nın kendisini terkederken yazıp bıraktığı mektubu bir daha okudu. Masanın üzerinde duran yeşil tükenmezle yazılmış mektup hatırladığından da kısaymış: On dokuz kelime.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ALÂADDİN'İN DÜKKÂNI

"Bir kusurum varsa, o da konu haneme çıkmaktır."

Biron Paşa

Ben 'pitoreks' bir yazarım. Sözlüklere baktım ama, pek de çözemedim bu kelimenin anlamını; ben yalnızca havasını seviyorum. Hep başka şeyleri anlatmayı düşledim: Atlı silahşörleri, puslu bir sabah karanlık bir ovanın iki ucunda birbirlerine saldırmak üzere hazırlanan üç yüz yıl öncesinin ordularını, kış geceleri meyhanelerde birbirlerine aşk hikâyeleri anlatan mutsuzları, karanlık şehirlerin içinde bir esrarın peşinde kaybolan âşıkların bitip tükenmeyen maceralarını anlatmayı düşledim hep, ama Allah bana başka türlü hikâyeler anlatmam gereken bu köşeyle siz okurlarımı verdi yalnızca. Karşılıklı idare ediyoruz.

Hafızamın bahçesi kurumaya başlamasaydı belki hiç de şikâyetçi olmayacaktım bu durumdan, ama elime kalemi her alışımda gözlerimin önünde gene benden birşeyler bekleyen siz okurlarımın yüzleri ve çorak bir bahçede hepsi bir bir benden kaçan anılarımın izleri canlanıyor. Hatıra yerine, onun yalnızca bir iziyle karşılaşmak, sizi bırakıp gitmiş ve hiç dönmeyecek sevgilinin koltuğun üzerinde bıraktığı izine gözyaşlarıyla bakmaya benziyor.

Alâaddin'le konuşmaya böyle karar verdim. Gazetede kendisinden sözedeceğimi, ama önce bir görüşme yapmak istediğimi öğrenince kara gözlerini açarak dedi ki:

"Ağbi, şimdi bu benim aleyhime mi olacak?"

Olmayacağını anlattım. Nişantaşı'ndaki dükkânının hayatımızda tuttuğu yeri anlattım. Küçük dükkânında sattığı binlerce, on binlerce çeşit malın hepimizin hafızalarında nasıl renk renk, koku koku capcanlı kaldığını anlattım. Evlerinde, yataklarında hasta yatan çocukların kendilerine Alâaddin'in dükkânından hediye, oyuncak

(kurşun asker) ya da kitap (Kırmızı Saçlı Çocuk) ya da resimli roman (Kinova'nın dirildiği on yedinci sayısı) almaya giden annelerinin dönüşünü nasıl sabırsızlıkla beklediklerini anlattım. Çevredeki okullarda, son zilin çalmasını bekleyen binlerce öğrencinin, hayalilerinde çoktan çaldırdıkları o zilden sonra, o dükkâna hayâllerinde nasıl girip içinden futbolcu (Galatasaraylı Metin), güreşçi (Hamit Kaplan) ya da film artisti resmi (Jerry Lewis) çıkan gofretlerden aldıklarını anlattım. Akşam Sanat Okulu'na gitmeden önce, tırnaklarındaki soluk ojeyi çıkarmak için küçük bir şişe aseton alan kızların, yıllar sonra, yavan bir evliliğin yavan bir mutfağında çocuklar ve torunlar arasında, mutsuzlukla ilk gençlik aşklarını hatırladıklarında, Alâaddin'in dükkânını nasıl uzak bir masal gibi hayâl ettiklerini anlattım.

Çoktan bizim eve gelmiş karşılıklı oturmuştuk. Alâaddin'e dükkânından yıllar önce aldığım yeşil bir tükenmez kalemle, kötü çevrilmiş bir polisiye romanın hikâyesini anlattım: İkinci hikâyenin sonunda, kitabı hediye ettiğim ve çok sevdiğim kahraman, hayatının sonuna kadar o polisiye romanları okumaktan başka hiçbir şey yapmamaya mahkûm olmuştu. Tarihimizi, bütün Doğu'nun tarihini değiştirecek bir kumpası, bir hükümet darbesini planlayan yurtsever subaylarla gazetecilerin ikisinin, ilk tarihi toplantılarından önce, Alâaddin'in dükkânında nasıl buluştuklarını anlattım. Bir akşam vakti, bu tarihi buluşma gerçekleşirken, tavana doğru yükselen kitap ve kutu kuleleriyle kaplı tezgâhının arkasında Alâaddin'in hiçbir şeyden habersiz, ertesi sabah iade edeceği gazeteleri ve dergileri, parmaklarını tükürükleyerek, saydığını anlattım. Vitrinine ve kapısının önündeki kestane ağacının iri gövdesine sararak sergilediği dergilerde poz veren yerli ve yabancı çıplak kadınların, kaldırımlardan dalgın dalgın geçen yalnız erkeklerin o gece görecekleri rüyalarda, tıpkı Binbir Gece Masallarındaki o hiç doymayan esir kızlar ve Padişah karıları gibi fing attıklarını anlattım.

Konu Binbir Gece Masallarından açıldığı için, adını taşıyan hikâyenin, aslında binbir gecenin hiçbirinde anlatılmadığını ama Antoine Galland tarafından kitap iki yüz elli yıl önce Batıda ilk yayımlanırken, sayfaların arasına el çabukluğu marifet

sıkıştırılıverdiğini anlattım. Aslında, hikâyeyi Galland'a Şehrazat'ın değil, ama onun Harina dediği bir Hristiyanın anlattığını anlattım. Ama aslında, Harina'nın Yohanna Diyab adlı Halepli bir alim olduğunu ve hikâyesinin bir Türk hikâyesi olduğunu, büyük bir ihtimalle İstanbul'da geçtiğini ve bunun da içindeki kahve ayrıntısından anlaşıldığını anlattım. Ama aslında, insanın artık hiçbir zaman hikâyenin aslı hangisidir, hayatın aslı hangisidir anlayamayacağını anlattım. Çünkü, aslında, her şeyi unuttuğumu, her şeyi unuttuğumu, her şeyi unuttuğumu anlattım. Çünkü aslında yaşlı, mutsuz, huysuz ve yalnız olduğumu ve ölmek istediğimi anlattım.

Çünkü aslında, Nişantaşı Meydanından akşam trafiğinin gürültüsü ve radyodan insanı kederle gözyaşlarına boğan bir müzik geliyordu. Çünkü aslında, ben de bütün ömrüm boyunca hikâye anlattıktan sonra, ölmeden önce Alâaddin'den unuttuğum her şeyin, dükkânındaki kolonya şişelerinin, damga pullarının, kibritlerin üzerlerindeki resimlerin, naylon çorapların, kartpostalların, artist resimlerinin, seksoloji yıllıklarının, firketelerin ve namaz kitaplarının hikâyelerini bir bir dinlemek istediğimi anlattım.

Hayâli hikâyeler içine düşmüş bütün gerçek kişiler gibi, Alâaddin'de dünyanın sınırlarını zorlayan gerçek dışı bir yan ve kurallarını zorlayan yalın bir mantık vardı. Basının dükkânına gösterdiği ilgiden memnun olduğunu açıkladı.

Otuz yıldır, günde on dört saat vızır vızır işleyen köşedeki dükkânında çalışıyor, pazar öğleden sonraları, herkes radyodaki futbol maçını dinlerken, saat iki buçuk ile dört buçuk arasında evinde uyuyordu. Asıl adının başka bir şey olduğunu, ama bunu müşterilerinin bilmediğini anlattı. Yalnızca Hürriyet Gazetesi okuduğunu anlattı. Dükkânında siyasi buluşma olamayacağını, çünkü tam karşısında Teşvikiye Karakolunun bulunduğunu ve siyasetle de ilgilenmediğini anlattı. Dergileri tükürükleyerek saydığı da doğru değildi; dükkânının bir efsane ya da masal köşesi olduğu da. Bu tür yanılgılardan şikâyetçiydi: Bazı yoksul ihtiyarlar vitrinindeki oyuncak plastik saatleri gerçek saat sanıp ucuzluğuna şaşarak heyecanla içeri dalıyorlardı. Salonda at yarışı alıp oynayan ya da

kendi elleriyle seçtikleri Milli Piyangodan gene bir şey çıkmayınca öfkeye kapılan bazıları, bu oyunları Alâaddin imâl ediyor sanıp gürültü çıkarıyorlardı.

Naylon çorabı kaçan kadından, yediği yerli çikolatadan bütün derisi pul pul dökülen çocuğun anası da, okuduğu gazetenin siyasi görüşlerini beğenmeyen okur da, imalatçıyı değil yalnızca bir aracı olan Alâaddin'i suçluyordu. İçinden kahve değil, kahverengi ayakkabı boyası çıkan paketten Alâaddin sorumlu değildi.

Şuh sesli Emel Sayın'ın ilk şarkısından sonra sarsıla sarsıla boşalıp akarak transistorlu radyoyu kapkara bir sıvıyla berbat eden yerli pilden Alâaddin sorumlu değildi. Nereye gidersen git hep kuzeyi göstereceğine, hep Teşvikiye Karakolunu gösteren pusuladan Alâaddin sorumlu değildi. İçinden hülyalı işçi kızın aşk ve evlilik mektubu çıkan Bafra paketinden de Alâaddin sorumlu değildi, ama paketi açan badanacı çırağı mutlulukla etekleri zil çalarak koşa koşa gelmiş, elini öperek Alâaddin'den nikâh şahidi olmasını istemiş ve kızın adını ve adresini sormuştu.

Dükkânı bir zamanlar İstanbul'un "en iyi" denilen bir semtindeydi, ama müşterileri her zaman, her zaman şaşırtırdı onu. Sıra diye bir şey olduğunu hâlâ öğrenememiş kravatlı beylere şaşıyordu, öğrendiği halde bekleyemeyenlere dayanamayıp bağırıyordu. Otobüsün köşeden her gözüküşünde üç-beş kişi, yağmacı Moğol askeri heyecanıyla, "bilet, bilet, aman çabuk bilet" diye bağırarak dükkâna daldığı, etrafı dağıttığı için otobüs bileti satmaktan vazgeçmişti.

Milli Piyango seçerken kavgaya tutuşan kırk yıllık karı-kocalar, bir paket sabun almak için otuz çeşidini koklayan boyalı kadınlar, düdük almadan önce bütün bir kutuyu tek tek öttüren emekli subaylar görmüştü, ama alışmıştı artık, aldırmıyordu. En son sayısı, on bir yıl önce çıkmış bir fotoromanın eski sayılarından biri yok diye söylenen ev kadınına, posta pulu almadan ence arkasını yalayarak zamkının tadına bakan şişman beyefendiye ve krepondan yapma karanfili kokmuyor diye ertesi gün öfkeyle geri getiren kasap karısına aldırmıyordu artık.

Dişleriyle tırnaklarıyla kurmuştu bu dükkânı. Yıllarca eski Teksas ve Tommiksleri kendi eliyle ciltlemiş, sabahları bütün şehir uyurken dükkânını açıp süpürmüş, gazete ve dergileri kapıya ve kestane ağacına mandallamış, en son yenilikleri vitrinine yerleştirmiş, istiyorlar diye, en tuhaf malları (mıknatıslı aynası yaklaştırılınca dönen oyuncak balerinleri, üç renkli ayakkabı bağlarını, gözlerinde mavi ampuller yanan alçıdan küçük Atatürk heykellerini, Hollanda değirmeni şeklinde kalemtıraşları, Kiralık Ev ve Bismillahirrahmanirrahim levhalarını, içinden birden yüze numaralı kuş resimleri çıkan çam aromalı çikletleri, yalnızca Kapalıçarşı'da satılan pembe tavla zarlarını, Tarzan ve Barbaros çıkartmalarını, futbol takımlarının rengindeki kukuletaları -kendi de mavi renkte birini on yıl giymişti-, bir ucu ayakkabı çekeceği öbür ucu gazoz açacağı olan demir aletleri) müşterilerine sunabilmek için yıllarca bütün İstanbul'u karış karış, dükkân dükkân gezmiş, en akla hayâle sığmaz isteklerde bile, (Gülsuyu kokulu o mavi mürekkeplerden var mı sizde? Acaba şarkı söyleyen yüzüklerden bulunur mu?) "yok" dememiş; sorulduğuna göre bir örneği vardır diye düşündüğü için, "Yarın getiririz!" deyip, defterine not almış, ertesi gün de, şehrin içinde bir esrarı aramaya çıkan yolcu gibi, dükkân dükkân sorup, arayıp bulmuştu. İnanılmayacak ölçülerde satan fotoromanlarla ya da resimli kovboy hikâyeleriyle ya da boş suratlı yerli artist resimleriyle yorulmadan para kazandığı dönemler de olmuştu; kahvenin, sigaranın karaborsaya düşüp rahatının kaçtığı kuyruklu, soğuk, yavan günleri de. Dükkânından baktığında, kaldırımdan akan insanların hiç de "öyle, öyle..." olduğunu anlayamazdın, ama "bir... bir...-ne bileyim-" idi insanlar.

Bir bakıyordun, hepsi ayrı bir havada gözüken o kalabalık, hep birlikte bir müzikli sigara kutusu merakına kapılıyor, derken Japonya'dan gelen küçük parmağım büyüklüğündeki dolmakalemleri kapış kapış kapışıyorlar, ertesi ay ise hepsini unutup tabanca biçimindeki çakmaklardan öyle bir almaya başlıyorlardı ki, Alâaddin yetiştiremiyordu. Sonra, bir plastik ağızlık modası başlıyor, bütün millet içtiği sigaranın iğrenç ziftini sapık bir bilim adamı zevkiyle seyrederek altı ay saydam ağızlık kullanıyor, derken, onu bırakıp

sağcısı solcusu, dinsizi dindarı Alâaddin'den boy boy, renk renk teşbih alıp her yerde çekmeye başlıyor, bu fırtına dinip Alâaddin elinde kalan teşbihleri iade edemeden, bir rüya modası çıkıyor, herkes rüyaları yorumlayan küçük kitapçığı alabilmek için kapıda kuyruk oluyordu. Bir Amerikan filmi gelir, bütün gençler kara gözlük alırdı, bir gazete haberi çıkar bütün kadınlar dudak kremi, bütün erkekler imamlara yakışır takkelerden isterdi, ama çoğu zaman, istekler hiç anlaşılmayan bir şekilde bir veba gibi yayılırdı. Niye binlerce, on binlerce kişi aynı anda radyolarının, kaloriferlerinin üstüne, arabalarının arka camının önüne, odalarına, iş masalarına, tezgâhlarına o tahta yelkenlileri yerleştirmeye başlamıştı? Anne çocuk, kadın erkek, ihtiyar genç herkesin hep aynı resmi, gözünden kocaman bir damla yaş akan mahzun ve Avrupalı suratlı çocuk resmini anlaşılmaz bir istekle alıp duvarlara, kapılara asmasını nasıl anlamak gerekiyordu? Bu millet, bu insanlar bir... bir... "tuhaf" diye Alâaddin'in bulamadığı kelimeyi ben yetiştirdim, "anlaşılmaz" diye, "hatta korkutucu" diye, çünkü kelimeleri bulmak Alâaddin'in değil benim isimdi. Bir süre karşılıklı sustuk. Daha sonra, yıllardır sürekli sattığı selüloidden yapılmış, başlarını sallayan küçük kazları anlatırken, içinden vişne likörü ve bir vişne çıkan şişe biçimindeki o eski çikolataları anlatırken ya da uçurtma için en iyi ve en ucuz çıtayı İstanbul'da nerede bulabileceğini anlatırken, Alâaddin'in müşterileriyle arasında kendisinin de bulamayacağı kelimelerle anlatılabilecek bir bağ olduğunu anladım; Babaannesiyle dükkâna gelip o zilli çemberlerden alan küçük kızı da, Fransız dergisini kapıp, dükkânın bir köşesine çekilip sayfalar içindeki çıplak kadınla kaşla göz arasında sevişmeye teşebbüs eden sivilceli delikanlıyı da seviyordu. Hollywood yıldızlarının inanılmaz hayatlarının hikâye edildiği romanı alıp, gece evde okuyup, ertesi sabah "Bu bende varmış!" diye iade etmek isteyen gözlüklü banka memuresini de seviyordu, Kuran okuyan kız posterinin resimsiz bir gazeteye sarılmasını özellikle rica eden ihtiyarı da. Ama gene de ihtiyatlı bir sevgiydi bu: Moda dergilerinin içindeki patronları harita gibi açıp dükkânın ortasında kumaş kesmeye kalkışan ana kızı, oyuncak tanklarını daha dükkândan çıkmadan önce savaşa tutuştururken birbirleriyle döğüşerek kıran çocukları belki biraz anlıyordu da, kalem

şeklinde el feneri, ya da kuru-kafalı anahtarlık soran insanların kendisine hiç bilmediği, hiç anlayamadığı bir alemden sanki işaretler yolladığı duygusuna kapılıyordu. Karlı bir kış günü dükkânına gelip öğrenci ödevleri için kullanılan "Kış Manzarasını değil, ısrarla "Yaz Manzarası"nı isteyen esrarengiz adam hangi esrarın belirlisini taşıyordu? Bir gece, tam dükkânı kapamak üzereyken içeri giren iki karanlık kişi, hazır elbiseler giyen, kollarını aşağı yukarı kaldıran boy boy bebekleri, canlı bebekleri tutan doktorlar gibi dikkat, şefkat ve alışkanlıkla ellerine almışlar, pembe yaratıkların gözlerini açıp kapayışlarını büyülenmiş gibi seyretmişler, bir şişe rakıyla birlikte bir bebeği paketlettirip Alâaddin'in tüylerini ürperten karanlığın içinde kaybolmuşlardı. Buna benzer bir çok olaydan sonra, başına geldiği gibi, şimdilerde de Alâaddin rüyalarında dükkânında kutular ve plastik torbalar içinde sattığı bebekleri görüyor, geceleri dükkânını kapadıktan sonra, bebeklerin ağır ağır gözlerini açıp kapadıklarını, saçlarının uzadığını hayâl ediyordu. Acaba bu neyin işareti diye soracaktı belki de bana, ama fazla konuştuğunu, kendi dertleriyle dünyayı fazla işgal ettiğini birden hissediveren vatandaşlarımızın kapıldığı o çaresiz ve hüzünlü sessizliğe kaptırmıştı kendini. Bu sefer, sessizliğin uzun bir süre bozulmayacağını bilerek karşılıklı sustuk.

Çok sonra, evden özür diler gibi bir havayla çıkarken Alâaddin, artık benim daha iyi bileceğimi, artık benim istediğim gibi yazacağımı söyledi: Bir gün belki o bebeklerden ve rüyalarımızdan söz açan iyi bir yazı yazabilirim, sevgili okurlarım.

BEŞİNCİ BÖLÜM ÇOCUKLUK BU

"İnsan terkederken bir sebep gösterir. Bunu söyler. Karşısındakine cevap verme hakkı tanır. Öyle durup dururken gidilmez. Yok çocukluk bu."

Marcel Proust

On dokuz kelimelik terk mektubunu Rüya, Galip'in her zaman telefonun yanıbaşında durmasını istediği yeşil tükenmez kalemle yazmıştı, kalemi ortalıkta göremediği, sonraki araştırmalarında evde de bulamadığı için Galip, Rüya'nın, mektubu kapıdan çıkmadan son anda yazdığına karar verdi: Mektubu yazdıktan sonra Rüya, kalemi belki lâzım olur diye son anda el çantasına atmış olmalıydı; çünkü kırk yılın tekinde, birisine özene bezene mektup yazmaya kalktığında (bu mektubu Rüya hiçbir zaman bitirmez, bitirse zarfa koymaz, koysa postalamazdı) severek kullandığı şişman dolmakalemi her zamanki yerinde duruyordu: Yatak odasındaki çekmecenin içinde. Mektubun üzerine yazıldığı defter kâğıdının hangi defterden koparıldığını anlamak için Galip, aralıklarla uzun vakitler harcadı. Gecenin çeşitli saatlerinde, Rüya'nın, Celâl'in öğüdü üzerine, kendi geçmişinin küçük bir müzesini kurduğu eski dolabın çekmeceleri içinden çıkardığı defterlerin sayfalarını mektubun kâğıdıyla karşılaştırdı: Yumurtanın düzinesinin altı kuruştan hesaplandığı ilkokul aritmetik defleri; din dersinde zorla tutulmuş ve arka sayfalarına sıkıntıyla gamalı haçlar, şaşı hocanın karikatürü çizilmiş dua defteri; kenarlarına etek modellerinin çizildiği ve bazı uluslararası film yıldızlarının, yakışıklı yerli sporcuların, pop şarkıcılarının adlarının yazıldığı bir edebiyat defteri (Hüsn-ü Aşk imtihanda gelebilir). Çok sonra, her seferinde aynı kolaylıkla hayâl kırıklığı uyandıran çekmece içlerinde, aynı çağrışımlara bomboş el eden kutu diplerinde, yatak altlarında ve hiçbir şeyin değişmediğine Galip'i inandırmak ister gibi aynı kokuyla kokan Rüya'nın elbise ceplerinde yaptığı son bir araştırmadan ve sabah ezanından az sonra, gözü

yeniden eski dolaba takılınca Galip gelişigüzel uzattığı elinin altında mektup kâğıdının kopartıldığı defteri buldu.

Daha önceden karıştırdığı ve sayfalarındaki resimlere ve yazılara (27 Mayıs askeri darbesini ordumuz, iktidar ormanlarımızı tahrip ettiği için yapmıştı; hidranın kesiti Babaannenin büfesinde duran mavi vazoya benziyordu,) dikkat etmediği defterin ortalarında bir sayfa, acımasız bir telâşla yırtılmıştı. Bu acımasız telâştan ve bütün gece topladığı öteki küçük ayrıntılar gibi, birbirlerinin üzerine domino taşları gibi yığılan çağrışımlardan ve küçük bulgulardan başka hiçbir sonucu olmayan bir ayrıntı...

Çağrışım: Yıllar önce, ortaokuldayken, Rüya'yla aynı sınıfta ayrı sıralarda oturdukları zaman eğlence ve sabırla katlandıkları gudubet Tarih hocası, "Kâğıt kalem çıkarın!" diyerek birdenbire hazırlıksız yakaladığı sınıfın imtihan korkusuyla büründüğü sessizlikte, defterlerden telâşla yırtılan sayfaların hışırtısını işitmeye dayanamazdı hiç: "Defterlerinizi yırtmayın!" diye bağırırdı cırlak sesiyle, "dosya kâğıdı isterim! Bu milletin defterini yırtan, malını tahrip eden Türk değildir, soysuzdur, sıfır vereceğim!" Verirdi de.

Küçük bir bulgu: Anlaşılmaz aralıklarla çalışan buzdolabı motorunun arsızca bozduğu geceyarısı sessizliğinde, kimbilir kaçıncı kere karıştırdığı elbise dolabının dibinde, Rüya'nın giderken yanına almadığı nefti renkli topuklu ayakkabılarının arasında, Galip, çeviri bir polisiye roman gördü. Evin içinde yüzlercesi olduğu için ilgilenmeyecekti, ama dolap diplerinde, çekmece köşelerinde bulup dokunduğu her şeyi karıştırmaya bir gecede alışan eli, üzerinde iri gözlü, küçük hain bir baykuşun görüldüğü bu kara kitabın sayfalarını kendiliğinden çevirince, içinde iyi kâğıda basılı bir dergiden kesilmiş bir resim buldu: Çıplak ve yakışıklı bir erkek. Galip bir içgüdüyle erkeğin büyüklüğünü kendisininkiyle karşılaştırdığı sakin 'erkeklik organına' bakarken, "Alâaddin'den aldığı bir yabancı dergiden kesmiştir!" diye düşündü.

Çağrışım: Rüya, Galip'in polisiye romanlara katlanamadığı için elini sürmediğini bilirdi. İngilizlerin en İngiliz, şişmanların tam şişman, suçlu ve kurbanlar da dahil olmak üzere geri kalan bütün özne ve

nesnelerin de, ya birer ipucuna benzediği ya da yazar onlara zorla ipucu taklidi yaptırdığı için, kendilerine benzeyemedikleri bu yapay dünyada Galip vakit geçiremezdi bir türlü. (Vakit geçiriyorum işte! derdi Rüya, polisiye romanla birlikte, Alâaddin'in dükkânından aldığı fındık fıstığı yutarken). Galip bir keresinde, Rüya'ya, yazarın da katilin kim olduğunu bilmediği bir polisiye romanın yazılırsa okunabileceğini söylemişti. Böylece, nesneler ve kahramanlar her şeyin farkında olan yazarın zoruyla ipuçları ve sahte ipuçları kisvesine bürünmeden, hiç olmazsa, polisiye yazarının hayâllerini değil, hayatta oldukları şeyleri taklit ederek kitapta durabilirlerdi. Galip'ten daha iyi bir roman okuyucusu olan Rüya, böyle bir romanda ayrıntı bolluğuna nasıl bir sınır getirileceğini sormuştu. Çünkü ayrıntılar bu romanlarda hep bir amaca işaret ederlermiş.

Ayrıntılar: Rüya evden çıkmadan önce, üzerinde iri bir karafatmayla üç küçük hamamböceği resminin tüketicileri korkuttuğu böcek ilacını, helaya, mutfağa ve koridora bol bol sıkmıştı. (Hâlâ kokuyordu). 'Elektrikli şofben' dedikleri şeyi su ısıtmak için çevirmişti, (belki dalgınlıkla, çünkü perşembe apartmanda sıcak su günüdür), Milliyet gazetesini biraz okumuş, (buruşturmuş) bilmecesini de, sonra yanına aldığı kurşun kalemle biraz çözmüştü: Türbe, ara, kamer, zor; taksim, ramiz, esrar, dinle. Kahvaltı etmişti (çay, beyaz peynir, ekmek);'bulaşıkları yıkamamıştı. Yatak odasında iki, salonda dört sigara içmişti. Yanına yalnızca kışlık elbiselerinin bazılarını, cildini bozduğunu söylediği makyaj malzemesinin bir kısmını, terliklerini, en son okuduğu romanları, uğur getireceğine inandığı ve çekmecesinin kulpuna taktığı boş anahtarlığı, tek takısı inci gerdanlığı, arkası aynalı saç fırçasını almış ve saçları rengindeki paltosunu giymişti. Bütün bunları, hiçbir zaman çıkmadıkları bir seyahatte lâzım olur diye babasından aldığı orta boy eski bavula (Melih Amcanın Magrib'ten getirdiği) koymuş olmalıydı. Dolapların çoğunu kapamış (kapaklarını tekmeleyerek), çekmecelerini itmiş, ortalıktaki ıvır zıvır eşyasını yerlerine koymuş, terk mektubunu da, hiçbir kararsızlık geçirmeden bir kerede yazmıştı: Çöp tenekesi ve küllüklerde yırtıp atılmış bir müsvette yoktu.

Belki terk mektubu da denemezdi buna. Rüya geri döneceğini belirtmediği gibi, dönmeyeceğini de belirtmemişti. Galip'ten değil de evden ayrılıyordu sanki.

Galip'e ise, okur okumaz kabul ettiği üç kelimelik bir suç ortaklığı öneriyordu: "Annemleri idare edersin!" Evden ayrılış nedenini açıkça Galip'in üstüne yıkmadığı için hem sevindiriciydi bu suç ortaklığı, hem de, ne olursa olsun, Rüya ile bir ortaklıktı. Bu ortaklığın karşılığında, Rüya'nın Galip'e verdiği söz de üç kelimelikti: "Sana haber veririm." Ama bütün gece vermedi.

Bütün gece, su ve kalorifer boruları çeşitli inlemeler, gurlamalar ve iç çekmelerle öttüler. Kar aralıklarla yağdı. Bozacı geçti gitti, bir daha gelmedi.

Rüya'nın yeşil imzasıyla Galip saatlerce bakıştılar. Evin içindeki nesneler ve gölgeler yeni kişiliklere büründüler; ev başka bir ev oldu. "Demek ki, üç yıldır tavandan sarkan lamba örümceğe benziyormuş!" demek geliyordu Galip'in içinden. Uyumak istedi, belki de iyi bir rüya göreceğine inandığı için, ama uyuyamadı. Bütün gece, düzenli aralıklarla, önceki bütün araştırmaları silbaştan edip (Elbise dolabının dibindeki kutuya bakmış mıydı; bakmıştı; galiba bakmıştı; galiba bakmamıştı; hayır bakmamıştı ve şimdi her şeye yeniden bakmalıydı,) yeni araştırmalara girdi. Bu umutsuz araştırmaların ortasında bir yerde, elinde Rüya'nın eski bir kemerinin anılarla kaynaşan tokasını ya da çoktan kaybolmuş bir kara gözlüğün boş kılıfını tutarken birden yaptığı işin umutsuzca amaçsız olduğunu anladığında (ne kadar inanılmazdı o kitaptan çıkma dedektifler, ne kadar iyimserdi o dedektifin kulağına ipuçlarını fısıldayan yazar!) elinde o an her ne tutuyorsa onu, bir müzenin envanterini çıkaran dikkatli araştırmacı gibi, ilk aldığı yere, titizlikle bırakıyor, bir uykudagezerin düşsel adımlarıyla bacakları onu kendiliğinden mutfağa götürüyor, buzdolabını açıp, içinden hiçbir şey almadan bir karıştırdıktan sonra, salondaki sevgili koltuğuna gidip az sonra gene aynı arama törenine başlamak üzere oturuyordu. .

Üç yıllık evlilikleri boyunca, karşısında sabırsız ve sinirli oturan Rüya'nın bacaklarını sallayarak, saçlarını çekiştirerek, arada bir

derinden derine iç çekerek ve hırsla ve zevkle sayfalarını çevirerek polisiye romanlar okuyuşunu seyrettiği bu koltukta, terkedildiği gece tek başına otururken, Galip'in aklında hep aynı görüntü vardı. Lise yıllarında, üst dudağının üstünde Galip'ten önce tüyler çıkan ve Galip'ten önce sigara içmeye başlayan sivilceli oğlanlarla, masalarında pervasız hamamböceklerinin dalgın dalgın gezindiği muhallebicilere ve pastahanelere Rüya'nın gidişine tanık olduğunda ya da bundan üç yıl sonra, bir cumartesi öğleden sonra, onların katına çıktığı zaman (Sizde mavi etiket var mı diye gelmiştim!) annesinin döküntü tuvalet masasında, aynanın başında boyanırken Rüya'nın sabırsızca bacaklarını salladığını ve saatine baktığını gördüğünde ya da gene bundan üç yıl sonra, bu sefer hiç göremediği solgun ve yorgun Rüya'nın, çevresindekilerce çok mert ve fedakâr bulunan ve daha o zamandan 'Emeğin Şafağı' dergisinde kendi imzasıyla ilk siyasi 'tahlilleri' yayımlanan genç bir siyasiyle, yalnızca siyasi olmayan bir evlilik yaptığını öğrendiğinde içinde yükselen değersizlik, yenilgi ve yalnızlık duygusunun görüntüleri (Yüzüm asimetrik, elim sakar, aşırı siliğim, sesim güç çıkar!) değildi, hayır, Galip'in aklındaki. Yalnızca, hayatın bir parçasını , bir fırsatı ya da bir eğlenceyi kaçırdığının resmi vardı Galip'in bütün gece gözlerinin önünde: Kar yağarken Alâaddin'in dükkânının beyaz kaldırıma vuran ışığı.

Rüya'lar en üst kata taşındıktan bir buçuk yıl sonra, yani ilkokul üçüncü sınıftayken, bir cuma akşamıydı; hava kararırken Nişantaşı Meydanından kış akşamının araba ve tramvay gürültüleri gelirken, o günlerde birlikte keşfedip kurallarını saptadıkları 'Sessiz Geçit' ve 'Ben Görmedim' oyunlarını karıştırarak keşfettikleri yeni bir oyunu oynamaya başlamışlardı: 'Yok Oldum!'

İkisinden biri, apartmandaki amcaların, babaannelerin dairelerinden birine girip bir köşeye saklanıp 'yok oluyor', öteki de onu bulana kadar arıyordu. Oldukça basit oyun, karanlık odalarda ışık yakmayı yasakladığı ve hiçbir süreyle kısıtlı olmadığı için, tarafların sabrına ve hayâl gücüne sesleniyordu. Yok olma sırası kendisine geldiğinde, Galip, iki gün önce bir yaratıcılık anında, dikkatini çeken Babaannenin yatak odasındaki dolabın üstüne (önce

koltuğun koluna, sonra dikkatle arkalığına basarak) çıkıp gizlenmiş, Rüya'nın kendisini burada hiçbir zaman bulamayacağından emin, karanlıkta onun hayâlini kurmuştu. Hayâlinde kendisini arayan Rüya'nın yerine kendini koymuştu ki, yokluğunun acılarını Rüya nasıl hissediyor daha iyi bir anlayabilsin! Rüya ağlamaklı olmalıydı; Rüya yalnızlıktan sıkılmış olmalıydı; aşağı katta, karanlık bir arka odada gizlendiği yerden çıkması için Galip'e gözyaşlarıyla Rüya yalvarıyor olmalıydı! Çok sonra, çocukluğun sonsuzluğu kadar uzun süren bir bekleyişten sonra, Galip, sabırsızlıkla ve asıl kendisinin sabırsızlığa yenildiğini düşünmeden birden dolabın üstünden inip gözlerini soluk lambaların ışığına alıştırıp, bu sefer kendisi, apartmanda Rüya'yı aramaya başlamıştı. Bütün katlara inip çıktıktan sonra, tuhaf ve hayâletimsi bir duyguyla ve bir yenilgi havasıyla Babaanneye sorduğunda, "Aa üstün başın toz içinde senin!" demişti karşısında oturan Babaanne. "Neredeydin? Seni aradılar!" Dede de: "Celâl geldi," diye eklemişti.

"Rüya ile Celâl Alâaddin'in dükkânına gittiler!" Hemen pencereye koşmuştu Galip, soğuk, lacivert, karanlık pencereye: Kar yağıyordu dışarıda; insanı dışarı çağıran ağır ve acıklı bir kar. Uzaktan gözüken Alâaddin'in dükkânının içinden, oyuncaklar, resimli dergiler, toplar, yo-yolar, renkli şişeler ve tanklar arasından, dışarıya Rüya'nın teni renginde bir ışık sızıyor, kaldırımlardaki tutmuş karın beyazlığında belli belirsiz yansıyordu.

Uzun süren gece boyunca, Galip, bu yirmi dört yıllık görüntüyü her hatırlayışında, yirmi dört yıl önce kapıldığı sabırsızlığı, kaynayarak birdenbire taşan bir tencere sütün tatsızlığıyla içinde hissetti: Kaçırdığı hayat parçacığı neredeydi? Evliliklerinin ilk günlerinde, yıllar önceki ortak hayatlarının efsanelerini ve çocukluklarının anılarını daha da canlı tutmak heyecanıyla, Hâle Halanın dairesinden alıp kendi yeni mutluluk yuvasının duvarına heves ve gayretkeşlikle astığı sarkaçlı duvar saatinin, yıllarca Babaanneyle Dedenin koridorunda sonsuzluk vaktini bekleyen sonsuz ve alaycı tiktaklarını içeriden işitiyordu şimdi. Üç yıllık evlilik hayatları boyunca, belirsiz bir yerdeki bilinmeyen bir hayatın neşe ve

eğlencesini kaçırmaktan şikâyetçi gözüken hep Rüya olmuştu, Galip değil.

Galip sabahları işe gider, akşamları dolmuşlarda, otobüslerde karanlık yüzlü, kimliksiz dönüş kalabalığı içersinde sahipsiz dirsekler ve bacaklarla boğuşarak eve dönerdi. Gün boyunca, her seferinde Rüya'nın dudak büktüğü bahaneler bulup yazıhaneden eve bir iki kere telefon eder, akşam evin sıcaklığına döndüğünde küllüklerdeki sigaraların sayısından ve cinsinden, eşyaların, nesnelerin duruşundan ve eve girmiş bir yenisinden, yüzünün teninden Rüya'nın o gün ne yaptığını pek de fazla yanılmadan, aşağı yukarı, çıkarırdı. Ya aşın bir mutluluk anında (bir istisna) ya da aşırı bir kuşku anında, dün akşam yapmayı kurduğu gibi, Batılı filmlerindeki kocaları taklit ederek, karısına o gün evde ne yaptığını, ne yaptığını, açıkça soracak olsa, Batılı ya da Doğulu hiçbir filmde açıkça anlatılmayan belirsiz ve kaygan bir bölgeye girmenin huzursuzluğunu duyarlardı ikisi de. İstatistiklerin ve bürokratik sınıflamaların 'ev kadını' diye adlandırdığı o anonim kişinin, (Galip'in Rüya'ya hiçbir zaman benzetemediği o deterjanlı ve çocuklu kadının) hayatında böyle gizli, esrarlı ve kaygan bir bölge olduğunu Galip, evlendikten sonra keşfetmişti.

Tıpkı Rüya'nın hafızasının derinliklerindeki anlaşılmaz bölgeler gibi, bu gizli, kaygan bölgenin esrarlı bitkiler ve korkutucu çiçeklerle kaynaşan bahçesinin kendisine bütünüyle kapalı olduğunu bilirdi Galip. Bütün sabun ve deterjan reklâmlarının, fotoromanların, yabancı dergilerden çevrilmiş en son haberlerin ve çoğu radyo programlarının ve gazetelerin renkli eklerinin ortak konusu ve hedefiydi bu yasak bölge, ama onlardan çok daha ötede, onlardan çok daha esrarengiz ve gizliydi de. Bazan, sözgelişi, koridordaki kaloriferin üzerindeki bakır sahanın yanına kâğıt makasının neden ve nasıl konmuş olabileceğini belirsiz bir ilhamla düşündüğünde ya da Rüya'nın hâlâ sık sık görüştüğünü bildiği, ama yıllardır kendisinin görmediği bir kadına bir pazar gezintisinde birlikte rastgeldiklerinde, Galip, kendisine yasak olan o kaygan ve ipeksi bölgeyle ilgili bir ipucuna, o yasak bölgeden çıkma esrarlı bir belirtiye rastlamış gibi bir an şaşırır ve yeraltına itilmiş yaygın bir tarikatın artık kendini

gizleyemeyen esrarıyla yüzyüze gelmiş gibi duraklardı. Korkutucu olan şey, tıpkı yasaklanmış bir tarikatın sırları gibi, esrarın 'ev kadını' denen o kimliksiz kişilerin hepsine bulaşması, ama onların böyle bir sırları, gizli törenleri, paylaştıkları bir suçları, sevinçleri ve tarihleri yokmuş gibi davranmaları, üstelik de bunu, bir şey gizleme isteğiyle değil, bütün içtenlikleriyle yapmalarıydı. Hadım edilmiş harem ağalarının kilit üstüne kilit vurarak sakladıkları o sır gibi, hem çekici hem de iticiydi bu bölge: Varlığı herkes tarafından bilindiği için, bir kâbus gibi dehşet verici değildi belki, ama hiçbir zaman tarif edilip adlandırılmadığı için esrarlı ve yüzyıllardır kuşaktan kuşağa geçmesine rağmen, hiçbir zaman bir gurur, güven ve zafer kaynağı olamadığı için de bu esrarı acıklıydı. Bir ailenin bütün üyelerini yüzyıllarca izleyen bir uğursuzluk gibi bir tür lanet olduğunu düşünürdü bazan Galip bu bölgenin, ama evlenerek, çocuk sahibi olarak ya da anlaşılmaz nedenle birdenbire çalışmayı bırakarak birçok kadının kendi isteğiyle bu esrarlı lanete döndüğüne tanık olduğu için de, tarikat sırrının bir çekimi olduğunu da anlardı; öyle ki, bu lanetten kurtulmak, başka birisi olmak kararıyla, nice emeklerle bir iş bulup çalışmaya başlayan kadınların bazılarında geride bıraktıkları o gizli törenlere, sihirli anlara hiçbir zaman anlayamayacağı ipeksi ya da karanlık bölgelere dönme isteğinin belirtilerini gördüğünü sanırdı. Bazan, yaptığı saçmasapan bir şakaya ya da kelime oyununa Rüya, kendisini şaşırtacak kadar güldüğünde ya da sincap rengindeki saçlarının karanlık ormanında beceriksiz ellerinin gezinmesini aynı neşeyle karşıladığında, yani, bütün resimli dergilerle onlardan öğrenilmiş törenlerin, bütün geçmişle geleceğin dışlandığı karı koca arasındaki rüyamsı yakınlık anlarının birinde, birden Galip'in içinden karısına o esrarlı bölgeye ilişkin bir soru sormak gelir, bütün çamaşırların, bulaşıkların, polisiye romanların ve gezintilerin dışında, (çocuklarının olmayacağını doktor söylemiş, bir işte çalışmaya Rüya pek fazla istek göstermemişti) bugün evde, asıl "o" saatte, ne yaptığını sormak isterdi; ama sorudan sonra, aralarında açılacak uzaklık o kadar korkutucu ve sorunun hedeflediği bilgi aralarındaki ortak dilin kelimelerine o kadar yabancıydı ki, hiçbir şey soramaz, yalnızca kollarında tuttuğu

Rüya'ya, bir an boş, bomboş bakardı. "Gene boş bakıyorsun!" derdi Rüya.

"Yüzün kâğıt gibi beyaz!" derdi Rüya, annesinin daha ta çocukluğunda Galip'e söylediği cümleleri neşeyle tekrarlayarak.

Sabah ezanından sonra, salondaki koltuğunda Galip kısa bir süre uyukladı. Rüyasında bir akvaryumun tükenmez kalem yeşili sıvısında Japon balıkları ağır ağır salınırken Rüya, Galip ve Vasıf bir yanlışlıktan söz ediyorlar, daha sonra, sağır ve dilsiz olanın Vasıf değil, Galip olduğu anlaşılıyordu, ama çok da kederlenmiyorlardı: Nasıl olsa. yakında her şey yoluna girecekti.

Uyandıktan sonra Galip, masaya oturdu ve aşağı yukarı on dokuz-yirmi saat önce, Rüya'nın yaptığını tahmin ettiği gibi, masanın üzerinde boş kâğıt aradı. Elinin altında -tıpkı Rüya gibi- kâğıt bulamayınca, Rüya'nın terk mektubunun arkasına bütün gece tek tek düşündüğü kişilerden ve mekânlardan oluşan bir listeyi yazmaya başladı. Yazdıkça uzayan ve uzadıkça yazdıran ve Galip'te polisiye roman kahramanlarını taklit ettiği duygusu uyandıran sinir bozucu bir listeydi bu.

Rüya'nın eski sevgilileri, lisedeki 'matrak' kız arkadaşları, arada bir adını andığı dostları, eski 'siyasi' yakınları ve Galip'in Rüya'yı buluncaya kadar hiçbir şey farkettirmemeye karar verdiği ortak arkadaşlarının adları kendilerini oluşturan sesli sessiz harflerin yuvarlakları, inişleri, çıkışları, yüzleri ve gittikçe daha anlamlı, çift anlamlı gözüken biçimleri içinden, acemi dedektif Galip'e neşeyle el sallayıp, haince göz kırpıp, sahte ipuçları yolluyorlardı. İri tenekeleri kamyonun kenarlarına vura vura boşaltan çöpçüler geçtikten sonra, Galip listeyi daha fazla uzatmamak için, yeşil tükenmez kalemiyle birlikte bugün giyeceği ceketinin iç cebine sıkıştırdı.

Ortalık bir kar mavisiyle aydınlanırken, evdeki bütün lambaları söndürdü. Meraklı kapıcı pirelenmesin diye, çöp tenekesini, içini son bir kere daha gözden geçirdikten sonra, dışarı çıkardı. Çay demledi, makinesine yeni bir jilet takıp tıraş oldu, temiz, ama ütülenmemiş çamaşır ve gömlek giydi, bütün gece karıştırdığı eve çekidüzen verdi. Giyinirken, kapıcının kapının altından attığı ve çayını içerken

okuduğu Milliyet'teki yazısında Celâl, yıllar önce, karanlık kenar mahallelerde, bir geceyarısı karşılaştığı bir 'göz'den sözediyordu.

Galip, yıllar önce bir kere daha yayımlanan yazıyı okumuştu, ama gene aynı 'göz'ün dehşetini hissetti üzerinde. Telefon aynı anda çalmaya başladı.

"Rüyadır!" diye düşündü Galip; ahizeye yetişene kadar akşam Rüya'yla birlikte gidecekleri sinemayı bile düşünmüştü: Konak. Ahizedeki umut kırıcı sese, Suzan Yengeye cevap verirken, hiç duraklamadı: Evet, Rüya'nın ateşi düşmüştü, bütün gece de çok iyi uyumuş, Galip'e sabah anlattığı bir rüya bile görmüştü. Tabii annesiyle konuşmak isterdi; bir dakika! "Rüya!" diye seslendi Galip koridora doğru, "Rüya, annen telefonda!" Rüya'nın esneyerek yataktan kalktığını, tembel tembel gerinerek terliklerini arandığını gözlerinin önüne getirdi; sonra, hemen aklının sinemasına başka bir bobin taktı: Meraklı koca Galip, karısını telefona çağırmak için koridordan içeri gidiyor ve onu yatakta tekrar mışıl mışıl uyurken buluyor. Bu ikinci filmi daha iyi canlandırabilmek, Suzan Yengeye inandırıcı bir atmosfer sunabilmek için, koridorda aşağı yukarı yürüyerek 'efekt' bile yaptı. Telefona döndü. "Uyumuş Suzan Yenge, gözleri ateşten çapak içindeydi, suratını yıkayıp yatağına girip gene uyumuş!" "Bol bol portakal suyu içsin!" dedi Suzan Yenge, en iyi ve en ucuz sıkmalık kan portakalının Nişantaşı'nda nerede bulunabileceğini dikkatle anlatarak. "Akşam belki Konak Sinemasına gideceğiz!" dedi Galip güven duygusuyla. "Üşütmesin gene!" dedi Suzan Yenge, sonra belki de her şeye fazla karıştığını düşünerek, konuyu bir an bambaşka yere çevirdi: "Biliyor musun, sesin gerçekten telefonda Celâl'inkine çok benziyor. Yoksa sen de mi üşüttün? Dikkat et Rüya'dan mikrop kapma!"

Telefonları karşılıklı aynı saygı, sevgi ve sessizlikle, sanki Rüya'yı uyandırmak kadar, ahizeleri incitmekten çekinerek yavaşça kapadılar.

Telefonu kapadıktan hemen sonra Celâl'in eski yazısını yeniden okumaya başladığında, az önce büründüğü kişilikle yazıdaki 'göz'ün bakışları ve düşüncelerinin dumanları arasında, Galip, birden

karar veriverdi: "Rüya, tabii ki, eski kocasına dönmüştür!" Bu apaçık gerçeği, bütün gece başka hayâllerle bulandırarak görememesine şaştı. Aynı kararlılıkla telefona gidip Celâl'i aradı.

Bütün bu akıl karışıklığını ve sonucunu ona anlatıp şöyle demek için: "Şimdi ben onları aramaya çıkıyorum. Eski kocasıyla birlikte Rüya'yı bulduğumda -ki bu çok vakit almaz- onu eve dönmeye ikna edemem diye korkuyorum. Rüya'yı en iyi sen kandırmayı bilirsin. Eve dönmesi, ("bana" diyecekti, ama kelime çıkmamıştı ağzından,) eve dönmesi için ona ne diyeyim?" "Sakin ol önce!" diyecekti Celâl içtenlikle. "Rüya ne zaman gitti? Sakin ol! Biraz birlikte düşünelim. Bana, gazeteye gel." Ama Celâl evinde de, gazetede de yoktu henüz.

Evden çıkarken Galip telefonu açık bırakmayı düşledi, ama bırakmadı. "Çaldırdım, çaldırdım meşgul çıktı!" derse Suzan Yenge, "Rüya telefonu iyi kapamamış," derim, "bilirsiniz, dalgındır, her şeyi unutur."

ALTINCI BÖLÜM BEDİİ USTA'NIN EVLÂTLARI

"...zaman dışı havayı titreten iç çekmeler."

Dante

Sütunlarımızı her kesimden, her sınıftan, her cinsten insanımızın sorunlarına pervasızca açtığımızdan beri okuyucularımızdan ilginç mektuplar alıyoruz. Kendi gerçeklerinin en sonunda dile gelebildiğini gören bazı okuyucularımızı, bazan bunları yazacak sabrı bile gösteremiyorlar da, koşarak matbaamıza gelip, bize kana kana hikâyelerini anlatıyorlar. Bazıları da, anlattıkları inanılmayacak vakalardan, korkunç ayrıntılardan kuşkuya düştüğümüzü gördüklerinde, hikâyelerini ve kendi hayatlarını kanıtlamak için bizi çalışma masamızdan alıp, toplumumuzun şimdiye kadar hiç yazılmamış, ilgilenilmemiş çamurlu ve esrarlı karanlıklarına çekiyorlar. Türkiye'de mankenciliğin yeraltına itilmiş korkunç tarihinden işte böyle haberdar olduk.

Korkuluk gibi gübre ve köy kokan 'folklorik' bir ayrıntı bir yana, 'mankencilik' denen zenaatten toplumumuz yüzyıllardır haberdar bile değildi. Bu işe ilk girişen usta, mankenciliğimizin piri, Abdülhamit'in emri ve zamanın şehzadesi Osman Celâlettin Efendi'nin ilgisiyle açılan Bahriye Müzesine gereken mankenleri hazırlayan Bedii Usta olmuştur. Mankenciliğimizin gizli tarihini yapan da Bedii Ustadır. Üç yüz yıl önce Akdeniz'de İtalyan ve İspanyol gemilerine kök söktüren levendlerimizin ve civan yiğitlerimizin palabıyıkları ve bütün haşmetleriyle, bu ilk müzeye yerleştirildiğini ve saltanat kayıkları ve kadırgalar arasında dikildiğini gören müzenin ilk ziyaretçileri, tanıkların anlattığına göre, hayretler içinde kalmışlar. Bedii Usta, bu ilk harikalarında malzeme olarak ağaç, alçı, balmumu, ceylan, deve ve koyun derisi ve insan saç ve sakalı kullanmış. Büyük bir sanatkârane başarıyla gerçekleştirilen bu mucizevi yaratıklarla karşılaştığında zamanın dar görüşlü şeyhülislamı öfkeye kapılmış: Allahın yaratıklarını bu kadar mükemmel taklit etmek, Allahla bir çeşit

boy ölçüşmek olarak görüldüğünden mankenler müzeden kaldırılmış, kadırgalar arasına korkuluklar yerleştirilmiş.

Bitmemiş batılılaşma tarihimizde örneklerini binlerce kere gördüğümüz bu yasakçılık zihniyeti, Bedii Usta'nın içinde bir anda alevlenen 'zenaat ateşini' söndürmemiş. Bir yandan evinde yeni mankenler yaparken, bir yandan da "evlâtlarım" dediği eserlerini yeniden müzeye sokabilmek ya da ayrı yerde sergileyebilmek için yetkililerle anlaşmaya çalışmış. Başarısızlığa uğrayınca yöneticilere ve devlete küsmüş, ama yeni zenaatına değil. Evinin küçük bir atölye haline getirdiği bodrum katında manken üretimine devam etmiş. Sonraları, hem mahalledeki komşuların "büyücülük, sapıklık ve zındıklık" suçlamalarından sakınmak, hem de gittikçe kalabalıklaşan "evlâtlarıyla" alçakgönüllü bir Müslüman evine sığamadığı için, eski İstanbul'dan Galata'ya, Frenk yakasında bir eve taşınmış.

Ziyaretçimin beni de götürdüğü Kuledibi'ndeki bu tuhaf evde, titiz çalışmalarına inanç ve tutkuyla devam ederken, oğluna da kendi kendine öğrendiği mesleğini öğretmiş. Yirmi yıl süren bir çalışmadan sonra, Cumhuriyetimizin ilk yıllarındaki o heyecanlı Batıcılık dalgası içinde, beyefendiler başlarındaki fesleri çıkarıp Panama şapkaları giyerlerken ve hanımefendiler çarşaflarını atıp ayaklarına topuklu iskarpinler geçirirlerken, Beyoğlu caddesindeki o ünlü giyim kuşam dükkânları vitrinlerine manken yerleştirmeye başlamışlar. Yurt dışından getirtilen o ilk mankenleri görünce, Bedii Usta yıllardır beklediği zafer gününün geldiğini düşünerek yeraltındaki atölyesinden caddeye fırlamış. Ama 'Beyoğlu' denen bu gösterişli alışveriş ve eğlence caddesinde ölümüne kadar kendisini yeniden yeraltındaki hayatın karanlığına ilecek yeni bir hayâl kırıklığıyla karşılaşmış.

Götürdüğü örnekleri gören, atölyesine, mahzenine gelen bütün o 'bonmarşe' sahipleri, takım elbise, etek, kostüm, çorap, palto, şapka satan bütün o hazır giyimciler ve vitrinciler tek tek geri çevirmişler onu. Yaptığı mankenler ve elbiselerin modellerinin öğretildiği Batılı ülkelerin insanlarına değil, bizim insanlarımıza benziyorlarmış. "Müşteri," demiş dükkâncılardan biri, "sokakta her gün onbinlercesini gördüğü o bıyıklı, çarpık bacaklı, kara kuru

vatandaşlardan birinin sırtındaki paltoyu değil, uzak ve bilinmeyen bir diyardan gelen yeni ve 'güzel' bir insanın giydiği ceketi sırtına geçirmek ister ki, bu ceketle birlikte kendi de değiştiğine, başka biri olabildiğine inanabilsin." Bu işlerde pişmiş bir vitrinci, Bedii Usta'nın eserlerini hayranlıkla karşıladıktan sonra, ne yazık ki ekmek parası için vitrinlerine bu "gerçek Türkleri, bu gerçek vatandaşları" koyamayacağını açıklamış: Türkler artık "Türk" değil, başka bir şey olmak istiyorlarmış çünkü. Bu yüzden kılık kıyafet devrimini icat etmişler, sakallarını tıraş etmişler, dillerini ve harflerini değiştirmişler. Daha veciz konuşmayı seven bir dükkân sahibi, müşterilerinin bir elbiseyi değil, aslında bir hayâli satın aldıklarını açıklamış. O elbiseyi giyen "ötekiler" gibi olabilme hayaliymiş asıl satın almak istedikleri.

Bedii Usta bu yeni hayâle uygun düşecek mankenler yapmayı denememiş bile. Avrupa'dan ithal edilen ve tuhaf duruşları ve diş macunu gülümseyişleri sürekli değişen o mankenlerle rekabet edemeyeceğinin farkındaymış. Böylece kendi atölyesinin karanlığında bıraktığı kendi gerçek hayâllerine dönmüş. Ölümüne kadarki on beş yılda bu yerli ve korkunç hayâllerin ete kemiğe büründüğü ve hepsi birer sanat şaheseri olan yüz elliden fazla yeni manken yapmış. Gazetemize kadar gelip beni babasının yeraltındaki atölyesine götüren oğlu, bana bu mankenleri tek tek gösteriyor ve bizleri "bizler" yapan "özümüzün" bu tuhaf ve tozlu eserlerin içine gömüldüğünü söylüyordu.

Kule dibindeki çamurlu bir yokuştan, çarpık merdivenli berbat bir kaldırımdan geçerek indiğimiz soğuk ve karanlık bir evin bodrumundaydık. Dört bir yanımız kıpır kıpır kıpırdanmaya çalışan, sanki birşeyler yaparak yaşamak isteyen mankenlerin o dondurulmuş yaşamıyla dopdoluydu. Yarı karanlık mahzende, gölgeler içinde birbirlerine ve bize bakan yüzlerce anlamlı göz ve yüz vardı. Bazıları oturmuştu, bazıları birşeyler anlatıyor, bir kısmı yiyor, bir kısmı gülüyor, bir kısmı dua ediyor, bir kısmı ise bana o anda dayanılmaz gelen bir 'varoluşla' dışarıdaki hayata sanki meydan okuyordu. Her şey apaçık ortadaydı: bu mankenlerde, değil Beyoğlu ve Mahmutpaşa'nın vitrinlerinde, Galata köprüsü'nün kalabalığında

bile hissedemeyeceğimiz bir canlılık vardı. Bu kıpır kıpır, nefes nefese manken kalabalığının teninden ışık gibi hayat fışkırıyordu.

Büyülenmiştim. Yanıbaşımdaki mankenlerden birine korkuyla, tutkuyla yaklaştığımı, ondaki canlılıktan yararlanmak, bu gerçekliğin, bu dünyanın sırrını elde etmek için uzanarak, bu nesneye (yaşlı bir amca, kendi vatandaş dertlerine gömülmüştü) ulaşmak istediğimi, ona dokunduğumu hatırlıyorum. Sert ten, oda gibi korkunç ve soğuktu.

"Her şeyden önce, babam bizi biz yapan hareketlere dikkat etmemiz gerektiğini söylerdi!" diye gururla açıkladı mankencinin oğlu. Babasıyla birlikte, uzun ve yorucu çalışma saatlerinden sonra Kuledibi'nin karanlıklarından yeryüzüne çıkarlar, Taksim'deki pezevenkler kahvesinin manzara gören masalarından birine oturup çaylarını ısmarlarlar ve meydandaki kalabalığın 'jestlerini' gözlemlerlermiş.

Babası o yıllarda, bir milletin 'hayat tarzını,' tarihini, teknolojisini, kültürünü, sanat ve edebiyatını değiştirebileceğini anlarmış, ama jestlerini değiştirebileceğine asla ihtimal vermezmiş. Bunları anlatırken, oğlu, bana sigarasını yakan bir şoförün duruşundaki ayrıntıları açıklıyor, bir Beyoğlu kabadayısının kollarının nasıl ve neden yana açık durduğunu ve yengeç gibi yan yan yürüdüğünü belirtiyor, hepimiz gibi ağzını kocaman kocaman açarak gülen bir leblebici çırağının çenesine dikkatimi çekiyordu. Elinde file, caddede tek başına yürüyen kadının önüne bakışındaki o dehşetin anlamını da anlattı, vatandaşlarımızın şehirlerimizde yürürken neden hep yere ve kırlarda yürürken neden hep göğe baktıklarını da... Kendilerini harekete geçirecek sonsuzluk saatinin dolmasını bekleyen bütün o mankenlerin jestlerine, duruşlarına, duruşlarındaki 'bizden' olan o şeye kimbilir kaç kere dönüp yeniden, yeniden dikkatimi çekti. Üstelik, bu harika yaratıkların, pekâlâ güzel elbiseler giyip sergileyebilecek yetenekte olduğunu da kavrıyordunuz.

Ama gene de, bu mankenlerde, bu zavallı yaratıklarda, insanı dışardaki aydınlık hayata iten bir şey vardı. Nasıl söylesem, sanki bir çeşit dehşet, korkunç, acı, karanlık bir yan! "Sonraları, babam artık

günlük hareketleri de gözlemez oldu," deyince oğlu, bu korkunç şeyi sezdiğimi düşünmüştüm. Benim "jest" diye anlatmaya çalıştığım o hareketlerin, burun silmekten kahkaha atmaya, yan bakmaktan yürümeye, el sıkmaktan şişe açmaya kadar uzanan bütün o günlük hareketlerin de değiştiğini, saflığını kaybettiğini baba oğul yavaş yavaş fark etmeye başlamışlar. Pezevenkler kahvesinden kalabalıkları seyrederken, önceleri, kendileri ve benzerlerinden başka taklit edecek bir şey göremeyen sokaktaki insanın kimi taklit ettiğini, kimi örnek alarak değiştiğini çıkaramamışlar bir türlü. "İnsanlarımızın en önemli hazinesi" dedikleri jestleri, günlük hayatta yaptıkları küçük vücut hareketleri, sanki gizli ve görülmez bir 'şefin' komutuyla ağır ağır ve tutarlı olarak değişiyor, yok oluyor, yerlerine nereden örnek alındığı bilinmeyen birtakım yeni hareketler geçiyormuş. Sonraları, baba bir dizi çocuk mankeni üzerinde çalışırken anlamışlar her şeyi: "O lanet olası filmler yüzünden!" diye bağırdı oğlu.

Batıdan kutu kutu getirilen, sinemalarda saatlerce oynatılan o lanet olası filmler yüzünden sokaktaki insanımızın jestleri saflığını kaybetmeye başlamış. Açık seçik farkedilemeyen bir hızla, insanlarımız kendi hareketlerini bir yana bırakıp, başka insanların hareketlerini benimsemeye, taklit etmeye başlamışlar.

Babasının, bu yeni, yapmacıklı hareketlere, bu anlaşılmaz jestlere duyduğu öfkenin haklılığını göstermek için oğulun sayıp döktüğü ayrıntılarla lâfı uzatmak istemiyorum: Filmlerden öğrenilmiş bütün o kahkahaların, pencere açmaktan kapı çarpmaya, çay fincanı tutmaktan, ceket giymeye kadar varan bütün o öğrenilmiş ve yersiz jestlerin, baş sallayışların, kibar öksürüklerin, öfke anlarının, göz kırpmaların, yumruk atmaların, fıldır fıldır oynayan o kaşların, o gözlerin, bizim kaba çocuksuluğumuzu öldüren o kibarlıkların ya da sertliklerin hepsini bir bir anlattı. Babası, saflığını kaybetmiş bu melez hareketleri görmek bile istemiyormuş artık. Bu yeni ve düzmece hareketlerden etkilenip kendi "evlâtlarının" saflığını bozmaktan korktuğu için atölyesinden dışarı çıkmamaya karar vermiş: Evinin mahzenine kapanırken, "bilinmesi gereken anlamın ve esrarın özünü" zaten çoktandır tanıdığını ilân etmiş.

Bedii Usta'nın hayatının son on beş yılında yaptığı eserlere bakarken bu belirsiz özün ne demek olduğunu kendi gerçek kimliğini yıllar sonra öğrenen bir 'vahşi çocuğun' dehşetiyle sezdim: Bana bakan, benim hayatıma doğru ilerleyen, beni temsil eden bu amca, teyze, arkadaş, akraba, tamdık, bakkal, işçi mankenleri arasında benim benzerlerim vardı, hatta kendim de vardım o yenik umutsuz karanlık içinde. Birçoğu kurşuni bir tozla kaplı bu vatandaş mankenleri (aralarında Beyoğlu gangsterleri de vardı, dikiş diken kızlar da, ünlü zengin Cevdet Bey de vardı, ansiklopedist Selahattin Bey de, itfaiyeciler de vardı, benzersiz cüceler de, ihtiyar dilenciler de, gebe kadınlar da) soluk lambaların abarttığı korkunç gölgeleriyle birlikte bana kaybettikleri saflıkları yüzünden acı çeken tanrıları, bir başkasının yerinde olamadıkları için kendilerini yiyip bitiren çilekeşleri, birbirleriyle sevişerek yatamadıkları için birbirlerini öldüren mutsuzları hatırlatıyordu. Onlar da, benim gibi, bizler gibi, içlerine rastlantıyla düştükleri belirsiz bir varoluşun anlamını cennette kalmış kadar uzak bir geçmişte bir gün sanki keşfetmişler, ama sonra unutmuşlardı bu sihirli anlamı. Unuttuğumuz bu hatıra için acı çekiyorduk; belimiz bükülmüştü, ama gene de kendimiz olmakta direniyorduk. Jestlerimize, bizi biz yapan şeylere, burnumuzu silişimize, başımızı kaşıyışımıza, ayağımızı atışımıza ve bakışlarımıza sinen mutsuzluk ve yenilgi duygusu, aslında, kendimiz olmakta direnmenin bir cezasıydı da. Bedii Usta'yı anlatan oğlu, "Babam vitrinlere bir gün kendi mankenlerini koyacaklarına her zaman inandı!" derken,

"Babam insanımızın bir gün başkalarını taklit etmeyecek kadar mutlu olabileceğinden umudu kesmedi hiç!" derken, ben, bu manken kalabalığının da benimle birlikte, bir an önce bu kapalı ve küflü mahzenden yeryüzüne çıkıp güneş altında başkalarına bakarak, başkalarını taklit ederek, bir başkası olmaya çalışarak bizim gibi mutlulukla yaşamaya can attıklarını düşünüyordum.

Bu istek, sonra öğrendim, hiç gerçekleşmemiş de değil! Tuhaflıklarla ilgi çekmeye meraklı bir dükkân sahibi, belki de ucuza düşüreceğini bildiğinden, bir iki 'mal' almış atölyeden. Ama duruşları ve jestleriyle vitrinlerin öte tarafındaki müşterilere, kaldırımdan akıp

geçen kalabalığa o kadar benziyormuş ki, alıp sergilediği mankenler, o kadar alelade ve p kadar sahici ve o kadar "bizden"mişler ki, kimse ilgilenmemiş onlarla. Bunun üzerine, pinti dükkâncı testeresiyle parça parça etmiş onları; jestleri anlamlandıran bütünlük kaybolunca, kollar, bacaklar, ayaklar küçük dükkânın küçük vitrininde, Beyoğlu kalabalığına şemsiye, eldiven, çizme, ayakkabı sergilemek için yıllarca kullanılmış.

YEDİNCİ BÖLÜM KAF DAĞININ HARFLERİ

"Bir ismin bir anlamı mı olmalı?"

Lewis Carroll

Uykusuz geçen geceden sonra, sokağa adımını attığında Galip, karın sandığından da çok yağdığını, Nişantaşı'nın tekdüze kurşuni rengini örten beyazın yadırgatıcı aydınlığından anladı. Kaldırımlardaki kalabalık, apartman saçaklarından sarkan yarı saydam sivri buzlardan haberli değil gibiydi. Galip, Nişantaşı Meydanındaki İş Bankası'na girip ("İs Bankası" derdi Rüya meydandaki tozu, dumanı, araba egzoslarını ve bacalardan fışkıran kirli mavi sisi her hatırlayışında) Rüya'nın son on günde ortak hesaplarından önemli bir para çekmediğini, banka binasında kaloriferlerin yanmadığını ve yüzlerini korkutucu bir şekilde boyamış memure kızlardan birine, Milli Piyango çekilişinde küçük bir ikramiye çıktığı için herkesin sevinçli olduğunu öğrendi. Vitrinleri buğulu çiçekçi dükkânlarının, çaycı çıraklarının girdiği pasajların, Rüya'yla birlikte gittikleri Şişli Terakki Lisesinin önünden ve dallarından buzlar sarkan hayâletimsi kestane ağaçlarının altından yürüyerek Alâaddin'in dükkânına girdi.

Başında, dokuz yıl önce bir yazısında Celâl'in sözünü ettiği mavi kukuleta, Alâaddin burnunu siliyordu.

"Alâaddin, geçmiş olsun, hasta mısın?"

"Üşüttüm."

Galip, Rüyâ'nın eski kocasının bir zamanlar yazdığı, taraftarı ya da düşmanı olduğu sol siyası dergilerden, adlarını tek tek dikkatle telâffuz ederek, birer tane istedi. Alâaddin yüzünde çocuksu, korkulu, kuşkulu, ama hiçbir zaman da düşmanca olamayacak bir ifade, bu dergileri yalnızca üniversite öğrencilerinin okuduğunu söyledi. "Sen ne yapacaksın?"

"Ben bilmecelerini çözeceğim!" dedi Galip.

Şakadan anladığını gösteren bir kahkaha attıktan sonra: "Bunlarda da hiç bilmece olmaz be ağbi!" dedi Alâaddin, bir bilmece tiryakisinin kederiyle. "Şu ikisi yeni çıktı, ister misin?"

"Peki," dedi Galip. Çıplak kadın dergisi alan bir ihtiyar gibi fısıldadı sonra:

"Hepsini bir gazeteye sarıversene!"

Eminönü otobüsündeyken kucağındaki paketin tuhaf bir şekilde ağırlaştığını hissetti, aynı tuhaflıkla başka bir duyguya, bir gözün kendisini gözetlediği duygusuna da kapıldı. Otobüsün içindeki kalabalıktan birinin gözü değildi ama bu, çünkü dalgalı bir denizde sallanan çatanada sallanır gibi dalgalanan yolcular karlı sokaklara ve kalabalıklara bakıyorlardı, dalgınlıkla. Galip, Alâaddin'in siyası dergileri eski bir Milliyet gazetesine sardığını, katlanmış gazetenin köşesindeki fotoğrafından Celâl'in kendisine baktığını o zaman farketti. Yadırgatıcı olan şey, yıllardır her sabah gördüğü bu fotoğraftan Celâl'in kendisine bugün bambaşka bir bakışla bakmasıydı. "Seni biliyorum ve hep gözetliyorum!" diyen bir bakışla, bakıyordu Celâl. Galip, ruhunu okuyan bu 'göz'ün üzerine parmağını koydu, ama varlığını, uzun otobüs yolculuğu boyunca sanki parmağının altında da hep hissetti.

Yazıhaneye varır varmaz Celâl'i aradı, ama yoktu. Paket kâğıdını dikkatle bir köşeye kaldırarak sol dergileri çıkarıp dikkatle okumaya başladı. Dergiler, Galip'e, uzun zamandır unuttuğu bir heyecan, gerilim ve beklenti duygusunu ve umudunu kestiği ve ne zaman kestiğini de bilmediği bir kurtuluş, zafer ve kıyamet gününün anılarını hatırlattı önce. Sonra, arada Rüya'nın terk mektubunun arkasına adlarını yazdığı eski arkadaşlarına telefonlar ettiği uzunca bir süreden sonra, kayıp anıları Galip'e, cami duvarları ve kahve bahçeleri arasındaki yazlık sinemalarda çocukluğunda gördüğü filmler kadar çekici ve inanılmaz gözüktü. O siyah beyaz Yeşilçam filmlerini seyrettiği zaman, hikâyelerin kuruluşundaki isyan ettirici bir nedensellik eksikliği yüzünden Galip, ya olayları büsbütün anlayamadığını sanır ya da zengin ve acımasız babalar, iyiler iyisi

yoksullar, ahçılar, uşaklar, dilenciler ve kuyruklu arabalarla kurulmuş ve öyle niyet edilmediği halde masala dönüşmüş bir dünyaya buyur edildiğini şüpheyle düşünür, (Aynı plaka numaralı De Soto'yu önceki filmde de gördüğünü söylerdi Rüya,) ve inanılmaz dünyaya dudak bükerken ve gözyaşı döken yan sandalyedeki seyirciye şaşarken, evet evet, işte tam bu sırada -dikkat - birdenbire, hiç anlayamadığı bir hokus pokus sonucu, kendisini de perdedeki acıklı ve solgun iyilerin, acılar içindeki kararlı ve fedakâr kahramanların kederlerini gözyaşlarıyla paylaşırken bulurdu. Rüya'yı eski kocasıyla birlikte bulduğunda küçük sol fraksiyonların bu masalımsı siyah beyaz siyasi dünyasından biraz daha haberli olmak istediği için Galip, bütün politik dergileri biriktiren eski bir arkadaşına telefon etti.

"Hâlâ dergi biriktiriyorsun, değil mi?" dedi Galip güvenle. "Başı dertte bir müvekkilimi savunabilmek için senin arşivinde biraz çalışabilir miyim?"

"Tabii," dedi Saim her zamanki iyi niyetiyle ve 'arşivi' için aranmaktan memnun. Galip'i akşam saat sekiz buçukta bekliyordu.

Galip hava kararana kadar yazıhanede çalıştı. Birkaç kere Celâl'i aradı, bulamadı. Celâl Bey'in ya "henüz" gelmediğini, ya da "şimdi" çıktığını söyleyen sekreterle her konuşmasından sonra, Melih Amcadan kalma rafların üzerine koyduğu gazete parçasından Celâl'in 'göz'ünün kendisini gözetlediği duygusuna kapıldı.

Kapalıçarşı'daki küçük bir dükkânın hissedarları arasında çıkan kavganın hikâyesini, birbirlerinin sözünü kesen aşırı şişman bir ana oğuldan dinlerken (ananın çantası ilaç kutularıyla doluydu) ve emeklilik yılı yanlış hesaplandığı için devleti dava etmek isteyen kara gözlüklü bir trafik polisine, tımarhanede geçirdiği iki yılın yürürlükteki yasalara göre hizmetten sayılamayacağını anlatmaya çalışırken de Celâl'in varlığını odanın içinde hissetti.

Rüya'nın arkadaşlarını tek tek aradı. Her telefonda yeni ve değişik bahaneler buluyordu. Lise arkadaşı Macide'ye bir dava için arayacağı Gül'ün telefonunu sordu. Macide'nin sevmediği güzel isimli Gül'ün ise, Gülbahçe Hastahanesinde üçüncü ve dördüncü çocuklarını önceki gün doğurduğunu, Hüsün ve Aşk adı verilen

sevimli ikizleri hastahaneye koşarsa saat üç ile beş arasında bebek odasının penceresinden görebileceğini zengin evin kibar hizmetçisinden öğrendi. Figen, Rüya'dan ödünç aldığı 'Ne Yapmalı'yı (Çernişevski'ninki) ve Raymond Chandler'leri geri getirecekti ve Rüya'ya geçmiş olsun diyordu. Behiye'nin ise hayır. Galip yanılıyordu Emniyet Müdürlüğü Narkotik Şube'de çalışan bir amcası ve evet, Galip yanılmıyordu, sesinde de, Rüya'dan haberli olduğuna ilişkin hiçbir belirti yoktu. Semih'in şaşırdığı şey ise, Galip'in yeraltındaki bu tekstil imalâthanesinden nasıl haberli olduğuydu:

Evet, orada birtakım mühendis ve teknisyenle birlikte, ilk Türk fermuarını gerçekleştirmek için hummalı bir çalışmaya girmişlerdi, ama hayır, gazetelere geçen en son makara kaçakçılığından haberli olmadığı için Galip'e hukuki bilgi veremiyor, yalnızca Rüya'ya en içten (Galip'in inandığı) selâmlarını yolluyordu.

Sesini değiştirerek, başka kişiliklere bürünerek aradıklarında da Galip, Rüya'nın izine rastlayamadı. İngiltere'den kırk yıl öncesinin Tıp Ansiklopedilerini getirerek kapı kapı pazarlayan Süleyman, kendisini acele telefona çağıran okul müdürüne, bir yanlışlık olduğunu, değil ortaokula giden Rüya adında bir kızı, çocuğu bile olmadığını söylerken bütünüyle içtendi. Aynı şekilde, babasının mavnasıyla Karadeniz'den kömür getiren İlyas, Rüya Sinemasında, içine rüyalarını yazdığı rüya defterini unutmuş olamayacağını, çünkü aylardır ne sinemaya gittiğini, ne de böyle bir defteri olduğunu söylerken de ve asansör ithalâtçısı Asım da, Rüya apartmanındaki aksaklıktan sorumlu olamayacaklarını, çünkü aynı adlı sokağı ve apartmanı ilk duyduğunu anlatırken de, 'rüya' kelimesini hiçbir telaş ve suçluluk duygusuna kapılmadan, içtenliğin bütün saflığıyla kullanmışlardı. Sabahları üvey babasının Kimya laboratuvarında fare zehiri üreten ve geceleri ölümün simyasından sözeden şiirler yazan Tarık ise, Hukuk Fakültesi öğrencilerinin şiirlerindeki rüya ve rüyanın esrarı temaları üzerine bir konuşma yapmak istemelerini sevinçle karşıladı ve onları, bu akşam Taksim'deki eski pezevenkler kahvesinin önünde bekleyeceğini söyledi.

Kemal ve Bülent ise, Anadolu gezisindeydiler: Biri Singer Dikiş Makinelerinin çıkaracağı bir yıllık için, elli yıl önce Atatürk'le

gazeteciler ve alkışlar arasında bir vals yaptıktan sonra hemen pedallı makinesine oturup Batı usulü bir pantolonu tıkır tıkır diken İzmirli bir terzi kadının anıları peşinden gitmişti.

Öteki, Avrupalıların 'Noel Baba' dedikleri bin yıllık amcanın uyluk kemiğinden yontulmuş sihirli tavla zarlarını satabilmek için köy köy, kahve kahve bütün Doğu Anadoluyu katırıyla dolaşıyordu.

Listesinde öteki adları, telefonun karlı ve yağmurlu günlerde daha da yoğunlaşan yanlışlıklar ve belirsizlikler dumanında kaybettiği gibi, Galip, siyasi dergilerin akşama kadar okuduğu sayfaları içinde, fraksiyon değiştirenlerin, itiraf edenlerin, işkence edilen ve öldürülenlerin, hapse mahkûm olanların, kim vurduya gidenlerin ve cenazesi kalkanların, yazısına cevap verilenlerin, gönderme yapılanların ve mektubu yayınlananların, karikatür çizen ve şiir yazan ve yazı işleri kadrolarında çalışanların adları ve takma adları arasında Rüya'nın eski kocasının adı ya da takma adına rastlayamadı.

Hava kararırken oturduğu koltuğunda kederli, hareketsiz kalakaldı. Pencerenin önünde meraklı bir karga yan yan kendisine bakıyordu; caddeden cuma akşamı kalabalığının gürültüsü geliyordu. Galip ağır ağır mutlu ve çekici bir uykunun içine gömüldü. Çok sonra uyandığında oda karanlıktı ama, pencerenin önündeki karganın gözünü Celâl'in gazeteden bakan 'göz'ü gibi üzerinde hissetti.

Karanlıkta ağır ağır çekmeceleri kapadı, el yordamıyla bulduğu paltosunu giydi, yazıhaneden çıktı. Karanlık han koridorlarının bütün lambaları sönmüştü. Çay ocağının çırağı kenefleri yıkıyordu.

Karla kaplı Galata Köprüsünden geçerken soğuğu hissetti: Boğaz yönünden sert bir rüzgâr esiyordu. Karaköy'de, mermer masalı bir muhallebicide, birbirlerini yansıtan aynalara yan dönerek şehriyeli tavuk çorbası içti, sahanda yumurta yedi. Muhallebicinin aynasız tek duvarında Pan American takvimlerinden ve kartpostallardan ilhamla yapılmış dağlık bir manzara resmi vardı: Çam ağaçları arasından, aynamsı bir gölün arkasında gözüken ve dorukları beyaza boyanmış dağ, resmin ilhamını veren Kartpostal

Alpleri'nden çok, Galip'le Rüya'nın çocukluklarında sık sık gittikleri Kaf Dağı'na benziyordu.

Tünelden Beyoğlu'na çıkarken Galip, vagonda hiç tanımadığı bir ihtiyarla yirmi yıl önceki ünlü Tünel kazası üzerine tartışmaya tutuştu: Vagonlar onları çeken halat koptuğu için mi raydan fırlayıp duvarları, cam çerçeveyi kırıp geçerek gemi azıya almış mutlu aygırların neşesiyle Karaköy Meydanına girmişlerdi, yoksa makinist sarhoş olduğu için mi? Sarhoş makinist kimliksiz ihtiyarın Trabzonlu hemşehrisiymiş. Cihangir sokaklarında kimsecikler yoktu. Bodrum katında bir kahvehanede toplaşan şoförlerin ve kapıcıların seyrettiği televizyon programını Galip'e kapıyı neşe ve aceleyle açan Saim'le karısı da seyrediyorlarmış.

'Geride Bıraktıklarımız' adlı programda, Osmanlıların "bir zamanlar Balkanlar'da yaptırdıkları ve şimdi Yugoslavların, Arnavutların, Yunanlıların ellerine düşen eski camilerden çeşmelerden ve kervansaraylardan ağlamaklı bir dille sözediliyordu. Galip, futbol maçını seyre gelen komşu çocuğu gibi oturtulduğu, yayları çoktan şaşırmış rokoko taklidi bir koltuktan televizyondaki acıklı cami görüntülerine bakarken, Saim'le karısı onu çoktan unutmuş gibiydiler. Resimleri hâlâ manav dükkânlarına asılan rahmetli ve Olimpiyat madalyalı bir güreşçiye benziyordu Saim; karısı da, tombul ve sevimli bir fareye. Odada toz rengi eski bir masa, toz rengi bir lamba vardı; duvarda yaldızlı çerçeve içinde Saim'den çok karısına (adı Remziye miydi diye düşünüyordu Galip yorgunlukla,) benzeyen bir dedenin resmi asılıydı: Sigorta takvimi, banka küllüğü, likör takımları, vazolu, gümüş şekerlik ve kahve fincanlı büfe ve iki duvarı toz ve kâğıt ve dergi, dergi ve dergilerle kaplayan ve Galip'in bu eve geliş nedeni olan 'kütüphane-arşiv'.

Alaycı üniversite arkadaşları arasında, on yıl önce bile "devrimimizin arşivi" diye bilinen bu kütüphaneyi Saim, kendisinden beklenmeyecek bir itiraf anında dediği gibi, "kararsızlık" yüzünden kurmuştu. O zamanki deyişle, "iki sınıf arasında" değil, ama siyasi fraksiyonlar arasında seçim yapmaktan korkan birinin kararsızlığıydı bu.

O yıllarda Saim, bütün siyasi toplantılara, 'forumlara' katılır, üniversiteler ve kantinler arasında koşturur, herkesi dinler, 'her görüşü, her siyaseti' takip eder, çok fazla sormaktan çekindiği için de, teksir edilmiş bildiriler, propaganda broşürleri, el ilanları da dahil olmak üzere her çeşit sol yayını bir yolunu bulup (Afedersin, tasfiyecilerin Teknik Üniversitede dün dağıttıkları bildiri var mı sende?) edinir ve deli gibi okurdu. Vakti her şeyi okumaya yetmediği ve hâlâ bir 'siyasal çizgi' konusunda karar veremediği bir ara, okuyamadıklarını biriktirmeye başlamış olmalıydı. Daha sonraki yıllarda, okumak ve bir karara varmak önemini yitirmiş, gittikçe dallanıp budaklanarak genişleyen bu 'belge' ırmağını boş yere akmadan bir yerde toplayacak bir baraj kurmak (bu benzetme inşaat mühendisi olan Saim'in kendisinindi) tek amaç olmuş, Saim de, hayatının geri kalan kısmını bu amaca cömertçe vermişti.

Televizyon programı bittikten, alet kapatıldıktan, hâl hatır sorulduktan sonraki sessizlikte, karı koca soran gözlerle baktıkları için Galip hemen hikâyesine girdi: Savunmasını üzerine aldığı bir üniversite öğrencisi, işlemediği bir siyasi cinayetten suçlanıyordu. Hayır, ortada bir ölü yok değildi; beceriksiz üç gencin beceriksizce düzenlediği bir banka soygununun sonunda, bankayla kendilerini bekleyen çalıntı taksi arasında koşan telaşlı gençlerden biri, yoldan geçen alışveriş kalabalığı içindeki küçücük bir nineye çarpmış. Çarpışmanın şiddetiyle yere düşen kadıncağız başını kaldırıma vurunca hemen olay yerinde oluvermiş. ("Bak işte!" dedi Saim'in karısı.) Olay sırasında, yalnızca, 'iyi aileden' gelen sessiz bir çocuk, tabancasıyla yakalanmış. Fazlasıyla hayranlık ve saygı duyduğu öteki arkadaşlarının adlarını polisten tabii ki saklamak istemiş, daha şaşırtıcısı işkenceye rağmen bunu başarmış da; ama daha kötüsü, Galip'in sonradan yaptığı araştırmalara göre, sorumlusu olmadığı ninenin ölümünü sessizliğiyle de üstlenmek durumunda kalmış. Nineye çarparak ölümüne yol açan Mehmet Yılmaz adlı arkeoloji öğrencisi ise, olaydan üç hafta sonra, Ümraniye arkalarındaki yeni bir gecekondu semtinde, bir fabrika duvarına şifreli yazılar yazarken kimliği belirsiz kişilerin yaylım ateşiyle öldürülmüş. İyi aileden gelen çocuğun gerçek suçluyu açıklaması beklenirmiş bu durumda; ama

polis, ölen Mehmet Yılmaz’ın gerçek Mehmet Yılmaz olduğuna inanmadığı gibi, soygunu düzenleyen örgütün ileri gelenleri de, hiç beklenmedik bir şekilde, Mehmet Yılmaz'ın aralarında yaşadığını, hatta, yayımladıkları dergide yazılarına eski kararlılığıyla devam ettiğini ileri sürmüşler. "Şimdi" içerdeki çocuktan çok, zengin ve iyi niyetli babasının isteğiyle bu davaya bakan Galip, 1) Mehmet Yılmaz’ın eski Mehmet Yılmaz olmadığını kanıtlamak için makalelerine bakmak istiyordu. 2) Ölen Mehmet Yılmaz'ın yerine onun imzasıyla kimin yazdığını takma adlardan çıkarmak istiyordu. 3) Saim'in ve karısının anladıkları gibi, bu tuhaf durum Rüya'nın eski kocasının da bir zamanlar yöneticisi olduğu örgütçe düzenlendiği için, bu siyasi fraksiyonun son altı aylık tarihine bir göz atmak istiyordu. 4) Ölülerin yerine yazı yazan hayalet yazarların ve takma adların ve kayıp kişilerin esrarına iyice girmek niyetindeydi.

Saim'i de heyecanlandıran araştırmaya hemen başladılar. İlk iki saatte, Galip'in adını çıkardığı (Rukiye) kadının getirdiği çayları içer, kek dilimlerini atıştırırken, yalnızca makale yazarlarının adlarına ve takma adlarına baktılar. Daha sonra, bunu itirafçıların, ölülerin, dergi çalışanlarının takma adlarıyla genişlettiler: Kısa bir süre içersinde ölüm ilânları, tehditler, itiraflar, bombalar, dizgi yanlışları, şiirler ve sloganlarla kurulmuş ve daha yaşanırken unutulmaya başlanmış yarı gizli bir dünyanın sihiriyle başları dönmüştü. Takma ad olduğunu gizlemeyen takma adlar buldular, bu takma adlardan üretilmiş başka adlar, bu başka adların bölünmesinden üremiş başka adlar buldular. Akrostişleri, kusursuz olmayan harf oyunlarını ve ne kadarına niyet edilmiş, ne kadarının rastlantı olduğunu çıkaramadıkları yarı saydam şifreleri çözdüler.

Saim'le Galip'in oturduğu masanın bir ucuna da Rukiye oturmuştu. Haksız yere cinayetle suçlanan bir delikanlıyı kurtarmak için ya da kayıp bir kadının izini aramak için yapılan bir araştırmadan çok, odada, yılbaşı akşamı radyo dinlerken tombala ya da 'Salonda At Yarışı' oynayanların o biraz sabırsız ve biraz da alışkanlık olmuş hüznü vardı. Açık perdelerin arasından dışarıda atıştırmaya başlayan kar gözüküyordu.

Tıpkı, yeni ve parlak bir öğrenciyi keşfettikten sonra, başarılarla olgunlaşmasına tanık olan sabırlı bir öğretmenin heyecanıyla, takma adların serüvenlerini, dergiler arasındaki zigzaglarını, inişlerini ve çıkışlarını gururla izledikten sonra, birinden birinin tutuklandığını, işkenceye yatırıldığını, mahkûm olduğunu, kaybolduğunu ya da dergilerin birinde ilk fotoğrafını gördüklerinde, kimliği belirsiz kişilerin kurşunlarıyla öldürülmüş olduğunu öğrendikleri zaman, araştırmalarının heyecanından onları uzaklaştıran bir hüzünle bir süre susuyorlar, sonra, yeni bir kelime oyunu, yeni bir rastlantı ya da tuhaflıkla karşılaştıklarında yeniden yazıların hayatına dönüyorlardı.

Saim'e göre, dergilerde okudukları adların ve kahramanların bir çoğu hayâli olduğu gibi, bu adların düzenledikleri kimi gösteriler, toplantılar, gizli genel kurullar, yeraltı parti kongreleri, banka soygunları da hiç gerçekleşmemişti.

Aşırı bir örnek olarak Doğu Anadoluda, Erzincan ile Kemah arasındaki Küçük Çeruh kasabasındaki yirmi yıl önceki bir halk isyanının hikâyesini okudu: Dergilerin birinin ayrıntılı bir şekilde tarihini verdiği bu isyan sırasında geçici bir hükümet kurulmuş, üzerinde güvercin resmi bulunan pembe bir pul basılmış, başına bir vazo düşen kaymakam ölmüş, baştan aşağı şiir yayımlayan bir günlük gazete çıkmış, göz doktorları ve eczaneler şaşılara bedava gözlük dağıtmış, ilkokulun sobası için gerekli odun bulunmuş ve kasabayı uygarlığa bağlayacak bir köprü tam yapılırken, Atatürkçü hükümet kuvvetleri yetişmişler ve kasaba camiinin toprak zeminini örten ayak kokulu kilimleri inekler yiyip bitirmeden önce, olaya el koyup, isyancıları meydandaki çınar ağaçlarında sallandırmışlardı. Oysa Saim'in, harflerin ve haritaların içindeki esrarı işaret ederek gösterdiği gibi, Çeruh diye bir kasaba hiç olmadığı gibi, bu kasabanın tarihinde bir efsane kuşu gibi yükselen isyanın mirasçısı olduğunu iddia eden adlar da takmaydı. Bu takma adların redifli, kafiyeli şiirine gömüldükleri bir ara, Mehmet Yılmaz'a ilişkin bir ipucuna rastladılarsa da, (Galip'in anlattığı tarihte Ümraniye'de işlenen bir siyasi cinayetten sözediliyordu,) kopuk kopuk eski yerli filmleri seyreder gibi okudukları birçok hikâye ve haberde olduğu gibi,

olayların sonucunu derginin ondan sonraki sayılarında hiç bulamadılar.

Bu ara, Galip masadan kalktı, eve, Rüya'ya telefon etti ve belki gece geç saatlere kadar Saim’de çalışacağını, beklememesini, uyumasını söyledi şefkatli bir sesle. Telefon odanın öbür uçundaydı. Saim'le karısı da Rüya'ya selâm söylediler: Tabii ki, Rüya da onlara.

Takma adları bulma, deşifre etme ve harflerinden bir yenisini yaratma oyununa iyice daldıkları bir sıra, Saim'in karısı örtülebilecek bütün alanları kâğıt, gazete, dergi ve bildiri yığınlarıyla kaplanmış odada iki erkeği yalnız bırakıp yattı. Saat geceyarısını çoktan geçmişti; İstanbul'un üzerinde büyülü bir kar sessizliği vardı. Sigara dumanı kokan Üniversite kantinlerinde, yağmurlu grev çadırlarında ve ücra tren istasyonlarında dağıtılmış ve hepsi aynı soluk baskılı teksir makinesiyle çoğaltıldığı için yanyana getirilmiş ilgi çekici bir kolleksiyonun, ("Çok eksik, çok yetersiz!" demişti Saim her zamanki alçakgönüllülüğüyle,) dizgi ve imlâ hatalarından Galip tad alırken, Saim bir kolleksiyoncu gururuyla ona "çok nadir" dediği bir parçayı içerideki bir odadan getirip gösterdi: "Anti-İbn-Zerhani ya da Tasavvuf Yolcusunun Yere Basan Ayakları."

Galip, ciltli kitabın daktiloda çoğaltılmış sayfalarını dikkatle çeviriyordu.

"Orta boy bir Türkiye haritasında adı gözükmeyen bir Kayseri kasabasından bir arkadaş!" dedi Saim. "Küçük bir tekkenin şeyhi olan babasından çocukluğunda din ve tasavvuf eğitimi almış. Yıllar sonra ise, Lenin'in Hegel okurken yaptığı şeyi taklit ederek on üçüncü yüzyıl Arap mutasavvıfı İbn Zerhani'nin 'Kayıp Esrarın Hikmetleri' adlı kitabını okurken, sayfa kenarlarına 'materyalist' notlar almış. Bu notları gereksiz ve uzun parantezlerle destekleyerek temize çekmiş. Sonra, kendi notlarına, sanki bir başkasının esrarı anlaşılamayan, anlamı çözülemeyen düşünceleriymiş gibi, uzunca bir açıklama, bir tür şerh yazmış. Bütün bunları da, gene başka birilerinin yazılarıymış gibi, kendi yazdığı bir 'yayınlayanın önsözü'yle bir araya getirerek daktilo etmiş. Başına da, otuz sayfada, kendi dini ve devrimci hayat hikâyesinin efsanelerini eklemiş. Bu efsanelerde

ilginç olan şey ise, Batılıların 'pantheism' dedikleri tasavvuf felsefesi ile, yazarın şeyh babasına tepkiyle geliştirdiği bir tür 'felsefi eşyacılık' arasındaki kuvvetli ilişkiyi, yazarın bir akşamüzeri kasaba mezarlığında gezinirken nasıl keşfettiğini anlatması. Yıllar önce, koyunların otladığı ve hayaletlerin uyukladığı mezarlıkta gördüğü bir kargayı, yirmi yıl sonra -biliyorsun Türk kargaları iki yüz yıldan fazla yaşar- bu sefer biraz daha iri serviler arasında görünce anlamış 'yüksek düşünce' denen o uçucu, kanatlı ve arsız hayvanın başı ya da ayakları ne olursa olsun gövdesinin ve kanatlarının hep, hep aynı kaldığını.

Ciltli kapakta görülen aynı kargayı kendi resmetmiş. Ölümsüzlük isteyen her Türk'ün, hem kendi kendisinin Johnson'u, hem Boswell'i, hem Goethe'si, hem de Eckermann'ı olmak zorunda kalacağını kanıtlıyor bu kitap. Altı kopya daktilo edilmiş. Sanmam ki, Milli İstihbarat Teşkilâtı'nın arşivinde bundan bir tane olsun."

Odada, iki erkeği, kapağı kargalı kitabın yazarına, bir taşra kasabasında evi ile babadan kalma küçük bir nalbur dükkânı arasında geçen bir hayata, bu kederli, silik, sessiz hayatın hayâl gücüne bağlayan bir üçüncü kişinin hayaleti vardı sanki. "Bütün harflerin, bütün kelimelerin, bütün o kurtuluş hayâllerinin ve işkence ve rezalet anılarının ve bu hayâllerin ve anıların sevinci ve kederiyle kaleme alınmış, bütün yazıların anlattığı tek bir hikâye var!" demek geliyordu Galip'in içinden. Sanki Saim, bu hikâyeyi yıllardır denizden ağ çeken bir balıkçının sabrıyla topladığı kâğıt, gazete, dergi koleksiyonu içersinde bir yerde yakalamıştı, yakaladığını da biliyordu, ama istifleyip düzenlediği malzeme içersinde onu bütün çıplaklığıyla ele geçiremediği gibi hikâyeye anahtar olacak kelimeyi de kaybetmişti.

Mehmet Yılmaz'ın adına dört yıl öncesinin bir dergisinde rastgeldiklerinde, Galip bunun bir rastlantı olduğunu söyleyip, evine dönmeyi düşünüyordu, ama Saim, dergilerinde -dergilerim diyordu artık- hiçbir şeyin rastlantı olamayacağını söyleyerek durdurdu onu. Ondan sonraki iki saat içinde, insanüstü bir çaba harcayarak, bir dergiden öbürüne sıçrayarak, gözlerini projektör gibi açarak, Mehmet Yılmaz'ın önce Ahmet Yılmaz'a evrildiğini keşfetti; kapağında bir

kuyunun gözüktüğü ve tavuklar ve köylülerle kaynaşan bir dergide Ahmet Yılmaz, Mete Çakmaz olmuştu. Metin Çakmaz ve Ferit Çakmaz'ın da aynı kişi olduğunu keşfetmekte zorlanmadı Saim; bu arada imza da kuramsal yazılardan vazgeçip düğün salonlarındaki anma törenlerinde saz ve sigara dumanı eşliğinde söylenen türkülerin güftekârı olmuştu. Ama burada da fazla durmamıştı: Bir dönem, kendi dışındaki herkesin polis olduğunu kanıtlayan bir imzaya dönüşmüş, daha sonra da, İngiliz akademisyenlerinin sapıklıklarını deşifre eden hırslı ve asabi matematiksel bir iktisatçıya. Ama bu karanlık ve mutsuz kalıplar da onun fazla sabredebileceği yerler değildi. Saim, parmaklarının ucuna basarak gittiği yatak odasından getirdiği bir başka dergi kollesiyonunun, üç yıl iki ay önceki sayısında, eliyle koymuş gibi buluverdi kahramanını: Adı, Ali Harikaülke olmuştu bu sefer ve gelecek güzel günlerde krallara ve kraliçelere hiç gerek kalmayacağı için satranç kurallarının da değişeceğini, Ali adlı çocukların iyi beslendikleri için boy pos atacaklarını ve mutluluğun neşesiyle duvarlara Türk usulü bağdaş kurup oturan ve yüzlerinde adı yazılan yumurtaların bilmeceler çözeceğini anlatıyordu. Öbür sayıda Ali Harikaülke'nin bu yazının çevirmeni olduğunu anladılar. Asıl yazar Arnavut bir matematik profesörüydü. Ama, Galip'i asıl şaşırtan şey, Arnavut profesörün hayat hikâyesinin yanında, Rüya'nın eski kocasının hiçbir takma adın arkasına gizlenmeyen pırıl pırıl imzasına rastgelmek oldu.

"Hiçbir şey hayat kadar şaşırtıcı olamaz!" dedi gururla Saim, bu şaşkınlık ve sessizlik anında. "Yazı hariç."

Yeniden parmaklarının ucuna basarak içeri gitti ve tepeleme dergiyle dolu iki büyük Sana kutusu getirdi: "Arnavutlukla ilişkisi olan bir fraksiyonun dergileri bunlar. Yıllarımı vererek çözdüğüm tuhaf bir esrarı aradığın şeyle ilgili gördüğüm için sana anlatacağım."

Yeniden çay demledi, hikâyesi için gerekli gördüğü bazı dergileri kutudan, bazı kitapları raflardan indirip masanın üzerine koydu.

"Altı yıl önceydi," diye anlatmaya başladı, "bir cumartesi öğleden sonra, Arnavutluk Emek Partisi ve önderi Enver Hoca'nın

yolundan gidenlerin çıkardığı dergilerden (birbirlerine amansızca düşman olan bu dergiler üç taneydi o zaman) birinin, Halkın Emeği'nin en son sayısını ilgimi çekecek bir şey var mı diye karıştırırken bir fotoğraf ve yazı çarptı gözüme: Örgüte en son katılmalar dolayısıyla yapılan bir törenden sözediliyordu. Hayır, her türlü komünist faaliyetin yasak olduğu ülkemizde Marksist bir örgüte şiirler okuyarak, sazlar çalarak katılanlardan sözedilmesi değildi dikkatimi çeken; ayakta kalmak için büyüdüklerini duyurmak zorunda kalan bütün küçük sol örgütlerin dergileri, tehlikeyi göze alarak, her sayılarında buna benzer yazılar yayımlıyorlardı.

Dikkatimi çeken şey, Enver Hoca ve Mao posterlerini, şiir söyleyenleri ve kutsal bir iş yapar gibi tutkuyla sigara içen kalabalığı gösteren siyah beyaz fotoğrafın altında, salondaki 'on iki' sütuna dikkat çekilmesi oldu önce. Daha da tuhafı, röportajda yazıldığı gibi, örgüte katılan takma adların hep Hasan, Hüseyin, Ali gibi Alevi adlarından ve daha sonra keşfedeceğim gibi, Bektaşi Babalarının adlarından seçilmesiydi. Bektaşiliğin Arnavutluk'ta bir zamanlar ne kadar güçlü olduğunu bilmeseydim, belki bu inanılmaz esrarı ruhum bile duymazdı, ama olayların ve yazıların üzerine gittim; dört yıl hiç durmadan, Bektaşilik, Yeniçeri Ordusu, Hurufilik ve Arnavutluk Komünizmi üzerine kitaplar okudum ve yüz elli yıllık bir tarihi kumpası çözdüm."

"Sen de biliyorsun tabii!" diyerek yedi yüz yıllık Bektaşilik tarihini, ta Hacı Bektaş Veli'den başlayarak anlatmaya koyuldu Saim. Tarikatın alevi, tasavvufi ve Şamanistik kaynaklarından, Osmanlı Devletinin kuruluş ve yükselişiyle olan ilişkisinden ve temelini teşkil ettiği merkezi Yeniçeri Ordusunun devrim ve isyan geleneklerinden sözetti. Her Yeniçeri askerinin bir Bektaşi olduğu düşünülürse, tarikatın hep gizli tutulan esrarının İstanbul tarihine damgasını nasıl vurduğu anlaşılırdı hemen. Bektaşilerin İstanbul'dan ilk sürülmeleri de Yeniçeriler yüzündendi: Batının yeni askeri yöntemlerini benimseyemeyen isyancı ordunun kışlaları, Padişah II. Mahmut emriyle 1826'da topa tutulurken Yeniçerilerin ruhsal birliğini sağlayan tekkeler kapatılmış, Bektaşi Babaları da İstanbul'dan sürülmüştü.

Yeraltına bu birinci inişten yirmi yıl sonra, Bektaşiler tekrar İstanbul'a dönmüştüler; ama bu sefer Nakşibendi tarikatının kisvesiyle. Atatürk'ün, Cumhuriyet'ten sonra bütün tarikat faaliyetlerini yasaklayacağı zamana kadar, seksen yıl boyunca, Bektaşiler dış dünyaya kendilerini Nakşi olarak göstermişler, ama kendi aralarında sırlarını daha derine gömerek, Bektaşi olarak yaşamışlardı.

Galip, masanın üzerindeki bir İngiliz Seyahatnamesinin sayfalarındaki bir Bektaşi ayininin gerçeklikten çok seyyah ressamın hayâllerini yansıtan gravürüne bakıyor, on iki sütunu sayıyordu tek tek.

"Bektaşilerin üçüncü gelişleri," dedi Saim, "Cumhuriyetten elli yıl sonra oldu: Bu sefer Nakşibendilik tarikatıyla değil, Marksizm Leninizmin kisvesiyle..." Bir sessizlikten sonra dergilerden, , broşürlerden, kitaplardan, kesip sakladığı yazılardan, fotoğraf ve gravürlerden örnekler vererek heyecanla sayıp döktü; tarikatta da, siyasi örgütte de yapılan, yazılan, yaşanan her şey birbirinin tıpatıp aynıydı: Kabul törenlerinin bütün ayrıntıları; kabulden önceki çile ve nefse eziyet dönemleri; bu dönemde genç heveslinin çektiği acılar; tarikatın ya da örgütün geçmişte kalmış şehit, aziz ve ölülerine gösterilen saygı ve bunun ifade yolları; yol kelimesine verilen kutsal anlam; kelimeleri ve sözleri ne olursa birlik ve beraberlik ruhu için tekrar; zikir; aynı yolu paylaşan ariflerin birbirlerini bıyıklarından, sakallarından, hatta bakışlarından tanımaları; ayinlerde çalınan sazlar ve söylenen şiirlerin vezin ve kafiyeleri vs. vs. "Hepsinden önemlisi, eğer bütün bunlar birer rastlantıysa," dedi Saim,

"bütün bunlar Tanrının bana yazıyla yaptığı soğuk bir şakaysa eğer, gene de Bektaşilerin Hurufilerden devraldıkları harf ve kelime oyunlarının örgüt dergilerinde de hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde tekrarlandığını görmemek için kör olmam gerekirdi." Uzak mahallelerden gelen bekçi düdüklerinden başka hiçbir şeyin duyulmadığı bir sessizlikte, Saim, keşfettiği harf oyunlarını, ikinci anlamları birbirleriyle karşılaştırarak Galip'e dua okur gibi ağır ağır okumaya başladı.

Çok sonra Galip'in, uykuyla uyanıklık arasında, Rüya'nın hayalleriyle, geçmiş mutlu günlerin anıları arasında gidip geldiği bir saatte Saim, "konunun özü ve en çarpıcı yanı!" dediği şeye girdi. Hayır, bu siyasi örgüte katılan gençler Bektaşi olduklarını bilmiyorlardı; hayır, bütün bu işin orta kademe parti yöneticileriyle Arnavutluk'taki bazı Bektaşi şeyhleri arasında yapılmış gizli bir anlaşmayla düzenlendiğinden büyük bir çoğunluğun, belki de üç-beş kişiden başka hiç kimsenin haberi yoktu; hayır, örgüte katılarak günlük alışkanlıklarını, hayatlarını tepeden tırnağa değiştiren bütün o iyi niyetli fedakâr gençlerin, törenler, ayinler, birlikte yenen yemekler, yürüyüşler sırasında çekilen fotoğraflarının Arnavutluk'taki bazı Bektaşi Babaları tarafından tarikatlarının bir uzantısı olarak değerlendirildiği akıllarının köşesinden bile geçmiyordu. "Önce bunun korkunç bir kumpas, inanılmaz bir sır olduğunu, bu gençlerin çirkin bir şekilde aldatıldıklarını düşünmüştüm saflıkla," dedi Saim. "Öyle ki, sırf bu heyecanla, on beş yıldır ilk defa bir buluşumu bütün ayrıntılarıyla kanıtlayan bir yazıyı kaleme alıp yayımlatmayı düşündüm, ama hemen de kararımdan caydım." Boğaz'dan geçen karanlık bir tankerin yağan karın içinden gelen iniltisini, şehrin bütün pencerelerini hafif hafif titreterek geçişini dinlerken ekledi: "Çünkü, yaşadığımız hayatın bir başkasının düşü olduğunu kanıtlamanın hiçbir şeyi değiştirmeyeceğini biliyordum artık."

Kuş uçmaz kervan geçmez bir Doğu Anadolu dağına yerleşerek iki yüz yıl kendilerini Kaf Dağı'na götürecek yolculuğun hazırlığını yapan Zeriban aşiretinin hikâyesini anlattı sonra Saim. Hiçbir zaman çıkmayacakları Kaf Dağı'na bu yolculuk düşüncesinin, üç yüz yirmi yıl önceki bir rüya kitabından alınmış olması ya da bu gerçeği kuşaktan kuşağa sır gibi taşıyan Şeyhlerinin zaten Kaf Dağı'na hiç gitmemek için Osmanlıyla anlaşmış olması neyi değiştirirdi ki? Küçük Anadolu kasabalarındaki sinemaları pazar öğleden sonraları dolduran erlere, seyrettikleri tarihi filmdeki yiğit Türk savaşçısına zehirli şarabı içirmeye çalışan perdedeki fitneci ve tarihi papazın, gerçek hayatta İslama bağlı alçakgönüllü bir oyuncu olduğunu anlatmak, bu insanların tek eğlenceleri olan öfkelerinin tadını kaçırmaktan başka bir sonuç verir miydi? Sabaha doğru,

Galip, oturduğu divanın üzerinde uyuklarken, Saim, büyük bir ihtimalle, Arnavutluk'ta, yüzyıl başından kalma beyaz bir kolonyal otelin, rüyaları hatırlatan boş salonunda, bazı parti ileri gelenleriyle buluşan yaşlı Bektaşi şeyhlerinin kendilerine gösterilen Türk gençlerinin fotoğraflarına gözyaşlarıyla bakarken, törenlerde tarikat sırlarından değil, coşkulu Marksist Leninist çözümlemelerden sözedildiğini de bilmediklerini söyledi. Yüzyıllardır aradıkları altını, hiçbir zaman bulamayacaklarını bilememeleri de simyacıların mutsuzluğu değil, varlık nedeniydi çünkü. Modern illüzyonist, istediği kadar seyircisine yaptığı işin bir hilesi olduğunu söylesin, onu heyecanla izleyen seyirci, bir an olsun, bir hileyle değil, bir büyüyle karşılaştığını sanabildiği için mutlu oluyordu. Bir çok genç, hayatlarının bir döneminde işittikleri bir sözün, bir hikâyenin, birlikte okudukları bir kitabın etkisiyle aşık oluyorlar, aynı heyecanla sevgilileriyle evleniyorlar ve hayatlarının geri kalanını da aşklarının arkasında yatan bu yanılsamayı hiçbir zaman anlamadan, mutlulukla yaşıyorlardı.

Karısı sabah kahvaltısı için masanın i üzerindeki dergileri toplar, sofrayı kurarken, Saim, kapının altından atılmış günün gazetelerini okurken, yazıların, bütün yazıların hayattan değil, sırf yazı oldukları için, en sonunda, birer düşten söz açtıklarını bilmenin de, hiçbir şeyi değiştirmeyeceğini söyledi.

SEKIZINCİ BOLUM ÜÇ SİLAHŞÖRLER

"Ona düşmanlarını sordum. Savdı. Saydı. Saydı."

Yahya Kemal'le Sohbetler

Cenazesi yirmi yıl önce korktuğu ve otuz iki yıl önce yazdığı gibi oldu tam: Üsküdar'daki küçük ve özel bir düşkünler evinden biri hademe öbürü koğuş, arkadaşı iki kişi, köşe yazarlığının en parlak yıllarında elinden tuttuğu şimdi emekli bir gazeteci, ölünün hayatı ve eserinden habersiz iki şaşkın akraba, başında tüllü ve padişah sorgucu benzeri bir iğneli şapkayla tuhaf bir kokona, imam efendi, ben ve tabutun içindeki ceset yazarla birlikle hepimiz dokuz kişiydik. Tabutun mezara indirilişi dünkü kar fırtınasının tam ortasına rastgeldiği için imam dua faslını hızlı hızlı geçti; üzerine çabuk çabuk toprak attık. Sonra, nasıl oldu bilmem, bir anda hepimiz dağıldık. Kısıklı durağında benden başka tramvay bekleyen yoktu. Bu yakaya geçince Beyoğlu'na çıktım, Elhamra'da Edward G. Robinson'un bir filmi, Tenceredeki Kadın' oynuyordu, girdim, bayıla bayıla seyrettim. Edward G. Robinson'u hep severim! Filmde başarısız bir memur, başarısız bir amatör ressamdı, ama aşkını etkileyebilmek için kılık ve kişilik değiştirerek bir milyarder süsü veriyordu kendine. Meğer sevgilisi Joan Bennett de onu aldatıyormuş. Aldatıldı, üzüldü, kahroldu; biz de kederle seyrettik.

Rahmetliyle ilk tanıştığımda (bu ikinci paragrafa da birincisi gibi onun yazılarında sık sık tekrarladığı bu kelimelerle başlayayım,) ilk tanıştığımda o yetmişinde bir köşe yazarıydı, ben ise otuzumda. Bir ahbabımı görmeye Bakırköy'e gidecektim. Sirkeci'de banliyö trenine binmek üzereydim ki, bir de ne göreyim!

Peron kenarındaki lokantanın masalarının birinde, onunla birlikte çocukluk ve ilk gençliğimin öbür iki efsane köşe yazarı, önlerinde rakı bardakları, oturuyorlar. Şaşırtıcı olan edebi hayâllerimin Kaf Dağı'nda yaşayan yetmiş küsur yaşındaki bu üç

ihtiyara, Sirkeci tren istasyonunun ölümlü kalabalığı ve hırgürü içinde rastgelmek değil, bütün yazı hayatları boyunca birbirlerine nefretle hakaret etmiş bu üç kalemşoru, yirmi yıl sonra gene Baba Duma'nın meyhanesinde toplanıp içen üç silahşörler gibi aynı masada rakı içerken görmekti. Üç padişah, bir halife ve üç cumhurbaşkanı eskittikleri yarım yüzyıllık yazı hayatları boyunca, üç kavgacı kalemşor, zaman zaman doğru da olan başka birçok suçlamayla birlikte, birbirlerini dinsizlik, jöntürklük, frenklik, milliyetçilik, masonluk, Kemalistlik, cumhuriyetçilik, vatan hainliği, padişahçılık, batıcılık, tarikatçılık, edebi hırsızlık yapmak, Nazilik, Yahudilik, Araplık, Ermenilik, homoseksüellik, döneklik, şeriatçılık, komünistlik, Amerikancılık ve en son olarak da günün moda konusu egzistansiyalistlikle suçlamışlardı. (O ara biri 'en büyük egzistansiyalist'in İbn Arabi olduğunu, Batıdakilerin yedi yüz yıl sonra, yalnızca ondan çalıp çırpıp taklit ettiklerini yazmıştı.) Bir süre dikkatle, üç kalemşoru seyrettikten sonra, içimden gelen dürtüye uyarak masalarına gidip kendimi onlara tanıttım, üçüne de eşit oranda olmasına dikkat ederek hayranlık sözleri söyledim.

Okuyucularım anlasınlar isterim: Heyecanlıydım, tutkuluydum, gençtim, yaratıcıydım, parlaktım, başarılıydım ve kendimi beğenmekle güvenmek, aşırı iyi niyetle kurnazlık arasında gidip gelen bir kararsızlıkla da bocalıyordum. Çiçeği burnunda bir köşe yazarı heyecanıyla yaşamama rağmen, o gün onlardan daha çok okunduğumdan, daha çok okuyucu mektubu aldığımdan, tabii ki, daha iyi yazdığımdan ve en azından ilk ikisinin onlar tarafından da acıyla bilindiğinden içtenlikle emin olmasaydım mesleğimin bu üç büyük ustasına yaklaşmaya bile cesaret edemezdim.

Bu yüzden bana burun kıvırdıklarında bunu bir zafer işareti olarak gördüm sevinçle. Genç ve başarılı bir köşe yazarı değil de, hayranlık sözleri söyleyen sıradan bir okur olsaydım, tabii ki, bana çok daha iyi davranacaklardı. Önce masalarına oturtmadılar, bekledim; oturtunca garson gibi mutfağa yolladılar, gittim; haftalık bir dergiyi görmek istediler, gazeteciye koştum getirdim; birinin portakalını soydum, öbürünün yere düşürdüğü peçetesini ondan önce davranıp aldım ve soruları üzerine tam istedikleri gibi, ezile

büzüle, efendim, ne yazık ki Fransızca bilmediğimi, ama akşamları elimde sözlük, 'Fleurs de Mal'i sökmeye çalıştığımı söyledim. Cehaletim zaferimi daha da çekilmez yapmıştı, ama çok fazla ezilip büzüldüğüm için suçlarım hafifliyordu.

Yıllar sonra, genç gazetecilerin yanında kendim de aynı şeyi yaptığımda, benimle hiç ilgilenmez gözüküp kendi aralarında söyleşirlerken, üç üstadın, aslında, beni etkilemek istediklerini daha iyi anlayacaktım. Sessiz ve saygılı onları dinliyordum: O günlerde gazete manşetlerinden inmeyen bir Alman atom bilimcisi hangi gerekçelerle İslam dinini kabul etmek zorunda kalmıştı? Türk köşe yazarlığının piri Ahmet Mithat Elendi, kalem kavgasında kendisini yenen Lastik Sait Beyi bir gece karanlık bir sokakta sıkıştırıp dövdüğünde ondan tutuştukları polemiği bırakması için söz almış mıydı? Bergson bir mistik miydi, yoksa bir materyalist mi? Dünyanın içine esrarla gizlenmiş bir 'ikinci âlem' olduğunun kanıtı neydi? Kuranın yirmi altıncı suresinin son ayetlerinde inanmadıkları ve yapmadıkları şeyleri inanıp yaparmış gibi söyledikleri için azarlanan şairler kimlerdi? Aynı bağlamda. Andre Gide gerçekten bir homoseksüel miydi, yoksa bu konunun ilgi çekeceğini bildiği için, tıpkı Arap şairi Ebu Novvaz gibi kadınlara düşkün olduğu halde kendini öteki türlü mü gösteriyordu? Jules Verne. 'İnatçı Kahraman' adlı romanının açılışında, Tophane Meydanı ve I.Mahmut (Çeşmesini anlatırken Melling'in bir gravüründen yararlandığı için mi yanlış yapmıştı, yoksa tasviri Lamartine'in 'Voyage en Orient'ından olduğu gibi yürüttüğü için mi? Eşekle sevişirken ölen kadının hikâyesini Mevlana "Mesnevi'sinin beşinci cildine kıssası için mi almıştı, hissesi için mi?

Bu soruyu kibarca, dikkatlice tartışırlarken gözleri bana da kaydığı, beyaz kaşları bana soru işaretler yolladığı için, ben de düşüncemi söyledim: Hikâye oraya, bütün hikâyeler gibi kendisi için konmuş, ama hissenin tul perdesiyle örtülmek istenmişti. Dün cenazesine gidip gitmediğimi sordu: "Oğlum siz yazılarınızı ahlâkı için mi kaleme alıyorsunuz, eğlencesi için mi?" Her konuda kesin bir düşüncem olduğunu kanıtlamak için, aklıma gelen ilk cevaba sarıldım: "Eğlencesi için efendim." dedim. Hoşlanmadılar,

"Gençsiniz, mesleğinizin başındasınız," dediler. "Size biraz nasihat edelim!" Hemen hevesle yerimden fırladım. "Efendim, öğütlerinizi yazmak isterdim!" dedim ve heyecanla bir koşu kasaya gidip lokanta sahibinden bir deste kâğıt aldım. Bu uzun pazar sohbetinde, bir yüzünde lokantanın adı basılı bu kâğıtların öteki yüzüne onlardan aldığım mineli bir dolmakalemin yeşil mürekkebiyle yazdığım köşe yazarlığı üzerine öğütleri siz okurlarımla paylaşmak istiyorum.

Biliyorum, bugün üçü de çoktan unutulmuş üstadların adlarını sabırsızlıkla merak eden birkaç okurum vardır; yazının burasına kadar adlarını gizlemeyi başardığım bu üç kalemşorun adlarını -en azından- kulaklarına fısıldamamı bekliyorlardır onlar, ama bunu yapmayacağım. Üçü de mezarlarında huzurla uyusunlar diye değil, bu bilgiyi hak eden okurla, hak etmeyeni birbirinden ayırmak için. Bu amaçla, ölü köşe yazarlarının her birini bir Osmanlı padişahının şiirlerinde kullandığı mahlasla anacağım. Mahlasların hangi padişahların olduğunu çıkarabilenler, bu şair padişahların adlarıyla ustalarımın adları arasında bir koşutluk olduğunu düşünürlerse, bu hiç de önemli olmayan muammayı çözebilirler belki. Ama asıl muamma, üstadların oynadığı gurur satrancının öğüt hamleleriyle kurulmuş esrarında gizlidir. Bu esrarın güzelliğini hâlâ anlayamadığım için, tıpkı satranç grand masterlerinin anlayamadıkları hamlelerini dergilerin satranç köşelerinde yorumlayan talihsiz yeteneksizler gibi, ben de ustalarımın öğütlerinin arasına naçizane yorumlarımı ve âcizane düşüncelerimi parantezler içinde yerleştirdim.

A: Adli. O kış günü üzerinde İngiliz kumaşından (bizde pahalı her kumaşa İngiliz dendiği için böyle yazıyorum.) krem rengi bir kostüm, koyu bir kravat vardı. Uzun boylu, bakımlı ve taralı beyaz bıyıklı. Bastonu var. Parası olmayan bir İngiliz centilmeni görünümünde ama, para olmadan bir centilmen olmak mümkün müdür bilmiyorum.

B: Bahti. Kravatı gevşemiş ve yüzü gibi çarpılmış. Lekeli, ütüsüz eski bir ceket var üzerinde. İçinde yeleği ve yeleğin cebindeki saatinin kösteği gözüküyor. Şişman, pasaklı. Aşkla, "tek dostum!"

dediği ve bu tek taraflı dostluğa ihanet edip kalp sektesinden onu öldürecek sigaralardan biri var hep elinde.

C: Cemali. Kısa boylu, asabi. Temiz ve intizamlı olma gayreti emekli öğretmen kıyafetini gizleyemiyor. Posta dağıtıcılarının solmuş ceketleri, pantolonları ve altı kalın lastikli Sümerbank ayakkabıları. Kalın gözlüklü, ileri miyop, 'saldırgan' denebilecek bir çirkinliği var.

İşte ustalarımın öğütleri ve benim acıklı yorumlarım:

1.C: Yalnızca okuma keyfi için yazmak köşe yazarını açık denizde pusulasız bırakır.

2.B: Ama köşe yazarı ne Eyüp'tür ne de Mevlâna. Hisse hep kıssadan çıkar, kıssa hisseden değil.

3.C: Okuyucunun zekâsına göre değil, kendi zekâna göre yaz.

4.A: Pusula hikâyedir. (1.C'ye aşikâr gönderme)

5.C: Tarihimizin ve mezarlıklarımızın esrarına girmeden ne bizden sözetmek mümkündür ne de Doğu'dan.

6.B: Doğu-Batı konusunda anahtar Sakallı Arifin şu sözünde gizlidir: "Doğu'ya giden sessiz gemide Batıya bakan ah siz talihsizler!” (Sakallı Arif, gerçek bir kişiyi taklitle B'nin yarattığı bir köşe kahramanıydı.)

7.A-B-C: Kendine atasözü, deyim, fıkra, latife, mısra, özdeyiş güldesteleri edin.

8.C: Konunu seçtikten sonra yazını taçlandıracak uygun özdeyişi aramazsın, özdeyişi seçtikten sonra bu tacın altına gidecek uygun konuyu ararsın.

9.A: İlk cümleni bulmadan yazı masasına oturma.

10.C: Samimi bir inancın olsun.

11.A: Samimi bir inancın yoksa da, okuyucunun samimi bir inancın olduğuna inancı olsun.

12.C: Okuyucu elediğin panayıra gitmek isleyen bir çocuktur.

13.C: Okuyucu, Muhammed'e küfredeni affetmez, Allah da felç eder. (11.’in, kendisine bir sataşma olduğunu sezdiği için, A'nın

Muhammed'in evlilik ve iş hayatına ilişkin bir yazıyla ağzının kenarındaki belli belirsiz felce telmih yapıyor.)

14.A: Cüceleri sev, okuyucu da sever. (13.C'yi C'nin kısa boyuna imayla cevap.)

15.B: Üsküdar'daki esrarengiz cüceler evi, mesela, iyi bir konudur.

16.C: Güreş de iyi bir konudur, ama sporu için yapıldığında ve yazıldığında. (15.'in kendisine sataşma olduğunu sanıp güreş merakı ve tefrikacılığı yüzünden B'nin oğlancılığı söylentisine gönderme yapıyor.)

17.A: Okuyucu geçim sıkıntısı içinde, zekâ yaşı on iki olan, evli, dört çocuklu bir aile babasıdır.

18.C: Okuyucu kedi gibi nankördür.

19.B: Akıllı bir hayvan olan kedi nankör değildir; yalnızca köpekleri seven yazarlara güvenilmeyeceğini bilir.

20.A: Kediyle köpekle değil, memleket meseleleriyle ilgilen.

21.B: Konsoloslukların adreslerini öğren. (İkinci Dünya Savaşı sırasında C'nin Alman, A'nın da İngiliz konsolosluğunca beslendiğine ilişkin söylentiye telmih.)

22.B: Polemiğe gir, ama karşındakinin canını yakabileceksen.

23.A: Polemiğe gir, ama patronu yanına çekebileceksen.

24.C: Polemiğe gir, ama paltonu yanına alabileceksen (B'nin Kurtuluş Savaşı'na katılmayıp işgal İstanbul'unda kalmasını açıklayan ünlü "Ankara'nın kışına dayanamam!" sözüne telmih)

25.B: Okuyucu mektuplarını cevaplandır; mektup yazan yoksa kendi kendine yazıp cevaplandır.

26.C: Pirimiz üstadımız Şehrazat'tır; unutma, onun gibi sen de, 'hayat' denen olayların arasına beş on sayfalık hikâyeler sıkıştırıyorsun yalnızca.

27.B: Az oku, ama severek oku, çok ama sıkıntıyla okuyandan daha okumuş gözükürsün.

28.B: Girgin ol, adam tanı ki, hatıran olsun da, adam ölünce arkasından yazı yazarsın.

29.A: Ölüm yazısını rahmetle başlayıp, ölüye hakaretle bitirme.

30.A-B-C: Bu cümlelerden sakınabildiğince sakın: a) Rahmetli daha önceki gün sağdı, b) Bizim meslek nankördür, yazılarımız ertesi gün unutulur, c) Dün akşam radyoda filanca programı dinlediniz mi? d) Yıllar nasıl da geçiyor! e) Rahmetli sağ olaydı acaba bu rezalete ne derdi? f) Bunu Avrupa'da böyle yapmıyorlar, g) Ekmek on sene önce şu kadardı, h) Sonra bu olay bana şunu da hatırlattı.

31.C: 'Sonra' kelimesi zaten sanatı bilmeyen acemi yazarlar içindir.

32.B: Bir köşe yazısında sanat olan ne varsa köşe yazısı değildir, köşe yazısı ne varsa sanal değildir.

33.C: Sanat hevesini şiirin ırzına geçmeyle söndürenin aklına iltifat etme. (B'nin şairliğine iğne)

34.C: Kolay yaz, kolay okunursun.

35.C: Zor yaz, kolay okunursun.

36.B: Zor yazarsan ülser olursun. (Burada, birinin ötekine söylediği ilk tatlı sözden sonra hep birlikte güldüler, gülüştüler.)

38.B: Bir an önce ihtiyarla.

39.C: İhtiyarla ki, iyi bir sonbahar yazısı yazabilesin! (Gene birbirlerine sevgiyle gülümsediler)

40.A: Üç büyük tema, tabii ki, ölüm, aşk ve müziktir.

41.A: Ama aşk nedir bu konuda karar vermiş olmak gerekir.

42.B: Aşkı ara. (Okuyucularıma bütün bu öğütler arasına uzun sessizlikler, durgunluklar, suskunluklar girdiğini hatırlatayım.)

43.C: Aşkı sakla, çünkü sen yazarsın!

44.B: Aşk aramaktır.

45.C: Saklan ki bir sırrın olduğuna hükmetsinler.

46.A: Bir sırrın olduğunu sezdir ki, kadınlar seni sevsinler.

47.C: Her kadın bir aynadır. (Burada yeni şişe açıldığı için bana da rakı ikram ettiler)

48.B: Bizleri iyi hatırla. (Hatırlayacağım tabii, efendim, dedim ve dikkatli okuyucularımın anlayacağı gibi birçok yazımı onları ve hikâyelerini hatırlayarak yazdım)

49.A: Sokağa çık, yüzlere bak, işte sana bir konu.

50.C: Tarihi sırların olduğunu sezdir; ama ne yazık ki onları yazamıyorsun. (Bu noktada C bir hikâye anlattı; başka bir yazımda nakledeceğim sevgilisine "ben senim" diyen aşıkın hikâyesi ve ben ilk defa, yarım asırdır birbirlerine hakaret eden bu üç yazarı sevgiyle aynı masaya oturtan sırrın varlığını hissettim.)

51.A: Bütün dünyanın bize düşman olduğunu da unutma.

52.B: Bu millet paşalarını, çocukluğunu, annelerini çok sever, sen de sev.

53.A: Epigraf kullanmayın çünkü yazının içindeki esrarı öldürür.

54.B: Böyle ölecekse, öldür o zaman sen de esrarı, esrar satan yalancı peygamberi öldür.

55.C: Epigraf kullanacaksan ne yazarları, ne kahramanları bize benzeyen Batı'nın kitaplarından alma, okumadığın kitaplardan hiç alma, çünkü Deccal'in yaptığı işte tam budur.

56.A: Unutma, sen hem şeytansın hem melek, hem Deccal'sin hem de O. Çünkü okurlar bütünüyle kötü ve bütünüyle iyi birinden sıkılırlar hep.

57.B: Ama okur, Deccal'in kendisine O gibi gözüktüğünü anladığında, kurtarıcı sandığının Deccal olduğunu, kandırıldığını dehşetle fark ettiğinde, seni bir karanlık sokakta vallahi vuruverir!

58.A: Evet, onun için esrarı sakla: sakın salma meslek sırrını.

59.C: Sırrın aşktır unutma. Aşktır anahtar kelime.

60.B: Hayır, anahtar kelime yüzümüzde yazar. Bak ve dinle.

61.A: Aşktır, aşktır, aşktır, aşk!..

62.B: İntihalden de korkma; çünkü bizim kıt kanaat okumamızın ve yazmamızın bütün sırrı, bütün sırrımız tasavvufi aynamızda gizlidir. Mevlana'nın Ressamlar Yarışması hikâyesini bilir misin? O da hikâyeyi başkalarından almıştır, ama kendisi... (Bilirim, efendim, demiştim.)

63.C: Bir gün yaşlandığında, insan kendisi olabilir mi diye sorduğunda, bu esrarı anlayıp anlamadığını da soracaksın kendine, unutma! (Unutmadım)

64.B: Eski otobüsleri, çalakalem yazılmış kitapları, sabredenleri ve anlayanlar kadar anlayamayanları da unutma!

İstasyonun bir yerinden, belki de lokantanın içinden, aşktan, acılardan, hayatın boşluğundan dem vuran bir şarkı duyuluyordu; bu noktada beni unuttular ve kendilerinin birer yaşlı ve bıyıklı Şehrazat olduğunu hatırlayarak birbirlerine dostlukla, kardeşlikle, kederle hikâyeler anlatmaya başladılar. İşte bazıları: Hayatının tek tutkusu Muhammed'in yedi kat gökte yaptığı gezintiyi yazmak olan, ama yıllar sonra, Dante'nin bunun benzerini yaptığını öğrenince kederlenen bahtsız köşe yazarının gülünç ye acıklı hikâyesi; çocukluğunda bostanlarda kızkardeşiyle birlikte karga kovalayan çılgın ve sapık padişahın hikâyesi; karısı kaçınca düşlerini kaybeden yazarın hikâyesi; kendini hem Albertine hem de Proust sanmaya başlayan okurun hikâyesi; kıyafet değiştirerek Falih Sultan Mehmet olan köşe yazarının hikâyesi, vs. vs.

DOKUZUNCU BÖLÜM BİRİSİ BENİ TAKİP EDİYOR

"Gâh kar yağıyordu, gâh karanlık."

Şeyh Galip

Arşivci arkadaşı Saim'in evinden çıktıktan sonra, sabah, Cihangir'in eski sokaklarından, basamaklı dar kaldırımlarından Karaköy'e inerken gördüğü eski bir koltuğu, Galip, uğursuz bir kâbustan geri kalan tek bir ayrıntıyı hatırlar gibi, bütün o gün boyunca yeniden yeniden hatırlayacaktı. Bir zamanlar, Celâl'in İstanbul'daki afyon ve esrar trafiğinin izlerini sürmek için gezindiği Tophane arkalarındaki dik yokuşların birinde, duvar kâğıtçılarının, muşamba kaplamacılarının, kartonpiyercilerin ve marangoz dükkânlarının birinin kapalı kepenglerinin önüne bırakılmıştı koltuk. Kollarının ve ayaklarının cilâsı dökülmüş, oturulacak yerinin derisi yara gibi yırtılmış ve bu derinin içinden, karnı yarılmış bir süvari atının dökülen barsakları gibi, paslı yayları umutsuzca dışarı fışkırmıştı.

Galip, Karaköy'e vardığında, koltuğu gördüğü yokuşun tenhalığıyla, meydanın boşluğunun (saat sekizi geçmesine rağmen) herkesin işaretlerini okuduğu bir felâketle ilişkili olduğunu düşünmek üzereydi. Sanki yaklaşmakta olan bu felâket yüzünden, sefere çıkması gereken vapurlar birbirlerine bağlanmış, iskeleler tenhalaşmış, Galata köprüsü üzerindeki seyyar satıcılar, şipşak fotoğrafçılar, yanık suratlı dilenciler de, son günlerini dinlenerek geçirmeye karar vermişlerdi. Köprünün korkuluklarına yaslanarak bulanık suya bakarken, bir zamanlar köprünün bu köşesinde biriken çocukların Hristiyan turistlerin Haliç’e attığı paraları dalıp çıkardıklarını hatırladı Galip önce, sonra, Boğaz'ın sularının çekileceği günü anlattığı yazısında yıllar sonra, kendilerinden bambaşka şeyleri işaret edecek bu paralardan Celâl'in neden sözetmediğini merak etti.

Handaki yazıhanesine çıkıp, masasında Celâl'in yeni köşe yazısını okumaya başladı. Celâl'in yazısı yeni değildi aslında, yıllarca önce bir kere daha yayımlanmıştı. Bu, Celâl'in uzun zamandır gazeteye yeni yazı göndermediğinin açık bir işareti olduğu gibi, başka bir şeyin gizli bir işareti de olabilirdi. Yazının ortasındaki, "kendiniz olmakta güçlük çekiyor musunuz?" sorusu da, Celâl'in yazısının bu soruyu soran berber kahramanı da, belki yazının içindeki niyet edilmiş gibi gözüken anlamlara değil, yazı dışındaki dünyaya yerleşmiş başka gizli anlamlara işaret ediyorlardı.

Bir zamanlar, Celâl'in bu konuda kendisine birşeyler anlattığını hatırlıyordu Galip: "insanların çoğu," demişti Celâl, "nesnelerin esas özelliklerini, sırf bu özellikler burunlarının dibinde olduğu için farketmiyorlar da, kenarda köşede kalan, böyle olduğu için dikkatlerini çeken ikincil özellikleri görüp tanıyorlar. Bu yüzden yazılarımda, onlara göstermek istediğim şeyleri apaçık göstermiyor, yazımın bir köşesine sıkıştırır gibi yapıyorum. Anlamı sakladığım bu köşe çok gizli saklı bir köşe değil tabii, benimkisi çocuk kandırır gibi bir saklamaca, ama orada buldukları şeye çocuk gibi hemen inanıverdikleri için böyle yapıyorum. Ve en kötüsü, yazının geri kalan büyük kısmına yerleşen, burunlarının dibindeki o apaçık anlamla, birazcık sabır ve zekâ isteyen gizli ve rastlantısal anlamlar da farkedilmeden gazete bir kenara atılıveriyor"

Galip, gazeteyi bir kenara atıverip içinden gelen bir dürtüye uyarak Celâl'i görmeye Milliyet Gazetesine gitti. Hafta sonlarında, tenhayken Celâl'in gazeteye daha çok indiğini bildiği için onu odasında tek başına bulacağını kestiriyordu.

Yokuşu çıkarken Celâl'e yalnızca Rüya'nın hafif hasta olduğunu söylemeyi kuruyordu. Karısı kendisini terketttiği için çaresiz kalan bir müşterisinin hikâyesini anlatacaktı sonra ona. Ne derdi acaba Celâl böyle bir hikâye için?

İşleri yolunda, dürüst, çalışkan, aklı başında, ölçülü, iyi bir vatandaşımızın çok sevdiği karısı bütün tarihimize ve geleneklerimize aykırı olarak birdenbire kocasını terkediyordu. Neyin işareti olabilirdi böyle bir şey? Hangi gizli saklı anlamın göstergesi?

Hangi kıyametin alameti? Galip'in hikâye edeceği ayrıntıları dikkatle dinledikten sonra Celâl anlatırdı; Celâl anlattıkça dünya anlamlanır, burnumuzun ta dibindeki 'gizli' gerçekler daha önce bildiğimiz, ama bildiğimizi bilmediğimiz zengin bir hikâyenin şaşırtıcı parçaları haline dönüşür, böylece, hayat da, daha bir katlanılabilir olurdu. İran Konsolosluğunun bahçesindeki ıslak ağaçların parlayan dallarına bakarken Galip, kendi dünyasında değil, Celâl'in anlattığı dünyada yaşamak istediğini düşündü.

Celâl'i odasında göremedi. Masasının üzeri derli topluydu, küllük boştu, çay fincanı yoktu. Galip bu odaya her girişinde oturduğu mor koltuğa geçip bekledi. Az sonra içeri odaların birinden Celâl'in kahkahasını duyacakmış gibi bir inanç vardı içinde. Bu inancını kaybettiğinde çok şey hatırlamıştı. Sonraları, Rüya'ya aşık olacak bir sınıf arkadaşıyla birlikte, radyodan naklen yayınlanacak bir bilgi yarışmasının davetiyesini almak bahanesiyle, evden habersiz, gazeteye ilk gidişlerini. (Dönüş yolunda, "Matbaayı da gezdirirdi, ama vakti yoktu," demişti Galip utanarak. "Masanın üzerindeki kadın resimlerini gördün mü?" demişti okul arkadaşı) Rüya'yla birlikte gazeteye ilk gelişlerinde Celâl'in onlara matbaayı gezdirdiğini, ("Siz de mi gazeteci olmak istiyorsunuz küçük hanım?" diye sormuştu yaşlı makinist Rüya'ya ve Rüya aynı soruyu Galip'e sormuştu dönüş yolunda) ve bu odayı kendisinin hayâl edemediği harika hikâyelerin ve hayatların kurgulandığı kâğıtlar ve düşlerle dolu bir Binbir Gece odası olarak düşlediğini...

Bu kâğıtların ve hikâyelerin yenilerini bulmak, unutmak, unutmak için aceleyle Celâl'in masasını karıştırmaya başladığı zaman, Galip'in buldukları: Açılmamış okuyucu mektupları, kalemler, gazete kesikleri (kıskanç bir kocanın yıllar sonra işlediği cinayetin yeşil bir tükenmezle işaretlenmiş haberi), yabancı dergilerden kesilmiş surat resimleri, portreler, Celâl'in elyazısıyla kâğıt parçalarına yazılmış bazı notlar (Unutma: şehzadenin hikâyesi), boş mürekkep şişeleri, kibritler, çirkin bir kravat, Şamanizm, Hurufilik ve hafıza geliştirmek üzerine ilkel halk kitapları, bir şişe uyku hapı, damar açan ilaçlar, düğmeler, durmuş bir kol saati, makas, açılmış bir okuyucu mektubundan çıkan fotoğraflar (Birinde Celâl'le saçları

dökülmüş bir subay vardı; bir kır kahvesinde iki yağlı güreşçi ve sevimli bir kangal köpekle birlikte kameraya bakıyorlardı), boyalı kalemler, taraklar, sigara ağızlıkları ve renk renk tükenmezler...

Üzerinde, 'Kullanılanlar' ve 'Yedekler' yazan iki dosyayı, masanın üzerindeki sumenin içinde buldu. 'Kullanılanlar' dosyasında Celâl’in son altı günde gazetede yayımlanmış yazılarının daktilolarıyla, yayımlanmamış bir pazar yazısı vardı.

Pazar yazısı, yarınki gazetede yayımlanacağı için şimdiden dizilip, resimlenip dosyaya geri dönmüş olmalıydı.

'Yedekler' dosyasında yalnızca üç yazı bulabildi. Yazıların üçü de yıllarca önce yayımlanmıştı. Büyük bir ihtimalle, pazartesi yayımlanacak dördüncü bir yazı, şu anda gazetenin alt katlarında dizgicinin masasında durduğuna göre, dosyadaki yedekler gazeteye perşembeye kadar yetecekti. Celâl'in, hiç kimseye haber vermeden bir yolculuğa ya da tatile çıktığı anlamına gelebilir miydi bu? Ama İstanbul dışına hiç çıkmazdı Celâl.

Galip, Celâl'i sormak için yazı işlerinin geniş odasına girdi, ayakları onu geçkince iki kişinin sohbet ettiği bir masaya götürdü. Biri, herkesin bildiği takma adıyla 'Neşati', yıllarca önce Celâl'le şiddetli bir kalem kavgasına giren öfkeli bir ihtiyardı. Şimdi aynı gazetede Celâl’inkinden daha önemsiz ve daha az okunan bir köşede öfkeli bir ahlâkçılıkla hatıra yazıları yazıyordu.

"Celâl Bey günlerdir yok!" dedi tıpkı yazısının köşesindeki fotoğrafında görülen buldog köpeği gibi asık bir suratla. "Siz onun nesi oluyorsunuz?"

İkinci gazeteci, Celâl Beyi neden aradığını sorduğu zaman, Galip, onun kim olduğunu belleğinin karışık dosyaları içinde bulmak üzereydi. Magazin sayfasının kara gözlüklü, kül yutmaz Sherlock Holmes'iydi bu adam: Osmanlı hanımefendisi edasıyla nazlanan nice film yıldızımızın şu kadar yıl önce Beyoğlu'nun hangi arka sokağındaki lüks madamın evinde çalıştığını bilirdi; Fransa'nın taşra kasabalarında cambazlık yaparken İstanbul'a Arjantinli aristokrat diye getirilen 'vedet şantöz'ün aslında Cezayir'li Müslüman olduğunu bilirdi.

"Demek akrabasısınız," dedi magazin yazarı. "Ben, rahmetli annesinden başka Celâl Bey'in hiçbir yakını yoktur diye bilirim."

"Oo," dedi polemikçi ihtiyar yazar. "O akrabaları olmasa Celâl Efendi bugün olduğu yerde olur muydu hiç! Elinden tutan bir eniştesi vardı meselâ. Ona yazı yazmayı öğreten, sonra ihanet ettiği bu dindar adamdır. Kumkapı'daki bir eski sabun fabrikasında gizli ayinlerini sürdüren bir Nakşi tekkesine mensuptu bu enişte. Birtakım zincirlerin, zeytin preslerinin, mumların, kalıpların da kullanıldığı ayinlerden sonra, bu tekkeciler hakkında Milli İstihbarat Teşkilatına her hafta oturup kendisi bir ihbar raporu yazardı. Askerlere ihbar ettiği tarikat müridlerinin, aslında devlete zararlı şeyler yapmadığını kanıtlamak isterdi bu adam. İhbar raporlarını, yazıya meraklı kayınbirader okusun, öğrensin, edebiyat zevki alsın diye, Celâl'e gösterirdi.

Celâl'in sonraları esen bir rüzgârla düşüncelerini bu sefer de sola doğru değiştirdiği yıllarda acımasızca kullandığı bu raporların üslubu da Attar'dan, Ebu Horasani'den, İbn Arabi'den, Bottfolio çevirilerinden doğrudan alınmış teşbihler ve kinayelerle dokunmuştu. Sonraları, Celâl'in teşbihlerinde -hep aynı beylik buluşlara dayanır ya onlar- bizi geçmiş kültürümüze bağlayan yenilik köprüleri bulanlar, bu pastiche'lerin mucidinin bir başkası olduğunu nereden bilecekler? Celâl'in varlığını unutturmak istediği on parmağında on marifet enişte tam bir hezarfendi de: Berberlere kolaylık aynalı bir makas imâl etmişti; nice çocuğumuzun geleceğini karartan o vahim hatalara fırsat bırakmayacak bir sünnet aracı geliştirmişti; yağlı ip yerine zincir, sandalye yerine de kaygan bir zemin kullanıldığı için acı çektirmeyen bir darağacı icat etmişti. Sevgili ablasıyla eniştesinin şefkatine ihtiyaç duyduğu yıllarda, Celâl de bu buluşları 'İster İnan İster İnanma' köşesinde coşkuyla tanıtırdı."

"Kusura bakma, ama tam tersi!" diye karşı çıktı ona magazin yazarı. 'İster İnan İster İnanma' köşesini hazırladığı yıllarda tamamen yalnızdı Celâl Bey. Size bir başkasından işittiğim değil, bizzat tanık olduğum bir sahneyi anlatayım."

Sonraları başarıya ulaşacak iyi huylu gençlerin yoksulluk ve yalnızlık yıllarının anlatıldığı Yeşilçam filmlerinden çıkma bir sahneydi bu. Bir yılbaşı gecesine doğru, yoksul mahallesindeki yoksul evlerinde, çiçeği burnunda gazeteci genç Celâl, annesine ailenin zengin kanadının Nişantaşı'ndaki evine yılbaşı eğlencesi için çağrılı olduğunu söyler. Orada, amcalarının, halalarının neşeli kızları ve azgın oğullarıyla gürültülü ve eğlenceli bir gece geçirecek, sonra kimbilir, şehrin içinde başka hangi eğlencelere koşacaktır. Oğlunun mutluluğunu hayâl etmekten mutlu terzi annenin ise, ona bir müjdesi vardır: Rahmetli babasının eski ceketini bu gece için gizlice küçültüp onarmıştır. Celâl, üzerine tam oturan ceketi giyerken (annenin gözlerinden yaş getiren sahne: "Tam babana benzedin!") mutlu anne, oğlunun gazeteci arkadaşının da bu eğlencelere çağrılı olduğunu işiterek rahatlar. Hikâyemizin tanığı bu gazeteci, Celâl'le birlikte akşam ahşap evin soğuk ve karanlık merdivenlerinden çamurlu sokağa çıktığında, ne zengin akrabaların, ne başka kimsenin yoksul Celâl'i yılbaşı eğlencesine çağırdığını öğrenir. Üstelik, mum ışığında terzilik ede ede körleşen annenin ameliyat masraflarını karşılamak için Celâl'in gazetede gece nöbetine kalması gerekmektedir.

Hikâyeyi izleyen sessizlikten sonra, Galip'in bazı ayrıntıların Celâl'in hayatına uymadığı yolundaki sözlerine aldırmadılar pek. Evet, tabii, bazı akrabaların ya da bazı tarihlerin uzaklığı konusunda yanılmış olabilirlerdi; Celâl Bey'in babası yaşadığına göre, (Emin misiniz efendim bundan?) babayla dedeyi, ya da ablayla halayı birbirine karıştırmış olabilirlerdi, ama bu yanılgıları da öyle pek fazla büyütmeye niyetleri yoktu anlaşılan. Galip'i masalarına oturttuktan, bir sigara ikram ettikten ve cevabını dinlemedikleri bir soru sorduktan sonra (Siz onun tam neyi oluyorum demiştiniz?) hayâli bir satranç tahtasına yerleştirdikleri taşları anılarının torbasından bir bir çıkarmaya koyuldular.

Ailesinin bitip tükenmeyen sevgisinin içine o kadar gömülmüştü ki Celâl, belediye dertlerinden başka yazabilecek bütün konuların yasaklandığı o umutsuzluk günlerinde, her penceresinden başka bir ıhlamur ağacının görüldüğü o büyük konaktaki çocukluk

günlerini şöyle bir hatırlayıvermesi, ne okuyucuların ne sansürcülerin anlayabildiği bir yazıyı hemen döktürmesine yeterdi.

Hayır gazetecilik dışında insanlarla ilişkisi o kadar sınırlıydı ki Celâl'in, kalabalık bir toplantıya gitmek zorunda kaldığı zamanlarda yanında jestlerinden sözlerine, kıyafetinden yediklerine kadar hep şeyini taklit edebileceği güvenilir bir arkadaş bulunsun isterdi hep.

Hiç de öyle değil; görevi, bulmacalarla kadın köşesinin 'Nasihatlar'ını hazırlamak olan genç bir gazetecilik heveslisinin, üç yılda, yalnız ülkesinin değil, Balkanlar ve Orta Doğu'nun en çok okunan köşesine yerleşip gönül rahatlığıyla sağa sola iftira etmeye başlaması onu hak etmediği bir sevgiyle koruyan güçlü hısım ve akrabalarının desteğinden başka ne ile açıklanabilirdi?

Batı Uygarlığının temel taşlarından olan 'doğum günü' töreni, bu insancıl adet bizde de yerleşsin diye, ileri görüşlü bir devlet büyüğümüzün sekiz yaşındaki oğlunun doğum gününde, üzerinde sekiz adet mum yanan kremalı ve çilekli bir pasta yaptırıp, çocuğun arkadaşlarını, piyano tıngırdatan levanten bir kokonayı ve gazetecileri çağırıp düzenlediği iyi niyetli 'doğum günü partisi'ni, Celâl'in köşe yazısında, acımasız ve anlayışsız bir alaycılıkla yerin dibine batırmasının nedeni, sanıldığı gibi, ideolojik, politik ya da estetik değil, Celâl'in hayatında hiçbir zaman böyle bir baba sevgisini, hatta herhangi bir sevgiyi görmediğini acıyla farketmesiydi.

Şimdi, hiçbir köşede bulunamaması, bıraktığı adreslerin ve telefon numaralarının yanlış ya da uydurma çıkması, sevgilerine karşılık veremediği yakın akrabalarına, uzak akrabalarına -bütün insanlara- duyduğu tuhaf ve anlaşılmaz bir nefret yüzündendi. (Galip, Celâl'i nerede bulabileceğini sormuştu.) Hayır, şehrin ulaşılmaz bir köşesine saklanıp kendi kendisini bütün insanlıktan sürgün etmesinin nedeni, tabii ki, bambaşkaydı: Doğduğundan beri başının çevresini bir uğursuzluk hâlesi gibi saran o amansız yalnızlık duygusundan, insanlara sokulamama hastalığından kurtulamayacağını anlamıştı artık; hastalığa kendini bırakıveren çaresiz hasta gibi, kimbilir hangi ücra odada, kaçamayacağı umutsuz bir yalnızlığın kollarına kendini tevekkülle bırakmıştı.

Galip, bu ücra odanın semtinden, "Avrupalı" bir televizyon takımının Celâl Bey'i aradığından sözediyordu...

"Zaten, Celâl Bey'in işine yakında son verilecek!" diye polemikçi köşe yazarı Neşati sözünü kesti. "On gündür yeni yazı yollamıyor. Yedek diye bıraktıklarının daktiloda temize çekilmiş yirmi yıllık yazılar olduğunun herkes farkında!"

Galip'in beklediği ve istediği gibi magazin yazan bu sözlere karşı çıktı: Yazılar her zamankinden daha büyük bir ilgiyle okunuyordu, telefonlar sürekli çalıyor, postadan Celâl Bey'e her gün en azından yirmi mektup çıkıyordu.

"Evet," dedi polemikçi yazar, "orospulardan, pezevenklerden, teröristlerden, hedonistlerden, uyuşturucu tüccarlarıyla övdüğü eski gangsterlerden aldığı teklif mektupları onlar."

"Gizli gizli açıp okuyor musun?" dedi magazin yazarı.

"Senin gibi!" dedi polemikçi yazar.

İkisi de, açılış hamlelerinden memnun satrançççılar gibi, sandalyelerinde şöyle bir doğruldular. Polemikçi yazar ceketinin derin cebinden küçük bir kutu çıkardı. Az sonra yok edeceği bir nesneyi seyircisine gösteren hokkabaz titizliğiyle, kutuyu Galip'e gösterdi. "Akrabam dediğiniz Celâl Beyle artık bizim tek ortak noktamız bu gördüğünüz mide ilacıdır. Midedeki asit salgılanmasını hemen keser. Bir tane almaz mısınız?"

Galip nereden başlayıp nereye uzandığını kestiremediği, ama katılmak istediği bu oyuna girmek için, beyaz haplardan bir tane alıp yuttu.

"Oyunumuzu sevdiniz mi?" dedi ihtiyar köşe yazarı, gülümseyerek.

"Kurallarını çıkartmaya çalışıyorum," dedi Galip kuşkuyla.

"Yazılarımı okur musunuz benim?"

"Okurum."

"Gazeteyi elinize alınca, önce beni mi, okursunuz Celâl'i mi?"

"Celâl bey akrabam olur."

"Yalnızca bu yüzden mi onu ilk okuyorsunuz?" dedi ihtiyar yazar. "Akrabalık güzel bir yazıdan daha kuvvetli bir bağ mıdır?"

"Celâl'in yazıları da güzeldir!" dedi Galip.

"Herkes yazabilir onları, anlamıyor musunuz?" dedi ihtiyar köşe yazarı. "Üstelik köşe yazısı denemeyecek kadar da uzundur bir çoğu. Hikâye özentileri. Sanat süslemeleri. Boş laflar. Birkaç beylik hilesi var, o kadar. Hatıralardan, hep baldan tatlı hoş şeyler gibi sözedilecek. İkide bir paradoks yakalanacak. Divan şairlerinin 'tecahül-ü arif' dediği bilmezlikten gelme oyununa başvurulacak.

Olmamış şeyler olmuş gibi, olmuş şeyler olmamış gibi anlatılacak. Bütün bunlar sökmezse yazının boşluğu hayranlarının güzellik sandığı o tumturaklı cümlelerle gizlenecek. Onun kadar herkesin bir hayatı, anıları, geçmişi var. Herkes onun kadar oyun oynayabilir. Siz de. Bir hikâye anlatın bana!"

"Nasıl bir hikâye?"

"Aklınıza ne geliyorsa: Bir hikâye."

"Çok sevdiği güzel karısı kaçmış birgün bir adamın," dedi Galip. "O da onu aramaya başlamış. Şehrin neresine gitse karısının izine rastlıyormuş, ama kendisine değil... "

"Evet?"

"Bu kadar."

"Hayır, hayır, daha devamı olmalı!" dedi ihtiyar köşe yazarı. "Şehirde bulduğu izlerde ne okuyor bu adam? Karısı gerçekten güzel mi? Kime kaçmış?"

"Şehirde bulduğu izlerde kendi geçmişini okuyormuş bu adam. Güzel karısıyla kendi geçmişinin izlerini. Kime kaçtığını da bilmiyormuş ya da bilmek istemiyormuş, çünkü gittiği her yerde karısıyla kendi geçmişinin izlerine rastladıkça, karısının kaçtığı adamın ya da yerin, kendi geçmişinde bir yerde olması gerektiğini düşünüyormuş."

"Konu güzel," dedi ihtiyar köşe yazarı. "Poe'nun dediği gibi, ölen ya da kaybolan güzel kadın! Ama bir hikayeci daha kararlı olmalı. Kararsızlıklarını gösteren yazara okuyucu güvenmez çünkü. Celâl'in hileleriyle biz bitirelim hikâyeyi... Hatıralar: Şehir adamın tatlı anılarıyla kaynaşsın. Üslûp: Süslü sözlerin içine gömülen bu anılardaki ipuçları boşluğa işaret etsin. Tecahül-ü arif: Adam karısının kaçtığı kişiyi bilemiyormuş gibi yapsın. Paradoks: Böylece, adamın karısının kaçtığı kişi adamın kendisiymiş. Nasıl? Görüyorsunuz ya, siz de yazabilirsiniz o yazıları. Herkes yazabilir."

"Ama yalnızca Celâl yazıyor," dedi (Salip. . "Tamam! Bundan böyle siz de yazarsınız!" dedi ihtiyar yazar, konuyu kapatan bir havayla.

"Onu arıyorsanız yazılarına bakın," dedi magazin yazarı. "Yazılarının içinde bir yerdedir o. Yazıları sağa sola yollanmış haberlerle doludur, özel küçük haberlerle. Anlıyor musunuz?"

Cevap olarak, Galip, çocukluklarında Celâl'in, kendisine, yazılarındaki paragrafların ilk ve son kelimeleriyle kurduğu cümleleri gösterdiğini söyledi.

Sansürü ve basın savcısını atlatmak için düzenlediği harf oyunlarını, cümlelerin ilk ve son heceleriyle yaptığı zincirleri, bütün büyük harflerin oluşturduğu cümleleri, "halamızı" kızdıracak kelime oyunlarını gösterdiğini söyledi.

Magazin yazarı sordu: "Halanız evde kalmış bir kadın mıydı?"

"Hiç evlenmemiştir," dedi Galip.

Celâl Bey'in bir kat meselesi yüzünden babasıyla kavgalı olduğu doğru muydu?

Galip, bunun', "çok eski" bir mesele olduğunu söyledi.

Avukat olan bir amcasının dava tutanaklarını, içtihatları ve kanunları, lokanta listeleri ve vapur tarifeleriyle karıştırdığı doğru muydu?

Galip'e göre, ötekiler gibi, her şey gibi, bu da bir hikâye olabilirdi.

"Anlıyor musun, delikanlı," dedi yaşlı yazar hoş olmayan bir sesle, "bunları ona Celâl Bey anlatmamıştır. Bu mânialarını, hafiyeliğe ve Hurufiliğe meraklı arkadaşımız, Celâl Bey'in yazıları içinden, Celâl'in onları gizlediği harflerin içinden iğneyle kuyu kazar gibi, her birini tek tek kendisi bulup çıkarmıştır."

Magazin yazarı bu oyunların belki bir anlamı olduğunu, belki esrardan sesler getirdiğini, esrarla derin ilişkisi yüzünden, Celâl Bey'i, belki öteki yazarlardan daha yukarı yükselttiğini söyledi; ama şu gerçek de ona hatırlatılmalıydı: "Burnu büyüyen gazetecinin cenazesi ya ianeyle kaldırılır, ya belediyeyle... "

"Belki de, Allah korusun, ölmüştür," dedi ihtiyar gazeteci. "Oyunumuzu sevmiyor musunuz?"

"Hafızasını kaybettiği de, hikâye mi, gerçek mi?" dedi magazin yazarı.

"Hem hikâye, hem gerçek!" dedi Galip.

"Şehrin içindeki adreslerini gizli tuttuğu o evler?"

"Onlar da öyle."

"Belki de o evlerin birinde tek başına bunalarak can çekişiyordur," dedi köşe yazarı. "Biliyor musunuz, kendisi bu tür tahmin oyunlarına da bayılır."

"Öyle olsaydı, yanına kendine yakın hissettiği birini çağırırdı," dedi magazin yazarı.

"Yoktur öyle biri," dedi ihtiyar köşe yazarı. "Kimseye yakınlık hissetmemiştir o."

"Delikanlı bu görüşte değildir herhalde," dedi magazin yazarı. "Bize daha adınızı bile söylemediniz."

Galip söyledi.

"Söyleyin, o zaman, Galip Bey," dedi magazin yazarı, "Celâl Beyin, kimbilir hangi buhranla kapandığı bir evde, en azından, edebi sırlarını ve vasiyetini verecek kadar kendini yakın hissettiği birileri vardır, değil mi? O kadar yalnız biri değildir çünkü."

Galip düşündü. "O kadar yalnız biri değildir," dedi sonra endişeyle.

"Kimi çağırırdı yanına?" diye sordu magazin yazarı. "Sizi mi?”

"Kızkardeşini," dedi Galip, hiç düşünmeden. "Kendisinden yirmi yaş küçük bir üvey kızkardeşi vardır, onu çağırırdı." Sonra düşündü.

Karnı yırtılarak paslı yayları dışarı fırlamış koltuğu hatırladı sonra. Daha da düşünüyordu.

"Belki de artık, oyunumuzun mantığını anlamaya başlamışsınızdır," dedi ihtiyar köşe yazarı. "Sonuçlar çıkarıp tadına da varıyorsunuzdur artık. O yüzden çekinmeden söyleyeceğim: Bütün Hurufilerin sonu kötüdür zaten. Esterabadlı Fazlallah, ki Hurufiliğin kurucusudur, bir köpek gibi öldürülmüş, ayaklarına ip bağlanarak cesedi çarşı pazar süründürülmüştür. Altı yüz yıl önce, onun da, Celâl Bey gibi, işe rüya yorumuyla başladığını biliyor muydunuz? Mesleğini bir gazetede değil, şehir dışındaki mağarasında icra ediyordu... "

"Bu tür benzetmelerle bir insan ne kadar anlaşılabilir, bir hayatın sırlarına ne kadar nüfuz edilebilir ki?" dedi magazin yazarı. "Otuz yılı geçiyor, Amerikalılardan taklit 'yıldız' dediğimiz o zavallı artistlerimizin olmayan sırlarına girmeye çalışıyorum. Öğrendim artık: İnsanların çift yaratıldığını söyleyenler yanılıyorlar. Kimse kimseye benzemez. Her fıkara kızımızın fıkaralığı kendine göredir. Bizim her yıldızımız, gökte bir tane, yapayalnız, benzersiz bir fakir yıldızcıktır." '

"Holywood'daki aslı hariç," dedi ihtiyar köşe yazarı. "Celâl Bey'in taklidi olduğu asıllarından sözetmiş miydim size? Az önce saydıklarımdan başka, Dante'den, Dostoyevski'den, Mevlâna'dan, Şeyh Galip'ten de hep birşeyler yürütmüştür."

"Her hayat benzersizdir!" dedi magazin yazarı. "Her hikâye başka bir eşi olmadığı için hikâyedir. Her yazar, tek başına fakir bir yazardır."

"Katılmıyorum!" dedi ihtiyar köşe yazarı. "Pek sevildiği söylenen o 'Boğaz’ın Suları Çekildiği Zaman' yazısını ele alalım.

Kıyamet alâmetlerinin, Mehdi'nin zuhurundan önceki yıkım günlerinin anlatıldığı binlerce yıllık kitaplardan, Kuran'dan, kıyamet surelerinden, İbni Haldun'dan, Ebu Horasani'den yürütme değil mi o? Üstüne bir de bayağı bir gangster hikâyesi eklemiş. Hiçbir sanat değeri yok. Dar bir kesim tarafından heyecanla karşılanmasının, isterik kadınların o gün yüzlerce kere telefon etmesinin sebebi, yazıda anlatılan saçmalıklar değil tabii. Harflerin içine sizin bizim değil, ellerinde formülleri olan müridlerin anlayabildiği gizli mesajlar var. Memleketin dört bir yanına dağılmış, yarısı orospu, yarısı oğlancı olan bu müridler, bu mesajları emir telâkki ettikleri için, sabah akşam gazeteye telefon ediyorlar ki, bu saçmalıkları yazıyor diye şeyhleri Celâl Efendiyi kapı önüne koyuvermeyelim. Zaten gazetenin önünde onu bekleyen bir iki kişi vardır her zaman. Sizin de, Galip Bey, onlardan biri olmadığınızı nasıl anlayacağız?"

"Galip Beyi sevdik!" dedi magazin yazarı. "Onda kendi gençliğimizden birşeyler gördük. Ona bu kadar sır verecek kadar kanımız kaynadı. İşte buradan anlayacağız. Bir zamanların ünlü yıldızı Samiye Samim hanımefendinin, huzur evindeki son günlerinde bana dediği gibi: Kıskançlık denen illet... Ne oldu delikanlı kalkıyor mu?”

"Galip Bey oğlum, madem gidiyorsun, şu soruma cevap ver:" dedi ihtiyar köşe yazarı. "İngiliz televizyoncular niye Celâl'le konuşmak istiyorlar da benimle değil?"

"Sizden daha iyi yazdığı için," dedi Galip. Masadan kalkmış merdivenlerin açıldığı sessiz koridora çıkıyordu. İhtiyar yazarın neşesinden hiçbir şey kaybetmeyen güçlü bir sesle arkasından bağırdığını duydu:

" Yutturduğum hapın mide ilacı olduğuna sahiden inandın mı?"

Galip sokağa inince çevreye dikkatle baktı. Karşı kaldırımda, bir zamanlar imam hatip liseli gençleri, dine küfrediyor diye, Celâl'in yazısıyla birlikte bütün sayfayı yaktıkları köşede, bir portakalcıyla kabak kafalı bir adam boş boş dikiliyorlardı. Celâl'i bekleyen kimse yoktu görünürde. Karşıya geçip bir portakal aldı. Portakalı soyup

yerken birisi tarafından takip edildiği duygusuna kapıldı. Cağaloğlu Meydanından yazıhanesine doğru dönüyordu, bu duyguya niye o anda kapıldığını çıkartamadı: Yokuştan ağır ağır inerken, kitapçı dükkânlarının vitrinlerine bakarken, duygunun neden bu kadar gerçek olduğunu da çıkartamadı.

Ensesinin arkasında varlığını belli belirsiz sezdiren bir 'göz' vardı sanki, o kadar. Önünden her geçişinde yavaşladığı kitapçı vitrinlerinin birinde bir başka çift gözle karşılaşınca ne kadar sevdiğini o an anladığı bir yakınını görmüş gibi heyecanlandı. Rüya'nın yutar gibi okuduğu polisiye romanların bir çoğunu basan yayıneviydi burası. Kitapların üstünde sık sık gördüğü hain baykuş, küçük dükkânın küçük vitrininden gelip geçen cumartesi kalabalığına ve Galip'e sabırla bakıyordu. Galip dükkâna girip Rüya'nın okumadığını sandığı eski ciltlerden üç tane ve bu hafta çıktığı ilan edilen 'Kadın Aşk ve Viski'yi alıp paketletti. Üst raflara asılmış irice bir kartonun üzerinde şöyle yazıyordu:

"Türkiye'de Hiçbir Seri 126'ya ulaşamadı. Polisiyelerimizin Numarası Kalitelerinin Garantisidir." Dükkânda yayınevinin 'Edebi Aşk Romanları' ve 'Baykuş Mizah Romanları Serisi'nden başka kitaplar da satıldığı için Hurufilik üzerine bir kitap sordu. Kapının önüne yerleştirdiği koltuktan, hem soluk yüzlü bir delikanlının başında durduğu tezgâhı, hem de çamurlu kaldırımdan geçen kalabalığı seyredebilen irice bir ihtiyar beklediği cevabı verdi:

"Bizde yoktur. Hasis İsmail'in dükkânına sor!" Sonra ekledi: "Kendisi de Hurufi olan Şehzade Osman Celalettin Efendi'nin Fransızcadan çevirdiği polisiyelerin müsvetteleri geçmişti bir zamanlar elime. Nasıl öldürüldüğünü bilir misiniz?"

Dışarı çıkınca Galip her iki kaldırıma da baktı, ama dikkatini çekecek bir şey göremedi: Paltosu bol küçük çocuğuyla birlikte bir sandviççinin vitrinine bakan başörtülü bir kadın, aynı yeşil çorapları giyen iki öğrenci kız ve karşı kaldırıma geçmek için bekleyen kahverengi paltolu bir ihtiyar. Ama yazıhanesine doğru yürümeye başlar başlamaz, ensesinde aynı 'göz'ün bakışını hissetti.

Daha önce hiç takip edilmemiş, daha önce takip edildiği duygusuna da hiç kapılmamış olduğu için, Galip'in bu konudaki bilgisi, gördüğü filmlerle ve Rüya'nın okuduğu polisiye romanların sahneleriyle sınırlıydı. Çok az polisiye roman okumasına rağmen Galip bu romanlar hakkında sık sık atıp tutardı: İlk ve son bölümün birbirinin tıpatıp aynı olduğu bir roman kurulabilmeliydi; gerçek sonu hikâyenin içine gizlendiği için görünen bir 'son'u olmayan bir hikâye yazılmalıydı; körler arasında geçen bir roman düşlenmeliydi vs. Rüya'nın dudak büktüğü bu tasarıları kurarken Galip belki bir gün başka bir kişi olabileceğini hayâl ederdi.

Han kapısına bitişik bir girintiye yerleşen kesik bacaklı dilencinin iki gözünün ikisinin de kör olduğunu sanınca Galip, içine iyice girdiği kâbusun Rüya'nın yokluğu kadar, uykusuzlukla da ilgili olduğuna karar verdi. Odasına girince masasına oturacağına pencereyi açıp aşağı baktı: Kaldırımlardaki bütün hareketi kısa bir süre gözetledi. Masasına oturduğunda, telefon yerine eli kendiliğinden kâğıt dosyasına uzandı. Temiz bir kâğıt çıkardı. Çok fazla düşünmeden üzerine yazdı:

"Rüya'nın bulunabileceği yerler. Eski kocasının evi. Amcamın evi. Banu'nun evi. Politik bir ev. Yarı politik bir ev. İçinde şiirden sözedilen bir ev. İçinde her şeyden sözedilen bir ev. Nişantaşı'nda başka bir ev. Herhangi bir ev. Bir ev." Yazarak iyi düşünemediğine karar vererek kalemi bıraktı. Kalemi yeniden eline alınca "Eski kocasının evi" hariç her şeyi karaladı, ve şöyle yazdı: "Rüya ile Celâl'in bulunabileceği yerler. Rüya ile Celâl, Celâl'in bir evinde. Rüya ile Celâl bir otel odasında. Rüya ile Celâl sinemaya gidiyorlar. Rüya ile Celâl? Rüya ile Celâl?"

Kâğıtlara yazdıkça kendini hayâlini kurduğu polisiye romanların kahramanlarına benzetiyor, böylece, Rüya'yı, olmak istediği yeni insanı ve yeni bir dünyayı hatırlatan bir kapının eşiğine yaklaştığını hissediyordu. Bu kapıdan görülen dünya, takip edilme duygusunun huzurla karşılandığı bir dünyaydı. Takip edildiğine inanıyorsa insan, en azından, masasına oturup, kaybolan başka bir kişiyi bulmasına yarayacak ipuçlarını alt alta yazabilecek biri olabileceğine de inanabilmeliydi. Dedektif romanlarının

kahramanlarına benzeyen o kişi olmadığını biliyordu Galip, ama o kişiye benzediğine, 'onun gibi' olabildiğine inanmak, çevresindeki eşyaların ve hikâyelerin baskısını biraz olsun hafifletiyordu. Çok sonra, saçları ' şaşılacak bir simetriyle ortadan ikiye ayrılarak taranmış garson çocuk lokantadan ısmarladığı yemeği getirdiğinde, Galip, boş kâğıtları ipuçlarıyla doldura doldura kendi dünyasını, polisiye romanların dünyasına o kadar yaklaştırmıştı ki, kirli tepsinin üzerindeki dönerli pilavla havuç salatası ona her zaman yediği şeyler gibi değil, önüne ilk defa konan bambaşka yiyecekler olarak gözüktü.

Yemeğin ortasında çalan telefonu, beklediği bir telefonu cevaplandıracak biri gibi açmıştı: Yanlış numara. Yemeğini bitirdikten, tepsiyi kaldırdıktan sonra aynı rahatlıkla Nişantaşı'ndaki evi aradı. Telefonu uzun uzun çaldırırken yorgun döndüğü evde yatağından kalkan Rüya'yı hayâl ediyordu ama telefonu kimse açmayınca şaşırmadı. Hâle Halasının numarasını çevirdi.

Rüya'nın hastalığına, günlerdir açılmayan telefonlarına meraktan evlerine kadar gelen teyzenin kapıdan dönüşüne ilişkin sorularına halası daha da başkalarını eklemesin diye Galip bir nefeste anlattı: Telefonları bozulduğu için haber verememişlerdi; Rüya'nın hastalığı daha o geceden geçmişti, turp gibiydi şimdi, hiçbir şeyi yoktu, üzerinde mor paltosu az ilerideki 56 Chevrolet taksinin içinde hayatından memnun Galip'i bekliyordu; birlikle İzmir'e gidiyorlardı, ağır hasta olan eski bir arkadaşlarını görmeye; vapur birazdan kalkacaktı, Galip yol üzerindeki bir bakkaldan telefon ediyordu; bu kalabalıkta telefonunu kullandıran bakkala teşekkür ediyordu; allahaısmarladık Hala, allahaısmarladık! Hâle Hala gene de sordu ama: Kapıyı iyi çekmişler miydi, Rüya yeşil yün kazağını almış mıydı?

Saim telefon ettiğinde Galip, insanın ayak basmadığı bir kentin haritasına baka baka ne kadar değişebileceğini merak ediyordu. Saim, sabah Galip gittikten sonra arşivinde araştırmalarına devam etmiş, yararlı olabilecek bazı ipuçları bulmuştu: Ninenin ölümünden sorumlu Mehmet Yılmaz, evet, hâlâ sağ olabilirmiş, ama bir ara sandıkları gibi Ahmet Kaçar ya da Haldun Kara adlarıyla

değil, takma ad kokmayan Muammer Ergener adıyla şehirde bir hayalet gibi geziniyormuş.

Bütünüyle 'karşıt görüş'ü savunan bir dergide bu ada rastlayınca şaşırmamış Saim; şaşırdığı şey aynı dergide Salih Gölbaşı imzasıyla Celâl'in iki köşe yazısını sert biçimde eleştiren kişinin de aynı üslubu kullanması ve aynı imlâ halalarını yapmasıymış. Bu adın ve soyadın, Rüya'nın ilk kocasının adı ve soyadıyla kafiyeli olduğu ve aynı sessiz harflerle kurulduğunu düşündükten sonra 'Emeğin Saati' adlı küçük bir eğitim dergisinin eski sayılarında, bu defa onu yazı işleri müdürü olarak görünce Saim derginin şehir dışındaki yönetim yerinin adresini Galip için almış: 'Güntepe Mahallesi, Refet Bey Sok., No 13. Sinanpaşa Bakırköy.'

Telefonu kapadıktan sonra Güntepe mahallesinin haritasını Şehir Rehberinde bulunca Galip hayrete düştü, ama kendisini tepeden tırnağa değiştirmesini istediği şaşkınlık değildi bu. Mahalle on iki yıl önce ilk evlendiğinde Rüya'nın işçiler arasında 'çalışma' yapmak için kocasıyla yerleştiği küçük gecekondunun üzerinde kurulduğu kıraç tepeyi bütünüyle kaplıyordu. Haritadan anlaşıldığına göre, şimdi her biri bir Kurtuluş Savaşı kahramanının adını taşıyan sokaklarla bölünmüştü tepe. Bir kenarda küçük bir parkın yeşiliyle, bir caminin minaresi, ortada Atatürk heykelinin küçük dörtgeniyle işaretlenmiş bir alan vardı.

Galip'in hayâlini en son kuracağı ülkeydi burası.

Yeniden gazeteye telefon edip Celâl Beyin "henüz" gelmediğini öğrendikten sonra Galip, İskender'i aradı. Ona, Celâl’i bulduğunu, İngiliz televizyoncuların kendisiyle görüşme yapmak istediklerini söylediğini, Celâl’in de bu fikre pek fazla karşı çıkmadığını, ama şu ara meşgul olduğunu anlatırken telefona çok da uzakta olmayan bir kız çocuğunun ağladığını işitiyordu. İskender, İngilizlerin İstanbul'da en azından altı gün daha kalacaklarını söyledi. Celâl hakkında çok övgü işitmişlerdi, bekleyeceklerinden emindi; Galip isterse onları Pera Palas'tan kendi arayabilirdi.

Yemek tepsisini kapısı önüne bırakıp handan çıktıktan sonra, Galip yokuşu inerken göğün renginde şimdiye kadar hiç hissetmediği

bir solukluk sezdi. Sanki kül rengi bir kar yağacak, bu da cumartesi kalabalığınca olağan karşılanacaktı.

Belki de buna alışmak için, herkes çamurlu kaldırımlara, önüne bakarak yürüyordu. Kolunun altındaki polisiye romanların kendisine huzur verdiğini anladı. Sanki, bu tür romanlar uzak ve sihirli ülkelerde yazıldığı ve yabancı dil öğreten liselerde başladıkları eğitimlerine devam etmedikleri için pişman olan mutsuz ev kadınları tarafından 'dilimize' çevrildikleri için herkes her zamanki hayatına devam edebiliyor, han girişlerinde çakmak dolduran soluk giysili satıcılar, rengi atmış eski elbiseleri hatırlatan kambur adamlar ve dolmuş durağının sessiz yolcuları da her zamanki hayatlarının içinde soluk alıp verebiliyorlardı.

Eminönü'nde bindiği otobüsten Harbiye'de indiğinde Galip, Konak Sinemasının önündeki kalabalığı gördü. Cumartesi öğleden sonra 2.45 matinesinin kalabalığıydı. Yirmi beş yıl önce, Rüya ve başka bazı okul arkadaşlarıyla birlikte Galip de bu 'matine' için aynı pardesülü, sivilceli öğrenci kalabalığı içinde, şimdiki gibi talaşla kaplanmış merdivenleri iner, küçük lambalarla aydınlatılmış 'gelecek hafta'nın resimlerine bakar, Rüya'nın kimlerle konuştuğunu sessiz bir sabırla gözlerdi. Bir önceki 'seans' bir türlü bitmezdi o zaman, kapılar açılmaz, Rüya'yla yan yana oturacakları ve ışıkların söneceği an bir türlü gelmezdi. 2.45'e bilet olduğunu öğrenince,, Galip bir özgürlük duygusuna kapıldı. Sinemanın içi, az önce boşalan kalabalığın nefesiyle sıcak ve havasızdı. Işıklar sönüp reklâmlar başlayınca Galip uyuyakalacağını anladı.

Uyanır uyanmaz koltuğunda doğruldu. Güzel, çok güzel bir kadın vardı perdede, güzel olduğu kadar dertliydi de. Sonra geniş ve sakin bir ırmak gördü, sonra bir çiftlik evi, yeşillikler içinde bir Amerikan çiftliği. Sonra, dertli güzel kız Galip'in daha önce hiçbir filmde görmediği orta yaşlı bir adamla konuşmaya başladı. Konuştukları kadar ağır ve sakin hareketlerinden ve yüzlerinden hayatlarının dertlerle dolu olduğunu anlıyordu Galip. Anlamaktan öte, biliyordu.

Hayat dertlerle doluydu, acılarla, biri bitince öbürü gelen, öbürüne alışırken bir yenisi bastıran ve yüzlerimizi birbirine benzeten derin acılarla. Birdenbire de gelseler, bu acıların çoktan beri yolda olduğunu biliyorduk biz, onlara kendimizi hazırlamıştık, ama gene de dert, bir kâbus gibi üzerimize çökünce bir tür yalnızlığa kapılıyorduk; başka insanlarla paylaştığımızı sandığımız zaman mutlu olacağımız umutsuz ve vazgeçilmez bir yalnızlık. Galip bir an kendi derdiyle perdedeki kadının derdinin bir olduğunu hissetti; ya da dert yoktu da ortak bir dünya vardı: Çok fazla birşeyler beklenilmeyen, ama hiçbir zaman da küsülmeyen, anlamı ve anlamsızlığı sınırlı, insanı alçakgönüllülüğe çağıran yerli yerinde bir dünya. Olaylar ilerledikçe, kadın bir kuyudan su çekerken, eski bir Ford kamyonetle yolculuk ederken, kucağına aldığı küçük bir çocuğu konuşa konuşa yatağına yatırırken Galip kendini seyreder gibi onu yakın hissediyordu kendine. İçinde ona sarılma isteği uyandıran şey, kadının güzelliği, doğallığı ya da o kendiliğinden hali değil, kadınla aynı dünyada yaşadığına duyduğu derin inançtı: Ona sarılabilirse bu inancı ince ve kumral kadın da paylaşacaktı. Galip'e filmi tek başına seyrediyormuş, gördüklerini kendinden başka kimse görmüyormuş gibi geliyordu. Biraz sonra, ortasından geniş bir asfalt yol geçen sıcak kentte bir kavga çıkınca ve hareketli hızlı, kuvvetli ve 'kişilikli' bir erkek olayları sürüklemeye başlayınca, Galip, kadınla paylaştığı ortaklığın biteceğini hissetti. Alt yazılar kelime kelime gözüne giriyordu, ağzına kadar dolu sinemadaki insan kıpırtısını hissediyordu. Yerinden kalktı, erken çöken karanlıkta, ağır ağır yağan karın altında eve döndü.

Çok sonra, damalı mavi yorganın üzerinde yatarken, uykuyla uyanıklık arasında Rüya'ya aldığı polisiye romanları sinemada unuttuğunu anladı.

ONUNCU BÖLÜM - GÖZ

"Hayatının o devir faaliyetinde yazdığı yazılarının miktarı yevmiye beş sahifeden aşağı düşmemiştir."

Abdurrahman Şeref

Bu anlatacağım vaka bir kış gecesi başımdan geçti. Karamsar bir zamanımdı: Gazeteciliğin ilk ve zor yıllarını atlatmıştım, ama biraz olsun tutunabilmek için yaptıklarım mesleğe girişteki o heyecanımı çoktan kurutmuştu. Soğuk kış gecelerinde, "Sonunda ayakta kalabildim!" derken kendime, içimin boşalmış olduğunu da bilirdim. O kış, bütün hayatım boyunca beni takip edecek bir uykusuzluk hastalığına da yakalandığım için, hafta içlerinde, bazı günler gece sekreteriyle birlikte geç saatlere kadar gazetede kalır, sabahları günlük kargaşa ve kalabalık içinde yazamayacağım bazı yazıları hazırlardım. O zamanlar, Avrupa gazete ve dergilerinde de pek moda olan 'İster İnan İster İnanma' köşesi bu gece çalışmaları için biçilmiş kaftandı. Daha önceden orasından burasından kesilerek delik deşik edilmiş Avrupa gazetelerinin birini açar, 'İster İnanma' köşesindeki resimleri bir süre dikkatle inceler, (herhangi bir yabancı dili öğrenmeyi gereksiz, hatta hayâl gücüm için zararlı bulmuşumdur hep) ve resmin ilham ettiklerini bir tür sanat coşkusuyla hemen kaleme alırdım.

O kış gecesi, bir Fransız Gazetesinde (Illustration) gördüğüm tuhaf suratlı bir ucubenin (gözünün biri aşağıdaydı, biri yukarıda) resmine bir an baktıktan sonra 'tepegöz'ler üzerine bir çırpıda birşeyler çiziktirmiştim: Dede Korkut'ta genç kızları korkutan, Homeros'un destanında Siklop adlı hain yaratıklara dönüşen, Buhari'nin Peygamberler Tarihi'nde Deccal'in ta kendisi olan, Binbir Gece Masalları'nda vezirlerin haremine giren, Dante'nin Cennet'inde bana pek tanıdık gelen sevgili Beatrice'i ile buluşmadan önce, üzerinde mor bir elbiseyle şöyle bir gözüküveren, Mevlâna Celalettin'in Mesnevi'sinde kervanların yolunu kesen ve pek

sevdiğim Vathek'te de bir zenci kadın kılığına bürünen bu gözüpek yaratığın geçmişini özetledikten sonra, alnın tam ortasında karanlık bir kuyu gibi duran bu tuhaf ve tek gözün neye benzediğini, neden bizleri irkilttiğini, ondan neden korkmanız ve sakınmanız gerektiğini yazmış, bir heyecan dalgasıyla kalemimin ucuna geliveren iki hikâyeciği de, kısa 'monografime' ekleyivermiştim: Haliç kıyısındaki yoksul mahallelerden birinde yaşayan ve geceleri çamurlu, mazotlu o bulanık suya girerek kimbilir nereye gittiği söylenen Tepegöz'le onunla buluştuğu, ya da onun kendisi olduğu söylenen ve geceyarıları başından kalpağını çıkarınca Pera'nın lüks kerhanelerinde nice kızı korkudan bayıltan kibar -'Lord' diyorlarmış ona- Tepegöz.

Bu tür konulara bayılan ressama yazıyı kısa bir notla (Bıyık çizme lütfen!) bıraktıktan sonra, geceyarısını biraz geçe gazeteden çıkmış, soğuk ve boş evime hemen dönmek istemediğim için, eski İstanbul sokaklarında yürümeye karar vermiştim. Kendimden, her zamanki gibi memnun değildim, ama yazımdan ve hikâyemden memnundum. Bu küçük yazı zaferimi uzun bir yürüyüşle hayâl edersem, belki hiç geçmeyen bir hastalık gibi üzerime sinen mutsuzluk duygusundan biraz olsun kurtulurum sanıyordum.

Birbirlerini düzensiz eğrilerle kesen ve gittikçe darlaşarak karanlıklaşan ara sokaklarda yürüdüm. Cumbaları eğilerek birbirine yaklaşmış karanlık evlerin kör karanlık pencereleri arasında kendi ayak seslerimi dinleyerek yürüdüm. Köpek çetelerinin, uykulu bekçilerle esrarkeşlerin ve hayaletlerin bile artık adım atmaktan çekindiği o bütünüyle unutulmuş sokaklarda yürüdüm.

Bir yerlerden bir gözün beni seyrettiği duygusuna kapıldığımda önce pek telaşlanmadım. Az önce çiziştirdiğim yazıyla ilgili bir yanılsama duygusu olmalı bu, diyordum, çünkü sandığım gibi ne dar sokağa sarkan çarpık cumbanın yan penceresinde, ne de boş arsadaki karanlığın içinde beni gözetleyen bir göz vardı. Beni gözetlediğini sezdiğim şey, belli belirsiz bir hayâldi, önem vermek istemedim. Ama bekçi düdüklerinden ve uzak mahallelerde uluyarak birbirlerine saldıran köpek sürülerinden başka, hiçbir şeyin işitilmediği uzun sessizliklerde bu gözetlenme duygusu ağır ağır

yükselerek öyle bir yoğunlaştı ki, bir süre sonra, yokmuş gibi davranarak bu boğucu baskıdan kurtulamayacağımı anladım.

Her şeyi gören ve her yerde beni bulan bir göz, artık hiç saklanmadan gözetliyordu beni! Hayır, uydurduğum hikâyelerin kahramanlarıyla hiçbir ilgisi yoktu; onlar gibi korkutucu, çirkin ya da gülünç değildi; yabancı ve soğuk da değildi; hattâ, evet, tanıdık bir şeydi: Göz beni tanıyordu, ben de onu. Uzun zamandır birbirimizden haberliydik, ama birbirimizin bu kadar açıkça farkına varmamız için, o geceyarısı hissettiğim o özel duygu, yürümekte olduğum o özel sokak ve o sokaktaki görüntünün şiddeti gerekmişti.

İstanbul'u iyi tanımayan okuyucularıma bir şey ifade etmeyeceği için, Haliç sırtlarındaki bu sokağın adını vermeyeceğim. Başımdan geçen bu metafizik deneyden otuz yıl sonra, bir çoğunun hâlâ yerlerinde durduğunu gördüğüm karanlık ve ahşap evlerden, . cumba gölgelerinden, ışığın çarpık dalların kestiği soluk bir sokak lambasından oluşan parke kaplı bir sokak düşünün, yeter! Kaldırımlar kirli ve dardı. Küçük bir mahalle camiinin duvarı, hiç sonu gelmeyecek bir karanlığa doğru uzanıyordu. Sokağın, duvarın -perspektifin- uzandığı karanlık noktada, bu saçma (başka ne diyebilirdim ki?) göz de beni bekliyordu. Artık anlaşılmıştır sanıyorum: Öyle kötü bir şey için, ne bileyim, beni korkutmak, boğmak, bıçaklamak, öldürmek için değil; sonraları düşündüğüm gibi, daha çok bir rüyayı hatırlatan bu 'metafizik deney'e bir an önce gireyim diye, bana yardım etmek için bekliyordu 'göz' beni.

Çıt yoktu. İlk anda, bütün bu deneyin, gazetecilik mesleğinin benden alıp götürdükleriyle, içimin boşluğuyla ilgili bir şey olduğunu hemen sezdim. İnsan en gerçek kâbusları yorgunken görür! Ama kâbus değildi, daha kesin, berrak ve neredeyse matematiksel bir duyguydu. "İçimin bomboş olduğunu biliyorum." Böyle düşünmüştüm. Durup cami duvarına yaslanınca da şöyle: "İçimin bomboş olduğunu biliyor!" Ne düşündüğümü biliyordu, şimdiye kadar neler yaptığımı biliyordu, ama bunlar bile önemli değildi, çünkü başka bir şeye, hem de çok açık olan başka bir şeye işaret ediyordu 'göz'. Ben onu yaratmıştım, o da beni! Bu düşünce, kimi zaman insanın kaleminin ucuna geliveren saçma bir kelime gibi, aklımın

ucundan bir an geçip gidecek sandım, ama kaldı orada. Böylece ben de düşüncenin açtığı kapıdan, -tarladaki delikten boşluğa düşen o İngiliz tavşanı gibi- yeni bir âleme girdim.

Başlangıçta, bu 'göz'ü ben yaratmıştım. Tabii ki, beni görsün ye gözlesin diye. Onun bakışı içinden çıkmak istemiyordum. Kendimi bu bakışın altında, bu bakıştan oluşturmuştum ve bu bakıştan hoşnuttum. Her an gözlendiğimin bilincinde olduğum için varoluyordum çünkü. Sanki bu göz beni görmese ben de varolmayacaktım. Bu öyle açık bir gerçekti ki, onu kendimin yarattığını da unutup beni var eden bu göze şükran duyuyordum. Onun buyruklarına uymak istiyordum! Böylece daha hoş bir 'varoluşun' içine girecektim, ama zordu bunu yapmak, öte yandan acı veren bir şey değildi bu zorluk, hayatın biçimiydi, doğal karşılanması gereken rahat bir şeydi. Bu yüzden cami duvarına yaslanırken içine düştüğüm düşünce alemi, bir kâbus gibi değil, 'İster İnan İster İnanma' köşesinde tuhaflıklarını özetlediğim o varolmayan ressamların yaptığı resimler gibi anılar ve tanıdık görüntülerle örülmüş bir tür mutluluktu.

Bu mutluluk bahçesinin orta yerinde kendimi gördüm, cami duvarına geceyarısı yaslanmış, kendi düşüncemi seyrediyordum. Düşüncemin ya da hayâlin, yanılsama aleminin -ne derseniz deyin- ortasında gördüğüm şeyin benim bir benzerim değil, kendim olduğunu da hemen anladım. O zaman bakışımın, az önce gördüğüm o 'göz'ün bakışı olduğunu hissettim. Demek ki şimdi ben, az önceki 'göz' olmuştum ve kendimi dışarıdan seyrediyordum. Ama tuhaf ve yabancı bir duygu değildi bu, korkunç bir şey hiç değildi. Kendimi dışarıdan görür görmez hatırlamış ve anlamıştım zaten kendimi dışarıdan görmeyi alışkanlık edindiğimi. Yıllardır, kendimi dışarıdan görürken kendime çekidüzen veriyordum. Kendimi dışarıdan görürken, "Evet, her şey yerli yerinde," diyordum; kendimi dışarıdan görürken, "Yeterince benzemiyorum," diyordum, "benzemek istediğim şeye yeterince benzemiyorum." Ya da "Benziyorum, ama daha gayret etmeliyim," diyordum yıllardır ve sonradan yeniden kendimi dışarıdan görerek,

"Evet, benzemek istediğim şeye benzedim sonunda!" diyordum mutlulukla, "evet benzedim ve ben O oldum!"

Kimdi bu 'O'? Harikalar alemindeki gezimin bu noktasında, benzemek istediğim bu 'O'nun bana neden göründüğünü anladım önce. Uzun gece yürüyüşü sırasında O'na benzemek istemediğim, o sıra hiçbir şeyi taklit etmediğim için. Yanlış anlaşılmasın, insanın taklit etmeden, bir başkası olmak istemeden yaşayabileceğini sanmıyorum, ama o akşam yorgunluktan içimin boşluğundan bendeki istek o kadar düşmüştü ki, yıllardır buyruklarına uyduğum O'nunla ilk defa 'eşit' olmuştuk. O'ndan korkmadığıma, O'nun beni çağırdığı hayâl alemine çekinmeden girişime bakarak da anlayabilirdiniz bu 'görece' eşitliği. O'nun bakışı altındaydım, ama o güzel kış akşamında özgürdüm de. Kendi iradem ve zaferimle değil de, yorgunluk ve yenilgimle elde ettiğim bir duygu da olsa, bu özgürlük ve eşitlik duygusu, O'nunla aramda senli benli bir yakınlığın kapısını açmıştı. (Bu samimiyet üslûbumdan da anlaşılıyordur.) Böylece yıllardır ilk olarak, O bana sırlarını açıyor, ben de O'nu anlıyordum. Evet, kendi kendime konuşuyordum tabii, ama bütün bu tür konuşmalar kendi içimize gömdüğümüz ikinci, sonra üçüncü kişiyle fısıldaşarak ahbaplık etmekten başka nedir ki?

Dikkatli okurlarım kelimeler arasındaki yer değiştirmelerden çoktan anlamışlardır zaten, ama ben gene de yazayım: 'O', tabii ki, 'göz'dü. Olmak istediğim kişiydi göz. Ben önce 'göz'ü değil, O'nu yaratmıştım, olmak istediğim kişiyi. Olmak istediğim 'O' da kendinden bana uzanan o korkunç, boğucu bakışı salıvermişti üzerime. Özgürlüğümü kısıtlayan 'göz', her şeyimi görüp yargılayan o insafsız bakış, üzerimden hiç ayrılmayan lanet olası bir güneş gibi tepemde asılıp kalmıştı. Sözlerime kanıp şikâyet ettiğimi sanmayın sakın. 'Göz'ün bana sunduğu pırıl pırıl manzaradan hoşnuttum.

Bu geometrik ve tertemiz manzarada, (hoş yanı da buydu ya zaten) kendimi dışarıdan seyrederken O'nu kendimin yarattığını hemen anlamıştım, ama nasıl yarattığımı ancak belli belirsiz sezinleyebiliyordum. Bazı ipuçları, O'nu kendi hayat malzemem ve anılarımdan çıkardığımı gösteriyordu. Taklit etmek istediğim O'nda çocukluğumda okuduğum bazı resimli roman kahramanlarına, bazı

yabancı dergilerde resimlerini gördüğüm düşünür 'yazar'ların, ve bu kasıntılı kişilerin kütüphanelerinin, çalışma masalarının ya da 'derin ve anlamlı' düşüncelerini geliştirdikleri kutsal mekânların önünde fotoğrafçılara verdikleri pozların etkisi vardı. Tabii ki onlar gibi olmak istemiştim, ama ne kadar? Bu metafizik coğrafyada O'nu kendi geçmişimin hangi ayrıntılarından yaptığıma ilişkin başka bazı umut. kırıcı ipuçları da gördüm: Annemin hayranlıkla sözünü ettiği çalışkan ve zengin bir komşu, Batılılaşarak kendini memleketini kurtarmaya adamış bir paşanın gölgesi, baştan sona beş kere okunmuş bir kitaptaki kahramanın hayâli, bizleri sessizliğiyle cezalandıran bir öğretmen, annesine babasına "siz" diyen ve her gün başka bir temiz çorap giyecek kadar zengin bir sınıf arkadaşı, Şehzadebaşı ve Beyoğlu sinemalarında gösterilmiş yabancı filmlerin akıllı, başarılı ve hazırcevap kahramanları, onların içki bardaklarını tutuşları, kadınların, güzel kadınların karşısında öyle rahat, öyle şakacı, gerektiğinde kararlı olabilmeleri, ünlü yazarlar, filozoflar, alimler, kaşifler ve mucitlerin ansiklopediler ve kitap önsözlerinde okuduğum hayat hikâyeleri, bazı askerler, gece uyuyamadığı için bütün şehri sel felâketinden koruyan hikâye kahramanları... Bütün bu kişiler geceyarısını çok geçe, cami duvarına yaslanırken içine girdiğim harikalar âleminde, bir haritanın orasından burasından bana el eden tanıdık mekânlar gibi bana bir bir gözüktüler. Yıllardır içinde yaşadığı sokağı mahalleyi ömründe ilk defa harita üzerinde gören birisi nasıl şaşırırsa, aynı çocuksu heyecanla şaşırdım önce. Sonra, haritaya ilk defa bakan aynı kişi, hatırlanması bütün bir ömür alacak binaların, sokakların, parkların, evlerin kendi anılarıyla yüklü bütün o yerlerin nasıl birer küçük çizgiyle, noktayla işaretlenip geçiştirildiklerini, koca haritayı kaplayan öteki çizgi ve işaretlerin yanında ne kadar küçük, önemsiz ve anlamsız olduğunu görüp nasıl hayal kırıklığına kapılırsa, öyle bir tatsızlığın tadını aldım.

Bütün bu anılar ve anılaşmış kişilerle kurmuştum ben O'nu. O'nun tepeme salıverdiği ve şimdi benim bakışıma dönüşen 'göz'ün bakışında, tek tek görerek hatırladığım bütün bu kalabalıktan yapılmış bir kolajın, bir ucubenin ruhu vardı. Bu bakışın içinden şimdi, kendimi ve bütün hayatımı görüyordum. Bu bakışla

gözetlenmekten ve bu sayede kendime çekidüzen vermekten memnun, O'nu taklit ederek, O'na taklitle ulaşmaya çalışarak, bir gün O olacağıma, en azından O'nun gibi olabileceğime inanarak yaşayıp gidiyorum. Hayır, bu umutla birlikte değil, bu umut, bir başkası, O olma umudu için yaşıyordum. Okuyucularım bu 'metafizik deney'in bir çeşit uyanış, 'gerçeklere gözleri açış' türünden öğretici bir vaka olduğunu da düşünmesinler. Cami duvarına yaslanırken içine girdiğim harikalar âleminde her şey, suç ve günahtan, haz ve cezadan arınmış pırıl pırıl bir geometriyle parlıyordu. Bir keresinde, bir rüyamda aynı sokağın ve aynı perspektifin uzandığı ve aynı gece laciverdiyle kaplı gökte asılı parlak dolunayın ağır ağır parlak bir saat kadranına dönüştüğünü görmüştüm. Gördüğüm manzara, işte o rüyadaki gibi açık, berrak ve simetrikti. İnsanın içinden doya doya seyretmek ve apaçık gözüken eğlenceli çeşitlemeleri bir bir işaret edip saymak geliyordu.

Bunu yapmadım da değil: Üzerinde üç taş oynayan laciverdimsi bir mermerin üzerindeki taşların duruşu hakkında yorum yapar gibi, "Cami duvarına yaslanan ben, O olmak istiyor," diyordum kendi kendime. Kıskandığı 'O'na ulaşmak istiyor bu adam. 'O' ise kendisini taklit eden 'ben'in uydurduğu bir şey olduğunu bilmezlikten geliyor. Bunun için zaten 'göz'ün bakışında o güven var. 'O' cami duvarına yaslanan adam kendine ulaşsın diye 'göz'ü yarattığını da unutmuş gibi, ama bu belli belirsiz gerçeğin farkında duvara yaslanan adam. Bir hamle yapıp eğer, 'O'na ulaşır da, 'O' olursa, o zaman, 'göz' hem açmazda ya da tam anlamıyla boşlukta kalacak, hem de... vs. vs.

Kendimi dışarıdan seyrederken düşünüyordum bunları. Sonra, dışarıdan seyrettiğim 'ben', cami duvarı boyunca, duvar bitince birbirlerini tekrarlayan cumbalı ahşap evler, boş arsalar, çeşmeler, kepengleri indirilmiş dükkânlar ve mezarlık boyunca kendi evine ve yatağına doğru yürümeye başladı.

Kalabalık bir caddede yüzlere ve insan lekelerine baka baka yürürken bir dükkân vitrininde ya da bir dizi mankenin arkasındaki geniş aynada kendimizi görür de, nasıl bir an şaşırırsak, kendimi dışarıdan seyrederken de sürekli aynı hayrete kapılıyordum. Ama

tıpkı bir rüyadaki gibi dışarıdan seyrettiğim bu kişinin 'ben, kendim' olmasında pek şaşılacak bir yan olmadığını da biliyordum. Şaşılacak şey, o kişiye duyduğum inanılmayacak kadar yumuşak, tatlı, sevgi dolu o yakınlıktı.

Ne kadar kırılgan, ne kadar acıklı, ne kadar zavallı, ne kadar çaresiz ve kederli olduğunu seziyordum: Bir tek o kişinin gözüktüğü gibi olmadığını biliyor, bir baba, hatta bir tanrı gibi bu dokunaklı çocuğu, bu kulu, bu zavallı ve iyi yaratığı korumak, kanatlarımın altına almak istiyordum. O ise uzun uzun yürüdükten sonra (Ne düşünüyordu, niye kederliydi, niye o kadar yorgun ve yılgın?) ana caddeye çıktı. Arada bir lambası yanmayan muhallebicilerin, bakkalların vitrinlerine bakıyordu dalgınlıkla. Ellerini ceplerine sokmuştu. Daha sonra başı da önüne düştü. Şehzadebaşı'ndan Unkapanı'na kadar yanından tek tük geçen araçların, boş taksilerin hiçbiriyle ilgilenmeyerek yürüdü. Belki parası da yoktu.

Unkapanı köprüsünden geçerken bir an Haliç’e baktı, köprünün altından geçecek bir römorkörün ince uzun bacası, karanlıkta zor seçilen bir tayfanın çektiği iple indiriliyordu. Şişhane yokuşunu çıkarken yoldan inen bir sarhoşla bir iki kelime konuştu, İstiklâl Caddesinin iyi aydınlatılmış vitrinleriyle biri hariç ilgilenmedi: Bir gümüşçü dükkânının vitrinini uzun uzun seyretti. Ne vardı aklında? Endişeyle titreyerek, sevgiyle seyrederek merak ediyordum.

Taksim'de bir büfeden sigara ve kibrit aldı, hüzünlü vatandaşlarımızda sık sık gördüğümüz o ağır hareketlerle paketi açtı, sigarasını yaktı: Ah, ağzından çıkan o ince ve acıklı duman! Her şeyi biliyordum, her şeyi tanıyordum, her şeyi yaşamış görüp geçirmiştim, ama ilk defa bir hayatla bir insanla karşılaşmış gibi korkuyla endişeleniyordum. "Dikkat et, çocuk!" demek geliyordu içimden; her sokağı geçişinde, her adımını atışında izlediğim bu kişinin başına bir kötülük gelmedi diye şükrediyor, olabilecek bir felâketin izlerini sokakta, karanlık apartman cephelerinde, lambaları sönmüş pencerelerde görüyordum.

Şükür, başına bir şey gelmeden Nişantaşı'ndaki bir apartmanın (Şehrikalp'ti adı) kapısından içeri girdi! Çatı katındaki

dairesine girdiğinde anlamak ve çare bulmak istediğim dertleriyle birlikte uyur sanıyordum. Hayır, bir koltuğa oturup sigara içerek gazete karıştırdı bir süre. Sonra eski eşyalarının, kırık dökük masasının, soluk perdelerin, kâğıtlarının, kitaplarının arasında aşağı yukarı yürüdü. Birden masasına oturdu, gıcırdayan sandalyesinin üstünde kıpırdandı ve kaptığı bir dolmakalemle boş bir kâğıdın üzerine birşeyler yazmak için eğildi.

Hemen yanıbaşındaydım; karmakarışık masasının üzerindeydim sanki. Çok yakından seyrediyordum onu: Çocuksu bir dikkatle, sevdiği bir filmi seyreden birinin huzurlu keyfiyle, ama içe dönmüş bakışlarla yazıyordu. Sevgili oğlunun kendisi için yazdığı ilk mektubun kaleme almışını bir baba gururla nasıl seyrederse, onu öyle seyrediyordum. Cümlelerin sonuna doğru dudaklarının kenarlarını hafifçe büzüyor, kelimelerle birlikte gözü de kâğıdın üzerinde titreyerek ilerliyordu. Bir sayfayı doldurmak üzere olduğunu görünce yazdıklarını okudum ve derin bir acıyla irkildim.

Tanımak için can attığım kendi ruhunun sözlerini değil, benim şu okuduğunuz cümlelerimi yazmıştı yalnızca. Bu onun dünyası değil, benim dünyam, onun kelimeleri değil, şimdi her birinin acele acele üzerinden geçtiğiniz (biraz yavaş lütfen) benim kelimelerimdi. Karşı koymak, ona, kendi kelimelerini yazmasını söylemek istedim, ama tıpkı bir rüyadaki gibi onu seyretmekten başka bir şey gelmiyordu elimden: Cümleler, kelimeler herbiri bana biraz daha acı vererek birbirlerini izlediler.

Yeni bir paragrafın başında bir an durdu bir süre. Bana baktı, sanki beni gördü, sanki göz göze geldik. Hani eski kitaplarda, dergilerde ilham perisiyle yazarın tatlı tatlı sohbet ettikleri sahneler vardır; şakacı ressamlar yazının kenarına kalemi boyundaki sevimli küçük ilham pericği ile dalgın yazarın birbirlerine gülümseyen resimlerini çizerler. İşte öyle gülümsedik birbirimize. Bu anlayışlı bakıştan sonra her şeyin aydınlanacağını tabii ki iyimserlikle bekledim. Gerçeği anlayacak ve o, çok merak ettiğim kendi dünyasının hikâyelerini yazacak, ben de keyifle onun kendisi olabilmesinin kanıtlarını okuyacaktım.

Hayır, hiç de olmadı böyle bir şey. Bir an bana yeniden mutlulukla gülümsedikten sonra, sanki aydınlanması gereken şey aydınlanmış, sanki bir dama problemini çözmüş gibi heyecanla durakladı ve benim dünyamda her şeyi anlaşılmaz bir karanlıkta bırakan son kelimeleri de yazdı.

ON BİRİNCİ BÖLÜM HAFIZAMIZI SİNEMADA KAYBETTİK

"Sinema çocuğun yalnız gözünü değil, aklını da bozar."

Ulunay

Galip, uyanır uyanmaz karın yeniden yağdığını anladı. Belki de bunu uykusunda farketmişti; çünkü şehrin gürültüsünü örtüveren kar sessizliğini, uyanır uyanmaz hatırladığı ama pencereden dışarı bakarken unuttuğu rüyasında da duymuştu. Hava kararalı çok oluyordu. Galip şofbenin bir türlü ısıtamadığı suyla yıkandıktan sonra giyindi. Bir kâğıt kalem alıp masaya oturdu, ipuçları üzerinde bir süre çalıştı. Tıraş olduktan çok sonra, Rüya'nın kendisine yakıştırdığı ve bir eşi de Celâl'de olan balık sırtı ceketiyle kalın kaba paltosunu giyip sokağa çıktı.

Kar dinmiş, park edilmiş arabaların üzerinde, kaldırımlarda dört parmak birikmişti. Cumartesi akşamı ellerinde paketlerle alışverişten dönenler, yeni yeni alışmaya başladıkları bir gezegenin yumuşak yüzeyine basar gibi dikkatle yürüyorlardı.

Nişantaşı Meydanına geldiğinde, ana caddenin açık olmasına sevindi. Geceleri bir bakkalın girişine yerleşen gazetecinin tezgâhından, çıplak kadın ve rezalet dergileri arasından ertesi günün Milliyet'ini aldı. Karşı kaldırımdaki lokantaya girip yoldan geçenlerin göremeyeceği bir köşeye yerleşti, domates çorbasıyla ızgara köfte ısmarladı. Yemeğini beklerken, gazeteyi masanın üzerine yerleştirip Celâl'in pazar yazısını dikkatle okudu.

Yıllarca önce yazılmış yazıyı, bir de bu sabah gazetede okuduğu için Celâl'in hafıza üzerine kurduğu bazı cümlelerini tek tek hatırlıyordu. Kahvesini içerken, yazıya bazı işaretler koydu. Lokantadan çıktıktan sonra kendisini Bakırköy'e, Sinan Paşa'ya götürecek bir taksi buldu. .

Uzun yolculuk sırasında Galip, İstanbul'u değil bambaşka bir şehri gördüğü duygusuna kapıldı. Gümüşsuyu yokuşunun Dolmabahçe'ye ulaştığı yerde, üç belediye otobüsü birbirine bindirmiş, çevrelerini bir kalabalık sarmıştı.

Dolmuş ve otobüs durakları bomboştu. Şehrin üzerine kar, bir tür eziklik duygusu gibi inmiş, lambalar daha solmuş, geceleri şehri şehir yapan hareket durmuş, kapıları kapalı, kaldırımları boş bir ortaçağ gecesi geri gelmişti. Cami kubbelerinin, ardiyelerin, gecekonduların üzerinde kar, beyaz değil, maviydi. Aksaray civarında mor dudaklı, mavi suratlı orospuları, surların önünde tahta merdivenle kayan gençleri, garajların çıkışında yolcuları korkulu gözlerle bakan otobüsleri denetleyen polis arabalarının mavi lâmbalarını gördüler. İhtiyar şoför, Haliç'in donduğu uzak ve inanılmaz bir kışa ilişkin uzak ve inanılmaz bir hikâye anlattı: Galip 59 model Plymouth'un iç ışığında Celâl'in pazar yazısını rakamlar, işaretler, harflerle doldurdu, ama hiçbir sonuca ulaşamadı. Şoför daha fazla gidemeyeceğini söylediği için Sinan Paşa'da arabadan inip yürüdü.

Güntepe Mahallesi ana caddeye hatırladığından da yakınmış. İki katlı, gecekondudan bozma perdeleri çekili beton evler ve vitrin ışıkları söndürülmüş dükkânlar arasındaki yol, hafif bir yokuşu çıktıktan sonra, birdenbire küçük bir alana ulaştı. Sabah Şehir Rehberi'nde küçük dikdörtgenini gördüğü Atatürk büstü (heykel değil) ortadaydı. Haritadan hatırladıklarına güvenerek duvarlarına siyasal sloganlar yazılmış büyükçe caminin yanındaki sokaktan girdi.

Kimilerinin soba boruları pencerelerinin ortasından çıkan, kimilerinin balkonları hafifçe öne eğilmiş bu evler içinde Rüya'yı düşünmek bile istemiyordu, ama on yıl önce buraya gene bir geceyarısı geldiğinde, düşünmek bile istemediği şeyi, evin açık pencerelerine sessizce yaklaşınca görmüş, ve hemen geri dönmüştü: O sıcak Ağustos akşamında, Rüya, üzerinde basmadan kolsuz bir elbise, üstü kâğıt yığınlarıyla dolu bir masanın başında, arada bir saçının bir lülesiyle döndüre döndüre oynayarak çalışıyor, sırtı Galip'e dönük olan kocası çayını karıştırıyor, başlarının hemen üstündeki çıplak ampulün çevresinde, az sonra ölecek bir pervane,

gittikçe düzensizleşen son dairelerini çiziyordu. Karıyla kocanın aralarında bir tabak incir ve sivrisinekler için bir spray vardı. Galip çay fincanının içindeki kaşığın şıngırtısını, yakınlardaki çalılar içindeki cırcırböceklerinin ötüşünü çok iyi hatırlıyordu, ama yarısı karla kaplı bir elektrik direğine asılmış 'Refet Bey Sokağı' levhasını görünce, içinde evin yerleştiği köşeye ilişkin hiçbir şey uyanmadı.

Bir ucunda çocukların kartopu oynadığı, öteki ucunda bir lambanın irice bir sinema afişindeki, gözleri karalanarak kör edilmiş özelliksiz bir kadını aydınlattığı sokağı boydan boya iki kere yürüdü. Bütün evler iki katlı olduğu, ve hiçbirinin kapı numarası olmadığı için, ilk yürüyüşünde gönül rahatlığıyla tanımazlıktan geldiği pencereyi, on yıl önce tutmaktan çekindiği kapı kulpunu, o sıvasız ve yavan duvarları ikinci sefer istemeye istemeye hatırladı. Yukarı bir kat çıkılmıştı. Bahçeye bir duvar yapılmıştı. Toprağın yerini beton almıştı. Alt kat kapkaranlıktı. Ayrı bir girişi olan ikinci katın çekili perdeleri arasından sızan televizyonun mavimsi ışığıyla, duvardan sokağa bir namlu gibi uzanan soba borusunun ucundan tüten kükürt sarısı linyit dumanları, geceyarısı kapıyı çalacak tanrı misafirine burada sıcak bir aş, sıcak bir ocak ve televizyona alık alık bakan sıcak insanlar bulacağını müjdeliyordu.

Galip, karla kaplı merdivenleri ihtiyatla çıkarken, bitişik evin bahçesinden bir köpek uğursuz uğursuz havladı. "Rüya'yla çok fazla konuşmayacağım!" diyordu kendi kendine Galip, ama bunu kendi kendine mi, hayalindeki eski kocaya mı dediğinden emin değildi pek. Ondan, 'terk mektubu'nda açıklamadığı sebepleri açıklamasını rica edecek, sonra, bir an önce eve gelip bütün eşyalarını kitaplarını, sigaralarını, çorap teklerini, boş ilâç kutularını, firketelerini, miyop gözlüklerinin kılıflarını, yarısı ısırılmış çikolataları, -tokalarını, çocukluktan kalma tahta vakvakları alıp gitmesini isteyecekti. "Seni hatırlatan her şey beni dayanamayacağım kadar üzüyor." Tabii bunu, o herifin önünde söylemeyeceği için. en iyisi, hemen Rüya'yı 'aklı başında insanlar' gibi oturup konuşacakları bir yere gitmeye ikna etmekti. Bir kere o yere gidilince ve baştaki 'akıl' söz konusu olunca, Rüya'yı başka şeylere de ikna etmek pekâlâ mümkündü, ama erkek

kahveleri dışında gidilecek o yeri bu mahallede nasıl bulacaktı? Kapının zilini çoktan çalmıştı.

Önce bir çocuğun (Anne kapı!), sonra aynı aşikâr gerçeğe dikkati çeken ve karısı, yirmi beş yıllık sevgilisi, otuz yıllık arkadaşıyla uzaktan yakından hiçbir benzerliği olamayacak bir kadının sesini duyunca Galip, Rüya'yı burada bulacağını düşünmekle ne kadar aptallık ettiğini anladı. Bir an kaçıp sıvışmayı düşündü, ama kapı açıldı. Galip görür görmez 'eski koca'yı tanıdı, ama o Galip'i değil. Orta yaşlarda, orta boydaydı; hayâlini kurduğu gibiydi ve bir daha kurmayacağı biri gibiydi de.

Galip gözlerini dışardaki tehlikeli dünyanın karanlığına alıştırmaya çalışan eski kocaya, kendisini hatırlayabilmesi için yeterli zamanı tanırken, önce yeni karının, sonra bir çocuğun, sonra ikinci çocuğun meraklı başları içeriden teker teker uzandı: 'Kim baba?" Baba, sorunun beklenmedik yanıtını bulmuş, bir anlık şaşkınlık geçiriyordu; Galip bunun eve girmeden buradan kaçabilmek için tek fırsat olduğuna karar vererek bir solukla anlattı: Geceyarısı rahatsız ettiği için çok özür diliyordu, çok sıkışık bir durumdaydı; başka bir zaman dostluk için (hatta Rüya'yla), geleceği bu eve, şimdi çok acil bir sorun için, bir kişi, belki de bir ad hakkında bilgi almak için gelmişti.

Savunmasını üstüne aldığı bir üniversite öğrencisi, işlemediği bir cinayetten suçlanıyordu. Hayır, ortada bir ölü yok değildi, ama takma adla bir hayalet gibi şehirde gezdiği söylenen asıl katil, bir zamanlar...

Hikâyesini bitirebildiğinde Galip içeri alınmış, çıkardığı ayakkabıların yerine ayaklarına küçük gelen birer terlik verilmiş, çayın demlendiği söylenerek eline bir fincan kahve tutuşturulmuştu. Galip konuyu toparlamak için, söz konusu kişinin adını, (bir rastlantıya yer vermemek için yepyeni bir ad icat etmişti) bir kere daha tekrar ettikten sonra, Rüya'nın eski kocası anlatmaya başladı. O anlattıkça, Galip hikâyelerin üzerine uyku gibi çökeceğini, evden çıkmasının gittikçe zorlaşacağını hissediyordu. Bir ara dinlemekle Rüya'ya ilişkin birşeyler, hiç olmazsa bazı ipuçları öğrenebileceğini

düşünerek kendisini avutmaya çalıştığını hatırlayacaktı daha sonra, ama bu, ölümcül bir ameliyat öncesi bayılmakta olan bir hastanın kendini avutmasına benziyordu daha çok. Üç saat sonra, hiçbir zaman açılmayacağını sandığı sokak kapısına yaklaşabildiğinde, eski kocanın, hiçbir engel tanımadan akan sel suları gibi çağlayan hikâyelerinden şunları öğrenmişti:

Çok şey bildiğimizi sanıyor, ama hiçbir şey bilmiyorduk. Doğu Avrupa ve Amerika'daki Yahudilerin çoğunun Kafkaslar ve Volga arasında bin yıl önce hüküm süren Yahudi Hazar Devleti ahalisinden geldiğini biliyorduk meselâ. Hazarların aslında Yahudiliğe geçen Türkler olduğunu da biliyorduk. Ama bilmediğimiz şey, Yahudilerin Türk olması kadar, Türklerin de Yahudi olduğuydu. Kardeş olan bu iki kavmin, yirmi yüzyıl boyunca, göçlerle, birbirlerine kavuşamadan, ama hep birbirlerine teğet geçerek, gizli bir müziğin ritmiyle birbirleriyle dans eder gibi, birbirlerine mahkûm umutsuz ikizler gibi dalgalanmalarını izlemek ne kadar, ne kadar ilginçti.

Harita içeriden gelince Galip bir tür masal gibi içine girdiği o dalgınlıktan birden uyanıp ayağa kalkmış, sıcakta gevşeyen gövdesini hareket ettirmiş ve masanın üzerine yayılan masal gezegeninde yeşil renkli bir tükenmezle işaretlenmiş oklara hayretle bakmıştı. Tarihin simetrilerle konuştuğu tartışmasız bir gerçek olduğuna göre, şimdi biz mutluluğumuz kadar uzun sürecek bir mutsuzluğa hazırlanmalıydık vs.

Önce Boğazlarda bir devlet kurulacaktı. Bu sefer bin yıl önce yapıldığı gibi, yeni ülkeye yeni insanlar yerleştirmeyeceklerdi ama; yalnızca eski insanları, kendilerine hizmet edebilecek 'yeni insan' yapacaklardı. Bu amaçla, hafızalarımızı çözeceklerini, bizi geçmişsiz, tarihsiz, zaman dışı zavallılara çevireceklerini tahmin etmek için İbni Haldun okumaya bile gerek yoktu.

Hafızalarımızı tahrip etmek için, Beyoğlu'nun arka sokaklarındaki, Boğaz tepelerindeki karanlık misyoner okullarında, Türk çocuklarına eflatun renkli bazı (rengin adına dikkat edin demişti kocasını dikkatle dinleyen anne) sıvılar içirildiği biliniyordu. Sonraları, bu pervasız yöntem Batının 'insancıl kanat'ı tarafından kimyasal

sakıncalarından dolayı fazla tehlikeli bulunmuş, daha ılımlı, ama uzun vadeli çözüm olan 'sinema-müzik' yöntemine başvurulmuştu.

İkonlardan çıkmış o güzel kadın yüzleriyle, kilise orglarının güçlü simetrik müziğiyle, ilahileri hatırlatan o görüntü tekrarlarıyla, göz alıcı, pırıl pırıl içki, silah, uçak ve giyecek manzaralarıyla, sinema yönteminin misyonerlerin Latin Amerika ve Afrika'da denediği yöntemlerden çok daha köktenci ve sonuç alıcı olduğundan kuşku yoktu. (Galip daha Önceden de kurulduğu anlaşılan bu uzun cümlelerin başka kimler tarafından dinlenildiğini merak etti: Mahalle komşuları? İş ortakları? Kimliksiz dolmuş yolcuları? Kayınvalide?) İstanbul'da ilk sinemaların Şehzadebaşı'nda, Beyoğlu'nda faaliyete başladığı günlerde yüzlerce kişi düpedüz kör olmuştu. Sinema salonlarında kendilerine yapılan korkunç şeyi sezerek isyan edenlerin umutsuz çığlıkları polisler ve deli doktorları tarafından susturulmuştu. Aynı içten tepkiyi bugün gösteren çocukları, yeni görüntülerle körleşmiş gözlerine yalnızca birer sigorta gözlüğü takmakla yatıştırabiliyorlardı artık. Ama bu kadar kolay avutulmayacak olanlar çıkıyordu her zaman. İki mahalle uzakta, on altı yaşında bir delikanlıyı, bir geceyarısı reklâm afişlerine umutsuzca kurşun sıkarken görmüş, hemen anlamıştı.

Bir başkası, elinde benzin tenekeleri, sinema girişinde yakalandığında kendisini tartaklayanlardan gözlerini geri istemişti; evet eski görüntüleri görebilen gözlerini... Malatyalı bir çoban çocuğunun, bir haftada sinemalara alıştırıldığını, sonra evine dönüş yolunu, bütün bildiklerini ve bütün hafızasını kaybettiğini gazeteler yazmıştı, acaba Galip okumuş muydu? Beyaz perdenin üstünde gördükleri sokakları, giysileri, kadınları istedikleri için artık eski hayatlarına geri dönemeyip sersefil olanların hikâyelerini anlatmaya günler yetmezdi. Kendilerini sinemada gördükleri o kişilerin yerine koyanlar ise sayılamayacak kadar çok olduğu için onlara 'hasta' ya da 'suçlu' denmiyordu, hatta yeni efendilerimiz onları işlerine ortak ediyorlardı. Hepimiz kör olmuştuk, hepimiz, hepimiz...

Rüya'nın eski kocası, ev sahibi şimdi soruyordu: İstanbul'un çöküşüyle sinemaların yükselişi arasındaki koşutluğu bu devletin hiçbir görevlisi gerçekten görmemiş miydi? Soruyordu: Ülkemizde

sinemalarla kerhanelerin hep aynı sokaklarda açılması bir rastlantı mıydı? Soruyordu: Sinemalar neden o kadar, o kadar karanlık, hep kapkaranlıktı?

Burada, bu evde, on yıl önce Rüya Hanım ile bütün içtenlikleriyle inandıkları bir dava için takma adlarla, sahte kimliklerle yaşamaya çalışmışlardı, (Galip tırnaklarına bakıyordu arada bir). Hiç gitmedikleri bir ülkeden gelen ve hiç gitmedikleri bir ülkenin diliyle yazılmış bildirileri, o uzak ülkelerin diline benzetmeye çalışarak 'dilimize' çeviriyorlar, hiç görmedikleri insanlardan öğrendikleri siyasi kehanetleri, bu yeni dille yazıp hiç göremeyecekleri insanlara duyurmak için daktilo ve teksir ediyorlardı. Aslında yalnızca bir başkası olmak istiyorlardı tabii. Yeni tanıdıkları birinin, takma adlarını ciddiye aldığını öğrendiklerinde ne kadar da sevinirlerdi! Bazan ikisinden biri, pil fabrikasındaki saatlerin yorgunluğunu, yazılacak yazıları, zarflanacak bildirileri unutur, elindeki yeni kimliğe dakikalarca bakar, bakardı. Gençlik heyecanı ve iyimserliğiyle "Değiştim!" demekten, "Artık bambaşka biriyim!" demekten öyle hoşlanırlardı ki, birbirlerine bu sözü söyletecek fırsatlar yaratırlardı. Yeni kimlikleri sayesinde dünyada şimdiye kadar okuyamadıkları anlamlar okuyorlardı: Dünya baştan sona okunabilecek yepyeni bir ansiklopediydi; okudukça ansiklopedi de değişirdi, onlar da; öyle ki, baştan sona okuyup bitirdikten sonra, geri dönüp ansiklopedi-dünyayı birinci ciltten yeniden okumaya başlar, sayfaların arasında, kaçıncısı olduğunu unuttukları yeni kimliklerinin sarhoşluğuyla kendilerinden geçerlerdi. (Ev sahibi öteki sözleri gibi ilk defa kullanmadığı bu ansiklopedi benzetmesinin sayfaları arasında kaybolmuşken, Galip, büfenin bir gözünde saklanan ve bir gazetenin fasikül fasikül dağıttığı Bilgi Hazinesi'nin ciltlerini gördü.) Oysa şimdi, yıllar sonra bu döngünün 'onlar' tarafından düzenlenmiş bir tür avuntu olduğunu anlamıştı: Bir başkası olduktan sonra, bir daha bir başkası, bir daha bir daha başkası ola ola, ilk kimliğimizin mutluluğuna geri dönebileceğimizi sanmak boş bir iyimserlikti. Yolun ortasında bir yerde, artık anlamlandıramadıkları işaretler, mektuplar, bildiriler, resimler, suratlar, tabancalar arasında karı-koca yollarını kaybettiklerini anlamışlardı. O zaman, bu ev kıraç bir tepenin

üzerinde, tek başınaydı. Bir akşam, Rüya, küçük çantasına birkaç eşya tıkıştırıp daha güvenli bulduğu eski evine, ailesinin yanına dönmüştü.

Bakışları, Galip'e, bazan eski bir çocuk dergisindeki 'Hınzır Tavşan'ı hatırlatan ve kelimelerinin şiddetine kapıldıkça oturduğu koltuktan kalkıp aşağı yukarı yürüyen ve Galip’e uykulu bir baş-dönmesi veren ev sahibi, 'onların' oyunlarını boşa çıkarmak için her şeyin başına, ta başlangıca dönmemiz gerektiğine böyle karar vermişti işte. Galip Bey görüyordu: Evi tam bir 'küçük burjuvanın' ya da 'orta sınıftan birinin' ya da 'geleneksel vatandaşımızın' eviydi. Üzerine çiçekli basmadan kılıflar geçirilmiş eski koltukları, sentetik kumaştan perdeleri, kenarları kelebekli emaye tabakları, içinde bayram misafirlerine çıkarılan şekerlikli, hiçbir zaman kullanılmayan likör takımlarının saklandığı çirkin bir 'büfe'leri ve rengi solmuş, pestil gibi bir halıları vardı. Karısının Rüya gibi okumuş, öyle aman aman bir kadın olmadığını da biliyordu: Annesi gibiydi, sadeydi, basitti, kendi halindeydi, (Kadın, Galip'in sırrını çözemediği bir anlamla önce ona, sonra kocasına gülümsedi) amcasının kızıydı. Çocukları da kendi gibiydiler. Sağ olsaydı, hiç değişmeseydi, kendi babasının kuracağı hayattı bu. Bu hayatı bilinçle seçip, bilinçle yaşayarak iki bin yıllık bir kumpası boşa çıkarıyor, bir başkası olmayı reddediyor, kendi 'öz' kimliğinde direniyordu.

Galip Beyin odada rastlantısal olarak gördüğü her şey de bu amaca göre düzenlenmişti. Duvar saati, bu tür bir eve böyle tıkırdayan bir duvar saati gerektiği için özellikle seçilmişti. Böyle evlerde, bu saatlerde hep açık durduğu için, televizyon bir sokak lambası gibi sürekli açık bırakılmış, üzerindeki el işi örgü, bu tür ailelerin televizyonlarının üzerinde bu tür örtüler durduğu için serilmişti. Masanın üzerindeki dağınıklık, kuponları kesildikten sonra atılı atılıverilmiş eski gazeteler, hediyelik çikolata kutusundan bozma dikiş kutusunun kenarındaki reçel damlası, hatta, doğrudan kendisinin yapmadığı şeyler, kulağı andıran kulpunu çocukların kırdığı bir fincan, korkutucu sobanın yanında kurutulan çamaşırlar, her şey, inceden düşünülmüş bir tasarının sonucuydu. Bazan, karısıyla, çocuklarıyla konuştukları şeyleri, masalarda sandalyelerde

oturuş şekillerini, bir an durup, film seyreder gibi seyreder, sözlerinin, hareketlerinin, tam böyle ailelerdeki gibi olduğunu farkederek keyiflenirdi. Mutluluk, insanın bilinçle, istediği hayatı yaşamasıysa, mutluydu da. Üstelik, bu mutluluk aracılığıyla, iki bin yıllık bir tarihi kumpası da boşa çıkardığı için daha da mutlu oluyordu.

Bu sözü bir kapanış cümlesi olarak görmek isteyen Galip, onca çay kahveye rağmen üzerinde bir baygınlık hissi, karın yeniden başladığını söyleyerek, kalkıp kapıya doğru sendeleyerek yürüdü. Ev sahibi, Galip'le duvara asılı paltosu arasına girerek devam etti: Bütün bu çöküşün başladığı İstanbul'a geri dönüyor diye Galip Bey için üzülüyordu. İstanbul bir mihenk taşıydı: Değil orada yaşamak, oraya adım atmak bile bir teslimiyet, bir yenilgiydi. Korkunç şehir, ilk başlarda yalnızca karanlık sinemalarda gördüğümüz o çürümüş görüntülerle kaynaşıyordu şimdi. Umutsuz kalabalıklar, eski arabalar, ağır ağır suya gömülen köprüler, teneke yığınları, delik deşik asfalt, anlaşılmaz iri iri harfler, okunmayan afişler, anlamsız yırtık panolar, boyaları akmış duvar yazıları, şişe ve sigara resimleri, ezansız minareler, taş yığınları, toz, çamur vs. vs. Bu çöküntüden beklenebilecek hiçbir şey yoktu. Yeni bir diriliş bir gün gerçekleşecekse eğer -ki ev sahibi kendisi gibi bütün hayatlarıyla direnen başkalarının varlığından da emindi- bunun buralarda, kendi öz cevherimizi hâlâ koruduğu için "beton gecekondu" diye küçümsenen bu mahallelerde başlayacağından emindi. Böyle bir mahallenin kurucusu, yol açıcısı olmakla iftihar ediyor, Galip'i buraya, bu hayata davet ediyordu, hem de şimdi. Bu gece burada kalabilirdi, hiç olmazsa tartışırlardı...

Galip paltosunu giymiş, sessiz anne ve dalgın çocuklarla vedalaşmış, kapıyı açmış çıkıyordu. Ev sahibi, dışardaki kara bir an dikkatle baktıktan sonra, söyleyiş şekli Galip'in de hoşuna giden bir kelimeyi heceledi: "Be-yaz".

Yalnızca beyazlar giyen bir şeyh tanımıştı, ama onu tanıdıktan sonra bembeyaz bir rüya görmüştü. Bembeyaz rüyada, bembeyaz bir Cadillac'in arka koltuğunda Muhammed ile birlikteydiler. Önde suratı gözükmeyen şoför ve beyaz elbiseler içinde Muhammed'in iki torunu küçük Hasan ile Hüseyin vardı. Beyaz Cadillac afişler,

reklâmlar, sinemalar, kerhanelerle dolu Beyoğlu'ndan geçerken torunlar arkaya, dedelerine dönüp, yüzlerini ekşitiyorlardı.

Galip karla kaplı merdivenleri inecekti, ev sahibi devam etti: Hayır rüyalara da, yine de gereğinden fazla önem vermiyordu. Yalnızca bazı kutsal işaretleri okumayı öğrenmişti o kadar. Öğrendiklerinden Galip Bey de, Rüya da yararlansın isterdi. Başkaları yararlanıyordu çünkü.

Üç yıl önce, politik hayatının en hararetli günlerinde, takma adla yayımladığı bazı politik çözümlemelerini, "dünya tahlillerini" şimdi kelimesi kelimesine Başbakan'ın ağzından duymak zevk oluyordu. Tabii, "adamların" ülkede çıkan en küçük dergiyi bile izleyen, gereğinde yukarı ileten geniş bir istihbarat örgütleri vardı. Geçenlerde Celâl Salik'in bir yazısına gözü ilişmiş, onun da aynı kanallardan aynı yazılara ulaştığını anlamıştı, ama umutsuz bir vakaydı o: Bitmiş bir davanın, yanlış bir çözümünü satıldığı köşede boş yere arıyordu.

Bu iki vakada ise, ilginç olan bazılarının bitmiş, tükenmiş diye artık kapısını bile çalmadıkları bir inançlının düşüncelerinin, hangi yollardan geçerek, başbakanlarca ve ünlü köşe yazarlarınca kullanılmasıydı. Kimsenin okumadığı o fraksiyon dergisindeki yazıdan bazı ifadeleri, hatta bazı cümleleri bu iki muhteremin olduğu gibi nasıl aldıklarını tek tek kelimeleriyle kanıtlamayı, bu pervasız fikir hırsızlığını basına açıklamayı düşünmüştü bir ara, ama şartlar henüz böyle bir baskın için elverişli değildi. Daha sabırla beklemek gerektiğini, kapısının bir gün bu insanlarca da çalınacağını da adı gibi biliyordu. Galip Bey'in, hiç de inandırıcı olmayan bir takma ad bahanesiyle, karlı bir gece bu uzak semte kadar gelmesi de bunun işaretiydi: Bu işaretleri iyi okuduğunu Galip Bey'in bilmesini istiyor ve Galip en sonunda karlı sokağa indiğinde ona son sorularını sessizce soruyordu:

Galip Bey, tarihimizi bu yeni görüşle okuyabilir miydi? Yolları karıştırmadan ana caddeye kadar tek başına yürüyemezse ev sahibi yanında gelebilir miydi? Aynı yoldan Galip yeniden ne zaman ziyarete gelebilirdi? Peki, Rüya'ya çok selâm söyleyebilir miydi?

ON İKİNCİ BÖLÜM ÖPÜŞ

"İbn'i Rüşd'ün anti-mnemonicler ya da hafızayı zayıflatan şeyler sınıflandırmasına gazete dergi okumak da uygun bir şekilde eklenebilirse... "

Coleridge

Tam bir hafta önce, birisi sana selâm söyledi. "Tabii ki söylerim selâmını," dedim, ama arabaya binene kadar da unutmuşum. Selâmı değil, selâm söyleyen adamı. Üzülüyor da değilim hani buna. Bana kalırsa, akıllı bir koca, karısına selâm söyleyen bütün erkeklerin selâmını unutmalıdır. Çünkü ne olur ne olmaz.

Hele karınız ev kadınıysa: Çarşı pazarda gördüğü bakkalla çakkalın ve akraba çevresinin dışında, ev kadını denen talihsiz kişi zaten o bıktırıcı kocasından başka erkek de görmez hayatında. O zaman, biri ona selâm söylerse düşünür o ince kişiyi, buna vakti de olur. Gerçekten de incedir ya bu kişiler. Eskiden böyle bir gelenek mi vardı Allahaşkına? İnce kişiler olsa olsa kimliksiz, belirsiz bir hareme saygı yollardı o güzel eski zamanlarda. Eski tramvaylar daha iyiydi.

Evlenmediğimi, hiç evlenmediğimi, gazeteci olduğum için hiç evlenemeyeceğimi bilen okurlarım ilk cümleden başlayarak bir şaşırtmaca verdiğimi anlamışlardır.

Kimdi bu seslendiğim "sen"? Hokus-pokus! Yaşlı köşe yazarınız yavaş yavaş kaybettiği hafızasından sözedecek; benimle birlikte bahçemin solan güllerini koklamaya buyurun siz de gelin, anlarsınız. Ama fazla sokulmayın, iki adım ötede durun bakalım, da çok da aman aman bir şey olmayan yazı numaramızı, hilelerimiz anlaşılmadan rahat rahat yapalım.

Şöyle bir otuz yıl önce, gazeteciliğimin ilk yıllarında Beyoğlu muhabiriyken kapı kapı dolaşır haber yakalamaya çalışırdım. Pavyonlarda, esrar tüccarları, Beyoğlu gangsterleri arasında yeni bir

cinayet, intiharla biten bir aşk hikâyesi var mı diye bakar, otel otel gezer, İstanbul'a ünlü bir yabancı geldi mi, ya da ünlü bir yabancı diye okurlarına sunabileceğim ilgi çekici bir Batılı şehrimize uğradı mı diye, ayda bir, bir iki buçukluk toka ettiğim kâtiplerden kayıt defterlerini alır okurdum. O zamanlar dünya şimdiki gibi ünlülerle dolup taşmıyordu; hiçbiri gelmezdi İstanbul'a. Kendi ülkelerinde hiç tanınmadıkları halde, gazetemde ünlü diye tanıttıklarım da, gazetedeki resimlerini gördüklerinde, sonucu hep vefasızlık olan bir şaşkınlığa kapılmışlardır.

Aralarında biri, onun için gazetemde öngördüğüm şan ve şöhrete yıllar sonra gerçekten ülkesinde ulaştı da: Ünlü kadın modacısı filanca dün şehrimizdeydi, diye ben haberi geçtikten yirmi yıl sonra, gerçekten ünlü bir Fransız -ve egzistansiyalist- modacısı oldu, ama bana bir teşekkür yok; Batılı nankördü.

Vasıfsız ünlüler ve yerli gangsterlerle (şimdi bunlara Mafya deniyor) uğraştığım o günlerin birinde, ilginç bir haber olabilecek ihtiyar bir eczacıyla tanıştım.

Bu adam, benim şimdi çektiğim uykusuzluk ve hafıza kaybı hastalıklarının ikisine de yakalanmıştı. Bu iki hastalığın yan yana gelmesindeki korkunç yan, biriyle (uykusuzluk sonucu fazla zaman) ötekini (hafıza eksikleri) kapatacağınızı sanırken, tam tersi olmasıdır bunun: Uykusuzluk gecelerinde, tıpkı benim gibi, anıları ihtiyardan öyle bir kaçıyormuş ki, bir türlü geçmeyen zamanın ve gecenin ortasında, kimliksiz, kişiliksiz, kokusuz, renksiz bir dünyada, o zamanlar yabancı dergilerden çeviri yazılarda sözü çok edilen "Ay'ın öteki yüzünde" yapayalnız olduğunu sanıyormuş adam.

İhtiyar, hastalığını benim gibi yazı yazarak tedavi edeceğine, eczanesinin laboratuvarında bir ilaç icat etmişti. Benimle birlikte, bir de, bir akşam gazetesinden esrarkeş bir muhabirin katıldığı iki kişilik (eczacıyla birlikte üç ediyorduk) basın toplantısında, kamuoyuna tanıttığı pembe renkli sıvısını şişesinden bir bardağa gösterişle doldurup doldurup içtikten sonra, gerçekten yıllardır aradığı uykusuna kavuşmuştu da. Uykusu kadar hafızasının cennet anılarına da kavuştu mu, ihtiyar eczacı hiç uyanmadığı için, bir Türk,

en sonunda bir şey icat etti heyecanına kapılan kamuoyu bunu hiç öğrenemedi.

Karanlık bir gün, sanırım iki gün sonra, gittiğimiz cenazesinde, hatırlamak istediği şeyin ne olduğunu düşünmüştüm hep. Hâlâ da düşünürüm: Hafızamızın, biz yaşlandıkça fazla yük taşımak istemeyen huysuz bir yük hayvanı gibi attığı ağırlıklar en sevmediği yükler midir, en ağırları mı, yoksa en kolay düşenler mi?

İstanbul'un en güzel köşelerindeki küçük odalarda tül perdeler arasından süzülen güneş ışığının gövdelerimize nasıl vurduğunu ben unuttum. Gişedeki soluk Rum kızına âşık olarak deliren bilet karaborsacısının, hangi sinemanın kapısında çalıştığını unuttum. Gazeteniz için rüyalarınızı yorumlarken, benimle aynı rüyaları gören sevgili okuyucularımın adlarını ve onlara mektupla yolladığım esrarı çoktan unuttum.

Yıllar sonra, köşe yazarınız, o kayıp zamana yeniden bakarken, geceyarısı uykusuzluk içinde tutunacak bir dal ararken, aklına İstanbul sokaklarında geçirdiği korkunç bir gün geliyor: Bir keresinde bütün gövdemi, bütün ruhumu sonuna kadar kaplayan bir öpüşme isteğine kapılmıştım.

Eski sinemaların birinde, bir cumartesi öğleden sonra, belki sinemadan da eski bir Amerikan dedektif filmini (Kızıl Fener) seyrederken pek de uzun olmayan bir öpüşme sahnesi görmüştüm. Siyah beyaz filmlerdeki Öteki öpüşme sahnelerinden farkı olmayan ve bizim sansürcüler tarafından dört saniyeden fazlası kesilmiş sıradan bir öpüşme sahnesiydi, ama nasıl oldu bilmiyorum, bir kadınla aynı şekilde, dudaklarını onun dudaklarına bastırarak, evet, bütün gücümle bastırarak öpüşme isteği öyle bir şekilde yükseldi ki içimde, mutsuzluktan tıkanacak gibi oldum. Yirmi dört yaşındaydım, ama daha kimseyle dudaktan öpüşmemiştim. Hayır, kerhanelerde kadınlarla yatmamış değildim hiç, ama o kadınlar hiç öpüşmedikleri gibi, ben de istemezdim onların dudaklarını öpmeyi. Caddeye çıktığımda film bitmemişti; şehrin bir yerinde bir yerde, benimle öpüşmek isteyen bir kadın beni bekliyormuş gibi bir sabırsızlık ve telâş vardı üzerimde. Tünele kadar koşturur gibi yürüdüğümü, sonra

gerisin geri hızla Galatasaray'a döndüğümü ve umutsuzca, karanlıkta bir şey aranır gibi, bir yüzün anısını, bir gülümseyişi, bir kadın hayâlini çıkarmaya çalıştığımı hatırlıyorum.

Öpüşebileceğim hiçbir tanıdık, hiçbir akraba yoktu; bir sevgili bulabilme umudu hiç yoktu; sevgilim olabilecek bir kimseyi tanımıyordum ki hiç! Sanki kalabalık şehir bomboş gibiydi. Ama, gene de, Taksim'e gelir gelmez, bir otobüse binmiş buldum kendimi. Ana tarafımdan uzak bir akraba ailesi, babam bizi terkettiği yıllarda bize ilgi göstermişti; benden iki yaş küçük ve o zamanlar birkaç kere dokuz taş oynadığım bir kızları vardı. Bir saat sonra, ta Fındıkzade'deki evlerine varıp kapılarını çaldığımda, öpmeyi hayâl ettiğim kızın çoktan evlendiğini hatırladım. Bugün ikisi de rahmetli olan anneyle baba beni içeri buyur ettiler. Biraz şaşırmışlar, yıllar sonra neden geldiğimi anlayamamışlardı. Şundan bundan konuşarak (gazeteci olmam bile ilgilerini çekmiyordu: Dedikoduculuk gibi aşağılık bir meslekti bu onlar için), radyodaki futbol maçını dinleyerek çay içtik, simit yedik. Akşam yemeğine de kalmamı bekliyorlardı iyi niyetle, ama birden birşeyler mırıldanarak kendimi dışarı attım.

Dışarı çıktığımda, soğuk havayı hissettiğimde, öpüşme isteği bütün şiddetiyle içimde alev alev yanıyordu hâlâ: Sanki tenim buz gibi, ama etim ve kanım alevler içinde olduğu için, derin, dayanılmaz bir huzursuzluk duyuyordum. Eminönü'nden vapura binip Kadıköy'e geçtim. Mahallesindeki öpüşken bir kızın (yani evlenmeden önce öpüşen bir kızın) maceralarını anlatan bir lise arkadaşım vardı.

Fenerbahçe'ye onun evine yürürken, o kız olmasa bile, arkadaşım onun gibi başkalarını bilir, diye düşünüyordum. Arkadaşımın bir zamanlar oturduğu yerde, karanlık ahşap konaklar ve servi ağaçlarının çevresinde dört döndüm, ama evini bulamadım. Bugün çoktan hepsi yıkılmış o ahşap yapılar arasında yürürken bazı aydınlık pencerelere bakıyor ve evlenmeden önce öpüşen kızın orada oturduğunu hayâl ediyordum. "İşte, benimle öpüşecek kız orada!" diye düşünüyordum bir pencereye bakarak. Aramızda çok bir uzaklık yoktu, bir bahçe duvarı, kapı, ahşap merdivenler, ama ulaşamıyordum ona; öpüşemiyordum; herkesin bildiği o esrarlı,

tuhaf, inanılmaz ve rüya kadar yabancı ve sihirli şey, o korkutucu ve çekici şey o an ne kadar yakın ve ne kadar da uzaktı!

Yeniden Avrupa yakasına dönerken, vapurda gördüğüm kadınlardan birini zorla ya da bir an bir yanlışlık olmuş gibi yaparak öpsem ne olur diye düşündüğümü hatırlıyorum, ama ince eleyip sık dokuyacak gibi olmadığım halde, çevremde öyle bir yüz göremiyordum. Hayatımın başka dönemlerinde de İstanbul kalabalıkları içersinde soluk alıp verirken umutsuzluk ve acıyla şehrin boş, bomboş olduğu duygusuna kapıldığım zamanlar olmuştur, ama hiçbir zaman bu duyguyu o günkü gibi şiddetle hissetmemiştim. Üzeri nemle kaplı kaldırımlarda uzun uzun yürüdüm. Bu boş, bomboş şehire istediğini elde etmek için, başka bir zaman, şan ve şöhretle gelecektim elbette. O anda ise, köşe yazarınızın annesiyle oturduğu evine gidip, zavallı Rastignac'ı Türkçe çevirisinden anlatan Balzac'tan başka hiçbir tesellisi yoktu. Ama kitapları, o zamanlar, kendi keyfim için değil, tam bir Türk gibi, ilerde bana yararı olacak şeyler diye görev duygusuyla okurdum.

İlerde yararı olacak şey ise şimdiyi hiç mi hiç kurtarmaz! Böylece, odama kapandıktan az sonra, sabırsızlık içinde dışarı çıktım. Banyonun aynasına baktığımı, insanın hiç olmazsa kendisini öpebileceğini düşündüğümü, aynaya bakarken filmdeki oyuncuları gözümün önüne getirdiğimi hatırlıyorum. Zaten o oyuncuların dudakları hiç gitmiyorlardı gözümün önünden (Joan Bennett, Dan Duryca). Ama kendimi bile değil, en fazla aynayı öpecektim; dışarı çıktım.

Annem, masaya oturmuş, kimbilir hangi uzak akrabanın zengin akrabasından aldığı patronlar ve şifon kumaş kesikleri arasında, bir düğün için gece elbisesi yetiştiriyordu. Ona birşeyler anlatmaya başladım. İlerde yapacağım şeyleri, başarılarımı, hayâllerimi çağrıştıran hikâyeler ve hayâller olmalıydı bunlar, ama annem kendini vererek beni dinlemiyordu. Anladım ki, ne anlatırsam anlatayım, önemli değildi; önemli olan bir cumartesi akşamı evde annemle oturup yârenlik etmemdi.

Bir öfke duymaya başladım. Saçları o akşam nedense bakımlı ve taralıydı, dudaklarına belli belirsiz bir boya sürmüştü; kiremit kırmızısı rengini hâlâ hatırladığım bir dudak boyası. Annemin dudaklarına, sık sık benimkine benzetilen ağzına bakarken kalakalmışım.

"Tuhaf tuhaf ne bakıyorsun öyle bana?" dedi korkuyla.

Uzun bir sessizlik oldu. Anneme doğru yürüdüm, ama iki adım sonra da durdum; bacaklarım titriyordu. Daha fazla yaklaşmadan, bütün gücümle bağırmaya başlamışım. Ne söylediğimi açık seçik hatırlayamıyorum şimdi; ama hemen, aramızda sık sık çıkan o korkunç kavgalardan biri başlamıştı. Komşular bizi dinliyor korkusu bir anda ikimizin de yüreğinden çıkmıştı. İnsanın karşısındakine her şeyi söyleyiverdiği o öfke ve özgürlük anlarından biriydi: Böyle durumlarda bir fincan kırılır ya da soba devriliverecekmiş gibi olur.

Zorlukla kendimi evden dışarı attığımda, şifon kumaşların, makaraların ve ithal toplu iğnelerin (ilk Türk toplu iğnesi 1976'da Atlı firmasınca üretilmiştir) arasında annem ağlıyordu. Geceyarısına kadar şehrin sokaklarında dolaştım durdum. Süleymaniye Camiinin avlusuna girdim, Atatürk Köprüsünden geçtim, Beyoğlu'na çıktım. Sanki ben, ben değildim; sanki bir çeşit öfke ve intikam ruhu beni izliyordu; sanki olmam gereken kişi peşimdeydi.

Beyoğlu'nda bir muhallebiciye oturmuştum; sırf kalabalık içersinde olmak için; ama cumartesi akşamının o sonsuzluk saatini doldurmaya çalışan benim gibi biriyle göz göze gelirim diye kimseye de bakmıyordum: Benim gibi olanlar, birbirlerini hemen tanır ve küçümserler çünkü. Az sonra, bir karı-koca bana yaklaştılar. Adam birşeyler anlatmaya başladı. Anılarımın arasındaki bu beyaz saçlı hayalet kimdi?

Fenerbahçe'deki evini bir türlü bulamadığım eski arkadaşmış. Evlenmiş, Devlet Demir Yolları'nda çalışıyormuş, saçları şimdiden beyazlamış, o yılları da çok iyi hatırlıyormuş. Yıllar sonra rastladığınız eski bir arkadaşınız, yanındaki karısı ya da ahbabına, kendi geçmişini ilginç gösterebilmek için, sizi çok ilginç buluyormuş, ortak ne anılarınız, ne sırlarınız varmış gibi yaparak sizi şaşırtır ya, o

da öyle yaptı bana, ama ben şaşırmadım. Yalnızca hayâli anıları daha da ilginç kılan o role, benim onun geçmişte bıraktığı sefil ve acıklı hayata hâlâ devam ettiğim oyununa girmedim.

Şekersiz, su muhallebimi kaşıklarken, çoktan evlendiğimi, çok iyi para kazandığımı, senin beni evde beklediğini, Chevrolet arabamı Taksim'e bırakıp, senin nazın üzerine buraya sana tavukgöğsü almaya geldiğimi, Nişantaşı'nda oturduğumuzu, onları arabamla yolum üzerinde bir yere bırakabileceğimi itiraf ettim: Teşekkür etti, hâlâ Fenerbahçe'de oturuyormuş çünkü. Meraklı olduğu için önce çekine çekine, sonra, senin "iyi bir aileden" olduğunu öğrenince de, iyi ailelere olan yakınlığını karısına kanıtlamak için soruşturdu: Fırsatı kaçırmadım ve seni hatırlaması gerektiğini söyledim. Memnuniyetle hatırladı.

Sana derin saygılarını yolladı. Elimde tavukgöğsü paketi muhallebiciden çıkarken önce onu, sonra filmlerden öğrenilmiş kibar Batılı havasıyla karısını da öptüm.

Ne tuhaf okurlarsınız siz, ne tuhaf ülke burası.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BAK, KİM GELDİ

"Çok eskiden rastlaşacaktık."

Türkân Şoray

Rüya'nın eski kocasının evinden çıktıktan sonra indiği ana caddede, Galip kendini alacak hiçbir araç bulamadı. Arada bir durdurulmaz bir kararlılıkla geçen şehirler arası otobüsleri hızlarını bile kesmiyorlardı. Bakırköy tren istasyonuna kadar yürümeye karar verdi. Bakkalların vitrin niyetine kullandıkları o döküntü buzdolaplarını hatırlatan tren istasyonuna varana kadar, kara bata çıka yürürken, sayısız kereler hayâlinde Rüya ile buluşmuş, her zamanki günlük hayatlarına dönmüşler, Rüya'nın çok basit ve anlaşılır olduğu anlaşılan 'terk' nedeni neredeyse unutulmuş, ama hayâllerinde yeniden başlayan günlük hayatta, eski kocayla karşılaşmasını Rüya'ya anlatamamıştı bir türlü.

Yarım saat sonra kalkan trende bir ihtiyar, Galip'e, kırk yıl önce gene aynı soğukluktaki bir kış gecesi yaşadığı bir hikâyeyi anlattı. Savaşın bize de bulaşmasını bekledikleri yokluk yıllarında, Trakya'da bir köyde bölüğüyle zor bir kış geçirmişti ihtiyar. Bir sabah gizli bir emir alınca, bütün bölük atlarına binip köyden ayrılmışlar, bütün bir gün süren uzun bir yolculuktan sonra İstanbul'a yaklaşmışlar, ama şehre girmemişlerdi: Haliç tepelerinde geceyi beklemişlerdi önce. Şehirde hayat iyice durunca karanlık sokaklara inmişler, karartılmış lambaların soluk ışığı altında, buzlu parke taşlarının üzerinde atlarını sessizce sürüp Sütlüce'deki salhaneye hayvanları teslim etmişlerdi.

İhtiyarın anlattığı kanlı kesim sahnelerini, atların bir bir devrilişini yayları, dışarı fırlamış koltuk gibi, iç organları dışarı sarkan, barsakları kanlı taşlara yayılıveren hayvanların şaşkınlığını, kasapların öfkesini, sırasını bekleyen atların yüzündeki hüzünlü bakışla, adi adımla şehirden suçlu gibi çıkan askerlerin yüzlerindeki

ifadenin nasıl birbirine benzediğini dinlerken Galip, trenin gürültüsü içersinde kelimeleri, heceleri zorlukla seçiyordu.

Sirkeci'de, istasyonun önünde hiçbir araç yoktu. Galip bir an, hana yürüyüp geceyi yazıhanesinde geçirmeyi düşündü, ama U dönüşü yapan bir taksinin kendisini almak için duracağını sezdi. Ama araba kaldırıma çok daha önce yanaşınca, siyah beyaz filmlerden çıkma, eli çantalı, siyah beyaz bir adam kapısını açıp içeri girdi. Yolcusunu aldıktan sonra, şoför Galip'in önünde de durdu, "beyefendiyle" birlikte onu Galatasaray'a bırakabileceğini söyledi. Galip taksiye bindi.

Galatasaray'da taksiden indiğinde siyah beyaz filmlerden çıkma adamla hiçbir şey konuşmadığı için pişmandı. Karaköy Köprüsüne bağlı ve lambaları yanan boş Boğaz vapurlarına bakarken Galip, adama şöyle diyebileceğini düşünmüştü: "Beyefendi, bir keresinde yıllar önce, gene böyle karlı bir gecede..." Sanki anlatmaya başlasaydı, başladığı rahatlıkla hikâyesinin sonunu getirebilir, adam da onu beklediği ilgiyle dinleyebilirdi.

Atlas Sinemasının az ilerisindeki bir kadın ayakkabıcısının vitrinine (Rüya'nın ayakları otuz yedi numaradır) bakarken, küçük ince bir adam Galip'e yaklaştı. Elinde kapı kapı dolaşan havagazı tahsildarlarının taşıdığı deri taklidi plastik çantalardan vardı. "Yıldızları sever misin?" diye sordu. Ceketini boynuna kadar düğmeleyerek palto niyetine giymişti. Galip, bulutsuz gecelerde, Taksim Meydanına teleskopunu kurup meraklılara yüz liraya yıldızları seyrettiren adamın bir meslektaşına rastladığını düşünüyordu ki, adam çantasından bir 'albüm' çıkardı. Galip adamın kendi eliyle çevirdiği sayfalarda bazı ünlü film yıldızlarımızın iyi kâğıda basılmış inanılmaz fotoğraflarını gördü.

Hayır tabii, fotoğraflar ünlü yıldızların değil, onların kıyafetlerini giyen, takılarını takan ve en önemlisi, pozlarını, duruşlarını, sigara içişlerini, dudaklarının yuvarlaklığını ya da öpecek gibi ileri uzanışını taklit eden benzerlerinin fotoğraflarıydı. Her yıldızın sayfasına, gazete manşetlerinden kesilmiş çarpıcı adıyla, magazin dergilerinden alınmış renkli bir fotoğrafı yapıştırılmış,

çevresine, yıldızın benzerinin aslına benzemeye çalıştığı çeşitli 'çekici' pozları eklenmişti.

Fotoğraflarla ilgilendiğini görünce, çantalı ince adam, Galip'i Yeni Melek Sinemasına çıkan dar ve boş sokağa çekip kendi eliyle karıştırsın diye albümü uzattı. Tavanından ince ipliklerle sarkıtılmış kesik kollar, bacaklar, eldivenler, şemsiyeler, çantalar, çoraplar sergilenen tuhaf bir vitrinin ışığında Galip, dans ederken çingene elbiseleri sonsuza kadar açılan, yorgun yorgun bir sigara yakan Türkân Şoray'ları; muz soyan, çapkınca kameraya bakan, pervasız bir kahkaha atan Müjde Ar'ları; gözünde gözlük, çıkardığı sutyenini diken, bulaşık yıkarken öne eğilen ve sonra dertli mahzun ağlayan Hülya Koçyiğit'leri dikkatle inceledi. Aynı dikkatle, kendisini inceleyen albüm sahibi, yasak kitap okuyan öğrencisini yakalayan öğretmenin kararlılığıyla albümü birden Galip'in elinden bir hamlede çekip çantasına tıkıştırdı. "Götüreyim mi seni onlara?"

"Neredeler?"

"Sen efendi adama benziyorsun, gel bakalım." Ara sokaklardan geçerlerken, Galip ısrarlı sorular üzerine bir seçim yapmak için, Türkân Şoray'dan hoşlandığını söyledi.

"Kendisidir!" dedi çantalı adam, sır verir gibi. "O da sevinecek, senden çok hoşlanacak."

Beyoğlu Karakolunun yanında, üzerinde 'Dostlar' yazan eski bir taş evin toz ve kumaş kokan ilk katına girdiler. Yarı karanlık odada, dikiş makineleri ya da kumaş yoktu, ama nedense Galip'in içinden "Dostlar Terzihanesi" demek geldi.

Yüksek ve beyaz bir kapıdan girdikleri ışıl ışıl ikinci oda, Galip'e pezevenge para vermesi gerektiğini hatırlattı.

"Türkân!" dedi adam, parayı cebine koyarken. "Türkân, bak İzzet geldi seni arıyor."

Kâğıt oynayan iki kadın gülüşerek dönüp Galip'e baktılar. Eski ve döküntü bir tiyatro sahnesini hatırlatan odada, borusu iyi çekmeyen sobalı mekânlara özgü o uykulu havasızlık, uykulu bir parfüm kokusu ve yorucu bir 'yerli-pop' müziğinin gürültüsü vardı. Bir

divanda ne bir yıldıza, ne de Rüya'ya benzeyen bir kadın, Rüya'nın polisiye roman okurken aldığı duruşla (bir bacağı divanın arkalığının üstünde) uzanmış bir mizah dergisini karıştırıyordu. Müjde Ar'ın Müjde Ar olduğu, gömleğinin göğsündeki Müjde Ar yazısından anlaşılıyordu. Garson kılığında yaşlı bir adam, televizyonda, İstanbul'un fethinin dünya tarihi içindeki önemini tartışan açık oturumcular karşısında uyuyakalmıştı.

Galip, saçları permalı ye blucinli genç bir kadını, adını unuttuğu bir Amerikan yıldızına benzetebildi, ama bu benzerliğe niyet edildiğinden emin değil pek. Öteki kapıdan giren bir adam, Müjde Ar' a yaklaşıp, yaşadıkları şeylere gazete manşetlerinde okuyunca inananlar gibi, gömleğinin üzerindeki yazılı adını ilk hecesini yutarak sarhoş ciddiyetiyle uzun uzun okudu.

Leopar elbiseli kadının Türkân Şoray olması gerektiğini Galip, kendisine yaklaşmasından ve yürüyüşündeki belli belirsiz bir ahenkten anladı. Belki de en çok o benziyordu aslına: Upuzun sarı saçlarının hepsini sağ omuzunun üstünde toplamıştı.

"Bir sigara içebilir miyim?" dedi hoşça gülümseyerek. Dudaklarına filtresiz bir sigara yerleştirdi. "Yakar mısınız?"

Galip çakmağıyla sigarayı yakınca, kadının başının çevresinde inanılmaz yoğunlukta bir duman oluştu. Müziğin gürültüsünün işitilmediği o tuhaf sessizlikte, sisler içinden beliren bir azizenin başı gibi, iri kirpikli gözleri ve başı dumanın içinden çıkınca, Galip hayatında ilk defa, Rüya'dan başka bir kadınla yatabileceğini düşündü. Kendisine "İzzet Bey" diyen memur kılıklı bir adama parayı verdi. Yukarı kata, dikkatlice döşenmiş bir odaya çıktıkları zaman, kadın elindeki bitmemiş sigarayı bir Akbank küllüğüne bastırıp paketinden bir yenisini çıkardı.

"Bir sigara içebilir miyim?" dedi sonra aynı ses ve edayla. Sigarayı aynı pozla dudaklarının kenarına yerleştirmiş aynı mağrur bakışla hoşça gülümsüyordu.

"Yakar mısınız?"

Başını gene aynı şekilde, göğüslerini gösterecek bir biçimde, hoş bir hareketle hayâli bir çakmağa doğru eğdiğini farkettiğinde Galip, bu sigara yakma jestinin ve kadının sözlerinin, Türkân Şoray'ın bir filminden çıktığını, kendisinin de aynı filmdeki baş erkek oyuncu İzzet Günay olması gerektiğini anladı. Sigarayı yakınca, kadının başı çevresinde gene aynı inanılmaz yoğunluktaki duman birikti ve iri kirpikli iri kara gözler, bu sisin içinde ağır ağır belirdiler. Ancak stüdyoda çıkarılabilecek bu kadar dumanı ağzıyla nasıl çıkarabiliyordu?

"Niye susuyorsun?" dedi kadın gülümseyerek. "Susmuyorum," dedi Galip.

"Anasının gözü gibi gözüküyorsun, ama saf mısın yoksa?" dedi kadın yapmacıklı bir merak ve öfkeyle. Aynı cümleyi aynı jestlerle bir daha söyledi. Çıplak omuzlarına kadar sarkan iri küpeleri vardı.

Sırtı kalçaya kadar açık leopar elbiseyi, pavyon kadınını oynayan Türkân Şoray'ın, yirmi yıl önce İzzet Günay'la başrolü paylaştığı 'Vesikalı Yarim' filminde giydiğini yuvarlak komodin aynasının kenarlarına iliştirilmiş 'lobi' fotoğraflarından anladığında, Galip, kadının ağzından Türkân Şoray'ın aynı filmde söylediği başka sözleri de işitmişti: (Mahzun ve şımarık bir çocuk gibi boynunu bükerek, çenesinin altında birleştirdiği ellerini birden açarak): "Uyunmaz ki şimdi; içince de canım eğlenmek ister." (Komşu çocuğu için meraklanan iyi teyze havasıyla): "İzzet, gel bende kal köprü kapanıncaya kadar!" (Birdenbire coşarak): "Kısmet seninleymiş, bugüneymiş!" (Hanımefendi gibi): "Tanıştığımıza memnun oldum, tanıştığımıza memnun oldum, tanıştığımıza memnun oldum..."

Galip kapının yanındaki sandalyeye geçmiş, kadın da filmdeki aslına oldukça benzeyen yuvarlak komodinin taburesine oturmuş, boyalı uzun sarı saçlarını tarıyordu. Aynanın kenarında bu sahnenin de fotoğrafı vardı. Kadının sırtı aslından güzeldi. Bir an aynada gördüğü Galip'e baktı.

"Çok eskiden rastlaşacaktık..."

"Çok eskiden de rastlaştık," dedi Galip, kadının aynadaki yüzüne bakarak.

"Okuldayken aynı sıralarda oturmazdık, ama sıcak bahar günlerinde sınıfta uzun tartışmalardan sonra pencere açıldığında, hemen arkasındaki kara tahtanın karasından aynalaşan camın içinde yansıyan yüzünü şimdiki gibi seyrederdim."

"Hmm... Çok eskiden rastlaşacaktık."

"Çok eskiden rastlaştık," dedi Galip. "İlk rastlaştığımızda bacakların o kadar ince, o kadar narin gözükmüştü ki bana, onların kırılıvereceğinden korkmuştun. Tenin sanki çocukken daha sertti de, büyüdükçe, ortaokuldan sonra renklenerek inanılmaz bir incelikle yumuşadı. Evin içinde oynamaktan kudurduğumuz sıcak yaz günlerinde, bizi bir plaja götürmüşlerse eğer, dönüş yolunda, ellerimizde Tarabya'dan aldığımız dondurmalarla yürürken, sivri tırnaklarımızla kollarımıza, üzerindeki tuzu kazıyarak harfler yazardık. İnce kollarının üzerindeki küçük tüyleri severdim. Güneş yanığıyla pembeleşen bacaklarını severdim. Başımın üzerindeki raftan bir şey almak için uzandığında yüzüne dökülüveren saçlarını severdim..."

"Çok eskiden rastlaşacaktık."

"Annenden alıp giydiğin askılı mayonun sırtında bıraktığı askı izlerini, sinirlendiğin zaman saçlarını dalgın dalgın çekiştirmeni, filtresiz sigara içerken ortanca ve baş parmaklarınla dilinin ucundaki tütün parçasını yakalayışını, film seyrederken ağzını açışını, kitap okurken elinin altındaki bir tabakta bulduğun leblebileri ve fındıkları farkında olmadan yeyişini, anahtarlarını kaybedişini, miyopluğunu kabul etmediğin gözlerini kısışını severdim. Gözlerini kısıp uzaktaki bir noktaya bakarken başka bir yere gittiğini, başka birşey düşündüğünü anlayınca seni endişeyle severdim. Aklının içindekilerin bildiğim kadarını ve daha çok da bilmediğim kadarını korkuyla korkuyla severdim, Allahım!"

Galip, Türkân Şoray'ın aynadaki yüzünde belli belirsiz bir endişe görerek sustu.

Kadın komodinin yanıbaşındaki yatağa uzandı.

"Hadi gel," dedi. "Hiçbir şey için değmez, hiçbir şey için, anlıyor musun?" Ama Galip kararsızlıkla oturuyordu. "Türkân Şoray'ını sevmiyor musun yoksa?" diye ekledi kadın, Galip'in gerçek mi, oyun mu olduğunu tam çıkaramadığı bir kıskançlıkla.

"Seviyorum."

"Gözlerimi kırpıştırışımı da severdin değil mi?"

"Severdim."

"Fıstık gibi Maşallah'da plaj merdivenlerinden inişimi, 'Vesikalı Yarim'de sigara yakışımı, 'Bomba Gibi Kız'da ağızlıkla sigara içişimi severdin değil mi?"

"Severdim."

"Hadi canım, gel o zaman."

"Daha konuşalım."

"Ne?"

Galip düşünüyordu.

"Adın ne senin, ne iş yaparsın?"

"Avukatım."

"Bir avukatım vardı," dedi kadın. "Bütün paramı aldı, ama kocamın elinden üstüme yaptığı arabayı alamadı. Araba benimdi, anladın mı benim, şimdi bir orospunun elinde: İtfaiye kırmızısı renginde 56 Chevrolet. Bana arabamı geri getiremiyorsa ben avukattan ne anladım? Kocamın elinden bana arabamı alabilir misin?"

"Alırım," dedi Galip.

"Alır mısın?" dedi kadın umutla. "Alırsın. Alırsın, ben de seninle evlenirim.

Beni bu hayattan kurtarırsın. Yani film hayatından. Artistlikten bıktım. Bu geri zekâlı millet artiste sanatçı değil, orospu diye bakıyor. Artist değilim ben, sanatçıyım, anlıyor musun?"

"Tabii... "

"Evlenir misin benimle?" dedi kadın neşeyle. "Evlenirsen arabamla gezeriz.

Evlenir misin? Ama beni sevmen gerek."

"Evlenirim." '

"Hayır hayır sen sor bana... Evlenir misin diye sor."

"Türkân, benimle evlenir misin?"

"Öyle değil! İçten, hissederek sor, filmlerdeki gibi! Önce ayağa kalk, bu soruyu hiç kimse otururken sormaz."

Galip, İstiklâl Marşını söyleyecekmiş gibi ayağa kalktı: "Türkân! Benimle, benimle, evlenir misin?"

"Ama ben bakire değilim," dedi kadın. "Başımdan bir kaza geçti benim."

"Ata binerken mi, tırabzandan kayarken mi?"

"Hayır, ütü yaparken. Gülüyorsun, ama ben daha dün duydum Padişahımızın senin boynunun vurulmasını emrettiğini. Evli misin?"

"Evliyim."

"Evliler de hep beni bulur zaten!" dedi kadın, 'Vesikalı Yarim' filminden çıkma bir havayla. "Ama önemli değil. Önemli olan Devlet Demir Yolları. Sence bu yıl hangi takım şampiyon olacak? Sence bu gidişat nereye? Sence askerler ne zaman bu anarşiye dur diyecek? Biliyor musun, saçlarını kestirsen daha iyi olur."

"Kişiliğimle ilgili şeyler söyleme," dedi Galip. "Ayıptır."

"Ama ne dedim şimdi ben?" dedi kadın yapmacık bir şaşkınlıkla, gözlerini kocaman kocaman açıp Türkân Şoray gibi kırpıştırarak. "Benimle evlenirsen arabamı kurtarır mısın, dedim. Hayır, arabamı kurtarırsan benimle evlenir misin, dedim. Plakasını vereyim: 34 CG 19 Mayıs 1919. Samsun'dan yola çıktı bütün Anadolu'yu kurtardı 56 Chevrolet."

"Bana Chevrolet'yi anlat!" dedi Galip.

"İyi ama, birazdan kapıya vururlar. Vizita bitiyor."

"Türkçesi ziyaret."

"Efendim?"

"Para önemli değil," dedi Galip.

"Bence de," dedi kadın. "56 Chevrolet'im tırnaklarımın kırmızısıydı, aynen bu renkte. Biri kırılmış değil mi? Belki Chevrolet'im de bir yere çarpmıştır. Kocam olacak o rezil, o orospuya hediye etmeden önce buraya hergün arabamla gelirdim.

Ama şimdi yalnızca yollarda görüyorum onu, yani arabayı. Bazan Taksim Meydanını dönerken görüyorum, içinde başka bir şoför oluyor, bazan Karaköy iskelesinde yolcu beklerken, gene başka bir şoför. Kan arabaya düşkün, her gün boyatıyor.

Bir gün bakıyorum Chevrolet'im kestane rengi olmuş, ertesi gün bu sefer nikelajlar, lambalar takılmış ve sütlü kahve renginde. Ertesi gün çiçeklerle bezenmiş, önüne bebek oturtulmuş pembe bir gelin arabası, derken, bir hafta sonra bir bakıyorum, karalara boyanmış, içinde de altı tane kara bıyıklı polis, olmuş mu sana bir polis arabası? Üzerinde 'polis' bile yazıyor, yanılmak mümkün değil. Tabii, her seferinde plaka numaraları da değiştiriliyor ki, anlamayayım."

"Tabii."

"Tabii," dedi kadın. "Polisler de, şoförler de karının kırıkları, ama benim boynuzlu kocam dünyayı mı görüyor? Bir gün beni öyle terketti gitti. Seni hiç öyle bırakıp gittiler mi? Bugün ayın kaçı?"

"On ikisi."

"Vakit nasıl geçiyor. Sen de beni bak hâlâ konuşturuyorsun. Yoksa özel bir şey mi istiyorsun. Söyle, seni sevdim, kibar adamsın, ne olacak. Çok paran var mı şimdi yanında, gerçekten zengin misin? Yoksa İzzet gibi bir manav mı? Hayır, bir avukat. Bana bir bilmece sor bakalım avukat bey... Peki, ben sana sorayım: Padişahla Boğaz Köprüsü arasında ne fark vardır?"

"Bilmiyorum."

"Atatürkle, Muhammed arasında?"

"Bilmiyorum."

"Çok kolay teslim oluyorsun!" dedi kadın. Kendini seyrettiği komodin aynasından kalkıp, Galip'in kulağına cevapları kıkırdayarak fısıldadı. Sonra kollarını Galip'in boynuna doladı. "Evlenelim," diye mırıldandı. "Kaf Dağı’na gidelim. Birbirimizin olalım! Başka birer insan olalım. Al beni, al beni, al beni."

Aynı oyun havası içinde öpüştüler. Rüya'yı hatırlatan bir şey var mıydı bu kadında? Yoktu, ama Galip hayatından da memnundu. Yatağa devrildiklerinde kadın Rüya'yı hatırlatan bir şey yaptı, ama tam Rüya gibi de yapmamıştı bunu. Rüya dilini ağzının içine sokunca, her seferinde, karısının bir anda, bambaşka biri olduğunu düşünerek kaygılanırdı Galip. Türkân Şoray'ın taklidi ise Rüya'nınkinden daha büyük ve daha ağır dilini, Galip'in ağzının içine bir çeşit zafer duygusuyla, ama tatlılıkla ve şaka yapar gibi sokunca, kollarının arasındaki kadının değil, Galip, kendisinin bambaşka biri olduğunu hissetti ve çok da heyecanlandı. Kadının bir oyun duygusuyla iteklemesiyle, yerli filmlerdeki o hiç gerçekçi olmayan öpüşme sahnelerinde olduğu gibi, alt alta üst üste, önce biri alta, sonra öbürü üste çıkarak, dönerek, büyük yatağın bir ucundan öbür ucuna yuvarlandılar. "Başımı döndürüyorsun!" dedi kadın orada olmayan bir hayâli taklit ederek ve başı gerçekten dönmüş gibi yaparak. Galip yatağın bu ucundan aynada kendilerini görebildiklerini anlayınca, bu tatlı yuvarlanma sahnesine neden gerek duyulduğunu anladı. Kadın kendini ve Galip'i soyarken, aynadaki görüntüyü seyrediyordu zevkle. Daha sonra, ikisi birlikte, sanki bir üçüncü kişiyi seyreder gibi ve jimnastik yarışmasında zorunlu hareketleri yapan yarışmacıyı değerlendiren jüri üyeleri gibi, belki onlardan biraz daha neşeyle, kadının hünerlerini aynada gözlerini doyura doyura tek tek seyrettiler. Daha sonra, Galip'in aynaya bakamadığı bir an, "İkimiz bir başka biri olduk," dedi kadın, yatağın sessiz yaylarıyla yaylanırken. "Kimim ben, kimim ben, kimim ben?" diye sordu, ama Galip işitmek isteyeceği cevabı vermedi ona: Kendini koyuvermişti. Kadının, "İki kere iki dört," dediğini, "Dinle, dinle, dinle!" diye mırıldandığını, ve belli belirsiz bir padişahtan, zavallı şehzadesinden, bir masal söyler

gibi, bir rüyayı anlatır gibi misli geçmiş zamanı kullanarak sözettiğini işitti.

"Ben sensem, sen de ben," dedi daha sonra giyinirlerken kadın, "ne çıkar bundan, sen ben olmuşsun ben de sen!" Kurnaz bir bakışla gülümsüyordu. "Türkân Şoray'ını sevdin mi?"

"Sevdim."

"Kurtar o zaman beni bu hayattan, kurtar beni, çıkar beni buradan, al beni, başka bir yere gidelim, kaçalım, evlenelim, yeni bir hayata başlayalım."

Hangi oyunun, hangi filmin parçasıydı bu? Galip kararsız kaldı. Belki de, kadının istediği de buydu. Galip'e evli olduğuna inanmadığını söyledi; evli erkekleri iyi tanırmış çünkü. Evlenirlerse, 56 Chevrolet'yi Galip kurtarmayı başarırsa, birlikte Boğaz gezintisine çıkacaklar, Emirgan’da kâğıt helvası alacaklar, Tarabya'da denize bakacaklar, Büyükdere'de yemek yiyeceklerdi.

"Büyükdere'yi sevmem," dedi Galip.

"O zaman boşuna bekliyorsun O'nu." dedi kadın. "Hiçbir zaman gelmeyecek O."

"Acelem yok!"

"Benim var," dedi kadın inatçılıkla. "Gelince O'nu tanıyamamaktan korkuyorum. O'nu herkesten sonra görmekten korkuyorum. Sona kalmaktan korkuyorum."

"O kim?" diye sordu Galip.

Kadın esrarlı bir şekilde gülümsedi. "Sen hiç film seyretmiyor musun, oyunun kurallarını bilmiyor musun? Böyle şeyleri ağzından kaçıranları bu memlekette sağ koyarlar mı? Ben yaşamak istiyorum."

Esrarengiz bir şekilde yok olan, büyük bir ihtimalle öldürülüp cesedi Boğaz'a atılan bir arkadaşının hikâyesini anlatırken, birisi kapıyı vurmaya başladı. Kadın sustu. Galip odadan çıkarken kadın arkasından fısıldadı:

"Hepimiz O'nu bekliyoruz, hepimiz, hepimiz O'nu bekliyoruz."

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM HEPİMİZ ONU BEKLİYORUZ

"Esrarlı şeyleri dehşetli severim."

Dostoyevski

Hepimiz O'nu bekliyoruz. Hepimiz yüzyıllardır O'nu bekliyoruz. Bazılarımız, Galata köprüsü üzerindeki kalabalıktan bunalıp Haliç'in kurşuni mavi sularına kederle bakarken; bazılarımız, Surdibi'ndeki iki göz odayı bir türlü ısıtmayan sobaya odun atarken; bazılarımız, Cihangir'in arka sokağındaki Rum apartmanının o hiç bitmeyen merdivenlerini çıkarken; bazılarımız ücra bir Anadolu kasabasında, meyhanede arkadaşlarla buluşma saati gelsin diye, İstanbul gazetesindeki bulmacayı çözerken; bazılarımız da, o gazetede sözü edilen ve resmi basılan uçaklara binmeyi, aydınlık salonlara girmeyi, güzel gövdelere sarılabilmeyi hayâl ederken, O'nu bekliyoruz. Ellerimizde yüz kere okunmuş gazetelerden katlanmış kese kâğıtları, en ucuz plastikle yapıldığı için, içindeki elmaları da sentetik bir kokuyla kokutan plastik torbalar, avuç içlerimizde ve parmaklarımızda morumsu izler bırakan pazar fileleri, çamurlu kaldırımlarda hüzünle yürürken de O'nu bekliyoruz. Cumartesi akşamları şişeleri ve camları kıran erkeklerle, dünya güzeli kadınların doyum olmaz maceralarını seyrettiğimiz sinemalardan, yalnızlık duygusunu arttıran orospularla yattığımız kerhanelerin sokağından, küçük saplantılarımız var diye acımasız arkadaşlarımızın bizimle alay ettiği meyhanelerden ve gürültücü çocukları bir türlü uyuyamadığı için radyolarındaki tiyatroyu bile tadını çıkararak dinleyemediğimiz komşu evinden dönerken, hepimiz O'nu bekliyoruz. Bazılarımız O'nun arsız çocukların sapanlarıyla sokak lambalarını kırdıkları arka mahallelerin karanlık köşelerinde ilk görüneceğini söylüyor, bazıları da Milli Piyango, Spor Toto, çıplak kadınlı dergi, oyuncak, tütün, prezervatif ve her türlü ıvır zıvır satan günahkârların dükkânlarının önünde. Nerede, ama nerede ilk görünürse görünsün, ister küçük çocukların günde on iki saat kıyma

yoğurduğu köfteci dükkânlarında, ister binlerce gözün tek bir isteğin bakışıyla yanarak tek bir göze dönüştüğü sinemalarda, ister melek kadar günahsız çobanların mezarlıklardaki servilerin büyüsüne kapıldığı yeşil tepelerde ilk ortaya çıksın, O'nu ilk gören talihlinin hemen tanıyacağını ve sonsuzluk kadar uzun ve bir göz kırpma kadar kısa süren bekleyişin sona erip, kurtuluş vaktinin geldiğinin hemen anlaşılacağını söylüyor herkes.

Kuran bu konuda yalnızca harfleri okumasını bilenler için açık ('El İsra' Suresinin 97. ayeti, 'Ez-Zümer' Suresinin Allah'ın Kuran'ı "birbirine benzer ve çift inzal" ettiğini söyleyen 23. ayeti vs.) Kuran'ın misinden üç yüz elli yıl sonra yazan Kudüslü Mutahhar İbn Tahir'in 'Başlangıç ve Tarih' adlı kitabına göreyse, bu konudaki tek kanıt, Muhammed'in "adı, görünüşü ya da işi benimkini tutan birinin yol göstereceği" yolundaki sözleri ya da bu ve benzeri hadislere kaynaklık eden öbür tanıkların şahitlikleri. Bundan gene üç yüz elli yıl sonra, Şiilerin Samarra'daki Hakim-ül Vakt Türbesinin yer altındaki mahzeninde, O'nun zuhur etmesinin törenlerle beklendiğini İbn Batuta'nın 'Seyahatname'sinde kısaca değindiğini biliyoruz. Otuz yıl sonra ise, Firuz Şah’ın kâtibine yazdırdığına göre, Delhi'nin sarı ve tozlu sokaklarında, O'nu ifşa edeceği harflerin esrarıyla birlikte bekleyen binlerce mutsuz varmış. Yine aynı yıllarda, İbni Haldun'un O'nun ortaya çıkışıyla ilgili hadisleri aşırı Şii kaynaklarından ayıklayarak tek tek ele aldığı 'Mukaddime'sinde, bir başka noktanın yeniden üzerinde durulduğunu biliyoruz: O'nunla birlikte Deccal'in, Seylan'ın ya da frenklerin anlayış ve diliyle söylersek Anti-Christ'in görüleceği ve o kıyamet ve kurtuluş gününde O'nun Deccal'i öldüreceği.

Şaşırtıcı olan şey ise, ücra bir Anadolu kasabasındaki evinde kurduğu bir hayâli bana yazan değerli okurum Mehmet Yılmaz'dan, ondan yedi yüz yıl önce, bu hayâli kurup 'Ankayı Mugrib'inde yazan İbn Arabi'ye, bizden bin yüz on bir yıl önce, O'nun kurtardıklarını peşine takıp İstanbul'u Hristiyanlardan fethedeceğini rüyasında gören filozof El Kindi'den, çok sonraları gerçekleşen bu rüyanın bir arka sokağında, Beyoğlu'ndaki bir manifaturacı dükkânında makaralar, düğmeler ve naylon çoraplar arasında, O'nun düşünü

kuran tezgâhtar kıza kadar, herkesin büyük kurtarıcıyı düşlerken ve beklerken O'nun yüzünü bir türlü hayâl edememesi.

Oysa Deccal'i çok iyi hayâl edebiliyoruz: Buhari'nin 'Enbiya'sına göre, Deccal tek gözlü ve kızıl saçlıdır, 'Hacc'ına göre, yüzünün üzerinde kim olduğu yazılıdır; Tayalisi'ye göre kalın boyunlu olan Deccal, ondan bin yıl sonra, İstanbul'da hayâl kuran Hoca Nizamettin Efendi'nin 'Tevhid'ine göre ise kırmızı gözlü ve kemiklidir. Benim ilk gazetecilik yıllarımda Anadolu'da çok okunan Karagöz gazetesindeyse, bir Türk cengâverinin serüvenlerinin anlatıldığı çizgi romanda, Deccal, yılık ve çarpık ağızlı çizilirdi. Henüz fethedilmemiş Konstantinopolis'in dilberleriyle sevişen cengâverimizin, inanılmaz hileleriyle boğuştuğu (bazılarını ressama ben önerirdim) Deccal, geniş alınlı, iri burunlu ve bıyıksızdı. Deccal'in hayâl gücümüzü bu kadar hareketlendirmesine karşılık, hepimizin beklediği kurtarıcıyı, O'nu bütün renkleriyle canlandırabilen tek yazarımız Doktor Ferit Kemal'in eseri 'Le Grand Pacha'yı Fransızca yazıp, ancak 187O'te Paris'te yayımlayabilmesini bazılarımız edebiyatımız için bir kayıp olarak görüyorlar.

O'nu bütün gerçekliğiyle tasvir eden bu tek eseri, 'Le Grand Pacha'yı Fransızca yazıldığı için Türk edebiyatının bir parçası olarak görmemek ne kadar yanlışsa, 'Şadırvan' ya da 'Büyük Doğu' gibi Doğucu dergilerde, bazılarının bir eziklik duygusuyla, Rus romancısı Dostoyevski'nin 'Karamazov Kardeşler'indeki Büyük Engizitör parçacığının bu küçük risaleden yürütüldüğünü ileri sürmeleri de o kadar acıklıdır. Doğu'dan Batı'ya, ya da Batı'dan Doğu'ya yürütülmüş eserler efsanesi, bana hep şu düşüncemi hatırlatır: Dünya dediğimiz rüyalar âlemi, bir uykudagezerin şaşkınlığı içinde kapısından giriverdiğimiz bir evse eğer, edebiyatlar da, alışmak istediğimiz bu evin odalarına asılmış duvar saatlerine benzerler. Şimdi:

1. Bu düşler evinin odalarındaki tıkırtılı saatlerin birinin doğru ya da yanlış olduğunu söylemek saçmadır.

2. Odalardaki saatlerden birinin öbüründen beş saat ileri olduğunu söylemek de saçmadır, çünkü aynı saatin yedi saat geri olduğu sonucu da aynı mantıkla çıkarılabilir.

3. Saatlerden biri dokuzu otuz beş geceyi gösterdikten her hangi bir süre sonra, evdeki başka bir saatin dokuzu otuz beş geçeyi göstermesinden, ikinci saatin birincisini taklit ettiğini sonucunu çıkarmak da saçmadır.

Sayısı iki yüzü aşan mutasavvıfane kitap yazan İbn Arabi, İbn Rüşd'ün Kurtuba'daki cenazesinde bulunmadan bir yıl önce Fas'taydı ve Kuran'ın yukarıda sözünü ettiğim (dizgici şimdi sütunun üstündeysek "yukarıda" değil "aşağıda" yaz!) 'El İsra Suresi'nde anlatılan, Muhammed'in bir gece Kudüs'e götürülüp oradan merdivenle (Arapçası Miraç) göğe çıkması, Cenneti, Cehennemi iyi bir seyretmesi hikâyesinden (rüyasından) ilhamla bir kitap yazıyordu. Şimdi, İbn Arabi'nin rehberi eşliğinde göğün yedi katını nasıl dolaştığını, oralarda gördüklerini, rastladığı Peygamberlerle neler söyleştiklerini anlatışına ya da bu kitabı tam 35 yaşında (1198) yazışına bakıp, Nizam adlı bu rüyalardan çıkma kızın doğru, Beatrice'in yanlış; ya da İbn Arabi'ni doğru, Dante'nin yanlış; ya da 'Kitab al İsra ile Makam al Asra'nın doğru, 'Divina Commedia'nın yanlış olduğuna hükmetmek, demin sözünü ettiğim birinci cins saçmalığa örnektir.

Endülüslü filozof İbn Tufeyl'in ıssız adaya düşen bir çocuğun doğayı, nesneleri kendisine emziren bir geyiği, denizi, ölümü, gökleri ve 'ilahi gerçekleri' tanıyarak, orada tek başına yıllarca yaşayışını ta on birinci yüzyılda kaleme almasına bakıp, Hayy İbn Yakzan'ın Robinson Cruzoe'dan altı yüz yıl ileri olduğuna karar vermek; ya da ikincisinin eşyaları ve araçları daha ayrıntıyla anlatmasına bakıp İbn Tufeyl'in Daniel De Foe'dan altı yüzyıl geri olduğunu söylemek de ikinci cins saçmalığa örnektir.

Üçüncü Mustafa devri şeyhülislâmlarından Hacı Veliyyüdin Efendi, 1761 yılı Mart ayında, bir cuma akşamı evine gelip yazı odasındaki muhteşem dolabı gören geveze bir dostunun, "Hoca Efendi, dolabın da aklın kadar karışıkmış!" yolundaki saygısız ve münasebetsiz sözü üzerine, ani bir ilhama kapılıp, hem aklında, hem de ceviz dolabında her şeyin yerli yerinde olduğunu, ikisini birbirine benzeterek kanıtlayan uzun bir mesnevi yazmaya başlamış. Bu eserde, iki kapaklı, dört gözlü ve on iki çekmeceli Ermeni işi o

şahane dolapta olduğu gibi, aklımızın içinde de, saatleri, mekânı, sayıları, kâğıtları ve bugün 'nedensellik', 'varlık', 'zorunluluk' dediğimiz nice ıvır zıvırı saklayan on iki göz olduğunu Alman Filozof Kant'ın saf aklın on iki kategorisini sıraladığı o ünlü eserini yayımlayışından yirmi yıl önce göstermesine bakıp, Almanın onu taklit ettiği sonucunu çıkarmak da üçüncü cins saçmalığa örnektir.

Doktor Ferit Kemal, hepimizin beklediği büyük kurtarıcıyı, O'nu bütün canlılığıyla resmederken, yüz yıl sonra soydaşlarının kendisine bu türden saçmalıklarla yaklaşacağını bilseydi şaşmazdı; çünkü bütün hayatı kendisini bir rüyanın sessizliğine bırakan bir ilgisizlik ve unutuluş halesiyle çevriliydi zaten. Bugün, onun hiçbir fotoğrafta göremediğimiz yüzünü, bir rüyadagezerin hayâletimsi yüzü gibi düşleyebiliyorum ancak: Bir esrarkeşti. Kendisi gibi, Paris'teki birçok hastasını afyonkeş ettiğini Abdurrahman Şerefin 'Yeni Osmanlı'lar ve Hürriyet' adlı küçültücü çalışmasından çıkartıyoruz. 1866'da, -evet, Dostoyevski'nin ikinci Avrupa yolculuğundan bir yıl önce- belli belirsiz bir isyan ve hürriyet duygusu yüzünden Paris'e gitmiş, Avrupa'da yayımlanan Hürriyet ve Muhbir gazetelerinde bir iki makalesi çıkmış, ama Jöntürkler sarayla uzlaşıp tek tek İstanbul'a dönerlerken, o Paris'te kalmış. Başka bir iz yok.

Kitabının önsözünde Baudelaire'in 'Paradis Artificiels'inden sözettiğine göre, benim çok sevdiğim De Quincey'den haberliydi belki; belki de, afyonla deneylere de girmişti; ama O'nu anlattığı sayfalarda bu deneylerin değil, tam tersi, bugün bizim ihtiyacımız olan kuvvetli bir mantığın izleri görülüyor. Bu yazıyı, bu mantığı tartışmak, silahlı kuvvetlerimizin yurtsever subaylarına 'Le Grand Pacha'daki karşı durulmaz düşünceleri tanıtmak için yazıyorum.

Ama bu mantığı anlamak için, önce kitabın havasına girmek gerekiyor. Mavi ciltli, 1861'de Paris'de yayımcı Poulet-Malassis tarafından kalınca bir saman kâğıda basılmış bir kitap düşünün. Yalnızca doksan altı sayfa. Bir Fransız ressama (De Tennielle) çizdirilmiş, o zamanın İstanbul'undan çok, bugünün taş binalı, kaldırımlı, parke kaplı İstanbul sokaklarına benzeyen, o zamanki taş hücrelerden ve ilkel işkence aletlerinden çok, bugünkü beton fare

deliklerini ve askılı, manyetolu işkence aletlerini hatırlatan çevrelerin, eşyaların ve gölgelerin resimlerini düşünün.

Kitap, bir geceyarısı, İstanbul'un arka sokaklarından birini tasvirle açılıyor. Bekçilerin kaldırımları döğen bastonlarından ve uzak mahallelerde birbirleriyle boğuşan köpek çetelerinin ulumalarından başka hiçbir ses yok. Ahşap evlerin kafeslerle kaplı pencerelerinden hiçbir ışık sızmıyor. Bir soba borusundan çıkan belli belirsiz bir duman, damların, kubbelerin üstüne inmiş incecik sise karışıyor. Bu derin sessizlik içinde, boş kaldırımlarda yürüyen ayak sesleri duyuluyor. Herkes bir müjde gibi duyuyor bu tuhaf, yeni, beklenmedik ayak seslerini; hırka üzerine hırka giyip soğuk yataklarına girmeye hazırlananlar da, kat kat yorganlar altında rüya görenler de.

Ertesi gün ise, gecenin kasvetinden uzak güneşli bir şenliktir. Herkes O'nu tanımış, herkes O'nun O olduğunu anlamış, herkes karamsarlık zamanlarında hiç bitmeyeceğini sandığı acılarla yüklü sonsuzluk saatinin dolduğunu kavramıştır.

Bu bayram havası içinde dönen atlıkarıncalar, barışan eski düşmanlar, elma şekeri ve macun yiyen çocuklar, birlikte şakalaşan kadınlar ve erkekler, çalıp oynayanlar arasındadır O. Güzel günlere götüreceği, zaferden zafere koşturacağı mutsuzlar arasında yürüyen üstün bir Kurtarıcı'dan çok, kardeşleri arasında yürüyen bir ağabeydir O. Ama, bir kuşkunun gölgesi de vardır yüzünde; bir düşüncenin, bir sezginin. İşte o zaman, sokaklarda böyle düşünceli yürürken O, Grand Pacha'nın adamları O'nu yakalayıp şehrin taş kemerli soğuk zindanlarından birine tıkarlar. Geceyarısı, elinde bir kandil Grand Pacha O'nu hücresinde ziyarete gelir, bütün gece konuşur.

Kimdi Grand Pacha? Buna yazar gibi, ben de, okuyucunun kendi özgürlüğüyle karar vermesini istediğim için, bu çok kendine özgü kişinin adını bile büsbütün Türkçeye çeviremiyorum. Paşa olmasına bakıp bir büyük devlet adamı, bir büyük asker ya da büyük rütbeli herhangi bir asker olduğunu düşünebiliriz.

Sözlerindeki mantığın doğruluğuna bakıp, aynı zamanda bir filozof ya da bizde çok görülen ve kendinden çok devleti, milleti

düşünen kişilerde hissettiğimiz bir tür bilgeliğe erişmiş yüce bir kişi olduğunu da düşünebiliriz. Bütün gece o zindan hücresinde Grand Pacha anlatacak, O dinleyecektir. İşte Grand Pacha'nın O'nu susturan ve ikna eden mantığı ve sözleri:

1. Herkes gibi ben de hemen senin O olduğunu anladım (diye sözlerine başlar Grand Pacha). Bunu anlamam için yüzlerce, binlerce yıldır yapıldığı gibi, harflerin, rakkamların sırlarına, gökteki ya da Kuran'daki belirtilere, senin hakkında yazılmış kehanetlere başvurmama gerek kalmadı hiç. Kalabalığın yüzündeki sevinci ve zafer heyecanını görünce anladım senin O olduğunu. Şimdi, acıları ve kederi unutturmanı, kaybettikleri umudu vermeni, onları zaferden zafere koşturmanı bekliyorlar senden, ama sen bunları verebilecek misin onlara? Yüzyıllarca önce Muhammed mutsuzlara umut verebilmişti, çünkü kılıcıyla zaferden zafere koşturmuştu onları. Oysa, bugün imanımız ne olursa olsun, İslâmın düşmanlarının silâhları bizimkilerden çok daha güçlü. Hiçbir askeri başarı imkânı yok! Kendilerini 'O' diye tanıtan düzmece Mehdi'lerin Hindistan'da, Afrika'da İngilizlere, Fransızlara bir süre kök söktürmelerinden sonra, ezilip yok olmalarından, daha büyük yıkımlara yol açmalarından da belli değil mi bu? (Bu sayfalardan, yalnızca İslâmın değil, Doğu'nun Batı önünde büyük çaplı bir zafer kazanmasının da artık bir hayâl olduğunu gösteren askeri, iktisadi karşılaştırmalar var: Grand Pacha, Batı'nın zenginlik düzeyiyle Doğu'nun sefaletini gerçekçi bir siyasetçinin yapacağı gibi dürüstçe karşılaştırıyor ve O, bir şarlatan değil, gerçekten O olduğu için, çizilen bu iç karartıcı resmi sessizce ve hüzünle onaylıyor.)

2. Ama bu içler acısı sefalet, mutsuzlara bir zafer umudu verilemeyeceği anlamına gelmez tabii (diye devam ediyor Grand Pacha sözlerine, vakit geceyarısını çok geçmişken). Yalnızca 'dış' düşmanlarımıza karşı savaş açamayız. Ama ya içerdekiler? Bütün sefaletin, acılarımızın kaynağı içimizdeki günahkârlar, tefeciler, kan içiciler, zalimler ya da öyle oldukları halde sureti haktan gözükenler olmasın sakın? Mutsuz kardeşlerine bir zaferin ve mutluluğun umudunu yalnızca içimizdeki düşmana karşı açacağın savaşla verebileceğini sen de görüyorsun değil mi? O zaman, bu savaşın

kahraman askerlerle, gazilerle değil, muhbirlerle, cellâtlarla, polisle, işkencecilerle birlikte verilecek bir savaş olduğunu da görüyorsun demektir. Umutsuzlara sefaletin sorumlusu olan bir suçlu göstermeli ki, onun başının ezilmesiyle cennetin yeryüzüne ineceğine inanabilsinler. Bizim son üç yüz yıldır yaptığımız da yalnızca budur. Kardeşlerimize umut verebilmek için aralarındaki suçluları gösteriyoruz onlara. Onlar da, ekmek kadar umut da istedikleri için inanıyorlar. Suçluların aralarında en zeki ve en dürüst olanları, her şeyin bu mantıkla yapıldığını gördükleri için, cezaları infaz edilmeden önce, varsa eğer, küçük suçlarını bire on katıp anlatıyorlar ki, mutsuz kardeşleri hiç olmazsa biraz daha umutlanabilsinler. Bazılarını af bile ediyoruz, aramıza katılıp suçlu avına çıkıyorlar. Kuran gibi, umut da, yalnız vicdani hayatımızı değil, bizim dünyevi hayatımızı da ayakta tutuyor: Umudu ve özgürlüğü, ekmeği beklediğimiz yerden bekleriz çünkü.

3. Senden beklenilen bütün bu güç işleri başarabilecek kadar kararlı, kalabalıklar içinden suçluları gözünü kırpmadan çekip çıkarabilecek kadar adil ve pek istemeden de olsa, onları işkenceden geçirebilecek kadar, bütün bu işlerin üstesinden gelebilecek kadar güçlü olduğunu biliyorum: Çünkü O'sun sen. Ama bu umutla ne kadar oyalayabileceksin bu kalabalıkları? Bir süre sonra, işlerin düzelmediğini görecekler. Ellerindeki ekmek büyümediği için senden aldıkları umut da tükenmeye başlayacak. O zaman, kitaba ve her iki dünyaya olan inançlarını kaybetmeye başlayacaklar gene; kendilerini, bir gün önce yaşadıkları derin karamsarlığa, ahlâksızlığa, ruhsal sefalete kaptıracaklar. En kötüsü, senden şüphelenmeye, senden nefret etmeye başlayacaklar. Muhbirler senin cellâtlarına ve çalışkan işkencecilerine seve seve teslim ettikleri suçlular için vicdan azabı duymaya başlayacaklar; polisler ve gardiyanlar yaptıkları işkencelerin anlamsızlığından öyle bir yorulacaklar ki, ne en son yöntemler oyalayacak onları, ne de senin onlara vermeye çalıştığın umut; darağaçlarından salkım salkım üzümler gibi sallandırılıveren talihsizlerin boşu boşuna kurban edildiğine karar verecekler. O kıyamet gününde, artık ne sana, ne senin onlara anlattığın hikâyelere inanacaklarını görüyorsundur. Ama daha kötüsünü de

görüyorsundur: Hep birlikte inanacakları bir hikâye kalmayınca, hepsi tek tek kendi hikâyesine inanmaya başlayacak, herkesin kendi hikâyesi olacak, herkes kendi hikâyesini anlatmak isteyecek. Kalabalık şehirlerin kirli sokaklarında, bir türlü çekidüzen verilemeyen çamurlu meydanlarında, milyonlarca sefil, başlarının çevresinde bir mutsuzluk halesi taşır gibi taşıdıkları kendi hikayeleriyle uykudagezerler gibi hüzünle gezinecekler. O zaman onların gözünde sen O değil, Deccal olacaksın artık, Deccal de sen! Bu sefer senin değil Deccal'in. O'nun hikâyelerine inanmak isteyecekler. Zaferle geri dönen ben ya da benim gibi biri olacak Deccal. O da bu mutsuzlara senin yıllardan beri onları kandırdığını, umut değil, onlara yalan aşıladığını, aslında O değil Deccal olduğunu söyleyecek. Belki buna da gerek kalmayacak, ya Deccal'in kendisi ya da yıllardır senin kendisini kandırdığına karar vermiş bir mutsuz, bir geceyarısı, karanlık bir sokakta tabancasının kurşunlarını senin bir zamanlar kurşun işlemez sanılan Ölümlü gövdene boşaltıverecek. Böylece, yıllarca onlara umut verdiğin ve yıllarca onları kandırdığın için, artık alışıp sevmeye başladığın çamurlu sokakların, kirli kaldırımların birinde, bir gece ölünü bulacaklar.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM KARLI GECENİN AŞK HİKÂYELERİ

"İşsiz güçsüz adamlarla masal, hikâye arayanlar"

Mevlâna

Sirkeci'den Galatasaray'a gelirken takside yanına oturduğu siyah beyaz filmlerden çıkmış adamı yeniden gördüğünde, Galip, Türkân Şoray benzerinin odasından yeni ayrılmıştı. Beyoğlu Karakolunun önündeydi, nereye gideceğine karar veremiyordu, mavi ışığı yanıp sönen bir polis arabası köşeyi dönüp kaldırıma yanaşınca bir an durakladı. Arabanın aceleyle açılan arka kapısından ite kaka çıkarılan adamı hemen tanıdı: İki polisin arasındaydı, üzerindeki o siyah beyaz filmlere yakışır hava kaybolmuş, gecenin lacivert ve suçlu renklerine uygun bir canlılık gelmişti yüzüne. Dudağının kenarında, karakolun cephesini her türlü baskına karşı ışıl ışıl aydınlatan lambaların parlak ışığının yansıdığı koyu kırmızı bir kan izi vardı, ama silmiyordu. Takside sıkı sıkıya sarıldığı iş adamı çantası polislerin birinin elindeydi, suçunu kabul etmişlerin tevekkülüyle önüne bakarak yürüyordu, ama hayatından da fazlasıyla memnun gibiydi. Karakolun dış merdivenlerinin önünde Galip'i görünce, bir an, tuhaf ve korkutucu bir keyifle baktı: "İyi akşamlar beyefendi!" "İyi akşamlar!" dedi Galip kararsızlıkla. "Kim o?" diye sordu polislerden biri Galip'i işaret ederek. Adamı iterek karakoldan içeri soktukları için, Galip konuşmanın devamını işitemedi.

Ana caddeye çıktığında, saat biri geçiyordu; karla kaplı kaldırımlarda hâlâ gelip geçenler vardı. "İngiliz Konsolosluğu'nun bahçesine paralel sokaklardan birinde," diye düşünüyordu Galip, "yalnız Anadolu'dan para yemeye gelen hacıağaların değil, okumuş yazmışların da gittiği sabaha kadar açık bir yer varmış!" Bu bilgileri, böyle yerlerden alaycı bir dil kullanıyormuş gibi yaparak söz eden sanat dergilerinden Rüya edinirdi.

Tokatlıyan Oteli'nin eski binasının önünde, Galip, İskender'le karşılaştı. Nefesinden bol bol rakı içtiği anlaşılıyordu: C'den gelen televizyoncu takımını Pera Palas'tan almış, "bir bin bir gece İstanbul'u yaptırmak" için onları gezdirmiş, (çöp tenekelerini karıştıran köpekler, esrar ve halı tüccarları, göbekli göbek dansözleri, pavyon kabadayıları vs.), arka sokakların birinde de bir pavyona götürmüş. Eli çantalı tuhaf bir adam anlaşılmayan bir kelime yüzünden kavga çıkarmış orada, onlarla değil, başkalarıyla, polisler gelip, adamı yaka paça götürmüşler, bir başkası da pencereden tırmanıp kaçmış, bu kargaşadan sonra da masalarına çevreden gelen başkaları da oturmuş ve böylece, isterse şimdi Galip'in de katılabileceği eğlenceli bir gece başlamış. Galip filtresiz sigara arayan İskender'le Beyoğlu'nda aşağı yukarı yürüdükten sonra, kapısında 'Gece Kulübü' yazan pavyona gitti.

Galip'i neşe, ilgisizlik ve gürültüyle karşıladılar. İngiliz gazeteciler arasındaki güzel bir kadın, hikâyesini anlatıyordu. Fasıl heyeti susmuş, numarasına başlayan hokkabaz, kutuların içinden kutular, o kutuların içinden başka kutular çıkarıyordu. Yardımcısı kızın bacakları çarpıktı, göbeğinin biraz altında 'sezaryen' ameliyatının dikiş izleri vardı. Galip kadının herhangi bir çocuğu değil, yalnızca elindeki uykulu tavşanı doğurabileceğini düşündü. Zati Sungur'dan yürütme 'kaybolan radyo' numarasından sonra, kutulardan gene kutular çıkmaya başlayınca pavyonda ilgi dağıldı.

Masanın öteki ucunda oturan İngiliz kadının anlattıklarını İskender Türkçeye çeviriyordu. Galip başını kaçırdığı hikâyenin anlamını kadının anlamlı yüzünden okuyabileceğine iyimserlikle inanarak dinledi. Hikâyenin geri kalan kısmından, bir kadının (hikâyeyi anlatan kadının kendisi diye düşündü Galip) kendisini dokuz yaşından beri tanıyan ve seven bir erkeği apaçık bir gerçeğe, bir dalgıcın getirdiği bir Bizans parasının üzerindeki belirli bir anlama inandırmak istediği, ama kadına duyduğu sevgiden başka bir şey göremeyen erkeğin gözlerinin, birlikte tanık oldukları bu sihire kapandığı, yalnızca, aşkının heyecanıyla şiirler yazabildiği anlaşılıyordu. "Böylece dalgıcın denizin dibinde bulduğu Bizans parası yüzünden, amca çocukları en sonunda evlenebilmişler. Ama

paranın üzerinde gördüğü yüzün büyüsüne inanan kadının hayatı bütünüyle değişirken, erkek hiç bir şey anlayamamış," dedi kadının dediklerini Türkçe söyleyen İskender. Bu yüzden, kadın ömrünün sonuna kadar tek başına kulede yaşamış. (Galip kadının erkeği terkettiğini düşündü.) Hikâyenin sonunun geldiği anlaşılınca uzun masada oturanların takındıkları 'insani duygular'a saygılı 'insancıl' sessizlik Galip'e saçma gözüktü. Güzel bir kadın, budala bir erkeği terketti diye herkesin kendisi gibi sevinmesini istemiyordu belki, ama 'güzel kadının' güzelliği yanında, yarısını dinlediği hikâyenin trajik (böyle gösterişli kelimeleri izleyen o yapmacıklı ve budalaca sessizliğe bürünmüşlerdi çünkü) ve acıklı sonu gülünçtü. Hikâyesini bitirdiğinde Galip anlatıcı kadının güzel değil yalnızca canayakın olduğuna karar vermek istedi. Bundan sonraki hikâyeye başlayan uzun boylu adamın, adını şurada burada daha önceleri işittiği bir yazar olduğunu Galip, İskender'in sözünden anladı.

Gözlüklü adam anlatacaklarının gene bir yazara ilişkin olduğunu söyleyerek dinleyicilerini bu yazarın kimliğini kendisininkiyle karıştırmamaları için uyardı. Yazar bunu, biraz utanan, biraz da sofradakilerle yakınlık kurmak ister bir tavırla söylerken, tuhaf bir şekilde gülümsediği için, Galip yazarın niyeti konusunda kararsız kalmıştı.

Yazarın anlattığına göre, uzun yıllar, kendi evinde, kendi başına, hiç kimseye göstermediği, gösterse de kimsenin yayımlamayacağı romanlar, hikâyeler yazmış bu adam. Saplantıyla bağlı olduğu işine (o zamanlar iş de değilmiş) kendini o kadar vermiş ki, yalnızlık yazar için bir tür alışkanlık olmuş: İnsanları sevmediği ya da hayatlarına itirazları olduğu için değil, kapalı kapı ardındaki yazı masasından bir türlü ayrılamadığı için insan içine çıkamıyormuş. Masasının başında yapayalnız yasaya yasaya, yazarın 'toplumsal hayat' alışkanlıkları öyle körelmiş ki, kırk yılın tekinde, insan arasına çıktığında, kalabalık içine girdiğinde şaşırıp bir köşeye çekilir, masasının başına döneceği saatleri beklermiş. Masasının başında hergün on dört saatten fazla zaman geçirdikten sonra, sabaha doğru günün ilk ezan sesleri şehrin minarelerinde ve tepelerinde birbiri arkasından duyulurken, yazar yatağına girer, onca yılda bir kere, o

da rastlantıyla görebildiği sevgilisini düşlermiş, ama bu kadını, herkesin sözünü ettiği cinsten bir 'aşk'la ya da 'cinsellik' duygusuyla değil, yalnızca yalnızlığın tersi olabilecek düşsel bir yoldaşlık özlemiyle hayâl edermiş. ‘Aşk'ı yalnızca kitaplardan anlayabildiğini, cinsellik konusunda ise fazla heyecanlı olmadığını söyleyen yazar, düşlediği bu olağanüstü güzel kadınla, yıllar sonra evlenmiş de. Tıpkı o sıralarda yayımlanan kitapları gibi, hayatında fazla bir değişiklik yapmamış bu evlilik. Gene günde on dört saati yalnız başına masasında oturarak geçiriyormuş yazar, gene hikâyelerindeki cümleleri sabırla, ağır ağır yeniden kuruyor, yeni hikâyeler için ayrıntılar düşlerken saatlerce masasının üzerindeki boş kâğıtlara bakıyormuş. Hayatındaki tek değişiklik, sabaha doğru girdiği yatağında, sessizce uyuyan güzel ve sessiz karısının gördüğü rüyalarla, kendisinin sabah ezanını dinlerken alışkanlıkla kurduğu düşler arasında hissettiği koşutlukmuş. Karısının yanında uzanıp hayâl kurarken artık yazara kendi düşleriyle karısınınkiler arasında bir ilişki var gibi geliyormuş. Tıpkı nefes alıp verişlerinde farkında olmadan kurulan ve alçakgönüllü bir müziğin iniş çıkışlarını hatırlatan ahenk gibi. Yaza yeni hayatından memnunmuş, uzun yalnızlık yıllarından sonra, başka birisinin yanında uyumak ona zor gelmiyormuş, güzel kadının nefesini dinleyerek hayâl kurmaktan, rüyalarının birbirine karıştığına inanmaktan hoşlanıyormuş.

Bir kış günü karısı, üzerinde fazla durulabilecek bir bahane göstermeden kendisini terkedince, yazar için zor günler başlamış. Sabah ezanını dinleyerek yattığı yatağında eskisi gibi düş kuramıyormuş bir türlü. Evliliğinden önce ve evliliği sırasında kolaylıkla kurup huzuruyla uyuduğu hayâller, istediği 'inandırıcılık' ya da 'parlaklık' düzeyine bir türlü çıkamıyormuş. İstediği gibi yazamadığı bir romandaki gibi, sanki düşlerinde sırrı ortaya çıkmayan, yazarı korkulu çıkmaz sokaklara sürükleyen bir yetersizlik, bir kararsızlık varmış.

Karısının kendisini terk ettiği ilk günlerde yazarın rüyalarındaki bu düşüklük öyle bir hale gelmiş ki, her zaman sabah ezanlarıyla uyuyabilen yazar, ilk kuşların ağaçlarda ötmesinden, martıların geceleri hep birlikte toplaştıkları şehrin damlarını terk etmesinden,

çöp kamyonuyla ilk belediye otobüsünün geçmesinden çok sonra bile, uyuyamıyormuş. Daha da kötüsü, düşlerindeki ve uykusundaki bu eksikliğin yazarın yazdığı sayfalarda da kendisini göstermesiymiş. Yirmi kere yeniden yazsa da, en basit cümleye bile istediği canlılığı veremediğini görüyormuş yazar.

Bütün dünyasını saran bu buhrandan çıkabilmek için yazar Çok emek vermiş, kendini yeni bir sıkı düzene sokmuş, eski düşlerinin ahengini bulabilmek için onları tek tek hatırlamaya zorlamış kendini.

Haftalar sonra, gene sabah ezanlarıyla huzurla uyuduğu bir uykunun hemen arkasından, uykuda yürür gibi kalkıp başına oturduğu yazı masasında istediği canlılık ve güzellikte cümleler yazmaya başlayınca buhrandan çıktığını anlamış, bunu başarabilmek için, farkında olmadan keşfettiği tuhaf bir hileye başvurduğunu da.

Karısının terkettiği kişi, istediği düşleri kuramadığı için yazar, önce kendi eski halini düşlüyormuş, yatağını kimseyle paylaşmayan, hayâlleri hiçbir güzel kadının rüyalarıyla karışmayan kendi eski halini. Geçmişte bıraktığı o kişiliği kararlılıkla ve o kadar yoğunlukla düşlüyormuş ki, sonunda hayâlini kurduğu o kişinin yerine geçiyor ve böylece onun hayâllerini kurmaya başlayarak huzurla uyuyabiliyormuş. Kısa bir süre sonra da bu ikili hayata alıştığı için hayâl kurmak ya da yazabilmek amacıyla kendisini zorlamasına bile gerek kalmamış. Aynı sigaralarla küllüğü doldurarak, aynı fincanla kahveler içerek bir başkası olup yazıyor, aynı yatakta, aynı saatlerde, kendi geçmişinin hayaletine bürünerek huzurla uyuyabiliyormuş.

Bir gün karısı, gene üzerinde fazla durulabilecek bir bahane göstermeden kendisine (eve demişmiş kadın) geri döndüğünde yazar için gene alışamadığı zor bir dönem başlamış. İlk terkedildiği günlerde düşlerinde başgösteren belirsizlik yeniden bütün hayatına sinmiş çünkü. Uğraşa uğraşa uyuduğu uykularından kâbuslarla uyanıyor, eski kimliğiyle de, yeni kimliğiyle de bir huzur bulamadan, ikisi arasında evinin yolunu şaşırmış bir sarhoş gibi boşu boşuna dolanıyormuş. Bu uykusuzluk sabahlarının birinde, yatağından

kalkıp, elinde yastık, yazı masasıyla kâğıtlarının durduğu kalorifer ve toz kokan odaya gitmiş yazar, oradaki küçük divana büzüşerek uzanınca, hemen derin bir uykuya dalmış. O sabahtan sonra, sessiz ve esrarlı karısının yanında, onun anlaşılmaz rüyalarıyla değil, hep orada, yazı masasıyla kâğıtlarının yanıbaşında uyumuş yazar. Uyanır uyanmaz, uykuyla uyanıklık arasında, yazı masasına oturup düşlerinin devamı gibi gözüken hikâyelerine huzurla devam edebiliyormuş, ama şimdi korktuğu başka bir derdi varmış.

Karısı kendisini terk etmeden önce, birbirlerinin yerine geçen, birbirlerinin benzeri iki adam üzerine, sonraları okuyucularının 'tarihi' dediği bir kitap yazmışmış. Huzurla uyuyabilmek, yazabilmek için, eski kişiliğinin hayaletine büründüğünde yazar, bu hikâyeyi yazan kişi oluyor, kendi geleceğini de, bu hayaletin geleceğini de yaşayamadığı için aynı heyecanla eski 'benzerler hikâyesini' yeniden yazarken buluyormuş kendini! Her şeyin her şeyi taklit ettiği, bütün hikâyelerin ve insanların kendilerinden başka şeylerin taklidi ve aslı olduğu ve bütün hikâyelerin başka hikâyelere açıldığı bu dünya, yazara bir süre sonra, o kadar gerçek gözükmeğe başlamış ki, bu kadar 'aşikâr' bir gerçekle yazılan hikâyelere kimsenin kanmayacağını düşünerek, kendisinin yazmaktan, okuyucularının inanmaktan hoşlanacağı gerçekdışı bir dünyaya girmeye karar vermiş. Bu amaçla, güzel ve esrarlı karısı yatağında sessizce uyurken, yazar, geceyarıları şehrin karanlık sokaklarında, lambaları kırık arka mahallelerinde, Bizans'tan kalma yeraltı dehlizlerinde, esrarkeş ve gariban kahvelerinde, meyhane ve pavyonlarında geziniyormuş. Şimdiye kadar gördükleri, ona 'şehrimizdeki' hayatın hayâl edilmiş bir dünya kadar gerçek olduğunu öğretmiş: Bu, âlemin bir kitap olduğunu, tabii ki, doğruluyormuş. Bu hayatı okumaktan, şehrin ona her an sunduğu yeni sayfalar içinde rastladığı yüzlere, işaretlere, hikâyelere baka baka her gün saatlerce yürüyüp köşe köşe sürtmekten o kadar hoşlanıyormuş ki, yatağında uyuyan güzel karısına ve yarıda bıraktığı hikâyesine hiç geri dönememekten korkuyormuş şimdi.

Aşktan çok yalnızlığın, hikâyenin kendisinden çok, hikâye anlatmanın üzerinde durduğu için, yazarın hikâyesi sessizlikle karşılandı. Galip, herkesin bir 'nedensiz terkedilme' hatırası olduğu

için, yazarın karısının onu neden terkettiğinin özellikle merak edildiğini düşündü.

Bundan sonraki hikâyeye başlayan konsomatris kadın, anlatacaklarının gerçek olduğunu birkaç kere tekrarlayıp "turist arkadaşlarımızın" da, bu önemli noktadan haberli kılındıklarından özellikle emin olmak istedi: Çünkü hikâyesinin yalnız Türkiye'ye değil, bütün dünyaya ibret olmasını istiyordu. Yakın tarihte, gene bu pavyonda başlıyordu hikâye. İki amca çocuğu, yıllar sonra, aynı pavyonda karşılaşıp çocukluk aşklarının yeniden alevlendirmişler. Kadın konsomatris, erkek de kabadayı (yani pezevenk, dedi kadın 'turistlere' dönerek,) olduğu için böyle durumlarda beklenileceği gibi aralarında erkeğin kızı vurmasına yol açacak bir 'namus' durumu da yokmuş.

O zamanlar pavyon da memleket gibi süt limanmış, gençler birbirlerini sokaklarda kurşunlamaz, öperler, bayramlarda birbirlerine bomba değil, şekerli paket yollarlarmış. Kızla oğlan da mutluymuşlar. Kızın babası aniden öldüğü için, aynı evde yaşar, ama ayrı yataklarda yatarlar, dört gözle evlenecekleri günü beklerlermiş.

O gün geldiğinde, kadın yanında bütün Beyoğlu'nun konsomatrisleri, boyanıp süslenir, kokular sürünürken, erkek düğün tıraşı olduktan sonra çıktığı ana caddede güzeller güzeli bir kadının ağına yakalanmış. Bir anda aklını başından alan kadın, onu Pera Palas'daki odasına götürdükten, doya doya da seviştikten sonra sırrını açıklamış: İran Şah'ıyla İngiliz Kraliçesi'nin piçiymiş bu bahtsız kadın. Kendisini bir zevk gecesinden sonra yüzüstü bırakan annesiyle babasından intikam alacak bir büyük planın parçası olarak Türkiye'ye gelmiş. Kabadayımızdan bir yarısı Milli Emniyet'te bir yarısı Gizli Polis Teşkilâtı'nda olan bir haritayı elde etmesini istiyormuş.

Tutkunun alevleriyle yanan delikanlı izin isteyip düğünün yapılacağı pavyona koşmuş; davetliler dağılmışmış, ama kız bir köşede ağlarmış. Önce onu avutmuş, sonra bir "milli dava"nın peşine düştüğünü söylemiş. Nikâhlarını ertelemişler, bütün pavyon kadınlarına, göbek dansözlerine, randevuculara, Sulukuleli

çingenelere haber salıp İstanbul batakhanelerine düşen polisleri tek tek elden geçirtmişler. Sonunda, iki parçasını da elde edip haritayı birleştirdiklerinde, kız, amcaoğlunun İstanbul'un bütün çalışkan kadınları gibi, kendisine de oyun oynadığını, İran Şahıyla İngiliz Kraliçesinin kızına aşık olduğunu anlamış. Sol göğsüne sakladığı haritayla birlikte, en düşük kadınlarla, en ahlaksız erkeklerin gittiği Kuledibindeki bir kerhanenin bir odasına kendini kederle sürgün edip gizlenmiş.

Amcaoğlu, cadaloz prensesin emriyle İstanbul'u karış karış aramağa başlamış. Aradıkça ama, aratanı değil, aradığını, herhangi bir kadını değil, aşkı, prensesi değil, çocukluğunun amca kızını sevdiğini anlamış. En sonunda bulduğu Kuledibindeki kerhanede, bir dikiz aynasından seyrettiği çocukluk aşkının, papyon kravat takan bir zengine karşı "saflığını korumak" için ne numaralar yaptığını görünce, kapıyı kırıp kızı kurtarmış. Kabadayının yüreği yanarak (yan çıplak sevgilisinin kaval çalışını) seyrettiği deliğe uydurduğu gözünün üstünde acıdan koskoca bir et beni çıkmış, bir daha da kaybolmamış. Aşklarının aynı nişanından kızın da sol memesinin altında varmış. Polisle birlikte Pera Palas'ı basıp cadaloz kadını yakaladıklarında ise, erkek yutan prensesin çekmecelerinden tek tek kandırıp siyasi kolleksiyonuna kattığı onbinlerce masum delikanlının çeşitli pozlarda çekilmiş çırılçıplak resimleri çıkmış. Ayrıca, bu geniş politik yelpazenin yanında, televizyonda anarşistlerle birlikte sergilenen kitaplardan yüzlercesi, orak çekiçli bildirilerle son ibne padişahın vasiyeti ve üzerine Bizans Haçı işlenmiş Türkiye'yi bölme planları da varmış. Polis, memlekete anarşiyi, tıpkı frengi belâsı gibi, bu kadının soktuğunu çok iyi biliyormuş bilmesine, ama kadının fotoğrafları arasında nice polisimizin de eli coplu, anadan doğma resmi çıktığı için, olay gazetelere geçmeden örtbas edilmiş.

Yalnızca, amca çocuklarının düğün haberinin bir fotoğrafla birlikte yayımlanmasına izin verilmiş. Bir köşesinden hikayecimizin bizzat kendisinin de, üzerinde yakası tilki kürkünden şık paltosu ve şu anda da taktığı inci küpeleriyle gözüktüğü bu fotoğraflı gazete kesiğini konsomatris çantasından çıkardı ve masada elden ele dolaştırılmasını söyledi.

Daha sonra, hikâyesinin bazı şüpheler, hatta yer yer gülümsemelerle karşılandığını gören kadın, öfkelenerek, anlattıklarının gerçek olduğunu söyleyip içeri seslendi: Prensesin kurbanlarıyla birlikte nice edepsiz fotoğrafını çeken fotoğrafçı da buradaydı. Pavyon kadını masaya yaklaşan kurşuni saçlı fotoğrafçıya, "misafirlerimizin" iyi bir aşk hikâyesi karşılığında hem fotoğraf çektireceklerini, hem de bolca bahşiş bırakacaklarını söyleyince yaşlı fotoğrafçı bir hikâyeye başladı:

Bundan en azından otuz yıl önce, küçük stüdyosuna uğrayan bir uşak, fotoğrafçıyı Şişli'de tramvay yolu üzerindeki evlerden birine çağırmış. Zengin eğlenceleri için daha uygun onca meslektaşı varken 'pavyon fotoğrafçısı' diye bilinen kendisinin neden arandığını merak ederek gittiği bu evde, fotoğrafçımızı karşılayan genç, güzel ve dul bir kadın, ona bir 'iş' teklifi yapmış: Yüklüce bir para karşılığında, her gece Beyoğlu pavyonlarında çektiği yüzlerce fotoğrafın birer kopyasını sabah kendisine bırakmasını öneriyormuş fotoğrafçıya.

Fotoğrafçı, biraz da meraktan kabul ettiği bu işin arkasında bir 'aşk hikâyesi' olduğunu sezerek, kumral saçlı, şehla gözlü kadının elinden geldiğince yakından izlemeye karar vermiş. İlk iki yılın sonunda, kadının daha önceden tanıdığı ya da resmini gördüğü belirli bir erkeği aramadığını anlamış, çünkü kadının her sabah elden geçirdiği yüzlerce fotoğrafın içinden arada bir seçip başka pozlarını, büyütülmüş fotoğraflarını istediği erkeklerin yüzleri de, yaşları da birbirini hiç tutmuyormuş. Daha sonraki yıllarda, biraz işbirliğinin verdiği yakınlık, biraz da sırdaşlığın verdiği güvenle, kadın, fotoğrafçıya açılmaya başlamış:

"Bu boş suratlıların, bu anlamsız bakışlıların, bu ifadesiz yüzlerin fotoğraflarını boşu boşuna bana getirme!" diyormuş. "Hiçbir anlam, hiçbir harf göremiyorum onlarda!" Belli belirsiz bir anlamı okuyabildiği (bu kelimeyi ısrarla kullanıyormuş kadın,) bir suratın öbür fotoğrafları ise, her seferinde kadını hayâl kırıklığına sürükler, o zaman hep şunu söylermiş: "Hüzünlülerin, mahzunların gittiği pavyonlar ve meyhanelerde bütün bulacağımız bu kadarsa, o iş

yerlerinde, o dükkân tezgâhlarında, o memur masalarında ne kadar, ne kadar boş bakıyorlardır allahım?"

İkisini de umutlandıracak bir-iki 'vaka'ya da hiç rastlamamış değillermiş ama: Bir keresinde, sonradan kuyumcu olduğunu öğrendikleri ihtiyar bir adamın kırış kırış yüzünde, üzerinde uzun uzun durduğu bir anlam okumuş kadın, ama çok eski ve çok durgunmuş bu anlam. Alnının kırışıkları ve göz altlarındaki harf zenginliği, hep kendini tekrar eden ve bugüne hiç ışık tutmayan kapalı bir anlamın son nakaratlarıymış yalnızca. Yaşadıkları güne işaret eden, gerilimli harflerle kıpır kıpır bir surata üç yıl sonra rastladıkları sıra, muhasebeci olduğunu öğrendikleri bu adamın fotoğraflarını büyütüp fırtınalı suratıyla heyecanlandıkları günlerin birinde, karanlık bir sabah, kadın, fotoğrafçıya bu muhasebecinin gazetelerde çıkan koskoca bir fotoğrafını göstermiş: "Zimmetine Yirmi Milyon Geçirdi." Suçluluğun, kural dişiliğin heyecanı bitince, gevşeyen muhasebecinin, bıyıklı polisler arasından okuyuculara huzurla bakan yüzü, kınalar sürülmüş kurbanlık bir koyununki kadar boşmuş artık.

Tabii ki sofrada oturanlar, asıl aşkın fotoğrafçıyla kadın arasındaki aşk olduğunu aralarında fısıldaşarak, kaş göz işaretleriyle anlaşarak çoktan karar vermişlerdi, ama 'aşk hikâyesi'nin sonunda, bambaşka bir kahraman vardı: Serin bir yaz sabahı, elindeki kalabalık bir pavyon masasının fotoğrafında, anlamsız suratlar arasında pırıl pırıl parıldayan o inanılmaz yüzü gördüğü an, kadın, on bir yıldır sürdürdüğü araştırmalarının hiç de boşa gitmediğine hemen karar vermiş. Aynı gece, gene pavyonda görüldüğü için bu harika ve genç yüzün, rahatlıkla çekilip büyütülen fotoğraflarında çok yalın, çok sade, çok açık bir anlam okunuyormuş: Aşk imiş bu anlam. Sonraları, Karagümrük'te küçük bir dükkânda saat tamirciliği yaptığını öğrendikleri otuz üç yaşındaki bu adamın, temiz ve açık suratında kelimenin üç 'yeni' harfi o kadar kolay okunuyormuş ki, kadın bu harflerin hiçbirini göremeyen fotoğrafçıya kör olduğunu söylemiş öfkeyle. Ondan sonraki günleri de, görücüye çıkacak bir gelin gibi titreyerek, yenilgiye mahkûm olduğunu daha baştan bilen bir âşık gibi peşinen acılar çekerek ve küçük bir umut ışığı gördüğü

zamanlarda da, gerçekleşebilecek bütün mutluluk ihtimâllerini kılı kırk yaran bir titizlikle hayâl ederek geçirmiş. Bir haftada, saatçinin çeşitli bahane ve hilelerle çekilmiş yüzlerce fotoğrafı kadının salonunun her köşesine asılmış.

Fotoğrafçının daha yakından, daha ayrıntılı fotoğraflar çektiği bir akşamdan sonra, inanılmaz yüzlü saat tamircisinin pavyondan ayağı kesilince, kadın deliler gibi olmuş. Fotoğrafçıyı saatçinin peşinden Karagümrük'e yollamış, ama dükkânında da, mahallelinin gösterdiği evinde de yokmuş adam. Bir hafta sonra, yeniden gittiğinde dükkân, 'devren satılık'mış, ev de boşaltılmış. Bundan sonra, fotoğrafçının artık yalnızca 'aşkı için' getirdiği fotoğraflarla kadın ilgilenmez olmuş, saatçinin dışında en ilginç yüzlere bile gözünün ucuyla olsun bakmıyormuş. Erken gelen o rüzgârlı sonbahar sabahlarının birinde, elinde kadını ilgilendirebilecek ilginç bir 'parça', kapısını çaldığı zaman, apartmanın her zaman meraklı kapıcısı, hanımefendinin adresi belli olmayan bir başka yere taşındığını zevkle söylediğinde, fotoğrafçı kederle hikâyesinin bittiğini sanmış: Artık geçmişi düşünerek kuracağı kendi hikâyesi başlıyormuş belki de.

Ama hikâyenin asıl sonunu, yıllar sonra, dalgın dalgın okuduğu bir gazetenin manşetinden çıkarmış: 'Suratına Kezzap Attı!'. Kezzap atan kıskanç karının ne adı, ne suratı, ne de yaşı Şişli'deki hanımefendininkini tutuyormuş; suratına kezzap atılan koca da saat tamircisi değil, haberin çıkış yeri olan bir Orta Anadolu kasabasında Cumhuriyet Savcısıymış. Dahası, gazetedeki ayrıntıların hiçbiri yıllardır hayâlini kurduğu kadınla, güzel saatçinin özelliklerini tutmuyormuş, ama daha 'kezzap' kelimesini görür görmez fotoğrafçımız bu çiftin 'onlar' olduğunu sezmiş; onların yıllardır birlikte olduğunu, kendisini kullanarak birlikte kaçtıklarını, kendisi gibi kimbilir hangi mutsuz erkeği aradan çıkarmak için bu oyuna başvurduklarını anlamış. O gün aldığı başka bir rezalet gazetesinde saatçinin tamamen eriyerek anlamdan ve harflerden bütün bütün kurtulan mutlu yüzünü görünce ne kadar haklı olduğunu da anlamış.

Fotoğrafçı özellikle yabancı gazetecilere bakarak anlattığı hikâyesinin takdir ve ilgiyle karşılandığını görünce zaferini taçlandıracak son bir ayrıntıyı askeri bir sır verir gibi açıkladı: Aynı rezalet gazetesi, suratı erimiş aynı yüzü, Ortadoğu'da yıllardır sürüp giden bir savaşın son kurbanın resmi olarak (yıllar sonra bir kere daha) bastıktan sonra, altına şu anlamlı cümleyi yazmış:

"Aşk için imiş diyorlar öyleyse her şey"

Masadakiler neşeyle, hep birlikte fotoğrafçıya poz verdiler. Aralarında Galip'in uzaktan tanıdığı bir iki gazeteci ve reklamcı, gözünün ısırdığı kabak kafalı bir adam, sofraya ucundan katılmış birkaç yabana da vardı. Sofrada, bir geceliğine bir hanı, ya da fazla önemli olmayan bir kazayı paylaşan insanlar arasındaki o rastlantısal dostluk ve merak duygusu oluşmuştu. Pavyon iyice boşalıp sessizleşmiş, sahne ışıkları da çoktan sönmüştü.

Galip pavyonu Türkân Şoray'ın pavyon kadınını oynadığı 'Vesikalı Yarim'in çekildiği yere benzetince, bunu yanına çağırdığı yaşlı garsona sordu. Belki de, o sırada herkesin kendisine dönmesinden, belki de, kulak misafiri olduğu öteki hikâyelerin heyecanıyla yaşlı garson da, kısa bir hikâye anlattı: Hayır, o filme değil, ama burada bu pavyonda çekilen ve Rüya sinemasında gösterildiği hafta, kendisinin de on dört kere kendisini seyrettiği eski bir filme ilişkindi hikâyesi. Prodüktörle birlikte, filmde oynayan güzel kadın da ondan bir iki sahnede gözükmesini isteyince garson memnuniyetle kabul etmiş. İki ay sonra seyrettiği filmde gözüken suratı ve elleri garsonun kendi suratı ve elleriymiş, ama başka bir sahnedeki sırtı, omuzları ve ensesi kendisinin değilmiş ve filmi her seyredişinde bu garsonu hem korkutuyor, hem de tuhaf bir zevkle ürperiyormuş. Dahası ağzından bir başkasının, üstelik başka filmlerde de sık sık işiteceği bir başkasının sesinin çıkmasına alışamıyormuş bir türlü. Filmi seyreden yakınlarıysa bu tüyler ürpertici, akıl karıştırıcı rüyamsı yer değiştirmelerle onun kadar ilgilenmemişler, ne film hilesi denen şeyi, ne de asıl önemli gerçeği, bir küçük hileyle insanın bir başkasını kendisi, kendisini de bir başkası olarak gösterebileceğini anlamışlar.

Garson, çift film gösterdikleri yaz haftalarında Beyoğlu sinemaları kendisinin bir an gözüktüğü o filmi oynatırlar diye yıllarca boşu boşuna beklemiş. Filmi bir daha görebilseymiş, kendi gençliğiyle karşılaştığı için değil, yakınlarının anlamadığı, ama bu seçkin sofradakilerin anlayacağı öteki 'malûm' nedenden yepyeni bir hayata başlayabileceğine inanıyormuş.

Yaşlı garsonun arkasından öteki 'malûm neden'in ne olduğu konusunda sofrada uzun uzun konuşuldu. Çoğuna göre tabii ki, aşk idi bu neden; garson kendine ya da kendinde gördüğü dünyaya, ya da 'sinema sanatı'na âşıktı. Pavyon kadını ise, garsonun, bütün eski güreşçiler gibi 'ibne' olduğunu söyleyerek konuyu bağladı: Çırılçıplak soyunup aynada kendine kötülük yaparken, mutfakta genç komileri sıkıştırırken yakalanmıştı.

Galip'in gözünün ısırdığı kabak kafalı ihtiyar, pavyon kadının ata sporumuzu yapan güreşçiler hakkındaki bu "temelsiz önyargısına karşı çıkıp bir zamanlar özellikle Trakya'da çok yakından takip ettiği bu müstesna insanların örnek aile hayatlarına ilişkin gözlemlerini saymaya başladı. İskender de aynı sırada ihtiyarın kim olduğunu Galip'e anlattı: İngiliz gazetecilerin günlük programlarını yapıp iki ayağını bir pabuca sokmaya çalıştığı o telaşlı günlerde İskender, Celâl'i ararken -evci, belki de Galip'e telefon ettiği o günün akşamında- Pera Palas’ın lobisinde karşılaşmış bu kabak ihtiyarla. Adam ona Celâl Beyle tanıştığını, kendisinin de kişisel bir İŞ için onu aradığını söyleyerek araştırmalarına katılmış. Sonraki günlerde şurada burada karşısına çıkarak, yalnızca Celâl'i bulmak için değil, başka bazı ufak tefek işlerden de geniş çevresi sayesinde -emekli askerdi- ona ve İngiliz gazetecilere yardım etmiş. Çat pat İngilizcesiyle bir iki kelime söylemekten pek hoşlanıyormuş. Besbelli, boş vakitlerinde yararlı şeyler yapmak isteyen, dostluğa meraklı ve İstanbul'u da iyi tanıyan bir emekliymiş. İhtiyar Trakyalı güreşçilerden sonra, asıl hikâyenin sırası geldiğini söyleyerek kendi hikâyesini anlattı: Hikâyeden çok bir soruydu aslında bu: Gün ortasında güneş tutulduğu için kendiliğinden köye dönen koyun sürüsünü ağıla kapatıp evine dönen ihtiyar bir çoban, çok sevdiği karısını yatağında âşığıyla yakalıyor, bir an kararsızlık geçirdikten sonra, eline geçirdiği

bıçakla ikisini de öldürüyordu. Teslim olduktan sonra, kadı önünde kendisi savunurken karısını ve sevgilisini değil, kendi yatağında gördüğü, hiç tanımadığı bir kadınla âşığını öldürdüğünü söylerken, çobanın ileri sürdüğü mantık çok yalındı: Yıllardır aşkla birlikte yaşadığı, inandığı, tanıdığı 'kadının', bunu 'kendisi'ne yapmasına imkân olmadığına göre, 'kendisi'de, yataktaki "kadın" da aslında başka biriydiler.

Çoban bu şaşırtıcı değişime, güneşin de verdiği olağanüstü işarete güvenerek hemen inanmıştı. Bir anda büründüğü ve hatırladığı o başka kişiliğin suçunun cezasını çekmeye elbette hazırdı çoban, ama yatağında öldürdüğü kadınla erkeğin de, evine girip kendi yatağının nimetlerinden hayasızca istifade etmiş iki hırsız olarak görülmesini istiyordu. Cezasını, ne olursa olsun, çektikten sonra, güneşin tutulduğu günden beri göremediği karısını aramaya yollara düşecek, onu bulduktan sonra da, kaybettiği kendi kişiliğini, belki de karısının yardımıyla aramaya başlayacaktı. Kadı, çobana ne ceza vermişti acaba?

Emekli albayın sorusuna masadakilerin verdiği cevapları dinlerken Galip, bu hikâyeyi ve soruyu bir başka yerde okuduğunu, ya da dinlediğini düşünüyordu, ama o yerin neresi olduğunu hatırlayamıyordu bir türlü. Fotoğrafçının banyodan getirip masadakilere dağıttığı fotoğraflardan birine bakınca, hikâyeyi ve kabak kafalı adamı nereden hatırladığını çıkaracağını sandı bir an; o an sanki kendisi de adama aslında kim olduğunu söyleyiverecek ve bir anda tıpkı fotoğrafçının hikâyesindeki suratlar gibi, anlamı zor okunan yüzlerden birinin de esrarı çözülecekti. Galip, sırası gelince, kadının çobanı affetmesi gerektiğini söylerken, emekli askerin yüzündeki anlamın sırrını çözdüğünü hissetti: Sanki hikâyesini anlatmaya başladığında bir kişiydi emekli asker, hikâyesini bitirdiğinde bir başka kişi. Hikâyeyi anlatırken ona ne olmuştu, hikâyesini anlatırken onu değiştiren şey neydi?

Anlatma sırası kendisine gelince, Galip, yıllar önce, bir başka köşe yazarından dinlediğini söyleyerek yaşlı ve yalnız bir gazetecinin aşk hikâyesini anlatmaya başladı. Bütün hayatını Babıâli gazetelerine, dergilere çeviriler yaparak, en son filmler ve oyunlar

üzerine yazılar yazarak geçirmişmiş bu adam. Kadınlardan çok, kadınların elbiselerine ve takılarına ilgi duyduğu için hiç evlenmemiş, Beyoğlu'nun bir arka sokağındaki iki odalı küçük dairesinde, kendinden de yaşlı ve yalnız gözüken tekir kedisiyle birlikte yapayalnız yaşarmış. Olaysız geçen hayatında tek sarsıntı, Marcel Proust'un geçmiş zamanın peşine düştüğü o okumakla bitmeyecek kitabını ömrünün sonuna doğru okumaya başlamasıymış.

Yaşlı gazeteci, kitabı o kadar çok sevmiş ki, bir süre önüne gelen herkese ondan sözetmiş, ama değil kendisi gibi ne emekler vererek o ciltleri Fransızca okuyup sevecek birini bulmak, heyecanını bile paylaşacak kimseye bile rastlayamamış.

Bunun üzerine içine kapanmış ve kimbilir kaç kere okuduğu ciltlerdeki hikâyeleri, sahneleri bir bir kendine anlatmaya başlamış. Gün boyunca ne zaman bir sıkıntıyla karşılaşsa, duygusuz, incelikten yoksun, hırslı ve böylelerinin hep olduğu gibi 'kültürsüz' kişilerin kabalıklarına ve acımasızlıklarına ne zaman katlanmak zorunda kalsa, "Zaten, şimdi burada değilim ben!" diye düşünüyormuş. "Şimdi ben, evimde, yatak odamdayım ve içerdeki odada uyuyan ya da uyanmakta olan Albertine'imin ne yaptığını düşlüyorum ya da uyandıktan sonra Albertine'in evin içinde gezinirken çıkardığı o yumuşak, o tatlı ayak seslerini dinliyorum keyifle, sevinçle!" Sokaklarda, mutsuzlukla yürürken, tıpkı Proust'un romanındaki anlatıcının yaptığı gibi, evinde kendisini bekleyen genç ve güzel bir kadın olduğunu, bir zamanlar tanışmayı bile mutluluk sayacağı Albertine adlı bu kadının kendisini beklediğini ve beklerken de Albertine'in neler yaptığını hayâl ediyormuş. Sobası bir türlü iyi yanmayan iki odalı kendi evine döndüğündeyse, ihtiyar gazeteci, Albertine'in Proust'u terkettiği öteki ciltteki sayfaları kederle hatırlar, boş evin hüznünü içinde hisseder, bir zamanlar burada Albertine ile gülüşerek konuştukları şeyleri, onun kendisini ancak zili çaldıktan sonra ziyaret etmesini, sabah kahvaltılarını, kendi bitip tükenmeyen kıskançlık nöbetlerini, birlikte çıkacakları Venedik yolculuğunun hayâllerini tek tek, sanki kendisi hem Proust hem de kapatması Albertine imiş gibi, gözlerinden hüzün ve mutluluk yaşları akana kadar hatırlarmış.

Tekir kedisiyle evinde geçirdiği pazar sabahları, kaba saba hikâyeler yayımlayan gazeteye öfkelendiğinde, meraklı komşuların, anlayışsız uzak akrabaların ve sivri dilli terbiyesiz çocukların söyledikleri o alaycı sözleri hatırladığında, kendi eski çekmecesinin gözünde bir yüzük bulmuş gibi yapar, bunun hizmetçisi Françoise'ın gül ağacından masanın çekmecesinde bulduğu ve Albertine'in unuttuğu yüzük olduğunu düşünür, sonra hayâli hizmetçiye dönerek: "Hayır, Françoise," dermiş tekir kedinin işitebileceği kadar yüksek sesle konuşarak, "Albertine bunu unutmadı, yüzüğü ona geri yollamamız da boşuna olur, çünkü nasıl olsa pek yakın zamanda eve dönecek Albertine."

Kimse Albertine'i tanımadığı, kimse Proust'u bilmediği için bu kadar sefil ve acıklı bizim ülkemiz, diye düşünürdü ihtiyar gazeteci. Bir gün Proust'u ve Albertine'i anlayacak birileri bu ülkede çıktığında, evet belki o zaman sokaklardaki bıyıklı ve yoksul insanlar daha iyi bir hayat yaşamaya başlayacaklar, belki o zaman, ilk kıskançlık anında birbirlerini bıçaklayacaklarına, Proust gibi sevgililerinin hayâlini gözlerinin önünde nasıl canlandırdıkları üzerine hayâllere dalacaklardı. Okumuş yazmış kabul edildikleri için gazetelerde çalıştırılan bütün o yazarlar, çevirmenler de Proust okumadıkları, Albertine'i tanımadıkları ihtiyar gazetecinin Proust'u okuduğunu bilmedikleri, onun Proust ve Albertine'nin bizzat kendisi olduğunu anlamadıkları için bu kadar kötü ve anlayışsızdılar.

Ama hikâyede şaşılacak yan, yaşlı ve yalnız gazetecinin kendini bir roman kahramanı ya da yazarı sanması değilmiş; çünkü kimsenin okumadığı bir Batı eserini aşkla seven her Türk, bir süre sonra, kitabı yalnızca, çok severek okuduğuna değil, onu yazdığına da içtenlikle inanmaya başlarmış. Daha sonra bu kişi, çevresindeki insanları, yalnız bu kitabı okumadıkları için değil, kendisinin yazdığı gibi bir kitap yazamadıkları için de küçümsermiş. İşte bu yüzden, şaşırtıcı olan şey ihtiyar gazetecinin yıllarca kendini Proust ya da Albertine sanması değil, yıllarca herkesten sakladığı bu sırrını bir gün genç bir köşe yazarına açmasıymış.

Belki de ihtiyar gazeteci, bu genç köşe yazarına çok özel bir sevgi duyduğu için ona açılabilmiş, çünkü Proust ve Albertine'i

andıran bir güzellik varmış bu delikanlı köşe yazarında: Badem bıyıklı, sağlam ve klasik yapılı, güzel kalçalı, uzun kirpikli ve Proust ve Albertine gibi de esmer ve kısaca boyluymuş; teninin bir Pakistanlıyı hatırlatan yumuşacık ipeksi derisi pırıl pırıl parlarmış. Ama benzerlik de bu kadarmış işte: Avrupa edebiyatı zevki Paul de Kock ve Pitigrilli'den öte geçmeyen genç ve güzel köşe yazarı, ihtiyar gazetecinin sırlarının ve aşkının hikâyesini dinleyince, önce kahkahalarla gülmüş, sonra da bu ilginç hikâyeyi bir köşe yazısında yazacağını söylemiş.

Yaptığı hatayı anlayan ihtiyar gazeteci, her şeyi unutması için genç ve güzel meslektaşına yalvarmış, ama hâlâ gülen öteki, oralı olmamış bile. İhtiyar gazeteci evine döndüğünde, bir anda, bütün dünyasının yıkıldığını anlamış: Boş evinde artık ne Proust'un kıskançlıklarını düşünebiliyormuş, ne de Albertine ile geçirdikleri güzel zamanları, ne de Albertine'nin nereye gittiğini.

İstanbul'da yalnızca ve yalnızca kendisinin bildiği, yaşadığı o olağanüstü ve büyülü aşk, hayatının tek gurur kaynağı olan ve kimsenin kirletemediği o yüce aşk, pek yakında yüzbinlerce anlayışsız okura kabaca anlatılacak, yıllardır tapındığı Albertine'in sanki ırzına geçilecekmiş. İhtiyar gazeteci, en son başbakanın hırsızlıklarıyla, en son radyo programlarının kusurlarından başka hiçbir şey okuyamayan budala okurların, daha sonra çöp tenekesinin altına koyacakları ya da üzerinde balık ayıklayacakları kâğıt parçaları üzerinde, Albertine'in adının, o çok sevdiği, ölürcesine kıskandığı, kendisini terkedince mutsuzluktan yıkıldığı ve Balbec'te ilk gördüğü zaman bisiklete binişini hiç mi hiç unutamadığı sevgili Albertine'in güzel adını göreceğini düşündükçe yalnızca ölmek istiyormuş.

Bu yüzden, son bir cesaret ve kararlılıkla, badem bıyıklı ipek tenli genç köşe yazarına telefon etmiş ve ona bu şifa bulmaz ve özel aşkı, bu insanlık durumunu, çaresiz ve sınırsız kıskançlığını "yalnızca ve yalnızca" kendisinin anlayacağını söyleyerek, Proust'tan ve Albertine'den hiçbir köşe yazısında, hiçbir zaman sözetmesini yalvararak istemiş. Bir cesaretle de eklemiş: "Hem siz zaten Marcel Proust'un o eserini okumadınız bile!" "Kimin, hangi eserini?" diye sormuş, "niye?" diye sormuş konuyu ve ihtiyar gazetecinin aşkını

çoktan unutmuş olan genç köşe yazarı. İhtiyar, her şeyi gene anlatmış ve genç ve acımasız köşe yazan gene aynı kahkahayla gülüp, evet, evet, işte bu hikâyeyi yazması gerektiğini söylemiş sevinçle. Hatta belki de ihtiyarın konunun yazılmasını istediğini düşündüğü için de.

Yazmış da. Bir hikâyeye benzeyen o köşe yazısında ihtiyar köşe yazarı şu dinlediğiniz hikâyedeki gibi anlatılıyormuş: Tuhaf bir Batı romanının kahramanına âşık olan ve kendisini hem yazarı hem kahramanı sanan İstanbullu, yalnız ve acıklı bir ihtiyar olarak. Hikâyedeki ihtiyar gazetecinin de, gerçek ihtiyar gazeteci gibi bir tekir kedisi varmış. Köşe yazısındaki ihtiyar gazeteci de, bir köşe yazısında anlatılan hikâyede kendisiyle alay edildiğini görünce sarsılıyormuş. O anlatılan hikâyenin içindeki hikâyede de ihtiyar gazeteci, Proust'un ve Albertine'in adlarını gazetede görünce ölmek istiyormuş. Hikâyenin içindeki hikâyenin içindeki, hikâyenin içindeki yalnız gazeteciler, Proust'lar ve Albertine'ler ihtiyar yazarın hayatının son mutsuz gecelerinin kâbuslarında dipsizlik ve sonsuzluk kuyularından birer birer ortaya çıkmışlar. Geceyarılarında kâbuslarla uyandığında, ihtiyar gazetecinin, kimse bilmediği için hayalleriyle mutlu olabileceği bir aşkı da yokmuş artık. Acımasız köşe yazısının yayımlanmasından üç gün sonra, bir sabah kapısı kırılarak açıldığında, bir türlü yanmayan sobanın borusundan sızan dumanla ihtiyar gazetecinin uykusunda sessizce öldüğü anlaşılmış. Tekir kedisi iki gündür açmış, ama gene de efendisini yemeye cesaret edememiş.

Bütün öteki hikâyeler gibi, Galip'in anlattığı hikâyede de onca hüznüne rağmen dinleyicileri birbirlerine bağlayarak neşelendirmişti. Aralarında yabancı gazetecilerin de olduğu birkaç kişi masalardan kalkıp gözükmeyen bir radyonun müziğiyle konsomatrislerle birlikte pavyon boşalana kadar oynadılar, eğlendiler, güldüler.

ON ALTINCI BÖLÜM   KENDİM OLMALIYIM

"Neşeli ya da hüzünlü ya da dalgın ya da düşünceli ya da kibar olmak istiyorsan, bu durumları tek tek bütün ayrıntılarıyla oynaman gerekiyordu yalnızca."

Patricia Highsmith

Yirmi altı yıl önce, bir kış gecesi başımdan geçen bir metafizik deneyi, yıllar sonra hatırlayarak bir köşe yazımda, bu sütunlarda kısaca anlatmıştım. Bundan on bir ya da on iki yıl önce, iyi çıkartamıyorum, (Ne yazık ki hafızamın iyice zayıfladığı bugünlerde bu gibi durumlarda başvurduğum 'gizli arşivim' elimin altında değil!) yazdığım bu uzunca yazıdan sonra, okuyucularımdan bir yığın mektup aldım. Her zaman olduğu gibi, bekledikleri, alıştıkları türden bir yazı yazmadığım için öfkelenen (Niye her zamanki gibi yurt sorunlarından sözetmiyordum, niye her zamanki gibi yağmurlu İstanbul sokaklarının hüznünü anlatmıyordum?) okuyucularım arasında, başka 'çok önemli bir konuda' benimle aynı görüşte olduğunu 'sezen' bir okuyucumun mektubu da vardı. Kısa bir süre sonra beni ziyaret edecek, ve ortak anlaşma noktalarımız olarak gördüğü bazı 'özel' ve 'derin' konularda bana sorular soracaktı.

Berber olduğunu yazan (bu da tuhaftı) bu okuyucumun mektubunu unutmak üzereydim ki, bir öğleden sonra kendisi gerçekten çıkageldi. Sayfaların bağlanma vaktiydi, yarı kalmış yazıları bitirip aşağıya yollamak üzereydik, hiç vaktim yoktu. Üstelik, berberin, dertlerini uzun uzun anlatacağını, bu biçip tükenmez dertlere sütunlarımda niye yeterince yer veremeyeceğimi sorarak beni sıkıştıracağını da düşünüyordum. Başımdan savmak için başka bir zaman gelmesini söyledim.

Geleceğini önceden yazdığını hatırlattı bana, zaten 'başka bir zamana' da vakti olmadığını söyledi; hemen cevaplandırabileceğim iki soru soracakmış, ayak üstü bile cevap verebilirmişim. Berberin konuya doğrudan doğruya girmesinden hoşlandığım için soruları

hemen sormasını söyledim. "Kendiniz olmakta güçlük çekiyor musunuz?" Tuhaf bir şeyin, bir eğlencenin, sonradan hep birlikte gülünecek bir şakanın yaklaştığını sezdikleri için masanın başına küçük bir kalabalık toplanmıştı: Ağabeylik ettiğim genç gazeteciler, şakalarıyla herkesi güldüren şişman ve gürültücü bir futbol yazarı..: Böylece, soruya cevap olarak, böyle durumlarda benden beklenilen o 'zeki' şakalardan birini yaptım. Berber bu şakayı istediği bir cevap gibi dikkatle dinledikten sonra ikinci sorusunu sordu.

"İnsanın yalnızca kendisi olabilmesinin bir yolu var mıdır acaba?"

Kendi merakını doyurmak için değil de, sözcülüğünü ettiği bir başkasının isteği üzerine aracılık eder gibi sormuştu bu sefer. Besbelli, soruyu daha önceden hazırlayıp ezberlemişti. İlk şakamın etkisi hâlâ havadaydı, gülüşmeleri işiten başkaları da gelmişti, böyle bir durumda 'insanın kendisi olabilmesi' üzerine ontolojik bir nutuk atmak yerine, heyecanla beklenen ve taşı gediğe oturtacak ikinci şakayı patlatmaktan daha doğal ne olabilir? Üstelik, bu ikinci şakayla, birinci şakanın etkisi de artıyor, her şey yokluğumda da anlatılacak şık bir hikâye haline dönüşüyordu. Bugün de hatırlamadığım bu ikinci şakadan sonra, berber:

"Zaten anlamıştım!" deyip gitti.

Milletimiz çift anlamlı sözlere ancak ikinci anlamda bir tür hakaret ya da aşağılama olduğu sürece ilgi gösterdiği için berberin alınganlığıyla ilgilenmedim bile. Hatta diyebilirim ki, bir genel helada köşe yazarınızı tanıyıp, pantolonunu ilikleyen adama, hayatın anlamını ya da Allaha inanıp inanmadığını soran heyecanlı okuyucuları küçümser gibi küçümsedim de onu.

Fakat aradan zaman geçtikçe... Bu yarım kalmış cümleden sonra, küstahlığımdan pişman olduğumu, berberin sorusunun ne kadar yerinde olduğunu hep düşündüğümü, hatta bir gece rüyamda onu görüp suçluluk duyguları ve kâbuslarla uyandığımı yazacağımı sanan okuyucularım, anlaşılan beni hâlâ tanımamışlar. Berberi, bir kere hariç,, hiç düşünmedim bile, O düşündüğüm "bir kerede" de, düşüncem berberin kendisinden yola çıkmıyordu. Onu tanımadan,

yıllar önce düşündüğüm bir düşüncenin devamıydı aklıma gelen. Hatta ilk başta buna düşünce bile denemezdi; çocukluğumdan beri zaman zaman aklıma takılan bir nakarat, birden kulaklarımın dibinde, hayır, aklımın, ruhumun derinliklerinde bir yerde yemden tekrara başlamıştı: "Kendim olmalıyım, kendim olmalıyım, kendim olmalıyım..."

Kalabalık içinde, akrabalar ve iş 'arkadaşları' arasında geçirdiğim bir günden sonra, geceyarısı yatağıma girmeden önce evimin öbür odasındaki eski koltuğa oturmuş, ayaklarımı sehpaya uzatmış, sigara içerek tavana bakıyordum. Bütün gün gördüğüm insanların bitip tükenmeyen sözleri, gürültüleri, istekleri sanki birleşip bir tek ses olmuş da kulağımın dibinde tatsız ve yorucu bir baş ağrısı gibi, dahası sinsi bir diş ağrısı gibi çınlıyordu. 'Düşünce' demekten çekindiğim bu eski 'nakarat' da bu çınlamaya karşı, -nasıl desem- sanki bir tür 'karşı ses' olarak başladı önce. Kalabalığın bitip tükenmeyen gürültüsünden beni kurtarmak için, kendi iç sesime, kendi mutluluk ve huzuruma, hatta kokuma gömüleyim diye bana çıkış yolunu hatırlatıyordu. "Kendin olmalısın, kendin olmalısın, kendin olmalısın!"

Geceyarısı bütün kalabalıktan ve onların, (cuma vaazını veren imamın, öğretmenlerin, halamın, babamın, amcamın, politikacıların, hepsinin) 'hayat' diyerek içine iyice gömülmemi, gömülmemizi istedikleri o iğrenç kargaşanın çamurundan uzakta oturmaktan ne kadar memnun olduğumu o zaman sezdim! Onların tatsız ve yavan masallarının değil de, kendi hayâllerimin bahçesinde gezinmekten öyle memnundum ki, koltuktan sehpaya doğru uzanan ince bacaklarıma, zavallı ayaklarıma bile' sevgiyle bakıyor, dumanını tavana üflediğim sigarayı ağzıma götürüp getiren beceriksiz ve çirkin elimi bile hoşgörüyle süzüyordum. Kırk yılın tekinde kendim olabilmiştim! Kırk yılın tekinde kendim olabildiğim için, sonunda kendimi sevebilmiştim! İşte, bu mutluluk anında 'nakarat' da renk değiştirdi. Cami duvarı boyunca yürürken her taşta aynı kelimeyi tekrarlayan mahallenin budalası gibi ya da trenin penceresinden bir bir bir telgraf direklerini sayan ihtiyar yolcu gibi, nakarat aynı kelimeleri tekrarlayacağına, yalnız beni değil, hiddeti ve

sabırsızlığıyla içinde oturduğum o benim eski ve zavallı odayı da kaplayarak bütün 'gerçekliği' saran bir tür şiddet haline dönüştü. İçine düştüğüm bu şiddetle artık bu sefer 'nakarat' değil, mutlu bir öfkeyle ben kendim tekrarlıyordum:

Kendim olmalıyım, diye tekrarlıyordum, onlara hiç aldırmadan onların seslerine, kokularına, isteklerine, sevgilerine ve nefretlerine aldırmadan kendim olmalıyım ben, kendim olmalıyım, diye tekrarlıyordum, sehpanın üzerinde memnun duran ayaklanma ve tavana doğru üflediğim sigara dumanına bakarak; çünkü kendim olamazsam onların olmamı istedikleri biri oluyorum ve onların olmamı istedikleri o insana hiç katlanamıyorum ve onların olmamı istedikleri o dayanılmaz kişi olacağıma hiçbir şey olmayayım ya da hiç olmayayım daha iyi, diye düşünüyordum, çünkü gençliğimde amcamların ve halamların evine gidince "Ne yazık ki gazetecilik yapıyor, ama çok çalışıyor ve böyle çalışırsa inşallah bir gün başarılı olacak," diye baktıkları kişi oluyordum ve o kişi olmaktan kurtulmak için yıllarca çalıştıktan sonra bu sefer, bir katında yeni karısıyla babamın da oturduğu o apartmana ben, koca adam, gidince, "Çok çalıştı ve yıllar sonra biraz olsun başarılı oldu," diye gördükleri kişi oluyordum ve daha kötüsü, ben de kendimi başka türlü göremediğim için, bu hiç sevemediğim kişilik etimin üzerine çirkin bir deri gibi yapışıyor ve biraz sonra, onlarla birlikteyken ben kendimin değil bu kişinin sözlerini söylerken yakalıyordum kendimi ve akşam eve döndüğümde olmak istemediğim bu kişinin sözlerini nasıl söylediğimi kendime işkence etmek için bir bir hatırlıyor ve "bu haftaki uzun yazımda bu konuya değindim", "en son Pazar yazımda bu meseleyi ele aldım", "yarınki yazımda şunu da söylüyorum", "Bu Salı, uzun yazıda şunu da deşiyorum" gibi bayağı sözleri, mutsuzluktan boğulacak gibi oluncaya kadar tekrarlıyordum ki, en sonunda biraz kendim olabileyim.

Bütün hayatım bu tür kötü hatıralarla doluydu. Ayaklarımı uzatarak oturduğum koltukta kendim olabilmenin tadını daha da çıkarabilmek için kendim olamadığım zamanları bir bir hatırladım.

Askerliğimin ilk gününde silâh 'arkadaşlarım' benim öyle biri olduğuma karar verdiler diye, bütün askerliğimi 'en zor durumda

şaka yapmaktan vazgeçmeyen biri' olarak geçirdiğimi hatırladım. Vakit geçirmekten çok serin bir karanlıkta yalnız başıma oturmak için gittiğim kötü filmlerin 'beş dakika aralarında sigara içen işsiz güçsüz kalabalığın bakışlarından beni 'çok anlamlı işler yapmaya aday değerli bir genç' olarak gördüklerine karar verdiğim için 'çok anlamlı, hatta ulvi düşüncelere boğulmuş bir dalgın' gibi davrandığımı hatırladım. Bir askeri darbenin hazırlık planlarına ve iktidarı ele geçireceğimiz günlerin hayâllerine gömüldüğümüz sıralarda, askeri darbe bir gecikir de, milletimin çektiği sıkıntılar daha da uzar korkusuyla, geceleri uyuyamayacak kadar milletini seven biriymişim gibi davrandığımı hatırladım. Kimselere gözükmeden gizlice gittiğim randevuevlerinde, orospular öylelerine daha iyi davranıyorlar diye, yakın geçmişte başımdan korkunç ve umutsuz bir aşk macerası geçmiş bir umutsuz gibi yaptığımı hatırladım. Kaldırım değiştirecek vaktim yoksa, polis karakollarının önünden iyi uslu bir vatandaş gibi gözükmeye çalışarak geçtiğimi hatırladım. Sırf, yılbaşı gecesi denilen o korkunç geceyi tek başıma geçirecek cesaretim olmadığı için gittiğim babaannelerimin evinde, herkese katılmak için tombala oynarken çok eğleniyormuş gibi yaptığımı hatırladım. Hoşuma giden kadınların yanında kendim gibi olmayıp da onların hoşuna böylesi gider diye, kimine evlilikten, hayat mücadelesinden başka bir şey düşünmeyen biri gibi, kimine memleketin kurtuluşundan başka hiçbir şeye vakit ayırmamaya kararlı biri gibi, kimine de ülkemizdeki yaygın duyarsızlıktan ve anlayışsızlıktan bıkmış duygulu biri gibi hatta bayağı bir deyişle 'gizli şair' gibi gözükmeye çalıştığımı hatırladım.

Sonra, (evet, en sonunda) iki ayda bir gittiğim berberimde asıl kendim olamadığımı, taklit ettiğim bütün bu kişilerin toplamı olan kendimi taklit ettiğimi hatırladım.

Oysa kendimi koyvermeye giderdim ben bu berbere. (Yazımın başındakinden başka bir berber tabii!) Ama berberle birlikte kesilecek saçlara, bu saçları taşıyan kafaya, omuzlara, gövdeye, aynanın içine, bakmaya başladığımız zaman, hemen anlardım bu koltukta oturan ve aynanın içinde seyrettiğimiz kişinin 'ben' değil de, bir başkası olduğunu. Berberin "Önden ne kadar alacağız?" derken elinde tuttuğu bu kafa, bu kafayı taşıyan boyun, omuzlar ve gövde

benim değil de, köşe yazarı Celâl Beyindi. Benimse hiç ilgim bile yoktu bu adamla. O kadar açık seçik bir gerçekti ki bu, berber de farkedecek sanırdım, ama o hiç oralı olmazdı. Üstelik, ben değil de, 'köşe yazarı' olduğumu daha fazla hissettirmek ister gibi, bir köşe yazarına sorulacak soruları sorardı bana: "Harp çıksa şimdi biz Yunanlıları yener miyiz?", "Başbakanın karısının orospu olduğu doğru mu?",

"Pahalılığı manavlar mı çıkarıyor?" gibi. Nereden geldiğini bir türlü çıkaramadığım anlaşılmaz bir güç, bu sorulara benim kendimin cevap vermeme izin vermez, benim yerime, aynada benim de tuhaf bir şaşkınlıkla seyrettiğim köşe yazarı, her zamanki ukalâ havasıyla birşeyler mırıldanırdı: "Barış iyi şeydir!", "Adam asmakla fiyatların düşmeyeceğini bilmek lazım!" gibi.

Her şeyi bildiğini sanan, bilmediği zaman da bilmediğini bilen, kendi eksiklik ve fazlalıklarına hoşgörüyle bakmayı da ukalâca öğrenmiş bu köşe yazarından nefret ediyordum! Her sorusuyla beni daha çok "köşe yazarı Celâl Bey" yapan berberden de nefret ederdim! Bana tuhaf sorular sormaya gazeteye gelen berberi de işte kötü anılarımın bu noktasında hatırladım.

O noktada, gecenin geç saatlerinde, beni ben yapan kendi koltuğumda, ayaklarımı sehpaya uzatarak oturmuş, kulaklarımın dibinde bana kötü anılarımı hatırlatan o eski nakaratın yeni öfkesini dinlerken, "Evet, berber efendi!" diyordum kendi kendime, "insanın kendisi olmasına bir türlü izin vermezler, insanı bırakmazlar kendisi olsun diye, hiçbir zaman bırakmazlar." Ama nakaratın vezni ve öfkesiyle söylediğim bu sözler, beni yalnızca içine girmek istediğim huzura daha da fazla gömüyordu. O zaman bütün bu hikâyede, berberin ziyaretinde ve başka bir berber aracılığıyla tazelenen anısında, başka yazılarımda da anlattığım ve ancak pek sadık okurlarımın farkedeceği bir düzen, bir anlam, hatta nasıl desem 'esrarlı bir simetri' olduğuna hükmettim. Geleceğime dönük bir işaretti bu: Uzun bir günün, hatta akşamın ardından insanın yalnız başına kalıp, kendi koltuğuna oturup kendisi olabilmesi, yıllar süren uzun ve maceralı bir yolculuktan sonra yolcunun kendi evine dönmesine benziyor.

ON YEDİNCİ BÖLÜM BENİ TANIDINIZ MI?

'Yine şimdi o zamanlara doğru irca-i nazar ettikçe karanlıkta yürüyen bir izdiham sezinler gibi oluyorum."

Hikâye anlatanlar pavyondan çıkınca hemen dağılmamış, hafif hafif atıştıran karın altında ne olduğunu kestiremedikleri yeni bir eğlenceyi bekliyor, bir yangına ya da bir cinayete tanık olduktan sonra, bir ikincisi de patlak verir diye olay yerinde çakılanlar gibi, birbirlerinin yüzüne bakıyorlardı. Kafasına kocaman bir fötr şapkayı çoktan geçirmiş kabak adam, "Öyle herkese açık bir yer değil, İskender Bey," dedi. "Bu kalabalığı kaldıramazlar. Yalnızca İngilizleri götürmek istiyorum. Memleketimizin bu yanından da ibret alsınlar." Galip'e döndü. "Siz de gelebilirsiniz tabii..." Ötekiler gibi atlatamadıkları için, son anda onlara katılan iki kişiyi, antikacılık yapan bir kadınla, fırça bıyıklı orta yaşlı bir mimarı da aralarına alarak Tepebaşına doğru yürüdüler.

Amerikan Konsolosluğunun önünden geçerlerken, "Celâl Beyin Nişantaşı ve Şişli'deki evlerine gittiniz mi?" diye sordu fötr şapkalı adam. "Ne için?" dedi Galip, adamın pek de anlamlı bulmadığı yüzüne yakından bakarak. "İskender Bey, sizin Celâl Salik'in yeğeni olduğunuzu söyledi. Onu aramıyor musunuz? İngilizlere memleketimizin meselelerini anlatması iyi olmaz mıydı? Bakın, dünya da artık bize ilgi gösteriyor," "Tabii," dedi Galip. "Sizde adresleri var mıydı?" diye sordu fötr şapkalı adam. "Yok," dedi Galip, "kimseye vermez." "O evlere kadınlarla kapandığı doğru mu?" "Hayır," dedi Galip. "Kusura bakmayın," dedi adam. "Dedikodu işte. Neler söylemiyorlar ki! İnsanların ağzı torba değil ki büzesiniz. Hele Celâl Bey gibi gerçekten bir efsaneyseniz! Kendisini tanırım." "Öyle mi?" "Öyle. Bir keresinde beni Nişantaşı'ndaki evlerinden birine çağırmıştı." "Neredeydi?" diye sordu Galip. "Çoktan yıkıldı şimdi orası. O iki katlı, taş evde bana, bir akşamüstü yalnızlıktan şikâyet ettiydi. İstediğim zaman kendisini aramamı söylemişti." "Ama kendisi

istiyor yalnız olmayı," dedi Galip. "Onu iyi tanımıyorsunuz belki," dedi adam. "İçimden gelen bir ses benden yardım beklediğini söylüyor bana. Adresini hiç mi bilmiyorsunuz?" "Hiç," dedi Galip. "Ama herkesin onda kendinden bir parça bulması boşuna değildir."

"Müstesna bir kişilik!" dedi fötr şapkalı adam durumu özetleyerek. Böylece Celâl'in son yazılarından söz etmeye başladılar.

Tünel'e çıkan sokakların birinde, kenar mahallerde işitilecek cinsten bir bekçi düdüğü duyulunca hepsi dönüp dar sokağın mor bir neon lambanın aydınlattığı karlı kaldırımlarına baktılar: Galata Kulesine açılan sokaklardan birine girdiklerinde, Galip'e, yolun iki tarafındaki yapıların üst katları, ağır ağır kapanan bir sinema perdesi gibi, birbirlerine yaklaşıyorlarmış gibi geldi.

Kule'nin tepesinde, ertesi gün yağacak karı işaret eden kırmızı lambalar yanıyordu. Saat gecenin ikisiydi, yakınlarda bir yerde bir dükkânın kepengi gürültüyle indirildi.

Kulenin çevresinde dolandıktan sonra, Galip'in daha önce hiç görmediği ara sokaklardan birine girip, buz tutmuş karanlık kaldırımlarda yürüdüler. Fötr şapkalı adam, iki katlı küçük bir evin eski kapısını vurdu. Çok sonra, ikinci katta bir lamba yandı, açılan bir pencereden mavimsi bir baş uzandı. "Kapıyı aç, benim," dedi fötr şapkalı adam. "İngiliz misafirlerimiz var." Dönüp mahcup, utangaç, İngilizlere gülümsedi sonra.

Üzerinde, 'Merih Manken Atölyesi' yazan kapıyı, soluk yüzlü, otuz yaşlarında, tıraşsız biri açtı. Yüzü uykuluydu. Bacaklarında kara bir pantolon, üzerinde mavi çubuklu bir pijama gömleği vardı. Misafirlerinin her birinin elini gizli bir davanın kardeşleriymiş gibi esrarengiz bir bakışla tek tek sıktıktan sonra, kutular, kalıplar, tenekeler ve çeşitli vücut parçalarıyla dolu ve boya kokan ışıl ışıl bir odaya aldı onları. Bir köşeden çıkardığı broşürleri dağıtırken, tekdüze bir sesle anlatmaya başladı.

"Müessesemiz, Balkanlar ve Orta Doğu'nun en eski mankencilik kuruluşudur. Yüz yıllık tarihimizden soma, bugün vardığımız aşama, aynı zamanda, sanayileşme ve modernleşme

konusunda Türkiye'nin de nerelere ulaştığının bir göstergesidir. Bugün artık, yalnız kolların, bacakların, kalçaların, yüzde yüz kendi ülkemizde yapılması değil... "

"Cebbar Bey," dedi kabak kafalı adam sıkıntıyla, "arkadaşlarımız burayı değil, sizin rehberliğinizde aşağı katları, yer altını, mutsuzları, tarihimizi, bizi biz yapan şeyi görmeye geldiler."

Rehber, öfkeli bir hareketle düğmeyi çevirince geniş odadaki yüzlerce kol, bacak, kafa, gövde, bir anda sessiz bir karanlığın içinde kalırken, bir merdivene açılan küçük bir sahanlığı aydınlatan çıplak bir ampul yandı. Hep birlikte demir merdivenleri iniyorlardı, aşağıdan bir nem kokusu gelince, Galip bir an durakladı. Cebbar Bey, şaşırtıcı bir rahatlıkla Galip'e yaklaştı.

"Aradığını burada bulacaksın, korkma!" dedi çok bilmiş bir havayla. "Beni O yolladı, yanlış yollarda dolanmanı, kaybolmanı hiç istemiyor."

Başkalarına da söylüyor muydu bu anlamı belirsiz sözleri? Merdivenlerden ilk odaya indiklerinde gördükleri mankenleri, "Babamın ilk eserleri," diye tanıttı rehber. Ondan sonraki odada bazı osmanlı denizcilerinin, korsanların, kâtiplerin, bir yer sofrasının çevresinde bağdaş kurarak oturan köylülerin çıplak bir ampulün ışığında gördükleri mankenlerine bakarken, rehber gene belirsiz birşeyler mırıldandı. Bir başka odadaki çamaşırcı bir kadının, kafası koparılmış zındığın, elinde iş aletleriyle bir celladın mankenlerini gördüklerinde, Galip ilk defa rehberin sözlerini anlayabildi. "Yüz yıl önce, bu ilk odalarda gördüğünüz ilk eserlerini yarattığında, dedemin aklında herkesin aklında olması gereken şu basit düşünceden fazlası yoktu: Dükkân vitrinlerinde sergilenen mankenler bizim insanlarımız örnek alınarak yapılmalı, diye düşünmüştü dedem. Ama iki yüz yıldır tezgâhlanan uluslararası ve tarihi bir kumpasın mutsuz kurbanları onu engellediler."

Merdivenlerden indikçe, birbirlerine basamaklarla açılan kapılardan geçtikçe, tavanından sular damlayan ve içinde bir elektrik kordonuyla ona bağlı çıplak ampullerin bir çamaşır ipi gibi dolandığı odalarda yüzlerce manken gördüler.

Otuz yıllık genel kurmay başkanlığı sırasında milletinin hep düşmanlarla işbirliği etmesinden korktuğu için, ülkenin bütün köprülerini havaya uçurmayı, Ruslara işaret olmasın diye minarelerini yıkmayı ve düşmanın eline geçerse yolunu kaybedeceği bir labirente dönüşsün diye İstanbul'u boşaltıp bir hayalet şehir ilan etmeyi düşünen Mareşal Fevzi Çakmak'ın, birbirleriyle evlene evlene, ana, baba, kız, dede, amca hepsi birbirlerinin tıpatıp aynısı olan Konyalı köylülerin, kapı kapı dolaşarak, farkında olmadan, bizi biz yapan bütün o eski eşyaları toplayan eskicilerin mankenlerini gördüler. Ne kendileri, ne başka biri olabildikleri için oynadıkları filmlerde kendileri olamayan film kahramanlarını ya da düpedüz kendilerini en iyi canlandırabilen ünlü Türk artistlerinin ve oyuncularının ve Batı'nın bilim ve sanatını Doğu'ya taşımak için bütün ömürlerini çeviri ve 'adaptasyona' veren acıklı şaşkınların ve İstanbul'un kargacık burgacık sokaklarından, Berlin'deki ıhlamurlu, Paris'deki gibi yıldız biçiminde ve köprülü bulvarlar açabilmek için, bütün ömrünce haritalar üzerinde elde büyüteç çalışan ve bütün ömrünce akşamları emekli Paşalarımızın Batılılar gibi tasmalarla gezdireceği köpeklerini sıçtırabilecekleri modern kaldırımlar düşledikten sonra, hayâllerinin hiçbirini gerçekleştiremeden ölüp mezarı kaybolan hayalperestlerin ve işkencede yeni uluslararası değerlere değil, milli ve geleneksel yöntemlere bağlı kalmak istedikleri için erken emekli edilen istihbarat görevlilerinin ve omuzlarında sırık, mahalle aralarında boza, palamut balığı ve yoğurt satan seyyar satıcıların mankenlerini gördüler. Rehberin, "Dedemin başladığı, babamın geliştirdiği ve benim de devraldığım bir dizi," diyerek tanıttığı "Kahve Manzaraları" arasında, başları omuzlarının arasında kaybolan işsizleri, dama ya da tavla oynarken yaşadıkları yüzyılı ve kendi kimliklerini mutlulukla unutabilen talihlileri, ellerinde çay bardaklarını tutarken ve ucuz sigaraları içerken kaybettikleri varoluş nedenini hatırlamaya çalışır gibi sonsuzdaki bir noktaya bakan, kendi iç düşüncelerine çekilen ya da oraya da çekilemedikleri için oyun kâğıtlarını, zarları ya da birbirlerini hırpalayan vatandaşları gördüler.

"Dedem ölüm döşeğindeyken karşısındaki uluslararası güçlerin ne kadar büyük olduğunu sezmişti artık," diye anlatıyordu rehber. "Milletimizin kendisi olabilmesini istemeyen tarihi güçler, bizi en kıymetli hazinemiz olan günlük hayatımızın hareketlerinden, jestlerimizden mahrum bırakmak istedikleri için, dedemi Beyoğlu'ndan, dükkânlardan, İstiklâl Caddesinden, vitrinlerden kovdular. Babam, ölüm döşeğindeki dedemle birlikte gelecek olarak bir tek yeraltının evet yeraltının, kendisine bırakıldığını anladığında, İstanbul'un bütün tarihi boyunca, her zaman bir yeraltı şehri olduğunu daha bilmiyordu. Bunu önce hayattan, sonra da mankenlerini yerleştirecek yeni odalar açtıkça çamurun içinde, karşılaştığı dehlizlerden öğrendi."

Yeraltındaki bu dehlizlere ulaşan merdivenleri inerlerken, artık oda bile denemeyecek çamurlu mağaralardan, sahanlıklardan geçerlerken, yüzlerce umutsuzun mankenini gördüler. Çıplak ampullerin ışığı altındaki mankenler, kimi zaman Galip'e, unutulmuş bir otobüs durağında hiçbir zaman gelmeyecek bir otobüsü beklerken üzerleri yüzyılların toz ve çamuruyla kaplanan sabırlı vatandaşları, kimi zaman, İstanbul sokaklarında yürürken duyduğu bir yanılsamayı, bütün mutsuzların birbirleriyle kardeş olduğu duygusunu hatırlatıyordu. Ellerinde torbaları, tombalacıları gördü. Alaycı ve asabi üniversite öğrencilerini gördü. Fıstıkçı dükkânlarının çıraklarını, kuş severleri ve define arayanları gördü.

Batı bilim ve sanatının Doğu'dan yürütüldüğünü kanıtlamak için Dante okuyanları ve minare denen şeylerin bir başka dünyaya verilmiş işaret olduğunu kanıtlamak için harita çizenlerin ve yüksek gerilim hattına çarparak, hep birlikte mavi elektrikli bir şaşkınlığa kapılıp, iki yüzyıl öncesinin günlük olaylarını hatırlamaya başlayan imam hatip liseli öğrencilerin mankenlerini gördü. Çamurla kaplı odalarda sıralanan mankenlerin sahtekârlar, kendileri olamayanlar, günahkârlar, başkalarının yerine geçenler gibi takımlara ayrıldığını gördü.

Mutsuz evlileri, huzursuz ölüleri, mezarından çıkan şehitleri gördü. Yüzlerine, alınlarına harfler yazılmış esrarengiz kişileri, bu

harflerin sırlarını ortaya atmış bilgeleri ve bu bilgelerin halifeliğini yapan günümüz ünlülerini bile gördü.

Bir köşede, çağımızın ünlü Türk yazar-çizer, sanatçıları arasında, Celâl'i üzerinde yirmi yıl önce giydiği yağmurlukla gösteren bir manken de vardı.

Rehber, bir zamanlar babasının çok umutlar beslediği bu yazarın ondan aldığı harflerin esrarını kötü amaçlarla kullandığını, kendini ucuz zaferler için sattığını söyledi geçerken. Yirmi yıl önce, Celâl'in rehberin babası ve dedesi üzerine yazdığı bir yazı çerçevelettirilmiş ve idam hükmü gibi mankeninin boynuna asılmıştı. Bir çok dükkâncının yaptığı gibi, belediyeden izin alınmadığı için kaçak kazılan çamurlu odaların duvarlarından sızan nemi ve geniz yakan küf kokusunu ciğerlerinde hissederken Galip, rehberin babasının karşılaştığı sayısız ihanetlerden sonra, nasıl bütün umutlarını Anadolu yolculuklarında topladığı harflerin esrarına verdiğini ve nasıl bu esrarı mankenlerinin, mutsuzlarının yüzlerine kazırken, aynı günlerde, İstanbul'u İstanbul yapan yeraltı dehlizlerinin bir bir kendisine açıldığını anlatıyordu. Galip, Celâl'in şişman, kocaman gövdeli, yumuşak bakışlı, küçük elli mankeninin karşısında uzunca bir süre hiç kıpırdamadan kaldı. "Senin yüzünden kendim olamadım hiç!" demek geldi içinden, "senin yüzünden beni sen yapan bütün o hikâyelere inandım." Celâl'in mankenini, babasının iyi çekilmiş bir fotoğrafını yıllar sonra ilgiyle inceleyen oğul gibi, dikkatle uzun uzun seyretti. Üzerindeki pantolon kumaşının uzak bir akrabanın Sirkeci'deki dükkânından indirimle alındığını, yağmurluğu kendisini İngiliz polisiye romanlarının kahramanlarına benzettiği için Celâl'in çok sevdiğini, ceket ceplerinin kenarlarındaki söküklerin ellerini bastırarak sık sık ceplerin içine soktuğu için açıldığını, alt dudağın ve adem elmasının üzerindeki jilet kesiklerini son yıllarda göremediğini, ceketinin cebindeki dolma kalemi Celâl'in bugün hâlâ kullandığını hatırladı. Onu seviyordu ve ondan korkuyordu: Celâl'in yerinde olmak istiyordu ve Celâl'den kaçıyordu: Onu arıyordu ve unutmak istiyordu. Sanki hayatının deşifre edemediği anlamını, Celâl'in bildiği, ama kendisinde gizlediği bir sırrı, dünyanın içindeki ikinci âlemin esrarını, şakayla başlayarak bir

kâbusa dönüşmüş bir oyunun çıkış kapısını ondan öğrenebilmek için, Celâl'in ceketini, yakasına yapışır gibi tuttu. Uzaktan, rehberin artık alışkanlık kadar heyecan da taşıyan sesi duyuluyordu.

"Babam, harfler aracılığıyla yüzlerine, artık sokaklarımızda, evlerimizde, toplumumuzun hiçbir yerinde görülemeyecek anlamlar yerleştirdiği mankenlerini öyle bir hızla yaratıyordu ki, onlar için yeraltında açtığımız odalarda yeterince yer bulamıyorduk. Bu yüzden, bizi tarihin yeraltına bağlayan dehlizleri tam aynı sıralarda bulmamız bir rastlantıyla açıklanamaz. Artık tarihimizin yeraltında hüküm süreceğini, yeraltındaki hayatın yer üstündeki çöküntünün sonuna bir işaret olduğunu, uçları birer birer evimize açılan dehlizlerin, iskeletlerle kaynaşan yeraltı yollarının, ancak bizim yarattığımız gerçek vatandaş yüzleriyle hayat ve anlam bulacak tarihi fırsatlar olduğunu babam çok iyi görüyordu."

Galip yakasını bırakınca, Celâl'in mankeni, kurşun bir asker gibi ayaklarının üstünde sağa sola ağır ağır sallandı. Galip bu tuhaf, dehşet verici ve gülünç görüntüyü bir daha hiç unutmayacağını düşünerek bir iki adım geriledi, bir sigara yaktı. Öteki ziyaretçilerle birlikte "birgün iskeletler kadar mankenlerle de kıpır kıpır kaynaşacak" yeraltı şehrinin ağzına inmek gelmiyordu hiç içinden. Böylece, rehber, 'misafirlerine', Haliç’in öte yakasında, bundan bin üç yüz altı yıl önce, Attilâ'nın saldırısından korkan Bizanslılarca açılıp, bir ucu ta bu yakaya ulaşmış dehlizin ağzını gösterirken ve bu ağızdan elde bir lamba içeri girerseniz, göreceğiniz iskeletlerin ve bu iskeletlerin bekçilik ettiği ve bundan altı yüz yetmiş beş yıl önce, Latin istilacılarından saklanmış hazinelerin ve örümcek ağlarından gözükmeyen masalarla sandalyelerin hikâyesini öfkeyle anlatırken rehber, Galip bu görüntülerin ve hikâyelerin işaret ettiği bir bilmeceyi çok eskiden Celâl'in yazılarının birinde okuduğunu düşünüyordu. Rehber, babasının, yeraltı dünyasına inişi, mutlak bir çöküşün zorunlu bir alameti olarak gördüğünü anlatırken, Bizantion da, Buzos da, Nova Roma da, Romani de, Tsargrad da, Miklagard da, Kostantinopolis de, Cospoli de, İstin-Polin de yeraltına doğru kaçınılmaz bir zorunluluk sonucu kazılan her dehlizden, her derin tünelden sonra yer üstünde inanılmaz alt üst oluşların

gerçekleştiğini, yeraltı uygarlığının kendisini oraya iten yeryüzünden intikamını her seferinde aldığını öfkeyle anlatırken rehber, Galip, bir yazısında Celâl'in, apartman katlarından yeraltı uygarlıklarının bir uzantısı gibi sözettiğini hatırlıyordu. Rehber, hikâyesinin öfkesiyle, yeraltının alameti olduğu o muazzam yıkıma, karşı konulamayacak o kıyamete katılmak için, babasının bütün dehlizleri, sıçanlar, iskeletler ve örümceklerle kaplı hazinelerle kaynaşan bütün yeraltı yollarını mankenleriyle doldurmak istediğini anlatırken, bu muazzam yıkım şöleninin hayalleriyle babasının hayatına yeni bir anlam verdiğini anlatırken ve kendisinin de, yüzlerini harflerin esrarıyla doldurduğu eserleriyle bu yolda ilerlediğini heyecanla anlatırken rehber, Galip rehberin her sabah herkesten önce bir Milliyet alıp, Celâl'in yazısını hırsla, kıskançlıkla, nefretle ve aynı öfkeyle okuduğuna inanmak üzereydi. Rehber, Abbasi kuşatmasından korkuya kapılıp yeraltına inen Bizanslılarla, Haçlı istilasından kaçan Yahudilerin birbirlerine sarılarak ölümsüzleşen iskeletlerini seyretmeye tahammülü olanların, tavanlarından altın gerdanlıklarla bileziklerin sarktığı bu inanılmaz dehlize girebileceklerini söylerken, Galip, rehberin Celâl'in en son yazılarını dikkatle okuduğunu anlamıştı. Rehber, Bizanslılar, bundan yedi yüz yıl önce şehirdeki altı bini aşkın İtalyanı katlederken kaçan Cenevizlilerin, Amalfililerin, Pisalıların iskeletleriyle, bir Azak gemisiyle şehre giren vebadan kurtulanların altı yüz yıllık iskeletlerinin, ta Avarların muhasarası sırasında yeraltına indirilmiş masalarda, birbirlerine yaslanarak, oturup kıyamet saatini sabırla beklediklerini anlatırken, Galip, Celâl'deki sabrın kendisinde de olduğunu düşünüyordu. Rehber, Bizans'ı yağmalayan Osmanlılardan kaçmak için, Ayasofya'dan Aya İrini'ye uzanan, oradan Pantokrator'a açılan ve daha sonra içine sığışılamadığı için, bir ucu ta bu yakaya varan dehlizlere, iki yüz yıl sonra IV. Murat'ın kahve ve tütün ve afyon yasağından kaçmak için kendilerini atanların, üzerlerine kar gibi inmiş ipeksi bir toz tabakası içinde, ellerinde kahve değirmenleri, cezveleri, nargileleri, çubukları, tütün ve afyon keseleri ve fincanlarıyla, bir gün kendilerine kurtuluş yolunu gösterecek mankenleri beklediklerini anlatırken, Galip, aynı ipeksi toz tabakasının bir gün Celâl'in iskeletini de örteceğini düşünüyordu. Rehber, Bizans'dan kovulan Yahudilerin sığındığı dehlizlere, yedi yüz

yıl sonra, saray kumpasında başarısızlığa uğradıktan sonra, yeraltına inmek zorunda kalan III. Ahmet'in şehzadesinin ve ondan yüz yıl sonra, sevgilisiyle haremden kaçan Gürcü kızının iskeletlerinden başka, bugün sahte para basan matbaacıları ellerinde ıslak banknotlar, renk kontrolü yaparken ya da bodrum katındaki küçük tiyatroda soyunma odası olmadığı için, bir kat aşağı inen Müslüman Lady Macbeth'i aynalı masasında, kaçak kasaplardan aldığı bir fıçı dolusu manda kanıyla ellerini, dünyada hiçbir sahnede görülmemiş özgün bir kırmızıya boyarken ya da ihracat heyecanına kapılmış genç kimyagerlerimizi paslı Bulgar gemileriyle Amerika'ya sevk edecekleri nefis eroini damıttıkları camdan fanusların başında görebileceğimizi söylerken rehber, Galip bütün bunları Celâl'in yazıları kadar yüzünden de okuyabileceğini düşünüyordu. Çok sonra, rehber 'misafirlerine' bütün dehlizleri ve bütün mankenleri gösterdikten ve babasının ve kendisinin en büyük düşü olduğunu söylediği şeyi, sıcak bir yaz günü, yukarıda bütün İstanbul ağır bir öğle sıcağının içinde sinekler, çöpler ve toz bulutları içersinde uyuklarken, aşağıda, yeraltının soğuk, nemli ve karanlık dehlizlerinde sabırlı iskeletlerle, bizim insanlarımızın hayatiyetiyle kıpır kıpır yaşayan mankenlerin, hepbirlikte bir şölen, büyük bir eğlence, yaşamı ve ölümü kutsayan ve zamanın ve tarihin ve yasaların ve yasakların ötesine geçen bir şenlik düzenleyeceklerini anlattıktan ve bu şenlikte mutlulukla dans eden iskeletlerle mankenlerin kırılan şarap kâseleriyle fincanların, müziğin ve sessizliğin ve çiftleşme takırtılarının dehşetini ve coşkusunu, misafirler korkuyla düşledikten ve rehberin hikâyelerini bile anlatma gereğini duymadığı yüzlerce 'vatandaş' mankeninin yüzündeki acıyı gördükten sonra, dönüş yolunda, Galip dinlediği bütün hikâyelerin, gördüğü bütün yüzlerin ağırlığını üzerinde hissediyordu. Bacaklarındaki halsizlik, ne çıktıkları yokuşun dikliğindendi, ne de uzun günün yorgunluğundan. Önünden hiç durmadan geçtikleri nemli odalarda çıplak ampullerin aydınlattığı kaygan basamaklarda karşısına çıkan kardeşlerinin yüzlerindeki yorgunluğu kendi gövdesinde hissediyordu. Bükük boyunlar, eğrilmiş beller, kamburlaşmış sırtlar, çarpılmış bacaklar bütün o vatandaş dertleri ve hikâyeleri kendi gövdesinin uzantılarıydı.

Bütün yüzlerin kendi yüzü, bütün umutsuzlukların kendi umutsuzluğu olduğunu hissettiği için, kendisine kıpır kıpır yaklaşan o mankenlere hiç bakmamak, onlarla göz göze gelmemek istiyordu, ama kendi ikizinden uzaklaşamayan biri gibi, gözlerini alamıyordu da onlardan. Bir ara Galip, tıpkı ilk gençliğinde Celâl'in yazılarını okurken yaptığı gibi, gördüğü dünyanın arkasında, çözerse etkisinden sıyrılabileceği basit bir sır olduğuna kendini inandırmak istedi; reçetesi bulunursa inşam özgürleştirecek bir esrar; ama tıpkı Celâl'in yazılarını okurken hissettiği gibi, bu dünyanın içine o kadar fazla gömülmüş buldu ki kendini, esrarı çözmek için kendini her zorlayışında, hafızasını kaybetmiş biri gibi, çaresizleşip çocuklaştığını hissetti: Mankenlerin işaret ettiği dünyanın ne anlama geldiğini bilmiyordu, burada bu yabancı insanlarla ne işi olduğunu bilmiyordu, harflerin ve suratların anlamını ve kendi varoluşunun sırrını da bilmiyordu. Üstelik, yeryüzüne yaklaştıkça, yukarılara çıktıkça, derindeki sırlardan daha da uzaklaştığı için, burada görüp öğrendiklerini de unutmaya başladığını seziyordu. Yukarı odaların birinde, rehberin üzerinde durmadığı bir dizi 'sıradan vatandaş' mankeni görünce, onlarla aynı yazgıyı paylaştığını, aynı şeyleri düşündüğünü hissetti: Bir zamanlar, hepbirlikte, anlamlı bir hayat yaşamışlardı, ama bilinmeyen bir nedenden, bu anlamı, tipti hafızaları gibi kaybetmişlerdi şimdi. Bu anlamı yeniden bulmaya her kalkışlarında, hafızaların örümcekli dehlizlerine her girişlerinde kayboldukları için, akıllarının kör karanlık sokaklarında dönüş yolunu bulamadıkları için, hafızalarının dipsiz kuyusuna düşmüş yeni hayatın anahtarını hiçbir zaman bulamadıkları için evlerini, yurtlarını, geçmişlerini, tarihlerini kaybedenlerin o çaresiz acılarına kapılıyorlardı. Bu evden uzakta kalma, yolunu kaybetme acısı öyle şiddetli, öyle dayanılmazdı ki, artık kayıp anlamı, ya da esrarı, hatırlamaya bile kalkmadan yalnızca sabretmek, sessizce, sonsuzluk zamanının dolmasını tevekkülle beklemek en iyisiydi. Ama Galip, yeryüzüne yaklaştıkça, bu boğucu bekleyişe katlanamayacağını, aradığını bulamadan huzur bulamayacağını da seziyordu. Geçmişini, belleğini hayâllerini kaybetmiş biri olmaktansa, bir başkasının kötü bir taklidi olmak daha iyi değil miydi? Demir merdivenlerin eşiğine geldiğinde, kendini Celâl'in yerine koyarak bütün mankenleri, onları

yaratan düşünceyi küçümsemek istedi: Saçma bir düşüncenin saplantıyla tekrarından ibaretti her şey; kötü bir karikatürdü; soğuk bir şakaydı; hiçbir bütünlüğü olmayan sefil bir budalalıktı! İşte, kendi kendisinin karikatürü olan rehber sanki bu düşünceyi kanıtlamak için, babasının 'İslâmda resim yasağı' denen şeye inanmadığını, 'düşünce' denen şeyin kendisinin zaten suretten başka bir şey olmadığını, burada da bir suretler dizisi gördüklerini anlatıyordu. İşte, ilk girdikleri odaya vardıklarında, rehber bu 'muazzam tasavvurun' ayakta kalabilmesi için manken piyasasına da iş yapmaları gerektiğini açıklıyor, misafirlerinden yeşil yardım sandığına gönüllerinden kopan bir şeyi atmalarını rica ediyordu.

Galip, yeşil sandığa bin lira attıktan sonra, antikacı kadınla göz göze geldi.

"Beni tanıdınız mı?" dedi kadın. Yüzünde rüyalardan çıkma bakış ve çocuksu ve oyuncu bir ifade vardı. "Anneannemin hikâyelerinin hepsi doğruymuş." Gözleri yarı karanlıkta kedi gözü gibi parlıyordu.

"Efendim?" dedi Galip utançla.

"Hatırlayamadın," dedi kadın. "Orta okuldayken aynı sınıftaydık. Belkıs."

"Belkıs," dedi Galip, bir an bütün sınıfta Rüya'dan başka hiçbir kızı gözünün önüne getiremediğini farkederek.

"Arabam var," dedi kadın. "Ben de Nişantaşı'nda oturuyorum. Seni bırakabilirim."

Temiz havaya çıkan kalabalık ağır ağır dağıldı. İngiliz gazeteciler Pera Palas'a gittiler, fötr şapkalı adam kartvizitini Galip'e verdi, Celâl'e selam söyledi ve Cihangir'in arka sokaklarına daldı. İskender bir taksiye bindi, fırça bıyıklı mimar da Belkıs ve Galip'le yürüyordu. Atlas Sinemasını geçtiklerinde, bir ara, sokağın girişindeki satıcıdan tabakta pilav alıp yediler. Taksim'e doğru bir saatçinin buz tutmuş vitrininde gözüken saatlere, sihirli oyuncaklara bakar gibi baktılar. Galip gecenin bulanık laciverdiyle aynı renkteki yırtık bir film afişine ve çoktan öldürülmüş eski bir başbakanın bir

fotoğrafçı dükkânının vitrinindeki resmine bakarken, mimar onları Süleymaniye Camiine götürmeyi önerdi: "Manken Cehennemi" dediği yerdekinden daha da ilginç bir şey gösterecekti onlara; dört yüz yıllık cami ağır ağır yerinden oynuyormuş!

Belkıs'ın, Talimhane'de bir arka sokakta bıraktığı arabasına binip, sessizce yola koyuldular. İki katlı, karanlık korkunç evlerin arasından geçerlerken "korkunç, korkunç!" demek geldi Galip'in içinden. Hafif hafif kar yağıyor, bütün şehir uyuyordu.

Uzun bir yolculuktan sonra, camiye geldiklerinde mimar hikâyesini anlatmıştı: Restorasyon ve tamiratında çalıştığı için caminin yeraltı dehlizlerini biliyor, birkaç kuruş karşılığında bütün kapıları açmaya hazır imamı tanıyordu. Arabanın motoru susunca Galip dışarı çıkmayacağını, onları bekleyeceğini söyledi.

"Arabada donarsın!" dedi Belkıs.

Galip, kadının kendisiyle sizli bizli konuşmadığına dikkat etti önce, sonra güzelliğine rağmen üzerindeki ağır paltosu ve o anda başına sardığı başörtüsüyle, uzak bir teyzeye benzediğine. Bayram ziyaretlerine gittikleri o uzak teyzenin çıkardığı badem ezmeleri o kadar şekerli olurdu ki, ısrarla tutulan bir ikincisini yemeden önce su içmesi gerekirdi Galip'in. Rüya niye gelmezdi bu bayram ziyaretlerine?

"Gelmek istemiyorum!" dedi Galip kararlı bir sesle.

"Niye ama?" dedi kadın. "Sonra minareye de çıkarız." Mimara döndü. "Minareye çıkabilir miyiz?"

Bir an bir sessizlik oldu. Çok da uzak olmayan bir yerde bir köpek havladı, Galip kar altındaki şehrin uğultusunu duydu. "Benim kalbim merdivenlere dayanmaz," dedi mimar, "Siz çıkarsınız"

Minareye çıkma düşüncesi hoşuna gittiği için Galip arabadan indi. Çıplak ampullerin karla kaplı ağaçları aydınlattığı birinci avluyu geçip caminin iç avlusuna girdiler. Taş kütlesi burada birden, olduğundan küçük gözükünce, cami, sırlarını gizleyemeyen tanıdık bir yapıya dönüştü. Mermeri kaplayan buzlaşmış kar tabakası,

yabancı saat reklâmlarındaki ay yüzeyi gibi karanlık ve çukur çukurdu.

Revakın bir köşe yaptığı yerde mimar, madeni bir kapıya takılı asma kilidi işgüzarlıkla kurcalamaya başladı. Bir yandan da, üzerinde kurulduğu tepe ve kendi ağırlığıyla birlikte caminin yüzyıllardır, her yıl beş on santim Haliç’e kaydığını, aslında, şimdiye kadar çok daha hızla su kıyısına inmesi gerektiğini, ama temeller arasında dolaşan ve sırrı hâlâ anlaşılamayan "bu taş duvarların", bugün hâlâ tekniğini aşamadığımız "bu lağım tertibatının", bu kadar ince düşünülüp dengelenmiş "su terazisinin" bundan dört yüz yıl önce hesaplanmış "dehlizler manzumesinin" caminin hareketini yavaşlattığını anlatıyordu. Kilitle birlikte kapı karanlık bir dehlize açıldığında Galip kadının parlayan gözlerinde hayata bağlı bir merak gördü. Öyle olağanüstü bir güzelliği yoktu belki Belkıs'ın, ama insan onun ne yapacağını merak ediyordu. "Batılılar bu sırrı çözemediler!" dedi mimar bir sarhoş gibi ve bir sarhoş gibi dehlize girdi. Galip dışarıda kaldı.

Kenarları buz tutmuş sütunların gölgeleri içinden imam çıkageldiğinde Galip dehlizden gelen sesleri dinliyordu. İmam sabahın bu saatinde uyandırılmaktan şikâyetçi görünmüyordu hiç. Dehlizden gelen seslere o da kulak verdikten sonra, sordu: "Kadın turist midir?" "Hayır," dedi Galip, sakalın imamı olduğundan yaşlı gösterdiğini farkederek. "Sen de hoca mısın?" dedi imam. "Hocayım." "Fikret Bey gibi profesörsün!" "Evet." "Caminin yerinden oynadığı doğru mu?" "Doğru, Onun için geldik." "Allah sizden razı olsun!" dedi imam. Kuşkulu bir hali vardı.

"Kadının yanında çocuğu var mıydı?" "Yok," dedi Galip. "İçerde, derinde saklanan bir çocuk var." "Yüzyıllardır kayıyormuş cami," dedi Galip güvensizlikle. "Onu biliyorum," dedi imam, "oraya girmek de yasaktır, ama bir turist karı çocuğuyla girdi içeri, gördüm. Sonra tek başına çıktı. Çocuk içeride kaldı." "Polise söyleseydin," dedi Galip. "Gerek yok," dedi imam, "çünkü sonra çocuğun da, karının da resmi gazetelerde çıktı: Habeş kralının torunuymuş çocuk. Onu oradan çıkarsınlar artık." "Çocuğun suratında ne vardı?" dedi Galip. "Bak, görüyor musun," dedi imam kuşkuyla, "sen de

biliyorsun. Çocuğun gözünün içine bakamıyordun." "Ne yazıyordu suratında?" diye sordu Galip ısrarla. "Suratında çok şey yazıyordu," dedi imam kendine olan güvenini yitirerek. "Sen surat okumayı bilir misin?" dedi Galip. İmam sustu.

"Kaybettiği bir yüzü yeniden bulabilmek için insanın yüzün anlamı peşinden koşması yeterli midir?" dedi Galip. "Artık orasını sen daha iyi bilirsin," dedi imam kaygıyla. "Cami açık mı?" dedi Galip. "Kapısını yeni açtım," dedi imam.

"Birazdan sabah namazı için gelirler. Git."

Caminin içi boştu. Neon lambaları, bir denizin yüzeyi gibi uzanan mor halılardan çok, çıplak duvarları aydınlatıyordu. Galip'in çoraplı ayakları buz kesti. Kubbeye, sütunlara, başının üstündeki muazzam taş kütlesine etkilenmek isteyerek baktı; ama içinde kendi etkilenme isteğinden başka bir şey uyanmadı: Bir bekleyiş duygusu, belli belirsiz bir ne olacak merakı... Tıpkı örüldüğü taşlar gibi, caminin kendi varlığı kendine yeten, kapalı, koskocaman bir nesne olduğunu hissetti. Mekân ne bir yere çağırıyordu insanı, ne de başka bir yere gönderiyordu. Hiçbir şey, hiçbir şeyin işareti olmadığı gibi, her şey her şeyin işareti de olabilirdi. Bir an mavi bir ışık görür gibi oldu, sonra güvercin kanadına benzeyen bir şeyin acele vuruşlarını duydu, ama hemen sonra her şey yeni bir anlam bekleyen o eski sessiz durgunluğuna döndü. O zaman eşyanın, taşların olması gerekenden 'çıplak' olduğunu düşündü: Eşyalar kendisini "bize bir anlam ver!" diyerek çağırıyorlardı sanki. Az sonra, fısıldaşarak yürüyen iki ihtiyar ağır ağır yaklaşıp mihrabın hemen önüne çökünce Galip nesnelerin çağrısını da duymaz oldu.

Belki de bu yüzden, minareye çıkarken Galip'in içinde, başına yeni bir şey geleceğine ilişkin bir beklenti yoktu hiç. Mimar, Belkıs Hanım'ın beklemeden yukarı çıktığını söyleyince, Galip hızla merdivenleri çıkmaya başlamıştı, ama çok geçmeden, yüreğinin vuruşlarını şakaklarında hissedince durakladı. Bacakları ve kalçalarında bir ağrı başlayınca oturdu. Basamakları aydınlatan çıplak ampullerden her birini geçince oturuyor, sonra gene çıkıyordu. Yukarlarda bir yerde, kadının ayak seslerini duyunca hızlandı, ama

çok sonra, ancak şerefeye çıktığı vakit yetişebildi ona. Kadınla birlikte, sessizce, hiçbir şey konuşmadan uzun uzun karanlık içindeki İstanbul'u, şehrin belli belirsiz ışıklarını, atıştıran karı seyrettiler.

Galip karanlığın yavaş yavaş aralandığını farkettiğinde, şehrin kendisi, uzak bir yıldızın ışık almayan yüzü gibi daha uzun bir süre gecenin içinde kalacakmış gibi görünüyordu. Daha sonra, soğuktan titrerken, baca dumanlarına, cami duvarlarına, beton yığınlarına vuran ışığın şehrin dışından değil, içinden sızdığını düşündü. Tıpkı, daha oluşumunu tamamlamakta olan bir gezegenin yüzeyi gibi, üzeri beton, taş, kiremit, ahşap ve pleksiglas ve kubbeyle kaplı inişli çıkışlı şehir parçacıkları, sanki ağır ağır aralanacaklar ve karanlığın içinden esrarlı yeraltının alev rengi aydınlığı sızacaktı, ama bu belirsizlik saati de çok sürmedi. Tek tek duvarlar, bacalar, damlar arasından sigara ve banka reklâmlarının iri harfleri gözükmeye başlayınca hemen yanı başlarındaki hoparlörden sabah ezanını okuyan imamın madeni sesini duydular. Merdivenleri inerken Belkıs, Rüya'yı sordu. Galip karısının evde kendisini beklediğini söyledi; ona bugün üç tane polisiye roman almıştı; Rüya geceleri polisiye roman okumayı severdi.

Belkıs yeniden Rüya'yı sorduğunda kadının kişiliksiz Murat'ına binmişler, fırça bıyıklı mimarı her zaman geniş, her zaman tenha Cihangir Caddesine bırakmışlar, Taksim'e çıkıyorlardı. Galip Rüya'nın bir işte çalışmadığını, polisiye romanlar okuduğunu, arada bir okuduğu romanlardan birini de ağır ağır çevirdiğini söyledi. Taksim Meydanında dönerken kadın, Galip'e Rüya’nın bu çevirileri nasıl yaptığını sordu. Galip "yavaş yavaş" yaptığını söyledi: Galip sabahları yazıhanesine gidiyor, Rüya da kahvaltı ettikleri masayı toplayıp oraya yerleşiyordu, ama Rüya'yı o masada çalışırken bir kere görmediği gibi hayâl de edemiyordu. Başka bir soru üzerine Galip, bir uykudagezerin dalgınlığıyla, bazı sabahlar, Rüya yatağından kalkmadan önce evden çıktığını söyledi. Haftada bir kere ortak teyzelerine, halalarına akşam yemeğine gittiklerini söyledi, bazan, akşamları Konak Sinemasına gittiklerini söyledi.

"Biliyorum," dedi Belkıs. "Sizi sinemada görürdüm. Sen hayatından memnun, lobideki resimlere bakarken, kolundan şefkatle

tuttuğun karını balkona çıkan kapıya kalabalıkla birlikte götürürken o, duvarlardaki afişlerde ve kalabalığın içinde kendisine başka bir dünyanın kapılarını açacak bir yüzü arardı. Senden çok uzakta bir yerde, yüzlerin gizli anlamını okuduğunu anlardım."

Galip sustu.

"Beş dakikalık arada, sen hayatından memnun iyi uslu bir koca gibi karını sevindirecek hindistan cevizli çikolatayı ya da buzlu pengueni almak için tahta kutusunun altına parayla vuran satıcıya el ederken ve ceplerinde bozuk para ararken, ben, sinemanın soluk ışıkları altında perdedeki halı süpürgesi ya da portakal sıkacağı reklâmına mutsuzlukla bakan karının o reklâmlarda bile kendisini başka bir ülkeye götürecek sihirli bir bildirinin izlerini aradığını sezerdim."

Galip susuyordu.

"Geceyarısına doğru insanlar, birbirlerinden çok, birbirlerinin pardesü ve paltolarına yaslanarak Konak Sinemasından çıkarlarken, ben, sizin de kolkola girip önünüze baka baka evinize yürüdüğünüzü görürdüm."

"En sonunda," dedi Galip, belli belirsiz bir öfkeyle, "bir kere sinemada görmüşsün bizi."

"Bir değil, on iki kere sinemada, altmış kereden fazla sokakta, üç kere lokantada, altı kere dükkânlarda gördüm sizi. Eve döndüğümde, tıpkı çocukluğumda yaptığım gibi, yanındaki kızın Rüya değil, ben olduğumu düşünürdüm."

Bir sessizlik oldu.

"Ortaokuldayken," diye devam etti kadın, az önce sözünü ettiği Konak Sinemasının önünden arabasını sürerken, "teneffüslerde, saçlarını ıslatarak arka ceplerinden çıkardıkları tarakla tarayan ve anahtarlıklarını pantolonlarındaki kemer halkalarına asan oğlanların hikâyelerine o gülerken, ben, senin sıranın üzerindeki kitaptan başını kaldırmadan, gözucuyla seyrettiğinin Rüya değil ben olduğumu düşünürdüm. Kış sabahları, yanında sen olduğun için yolun açık olup olmadığına bakmadan

karşıdan karşıya geçerken gördüğüm o neşeli kızın Rüya değil, kendim olduğunu düşünürdüm. Bazı Cumartesi öğleden sonraları, yanınızda sizleri gülümseten bir amca, Taksim dolmuşlarına doğru yürüdüğünüzü gördüğümde, seninle birlikte Beyoğlu'na benim de götürüldüğümü hayal ederdim ben."

"Ne kadar sürdü bu oyun?" dedi Galip, arabanın radyosunu açarken.

"Oyun değildi," dedi kadın, sokağın önünden hiç yavaşlamadan geçerken ekledi.

"Sizin sokağa sapmıyorum."

"Müziği hatırladım," dedi Galip, kendi evinin sokağına uzak bir kentin kartpostalına bakar gibi bakarken. "Bunu Trini Lopez söylerdi."

Sokakta ve apartmanda Rüya'nın eve döndüğüne ilişkin hiçbir belirti yoktu. Galip elleriyle bir şey yapmak isteyince radyonun istasyon düğmesini çevirdi.

Terbiyeli ve şefkatli bir erkek sesi ahırlarımızdaki tarla farelerinden korunmak için alınacak önlemlerden sözediyordu. "Hiç evlenmedin mi?" diye sordu Galip, araba Nişantaşı'nın arka sokaklarına girerken.

"Dulum," dedi Belkıs. "Kocam öldü."

"Seni okuldan hiç hatırlamıyorum," dedi Galip, nedensiz bir acımasızlıkla. "Sana benzeyen başka bir yüz geliyor aklıma. Çok sevimli, utangaç bir Yahudi kızıydı, Meri Tavaşi; babası Vog çoraplarının sahibiydi, yılbaşlarında bazı oğlanlar hattâ hocalar, ondan, üzerinde çorap giyen kızların göründüğü Vog takvimlerinden isterler, o da utana sıkıla getirirdi."

"Nihat'la evliliğimizin ilk yıllarında mutluyduk," diye anlattı kadın bir sessizlikten sonra. "İnceydi, sessizdi, çok da sigara içerdi. Pazarları gazeteleri karıştırır, radyodan futbol maçını dinler, o sıralarda eline geçirdiği bir flütü çalmaya çalışırdı. Çok az içerdi, ama çoğu zaman en acıklı sarhoşlardan hüzünlüydü yüzü. Bir ara utana sıkıla başındaki ağrılarından sözetti. Meğer yıllardır beyninin bir köşesinde kocaman bir uru sabırla büyütüyormuş. İnatçı ve sessiz

çocuklar vardır hani, avuçlarını sıkıp içine bir şey saklarlar da, ne kadar uğraşsan açıp vermezler: Onlar gibi beynindeki uru inatla korudu, en sonunda avucunu açıp içindeki boncuğu size verirken nasıl bir an gülümser o veletler, beyin ameliyatına girerken öyle memnun gülümsedi bana, orada sessizce öldü."

Hâle Halaların evinden pek de uzak olmayan bir yerde, Galip'in çok fazla geçmediği, ama varlığını kendi sokağı gibi bildiği bir köşede, dış görünüşü ve kapısı Şehrikalp Apartmanına şaşırtıcı derecede benzeyen bir apartmana girdiler.

"Ölümüyle benden bir tür intikam aldığını biliyordum," diye devam etti kadın eski asansördeyken. "Benim Rüya'nın bir taklidi olduğum kadar, kendisinin de, senin bir taklidin olması gerektiğini anlamıştı. Çünkü konyağı fazla kaçırdığım bazı akşamlar, kendimi tutamayıp ona, Rüya'dan ve senden uzun uzun söz de ederdim."

Bir sessizlikten sonra eve girip, kendi evindekine benzer eşyalar arasına oturunca Galip, özür diler gibi, "Nihat'ı bizim sınıftan hatırlıyorum," dedi kaygıyla.

"Sana benzer miydi sence?"

Galip hafızasının derinliklerinden bir-iki sahneyi zorlanarak bulup çıkardı: Galip'le Nihat derse katılamayacaklarını bildiren veli imzalı 'mazeret kâğıtlarını' ellerinde tutarken jimnastik hocası tarafından lapacılıkla suçlanıyorlar; Galip'le Nihat, sıcak bir bahar günü leş kokulu öğrenci kenefinin musluklarına ağızlarını dayayarak su içiyorlar: Şişmandı, beceriksizdi, ağırdı, yavaştı, pek parlak da değildi. Galip bütün iyi niyetine rağmen iyi hatırlayamadığı benzerine yakınlık duyamadı.

"Evet," dedi Galip. "Nihat bana benzerdi biraz."

"Hiç benzemezdi," dedi Belkıs. Gözleri, Galip'in ona ilk dikkat ettiği zamandaki gibi tehlikeli bir ışıkla parladı bir an. "Hiç benzemediğini biliyorum. Ama aynı sınıftaydık. Bana senin Rüya'ya baktığın gibi baktırabilmiştim onu. Öğle teneffüslerinde, ben Rüya ve öteki oğlanlarla birlikte Sütiş Muhallebicisi'nde sigara içerken, onun kaldırımdan, aralarında benim de olduğumu bildiği içerdeki neşeli

kalabalığa kaygıyla bir gözattığını görürdüm. Akşamın erken bastırdığı acıklı sonbahar akşamlarında, üzerine apartmanların soluk ışıkları vuran çıplak ağaçlara baktığımda, onun da bu ağaçlara bakarak senin Rüya'yı düşündüğün gibi, beni düşüneceğini bilirdim."

Kahvaltı sofrasına oturduklarında açık perdeler arasından odaya parlak bir güneş ışığı vuruyordu.

"İnsanın kendisi olmasının ne kadar zor olduğunu bilirim," dedi Belkıs, uzun zamandır hep aynı hikâyeyi düşünenler gibi birdenbire konuya girerek. "Ama, bunu otuz yaşımdan sonra anladım. Ondan önce, sorun bana yalnızca bir başkası gibi olabilme ya da basit bir kıskançlık gibi gözüküyordu. Geceyarıları sırtüstü uzandığım yatağımda uyuyamadan tavandaki gölgeleri seyrederken o başkasının yerinde o kadar çok olmak isterdim ki, derimin içinden, eldiveninden çıkan bir el gibi sıyrılıp çıkabileceğime, sonra sırf bu isteğimin şiddetiyle o başkasının derisine bürünerek yeni bir hayata başlıyabileceğime inanırdım. Bazan, bu öteki insanı düşünmekten, kendi hayatımı onun hayatı gibi yaşayamamaktan o kadar acı çekerdim ki, bir sinema koltuğunda otururken ya da kalabalık bir pazar yerinde kendi dünyalarına gömülmüş insanları seyrederken gözlerimden yaşlar fışkırırdı."

Kadın, kızarmaktan sertleşmiş ince ekmek diliminin üzerinde yağsız bıçağını yağ sürermiş gibi dalgın dalgın gezdiriyordu.

"İnsanın niye kendi hayatını değil de, başka birinin hayatını yaşamak istediğini onca yıldan sonra da çıkaramıyorum," diye devam etti. "Hatta, niye şu ya da bu insanın değil de, Rüya'nın yerinde olmak istediğimi de çok açıkça söyleyemem.

Söyleyebileceğim şey, uzun yıllar boyunca bunun gizli tutulması gereken bir hastalık olduğuna inandığımdır. Hastalığımdan, bu hastalığa yakalanan ruhumdan, bu hastalığı taşımaya mahkûm gövdemden utanıyordum. Hayatımın olması gereken 'asıl hayat'ın bir taklidi olduğunu, bütün taklitler gibi utanılması gereken, acıklı, zavallı bir şey olduğunu düşünüyordum. O zamanlar, bu mutsuzluktan kurtulabilmek için elimden yalnızca 'aslımı' daha çok taklit etmekten başka bir şey gelmezdi. Bir ara, okul, mahalle ya da çevre

değiştirmeyi kurdum, ama sizlerden uzaklaşmanın, yalnızca sizleri daha çok düşünmekten başka sonuç vermeyeceğini de biliyordum. Yağmurlu bir sonbahar günü, öğleden sonra, hiçbir şey yapmak gelmeyince içimden, camlara vuran damlacıklara bakarak saatlerce bir koltukta otururdum. Sizleri düşünürdüm; Rüya ile Galip'i. Elimdeki ipuçlarına bakarak Rüya ile Galip'in o anda ne yaptığını düşünürdüm, öyle ki, bir-iki saat sonra karanlık odadaki koltukta oturan kişinin ben değil Rüya olduğuna inanasım gelir, bu korkunç düşünceden müthiş zevk de alırdım.

Kadın arada bir mutfaktan çay ya da kızarmış ekmek getirirken uzak bir tanıdık hakkında hoş bir hikâye anlatır gibi rahatça gülümseyebildiği için, Galip anlatılanları huzursuzluk duymadan dinliyordu.

"Kocam ölünceye kadar sürdü bu hastalık. Hâlâ da sürüyor belki, ama artık bir hastalık gibi yaşamıyorum onu. İnsanın kendisi olabilmesinin bir yolu olmadığına kocamın ölümünden sonraki yalnızlık ve pişmanlık günlerinden sonra karar verdim. O günlerde aynı hastalığın bir başka çeşidi olan yoğun bir pişmanlık duygusuyla, yıllardır Nihat'la yaşadığım şeyleri, gene aynı şekilde, ama bu sefer yalnızca kendim olarak yaşayabilmek isteğiyle yanıp tutuşuyordum. Pişmanlığın da, hayatımın geri kalanını berbat edeceğini fark ettiğim bir geceyarısı, şu garip düşünce geçti aklımdan: Böylece hayatımın ilk yarısını bir başkası olmak istediğim için kendim olamadan, ikinci yarısını da kendim olamadığım yıllar için pişman olduğum için bir başkası olarak geçirecektim. O kadar gülünç geldi ki bu düşünce bana, geçmişim ve geleceğim olarak gördüğüm dehşet ve mutsuzluk bir anda herkesle paylaştığım ve üzerinde pek fazla durmak istemediğim bir yazgıya dönüşüverdi. Hiç kimsenin kendisi olamayacağını bir daha hiç unutulmayacak kesin bir bilgi gibi öğrenmiştim artık. Bir otobüs durağında kuyruk olmuş kalabalık içinde kendi dertlerine gömülmüş olarak gördüğüm ihtiyarın, hâlâ yıllar önce yerinde olmak istediği bazı 'gerçek' kişilerin hayaletlerini içinde canlı tuttuğunu bilirdim. Bir kış sabahı parka çocuğunu güneşlendirmeye çıkarmış o güçlü sağlıklı ananın, çocuğunu parka çıkaran bir başka ananın suretinin kurbanı olduğunu bilirdim.

Sinemalardan dalgın dalgın çıkan kederlilerin, kalabalık caddelerde, gürültülü kahvehanelerde kıpır kıpır kıpırdanan mutsuzların, yerine geçmek istedikleri asıllarının hayaletleriyle sabah akşam huzursuz edildiklerini bilirdim."

Kahvaltı sofrasında sigaralarını içiyorlardı. Kadın anlattıkça, Galip odanın gittikçe artan sıcaklığıyla birlikte, karşı konulmaz bir uykunun, insanın ancak bir rüyada farkına varabileceği bir suçsuzluk duygusu gibi ağır ağır bütün gövdesini sardığını hissetti. Kaloriferin yanıbaşındaki bir divanda "biraz kestirmek" için izin istediğinde Belkıs ona "bütün bunlarla ilişkili" gördüğü Şehzadenin Hikâyesini anlatmaya başladı.

Evet, bir zamanlar, hayatın en önemli sorununun insanın kendisi olabilmesi ya da olamaması olduğunu keşfetmiş bir şehzade yaşamıştı, ama Galip hikâyenin renklerini gözünün önüne canlandırmaya başlayınca önce bir başka kişiye, sonra uyuyakalan bir kişiye dönüştüğünü hissederek uyudu.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM APARTMAN KARANLIĞI

"... bu eski konağın manzarası, bende, bir insan yüzü etkisi bırakırdı."

Nathaniel Hawthorne

Yıllar sonra, bir akşamüstü o binayı görmeye gittim. Öğle saatlerinde ellerinde çantaları, pasaklı ve kravatlı lise öğrencilerinin itiştiği ve akşamları işlerinden dönen kocaların ve bir eğlenceden çıkan ev kadınlarının yürüdüğü kaldırımlardan, o her zaman kalabalık sokaktan daha önceleri sık, pek sık geçmiştim, ama hiçbir zaman o binayı, bir zamanlar benim için çok şey ifade etmiş o apartmanı yıllar sonra yeniden görmek için değil.

Bir kış akşamıydı. Hava erkenden kararmış, bacalardan çıkan duman dar caddeye sisli bir gece gibi inmişti. Binanın yalnızca iki katında ışık yanıyordu: Geç saatlere kadar çalışan iki iş yerinde yanan soluk, ruhsuz lambalar. Apartman cephesinin geri kalanı kapkaranlıktı. Karanlık dairelerin karanlık perdeleri çekilmişti; pencereler bir körün gözleri gibi boş ve korkutucuydu. Geçmişle kıyaslandığında gördüğüm soğuk, tatsız ve sevimsiz bir görüntüydü. Bir zamanlar burada kalabalık bir ailenin, iç içe, kucak kucağa, gürültü patırtı içinde yaşadığını bile düşünemiyordu insan.

Binaya gençlik günahlarının bir cezası gibi sinen bu yıkım ve çöküntüden zevk aldım. Bu günahlardan hiçbir zaman payıma düşen mutluluğu alamadığım için bu duyguya kapıldığımı, yıkımdan bir intikam tadı aldığımı biliyordum, ama aklımda başka bir şey vardı o sırada: "Sonraları apartman aralığına dönüşen o kuyunun sakladığı esrar ne oldu acaba, içindekilerle birlikte kuyu ne oldu?"

Apartmanın hemen yanıbaşındaki kuyuyu düşündüm, bir zamanlar yalnızca bende değil, apartman katlarını dolduran güzel çocuklarda, kızlarda, yetişkinlerde geceleri korkulu bir ürperti uyandıran o dipsiz kuyuyu. Bir masal kuyusu gibi içinde yarasalar,

zehirli yılanlar, akrepler, fareler kaynaşırdı. Şeyh Galip'in Hüsn-ü Aşk'ında anlattığı ve Mevlâna'nın Mesnevi'sinde hikâye ettiği kuyunun orası olduğunu bilirdim. Bazan içine sarkıtılan kovaların ipi kesilirdi, bazan dipsizliğin dibinde bir zebellâ olduğunu söylerlerdi, apartman iriliğinde bir zenci! Çocuklar siz yaklaşmayın, derlerdi. Bir keresinde kemerinden bağlanarak kuyudan içeri sarkıtılan kapıcı, karanlık bir zamanın sonsuzluğunda yaptığı yerçekimsiz yolculuktan ciğerlerini sonsuza kadar karartan bir sigara ziftiyle ve gözlerinde yaşlarla geri dönmüştü. Kuyu başında bekçilik eden zehirli çöl cadısının, kapıcının ay yüzlü karısı kılığına girdiğini de bilirdim; kuyunun apartmanda yaşayanların hafızalarının derinliklerinde yatan bir sırla yakından ilgili olduğunu da. İçlerindeki sırdan, sonsuza kadar geçmişte kalamayacak bir günahtan korkar gibi korkarlardı.

Sonunda utançlarının üstünü toprakla örten çaresiz hayvanlar gibi, içindeki yaratıklar, anılar ve esrarla birlikte kuyuyu unuttular. Bir sabah, anlamsız insan yüzleriyle kaynaşan gece rengi bir kâbustan uyandığımda, kuyunun üstünün örtüldüğünü gördüm. O zaman, aynı kâbusumsu duyguyla, kuyu denen yerde, şimdi tersine çevrilmiş bir kuyunun yükseldiğini korkuyla anladım. . Esrarı ve ölümü pencerelerimize getiren bu yeni yerden yeni kelimelerle söz ediyorlardı artık: Apartman aralığı, apartman karanlığı...

Aslında, apartmanda yaşayanların tiksinti ve mutsuzlukla 'aralık' ya da 'karanlık' (diğer İstanbulluların dediği gibi aydınlık değil) demeye başladıkları yeni yer, kuyudan önce apartman aralığı da değildi, karanlık da, çünkü apartman ilk yapıldığında iki yanında boş arsalar vardı, sonraları bütün sokağı kirli bir duvar gibi kaplayan çirkin apartmanlardan biri değil. Yandaki boş arsa, bir gün bir inşaatçıya satılınca, apartmanın camiye ve tramvay yoluna, kız lisesine, Alâaddin'in dükkânına ve bitişikteki kuyuya bakan mutfak pencereleri, ince uzun ve içerlek koridorun pencereleri ve her katta başka amaçlarla kullanılan küçük odanın (sandık odası, hizmetçi odası, çocuğun odası, fakir misafirin odası, ütü odası, uzak akraba teyzenin odası) pencereleri yanda bitişik nizam yapılan yüksek apartmanın üç metre uzaktaki yeni pencerelerine bakmaya başladı. Böylece, pislikten renksizleşmiş beton duvarlar ve birbirlerine

kendilerini ve alt katları yansıtan pencereler arasında kuyu içinin sonsuzluğunu hatırlatan ışıksız, kıpırtısız ağır bir hava oluştu.

Kendi neşesiz, ağır eski kokusunu kısa zamanda oluşturan bu boşluğu güvercinler hemen keşfettiler. İnsan elinin erişmediği ve zamanla erişmekten çekindiği pencere önlerine, kendiliğinden kırılan denizliklere, beton çıkıntılarına, yağmur oluklarının dirseklerine bitip tükenmeyen pisliklerini yığarak kokularına, huzurlarına ve sürekli artan nüfuslarına uygun köşeler yaptılar. Yalnızca meteorolojik felaketlerin değil, başka bazı belirsiz kötülüklerin de habercisi sayılan küstah martılar da ara sıra katılırdı onlara, geceyarılarında yolunu şaşırarak dipsiz karanlık kuyunun kör pencerelerine çarpan kara kargalar da... Basık tavanlı ve havasız kapıcı dairesinin dar bir hücre girişini andıran küçük demir kapısından (bir zindan kapısı gibi de gıcırdardı) eğilerek geçilen karanlığın zemininde, bazan bu kanatlı yaratıkların fareler tarafından didik didik edilmiş leşleri bulunurdu.

Gübre bile demlemeyecek bir pislikle kaplı bu iğrenç zeminde başka şeyler de bulunurdu: Yağmur oluklarından üst katlara çıkan farelerin çalıp aşağı attıkları güvercin yumurtalarının kabukları, çiçekli masa örtülerinin ve uykulu yatak çarşaflarının içinden nefti boşluğa düşmüş talihsiz çatallar ve bıçaklar, çorap tekleri, toz bezleri, sigara izmaritleri, cam, ampul ve ayna kırıkları, paslı somya yayları, plastik kirpikli gözlerini umutsuzluk ve inatla hâlâ açıp kapayan kolsuz pembe bebekler, küçük parçalara ayrılarak dikkatle yırtılmış bazı şüpheli dergi ve gazete sayfaları, patlak toplar, kirli çocuk donları, parçalanmış korkutucu fotoğraflar...

Arada bir, kapıcı, bir ucundan tiksintiyle tuttuğu bu nesnelerden birini kimliği teşhis edilecek bir suçlu gibi kat kat dolaştırırdı, ama apartmanda yaşayanlar öteki dünyanın çamurundan beklenmedik bir günde kapılarına geri dönen bu şüpheli nesneleri sahiplenmezlerdi: "Bizim değil," derlerdi. "Oraya mı düşmüş?"

Orası, kaçmak isteyip de kaçamadıkları, unutmak isteyip de unutamadıkları bir korku gibiydi; bulaşıcı ve çirkin bir hastalıktan sözeder gibi sözederlerdi oradan: Apartman aralığı dikkat edilmezse

boşluğun yuttuğu bu zavallı eşyaların talihsizliğiyle kazayla içine kendilerinin de düşebileceği bir çirkefti; içlerine sinsice sokulmuş bir kötülük yuvasıydı. Besbelli, durup durup hastalanan çocuklar gazetelerde hakkında çok yazılan o mikropları buradan alıyorlardı; erken yaşta sözünü ettikleri hortlak ve ölüm korkusunu da. Evi kimi zaman bu korkular gibi saran tuhaf kokular da pencere aralıklarından içeri buradan giriyordu; talihsizlik ve uğursuzluğun da buradan sızdığı hayâl edilebilirdi. Üstlerine boşluğun lacivert ve ağır dumanı gibi çöken felâket bulutları da (iflâslar, borçlanmalar, evden kaçan babalar, aile içi aşklar, boşanmalar, ihanetler, kıskançlıklar, ölümler) apartmandakilerin aklında karanlığın tarihiyle yakından ilişkiliydi: Unutmak istedikleri için hafızalarında sayfaları birbirine karışan kitaplar gibi.

Ama şükür ki, böyle kitapların yasak sayfalarını karıştırıp hazineler bulan birileri çıkan her zaman: Elektrik masrafı olmasın diye lambası yakılmayan koridorun karanlığında ürperen çocuklar (Ah çocuklar!) sıkı sıkıya çekilmiş perdelerin arasına girip alınlarını apartman aralığının karanlık pencerelerine merakla dayarlardı; Dedenin katında herkes için yemek pişirdiği zamanlar, hizmetçi kız, yemeği sofraya koyduğunu .flit kattakilere (yan apartmandakilere de) bağıra bağıra duyurmak için aralığı kullanır, en üst kata sürgün edilmiş anayla oğul bu yemeklere çağrılmadıkları zamanlar, alt katlarda dönen dolapları, pişen yemekleri izlemek için açık tuttukları mutfak pencerelerinden arada bir gözatarlardı; bir sağır ve dilsiz, kimi geceler yaşlı annesine yakalanana kadar karanlığın pencerelerinden bakardı; yağmurlu günlerde küçük odasında su oluklarıyla birlikte dertlenen hizmetçi kız da oraya bakarak hayâl kurardı, daha sonraki yıllarda çöken bir ailenin tutunamayacağı katlara zaferle geri dönecek olan bir delikanlı da.

Gördükleri hazinelere biz de gelişigüzel bir gözatalım: Sesleri işitilmeyen kızların ve kadınların buğulanmış mutfak camlarında soluklaşan görüntüleri; loş bir odada namaz kılan hayâletimsi bir gölgenin ağır ağır doğrulup kalkan sırtı; yorganı açılmamış bir yatağın üzerinde, resimli bir derginin yanında dinlenen yaşlı bir kadın bacağı (çok beklerseniz, bir elin derginin sayfalarını çevireceğini,

bacağı tembel tembel kaşıyacağını da görürsünüz); bir gün apartmandakilerin üstünü örttükleri o esrarı keşfetmek için dipsiz kuyunun yanıbaşına zaferle geri dönmeye karar vermiş bir delikanlının soğuk pencere camlarına dayanmış alnı. (Aynı delikanlı karşı camda yansıyan kendi görüntüsünü seyrederken bazan alt karşı katın penceresinde kendi gibi hayâle dalan sihirli güzellikteki üvey annesini görürdü.) Bu görüntülerin karanlıkta sinmiş güvercin başları ve gövdeleriyle çerçevelendiğini, çevrenin koyu lacivert olduğunu, kıpırdanan perdelerin, bir an yanıp sönen lambaların ve aydınlık odaların daha sonra aynı görüntülere ve pencerelere dönecek mutsuz ve suçlu hafızalarda parlak turuncu bir iz bıraktığını ekleyelim: Az yaşıyoruz, az görüyoruz, az biliyoruz; bari hayâl edelim. İyi pazarlar, sevgili okuyucular.

ON DOKUZUNCU BOLUM ŞEHİR İŞARETLERİ

"Bu sabah uyandığımda aynı kişi miydim ben?
Aynı kişi değilsem sorayım o zaman: Kimim Allahaşkına ben?"

Lewis Carroll

Galip uyandığında karşısında bambaşka bir kadın buldu. Belkıs elbisesini değiştirmiş, üzerine Galip'e yabancı bir yerde yabancı bir kadınla olduğunu hatırlatan nefti bir etek giymişti. Yüzü ve saçları da bambaşkaydı. Saçlarını, 'Pekin'de 55 Gün' filminde Ava Gardner'in yaptığı gibi arkada toplamış, dudaklarını da filmin Supertechnirama kırmızısıyla boyamıştı. Galip kadının bu yeni yüzüne bakarken, birden, insanların uzun zamandır kendisini aldattıklarını düşündü.

Az sonra, Galip kadının titizlikle bir askıya asıp dolaba kaldırdığı paltosunun cebinden gazeteyi çıkarmış, aynı titizlikle toplanmış kahvaltı masasına yaymıştı. Celâl'in köşe yazısını yeniden okurken, yazının kenarına daha önceden aldığı notlar, altını çizdiği kelime ve heceler Galip'e saçma gözüktü. Yazının içindeki sırrı çözecek harflerin, işaretledikleri olmadığı o kadar açık bir gerçekti ki, bir an Galip'e bu sır yokmuş gibi geldi: Sanki okuduğu cümleler, aynı anda, hem kendilerini hem de başka şeyleri gösteriyordu. Öyle ki, belleğini kaybettiği için inanılmaz keşfini insanlığa duyuramayan kahramana ilişkin Celâl'in Pazar yazısındaki her cümle, Galip'e herkesin anladığı ve bildiği başka bir insanlık durumuna ilişkin başka bir hikâyenin cümleleri gibi gözüktü. Bu o kadar açık, gerçekti ki, bazı harfleri, heceleri, kelimeleri seçip yazıp yeniden düzenlemeye gerek bile yoktu hiç. Yazının içindeki o 'gözükmeyen', 'gizli' anlamı çıkarmak için yapılması gereken şey, yazıyı yalnızca bu inançla okumaktı.

Gözü bir kelimeden ötekine sıçrarken, Rüya'yla Celâl'in gizlendiği köşenin yeri ve anlamı kadar, Galip, hayatın ve şehrin

bütün sırlarını okuyacağına inanıyordu, ama başını yazıdan her kaldırışında, karşısında Belkıs'ın yeni yüzünü her görüşünde bu iyimserliğini kaybediyordu. İyimserliğini kaybetmemek için bir süre yalnızca yazıyı yeniden yeniden okumayı denedi, ama kolaylıkla okuyup bulacağına inandığı o gizli anlamı açık seçik çıkaramadı. Hayatın ve dünyanın esrarına ilişkin bir bilgiye yaklaştığını mutlulukla hissediyor, ama bu sırrı, aradığı şeyi açık seçik düşünüp hecelemek istediği zaman, gözünün önünde odanın bir köşesinden kendisini seyreden kadının yüzü beliriyordu. Bir süre sonra, sırra sezgi ve inançla değil, akılla yaklaşabileceğine karar vererek, kalemle yazının kenarına yeni notlar almaya, bambaşka hece ve kelimeleri işaretlemeye başladı. Kendini işine vermişti ki Belkıs masaya yaklaştı.

"Celâl Salik'in yazısı," dedi. "Amcan olduğunu biliyordum. Yer altındaki mankeni, biliyor musun dün akşam bana neden o kadar korkunç gözüktü?"

"Biliyorum," dedi Galip. "Ama amcam değil, amcamın oğlu"

"Manken ona o kadar benzediği için," dedi Belkıs. "Size rastlarım diye Nişantaşı'na çıktığım zamanlarda size değil, aynı kıyafetle ona rastlardım."

"Yıllar önceki yağmurluğu o onun," dedi Galip. "Eskiden çok giyerdi"

"Hâlâ giyip Nişantaşı'nda hayalet gibi geziniyor" dedi Belkıs. "Kenarına aldığın notlar nedir öyle?"

"Yazıyla ilgili değil," dedi Galip gazeteyi katlarken. "Kaybolan bir kutup kâşifine ilişkin. Kaybolduğu için onun yerine bir başkası daha kayboluyor. İkinci kaybolan kişinin esrarını derinleştirdiği birinci kaybolan ise, başka bir adla, unutulmuş bir şehirde yaşamaya devam ediyormuş, ama öldürülmüş bir gün. Öldürülen takma adlı bu kişinin..."

Galip hikâyesini bitirdiğinde yeniden anlatmak zorunda kalacağını anladı.

Yeniden anlatırken, kendisini bu hikâyeyi yeniden yeniden anlatmak zorunda bırakan bütün insanlara derin bir öfke duyuyordu. "Herkes artık kendisi gibi olsun ve kimsenin de hikâye anlatmasına gerek kalmasın!" demek geliyordu içinden.

Hikâyeyi ikinci defa anlatırken masadan kalkmış, katladığı gazeteyi tekrar eski paltosunun cebine koyuyordu.

"Gidiyor musun?" dedi Belkıs çekine çekine.

"Hikâyemi bitirmedim," dedi Galip öfkeyle.

Hikâyesini bitirirken Galip'e kadının suratında bir maske varmış gibi geliyordu. Supertechnirama kırmızısıyla ağzı boyanmış o maskeyi kadının suratından çekerse altından çıkacak yüzün üstünde bütün anlam açık seçik okunacaktı, ama bu anlamın ne olması gerektiğini kestiremiyordu.

Sanki çocukluğunda cansıkıntısına gırtlağına kadar gömüldüğü zamanlarda yaptığı gibi, kendi kendine "Ne İçin Varız?" oyunu oynuyordu. Oyunu oynarken de, çocukluğunda yaptığı gibi başka bir şeyle meşgul olup hikâyesini anlatabiliyordu. Bir ara, Celâl’in de hem hikâye anlattığı, hem de aynı anda başka şeyler düşünebildiği için kadınların ilgisini o kadar çok çektiğini düşündü, ama Belkıs kendisine Celâl'den bir hikâye dinleyen bir kadın gibi değil, yüzündeki anlamı saklayamayan biri gibi bakıyordu şimdi.

"Rüya hiç merak etmez mi seni?" dedi Belkıs. "Etmez," dedi Galip. "Kaç gece geceyarıları eve döndüm. Kayıp siyasiler, takma adla borç senedi düzenleyen sahtekârlar yüzünden; kirayı ödemeden yok olan esrarengiz kiracılar, sahte kimlikle ikinci evliliğini yapan mutsuzlar yüzünden kaç kere sabahlara kadar ben de kayboldum."

"Ama vakit öğleyi geçti," dedi Belkıs. "Seni evde bekleyen Rüya ben olsam, bir an önce telefon etmeni isterdim." "Telefon etmek istemiyorum."

"Seni bekleyen ben olsaydım meraktan yatağa düşerdim," diye devam ediyordu Belkıs. "Gözüm pencerede, kulağım telefonda olurdu. Benim mutsuzluğumu ve merakımı bile bile aramadığını

düşünerek daha da mutsuz olurdum. Hadi, telefon et ona. Burada olduğunu söyle, benim yanımda olduğunu söyle."

Kadın ahizeyi bir oyuncak gibi yanına getirince, Galip eve telefon etti. Kimse cevap vermedi. "Kimse yok."

"Nerededir?" dedi kadın meraktan çok bir oyun duygusuyla. "Bilmiyorum," dedi Galip.

Paltosunun cebinden gazeteyi çıkardı, yeniden masaya dönüp Celâl'in yazısını okumaya başladı. Yazıyı yeniden yeniden o kadar uzun bir süre okudu ki, kelimeler anlamlarını kaybedip yalnızca harflerden yapılmış bazı şekillere dönüştüler. Daha sonra, Galip, bu yazıyı kendisinin de yazabileceğini, Celâl gibi yazı yazabileceğini düşündü. Çok geçmeden, dolaptan paltosunu çıkarıp giydi, gazeteyi dikkatle katlayıp, köşe yazısını yırtıp cebine koydu.

"Gidiyor musun?" dedi Belkıs. "Gitme."

Çok sonra bulabildiği bir taksinin pencerelerinden bu tamdık arka sokağa son defa bakarken Galip, gitmemesi için ısrar eden Belkıs'ın suratını unutamamaktan korkuyordu; kadın aklında başka bir yüzle, başka bir hikâyeyle yer etsin istiyordu. Rüya'nın okuduğu polisiye romanlardaki gibi şoföre, "Filanca caddeye çek!" demek gelmişti içinden, ama yalnızca Galata köprüsüne gideceğini söyledi.

Yürüyerek köprüyü geçerken pazar kalabalığının içinde yıllardır aradığı ve aradığının şimdi farkına vardığı bir sırrı hemen çözüverecekmiş duygusuna kapıldı. Bir rüyada olduğu gibi derinden derine bu beklentinin bir yanılsama olduğunu seziyor, ama gene de birbirleriyle çelişen bu iki gerçek Galip'i hiç de rahatsız etmeden kafasının içinde kıpırdanıyordu. Çarşı iznine çıkmış erler, balık avlayanlar, vapura yetişmek için acele acele yürüyen çocuklu aileler görüyordu. Hepsi Galip'in çözmekte olduğu bu sırrın içinde yaşıyorlardı, ama farkında değillerdi. Az sonra, Galip bu sırrı çözünce kucağında çocuğuyla bir pazar ziyaretine giden şu babayla lastik ayakkabılı oğlu, otobüsün içindeki başörtülü ana kız, hayatlarını yıllardır derinden derine belirleyen bu gerçeğin farkına varacaklardı.

Köprünün üzerinde, Marmara tarafındaki kaldırımdaydı, insanların üzerine üzerine yürümeye başladı: Suratlarındaki o kaybolup gitmiş, yıllanmış, tükenmiş ifade, sanki böylece, bir an aydınlanıyordu. Üzerlerine üzerlerine gelen kişinin kim olduğuna şöyle bir bakarlarken, Galip de onların gözlerinin, yüzlerinin içine bakıyor ve sırrı orada okuyordu sanki. Çoğunun paltoları ceketleri eskiydi, eski ve soluk. Yürürlerken bastıkları kaldırım kadar bütün dünyayı da olağan karşılıyorlardı, ama iyice yerleşmiş değildiler bu dünyaya. Dalgındılar, ama biraz kışkırtılınca belleklerinin derinliklerinden kendilerini geçmişte kalmış derin bir anlama bağlayan bir merak, bir an suratlarının maskeleşmiş ifadesi içinde beliriyordu. "Onları huzursuz etmek isterdim!" diye düşümlü Galip. "Onlara Şehzadenin hikâyesini anlatabilmek isterdim!" Aklına gelen bu hikâye yepyeniydi şimdi, hikâyeyi yaşadığını, hatırladığını hissediyordu.

Köprüden geçenlerin çoğunun ellerinde plastik torbalar vardı. İçlerinden kesekâğıtları, maden ya da plastik parçacıkları, gazeteler, paketler fışkıran torbalara ilk defa görüyormuş gibi bakarken üzerlerindeki yazıları dikkatle okudu: Bir anda torbaların üzerindeki kelimelerin, harflerin 'öteki gerçeği', 'asıl gerçeği' gösterecek işaretler olduğunu hissettiği için umutlandı. Ama yanından geçen her yüzün anlamının da bir anlık bir parlaklıktan sonra sönüvermesi gibi, plastik torbaların üzerindeki kelimeler ve heceler de bir an yeni bir anlamla ışıdıktan sonra teker teker kayboluyorlardı. Galip gene de uzun bir süre onları okudu: "Muhallebicisi... Ataköy... Türksan... Yemişleri... saatidir... Sarayları..."

Balık tutan bir ihtiyarın torbasında harf değil, yalnızca bir leylek resmi görünce kelimeler kadar torbaların üzerindeki resimlerin de okunabileceğini düşündü. Bir torbada dünyaya umutla bakan neşeli bir anne babayla biri kız biri erkek iki çocuğun yüzlerini gördü, bir başka torbada iki balık vardı, ayakkabı resimleri, Türkiye haritaları, bina siluetleri, sigara paketleri, kara kediler, horozlar, at nalları, minareler, baklavalar, ağaçlar gördü torbaların üzerinde.

Besbelli, hepsi bir esrarın işaretleriydiler, ama hangi esrarın? Yeni Caminin önünde güvercinler için kuş yemi satan yaşlı kadının

yanındaki torbada bir baykuş resmi gördü. Bu baykuşun Rüya'nın okuduğu polisiye romanların üzerindeki baykuşun kendisi ya da kurnazca gizlenen bir kardeşi olduğunu anladığında, Galip, her şeyi gizli gizli düzenleyen bir 'el'in varlığını açık seçik hissetti.

İşte, ortaya çıkarılması, deşifre edilmesi gereken bu 'el'in oyunlarıydı, o gizli anlamdı, ama kendisi hariç kimse metelik vermiyordu bu anlama. Üstelik gırtlaklarına kadar bu anlama, kaybettikleri bir sırra gömülmüş olmalarına rağmen!

Galip, baykuşu yakından inceleyebilmek için cadıya benzeyen kadından bir tabak dolusu darı alıp güvercinlere attı. Bir anda yemin çevresinde gürleyerek kapanan bir şemsiye gibi kara ve çirkin güvercin yığını toplaştı. Plastik torbanın üzerindeki baykuş, Rüya'nın okuduğu polisiye kitaplardaki baykuşun ta kendisiydi! Galip küçük kızlarının kuşlara yem atmasını gurur ve mutlulukla seyreden bir anneyle babaya, bu baykuşun, bu açık gerçeğin, öbür işaretlerin, herhangi bir işaretin, hiçbir şeyin farkına varmadıkları için öfke duydu. İçlerinde bir kuşku kırıntısı, belli belirsiz bir sezgi bile yoktu.

Unutmuşlardı. Kendisini evde beklerken Rüya'nın okuduğunu kurduğu polisiye romanın kahramanının kendisi olduğunu düşledi.

Çözülmesi gereken düğüm, kendisiyle, her şeyi o çok gizli anlama işaret edecek bir şekilde ustalıkla düzenleyip gene de kendisi saklı kalmayı başaran o gizli el arasındaydı.

Plastik torbaların üzerlerindeki kelimeler, harfler, resimler kadar, onların anlattıkları, resmettikleri şeylerin de birer işaret olduğuna karar vermesi için Süleymaniye Camiinin yakınındayken, bu caminin küçük boncuklarla yapılmış çerçeveli bir resmini taşıyan bir çırak görmesi yetti. Resmin cırtlak renkleri camiden daha gerçekti. Yalnız yazılar, suratlar, resimler değil bütün nesneler gizli 'el'in oynadığı oyunun taşlarıydılar. Bunu anlar anlamaz, karmakarışık sokaklarında yürüdüğü Zindan Kapı mahallesinin adının da kimsenin farkedemediği özel bir anlamı olduğuna karar verdi: Bir bulmacanın sonuna varan sabırlı oyuncu gibi her şeyin artık kolayca yerli yerine yerleşmek üzere olduğunu hissediyordu.

Mahallenin derme çatma dükkânlarında, eğri büğrü kaldırımlarında gördüğü bahçe makaslarının, yıldızlı tornavidaların, park edilmez işaretlerinin, salça tenekelerinin, ucuz lokanta duvarındaki takvimlerin, üzerine pleksigias harfler asılmış bir Bizans kemerinin, kapalı kepenglere takılı ağır kilitlerin de bu gizli anlamın işaretleri olduğunu seziyordu. İsterse, tıpkı insan yüzlerini okur gibi bu nesneleri, işaretleri okuyabileceğini hissediyordu. Böylece kerpetenin 'dikkatin', bir kavanozdaki zeytinlerin 'sabrın', bir araba lastiği ilanındaki mutlu şoförün de 'hedefe yaklaşmanın' işaretleri olduğunu anlayarak sabır ve dikkatle hedefine yaklaştığına karar verdi. Ama çevresi, sökülmesi çok daha çetin işaretlerle doluydu: Telefon kabloları, bir sünnetçi ilanı, trafik işaretleri, çamaşır sabunu paketleri, kulpsuz kürekler, okunamayan siyasal sloganlar, buz parçaları, elektrik numaraları, işaret okları, yazısız kâğıt parçaları... Belki az sonra anlaşılacak gibiydi, ama karmakarışıktı, yorucuydu, gürültülüydü her şey. Oysa Rüya'nın okuduğu polisiye romanların kahramanları, yazarlarının onlara sunduğu sınırlı sayıdaki ipucuyla çevrilmiş rahat ve huzurlu bir dünyada yaşıyorlardı.

Gene de ama Ahi Çelebi Camii anlaşılabilir bir hikâyenin işareti, bir teselli oldu: Yıllar önce Celâl, bir rüyada kendisini bu küçük camide Muhammet ve bazı evliyalarla birlikte gördüğünü yazmıştı. Rüyasını yordurmak için gittiği Kasımpaşa'daki bir yorumcu, ona, hayatının sonuna kadar yazı yazacağını söylemişti. O kadar çok yazıp hayâl kuracaktı ki, hiç evinden çıkmasa bile ömrünün sonunda bütün hayatını uzun bir yolculuk olarak hatırlayacaktı. Galip, bu yazının ünlü bir Evliya Çelebi parçasının uyarlaması olduğunu çok sonra anlamıştı.

Halin önünden geçerken, "Böylece," diye düşündü Galip, "birinci okuyuşumda bir anlama, ikinci okuyuşumda bambaşka bir anlama geliyordu hikâye". Üçüncü dördüncü okuyuşlarda da Celâl'in köşe yazısının daha başka anlamları olacağından kuşkusu yoktu hiç: Celâl'in bu hikâyeleri her seferinde başka bir şeye işaret de etseler tıpkı çocuk dergilerindeki bulmacalar gibi, Galip'e birbirine açılan kapılardan geçe geçe bir hedefe yaklaştığı duygusunu veriyorlardı. Galip, meyve sebze halinin karmakarışık sokaklarında dalgın dalgın

yürürken bir an önce Celâl'in bütün yazılarını yeniden okuyabileceği bir yerde olmak istedi.

Halden çıktığında bir eskici gördü: Boş bir kaldırıma geniş. bir çarşaf sermiş, üzerine sebze halinin inanılmaz uğultusu ve kokusundan hiçbir sonuca ulaşamadan şaşkınlıkla çıkan Galip'i büyüleyen bir dizi nesne sermişti: iki tane boru dirseği, eski plâklar, bir çift kara ayakkabı, bir lamba altlığı, kırık bir kerpeten, kara bir telefon, iki tane somya yayı, sedef bir sigara ağızlığı, durmuş bir duvar saati, beyaz Rus banknotları, pirinç bir musluk, sırtı oklu bir Yunan tanrıçasını -Diana?- canlandıran bir biblo, boş bir çerçeve, eski bir radyo, iki kapı tokmağı, bir şekerlik.

Hepsini tek tek kelimeleri telâffuz ederek adlandırdı, hepsini dikkatle seyretti Galip. Nesneleri büyüleyici kılan şeyin aslında kendileri değil sergileniş şekilleri olduğunu hissetti. Her sokak eskicisinin sergisinde görülebilecek bu eşyaları ihtiyar eskici, çarşafın üzerine büyük bir dama tahtasına yerleştirir gibi dörderden dört sıraya dizmişti. Sınırlı sayıdaki kareli dama tahtasındaki taşlar gibi, eşyaların aralarında ölçülü bir uzaklık vardı, birbirlerine değiniyorlardı, ama duruşlarındaki bu kesinlik ve basitlik, rastlantısal değil sanki niyet edilmiş bir şeydi. Öyle ki, Galip'in aklına hemen yabancı dil öğreten kitapların kelime testi sayfası geldi: O sayfalarda da böyle yan yana dizilmiş on altı eşyanın resmini görür sonra öğrendiği yeni dilin kelimeleriyle bu eşyaları adlandırırdı. Aynı heyecanla: "Boru, plak, telefon, ayakkabı, kerpeten... " demek geliyordu Galip'in içinden.

Ama korkutucu olan şey, nesnelerin bir de başka bir anlama işaret ettiklerini Galip'in açık seçik hissetmesiydi. Pirinç musluğa bakarken, bunun 'sözlük egzersizi'nde olduğu gibi, bir pirinç musluğu gösterdiğini sanıyor, ama sonra, musluğun başka bir şeye daha da işaret ettiğini heyecanla seziyordu. Çarşafın üzerindeki kara telefon, yabancı dil kitabının sayfasındaki telefon resmi gibi telefon kavramına, fişe takılıp kadranı çevrilirse bizi başka kişilerin sesine ulaştıracak o bilinen araca işaret ettiği kadar, Galip'in heyecanla tüylerini ürperten bir başka anlamı da gösteriyordu.

İkinci anlamların esrarlı dünyasına nasıl girebilir, esrarı nasıl keşfedebilirdi? Bu âlemin eşiğinde olduğunu mutlulukla hissediyor, ama içeri giren adımı atamıyordu bir türlü. Rüya'nın okuduğu polisiye romanların sonunda düğüm çözüldüğü zaman, örtülerin altındaki ikinci âlem aydınlanır, ama aynı anda bu sefer birinci dünya ilgisizliğin karanlığına bürünürdü. Geceyarısı ağzı Alâaddin'in dükkânından aldığı leblebilerle doluyken Rüya, "Katil hakarete uğradığı için intikam alan emekli albaymış!" dediğinde, Galip, İngiliz uşaklar, çakmaklar, yemek masaları, porselen fincanlar ve tabancalarla kaynaşan kitabın bütün ayrıntılarını karısının unuttuğunu, yalnızca bu eşyaların ve kişilerin işaret ettiği yeni ve gizli bir anlamın dünyasını aklında tutacağını anlardı.

Ama, kötü çevrilmiş o kitapların sonunda, dedektifle birlikte Rüya'yı da yeni bir dünyaya sokan eşyalar, şimdi Galip'e yalnızca bu yeni dünyanın umudunu vermekle yetiniyorlardı. Galip bu sırra ulaşabilmek için esrarlı nesneleri çarşafın üzerine dizen eskicinin suratına dikkatle baktı, sanki anlamı ihtiyarın yüzünde okuyacaktı.

"Telefon kaç para?"

"Alıcı mısın?" dedi eskici, bir pazarlığın kapısını açmak için dikkatle.

Bu beklenmedik kimlik sorusu Galip'e şaşırtıcı geldi. "İşte onlar da beni başka şeylerin işareti olarak görüyorlar!" diye düşündü bir an. Ama içine girmek istediğini dünya bu dünya değil, Celâl'in yıllarını vererek kurduğu başka bir dünyaydı. Yıllarca köşe yazılarında nesneleri bir bir adlandırarak, hikâyeler anlatarak Celâl'in, içine gizlendiği bu dünyanın duvarlarını ördüğünü ve anahtarını gizlediğini hissetti. Eskicinin pazarlık heyecanıyla bir an parlayan yüzü gene eski durgunluğuna dönmüştü.

"Bu neye yarar?" dedi Galip, küçük ve basit lamba altlığını göstererek.

"Masa ayağı," dedi eskici, "ama perde kornişlerinin ucuna da takıyorlar. Kapı kulpu da olur."

Atatürk köprüsüne çıktığında, "Artık yalnızca yüzlere bakacağım," diye düşündü Galip. Köprüden gelip geçen her yüzün bir an parlayan ifadesi çeviri resimli romanların büyüyen soru işaretleri gibi, bir an aklının içinde genişliyor, sonra, kaybolan yüzle birlikte, soru da, arkasında küçük bir iz bırakarak yokoluyordu. Bir ara köprüden gözüken şehir manzarasıyla yüzlerin aklında biriktirdiği anlam arasında bir ilişki kurar gibi olduysa da, yanıltıcıydı bu.

Şehrin eskiliğini, talihsizliğini, yitip gitmiş ihtişamını, hüznünü ve acıklılığını vatandaşlarının yüzünde de görmek mümkündü belki, ama bu özel olarak düzenlenmiş bir sırrın değil, paylaşılan bir yenilginin, bir tarihin ve suç ortaklığının belirtisiydi. Römorkörlerin arkalarında bıraktıkları köpüklü suda Haliç’in soğuk ve kurşuni mavisi korkutucu bir kahverengiye dönüşüyordu.

Tünel arkalarında bir ara sokaktaki bir kahveye girdiğinde Galip yetmiş üç yeni surat görmüştü. Bir masaya oturdu, gördüklerinden memnundu. Çıraktan çayını istedikten sonra alışkanlıkla paltosunun cebinden gazeteyi çıkarıp Celâl'in yazısını yeniden yeniden okumaya başladı. Kelimeler, cümleler ve harfler hiç de yeni değillerdi artık, ama Galip onları okurken daha önce aklına hiç gelmemiş bazı düşüncelerinin doğrulandığını hissediyordu: Bu düşünceler Celâl'in yazısından çıkmıyordu, kendi düşünceleriydiler, ama Celâl'in yazısı tuhaf bir şekilde onları içeriyordu. Kendi düşünceleriyle Celâl'in düşünceleri arasındaki bu koşutluğu hissettiği zaman, Galip, çocukluğunda yerinde olmak istediği bir kişiyi iyice taklit edebildiğine karar verdiği zamanlardaki gibi, bir iç huzuru duydu.

Masanın üzerinde, koni şeklinde kıvrılmış bir kâğıt parçası vardı. Yanındaki ay çekirdeği kabuklarından, bir seyyar satıcının Galip'ten önce masada oturanlara bu koninin içinde ayçekirdeği sattığı anlaşılıyordu. Galip kâğıdın bir okul defterinden kopartılmış olduğunu kenarlarından anladı. Öteki tarafındaki özenli bir çocuk yazısını okudu: "6 Kasım 1972. Ünite 12. Ödev: Evimiz, Bahçemiz. Evimizin bahçesinde dört tane ağaç var. Bunlar 2 tane kavak ağacı, bir tane büyük söğüt bir tane küçük söğüt ağacı. Bahçemizin duvarlarını babam taşlardan ve telle ördü. Ev insanları kışın

soğuktan, yazın sıcaktan koruyan barınaktır. Ev bizi kötülüklerden korur. Evimizin 1 kapısı, 6 penceresi, 2 bacası var." Yazının altında kurukalemle boyalı resimde Galip bahçe içindeki evi, ağaçları gördü. Kiremitler önce tek tek çizilmiş, sonra sabırsızlıkla kırmızıya karalanmıştı. Galip resimdeki kapı, pencere, ağaç ve baca sayısının yazıdakileri doğruladığını görünce içindeki huzurun büyüdüğünü hissetti.

Bu huzurla, kâğıdın boş yüzünü çevirip hızlı hızlı yazmaya başladı. Çizgiler arasına yazdığı kelimelerin, tıpkı çocuğun yazdığı kelimeler gibi gerçekten varolan bazı olgulara işaret ettiğinden bir kuşkusu yoktu hiç. Sanki, uzun yıllardır dilini ve kelimelerini kaybetmişti de, bu ödev sayfası yüzünden onları yeniden buluyordu. Küçük harflerle yazdığı ipuçlarını alt alta dizerek sayfanın dibine geldiğinde, "Her şey bu kadar basitmiş!" diye düşündü Galip. "Celâl'in benim gibi düşündüğünden emin olmam için, daha çok yüz görmem gerek!" diye düşündü.

Kahvedekilerin yüzlerini seyrederek çayını içtikten sonra soğuk sokağa yeniden çıktı. Galatasaray Lisesinin arkasındaki sokakların birinde, kendi kendine konuşarak yürüyen başörtülü yaşlı bir kadın gördü. Bir bakkalın yarı açık kepenginin altından eğilerek çıkan kız çocuğunun yüzünden, bütün hayatların birbirine benzediğini okudu. Buzda kayan lastik ayakkabılarına baka baka yürüyen soluk elbiseli genç kızın yüzünde telâşın ne olduğunu bildiği yazılıydı.

Galip yeniden bir kahveye girip oturduktan sonra, cebinden ev ödevini çıkarıp. Celâl'in köşe yazısını okur gibi hızlı hızlı okumaya başladı. Yazılarını okuya okuya Celâl'in hafızasını edinirse Celâl'in nerede olduğunu bulabileceğini çok iyi biliyordu artık. Demek ki, bu hafızayı edinmek için önce Celâl'in bütün yazılarının saklandığı yeri bulması gerekiyordu. Yeniden yeniden okuduğu ev ödevinden Galip bu müzenin bir 'ev' olması gerektiğini çoktan anlamıştı: "Bizi kötülüklerden koruyacak bir yer." Ev ödevini okudukça nesneleri pervasızca adlandırabilen bir çocuğun saflığını öyle duydu ki içinde, Rüya ile Celâl'in kendisini bekledikleri bu yerin neresi olduğunu hemen söyleyivereceğini sandı. Kahve masasında otururken bu

heyecana her kapılışında, ev ödevinin arkasına yeni ipuçları yazmaktan fazlası da elinden gelmiyordu.

Yeniden sokağa çıktığında Galip bu ipuçlarının bazılarını elemiş, bazılarını öne çıkarmıştı: Şehir dışında olamazlardı, çünkü Celâl İstanbul'dan başka bir yerde yaşayamazdı. Anadolu yakasında olamazdı, çünkü orasının yeterince 'tarihi' olmadığını söylerdi. Rüya ile Celâl birlikte bir arkadaşlarının evine de sığınamazlardı, çünkü yoktu böyle arkadaşları. Rüya da bir arkadaşının evinde olamazdı, çünkü öyle bir yere Celâl' le gidemezdi. Otel odalarında, anılardan yoksun oldukları ve kardeş de olsalar biri kadın biri erkek iki kişi şüphe çekeceği için kalamazlardı. Bundan sonraki kahveye oturduğunda, en azından yönünün doğru olduğundan emindi.

Beyoğlu'nun arkalarından Taksim'e doğru yürüyordu. Nişantaşı'na, Şişli'ye, kendi geçmişinin ta kalbine doğru. Celâl'in, bir yazısında İstanbul sokaklarındaki atlardan uzun uzun sözettiğini hatırladı. Duvara asılmış bir resimde Celâl'in hakkında uzun uzun konuştuğu rahmetli bir güreşçiyi gördü. Resim siyah beyazdı, eski Hayat dergilerinin bir çok manavın, berberin ve terzinin duvarlarını renklendiren orta sayfasından çıkartılıp çerçevelenmişti. Ellerini beline koyarak alçakgönüllülükle gülümseyen Olimpiyat madalyalı güreşçinin fotoğraftaki ifadesine bakarken, Galip, adamın bir trafik kazasında öldüğünü hatırladı.

Böylece, on yedi yıl önceki bu trafik kazasıyla güreşçinin yüzündeki alçakgönüllü anlatım, daha önceleri sık sık olduğu gibi aklında üst üste oturup birleşti ve Galip ister istemez bu trafik kazasının bir işaret olduğunu düşündü.

Olguları ve hayalleri birbirleriyle birleştirip bambaşka hikâyelerin işaretleri yapacak bu türden rastlantı anlarına gerek vardı demek ki. Kahveden çıkıp arka sokakların birinden Taksim'e doğru yürürken "sözgelimi," diye düşündü Galip, "Hasmın Galip Sokağının dar kaldırımına yanaşmış şu arabanın ihtiyar ve yorgun atına bakarken, babaannemin bana okuma yazma öğrettiği günlerde Alfabe'de gördüğüm o iri atın anısına başvurmak gereğini duyuyorum. Altında 'At' olduğu yazılı o iri alfabe atı ise, bana o

yıllarda Teşvikiye Caddesindeki apartmanın en üst katında tek başına oturan Celâl ve Celâl'in kendine anılarına uygun olarak döşediği o apartman katını hatırlatıyor. Daha sonra ise, bu katın Celâl'in benim hayatımda tuttuğu yerin bir işareti olabileceğini de düşünüyorum."

Ama Celâl o katı boşaltalı yıllar olmuştu. Galip işaretleri yanlış da yorumlayabileceğini düşünerek durakladı. Sezgilerinin kendisini yanıltabileceğine inanmaya başlarsa şehirde kaybolacağından kuşkusu yoktu hiç: Hikâyelerdi kendisini ayakta tutan, bir körün elyordamıyla bulup tanıdığı nesneler gibi sezgileriyle bulup çıkardığı hikâyeler. Üç gündür şehirde yüzeylere burnunu sürte sürte dolaşırken işaretlerden bir hikâye kurabildiği için ayakta kalabilmişti. Çevresindeki dünyanın ve insanların da hikâyeler yüzünden ayakta durabildiğinden hiç kuşkusu yoktu.

Yeni bir kahveye girip oturduğunda Galip aynı iyimserlikle 'kendi durumunu' gözden geçirebildi. İpuçlarını sıralayan kelimeler, kâğıdın arkasındaki ev ödevinin kelimeleri gibi basit ve anlaşılır gözüktü. Kahvenin uzak bir köşesindeki siyah beyaz televizyon, karlı bir sahada futbol oynayanları gösteriyordu. Oyun sahasının kömürle çizilmiş çizgileriyle, çamura bulanmış futbol topu siyahtı. Çıplak masaların üzerinde kâğıt oynayanlar dışında herkes bu kara futbol topuna bakıyordu.

Galip kahveden çıktığında aradığı sırrın bu siyah beyaz futbol maçı gibi yalın olduğunu düşündü. Yapılması gereken şey görüntülere ve yüzlere baka baka adımlarının kendisini götüreceği yere yürümekti. İstanbul kahveyle doluydu; her iki yüz metrede bir kahveye girerek insan bütün şehri baştan aşağı yürüyebilirdi.

Taksim yakınlarında birdenbire kendini boşalan bir sinemanın kalabalığı içinde buldu. Dalgın dalgın önlerine bakarak, elleri ceplerinde ya da kolkola yürüyerek merdivenlerden sokağa çıkan insanların yüzleri öyle bir anlamla yüklüydü ki, Galip içinde yaşadığı kendi kâbusumsu hikâyesinin bile önemli olmadığını düşündü. Sinemadan çıkan kalabalığın yüzünde bir hikâyeye gırtlaklarına kadar gömülebildikleri için kendi mutsuzluklarını unutan insanların

huzuru vardı. Hem burada, bu sefil sokaktaydılar, hem de orada, içinde olmayı hemen isteyiverdikleri o hikâyenin içinde. Çok daha önceden yenilgi ve acılarla boşaltılmış bellekleri, şimdi, bütün hüznü ve hatırayı yatıştıran derin bir hikâyeyle doldurulmuştu: "Başka biri olduklarına inanabiliyorlar!" diye düşündü Galip özlemle. Kalabalığın az önce seyrettiği o filmi görüp, o hikâyenin içinde kaybolup bir başkası olabilmek istedi bir an. Sokaklara dağılan insanların sıradan dükkân vitrinlerine baka baka bildik tamdık eşyaların o bezdirici dünyasına geri döndüklerini görüyordu. "Kendilerini koyuveriyorlar!" diye düşündü Galip.

Oysa, bir başkası olabilmek için, insan bütün gücünü kullanmalıydı. Taksim Meydanına çıktığında Galip, içinde bu amaçla bütün iradesini harekete geçirebilecek bir kararlılık hissetti. "Ben bir başkasıyım!" dedi kendi kendine.

Hoş bir duyguydu bu, yalnız ayaklarının altındaki buzlu kaldırımların, Coca-Cola ve konserve ilanlarıyla çevrili bütün meydanın değil, kendi kişiliğinin de tepeden tırnağa değiştiğini hissettiriyordu. Kararlılıkla bu cümleyi tekrarlaya tekrarlaya bütün dünyanın değiştiğine de inanabilirdi insan, ama o kadar ileri gitmeye gerek de yoktu: "Ben bir başkasıyım," dedi Galip kendi kendine.

Adlandırmak istemediği bu başka kişinin anıları ve kederiyle yüklü bir müziğin, içinde yeni bir hayat gibi yükseldiğini keyifle hissetti. Bütün hayatının coğrafyasını belirleyen temel merkezlerden biri, Taksim Meydanı, iri hindiler gibi dolanan otobüsleri ve dalgın ıstakozlar gibi ağır ağır hareket eden troleybüsleri ve her zaman karanlıkta kalmaya kararlı belirsiz köşeleriyle bu müziğin içinde ağır ağır değişti ve Galip'in ilk defa adım attığı fakir düşmüş umutsuz bir ülkenin allanıp pullanmış 'modern' bir meydanına dönüştü. Karlarla kaplı Cumhuriyet Heykeli de, hiçbir yere çıkmayan o geniş Yunan merdivenleri ve Galip'in on yıl önce cayır cayır yanışını zevkle seyrettiği 'Opera' binası da, böylece, işareti olmak istedikleri hayâli ülkenin gerçek parçaları haline dönüştüler. Galip, otobüs duraklarının önündeki telaşlı kalabalığın içinde, itişerek taşıtlara binen insanların arasında ne esrarlı bir yüz görebildi, ne de örtüler arkasındaki ikinci dünyanın işareti olabilecek plastik bir torba.

Böylece, insanların yüzlerini okumak için kahvelere girme gereği de duymadan, doğrudan Harbiye üzerinden Nişantaşı'na yürüdü. Çok sonra, aradığı yeri bulduğuna inandığında, o yol boyunca büründüğü kişiliği hatırlamaya çalıştığında kararsız kalacaktı. "Daha o sırada kendimi Celâl olduğuma bütünüyle inandıramamıştım!" diye düşünecekti o zaman, Celâl'in bütün geçmişini aydınlatan eski yazılar, defterler ve gazete kesikleri arasındayken. "Daha o sırada, kendimi büsbütün arkada bırakamamıştım." Uçağı geciktiği için, görmeyi hayâlinden bile geçirmediği bir şehirde yarım bir gün geçiren bir yolcu gibi bakmıştı gördüklerine: Atatürk heykeli ülkenin geçmişinde önemli bir asker olduğuna, çamurlu ve ışıltılı sinema önlerindeki kalabalıklar pazar öğleden sonraları canı sıkılan insanların başka ülkelerin düşleriyle oyalandığına, ellerinde bıçaklar dükkân vitrinlerinden kaldırımlara bakan sandviççi ve börekçi tezgâhtarları acıklı hayal ve hatıraların küllenmekte olduğuna, bulvarın ortasındaki çıplak ve karanlık ağaçlar da akşamüstü daha da koyulaşarak çöken milli bir hüzne işaret ediyordu. "Ne yapılır bu şehirde, bu caddede, bu saatte Allahım?" diye mırıldanmıştı Galip, ama bu seslenişi, Celâl'in kesip sakladığı eski bir yazısından aldığını da biliyordu.

Nişantaşı'na geldiğinde hava kararmıştı. Kış akşamları trafik tıkandığında araçların egzoslarıyla, apartman bacalarından çıkan dumanların biriktirdiği koku dar kaldırımlara sinmişti. Galip tuhaf bir şekilde bu mahalleye özgü bulduğu bu geniz yakan kokuyu huzurla içine çekti. Nişantaşı'nın köşesindeyken, bir başka kişi olma isteği öyle bir kuvvetle içinde yükseldi ki, on binlerce defa gördüğü apartman cephelerini, dükkân vitrinlerini, banka panolarını ve neondan harfleri bambaşka ve yepyeni şeyler olarak görebildiğini sandı. Yıllardır yaşadığı mahalleyi bambaşka bir yer yapan hafiflik ve serüven duygusu, sanki bir daha hiç terketmeyecekmiş gibi Galip'in içine işledi.

Karşıya geçip evine doğru yürüyeceğine, sağa Teşvikiye Caddesine saptı. Bütün gövdesini kaplayan bu duygudan o kadar hoşnuttu ve büründüğü kişiliğin kendine sunduğu imkânlar o kadar çekiciydi ki, Galip uzun yıllar aynı dört duvar arasında yaşadıktan

sonra hastaneden taburcu edilen bir hasta gibi gözlerini yeni görüntülerle doyuruyordu. "Yıllarca önünden geçtiğim muhallebicinin vitrini iyi aydınlatılmış bir kuyumcu vitrinine benziyormuş meğer!" demek geliyordu içinden. "Cadde daracık, kaldırımlar da eğri büğrüymüş meğer!"

Çocukluğunda kendi gövdesini ve ruhunu arkada bırakarak yepyeni birisi olan bu ikinci kişiyi dışarıdan gözlerdi de, "şimdi Osmanlı Bankasının önünden geçiyor," diye düşündü Galip çocukluğunda büründüğü yeni bir kişiliği izler gibi, "şimdi yıllarca annesi, babası, dedesiyle oturduğu, Şehrikalp apartmanının önünden başını bile çevirmeden geçiyor. Şimdi iğneci kadının oğlunun kasada oturduğu eczanenin önünde duraklayıp vitrinine bakıyor. Şimdi, Karakol'un önünden hiç korkmadan geçiyor, şimdi Singer dikiş makinelerinin arasındaki mankenlere eski dostlara bakar gibi sevgiyle bakıyor. Şimdi, kesin amaçlı, kararlı kişiler gibi bir esrarın, yıllarca inceden inceye uğraşılarak hazırlanmış bir kumpasın kalbine doğru yürüyor... "

Karşı kaldırıma geçip aynı yolu bir kere daha gerisin geri yürüdükten sonra, gene karşıya geçip tek tük ıhlamur ağaçlarının ve reklâm panolarıyla balkonların altından camiye kadar yürüdü. Sonra, aynı kaldırımlarda bir de öteki yöne doğru yürüdü. Her seferinde caddenin biraz daha aşağısından ve yukarısından dönerek, 'araştırma alanını' genişletiyor, her seferinde, eski mutsuz kişiliği yüzünden farkedemediği bazı ayrıntıları dikkatle gözleyip belleğinin bir köşesine yazıyordu: Alâaddin'in dükkânının vitrinine yığılmış eski gazeteler, oyuncak tabancalar, ve naylon çorap paketleri arasında sustalı bir çakı vardı, Teşvikiye Caddesini göstermesi gereken 'mecburi istikamet!' işareti Şehrikalp Apartmanını gösteriyordu, alçak cami duvarının üstüne bırakılmış kuru ekmekler soğuğa rağmen küflenmişti, kız lisesinin kapısının kenarına yazılmış siyasal sloganların bazı kelimeleri çift anlamlıydı, ışığı açık kalmış bir dersanesinin duvarındaki fotoğraftan Atatürk, tozlu pencere camlarının arasından gene aynı yere, Şehrikalp Apartmanına bakıyordu, tuhaf bir el çiçekçinin vitrinindeki güllerin goncalarına çengelli iğneler geçirmişti. Yeni açılmış bir deri elbisecisinin

vitrinindeki gösterişli mankenler de Şehrikalp Apartmanına, bir zamanlar Celâl'in, daha sonraki zamanlar annesi ve babasıyla Rüya'nın yaşadığı o en üst kata doğru bakıyorlardı.

Galip de mankenlerle birlikte apartmanın en üst katına uzun uzun baktı. Kendini, tıpkı o mankenler gibi, başka ülkelerde düşlenmiş hayâllerin ve hiç okumadığı ama Rüya'dan dinlediği çeviri polisiye romanların külyutmaz kahramanlarının bir taklidi gibi hissettiği zaman Celâl ile Rüya'nın orada, mankenlerin bakışlarıyla işaret ettikleri en üst katta olabilecekleri düşüncesi Galip'e mantıklı gözüktü.

Apartmanın önünden kaçar gibi çekilip Camiye doğru yürüdü. Ama bunu yapmak için bütün gücünü kullanması gerekmişti. Bacakları sanki Şehrikalp Apartmanından uzaklaşmak istemiyor, bir an önce binadan içeri girip, bildik tanıdık merdivenlerden koşa koşa en üst kata çıkıp içerideki o yere, o karanlık ve korkulu noktaya yetiştirip ona bir şey göstermek istiyorlardı. Bu görüntüyü düşünmek istemedi Galip. Bütün gücünü kullanarak evden uzaklaştıkça kaldırımların, dükkânların, reklâm panolarındaki harflerin, trafik levhalarının yıllardır işaret ettikleri o eski anlamlarına geri döndüklerini hissetti. Orada olduklarını anlar anlamaz felâket duygusuna ve korkuya sonuna kadar gömülmüştü.

Alâaddin'in dükkânının köşesine geldiğinde karakola yaklaştığı için mi, yoksa köşedeki 'mecburi istikamet' işaretinin artık Şehrikalp Apartmanını göstermediğini farkettiği için mi içindeki korkunun daha da yükseldiğini çıkartamadı. Öyle bir yorgunluk ve akıl karışıklığı hissediyordu ki, birazcık olsun düşünebilmek için bir yere oturması gerekiyordu.

Teşvikiye-Eminönü dolmuş durağının köşesindeki eski büfeye oturdu, börek ve çay istedi. Kendi geçmişine, kaybetmekte olduğu hafızasına bu kadar bağlı olan Celâl'in çocukluk ve gençlik yıllarında oturduğu apartman dairesini yeniden kiralamasından ya da satın almasından doğal ne olabilirdi? Böylece bir zamanlar kendisini oradan uzaklaştıranlar, şimdi parasızlık yüzünden arka sokakların birindeki tozlu bir apartmanda çürürken, kendisi kovulduğu yere

zaferle geri dönmüş oluyordu. Bu zaferi, Rüya dışında bütün aileden saklamasını ve ana caddede yaşamasına rağmen izini kimseye belli etmemesini de Galip tam Celâl’e göre buldu.

Ondan sonraki dakikalarda Galip, dikkatini büfeye yeni giren bir aileye verdi: Pazar akşamüstü sinemadan çıktıktan sonra akşam yemeğini bir büfede geçiştiren anne, baba, kız ve erkek çocuk. Anneyle baba Galip'in yaşındaydılar. Baba paltosunun cebinden çıkardığı gazetesine dalıyordu arada bir; anne çocukların alevlenen kavgalarını kaşgöz işaretleriyle denetliyor, sonra küçük çantasıyla masa arasında sürekli gidip gelen eli, şapkasından tuhaf nesneler çıkaran bir sihirbazın hızı ve becerikliliğiyle öbür üçüne çeşitli eşyalar yetiştiriyordu: Oğlanın akan burnuna bir mendil, babanın açık avucuna kırmızı bir hap, kızın saçlarına toka, Celâl'in yazısını okuyan babanın sigarasına çakmak, oğlanın burnuna gene aynı mendil vs.

Galip böreğini yiyip çayını bitirdiğinde babanın da ortaokul ve liseden sınıf arkadaşı olduğunu hatırlamıştı. Kapıdan çıkarken içinden gelen bir dürtüye uyarak bunu babaya söylerken adamın boynunda ve sağ yanağında korkutucu bir yanık izi gördü ve annenin de Rüya'yla hep birlikte gittikleri Şişli Terakki Lisesinin aynı sınıfının çaçaron ve becerikli öğrencisi olduğunu hatırladı.

Büyükler konuşurken çocukların fırsat bilip kozlarını paylaştıkları hatırlama ve hatır sorma süreci boyunca tabii ki, benzer öteki evliliğin simetrisini tamamlayan Rüya da sevgiyle anıldı. Galip çocukları olmadığını, Rüya'nın şimdi evde polisiye roman okuyarak kendisini beklediğini, akşam birlikte Konak Sinemasına gideceklerini, kendisinin bilet almaktan döndüğünü ve bugün yolda bir başka sınıf arkadaşıyla, Belkıs'la da karşılaştığını söyledi: Belkıs, hani şu kumral, orta boylu Belkıs. Yavan karı koca, hiç kuşkuya yer bırakmayan yavan bir kesinlikle belirttiler:

"Bizim sınıfta Belkıs diye biri yoktu!" Arada bir eski okul yıllıklarının ciltli kapaklarını açıyorlar, özel hatıra ve hikayeleriyle birlikte herkesi tek tek anıyorlarmış; bu yüzden çok eminlermiş.

Galip büfeden soğuğa çıkar çıkmaz hızlı hızlı Nişantaşı Meydanına doğru yürüdü. Rüya ile Celâl’in pazar akşamı 7.15'te Konak Sinemasına gideceklerine karar verdiği için koşa koşa sinemaya gitti; ama kaldırımlarda da sinemanın girişinde de yoktular. Onları beklerken dün öğleden sonra sinemada seyrettiği kadının fotoğrafını gördü ve içinde yeniden o kadının yerinde olma isteği yükseldi.

Dükkânlara baka baka, kaldırımlardan geçen insanların yüzlerini okuya okuya dönüp dolaşıp tekrar Şehrikalp Apartmanının karşısına geldiğinde çok vakit geçmişti. Her akşam saat sekizde, bütün pencerelere vuran o mavimsi televizyon ışığı Şehrikalp Apartmanı dışında caddenin bütün yapılarında pırıldıyordu, Galip apartmanın karanlık dairelerine dikkatle bakarken, en üst katın balkon demirlerine bağlanmış koyu lacivert bir bez parçasını gördü. Otuz yıl önce, burada bütün aile hep birlikte otururlarken, aynı balkona asılan aynı renkteki lacivert bir bez, sakaya verilmiş bir işaret anlamına gelirdi. At arabasına yüklediği çinko tenekelerde su dağıtan adam, bu mavi bezden hangi katlarda içme suyunun bittiğini anlar, ona göre yukarı su çıkarırdı.

Galip de bezin bir işaret olduğuna karar verdi, nasıl okunacağı konusunda aklında değişik düşünceler belirdi: Kendisine Celâl ile Rüya'nın burada olduğunu gösteren bir işaret olabilirdi. Celâl'in kendi geçmişinin bazı ayrıntılarına özlemle geri döndüğünün bir başka belirtisi de. Sekiz buçuğa doğru kaldırımda dikildiği yerden kendi evine döndü.

Bir zamanlar, hem de çok eski zamanlarda da değildi o zamanlar, Rüya ile birlikte ellerinde gazete ve kitaplarla oturup sigara içtikleri o eski salonun lambaları ve ışıkları, kaybolmuş bir cennetin gazetelere düşmüş fotoğrafları gibi dayanılmayacak kadar anılarla dolu ve dayanılmayacak kadar acıklıydı.

Rüya'nın eve döndüğüne ya da uğradığına ilişkin hiçbir iz ve belirti yoktu ortalıkta: Yuvaya dönen yorgun kocayı hüzünle selâmlayan aynı kokular ve gölgeler. Galip, sessiz eşyaları lambaların hüzünlü ışıkları altında bırakıp karanlık koridordan

karanlık yatak odasına gitti. Paltosunu çıkarıp elyordamıyla bulduğu yatağına kendini sırtüstü attı. Salon lambalarının, koridordan süzülen sokak lambalarının ışıkları odanın tavanında ince yüzlü şeytani gölgelere dönüşmüştü.

Galip yataktan kalktıktan çok sonra ne yapacağını kesinlikle biliyordu. Gazeteden televizyon programını okudu, çevredeki sinemaların hiç değişmeyen saatlerini ve filmlerin adlarını öğrendi; Celâl'in yazısına son bir kere daha göz attı; buzdolabını açıp çürümenin ilk belirtileri arasından birkaç zeytinle beyaz peynir çıkarıp kuru ekmekle karnını doyurdu. Rüya'nın dolabından bulduğu irice bir zarfa gelişigüzel gazete parçaları sıkıştırdı, üzerine Celâl’in adını yazıp yanına aldı. On'u çeyrek geçe evden çıkmış, Şehrikalp Apartmanının karşısında, bu sefer biraz daha ötede, beklemeye başlamıştı.

Çok geçmeden apartmanın merdiven ışıkları yandı ve binanın kırk yıllık kapıcısı İsmail, ağzının kenarında sigara, içerden çıkardığı çöp tenekelerini iri kestane ağacının yanındaki büyük bidona boşaltmaya başladı. Galip karşıya geçti.

"İsmail efendi, merhaba. Bu zarfı Celâl'e bırakmaya geldim."

"Aa, Galip!" dedi adam eski öğrencisini yıllar sonra tanıyan lise müdürü gibi, sevinçle ve kuşkuyla. "Ama Celâl burada yok."

"Biliyorum, biliyorum burada ama, ben de kimseye söylemiyorum," dedi Galip kararlı adımlarla apartmandan içeri girerken. "Sakın başka kimseye de söyleme.

Bu zarfı, aşağıya İsmail Efendiye bırak, dedi bana!"

Galip, kırk yıldır aynı havagazı ve kızarmış yağ kokusuyla kokan merdivenlerden inip kapıcı dairesine girdi. İsmail'in karısı Kamer, gene aynı koltukta oturmuş, üzerinde bir zamanlar radyo duran sehpanın üzerindeki televizyona bakıyordu.

"Kamer, bak kim geldi," dedi Galip.

"Aa," dedi kadın. Ayağa kalktı, öpüştüler. "Bizi unuttunuz."

"Unutur muyuz?"

"Hepiniz kapının önünden geçiyorsunuz, ama bir uğramıyorsunuz!"

"Bunu Celâl'e getirdim!" dedi Galip zarfı göstererek.

"İsmail mi söyledi?"

"Hayır, Celâl kendi söyledi," dedi Galip. "Ben biliyorum burada olduğunu, ama sakın kimseye söylemeyin."

"Biz ne yapalım, söylemiyoruz." dedi kadın. "Bizi öyle bir tembihledi ki."

"Biliyorum," dedi Galip. "Yukardalar mı şimdi?"

"Hiç bilmiyoruz. Geceyarıları biz uyurken giriyor, uyurken çıkıyor. Kendini değil sesini duyuyoruz. Çöpünü alıyoruz, gazetesini bırakıyoruz. Bazan o gazeteler orada, kapının altında günlerce birikiyor."

"Ben yukarı çıkmayacağım," dedi Galip. Zarfı bırakacak bir yer arar gibi kapıcı dairesini inceledi: Üzeri aynı damalı mavi muşamba kaplı yemek masası, kaldırımdan geçenlerin bacaklarını ve çamurlu araba tekerleklerini örten aynı soluk perdeler; dikiş kutusu, ütü, şekerlik, havagazı ocağı, isli kalorifer...

Kaloriferin üzerindeki rafın kenarına çakılı çivide, her zamanki yerinde, Galip anahtarı gördü. Kadın, kolluğuna oturmuştu.

"Sana çay yapayım," dedi. "Otur şu yatağın kenarına." Bir gözü televizyondaydı.

"Rüya hanım ne yapıyor? Çocuğunuz niye yok hâlâ?"

Kadının artık büsbütün baktığı televizyon ekranında, uzaktan da olsa Rüya'yı andıran genç bir kız beliriverdi: Rengi anlaşılamayan saçları dağınıktı, teni beyaz; bakışları takınılmış bir çocuksulukla durgunlaşmıştı. Dudaklarını mutlulukla boyuyordu.

"Güzel kadın," dedi Galip, sessizce.

"Rüya hanım daha güzeldir," dedi Kamer hanım, aynı sessizlikle.

Saygıyla, bir çeşit korkulu hayranlıkla birlikte baktılar. Galip anahtarı çividen becerikli bir hareketli çıkardı, cebine, ipuçlarıyla dolu ev ödevinin yanına bıraktı. Kadın görmemişti.

"Zarfı nereye koyayım?"

"Ver bana!" dedi kadın.

Galip, İsmail Efendinin boş çöp tenekelerini bırakmak için apartmana girdiğini, sokak kapısına bakan küçük pencereden gördü. Asansör lambaları soluklaştırarak, televizyondaki görüntüyü bir an bozarak çalışınca kadınla vedalaştı.

Merdivenleri çıkıp sokak kapısına sesli sesli yürüdü. Kapıyı açtı ve içerde kalıp gürültüyle kapadı. Sessizce, geriye merdivene doğru yürüyüp, denetleyemediği bir heyecanla parmaklarının ucuna basa basa iki katı çıktı. İkinci kat ile üçüncü katın arasında basamaklara oturup, boş tenekeleri üst katlara bırakan İsmail Efendinin aşağı inmesini bekledi. Merdivenleri aydınlatan lambalar bir anda söndü. "Otomatik!" diye mırıldandı Galip çocukluğunun bu sihirli ve uzak ülkeleri çağrıştıran kelimesini düşünerek. Lambalar yeniden yandı. Kapıcının bindiği asansör aşağıya inerken Galip merdivenleri ağır ağır çıkmaya başladı.

Bir zamanlar babası ve annesiyle oturduğu katın kapısında bir avukatın pirinç levhası vardı. Babaanneyle Dedenin katının kapısında bir jinekoloğun levhasıyla boş bir çöp tenekesi gördü.

Celâl'in kapısının üzerinde ne bir işaret, ne de ad vardı. Galip havagazı makbuzunu getiren çalışkan bir tahsildarın el alışkanlığıyla kapının zilini çaldı. Zili ikinci kere çalarken merdivenlerin ışığı söndü. Kapının altından ışık sızmıyordu hiç. Zili üçüncü ve dördüncü kere çalarken eli cebinin dipsiz kuyusunda anahtarı arıyor, anahtarı bulduğu zaman da eli zili sürekli çalıyordu:

"İçeride bir odaya gizleniyorlar!" diye düşündü, "Salonda karşılıklı iki koltuğa oturmuş sessizce bekliyorlar!" Anahtarı önce kilidin deliğine uyduramadı, yanlış anahtar, diyecekti, ama tıpkı her şeyi birbirine karıştıran bir belleğin, bir parlaklık anında, kendi budalalığını ve dünyanın karmakarışık düzenini keşfedivermesi gibi,

anahtar kilidin içine insanı şaşırtan tuhaf bir simetri ve mutluluk duygusuyla oturdu. Önce, kapının karanlık bir daireye açıldığını farketti Galip, hemen sonra da, karanlık dairenin içinde bir telefonun çalmaya başladığını.

İKİNCİ KISIM

BİRİNCİ BÖLÜM HAYALET EV

"Boş bir ev kadar hüzünlü hissetti kendini."

Flaubert

Telefon kapı açıldıktan üç dört saniye sonra çalmaya başlamıştı, ama Galip tıpkı gangster filmlerindeki o acımasız alarm zilleri gibi, zille kapı arasında mekanik bir ilişki olduğunu düşünerek telâşlandı. Zil üçüncü kere çalarken, telefona yetişmeye çalışan telaşlı Celâl'in evin karanlığı içinde kendisine çarpacağını hayâl ediyordu; dördüncü kere çalarken evde kimse olmadığına karar verdi, beşinci çalışta da olduğuna; çünkü telefonu ancak evin boş olmadığına inanan biri bu kadar uzun çaldırır diye düşünmüştü. Altıncı çalışta, Galip, en son onbeş yıl önce girdiği hayâletimsi dairenin topografyasını hayâl ederek, el yordamıyla elektrik düğmelerini arıyordu, bir eşyaya çarpınca şaşırdı: Kör karanlıkta başka eşyalara da çarpa devire telefona doğru koştu. Bir türlü eline geçmeyen ahizeyi en sonunda bulduğunda, gövdesi de kendiliğinden bir koltuk bulmuş, oturmuştu.

"Alo?"

"Demek sonunda geldiniz!" dedi hiç tanımadığı bir ses.

"Evet."

"Celâl Bey, kaç gündür sizi arıyorum. Gecenin bu saatinde rahatsız ettiğim için özür dilerim. Sizi bir an önce görmem gerek."

"Sesinizi çıkaramadım."

"Yıllar önce, bir kere bir Cumhuriyet Bayramı balosunda karşılaşmıştık. Ben size kendimi tanıtmıştım Celâl Bey, ama büyük bir ihtimalle bunu hatırlayamayacaksınız şimdi. Daha sonraki yıllarda, şimdi unuttuğum takma adlarla size iki mektup yazmıştım: Biri Sultan Abdülhamit'in ölümü arkasındaki sırrı aydınlatabilecek bir iddiaydı. Öbürüyse üniversite öğrencilerinin sandık cinayeti diye

bilinen bir kumpasıyla ilgiliydi. İşin içinde, sonradan yoklara karışan bir ajan olduğunu ben size sezdirmiş, siz de derin zekânızla meseleyi araştırıp anlamış, köşe yazılarınızla üstüne gitmiştiniz.

"Evet."

"Şimdi önümde bir başka dosya var."

"Gazeteye bırakın."

"Uzun zamandır gazeteye gitmediğinizi biliyorum. Üstelik bu acil konuda gazetedekilere de ne kadar güvenebilirim bilmiyorum."

"İyi o zaman, kapıcıya bırakın."

"Adresinizi bilmiyorum. PTT'nin istihbarat servisi numarayı verince adresi vermiyor. Bu telefonu başka bir adla kaydettirmiş olmalısınız. Rehberde Celâl Salik adına hiçbir numara yok. Celâlettin Rumi var, takma ad olmalı."

"Telefonumu veren adresimi vermedi mi size?"

"Vermedi."

"Kimden aldınız telefonumu?"

"Ortak bir dostumuzdan. Bunu da sizi görünce anlatmak isterim. Günlerdir sizi arıyorum. Akla gelebilecek bütün yolları denedim. Ailenizi aradım. Sizi çok seven halanızla görüştüm. Eski yazılarınızdan sevdiğinizi bildiğim İstanbul'un bazı köşelerine, Kurtuluş sokaklarına, Cihangir'e, Konak Sinemasına, size rastlarım diye gittim. Bu arada Pera Palas'taki bir İngiliz televizyon takımının sizinle görüşmek istediğini, onların da benim gibi sizi aradıklarını öğrendim. Biliyor muydunuz?"

"Dosyanın konusu nedir?"

"Telefonda açıklamak istemiyorum. Adresinizi verin, saat geç değil, hemen gelirim. Nişantaşı'nda değil mi?"

"Evet", dedi Galip soğukkanlılıkla, "Ama bu konular beni ilgilendirmiyor artık."

"Nasıl?"

"Yazılarımı dikkatle okusaydın bu çeşit konularla artık ilgilenmediğimi anlardın."

"Hayır hayır, tam sizin ilgilenip yazacağınız bir konu bu. İngiliz televizyonculara da açıklarsınız. Adresini söyle."

"Kusura bakma," dedi Galip kendisini de şaşırtan bir neşeyle. "Edebiyat heveslileriyle görüşmüyorum artık."

Telefonu huzurla kapadı. Karanlığın içinde kendiliğinden uzanıverince eli yanıbaşındaki masa lambasının anahtarını bulup çevirdi. Turuncumsu soluk bir ışıkla oda aydınlanınca kapıldığı şaşkınlık ve korkuyu Galip daha sonraları "serap" diye anacaktı.

Oda, tıpatıp, yirmi beş yıl önce Celâl bekâr bir gazeteciyken burada oturduğu zamanki gibiydi. Bütün eşyaların, perdelerin, lambaların yeri, renkleri, gölgeleri ve kokuları yirmi beş yıl önce olduğunun tıpkısıydı. Sanki bazı yeni eşyalar, Galip'e oyun etmek, yaşadığı çeyrek yüzyılı yaşamadığına onu inandırmak için bazı eski eşyaların taklidini yapıyorlardı. Ama Galip biraz daha dikkatle bakınca eşyanın bir oyun oynamadığını, çocukluğundan bu güne yaşadığı zamanın bir anda bir sihirle eriyip yokolduğuna karar verecek gibi hissediyordu kendini.

Tehlikeli karanlığın içinden birdenbire çıkıveren eşyalar yeni değildi. Onlara yenilik duygusunu veren büyü, Galip'in kendi anılarıyla birlikte eskidiklerini, parçalandıklarını, belki de yok olduklarını sandığı bu nesnelerin, en son gördüğü ve unuttuğu halleriyle yıllar sonra yeniden karşısına çıkıvermeleriydi.

Sanki eski masalar, soluk perdeler, kirli küllükler, yorgun koltuklar Galip'in hayat ve anılarının onlara buyurduğu hikâyelere ve talihe boyun eğmemişler, bir günden sonra (Melih Amcaların İzmir'den gelip apartmana yerleştikleri gün) kendileri için düşlenmiş kadere başkaldırıp, kendi özel dünyalarını gerçekleştirmenin yolunu aramışlardı. Galip, her şeyin kırk yıl önce Celâl burada annesiyle otururken, yirmi beş yıl önce yeni bir gazeteci olarak bu evde yaşarken düzenlendiği gibi düzenlendiğini bir kere daha korkuyla anladı.

Ayakları aslan ayağına benzeyen aynı ceviz masanın, aynı fıstıki perdeyle kaplı pencereden uzaklığı, aynı Sümerbank kumaşından örtüyle kaplı (aynı azgın tazılar, mor bir yaprak ormanında, zavallı ceylanları yirmi beş yıl sonra, hâlâ aynı heyecanla kovalıyorlardı), koltuğun arkalığındaki aynı yağ -biryantin- saç lekesinin insan gölgesine benzeyen biçimi, tozlu vitrindeki bakır tabağın içinden hep aynı dünyayı seyreden, İngiliz filmlerinden çıkma seter köpeğin sabrı, kalorifer üzerindeki bozuk saatlerin, fincanların ve tırnak makasının duruşu, Galip'in onları bu turuncu ışık içinde bir daha hatırlamamak üzere bıraktığı gibiydi. "Bazı şeyleri yalnızca hatırlamayız, bazı şeyleri ise hatırlamadığımızı bile hatırlamayız, "Onları yeniden bulmalı!" diye yazmıştı Celâl son yazılarının birinde. Galip, Rüya'lar buraya taşındıktan ve Celâl bu apartman dairesinden uzaklaştırıldıktan sonra, bu eşyaların yavaş yavaş yer değiştirdiğini, eskidiğini, yenilendiğini ve sonra hafızalarda hiçbir iz bırakmayacak bir bilinmezliğe doğru çekip gittiklerini de hatırlıyordu. Telefon yeniden çalınca, üstünde hâlâ paltoyla oturduğu 'eski' koltuktan uzanıp hiç de yabancı olmayan ahizeyi açarken, bunu yaptığını bile hiç düşünmeden Celâl'in sesini taklit edebileceğinden emindi.

Telefondaki gene aynı sesti. Galip'in ricası üzerine, kendini Celâl Beye bu sefer anılarıyla değil adıyla tanıttı: Mahir İkinci. Kelimeler Galip'te hiçbir kişiliğin ve yüzün çağrışımını yapmadı.

"Askeri darbe yapacaklar. Ordu içinde küçük bir örgüt. Dinci bir örgüt, bir yeni tarikat. Mehdiye inanıyorlar. Vaktin geldiğine inanıyorlar. Hem de senin yazılarından yola çıkarak."

"Benim böyle saçmalıklarla hiç alışverişim olmadı."

"Oldu Celâl Bey, oldu. Şimdi yazdığın gibi, hafızanı kaybettiğin ya da reddettiğin için hatırlamıyor, hatırlamak da istemiyorsun. Eski yazılarına göz at, bir oku onları, hatırlayacaksın."

"Hatırlamayacağım."

"Hatırlayacaksın. Çünkü tanıdığım kadarıyla sen böyle bir askeri darbenin haberini alınca koltuğunda rahat oturabilecek biri de değilsin."

"Evet değilim. Hatta, ben bende değilim artık."

"Hemen yanına geleceğim. Sana geçmişini, kaybettiğin anılarını hatırlatacağım. Sonunda sen de bana hak verip meseleye dört elle sarılacaksın."

"Sarılmak da isterdim, ama göremeyeceğim seni."

"Ben göreceğim:"

"Adresimi bulabilirsen. Hiç çıkmıyorum sokağa."

"Bak: İstanbul telefon rehberinde üç yüz onbin abonenin numarası var. İlk rakkamı tahmin ettiğim için, hızla, saatte beş bin numarayı gözden geçirebileceğimi biliyorum. En geç beş günde adresini ve pek merak ettiğim takma adını bulacağım demektir bu."

"Boşuna zahmet!" dedi Galip kendinden emin gözükmeye çalışarak. "Bu numara rehberde yoktur:"

"Takma adlara bayılırsın. Yıllardır seni okuyorum, takma adlara, küçük sahtekârlıklara, bir başkasının yerine geçme numaralarına bayılırsın. Numaranı rehberden çıkarmak için dilekçe vereceğine bir takma adı keyifle uydurmuşsundur sen. Sevdiğin bazı takma adları, bazı tahminlerimi şimdiden yokladım bile."

"Nedir onlar?"

Adam sayıp döktü. Galip telefonu kapayıp fişten çektikten sonra, bir bir tekrarladığı bu adların belleğinde hiçbir iz ve çağrışım bırakmadan silineceğini anladı. Paltosunun cebinden çıkardığı kâğıda adları alt alta yazdı. Celâl'in yazılarını kendisinden daha yakından izleyip, daha iyi hatırlayan bir başka okuyucunun varlığı Galip'e bir an o kadar tuhaf ve şaşırtıcı geldi ki, gövdesi sanki gerçekliğini yitirdi. Bu dikkatli okuyucuya, itici de olsa, bir kardeşlik duygusuyla bağlanabileceğini de sezdi. Onunla karşılıklı oturup Celâl'in eski yazılarından sözedebilseydi, şimdi oturduğu koltuk ve gerçek dışı oda daha derin bir anlam kazanacaktı.

Daha Rüya'lar buraya gelmeden önce, altı yaşındayken, Babaannenin katından bir kaçamak -Anneyle Baba pek istemezlerdi- bekâr Celâl'in katına çıktığı zamanlar, pazar öğleden sonraları

radyodaki maçı hep birlikte dinlerlerken, (Vasıf da işitir gibi başını sallardı), nazlı üstadın yarıda bıraktığı pehlivan tefrikasının devamını yazan Celâl'in, ağzında sigara, daktiloyu hızla nasıl kullandığını hayranlıkla seyrederken, Galip bu koltukta otururdu. Daha Celâl bu daireden uzaklaştırılmadan önce, Melih Amcalarla birlikte hep birlikte aynı katta otururlarken, soğuk kış akşamları, Melih Amcanın Afrika hikâyelerini dinlemekten çok, Suzan Yengeyi ve onun kadar inanılmaz olduğunu yeni yeni keşfettiği güzel Rüya'yı seyretmek için anne ve babanın izniyle yukarı kata çıktığında, Melih Amcanın hikayeleriyle kaş göz işaretleriyle dalga geçen Celâl'in karşısında, Galip, bu koltukta otururdu. Daha sonraki aylarda, Celâl birdenbire ortalıktan yok olduğu ve Melih Amcayla Babanın ağız kavgaları Babaanneyi hep ağlattığı günlerde, onlar Babaannenin katında mal, mülk, hisse ve kat kavgaları yaparlarken, birisi, "Çocukları yukarı yollayın," dediği için burada, bu sessiz eşyalar arasında yalnız kaldıklarında, Rüya bacaklarını bu koltuğun kenarından aşağı sarkıtarak oturur, Galip onu saygıyla seyrederdi.

Yirmi beş yıl önceydi.

Galip uzun bir süre koltukta sessizce otururdu. Celâl'in kendi çocukluk ve gençliğinin anıları için yeniden yarattığı bu hayalet dairenin öteki odalarında, Rüya ile Celâl'in şimdi nerede gizlendiğine ilişkin bilgi edinmek için dikkatli bir araştırmaya girişti. İki saat sonra kayıp karısının izini arayan zoraki dedektiften çok, tiryakisi olduğu bir konuda açılan ilk müzeyi heyecan, sevgi, hayranlık ve saygıyla gezen bir meraklı gibi hayalet evin oda ve koridorlarında gezindikten, merakla dolaplarını karıştırdıktan sonra ilk araştırmalarından çıkardığı sonuçlar: Karanlıkta telefona koşarken devirdiği sehpanın üzerinde duran iki fincana bakılırsa, Celâl eve başkalarını da getiriyordu. Ama narin fincanlar kırıldıkları için diplerindeki incecik telve tabakasını tadarak (Rüya kahvesini her zaman çok şekerli içerdi), bir sonuç çıkarmak mümkün olmamıştı. Kapının altından atıla atıla biriken Milliyet gazetelerinin en eskisinin tarihine göre, Celâl, Rüya'nın kaybolduğu gün bu daireye gelmişti. Aynı günkü gazetenin 'Boğaz'ın Suları Çekildiği Zaman' başlıklı yazısındaki dizgi yanlışları yeşil bir tükenmez kalemle ve Celâl'in her zamanki öfkeli yazısıyla

düzeltilmiş olarak eski Remington daktilonun yanına konmuştu. Yatak odasındaki, sokak kapısının yanıbaşındaki dolapların içinde Celâl'in bir yolculuğa çıktığını, evden uzun bir süre için ayrıldığını ya da ayrılmadığını gösteren bir iz yoktu hiç. Mavi çubuklu asker pijamasından çamuru taze ayakkabısına, bu mevsim sık sık giydiği koyu lâcivert paltosundan kışlık yelek ve sayısız iç çamaşırına (eski yazılarının birinde Celâl, çocukluk ve gençliğini sıkıntıyla geçirdikten sonra, orta yaşta zengin olan erkeklerin bir çoğunun kullanamayacakları kadar don ve atlet satın alma hastalığına yakalandıklarını yazmıştı), ve çamaşır torbasındaki kirli çoraplara kadar, ev, işten her an dönüp her zamanki günlük hayatına hemen başlayabilecek birinin evi gibiydi.

Eski evin dekorunun ne ölçüde taklit edildiğini, yatak çarşafı ya da havlu gibi ayrıntılardan çıkarmak güçtü belki, ama içeri odaların düzeninde de, besbelli, oturma odasında uygulanan 'hayalet ev' ilkesine bağlı kalınmıştı. Böylece, Rüya'nın çocukluğunun odasından geriye aynı çocuksu mavi duvarlarla, bir zamanlar Celâl'in annesinin üzerini dikiş malzemeleriyle, Nişantaşı ve Şişlili hanımefendilerin bir model ya da fotoğrafla birlikte bıraktıkları Avrupa kumaşlarla ve elbise patronlarıyla doldurduğu yatağın taklidinin iskeleti kalmıştı. Kokular, bu kolayca anlaşılıyordu, geçmişi tekrar etmek için bazı köşelerde eski çağrışım yükleriyle birlikte birikmişlerse eğer, çevrede her seferinde onları tamamlayan görsel bir malzeme olduğu için böyleydi. Galip, kokuların ancak onları çevreleyen nesnelerle varolabildiğini, bir zamanlar Rüya'nın yatağı olan o güzelim divana yaklaştığı zaman kokladığı eski Puro sabunlarının kokusuyla, Melih Amcanın kullandığı, artık hiç satılmayan Yorgi Tomatis marka kolonya kokusunun karışımından anlamıştı. Aslında odada, ne bir zamanlar Rüya'ya İzmir'den yollanan ye Beyoğlu'ndan ve Alaaddin'in dükkânından alman renkli kitapların, bebeklerin, firketelerin, şekerlerin, kalemlerin ve boyama kitaplarının yerleştirildiği çekmece, ne de Rüya'nın yatağının çevresinde aynı kokuları çıkartacak sabunlar, Pe-Re-Ja markasının taklidi kolonya şişeleri ve naneli çikletler vardı.

Celâl'in bu eve ne kadar girip çıktığını ya da burada ne kadar yaşadığını da hayalet dekordan çıkarmak güçtü. Oraya buraya gelişigüzel konmuş gibi gözüken eski küllüklerdeki Yeni Harman ve Gelincik izmaritlerinin sayısının, mutfak dolaplarındaki tabakların temizliğinin ya da yıllar önce bu markanın aleyhine yazdığı bir yazıdaki öfkeyle boynundan insafsızca sıkılıp kapağı açık bırakılmış İpana tüpünün ağzındaki diş macununun tazeliğinin de hastalıklı bir titizlikle düzenlenmiş bu müzenin sürekli denetlenen demirbaş bir parçası olduğunu insan düşünebilirdi. İnsan, daha da ileri giderek, lamba karpuzlarının diplerindeki tozların, bu tozlardan süzülerek soluk duvarlara vuran gölgelerin ve bu gölgelerin yirmi beş yıl önce iki İstanbullu çocuğun hayâllerinde Afrika ormanlarını, Orta Asya çöllerini ve halalarından ve babaannelerinden dinleyecekleri cadı ve şeytan hikâyelerindeki sansarlarla kurtların hayaletlerini ve soluk lekelerini hatırlatacak biçimlerinin bile bu müzedeki eşsiz yeniden yaratımların bir parçası olduğunu da düşünebilirdi. (Galip yutkunmakta zorluk çekerken düşünmüştü.) Bu yüzden, iyice kapanmamış balkon kapılarının kenarında kuruyan su birikintilerinden, duvar kenarlarında ipek gibi kıvrılan kurşuni toz topaklarından, eski kaloriferin sıcağından iyice gevşemiş parke parçalarının üzerlerine basan ilk ayağın ağırlığıyla çıkardıkları gevrek gıcırtıdan bu evde ne kadar yaşanıldığını çıkarmak da mümkün değildi. Mutfak kapısının karşısında asılı duran ve bir eşinin eski zenginlerden Cevdet Beyin evinde tıkırdayıp saat başlarını aynı neşeli gonguyla duyurduğunu Hale Halanın sık sık gururla tekrarladığı gösterişli duvar saati de, tıpkı ülkenin çeşitli yerlerindeki aynı hastalıklı bağlılıkla düzenlenmiş Atatürk müzelerinde olduğu gibi ölüm saatini göstersin diye durdurulmuştu sanki, ama gösterdiği dokuz buçuğu beş geçe'nin hangi dokuz otuzbeş'in ve ölümün işareti ve saati olabileceği Galip'in aklına gelmedi.

Geçmişin hortlaksı yükü, evde yer kalmadığı için bir eskiciye satılan ve adamın at arabasıyla birlikte sallana sallana kimbilir hangi uzak diyarlara unutulmaya giden zavallı eşyaların hüznü ve intikam duygusuyla üzerine binip, onu iyice sersemlettikten çok sonra, Galip evde 'yeni' olarak gördüğü tek eşyayı, helayla mutfak arasındaki

uzun duvarı boydan boya kaplayan karaağaçtan yapılma o camlı dolabı ve içindeki kâğıtları karıştırmak için koridora döndü. Çok da uzun sürmeyen bir araştırmadan sonra, gene aynı hastalıklı titizlikle düzenlenmiş raflarda şunları buldu:

Genç muhabir Celâl zamanından kalma gazete haberlerinin ve röportajlarının kesikleri; Celâl aleyhine ve lehine yazılmış bütün yazıların kesikleri, Celâl'in takma adlarla yayımladığı bütün köşe yazıları ve fıkralar; Celâl'in kendi adıyla yayımladığı bütün köşe yazıları; Celâl'in kaleme alıp hazırladığı bütün 'İster İnan İster İnanma', 'Rüyalarınızı Yorumluyoruz', 'Tarihte Bugün', 'İnanılmaz Vakalar', 'İmzanızı Okuyoruz', 'Yüzünüz, Kişiliğiniz', 'Bilmece Bulmaca' ve benzeri köşelerin kesikleri; Celâl'le yapılmış bütün röportajların kesikleri; çeşitli nedenlerle yayımlanmamış köşe yazılarının müsvetteleri; özel notları; yıllar boyunca gazetelerden ayırıp sakladığı onbinlerce gazete kesiği ve fotoğraf; rüyalarını, hayâllerini, unutulmaması gereken ayrıntıları not ettiği defterler; kuru yemiş, kestane şekeri ve ayakkabı kutuları içinde saklanmış binlerce okuyucu mektubu; Celâl'in takma adla tamamını ya da yarısını yazdığı tefrika romanların kesikleri; Celâl'in yazdığı yüzlerce mektubun kopyaları; yüzlerce tuhaf dergi, risale, kitap, broşür ve okul ve askerlik yıllığı; gazete ve dergilerden kesilmiş kutular dolusu insan resmi; pornografik resimler; tuhaf hayvan ve böcek resimleri; Hurufilik ve harf ilimi üzerine iki büyük kutu dolusu yazı ve yayın; üzerlerine işaretler, harfler, simgeler çizilmiş eski otobüs, futbol maçı, sinema bileti koçanları; albüme yapıştırılmış ve yapıştırılmamış fotoğraflar; gazetecilik derneklerinden alınmış başarı ödülleri; dolaşımdan kalkmış Türk ve Çarlık Rusyası paraları; telefon ve adres defterleri.

Üç adres defterini bulur bulmaz Galip oturma odasındaki koltuğa dönüp sayfalarını tek tek okudu. Kırk dakika süren bir araştırmadan sonra defterdeki kişilerin Celâl'in hayatında bin dokuz yüz elliler ile altmışların sonunda yer aldıklarına, çoğu büyük bir ihtimalle yıkılmış evlerinin adresleriyle değiştirilmiş telefon numaralarında Rüya ile Celâl’i bulamayacağına karar verdi.

Camlı dolabın raflarındaki ıvır zıvırın içinde yaptığı kısa bir incelemeden sonra Mahir İkinci'nin yolladığını söylediği sandık cinayetine ilişkin mektubu ve bu konudaki köşe yazılarını bulmak için yetmişli yılların başında Celâl'in aldığı mektupları ve yazdığı köşe yazılarını okumaya başladı.

Gazetelere 'sandık cinayeti' diye geçen politik cinayetle, Galip, olaylara karışanların bazılarını lise yıllarından tanıdığı için ilgilenmişti. Celâl ise, her şeyin bir başka şeyin taklidi olduğunu söylediği ülkemizde, aynı fraksiyon çevresinde toplanmış yaratıcı gençlerin farkına varmadan bir Dostoyevski romanına (Ecinniler) bütün ayrıntılarına titizlikle bağlı kalarak taklit ettikleri için. Galip o dönemde yazılmış okuyucu mektuplarını karıştırırken Celâl'in bu konudan sözettiği bir-iki akşamı hatırlıyordu. Unutulması gereken ve unutulan güneşsiz, soğuk, tatsız günlerdi onlar: Rüya, Galip'in saygı duymakla küçümsemek arasında bocaladıkça adını unuttuğu o 'iyi çocuk'la evliydi; Galip sonraları her seferinde kendisini pişman ettiren merakına yenilip dedikodulara kulak kabarttığı, araştırmalar yaptığı zamanlarda, genç evlilerin aile mutluluğu ya da mutsuzluğuna ilişkin ayrıntılardan çok, son siyasi haberleri öğrenebiliyordu... Bir kış gecesi Vasıf huzurla Japon balıklarını (kırmızı wakinler, aile içi evliliklerle saçak kuyrukları bozulmuş watonailer) yemlerken ve Hale Hala arada bir televizyona bir bakış atarak Milliyet'teki bulmacayı çözerken, Babaanne içerdeki soğuk odasının soğuk tavanına bakarak oluvermişti.

Cenazeye soluk bir palto ve daha soluk bir başörtüsüyle tek başına gelen Rüya (böylesi daha iyi demişti kasaba kökenli damadından açıkça nefret eden Melih Amca, böylece, Galip'in gizli düşüncelerini de seslendirerek) hemen ortadan kaybolmuştu. Cenazeden sonra, apartman katlarında buluştukları gecelerin birinde Celâl, bu sandık cinayeti konusunda bir bilgisi olup olmadığını Galip'e sormuş, asıl merak ettiği şeyi öğrenememişti: Galip'in tanıdığını söylediği bu siyasi gençlerden herhangi biri Rus yazarının o kitabını okumuş muydu acaba?"

"Çünkü bütün cinayetler", demişti aynı gece Celâl, "bütün kitaplar gibi birer taklittir. Bu yüzden kendi adımla kitap

yayımlamam." Ertesi gece, gene ölü evinde toplandıklarında, geç bir saatte, ikisi başbaşayken, "Ama gene de en kötü cinayetlerde bile, en kötü kitaplarda bulunmayan özgün bir yan vardır!" diye devam etmişti Celâl. Galip'in daha sonraki yıllarda tanık oldukça bir yolculuk tadı alacağı bir akıl yürütmeyle Celâl düşüncelerini derinleştiren basamakları tek tek iniyordu. "Bütünüyle taklit olan, demek ki, cinayetler değil kitaplardır. En bayıldığımız şey olan taklidin taklidiyle ilgili oldukları için kitapları anlatan cinayetlerle, cinayetleri anlatan kitaplar hepimizdeki ortak bir noktaya seslenir; çünkü insan, lobutu, kurbanının kafasına ancak kendisini bir başkasının yerine koyabilirse indirebilir. (Kimse kendini katil olarak görmeye dayanamaz çünkü.) Yaratıcılık, çoğunlukla öfkenin, her şeyi unutturan o öfkenin içindedir, ama öfke bizi ancak daha önce başkalarından öğrendiğimiz yöntemler aracılığıyla harekete geçirebilir: Bıçaklar, tabancalar, zehirler, edebiyat teknikleri, roman biçimleri, şiir vezinleri vs. 'Kendimde değildim hakim bey!' diyen 'Halk katili', bilinen şu gerçeği ifade eder: Cinayet bütün ayrıntıları ve törenleriyle, başkalarından, yani efsanelerden, hikâyelerden, anılardan, gazetelerden, kısaca, edebiyattan öğrenilen bir iştir. En saf cinayet bile, meselâ kıskançlık yüzünden yanlışlıkla işlenmiş bir cinayet bile, farkına varılmadan yapılmış bir taklittir, edebiyatı taklit. Bu konuda bir yazı yazayım mı, ne dersin?" Yazmamıştı.

Geceyarısından çok sonra, Galip dolaptan çıkardığı eski köşe yazılarını okurken salon lambaları bir tiyatro perdesini aydınlatan lambalar gibi ağır ağır soldular önce, sonra buzdolabının motoru dik ve çamurlu bir yokuşta vites değiştiren eski ve yüklü bir kamyonun hüzünlü yorgunluğuyla inledi ve her yer kapkaranlık oldu. Elektrik kesilmelerine alışık bütün İstanbullular gibi Galip "şimdi gelir" umuduyla kucağında gazete kesikleriyle dolu dosyalar, koltukta uzun bir süre kıpırdamadan oturdu. Apartmanın yıllardır unuttuğu kendi iç seslerini, kaloriferlerdeki tıkırtıyı, duvarların sessizliğini, parkelerin gerinişini, musluklardaki ve su borularındaki iniltiyi, yerini unuttuğu bir saatin boğuk tiktaklarını, apartman aralığından gelen ürpertici uğultuyu dinledi. Karanlıkta elyordamıyla Celâl'in odasına girdiğinde çok vakit geçmişti. Elbiselerini çıkarırken, Celâl’in pijamalarını

giyerken dün gece pavyonda rastladığı acıklı yazarın tarihi hikâyesinde bir kahramanın ötekinin karanlık sessiz ve boş yatağına uzanıverdiği geldi aklına.

Yatağa girdi, ama hemen uyuyamadı.

İKİNCİ BÖLÜM UYUYAMIYOR MUSUNUZ?

"Binalarımız bir ikinci havamız"

Gerard de Nerval

Yatağınıza girdiniz. Tanıdığınız eşyalar arasında kendi kokunuz ve anılarınızla dolu çarşaflar, battaniyeler arasına yerleştiniz, başınız yastığınızın tanıdık yumuşaklığını buldu, yana döndünüz, bacaklarınızı karnınıza çekerken boynunuzu öne eğdiniz, yastığın serin yüzü yanağınızı serinletti: Birazdan, birazdan uyuyacak, karanlığın içinde hepsini, hepsini unutacaksınız.

Hepsini unutacaksınız: Sizden üstün olanların acımasız gücünü, söylenmiş o düşüncesizce sözleri, budalalıkları, yetiştiremediğiniz işleri, anlayışsızlığı, ihaneti, haksızlığı, aldırışsızlığı. sizi suçlayanları ve suçlayacak olanları, parasızlığınızı, hızla geçen zamanı, hiç geçmeyen zamanı, kavuşamadıklarınızı, yalnızlığınızı, utancınızı, yenilgilerinizi, zavallılığınızı, acıklı halinizi, felâketleri, felâketlerin hepsini, hepsini birazdan unutacaksınız. Unutacağınız için memnunsunuz. Bekliyorsunuz.

Sizinle birlikte çevrenizdeki eşyalar karanlığın ya da yarı karanlığın içindeki o alelade ve tamdık dolaplar, çekmeceler, kaloriferler, masalar, sehpalar, sandalyeler, kapalı perdeler, çıkarıp attığınız elbiseler, sigara paketiniz, ceketinizin cebindeki kibritle el çantanız, saatiniz; onlar da bekliyorlar.

Beklerken tanıdık sesler duyuyorsunuz; mahalleden geçen bir otomobilin bildik parke taşlarının ve yol kenarındaki su birikintilerinin üzerinden geçişini, yakınlarda bir yerde kapanan bir sokak kapısını, eski buzdolabının motorunu, çok uzakta havlayan köpekleri, taa deniz kıyısından gelen sis düdüğünü, muhallebicinin ansızın kapanan kepengini. Uyku ve rüya çağrışımlarıyla, mutlu unutuşun yeni dünyasına açılan anılarla dolu bu sesler, her şeyin yolunda gittiğine, birazdan onları da çevrenizdeki eşyalar ve sevgili

yatağınızla birlikte unutup başka bir âleme gideceğinizi size hatırlatıyor. Hazırsınız.

Hazırsınız; sanki vücudunuzdan, sevgili bacaklarınız ve kalçalarınızdan, hatta daha yakındaki kollarınız ve ellerinizden de uzaklaştınız. Hazırsınız ve hazır olduğunuz için o kadar memnunsunuz ki, gövdenizin bu yakın uzantılarının bile artık yardımına gerek duymuyor, gözleriniz kapanırken yakında onları da unutacağınızı biliyorsunuz.

Kapanmış gözlerinizin altında, yumuşacık bir kas hareketiyle gözbebeklerinizin ışıktan iyice uzaklaştığını biliyorsunuz. Sanki tanıdık kokular ve seslerin çağrışımlarıyla her şeyin yolunda gittiğini bilen gözbebekleriniz, şimdi odadaki belli belirsiz ışığı değil, gittikçe gevşeyerek huzura giren aklınızın içindeki bir ışığın havai fişekler gibi açan renklerini gösteriyor size: Mavi lekeler, mavi yıldırımlar, mor dumanlar, mor kubbeler görüyorsunuz; titreyen lacivert renk dalgalarını, eflatun renkli çağlayanların gölgelerini, yanardağ ağzından akan erguvani lavların salmışını, sessizce parlayan yıldızların Prusya mavisini görüyorsunuz. Renkler ve biçimler birbirlerini sessizce tekrarlayarak, bir kaybolup yine ortaya çıkarak, yavaş yavaş değişerek, unutulmuş ve hiç olmamış bazı sahneleri, bazı anıları gösteriyorlar size, aklınızın içindeki renkleri seyrediyorsunuz.

Ama uyuyamıyorsunuz da.

Bu gerçeği itiraf etmek için çok erken değil mi daha? Huzurla uyuduğunuz zamanlarda düşündüğünüz şeyleri aklınıza getirin: Hayır, bugün ne yaptığınızı ve yarın ne yapacağınızı değil, içinden geçerek sizi uykunun unutuşuna kavuşturan o tatlı anları düşünün: İşte herkes sizin dönüşünüzü beklerken en sonunda geri geliyorsunuz ve çok seviniyorlar; hayır hiç gelmiyorsunuz geri, çantanızda en sevdiğiniz şeyler, karlı telgraf direkleri arasından giden bir trendesiniz; aklınıza gelen o güzel sözleri, zekice cevapları verince hepsi hatalarını anlıyor, susuyor ve size gizli de olsa bir hayranlık duyuyorlar; sevdiğiniz güzel gövdeye sarılıyorsunuz, o gövde de size; unutamadığınız bahçeye dönüp dallardan olgun

kirazlar topluyorsunuz; yaz geliyor, kış geliyor, bahar geliyor; sabah geliyor, mavi bir sabah, güzel bir sabah, güneşli bir sabah, yolunda, mutlu bir sabah... Ama hayır, uyuyamıyorsunuz.

O zaman benim gibi yapın: Kolunuzu bacağınızı onları hiç huzursuz etmeden usulca kıpırdatarak yatağınızda hafifçe dönün, başınız yastığın öteki ucunu bulsun, yanağınız yastığın serin bir köşesini. Sonra, yedi yüz yıl önce Bizans'tan Moğol Hakanı Hülâgü'ye gelin olarak yollanan Prenses Mariya Palaeologina'yı düşünün. Sizin yaşadığınız bu şehirden, Konstantinopolis'ten ta İran'a Hülâgü'yle evlenmeye yollanmış, daha oraya varmadan Hülâgü ölünce, yerine tahta geçen oğlu Abaka ile evlenmiş, İran'daki Moğol sarayında on beş yıl yaşamış, kocası öldürülünce sizin de üstünde huzurla uyumak istediğiniz bu tepelere geri dönmüştü. Prenses Mariya'yi içinizde iyice hissedene kadar onun yola çıkışındaki hüznü düşünün, geri dönüşündeki, dönüşte yaptırıp içine kapandığı Haliç kıyısındaki kilisede geçen günlerini düşünün.

Handan Sultan’ın cücelerini düşünün. I. Sultan Ahmet'in annesi çok sevdiği bu dostlarını mutlu edebilmek için onlara Üsküdar'da bir cüceler evi yaptırmış, yıllarca burada yaşayan bu dostları daha sonra gene Sultandan aldıkları bir destekle kendilerini bilinmeyen bir ülkeye, haritada bile yerini bulamadıkları bir cennete götürecek bir kalyon yapıp, suya indirip İstanbul'dan uzaklaşmışlardı. Yolculuk sabahı dostlarından ayrılan Handan Sultan'ın kederiyle, ona kalyondan mendil sallayan cücelerin hüznünü, sanki siz de birazdan İstanbul'dan, çok sevdiklerinizden ayrılıyormuşsunuz gibi düşünün.

Bunlar da uyutmazsa beni, sevgili okurlarım, ben ıssız bir geceyarısı, ıssız bir istasyonun peronunda aşağı yukarı yürüyerek bir türlü gelmeyen bir treni bekleyen tedirgin adamı düşünürüm; adamın nereye gideceğine karar verdiğimde ben o adam olmuşumdur. Yedi yüzyıl önce, İstanbul'u işgal eden Greklerin şehre girmelerini sağlayacak Silivrikapı'daki geçitte yeraltında çalışanları düşünürüm. Nesnelerin ikinci anlamlarını keşfeden adamın şaşkınlığını hayâl ederim. Dünyanın içinde açılan ikinci dünyayı düşler, her şeyin ikinci anlamı bana ağır ağır açılırken bu yeni dünyada yeni anlamlar arasında nasıl sarhoş olacağımı kurarım. Hafızasını kaybeden

adamın mutlu şaşkınlığını düşünürüm. Hiç tanımadığım bir hayalet şehire bırakıldığımı düşünürüm; bir zamanlar milyonlarca insanın yaşadığı mahalleler, caddeler, camiler, köprüler, gemiler her şey, her şey bomboştur ve ben o hayâletimsi boş alanlarda yürüdükçe gözyaşlarıyla kendi geçmişimi ve kendi şehrimi hatırlıyor, ağır ağır kendi mahalleme, kendi evime, içinde uyumaya çalıştığım yatağıma doğru yürüyorumdur. Rosette taşı üzerindeki hiyeroglifi çözmek için gece yatağından kalkıp, uykudagezenlerin dalgınlığıyla kendi belleğimin karanlık dehlizlerinde dolaşan, çıkmaz sokaklara girip tükenmiş anılarla karşılaşan Francois Champollion olduğumu düşünürüm. İçki yasağını denetlemek için bir gece sarayında kıyafet değiştiren IV. Murat olduğumu düşünür, kılık değiştirmiş muhafızlarımla birlikteyken kimsenin bana zarar veremeyeceğinin gizli güveniyle camilerde, hâlâ açık tek tük dükkânlarda, gizli geçitlerdeki miskinhanelerde pinekleyen kullarımın hayatını sevgiyle seyretmeye koyulurum.

Sonra, geceyarısı, kapı kapı dolaşarak on dokuzuncu yüzyılda en son Yeniçeri isyanlarından birine hazırlık olsun diye, esnafa gizli bir şifrenin ilk ve son hecelerini fısıldayan bir yorgancı çırağı olmuşumdur. Ya da yasaklanmış bir tarikatın uykuya dalmış meczuplarını yıllar süren suskunluk ve uykudan uyandıran medreseli bir haberciyimdir.

Hâlâ uyuyamamışsam sevgili okurlarım, anılarının izini sürerek kaybettiği sevgilisinin suretini arayan mutsuz âşık olur, şehrin her kapısını açar, afyon içilen her odada, hikâye anlatılan her mecliste, şarkı söylenen her evde kendi geçmişimin ve sevgilimin izlerini ararım. Bu uzun yolculuklarım sırasında hafızam ve hayâl gücüm ve oradan oraya sürüklenen benim hayâllerim yorgun düşüp pes etmemişse hâlâ, en sonunda, uykuyla uyanıklık arasındaki o mutlu belirsizlik anlarının birinde önüme çıkan ilk tanıdık mekâna, uzak bir dostun evine ya da yakın bir akrabanın boş kalmış konağına girer, belleğimin unutulmuş köşelerini yoklar gibi kapıları aça aça bulduğum odaların sonuncusuna girer, mumu söndürür yatağa yatıp, uzak, yabancı ve tuhaf nesneler arasında uyurum.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ŞEMSİ TEBRİZİ'Yİ KİM ÖLDÜRDÜ?

"Ne kadar zaman arayacağım seni ev ev, kapı kapı? Ne kadar zaman köşeden köşeye, sokak sokak?"

Mevlâna

Galip uzun süren derin bir uykudan sabah huzurla uyandığında, tavandan sarkan altmış yıllık lamba, sararmış bir kâğıt rengiyle yanıyordu. Üzerinde Celâl'in pijaması, Galip evdeki açık lambaları söndürdü, kapının altından atılmış Milliyet'i alıp Celâl'in çalışma masasına oturup okudu: Bugünkü köşe yazısında cumartesi öğleden sonra gazeteye gittiğinde okuduğu yanlışı görünce ('kendiniz olmakta'yı, 'kendimiz olmakta' olarak yazmışlardı), eli kendiliğinden çekmeceye uzanıp yeşil bir tükenmez kalem buldu ve yazıyı düzeltmeye başladı. Yazıyı bitirdiğinde Celâl'in de her sabah üzerinde bu mavi çubuklu pijamayla bu masaya oturup aynı kalemle düzeltmeler yaparken sigara içtiği aklına geldi.

İçinde her şeyin yolunda gittiğine ilişkin bir inanç vardı. Uykusunu aldıktan sonra zorlu bir güne güvenle başlayacak biri gibi iyimserlikle kahvaltısını yaparken kendisiyle dopdoluydu ve sanki başka biri olmasına gerek de yoktu.

Kahvesini hazırladıktan sonra, koridordaki dolaptan çıkardığı köşe yazıları, mektuplar ve gazete kesikleriyle dolu bazı kutuları çalışma masasının üzerine yerleştirdi. Bütün dikkatini vererek inançla önündeki kâğıtları okursa aradığı şeyi en sonunda bulacağından kuşkusu yoktu hiç.

Celâl'in Galata Köprüsünün dubaları içinde yaşayan kimsesiz çocukların vahşi hayatına, yetimhanelerdeki kekeme ve canavar müdürlere, Galata Kulesinden suya atlar gibi göğe atlayan kanatlı hezarfenlerin uçuş yarışmasına, oğlancılığın tarihine ve günümüzde bu işin ticaretini yapanlara ilişkin köşe yazılarını okurken Galip, yazılara gösterilmesi gereken sabır ve dikkati kendinde buldu.

İstanbul'a ilk gelen T modeli Ford'un şoförlüğünü yapan Beşiktaşlı makineci çırağının anılarını, İstanbul'da neden her mahallede 234 müzikli saat kuleleri dikilmesi gerektiğini, Binbir Gece Masalları'ndaki harem kadınlarıyla köle zencilerin buluştuğu sahnelerin Mısır'da yasaklanmasının tarihi anlamını, eski atlı tramvaylara hareket halinde binebilmenin yararlarını ve papağanların neden İstanbul'dan kaçıp kargaların geldiğini ve bu yüzden kar yağışlarının başladığını açıklayan hikâyeyi de Galip aynı iyi niyet ve güvenle okudu.

Okudukça, bu yazıları ilk okuduğu günleri hatırlıyor, arada bir kâğıt parçasına notlar alıyor, bazan bir cümleyi, bir paragrafı ya da bazı kelimeleri yeniden okuyor, bitirdiği köşe yazısını kutuya geri koyarken sevgiyle bir yenisini çekip çıkartıyordu. Güneş odanın içine değil yalnız pencerelerin kenarlarına vuruyordu. Perdeler açılmıştı. Karşı apartmanın çatısından sarkan buzların ucundan, pislik ve karla dolmuş olukların kenarından sular damlıyordu. Kiremit kırmızısı ve kirli kar rengi bir damın üçgeniyle, karanlık dişleri arasından linyit dumanları çıkan uzun bir bacanın dikdörtgeni arasından mavi ve parlak bir gök gözüküyordu. Galip okumaktan yorulan gözlerini bu üçgenle dörtgen arasına diktiğinde, maviliği hızlı uçuşlarıyla kesen kargaları görüyor, başını önündeki kâğıda çevirdiğinde Celâl'in de yazılarını kaleme alırken yorulduğunda aynı yere bakıp aynı kargaların uçuşunu seyrettiğini anlıyordu.

Çok sonra, güneş artık karşı apartmanın perdeleri çekili karanlık pencerelerine vururken Galip'in iyimserliği dağılmaya başladı. Eşyalar, kelimeler, anlam, her şey hâlâ yerli yerindeydi belki, ama onları birlikte tutan daha derin bir gerçekliğin çekip gittiğini Galip okudukça acıyla hissediyordu. Celâl'in Mehdiler, sahte peygamberler, düzmece padişahlar üzerine yazdıklarını okuyordu, Mevlâna ve Şemsi Tebrizi ilişkisi üzerine, Şemsi Tebrizi'den sonra 'bu büyük şairin' yakınlaştığı kuyumcu Selâhaddin ve onun ölümünden sonra da yerini tutan Çelebi Hüsamettin üzerine Celâl'in yazdıklarını okuyordu. İçinde biriken tatsızlık duygusundan çıkmak için 'İster İnan İster İnanma' köşesine yazdıklarını okuyor, Sultan İbrahim'in başvezirine bir beyit yazarak hakaret ettiği için bir eşeğe bağlanarak

bütün İstanbul'da dolaştırılan şair Figani'nin ve kızkardeşlerinin her biriyle evlenerek istemeden her birinin ölümünü hazırlayan Şeyh Eflâki'nin hikâyesiyle oyalanamıyordu. Öteki kutudan çıkardığı mektupları okurken, Celâl'le ne kadar çok ve ne kadar değişik insanların ilgilendiğini, tıpkı çocukluğundaki gibi hayretle görüyor, ama para isteyenlerin, birbirlerini suçlayanların, polemiğe girdiği öteki köşe yazarlarının karılarının orospu olduğunu açıklayanların, gizli tarikatların kumpaslarıyla, bölge tekel alım müdürlerinin yediği rüşvetleri ihbar edenlerin, aşklarını ve nefretlerini ilân edenlerin mektupları Galip'in içinde biriken güvensizlik duygusunu beslemekten başka bir işe yaramıyordu.

Her şeyin, masaya otururken aklındaki Celâl imgesinin yavaş yavaş değişmesiyle ilgili olduğunu biliyordu. Sabah eşyalar ve nesneler anlaşılır bir dünyanın uzantılarıyken, Celâl de, yıllardır yazılarını okuduğu, bilinmeyen yanlarını 'bilinmeyen yan' olarak uzaktan anlayıp benimsediği biriydi. Öğleden sonra, alt kattaki jinekoloğun muayenehanesine asansörün durmadan hasta ve gebe kadın taşımaya başladığı saatlerde Galip aklındaki bu Celâl imgesinin tuhaf bir şekilde daha 'eksik' bir imgeye dönüştüğünü anladığında, oturduğu masanın, çevresindeki eşyaların ve odanın bütünüyle değiştiğini hissetti. Eşyalar artık sırları kolay kolay çözülemeyecek bir dünyanın hiç de dost gözükmeyen tehlikeli işaretleriydiler.

Bu değişimin Celâl'in Mevlâna üzerine yazdıklarıyla yakından bağlantılı olduğunu anladığı için, Galip konunun üzerine gitmeye karar verdi. Kısa sürede Celâl’in Mevlâna üzerine yazdığı köşe yazılarının hepsini ortaya çıkardı ve hızla okumaya başladı.

Celâl'i gelmiş geçmiş en etkili mutasavvıf şaire bağlayan şey, ne on üçüncü yüzyılda Konya'da Farsça yazılmış şiirlerdi, ne de ortaokul ahlâk derslerinde öğretilen erdemlere örnek olsun diye bu şiirlerden seçilen beylik mısralar. Bir yığın sıradan yazarın kitabının ilk sayfasını süsleyen 'seçme' inciler kadar, turistlerin ve kartpostal şirketlerinin vazgeçemedikleri çıplak ayaklı ve eteklikli Mevlevi ayinleri de Celâl'in ilgisini çekmemişti hiç. Yedi yüzyıl boyunca, hakkında on binlerce cilt şerh yazılan Mevlâna ve ölümünden sonra

yayılan tarikatı, Celâl'i, bir köşe yazarının kullanıp yararlanması gereken bir ilgi odağı olarak heyecanlandırmıştı yalnızca. Mevlâna'da Celâl'i en çok ilgilendiren şey, hayatının bazı dönemlerinde bazı erkeklerle kurduğu 'cinsel ve mistik' yakınlıklarla bunların hikâyelerine de yansıyan esrarı ve sonuçlarıydı.

Konya'da babasından devraldığı şeyhlik makamında otururken yalnız müridlerinin değil, bütün şehrin hayranlıkla sevdiği Mevlâna, kırk beş yaşlarındayken ne bilgisi, ne değerleri, ne de hayata bakışı kendisininkine benzeyen, Şemsi Tebrizi adlı şehir şehir gezen bir dervişin etkisi altına girmişti. Celâl'e göre hiç de anlaşılamayacak bir davranıştı bu. Yedi yüzyıl boyunca yorumcuların bu ilişkiyi 'anlaşılır' hale sokmak için yazdıkları 'açıklamalar' da bunun bir kanıtıydı. Şems'in kaybolmasından ya da öldürülmesinden sonra Mevlâna öbür müridlerinin isyanına rağmen, bu sefer iyice bilgisiz, özelliksiz bir kuyumcuyu kendine halife tayin etmişti. Celâl’e göre, herkesin kanıtlamaya çalıştığı gibi Tebrizli Şems'in 'çok kuvvetli bir sufiyane cezbeye' sahip olmasının değil, Mevlâna'nın kendi ruhsal ve cinsel durumunun belirtilerini gösteren bir başka işaretti bu seçim. Nitekim, bu ikinci halifenin ölümünden sonra Mevlâna'nın, kendine 'hemdem' olarak seçtiği üçüncü halife, ikincisini aratmayacak kadar özelliksiz ve parlaklıktan yoksundu.

Celâl'e göre, yüzyıllardır yapıldığı gibi, 'anlaşılmaz' gözüken bu üç ilişkiyi 'anlaşılır' kılmak için çeşitli kulplar takmak, 'halifelerin' her birine taşıyamayacakları gerçekdışı erdemler yakıştırmak, hele bazılarının yaptıkları gibi, onların Muhammed'in, Ali'nin soyundan geldiklerini kanıtlayacak sahte şecereler düzmek, Mevlâna ile ilgili çok önemli bir özelliği gözden kaçırmaktı.

Celâl, Mevlâna'nın eserine de yansıdığını söylediği bu özelliği Konya'da her yıl düzenlenen anma gününe rastlayan bir pazar yazısında anlatmıştı. Çocukluğunda, dinle ilgili bütün yazılar gibi sıkıcı bulduğu ve yayımlanışını yalnızca o yıl çıkarılan Mevlâna pulları dizisi (on beş kuruşlukları pembeydi, otuzluklar mavi ve az bulunan altmış kuruşluklar yeşil) yüzünden hatırladığı bu yazıyı yirmi iki yıl sonra yeniden okurken Galip çevresindeki eşyaların değiştiğini bir daha hissetti.

Celâl'e göre, yorumcuların kitaplarının baş köşelerine oturttukları ve binlerce kere anlattıkları gibi Mevlâna'nın gezgin derviş Şemsi Tebrizi'yi Konya'da görür görmez onu etkilediği ve ondan etkilendiği bir gerçekti. Ama, sanıldığı gibi, Şemsi Tebrizi'nin ortaya bir soru atmasıyla başlayan o ünlü 'diyalog'dan sonra Mevlâna bu adamın bir bilge olduğunu hemen anladığı için değildi bu. Aralarında geçen konuşma, en yavan tasavvuf kitaplarında bile binlerce örneği görülen sıradan bir 'alçakgönüllülük meseli'ne dayanıyordu. Denildiği kadar bir bilge kişiyse eğer Mevlâna, bu kadar sıradan bir 'mesel'den etkilenmez, olsa olsa etkilenmiş gibi yapardı.

O da öyle yapmış, Şems'de derin bir kişilikle, etkileyici bir ruhla karşılaşmış gibi davranmıştı. Celâl'e göre kırk beş yaşlarındaki Mevlâna'nın o yağmurlu gün gerçekten böyle bir 'ruh' ile karşılaşmaya, kendi suretini yüzünde göreceği birisine ihtiyacı vardı çünkü. Böylece, Şems'le karşılaşır karşılaşmaz kendisini aradığı kişinin bu olduğuna inandırmış, Şems'i de gerçek yüce kişiliğin kendisi olduğuna inandırması da tabii, hiç de zor olmamıştı. 23 Ekim 1244'teki bu karşılaşmadan hemen sonra, bir medrese hücresine kapanmışlar, altı ay oradan hiç çıkmamışlardı. Bir medrese hücresinde altı ay ne yaptıkları, ne konuştukları sorusunu, Mevlevilerin çok az değindikleri bu İâik' soruyu, Celâl dindar okurlarını daha fazla öfkelendirmemek için yazısında dikkatle bir kurcaladıktan sonra, asıl konusuna geçiyordu.

Mevlâna bütün hayatı boyunca kendisini harekete geçirecek, kendisini alevlendirecek bir ' öteki'ni, kendi yüzünü ve ruhunu yansıtacak bir aynayı aramıştı. Hücrede yaptıkları ve konuştukları şeyler, bu yüzden, tıpkı Mevlâna'nın eserleri gibi, birden fazla kişinin kılığına bürünmüş tek bir kişinin ya da tek kişi kılığına girmiş birden fazla kişinin işleri, sözleri ve sesleriydi. Çevresindeki budala (ve vazgeçemediği) müridlerinin hayranlığına ve on üçüncü yüzyılda bir Anadolu kentindeki boğucu havaya dayanabilmesi için çünkü, şairin her zaman dolabında sakladığı tebdil-i kıyafet araçları gibi, yanında tuttuğu, sırasında kişiliğine bürünerek ferahlayabileceği başka kimliklere ihtiyacı vardı. Celâl, bu derin isteği kendi başka yazılarından ödünç aldığı bir imgeyle pekiştirmişti: "Tıpkı, budala bir

ülkede, dalkavuklar, zalimler ve fakirler arasında hüküm sürmeye dayanamayan bir padişahın geceleri giyip sokaklarda gezerek rahatlayabilmek için dolabında sakladığı köylü elbiseleri gibi."

Galip'in beklediği gibi, dinine bağlı okurların ölüm tehditleriyle ve Cumhuriyetçi lâik okurların da tebrik mektuplarıyla karşılanan bu köşe yazısından bir ay sonra, Celâl, gazete patronunun bir daha dönmemesini rica ettiği bu konuyu bir daha açmıştı. Yeni yazıda Celâl bütün Mevlevilerin bildiği bazı temel olguların üzerinden geçiyordu önce: Mevlâna'nın ne idüğü belirsiz bir dervişe bu kadar yakınlık göstermesini kıskanan öbür müridler, Şems'i sıkıştırıp ölümle tehdit etmişler.

Bunun üzerine karlı bir kış günü 15 Şubat 1246'da (Dizgi hatalarıyla dolu lise kitaplarını hatırlatan Celâl'in bu kesin tarih tutkusunu Galip çok seviyordu) Şems Konya'da kaybolmuştu. Sevgilisinin ve bürünebileceği ikinci kişiliğin yok olmasına dayanamayan Mevlâna, bir mektuptan Şems'in Şam'da olduğunu anlayınca "aşkını" (Celâl bu kelimeyi okuyucularını daha da şüphelendirmek için, tırnak içinde kullanıyordu hep.) geri getirtmiş, onu evlatlık kızlarından biriyle de hemen evlendirtmişti. Ancak, bundan sonra Şems'in çevresindeki kıskançlık çemberi yeniden daralmaya başlayacak, çok geçmeden 1247 yılı aralık ayının beşinci perşembe günü, aralarında Mevlâna'nın oğlu Alaaddin de olan bir kalabalık tarafından Şems pusuya düşürülüp bıçaklanarak öldürülecek, aynı gece pis ve soğuk bir yağmur yağarken cesedi Mevlâna'nın evinin bitişiğindeki bir kuyuya atılacaktı.

Yazının Şems'in cesedinin atıldığı bu kuyuyu anlatan bundan sonraki satırlarında Galip kendisine hiç de yabancı gelmeyen bir şeyler buldu. Celâl'in kuyu, kuyuya atılan ceset, cesetin yalnızlığı ve hüznü üzerine yazdıkları Galip'e yalnızca korkutucu ve tuhaf gelmekle kalmadı, cesedin atıldığı yedi yüzyıllık kuyuyu bizzat kendi gözüyle gördüğü, taşları, Horasanı sıvayı seçtiği duygusuna kapıldı. Yazıyı birkaç kere okuduktan sonra, bir içgüdüyle seçtiği başka yazılara göz gezdirirken, aynı tarihlerde Celâl'in bir apartman aralığını anlatığı köşe yazısında kuyuyu tasvir ederken kullandığı

bazı cümleleri olduğu gibi kullandığını ve iki yazıda da aynı üslubu başarıyla koruduğunu keşfetti.

Daha sonra, Celâl'in Hurufilik üzerine yazdıklarının içine girdikten sonra okusaydı hiç aldırmayacağı bu küçük oyuna önem vererek Galip masasının üzerine yığdığı yazıları bir de bu gözle okumaya başladı. İşte o zaman Galip, Celâl'in yazılarını okudukça çevresindeki eşyaların neden değiştiğini, neden bütün masaları, perdeleri, lambaları, küllükleri, sandalyeleri, kaloriferin üzerindeki makası, ıvır zıvırı birbirine bağlayan o derin anlamın ve iyimserliğin çekip gittiğini anladı. Celâl, Mevlâna'dan kendinden sözeder gibi sözediyor, kelimeler, cümleler arasında ilk bakışta göze çarpmayan sihirli bir yer değiştirmeden yararlanarak, kendini Mevlana'nın yerine koyuyordu. Galip, Celâl'in kendinden sözettiği bazı yazılarda ve Mevlâna'dan sözettiği 'tarihi' yazılarında aynı cümleleri, paragrafları, bunlardan öte, kederle ördüğü aynı üslubu kullandığını bir kere daha görünce, bu yer değiştirmeden emin oldu. Bu tuhaf oyunu korkutucu yapan şey, Celâl'in özel defterlerinde, yayımlanmamış yazı müsvettelerinde, tarih sohbetlerinde, Şeyh Galip üzerine yazdığı denemelerinde, rüya yorumlarında, İstanbul hatıralarında ve birçok köşe yazısında kaleme aldıklarıyla desteklenmesiydi.

Kendisini hep bir başka kişi olarak gören kıralların, bir başka birisi olabilmek için saraylarını yakan Çin İmparatorlarının, geceleri kıyafet değiştirip halk arasına karışmayı artık bir hastalık haline getirip, günlerce saraydan ve devlet işlerinden uzak kalan padişahların hikâyelerini 'İster İnan İster İnanma' köşesinde Celâl yüzlerce kere anlatmıştı. Yarı kalmış anı benzeri hikâyecikleri yazdığı bir defterde Celâl'in kendini sıradan ve sade bir yaz günü içinde sırasıyla Leibniz, ünlü zengin Cevdet Bey, Muhammed, gazete patronu, Anatole France, başarılı bir ahçı, vaaz veren ünlü bir imam, Robinson Crusoe, Balzac ve üzerleri utançla çizilmiş altı kişi daha olarak gördüğünü okudu Galip. Mevlana'nın pullar ve afişlerde görülen resimlerinin karikatürlerine baktı; üzerinde Mevlâna Celâl yazan bir sandukanın beceriksizce çizilmiş resmine rastladı. Yayımlanmamış bir köşe yazısı ise şu cümleyle başlıyordu:

"Mevlana’nın en büyük eseri denen Mesnevi baştan sona bir çalıntıdır!"

Bu cümlenin arkasından akademik yorumcuların saygısızlık korkusu ve gerçek kaygısı arasında gidip gelen bir üslupla gösterdikleri benzerliklere abartılarak işaret edilmişti. Mesnevi'deki falanca hikâye 'Kelile ve Dimne'den alınmış, filanca hikâye Attar'ın 'Mantık-ut Tayr'ından yürütülmüş, beriki anekdot olduğu gibi 'Leyla ve Mecnun'dan kaldırılmış, ötekisi 'Menâkıb-ı Evliya'dan aşırılmıştı. Galip hikâyeleri yürütülen bu kaynakların uzayan listesi içinde 'Kıssas-ı Enbiya'yı, 'Binbir Gece Masalları'nı ve İbn Zerhani'yi de gördü. Bu listenin sonuna Celâl başkalarından hikâye yürütmek üzerine Mevlana’nın düşüncelerini eklemişti. Galip hava kararırken içinde daha da koyulaşan karamsarlıkla birlikte bu düşünceleri yalnızca Mevlana’nın düşünceleri gibi değil, aynı zamanda kendisini Mevlana’nın yerine koyan Celâl'in düşünceleri gibi okudu.

Celâl'e göre kendileri olmaya uzun süre katlanamayan, ancak bir başkasının kişiliğine büründükleri zaman huzur bulan bütün insanlar gibi Mevlâna da, bir hikâyeye başladığında ancak bir başkasının anlattıklarını söyleyebiliyordu. Zaten bir başkası olmak için yanıp tutuşan bütün mutsuzlar için hikâye anlatmak, kendi sıkıcı gövdeleri ve ruhlarından kurtulabilmeleri için keşfedilen bir hileydi.

Bir hikâye anlatabilmek için bir hikâye anlatmak istiyordu. Tıpkı Binbir Gece Masalları gibi, bir hikâye bitmeden bir ikincisi başlayan, o ikincisi bitmeden üçüncüsüne geçilen, bitmeyen hikâyelerin, tıpkı tüketilemeyen, ama kısa bir sürede bıkılan insan kişilikleri gibi hep arkada bırakıldığı, tuhaf ve düzensiz bir 'kompozisyon'du Mesnevi. Galip, Mesnevi ciltlerini karıştırırken müstehcen hikâyelerin yanlarının çizildiğini, bazı sayfaların öfkeli bir yeşil kalemle soru işaretlerine, ünlemlere, karalamaya varan düzeltmelere boğulduğunu gördü. Mürekkep ve pislik içindeki bu sayfalarda anlatılan hikâyeleri aceleyle okuduktan sonra, çocukluğunda, gençliğinde özgün köşe yazısı diye okuduğu birçok hikâyeyi Celâl'in 'Mesnevi'den alarak çağımız İstanbul'una uyarladığını anladı.

Galip, Celâl'in nazire sanatı üzerine, tek gerçek hünerin bu olduğunu söyleyerek saatlerce konuştuğu geceleri hatırladı: Rüya, yolda aldıkları pastaları atıştırırken, Celâl birçok köşe yazısını, belki de hepsini başkalarının yardımıyla yazdığını söyler, önemli olanın yeni bir şey 'yaratmak' değil, daha önceden, binlerce zekâ tarafından binlerce yılda yaratılmış olan harikaları bir köşesinden, bir ucundan değiştirerek yepyeni bir şey söyleyebilmek olduğunu ekler, bütün köşe yazılarını başkalarından aldığını ileri sürerdi. Galip'in sinirlerini bozarak odadaki eşyaların, masanın üzerindeki kâğıtların gerçekliğine olan iyimser inancını iyice kaybettiren şey, yıllarca Celâl'indir diye bellediği bazı hikâyelerin bir başkasının olduğunu öğrenmesi değil, ama bu gerçeğin işaret ettiği başka bazı ihtimaller oldu.

Tıpkı yirmi beş yıl önceki halini taklit eden bu ev ve bu oda gibi, İstanbul'un bir başka yerinde, gene aynı şekilde döşenmiş başka bir ev ve oda olabileceği geldi aklına. O odada, aynı masada oturup hikâye anlatan Celâl'le onu neşeyle dinleyen Rüya yoksa eğer, aynı masada oturan ve eski köşe yazıları koleksiyonunu okuya okuya kaybettiği karısının izini bulabileceğini sanan Galip benzeri bir bahtsız vardı. Tıpkı nesnelerin, resimlerin, plastik torbaların üzerlerindeki simgelerin kendilerinden başka şeylerin işaretleri olması ve tıpkı Celâl'in her yazısının her okunuşta başka anlama işaret etmesi gibi, kendi hayatının da her düşündüğünde başka bir anlamı olduğu ve birbirini tren vagonları gibi amansızca izleyen bu anlamlar arasında kaybolabileceği de geldi aklına. Dışarıda hava kararmış, odanın içinde örümceklerle kaplı, ışıksız mahzenlerdeki küf ve ölüm kokusunu hatırlatan o elle dokunulabilir loş ışık birikmişti. Galip, istemeden içine düşürüldüğü bu öteki dünya kâbusundan, bu hayâletimsi âlemden dışarı çıkabilmek için yorgun gözlerle okumaya devam etmekten başka yolu olmadığını anlayıp masanın üzerindeki lambayı yaktı.

Yarıda bıraktığı yerden, Şems'in cesedinin içine atıldığı örümcekli kuyuya döndü böylece. Hikâyenin devamında şair, 'dostunun, sevgilisinin' kaybından kendinden geçmiş bir haldeydi. Şems'in öldürüldüğüne, cesedinin kuyuya atıldığına bir türlü

inanmıyor, dahası, kendisine burnu dibindeki kuyuyu göstermek isteyenlere öfkeleniyor, 'sevgilisini' başka yerlerde aramak için bahaneler uyduruyordu: Bundan önceki kayboluşunda yaptığı gibi Şems, Şam'a gitmiş olamaz mıydı?

Mevlâna işte böyle Şam'a gitmiş, şehrin sokaklarında sevgilisini böyle aramaya başlamıştı. Şehirdeki her sokağa, her odaya girmiş, her meyhaneye, her köşeye, her taşın altına bakmış, sevgilisinin eski dostlarını, ortak tanıdıklarını, sevdiği mekânları, camileri, tekkeleri, her yeri bir bir yoklamış, öyle ki, bir süre sonra aramak bulmaktan daha önemli bir iş olup çıkmıştı. Köşe yazısının bu noktasında, okuyucu, arananla arayanın birbirleriyle yer değiştirdiği, bulmanın değil hedefe doğru yürümenin, kayıp sevgilinin değil bahanesi olduğu aşkın öne çıktığı mistik ve panteist bir âlemin afyon dumanları, gül suları ve yarasalar arasında buluyordu kendini. Şairin büyük şehrin sokaklarında başından geçen çeşitli maceraların, tarikat yolcusunun gerçekliğe kavuşmak, kemâle ermek için aşması gereken mertebelere denk düştüğü kısaca gösteriliyordu: Sevgilinin kaçtığının anlaşıldığı şaşkınlık sahnesiyle onun peşine düşme, 'nef-i isbat' aşamasına uygun düşüyorsa, sevgilinin eski dostlarının ve düşmanlarının görüldüğü ve ayak bastığı köşelerin ve can yakan anılarla kaynaşan eski eşyalarının incelendiği sahneler 'çile'nin çeşitli aşamalarına denk düşüyordu.

Kerhane sahnesi, sevgi içinde erimekse Hallac-ı Mansur'un ölümünden sonra evinde bulunan şifreli mektuplar misali takma adlar, edebi tuzaklar ve kelime oyunlarıyla bezeli yazıların cennet ve cehenneminde kaybolmak Attar'ın da işaret ettiği esrar vadisinde kaybolmak demek oluyordu. Geceyarısı meyhanede her biri bir başka 'aşk hikâyesi' anlatan hikâyeciler, Attar'ın Mantık-ül Tayr'ından çıkmaysa, şehrin esrarla kaynaşan sokakları, dükkânları, pencereleri arasında yürüye yürüye sarhoş olan şairin Kaf Dağı'nda aradığı şeyin kendisi olduğunu anlaması da gene aynı kitaptan alınmış bir fena-i mutlak (mutlak içinde erime) örneği oluyordu vs.

Celâl'in uzun köşe yazısı öbür mutasavvıfların arayanla arananın birliği üzerine gösterişli ve aruzlu mısralarıyla süslenmiş, Şam'da aylar süren araştırmalarından yorgun düşen Mevlâna'nın şu

ünlü mısraı da şiir çevirisinden nefret eden Celâl'in düzyazısıyla eklenmişti: "Madem ki ben o'yum!" demiş şehrin esrarında kaybolduğu günlerin birinde şair, "Niye artık arıyorum ki öyleyse?" Köşe yazısının bu doruk noktasını Celâl bütün Mevlevilerin gururla tekrarladığı şu edebi gerçekle bitiriyordu: Bu aşamadan sonra, Mevlâna, o ara döktürdüğü şiirlerini, kendi adını değil, 'Divan-ı Şemsi Tebrizi' adını vererek toplamıştı.

Tıpkı çocukluğundaki gibi, bu köşe yazısının Galip'i daha çok ilgilendiren yanı arama ve araştırmaların polisiye kurgu kısmı oldu. Celâl burada, tasavvuf hikayeleriyle gönlünü aldığı dindar okuyucularını yeniden öfkelendiren, lâik ve cumhuriyetçi okuyucularını ise keyiflendiren şu sonuca ulaşıyordu: "Şems'i öldürten ve kuyuya atılmasını isteyen tabii ki Mevlâna'nın kendisidir!" Celâl savını Beyoğlu ve adliye muhabirliği yaptığı bin dokuz yüz ellilerde yakından tanıdığı Türk polis ve savcısının sık sık kullandığı bir yöntemle kanıtlamıştı.

Sevgilinin öldürülmesiyle bundan en çok yarar sağlayan kimsenin Mevlâna olduğunu, bu sayede sıradan bir hoca olmaktan en büyük tasavvuf şairi mertebesine çıktığını, suçlamaya alışmış bir kasaba savcısının üslubuyla hatırlattıktan sonra, o zaman bu cinayeti herkesten çok onun istemiş olacağını belirtiyordu. İstemekle yaptırtmak arasındaki hıristiyan romanlarına özgü ince hukuki köprüyü de, suçluluk duygusunun belirtileri ve acemi katillerin bilinen numaraları olan ölüme inanmamak, deli divane olmak, gidip de kuyudaki cesede bakamamak gibi tuhaflıklarla geçiyor, hemen sonra Galip'i derin umutsuzluğun içine iyice gömen öteki konuyu açıyordu: Cinayetten sonra suçlunun Şam sokaklarında aylar süren araştırmaları, bütün şehri baştan aşağı defalarca taraması, o zaman, neyin işareti olabilirdi acaba?

Galip, Celâl'in bu konuya köşe yazısında gözüktüğünden çok daha fazla bir zaman verdiğini defterlerin içindeki bazı notlardan ve eski futbol maçı (Türkiye:3Macaristan:1) ve sinema biletlerini (Tenceredeki Kadın', 'Eve Dönüş') sakladığı bir kutuda bulduğu Şam haritasından anladı. Haritada Mevlâna'nın Şam'da yaptığı araştırmalar yeşil bir tükenmez kalemle işaretlenmişti.

Öldürüldüğünü çok iyi bildiği Şems'i aramadığına göre, Mevlâna şehirde başka bir şey yapıyor olmalıydı, ama neydi o şey? Şairin şehirde uğradığı her "köşe işaretlenmiş, ayak bastığı mahallelerin, hanların, kervansarayların, meyhanelerin adları haritanın arka tarafına yazılmıştı. Alt alta sıralanan bu adların uzayıp giden listedeki harflerinden, hecelerinden Celâl bir anlam çıkarmaya çalışmış, gizli bir simetriyi aramıştı.

Hava karardıktan çok sonra Galip, Binbir Gece Masalları'ndaki polisiye hikâyelere ('Civa Ali', 'Akıllı Hırsız' vs.) ilişkin bir köşe yazısını yayımladığı tarihlerde, Celâl'in eline geçen ıvır zıvırı sakladığı bir kutuda bir Kahire haritasıyla, İstanbul Belediyesinin 1934 tarihli Şehir Rehberi'ni de buldu. Beklediği gibi Binbir Gece Masalları'ndaki hikâyeler Kahire haritasına yeşil bir tükenmez kalemin çizdiği oklarla işaretlenmişti. Şehir Rehberi'nin bazı sayfalarındaki haritalarda ise aynı kalemle olmasa bile, aynı yeşille çizilmiş bazı oklar gördü. Karmakarışık haritalar içerisinde, yeşil okların serüvenlerini izlerken İstanbul'da bir hafta süren kendi gezintilerinin haritasını da görür gibi oldu. Bunun bir yanılsama olduğuna kendini inandırmak için, yeşil okun kendisinin ayak basmadığı hanlara, girmediği camilere, çıkmadığı yokuşlara uğradığını hatırlattı kendine, ama kendisi de bitişikteki hanlara uğramış, yakındaki camilere girmiş, aynı tepelere çıkan yokuşları tırmanmıştı: Bütün İstanbul, haritadan nasıl gösterilirse gösterilsin, aynı yolculuğa çıkmış insanlarla kaynaşıyordu demek ki!

Böylece Şam, Kahire ve İstanbul haritalarını yıllar önce Celâl'in Edgar Allen Poe'dan esinlenerek yazdığı bir köşe yazısında öngördüğü gibi yan yana getirdi. Bunu yapabilmek için Belediye Şehir Rehberi'nin ciltli sayfalarını, banyodan aldığı ve Celâl'in sakalları üzerinde gezindiği tel tel kanıtlarıyla belli olan bir jiletle yırtması gerekmişti. Üç haritayı yan yana getirince büyüklükleri de birbirini tutmayan bu çizgi ve işaret parçacıklarıyla ne yapacağını kestiremedi önce. Sonra, tıpkı çocukluklarında Rüya ile bir dergiden bir resim kopye ederken yaptıkları gibi, onları oturma odasının camlı kapısına üst üste bastırıp arkalarından vuran lambanın ışığında seyretti. Daha sonra Celâl'in annesinin, bir zamanlar aynı masanın

üzerine yaydığı elbise patronlarına bakar gibi, haritaları masaya yayıp bir bilmeceyi tamamlayacak parçalar olarak görmeye çalıştı: Üst üste oturan haritalar içinde belli belirsiz seçebildiği tek şey iyice yaşlanmış bir ihtiyarın kırış kırış ve rastlantısal yüzü oldu.

Bu yüze o kadar uzun bir süre baktı ki, onu uzun bir zamandır tanıdığı duygusuna kapıldı. Tanışıklık duygusu ve gecenin sessizliği Galip'e huzur verdi. Bu huzur sanki daha önceden yaşanmış, tasarlanmış, bir başkası için de öngörülmüş güven verici bir duyguydu. Galip içtenlikle Celâl'in kendisini yönlendirdiğini düşündü. Yüzlerin anlamından sözettiği bir yığın yazısı vardı Celâl'in, ama Galip'in aklına, Celâl'in yabancı kadın artistlerin yüzlerine bakarken duyduğu bir 'iç huzuruna' ilişkin bazı cümleleri geliyordu. Celâl'in gençliğinde kaleme aldığı sinema yazılarını kutudan çıkarmaya böyle karar verdi.

Eski sinema yazılarında Celâl, bazı Amerikan yıldızlarının yüzlerinden, mermer ve saydam heykellerden, bir gezegenin görünmeyen ipeksi tarafının yüzeyinden, uzak ülkelerin rüyaları hatırlatan hafif masallarından sözeder gibi acı ve özlemle sözediyordu. Galip bu satırları okurken, Celâl'le aralarındaki ortak sevgi noktasının Rüya'dan ve hikâyelerden çok, belli belirsiz duyulan hoş bir müziği hatırlatan bu özlemin ahengi olduğunu hissetti: Haritada, yüzlerde, kelimelerde Celâl'le birlikte bulduğu şeyi seviyor ve ondan korkuyordu da.

Sinema yazılarının içine bu müziği bulmak için daha fazla girmek isterdi, ama çekindi, durakladı: Celâl ünlü Türk oyuncularının yüzlerinden hiç de aynı üslupla sözetmiyordu: Türk oyuncularının yüzleri Celâl’e şifresiyle birlikte anlamları da unutulup kaybolmuş yarım asırlık savaş telgraflarını hatırlatıyordu.

Sabah kahvaltısını ederken, yazı masasına yerleşirken bütün gövdesini saran iyimserliğin şimdi neden çekip gittiğini de artık çok iyi biliyordu: Sekiz saatlik bir okuma sonunda kafasındaki Celâl imgesi bütünüyle değişmiş, böylece sanki kendisi de başka birisi olmuştu. Sabah iyimserlikle dünyaya inanırken, sabırla çalışarak bu dünyanın kendisinden sakladığı temel bir sırrı çözüvereceğini saflıkla

düşünürken, içinde başka biri olma özlemi yoktu hiç. Ama şimdi, dünyanın sırları kendinden uzaklaştıkça ve tanıdığını sandığı bu odadaki eşyalarla yazılar bilinmedik bir dünyanın anlaşılmaz nesnelerine ve kimliğini çıkaramadığı yüzlerin haritalarına dönüştükçe Galip bütün dünyayı bu umutsuz ve sıkıcı bakışla gören kişiden kurtulmak, bir başkası olmak istiyordu. Celâl'in Mevlâna ve Mevlevilikle ilişkisini açıklayabilecek son ipucunun peşinden gitmek için bazı anılarından sözettiği köşe yazılarını okumaya başladığında, şehirde akşam yemeği vakti gelmiş, pencerelerden Teşvikiye Caddesine televizyonların mavi ışıkları vurmaya başlamıştı.

Celâl Mevleviliğe, yalnızca okuyucularının anlaşılmaz bir bağlılık duygusuyla bu konuya dalacaklarını bildiği için değil, üvey babası bir Mevlevi olduğu için de ilgi duymuştu. Annesinin Avrupa'dan ve Kuzey Afrika'dan bir türlü geri dönmeyen Melih Amcadan ayrılmak zorunda kaldıktan sonra, dikiş dikerek oğlunu ve kendisini geçindiremediği için evlendiği bu adamın Yavuz Sultan’ın arka sokaklarında, Bizans'dan kalma bir sarnıcın yanıbaşındaki bir Mevlevihaneye devam ettiğini Galip, Celâl'in laik bir öfke ve Voltaire'ce bir mizahla tasvir ettiği gizli bir ayine giden "hım hım kambur bir avukat “in varlığından anladı.

Bu üvey babayla aynı çatı altında yaşadığı günlerde para kazanmak için Celâl'in sinemalarda yer göstericiliği yaptığını, karanlık ve kalabalık salonlarda çıkan kavgalarda sık sık dayak atıp dayak yediğini, film aralarında gazoz sattığını, gazoz satışını arttırmak için çörekçiyle anlaşıp çöreklere tuz ve biber koydurttuğunu okurken Galip, kendini yer göstericinin, kavgacı seyircilerin, çörekçinin ve en sonunda, iyi bir okur gibi Celâl'in de yerine koydu.

Böylece Celâl'in Şehzadebaşı'ndaki sinemadaki işinden ayrıldıktan sonra yanına girdiği ciltçinin tutkal ve kâğıt kokan dükkânında geçen günlerini anlatan anı yazısını okurken gözüne çarpan bir cümle, Galip'e bir an kendi durumuna ilişkin çok önceden düşünülmüş bir öngörü olarak gözüktü. Anılarında kendilerine acıklı ve övünülecek bir geçmiş icat eden bütün yazarların kullandığı sıradan cümlelerden biriydi bu: "Elime ne geçerse okurdum," diye yazmıştı Celâl ve Celâl hakkında eline ne geçerse okuyan Galip,

Celâl'in ciltçi dükkanındaki günlerinden değil, kendisinden sözettiğini anlamıştı.

Geceyarısı sokağa çıkana kadar Galip bu cümleyi her aklına getirişinde onu Celâl'in o anda kendisinin ne yaptığını bildiğinin bir kanıtı olarak gördü. Böylece bir haftalık çabasını kendisinin Celâl ve Rüya'nın izleri peşinden gittiği bir araştırma olarak değil, Celâl'in (ve belki de Rüya'nın) kendisi için kurdukları bir oyunun parçası olarak gördü. Bu düşünce Celâl'in insanları küçük tuzaklar, belirsizlikler ve yazılarla, uzaktan usulca yönetme isteğine de denk düştüğü için, Galip, bu yaşayan müzedeki araştırmalarının artık kendisinin değil, Celâl'in özgürlüğünün belirtileri olduğunu düşünüyordu.

Yalnızca bu boğucu duyguya ve okumaktan ağrıyan gözlerinin acısına dayanamadığı için değil, mutfakta yiyecek bir şey bulamadığı için de bir an önce evden çıkmak istiyordu. Kapının yanındaki dolaptan Celâl'in koyu lacivert paltosunu çıkarıp giydi ki, kapıcı İsmail ile karısı Kamer hâlâ uyumamışlarsa uykulu gözlerle kapıdan çıkışını görecekleri bacakları ve paltoyu Celâl'in sansınlar.

Lambaları yakmadan merdivenleri indi, kapıcı dairesinin sokak kapısına bakan alçak penceresinden hiçbir ışık sızmadığını gördü. Anahtarı olmadığı için sokak kapısını bütünüyle çekmedi. Kaldırıma adımını atarken ürperdi bir an: Uzun zamandır düşünmemeye çalıştığı telefondaki kişinin karanlığın bir köşesinden çıkıp geleceğini düşledi. Hiç de yabancı olmayacağını sezdiği bu adamın elinde yeni bir askeri darbenin hazırlıklarını kanıtlayacak dosyanın değil, daha korkunç ve daha ölümcül bir şeyin olabileceğini de hayâl etti, ama sokakta kimsecikler yoktu. Sokaklarda yürürken telefondaki bu sesin kendisini izlediğini kurdu. Hayır, kendisini kendinden başka kimsenin yerine koymuyordu. "Her şeyi olduğu gibi görüyorum," diye düşündü karakolun önünden geçerken. Ellerinde makineli tüfekler, karakolun önünde nöbet tutan polisler ona uykulu ve şüpheli baktılar. Galip duvarlarda gördüğü afişlerin, neon lambaları cızırdayan reklâm panolarının ve siyasal sloganların üzerlerindeki harfleri okumamak için önüne baka baka yürüdü. Nişantaşı'ndaki bütün lokantalar ve büfeler kapalıydı.

Çok sonra, hâlâ eriyen kar sularının yağmur oluklarında kederli sesler çıkararak aktığı kaldırımlardan, at kestanesi, servi ve çınar ağaçlarının altından kendi ayak seslerini ve mahalle kahvelerinden gelen gürültüyü dinleyerek uzun uzun yürüdükten ve Karaköy'deki bir muhallebicide de karnını tıka basa tavuk, çorba ve ekmek kadayıfıyla doldurduktan sonra, bir manavdan meyve, bir büfeden ekmek peynir alıp Şehrikalp Apartmanına döndü.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM HİKÂYE ANLATAMAYANLARIN HİKÂYESİ

'"Evet! (dedi keyiflenen okuyucu) işte bu zekice, işte bu deha; işte bunu anlıyor ve hayran oluyorum buna. Tabi aynı şeyi ben de yüzlerce kere düşünmüştüm." Başka deyişle, bu adam bana kendi zekâmı hatırlattı ve bu yüzden ona hayranlık duyuyorum."

Coleridge

Hayır, biz farkına bile varmadan bütün hayatımızın içine gömüldüğü esrarı deşifre eden en önemli yazım Şam, Kahire ve İstanbul haritaları arasındaki inanılmaz benzerlikleri ortaya koyduğum on altı yıl dört ay önceki incelemem değildir. (İsteyenler Darb-el Müstakim, bizim Kapalıçarşı ve Halili Hanının şehrin içinde birer mim gibi duruşu ve bu mimlerin hangi yüzü hatırlattığını o yazımdan öğrenebilirler.)

Hayır, bir zamanlar gene aynı cinsten bir heyecanla kaleme sarılarak anlattığım, zavallı Şeyh Mahmut'un, tarikatının sırlarını bir Frenk casusuna ölümsüzlük karşılığında satıp, sonra pişman olmasının iki yüz yirmi yıllık hikâyesi de değildir en 'en anlamlı' hikâyem. (Şeyhin, kendi yerine geçerek, kendi ölümsüzlüğünü yüklenecek bir fedai bulabilmek için, savaş meydanlarında kanlar içinde can çekişen cengâverleri nasıl kandırmaya çalıştığını öğrenmek isteyenler, o yazımdan okuyabilirler.)

Bir zamanlar sözünü ettiğim Beyoğlu haydutlarının, hafızasını kaybeden şairlerin, sihirbazların, çift kimlikli şarkıcı kadınların, iflah olmaz âşıkların hikâyelerini hatırladıkça, bugün en önemli gördüğüm konuyu hep atladığımı, ıska geçtiğimi ya da tuhaf bir tutuklukla konunun çevresinde dolaştığımı anlıyorum. Ama yalnız ben değilim ki bunu yapan! Otuz yıldır yazıyorum, yazdığım kadar olmasa bile,

ona yakın zamanı okumaya verdim; ne Doğu'dan ne Batı'dan bir yazarın şimdi anlatacağım gerçeğe dikkat çektiğini gördüm hiç.

Şimdi, şu yazacaklarımı okudukça, anlattığım yüzleri bir bir gözünüzün önüne getirin lütfen. (Zaten okumak yazarın harflerle anlattığı şeyleri aklın sessiz sinemasında bir bir resimlendirmekten başka nedir ki?) Aklınızın beyaz perdesinde Doğu Anadolu şehirlerinin birinde bir attar dükkânı canlandırın. Havanın erkenden karardığı soğuk kış öğleden sonrasında, çarşıda pek bir hareket olmadığı için, dükkânını çırağa bırakan karşı berber, emekli bir ihtiyar, berberin küçük kardeşi ve oraya alışverişten çok, ahbaplık için gelen mahalleden bir müşteri, attarın dükkânında sobanın çevresinde toplanmışlar, gevezelik ediyorlar. Askerlik anılarını anlatıyorlar, gazeteler karıştırılıyor, dedikodu ediliyor, arada bir gülüşülüyor da; ama en az anlattığı, kendini en az dinletebildiği için, huzursuz olan biri var aralarında: Berberin kardeşi. Onun da ötekiler gibi anlatacak hikâyeleri, şakaları var aklında; ama o kadar istemesine rağmen, anlatmayı, hikâye etmeyi, parlak olabilmeyi bilmiyor. Bütün öğleden sonra, bir kere olsun bir hikâye anlatmaya kalktığında öbürleri, farkına bile varmadan, onun sözünü kesiyorlar. Şimdi, sözü kesildiği, hikâyesi yarıda kaldığı zaman berberin kardeşinin yüzünün aldığı ifadeyi gözünüzün önüne getirin lütfen.

Batılılaşmış, ama pek de öyle zenginleşememiş İstanbullu bir doktor ailesinin evinde yapılan bir nişan törenini düşünün lütfen: Evi bütünüyle işgal eden konuklardan bir kısmı, nişanlanan kızın odasında, üzerine paltolar yığılmış yatağın çevresinde bir ara, gelişigüzel toplanıyorlar. Güzel ve sevimli bir genç kızla ona ilgi duyan iki erkek de var aralarında: Biri öyle pek yakışıklı ya da fazla akıllı da değil, ama girgin ve geveze. Bu yüzden, odadaki amcalarla birlikte güzel kız da onun hikâyelerini dinliyor, ona dikkat ediyor. Geveze delikanlıdan daha akıllı ve duyarlı, ama kendisini dinletebilmeyi bilmeyen öteki delikanlının yüzünü düşünün şimdi lütfen.

Şimdi de, ikişer yıl arayla, üçü de evlenmiş ve en küçüklerinin evliliğinden iki ay sonra, annelerinin evinde toplanmış üç kızkardeş düşünün lütfen. İçinde kocaman bir duvar saatinin tiktaklarının

işitildiği ve kafesinde sabırsız bir kanaryanın tıkırdadığı orta halli bir tüccar ailesinin evinde, kış öğleden sonrasının kurşuni ışığında çay içerlerken, her zaman neşeli her zaman konuşkan en küçük kızkardeş, iki aylık evlilik deneyimini öyle bir anlatıyor, kimi durumları, gülünç olayları öyle bir hikâye ediyor ki, bu durumları yıllardır yaşamasına rağmen, en büyük ve en güzel abla, belki kendi hayatında, belki kendi kocasında bir eksiklik olduğunu düşünüyor hüzünle. Şimdi de, bu hüzünlü yüzü gözlerinizin önüne getirin lütfen!

Düşündünüz mü? Hepsi tuhaf bir şekilde birbirlerine benzemiyor mu bu yüzlerin?

Bu kişileri tıpkı derinden derine birbirlerine bağlayan o görünmez bağ gibi, yüzlerini de birbirine benzeten bir şey yok mu sizce? Sessizlerin, anlatmayı bilmeyenlerin, kendini dinletemeyenlerin, önemli gözükmeyenlerin, dilsizlerin, o iyi cevabı hep olaydan sonra evde düşünenlerin, insanların hikâyelerini merak etmediği o kişilerin yüzleri diğerlerinden daha anlamlı, daha dolu değil mi?

Sanki anlatamadıkları hikâyelerin harfleriyle kaynaşıyor bu yüzler, sanki sessizliğin, ezikliğin, hatta yenilginin işaretleri var onlarda. Kendi yüzünüzü de düşünmüştünüz değil mi bu yüzlerin içinde? Ne kadar kalabalığız hepimiz, ne kadar acıklıyız hepimiz; ne kadar çaresiziz çoğumuz!

Ama sizleri gene kandırmak istemem: Ben sizlerden biri değilim. Eline kâğıt kalem alıp bir şeyler döktürebilen, bu döktürdüklerini de başkalarına iyi kötü okutabilen kişi, biraz olsun kurtulmuş sayılır bu hastalıktan. İşte bunun için, belki de bu en önemli insanlık durumundan hakkıyla söz edebilen bir yazara rastgelmedim hiç. Artık elime kalemi her alışımda yalnızca bir tek konu olduğunu anlıyorum: Yüzlerimizin gizli şiirine, bakışlarımızın korkunç esrarına girmeye çalışacağım artık, hazırlanın.

BEŞİNCİ BÖLÜM YÜZLERDEKİ BİLMECELER

"Genellikle yüzlerdir farketmeden geçtiğimiz."

Lewis Carroll

Salı sabahı Galip üzeri köşe yazılarıyla kaplı masaya oturduğunda bir önceki sabahki kadar iyimser değildi. Bir günlük çalışmadan sonra aklındaki Celâl imgesi hiç istemediği bir şekilde değişmiş, sanki bu yüzden de araştırmalarının hedefi belirsizleşmişti. Köşe yazılarını, koridordaki dolaptan çıkardığı notlarını okuyarak Celâl ile Rüya'nın gizlendiği yere ilişkin bazı varsayımlar kurmaktan başka bir çaresi olmadığı için masada oturup okurken, bir felaket karşısında yapılabilecek tek şeyi yapabilmenin gönül rahatlığını hissediyordu.

Üstelik, çocukluğundan beri anılarıyla mutlu olduğu bu odada oturup Celâl'in yazılarını okumak, Sirkeci'deki tozlu yazıhanede ev sahibinin saldırılarından korunmak isteyen kiracıların sözleşmeleriyle, birbirlerini kazıklayan demir ve halı tüccarlarının dosyalarını okumaktan iyiydi. Bir felaket sonucu da olsa, daha ilgi çekici bir görevle daha iyi bir çalışma masasına verilmiş bir memurun heyecanı vardı içinde.

Sabahın ikinci kahvesini içerken bu heyecanla elindeki bütün ipuçlarını yemden gözden geçirdi. Kapının altından atılan Milliyet gazetesindeki 'Özürler ve Alaylar' başlıklı köşe yazısının yıllarca önce bir kere daha yayımlandığını hatırladığına göre, Celâl pazar günü gazeteye yeni yazı vermemişti. Bu, gazetede yayımlanan eski yazıların altıncısıydı. Yedekler dosyasında da yalnızca bir günlük yazı kalmıştı. Otuz altı saat içinde Celâl gazeteye yeni yazı yetiştirmezse perşembeden başlayarak köşesi boş kalacak anlamına geliyordu bu. Otuz beş yıldır her sabah güne Celâl'in yazısıyla başladığı, Celâl öbür köşe yazarları gibi hastalık ya da izin bahanesiyle köşesini bir kere olsun terketmediği için Galip gazetenin ikinci sayfasında açılabilecek bu boşluğu her düşünüşünde

yaklaşmakta olan bir felâketin dehşetini hissediyordu. Boğaz’ın sularının çekileceği günü hatırlatıyordu bu felâket.

Ulaşabileceği bütün ipuçlarına açık olmak için apartman dairesine girdiği akşam fişten çektiği telefonu gene fişine taktı. Telefonda kendini Mahir İkinci olarak tanıtan o sesle konuştuklarını gözden geçirdi. Adamın 'sandık cinayeti' ve askeri darbe üzerine söyledikleri Galip'e, Celâl'in bazı eski köşe yazılarını hatırlattı. Onları kutulardan çıkardı, dikkatle okudu ve Celâl'in Mehdiler üzerine bazı yazı ve paragraflarını hatırladı. Çeşitli yazılarının içine serpiştirilen bu parçacıkların tarihlerini ve izlerini bulmak o kadar çok vaktini aldı ki, masaya oturduğunda bütün bir gün çalışmış kadar yorgundu.

Altmışlı yılların başında Celâl köşe yazılarında bir askeri darbenin kışkırtıcılığını yaparken, Mevlâna yazılarının gerekçelerinden birini hatırlamış olmalıydı: Bir düşünceyi geniş bir okur yığınına kabul ettirmek isteyen bir köşe yazarı, okuyucularının belleklerinde, her biri Karadeniz'in dibinde yüzyıllardır yatan kayıp kalyon leşleri gibi uyuyan o çürük düşünce ve anı tortularını canlandırıp yüzdürmeyi bilmelidir! Bu amaçla Celâl'in tarihi kaynaklardan derlediği hikâyeleri okurken, Galip kendi belleğinin tortularının da harekete geçmesini iyi bir okur gibi bekledi, ama yalnızca hayâl gücü canlandı.

On ikinci imamın bir gün Kapalıçarşı sokaklarında hileli terazi kullanan kuyumculara dehşet saçacağını okurken, Silâhtar Tarihi'nde hikâye edilen ve babası tarafından Mehdi ilân edilen Şeyh oğlunun nasıl Kürt çobanlarıyla, demirci ustalarını peşinden sürükleyip kalelere saldırdığını okurken ve rüyasında Muhammed'i Beyoğlu'nun çirkefle kaplı parke taşlarının üzerinden geçen üstü açık beyaz bir Cadillac'ın arka koltuğunda gördükten sonra, orospuları, çingeneleri, yankesicileri, garibanları, yurtsuzları, sigaracı çocukları, ayakkabı boyacılarını büyük gangsterlerle pezevenklere karşı ayaklandırmak üzere kendini Mehdi ilân eden bulaşıkçı çırağının hikâyesini okurken Galip okuduklarının renklerini kendi hayatının ve hayâllerinin kiremit kırmızısı ve şafak turuncusu renkleri olarak gözünün önünde gördü. Hayâl gücü kadar belleğini harekete geçiren hikâyelere de rastladı: Şehzadeliğinden ve padişahlığından sonra kendini peygamber de

ilân eden düzmece Avcı Mehmet'in hikâyesini okurken Celâl'in kendi yerine köşe yazılarını yazabilecek bir 'Sahte Celâl' yetiştirebilmek için yapılması gerekenleri tartıştığı (Benim hafızamı edinebilecek biri demişti merakla), bir akşam Rüya'nın her zamanki uykulu ve iyimser bakışıyla gülümsediğini hatırladı. Aynı anda Galip ölümcül bir tuzağa açılan tehlikeli bir oyuna sürüklendiğini hissederek korkmuştu.

Telefon defterinin içindeki ad ve adresleri tek tek telefon rehberindeki ad ve adreslerle karşılaştırarak yeniden okudu. Şüphesini çeken birkaç numarayı aradı: Biri Lâleli'deki bir plastik atölyesiydi; bulaşık leğenleri, kovalar, çamaşır sepetleri yapıyorlardı; kalıp örneği verilirse her renkte, her nesneden yüzlercesini bir hafta içinde teslim edebilirlerdi. İkinci telefonu bir çocuk açtı, evde babası, annesi ve ninesiyle oturduklarını söyledi, baba evde yoktu, anne telefonu kuşkuyla eline almadan önce adı anılmayan büyük ağabey söze karışıp tanımadıkları kimselere adlarını vermediklerini söyledi. "Kimsiniz, kimsiniz?" dedi dikkatli ve korkulu anne, "Yanlış numara."

Galip, Celâl'in otobüs ve sinema biletlerinin üzerine yazdıklarını okumaya başladığında vakit öğleyi bulmuştu. Dikkatli bir elyazısıyla Celâl, bazı filmler hakkında düşüncelerini, bazılarının da oyuncularının adlarını yazmıştı. Galip bu oyuncu adlarının altları çizili olanlarından bir anlam çıkarmaya çalıştı. Otobüs biletlerinin üzerinde de bazı adlar ve kelimeler vardı: Bir biletin üzerine Lâtin harflerinden oluşan bir yüz resmi çizilmişti. (On beş kuruşluk bir bilet olduğuna göre altmışlı yılların başında kesilmiş olmalıydı) Biletin üzerindeki harfleri, bazı eski sinema eleştirilerini, ilk röportajlardan bazılarını, (Ünlü Amerikan artisti Mary Marlove dün şehrimizdeydi!) bitirilmemiş bulmaca taslaklarını, gelişigüzel seçtiği bazı okuyucu mektuplarını ve Celâl'in üzerine yazı yazmayı planladığı bazı Beyoğlu cinayetlerine ilişkin gazete kesiklerini okudu. Yalnızca kesici mutfak âletlerinin kullanılması, işlenme saatlerinin geceyarısı olması ve katilin, maktulün ya da ikisinin de aşırı sarhoş olması bakımından değil, sert erkek duyarlılığına ve "karanlık işlere girenlerin sonu budur!" ahlakçılığına yaslanan bir üslupla anlatıldıkları için de cinayetlerin çoğu birbirlerini taklit eder gibiydiler. 'İstanbul'un Müstesna Köşeleri'ni (Cihangir, Taksim, Lâleli, Kurtuluş) anlatan bazı gazete

kesiklerinden Celâl, bu cinayetleri yeniden anlattığı bazı köşe yazılarında yararlanmıştı. Aynı kutudan çıkan 'Tarihimizde İlkler' diye başlayan bir dizi yazıdan Galip, Lâtin harfleriyle Türkiye'de ilk kitabı Maarif Kütüphanesi sahibi Kasım Bey'in 1928 yılında yayımladığını hatırladı. Aynı adamın çıkardığı Saatli Maarif Takvimlerinin her gün kopartılan yapraklarının üzerinde, Rüya'nın sevdiği yemek listelerinden, Atatürk'ün, İslâm büyüklerinin ve Benjamin Franklin ve Bottfolio gibi yabancı ünlülerin özdeyişlerinden ve hoş şakalardan başka namaz saatlerini gösteren kadran resimleri olurdu. Galip saklanmış bazı takvim yapraklarının üzerinde bu akrepli yelkovanlı kadranları uzun bıyıklı ya da uzun burunlu yuvarlak insan yüzlerine çeviren Celâl'in kalem rötuşlarını görünce yeni bir ipucu bulduğuna kendini inandırarak temiz bir kâğıda not aldı. Öğle yemeği olarak ekmek, beyaz peynir ve elma yerken aldığı notun kâğıdın üzerinde duruşuna tuhaf bir ilgiyle baktı.

'Altın Böcek,' 'Yedinci Harf adlı çeviri polisiye romanların özetlerinin yazıldığı ve Majino Hattı ve Alman casuslarına ilişkin kitaplardan derlenmiş şifrelerin ve anahtarların kaydedildiği bir defterin son sayfaları üzerinde titreye titreye ilerleyen bir tükenmez kalemin yeşil izini gördü. Kahire, Şam ve İstanbul haritalarının üzerinde ilerleyen yeşil kalemlerin izine benziyordu belki bu izler, belki bir yüze, bazan da çiçeklere, bazan ovada kıvrılan incecik bir nehrin kıvrımlarına. İlk dört sayfanın asimetrik ve anlamsız eğrilerinden sonra, Galip çizgilerin sırrını beşinci sayfada çözdü. Boş sayfanın orta yerine bir karınca bırakılmış, telaşlı hayvanın beyaz sayfada izlediği kararsız yol hemen arkasından gelen tükenmez kalemle işaretlenmişti. Beşinci sayfanın orta yerinde, yorgun karıncanın kararsız daireler çizdiği noktada defterin üzerine kapanmasıyla sabitleşen kurumuş ölüsü vardı. Galip, hiçbir sonuca ulaşamadığı için cezalandırılan mutsuz karıncanın ölüsünün kaç yıllık olduğunu, bu tuhaf deneyin Celâl'in Mevlâna yazılarıyla bir ilişkisi olup olmadığını anlamak için araştırdı. Mesnevi'nin dördüncü cildinde Mevlâna, müsveddelerin üzerinde yürüyen karıncanın hikâyesini anlatmıştı: Hayvan önce Arap harflerinde nergisler ve zambaklar görüyor, sonra kelime bahçesini kalemin yarattığını, sonra

kalemi elin hareket ettirdiğini, sonra eli aklın hareket ettirdiğini "Ve sonra", diye de eklemişti bir yazısında Celâl, "o aklı da başka bir aklın hareket ettirdiğini," farkediyordu. Mutasavvıf şairin hayalleriyle Celâl'in rüyaları böylece bir kere daha birbirine karışmıştı. Galip, defterin tutulduğu tarihle yazılar arasında anlamlı bir ilişki kuracaktı belki, ama defterin son sayfalarında yalnızca bazı eski İstanbul yangınlarının yerleri, tarihleri ve yaktıkları ahşap konak sayısı yazılmıştı.

Celâl'in yüzyıl başında kapı kapı dolaşıp kitap satan bir sahaf çırağının çevirdiği dolaplara ilişkin bir yazısını okudu: Her gün vapurla İstanbul'un bir başka semtindeki zengin konaklarına giden sahaf çırağı, bohçasındaki kitapları harem kadınlarına, evden çıkamayan ihtiyarlara, işi başından aşkın memurlara, hülyalı çocuklara pazarlıkla salıyordu. Asıl müşterileri ise, Abdülhamit'in hafiyeleri aracılığıyla denetlediği yasağı yüzünden, bakanlık binasından ve konaklarından başka hiçbir yere çıkamayan nazır paşalardı. Sahaf çırağının, nazır paşalara sattığı kitapların kelimeleri içine sıkıştırdığı mesajları, bu mesajları çözmek için gerekli Hurufi sırlarını paşalara ("okuyucularına" diye yazmıştı Celâl) sezdire sezdire nasıl öğrettiğini okurken Galip, yavaş yavaş ve istediği gibi bir başka birisi olduğunu düşündü. Bu Hurufi sırlarının çocukken Celâl'in bir cumartesi öğleyin Rüya'ya hediye getirdiği ve uzak denizlerde geçen basitleştirilmiş bir Amerikan romanının sonundaki işaretler ve harflerin sırrı gibi çocuksu bir sır olduğunu anladığında insanın okuya okuya başka biri olabileceğini iyice biliyordu. Telefon bu sırada çaldı, çaldıran tabii ki gene aynı kişiydi.

"Telefonunu fişe takmana sevindim Celâl Bey!" diye başladı Galip'e orta yaşın üzerinde birini hatırlatan sesiyle. "Her an en korkunç gelişmelerin beklendiği bugünlerde senin gibi birinin bütün şehirden, bütün ülkeden kopabileceğini düşünmek bile istemiyordum."

"Rehberin kaçıncı sayfasına geldin?"

"Çok çalışıyorum ama sandığımdan yavaş gidiyor. Saatlerce rakam okuyunca insan hiç düşünmediği şeyleri düşünüyor.

Rakamların içinde sihirli formüller, simetrik düzenler, tekrarlar, kalıplar, şekiller görmeye başladım. Hızımı düşürüyor bunlar."

"Yüzler de mi?"

"Evet, ama senin o yüzlerin bazı rakam düzenlemelerinden sonra çıkıyor. Her zaman da konuşmuyor rakamlar, bazan susuyorlar. Bazan dörtlerin bana bir peyler fısıldadığını hissediyorum, ardarda gelmeye başlıyorlar. İkişer ikişer derken, simetrik bir şekilde hane değiştiriyorlar; bir bakıyorsun on altı olmuşlar. Derken ~ onların boşalttıkları yere yediler giriyor, onlar da aynı düzenin melodilerini fısıldıyorlar. Bütün bunların saçma rastlantılar olduğunu düşünmek istiyorum, ama 140 22 40'ta oturan Timur Yıldırımoğlu sana da 1402'deki Ankara savaşını, barbar Timur'un, zaferden sonra Yıldırım'ın karısını kendi haremine kattığını hatırlatmaz mıydı? Bizim bütün tarihimizle, bütün İstanbul'la kıpır kıpır kaynaşıyor rehber! Bunları göreceğim diye rehberin sayfalarını çeviremiyor, sana yetişemiyorum, oysa en büyük kumpası ancak senin durdurabileceğini de biliyorum. Onu harekete geçiren oku senin yayın gerdiği için bu askeri darbeyi ancak sen durdurabilirsin Celâl Bey!"

"Neden?"

"Geçen konuşmamızda boş yere Mehdiye inandıklarını, O'nu beklediklerini söylemedim. Bir avuç askerler, ama yıllar önceki bazı yazılarını okumuşlar. İnanarak okumuşlar hem de, benim gibi. 1961 'in ilk aylarında yazdığın bazı yazıları hatırla, 'Büyük Engizitör'e yazdığın nazireye, Milli Piyango biletlerinin üzerinde gördüğün aile resimlerindeki mutluluğa (Anne örgü örüyor, baba gazete okuyor - belki de senin yazını- oğul yerde ders çalışıyor, kediyle nine sobanın başında uyukluyor. Herkes bu kadar mutluysa, benim ailem gibiyse bütün aileler, neden piyango biletleri o kadar satılıyor?) bu mutluluğa neden inanamadığını anlattığın o ukalâ yazının sonuç bölümüne ve bazı sinema yazılarına yeniden bak! Yerli filmlerle o sıralarda neden o kadar alay ettin? O kadar insanın iyi kötü zevkle seyrettiği ve bizim 'duygularımızı' dile getiren o filmleri seyrederken sen neden yalnızca çevre düzenlemesini, yatak başlarındaki komodinlerin üzerinde

duran kolonya şişelerini, çalınmayan örümcekli piyanoların üzerine dizilmiş fotoğrafları, aynaların kenarına iliştirilmiş kartpostalları, aile radyolarının üzerinde uyuyan köpek biblolarını gördün?"

"Bilmiyorum."

"Ah, biliyorsun! Bunları sefaletimizin ve yıkılışımızın işaretleri olarak göstermek için. Apartman aralıklarına atılan sefil nesnelerden, hep birlikte aynı apartmanın ayrı dairelerinde oturan ailelerden ve böyle yaptıkları için evlenen amca çocuklarından, yıpranmasın diye kaplanan koltukların kılıflarından da aynı şekilde sözettin: durdurulmaz bir yıkımın, içine gömüldüğümüz sıradanlığın acıklı işaretleri olarak gösterdin bunları. Sonra ama, sözüm ona tarihi yazılarda, kurtuluşun her zaman mümkün olabileceğini sezdiriyordun; en kötü günde bile, sefaletin içinden bizi çıkartacak birisi belirebilirdi. Daha önce, belki de yüzyıllarca önce yaşamış olan bir kurtarıcının yeniden dönüşü, bir başka biri olarak dirilişi olacaktı o kişi, Mevlâna Celâleddin ya da Şeyh Galip ya da bir köşe yazan olarak beş yüzyıl sonra bu sefer İstanbul'a geri geliyor! Sen bunlardan sözederken, kenar mahallelerde çeşme başlarında su bekleyen kadınların hüznünden ve eski tramvayların koltuk arkalarındaki ahşaba kazınmış acıklı aşk çığlıklarından sözederken sen, yazdıklarına inanan genç subaylar vardı. İnandıkları bir Mehdi'nin yeniden gelişiyle bütün bu hüznün ve sefaletin biteceğini ve bir anda her şeyin düzene konacağını düşünüyorlardı. Onları inandırdın! Onları tanıdın! Onlar için yazdın!"

"Ne istiyorsun peki şimdi sen?"

"Seni bir göreyim, yeter."

"Sebebi ne? Dosya mosya yok aslında, değil mi?"

"Seni bir göreyim, hepsini anlatacağım:"

"Adın da takma!" dedi Galip.

"Seni görmek istiyorum!" dedi ses, "Seni seviyorum!" diyen bir seslendirme sanatçısının hem yapmacıklı, hem de tuhaf bir şekilde acıklı ve inandırıcı olan sesiyle. "Seni görmek istiyorum. Görünce anlayacaksın neden görmek istediğimi. Kimse benim kadar

tanıyamaz seni, kimse. Geceleri kendi elinle pişirdiğin çayları, kahveleri, kaloriferin üzerinde kuruttuğun Maltepe sigaralarını içerek sabahlara kadar hayâl kurduğunu biliyorum. Yazılarını daktiloyla yazıp yeşil tükenmez kalemle düzelttiğini ve kendinden ve hayatından memnun olmadığını biliyorum. Sabahlara kadar odalarda aşağı yukarı yürüdüğün gecelerde hep bir başkasının yerinde olmak istediğini, ama yerinde olmak istediğin bu başkasının kimliği konusunda bir türlü karar veremediğini de biliyorum."

"Çok yazdım bunları" dedi Galip.

"Babanı sevmediğini ve yeni karısıyla Afrika'dan döndükten sonra sığıştığın çatı katından seni attığını da biliyorum. Annenin yanına döndüğün yıllarda çektiğin sıkıntıları da biliyorum, ah kardeşim benim! Yoksul bir Beyoğlu muhabiriyken ilgi çekmek için olmamış cinayetler icat ettin! Hiç çekilmemiş Amerikan filmlerinin varolmayan yıldızlarıyla Pera Palas'ta görüşmeler yaptın! Bir Türk afyonkeşinin itiraflarını yazabilmek için afyon çektin! Takma adla yayımladığı n bir güreş tefrikasını bitirebilmek için çıktığın Anadolu yolculuğunda dayak yedin! Kendi hayatını 'İster İnan, İster İnanma' köşesinde gözyaşlarıyla anlattın, kimse anlamadı bile! Ellerinin terlediğini, iki kere trafik kazası geçirdiğini, hayatında daha su geçirmeyen ayakkabı bulup giyemediğini, yalnızlıktan korktuğun halde hep yalnız kaldığını da biliyorum. Minarelere çıkmaktan, pornografik yayınlardan, Alaaddin'in dükkânında eşelenmekten, üvey kızkardeşinle ahbaplık etmekten hoşlanırsın. Benden başka kim bilebilir bunları?"

"Pek çok kişi," dedi Galip. "Hepsi yazılarımdan öğrenilebilir çünkü. Beni gerçekten neden görmek istediğini söyleyecek misin?"

"Askeri darbe!"

"Telefonu kapıyorum..."

"Yemin ediyorum!" dedi ses telâş ve umutsuzlukla. "Bir görsem seni her şeyi anlatacağım."

Galip telefonu fişten çekti. Dün ilk gördüğünde aklına takılan bir yıllığı koridordaki dolaptan alıp, akşamları yorgun argın buraya

döndüğü zaman Celâl’in oturduğu koltuğa oturdu. 1947 yılının iyi ciltlenmiş Harb Okulu Yıllığı'ydı bu: Atatürk'ün, Cumhurbaşkanının, Genelkurmay Başkanının, bütün ordu kumandanlarının, Harbiye kumandanı ve hocalarının resimleri ve vecizeleri dışında cildin geri kalan bütünü öğrencilerin özenle çekilmiş fotoğraflarıyla doluydu. Aralarına pelür kâğıdı konmuş sayfaları çevirirken Galip telefon konuşmasından sonra neden bu yıllığa bakmak istediğini tam bilmiyor, bütün yüzlerin, bütün bakışların, tıpkı kafalarındaki şapkalar ve yakalarındaki demirler gibi birbirine şaşılacak kadar benzediğini düşünüyordu. Bir an, sahafların, dükkân önlerinde döküntü ve ucuz kitapları sergiledikleri tozlu kutulardan bulduğu ve sayfalarındaki gümüş mangır örneklerini ve üzerlerindeki figürleri ancak uzmanların birbirinden ayırabileceği eski bir nümismatik dergisini karıştırıyormuş gibi hissetti kendini. Sokaklarda yürürken, vapur salonlarında otururken duyduğu bir müziğin içinde yükseldiğini farketti: Yüzlere bakmaktan hoşlanıyordu.

Sayfaları çevirirken çıkmasını haftalarca beklediği bir resimli çocuk dergisinin matbaa mürekkebi ve kâğıt kokan yeni sayısını karıştırırken duyduğu şeyi hatırlıyordu. Tabii, her şey kitaplarda yazdığı gibi birbiriyle ilgiliydi.

Fotoğraflarda sokaklarda yürürken gördüğü yüzlerin o bir an parlayan ifadelerini görmeye başladı: Gözlerini yüzler kadar anlamla da doyuruyordu sanki.

Altmışlı yılların başında tezgâhlanan ve başarısızlıkla sonuçlanan askeri darbeleri tasarlayanların çoğu - kendilerini tehlikeye atmayıp genç darbecilere uzaktan göz kırpan paşaların dışında- bu yıllıkta resimleri yayımlanan genç subaylar arasından çıkmış olmalıydı. Yıllığın sayfalarına, bazan da bu sayfaların üzerine kapanan pelür kâğıtların üzerine Celâl’in yazıp çiziştirdiklerinde askeri darbelerle ilgili bir şey yoktu ama. Bazı yüzlerin üzerine tıpkı bir çocuğun yapacağı gibi bıyıklar ve sakallar çizilmişti, bazı yüzlerin elmacık kemikleri ya da bıyıkları hafifçe karalanarak gölgelendirilmişti.

Bazılarının alın çizgileri, üzerinde anlamsız Lâtin harflerin okunduğu alınyazılarına dönüştürülmüş, bazılarının gözaltı torbaları O ve C harflerini tamamlayan düzgün yuvarlaklara çevrilmiş, bazılarına yıldızlar, boynuzlar, gözlükler takılmıştı. Genç subayların çene kemikleri, alın kemikleri, burun kemikleri işaretlenmiş, kimi yüzlerin üzerine genişlik ve uzunluk, burun ve dudak, alın ve çene oranlarını araştıran çizgiler çizilmişti. Bazı fotoğrafların altında ise, başka sayfalardaki fotoğraflara göndermeler vardı. Birçok subay adayının yüzüne sivilceler, et benleri, lekeler, Halep çıbanları, morluklar ve yanık izleri eklenmişti. Üzerine hiçbir çizgi ve harf iliştirilemeyecek kadar parlak ve temiz olan bir yüzün yanına şu cümle yazılmıştı: "Rötuşlanmış fotoğraflar ruhları öldürüyor!"

Galip dolabın aynı köşesinden çıkardığı başka bazı yıllıkları da karıştırırken aynı cümleyle karşılaştı: Mühendislik Mektebi öğrencilerinin, Tıp Fakültesi profesörlerinin, elli yılında meclise giren milletvekillerinin, Sivas-Kayseri tren hattında görev alan mühendis ve yöneticilerin, Bursa'yı Güzelleştirme Derneğinin ve Kore Savaşına İzmir Alsancak'tan gönüllü yazılanların fotoğraflarında da Celâl'in aynı çizgilerini ve karalamalarını gördü. Yüzlerin çoğu ortadan çizilen dik bir çizgiyle ikiye bölünmüş, böylece iki yarım yüzdeki harfler daha belirgin kılınmak istenmişti. Galip bazan sayfaları hızlı hızlı çeviriyor, bazan bir fotoğrafa uzun uzun bakıyordu: Sanki güçlükle hatırladığı bir anıyı unutuşun sonsuz uçurumuna düşmeden önce son anda kurtarır gibi, sanki karanlıkta götürüldüğü karanlık bir evin adresini sonradan çıkarmaya çalışır gibi. Bazı suratlar ilk anda gösterdikleri şeylerden fazlasını daha sonra vermiyorlardı; bazılarıysa durgun ve sakin yüzeyleri içinden hiç beklenmedik bir anda bir hikâyeye başlıyorlardı. Bazı renkleri hatırlıyordu Galip o zaman, yıllar önce seyrettiği bir yabancı filmde şöyle bir gözüken garson kızın hüzünlü bakışını; dinlemek istediği, ama her seferinde kaçırdığı bir müziğin radyodan son kere çalmışını hatırlıyordu.

Hava kararırken Galip koridordaki dolaptan bulabildiği bütün yıllıkları, bütün albümleri, gazete ve dergilerden kesilmiş resimleri, şuradan buradan toplanmış fotoğraflarla dolu bütün kutuları çalışma odasına getirmiş sarhoş gibi karıştırıyordu. Fotoğraflarının nerede,

nasıl, ne zaman çekildiği hiç belli olmayan yüzler görüyordu; genç kızlar, fötr şapkalı beyefendiler, başörtülü kadınlar, temiz suratlı delikanlılar, yitip gitmiş umutsuzlar. Fotoğrafları nerede, nasıl çekildiği anlaşılan mutsuz suratlar görüyordu: Bakanların ve koruma polislerinin hoşgörülü bakışları arasında Başbakana dilekçe veren muhtarlarını endişeyle seyreden iki vatandaşımız; Beşiktaş'ta Dereboyu'nda çıkan yangından dengini ve çocuğunu kurtarabilen anne; Mısırlı Abdülvahap'ın Elhamra'da oynayan filmine bilet almak için kuyrukta bekleyen kadınlar; üzerinde esrarla yakalanan ünlü göbek dansözü ve film yıldızı Beyoğlu Karakolunda polisler arasında; zimmetine para geçirdiği anlaşıldıktan sonra yüzündeki ifade birdenbire boşalan muhasebeci. Kutulardan gelişigüzel çektiği bu resimler kendi varoluş ve saklanış nedenlerini kendileri açıklıyordular sanki: "Bir fotoğraftan, bir insanın yüz ifadesinin saklandığı bir belgeden daha anlamlı, daha doyurucu, daha meraklı ne olabilir ki?" diye düşündü Galip.

Rötuşlarla, beylik fotoğraf hileleriyle anlamı ve ifadesinin derinliği sakatlanmış en 'boş' yüzlerin bile arkasında anılar ve korkularla yüklü bir hikâye, gizlenmiş bir sır, kelimelerle anlatılamayacağı için gözlere, kaşlara, bakışlara vurmuş bir keder olduğunu tuhaf bir hüzünle hissediyordu. Milli Piyangodan en büyük ikramiyeyi kazanan bir yorgancı çırağının mutlu ve şaşkın yüzüne bakarken, karısını bıçaklayan sigorta memurunun ve üçüncü seçilerek bizi Avrupa'da 'en iyi şekilde temsil eden' güzellik kraliçemizin fotoğraflarına bakarken Galip'in gözlerinden yaşlar akacaktı.

Bazı yüzlerde Celâl'in yazılarında okuduğu bir kederin izlerini görerek o yazıların bu fotoğraflara bakılarak yazıldığına karar verdi: Fabrika ardiyelerine bakan yoksul evlerinin bahçelerine asılı çamaşırların anlatıldığı bir yazı 57 kg. amatör boks şampiyonumuzun yüzüne bakarak yazılmış olmalıydı; eğri büğrü Galata sokaklarının aslında yalnız yabancılar için eğri büğrü olduğunu anlatan yazı, Atatürk'le yattığını gururla ima eden yüz on bir yaşındaki ses sanatçımızın mor beyaz yüzünden yola çıkılarak kaleme alınmıştı; Mekke'den dönerken trafik kazasına uğrayan hacı otobüsündeki

takkeli ve ölü hacı yüzleri, Galip'e eski İstanbul harita ve gravürleri üzerine bir yazıyı hatırlattı. Bu yazıda Celâl bazı haritaların üzerinde hazinelerin, bazı Frenk gravürlerinde ise padişahımıza suikast yapmak üzere İstanbul'a gelmiş bazı çılgın düşmanlarımızın işaretlendiğini yazmıştı. Galip, Celâl’in İstanbul'un bir köşesindeki gizli apartman katında haftalarca kimseyi görmeden oturduğu günlerin birinde kaleme aldığı bu yazıyla, üzerleri yeşil kalemin çizgileriyle işaretlenmiş haritalar arasında bir ilişki olduğunu düşündü.

İstanbul haritası üzerindeki semtleri hecelemeye başladı. Her kelime günlük hayat içinde yıllar boyunca binlerce defa kullanıldığı için o kadar anıyla yüklüydü ki tıpkı 'su' ya da 'şey' kelimeleri gibi Galip'e artık hiçbir şey hatırlatmıyordu. Hayatında daha az yer tutan semt adları ise, yüksek sesle tekrarlandıklarında hemen bir şey çağrıştırıyordu. Galip, Celâl'in İstanbul'un bazı semtlerini anlattığı bir dizi yazısını hatırladı. Dolaptan çıkardığı bu yazılar 'İstanbul'un Gizli Kalmış Köşeleri' ortak başlığını taşıyordu, ama Galip onları okudukça İstanbul'un gizli köşelerinden çok Celâl'in küçük hikâyecilikleriyle dolu olduğunu gördü. Başka zaman gülümseyerek karşılaşacağı bu hayâl kırıklığı birden o kadar canını sıktı ki, öfkeyle Celâl'in bütün yazı hayatı boyunca yalnız okuyucularını değil bilinçle kendisini de aldattığını düşündü. Fatih-Harbiye tramvayındaki küçük kavganın, Feriköy'deki evinden bakkala yollanıp bir daha hiç geri dönmeyen bir çocuğun ve Tophane'deki bir saatçi dükkanındaki tıkırtılı müziğin anlatıldığı bu yazıları okurken Galip kendi kendine, "Artık aldanmayacağım," diye mırıldandı. Az sonra Celâl'in, Harbiye'de, Feriköy'de ya da Tophane'deki bir evde saklanabileceği aklına ister istemez gelince, bir anda öfkesini, kendisini bir tuzağa çeken Celâl’e değil, Celâl'in yazılarında ipuçları gören aklına yöneltti.

Böylece sürekli eğlence arayan bir çocuktan nefret eder gibi hikâyesiz yaşayamayan aklından nefret etti. Bir anda, dünyada işaretlerin, ipuçlarının, ikinci ve üçüncü anlamların, gizlerin, sırların yeri olmadığına karar verdi: Bütün işaretler anlamak ve bulmak isteyen kendi aklının ve hayâllerinin kuruntularıydı. Her eşyanın yalnızca o eşya olarak varolduğu bir dünyada huzurla yaşayabilme

isteği yükseldi içinde; o zaman ne yazılar, ne harfler, ne yüzler, ne sokak lambaları, ne Celâl'in masası, ne Melih Amcadan kalma şu dolap, ne de Rüya'nın parmak izlerini, taşıyan bu makasla tükenmez kalem kendi dışındaki bir sırrın şüpheli bir işareti olacaktı. Yeşil tükenmez kalemin yalnızca bir yeşil tükenmez kalem olacağı ve kendisinin de başka birisi olmak istemeyeceği bu âleme nasıl girebilirdi acaba? Seyrettiği filmdeki uzak ve yabancı ülkede yaşadığını hayâl eden çocuk gibi Galip, bu âlemde yaşadığına kendini inandırmak isteyerek masanın üzerindeki haritalara baktı: Bir an bir ihtiyar adamın alnı kırışıklıklarla dolu yüzünü görür gibi oldu, sonra hepsi birbirine karışan padişah yüzleri gözünün önünde belirdi, bu görüntüyü tanıdık birinin yüzü, belki de bir şehzadenin yüzü izledi, ama seçene kadar o da kayboldu.

Daha sonra Celâl'in otuz yılda biriktirdiği yüz fotoğraflarına, içinde yaşamak istediği o yeni âlemin görüntüleriymiş gibi bakabileceğini düşünerek koltuğa oturdu. Kutulardan gelişigüzel çektiği fotoğraflardaki yüzlere üzerlerinde bir sır ya da işaret görmemeye çalışarak bakmaya çalıştı. Böylece her surat tıpkı nüfus ya da ikametgâh kağıtlarındaki fotoğraflar gibi, yalnızca burun, gözler, ağız ile kaplı fiziksel bir nesnenin tarifi olarak gözükmeye başladı. Arada bir, elindeki sigorta karnesinde gördüğü derin anlamlı ve güzel bir kadın yüzündeki acıya dalan biri gibi, bir an kederlendiğinde kendini toplayarak hemen başka bir resme, kendinden başka hiçbir acıyı ve hikâyeyi göstermeyen başka bir yüze bakıyordu. Yüzlerin hikâyelerine de kendini kaptırmamak için fotoğrafların altındaki yazıları ve Celâl'in resimlerin kenarlarına ve üzerlerine yazdığı harfleri okumuyordu hiç. Uzun bir süre, fotoğraflara baktıktan, onları yalnızca insan yüzlerinin haritaları olarak görebilmek için kendini zorladıktan sonra, Nişantaşı Meydanında akşam trafiği birikirken gözlerinden yeniden, yeniden yaşlar akmaya başladığında Celâl'in otuz yılda biriktirdiği fotoğrafların yalnızca küçük bir kısmını elden geçirebilmişti.

ALTINCI BÖLÜM CELLÂT VE AĞLAYAN YÜZ

"Ağlama, ağlama, ah lütfen ağlama."

Halit Ziya

Gözyaşları içindeki bir erkek niye telâşlandırır bizi? Ağlayan, bir kadını, günlük hayatımızın sıra dışı, ama duygulu ve acıklı bir parçası olarak görebilir, içtenlik ve sevgiyle benimseriz onu. Ağlayan bir erkek ise bir çaresizlik duygusuyla doldurur içimizi. Tıpkı dünyanın sonuna gelir gibi ya yapılabilecek şeylerin sonuna gelmiştir bu adam -bir sevdiğinin ölümünde olduğu gibi- ya da dünyasında bizimkiyle uyuşmayan bir yan vardır; huzursuz edici, hatta dehşet verici bir yan. Yüz dediğimiz ve tanıdığımızı sandığımız haritada hiç tanımadığımız bir ülkeye rastgelmenin şaşkınlığını ve dehşetini hepimiz biliriz. Bu konuda, Naima'nın 'Tarih'inin VI. cildinde ve Mehmet Halife'nin 'Tarihi Gılmani'sinde anlatılan bir hikâyeye, Edirneli Kadri'nin 'Cellâtlar Tarihi'nde de rastgeldim.

Çok değil, üç yüzyıl önce bir bahar gecesi, dönemin en namlı cellâtı Kara Ömer, atıyla Erzurum Kalesine yaklaşıyordu. On iki gün önce padişah kararı ve Bostancıbaşı'nın görevlendirilmesiyle eline tutuşturulan bir fermanla Erzurum Kalesine hükmeden Abdi Paşa'yı idam etmeye yollanmıştı. O mevsimde sıradan bir yolcunun bir ayda alacağı İstanbul-Erzurum yolunu on iki günde aldığı için memnundu; bahar gecesinin serinliği içinde yorgunluğunu unutmuştu, ama gene de görev öncesi hissetmediği bir durgunluk vardı üzerinde: Sanki işini hakkıyla ve yüzakıyla yapmasını engelleyecek bir lanetin gölgesini ya da bir kararsızlığın kuşkusunu hissediyordu.

İşi zordu zor olmasına: Hiç tanımadığı ve görmediği bir Paşa'nın adamlarıyla dolu konağına tek başına girecek, fermanı verecek, kendi sarsılmaz varlığı ve güveniyle Paşa'ya ve çevresine padişahın kararına karşı çıkmanın boşluğunu hissettirecek, küçük bir ihtimal ama, Paşa bu boşluğu hissetmekte gecikirse, hiç vakit geçirmeden ve çevresindekiler suça niyet etmeden onu hemen

öldürecekti. Bu işte öylesine deneyimliydi ki, hissettiği kararsızlık bu yüzden olamazdı hiç: Otuz yıllık meslek hayatında yirmiye yakın şehzade, iki sadrazam, altı vezir, yirmi üç paşa, hırlı hırsız, suçlu suçsuz, kadın, erkek, çocuk, ihtiyar, hıristiyan, müslüman altı yüzün üzerinde kişiyi idam etmiş, çıraklığından başlayarak bugüne kadar binlerce kişiyi işkenceden geçirmişti.

Bahar sabahı, cellât şehre girmeden önce bir su kıyısında atından indi ve kuşların neşeli cıvıltıları arasında abdest aldı, namaz kıldı. İşlerinin yolunda gitmesini Allahtan dilemek, dua etmek pek seyrek yaptığı bir işti. Ama her seferinde olduğu gibi Tanrı bu çalışkan kulunun duasını kabul etti.

Böylece her şey yolunda gitti. Kuşağında yağlı kemendiyle ve usturayla kazılı kafasında kızıl keçeden külahıyla cellâtı görür görmez tanıyan Paşa, başına gelecekleri hemen anladı, ama kuraldışı denebilecek hiçbir zorluk çıkarmadı. Belki de suçunu bildiği için kaderine kendini çoktan hazırlamıştı. Önce, fermanı, en azından on kere ve her seferinde aynı dikkatle okudu. (Kurallara bağlı olanlarda görülen bir özellik.) Okuduğu fermanı gösterişli bir edayla öpüp başına koydu. (Hâlâ çevresinde etki bırakmayı düşünebilenlerde görülen ve Kara Ömer'in budalaca bulduğu bir tepki.) Kuran okumak, namaz kılmak istediğini söyledi. (Vakit kazanmak isteyenlerde ve gerçekten inananlarda görülen bir istek.) Namazını kıldıktan sonra, üzerindeki kıymetli taşları, takıları, yüzükleri cellâtına kalmasın diye, "Beni hatırlarsınız," diyerek çevresindeki adamlarına dağıttı. (Dünyaya sıkı sıkı bağlı olanlar ve cellâtına kin duyabilecek kadar yüzeysel olanlarda görülen bir tepki.) Ve bu tepkilerin bir ya da birkaçını değil, ama hepsini gösterenlerin çoğu gibi, boynuna kement geçirilmeden önce, küfürler ederek boğuşmaya da kalktı. Ama çenesinin kenarına sıkı bir yumruk yedikten sonra çöktü ve ölümü beklemeye başladı. Ağlıyordu.

Ağlamak da böyle durumlarda kurbanların gösterdiği sıradan tepkilerden biriydi, ama Paşa'nın ağlayan yüzünde öyle bir şey gördü ki cellât, otuz yıllık meslek hayatında ilk defa bir kararsızlık geçirdi. Böylece, hiç yapmadığı bir şeyi yaptı: Boğmadan önce kurbanının yüzüne bir kumaş örttü. Başka meslekdaşlarında gördüğü zaman

eleştirdiği bir davranıştı bu; çünkü işini duraksamadan ve kusursuz yapabilmek için bir cellâtın kurbanının gözlerine sonuna kadar bakabilmesi gerektiğine inanırdı.

Öldüğüne emin olduktan sonra, hiç vakit kaybetmeden ölünün başını gövdesinden 'şifre' denilen özel usturayla ayırdı ve yanında getirdiği içi balla dolu kıldan bir torbanın içine sıcağı sıcağına daldırdı. Görevini başarıyla yaptığını kanıtlayabilmesi için, İstanbul'da onu teşhis edeceklere kurbanının kellesini hiç bozulmadan götürmeliydi çünkü. İçi balla dolu kıldan torbaya dikkatlice yerleştirirken, Paşa'nın yüzündeki o ağlayan bakışı, o anlaşılmaz ve dehşet verici ifadeyi bir daha, hayretle gördü ve ömrünün pek de uzak olmayan sonuna kadar hiç unutamadı.

Hemen atına binip şehirden çıktı. Kurbanının gövdesi gözyaşlarıyla ve iç bayıltacak kadar acıklı bir cenaze töreniyle gömülürken, cellât atının terkisindeki kelleyle, olay yerinden en azından iki günlük uzaklıkta olmayı isterdi hep. Böylece, birbuçuk gün süren sürekli bir yolculuktan sonra, Kemah kalesine vardı. Kervansarayda karnını doyurdu, torbasıyla hücresine çekildi ve uzun bir uykuya yattı.

Yarım gün süren deliksiz bir uykudan uyanırken, rüyasında çocukluğunun Edirne'sinde görüyordu kendini: Annesinin, kaynata kaynata yalnız bütün evi ve bahçeyi değil, bütün mahalleyi mayhoş bir incir kokusuyla kokutarak yaptığı incir reçeliyle dolu, koskoca bir kavanoza yaklaştığı zaman, incir diye gördüğü o küçük yeşil yuvarlakların ağlayan bir kellenin gözleri olduğunu anlıyordu önce; sonra yasak bir şey yapmaktan çok ağlayan yüzdeki o anlaşılmaz dehşete tanık olmanın suçluluk duygusuyla kavanozun kapağını açıyor ve içinden ağlayan yetişkin bir erkeğin hıçkırıkları gelmeye başlayınca, elini kolunu bağlayan bir çaresizlikle donuyordu.

Ertesi gece, bir başka kervansarayda bir başka yataktaki uykusunun orta yerinde kendini ilk gençliğinin akşamüstlerinden birinde buldu: Hava kararmadan az önce, Edirne'nin içinde, ara sokakların birindeydi. Kim olduğunu çıkaramadığı için bir arkadaşının uyarısı üzerine, göğün bir ucunda batan güneşi, öbür ucunda

yükselen soluk dolunayın beyaz yüzünü görüyordu. Daha sonra, güneş battıkça ve hava karardıkça ayın yusyuvarlak yüzü aydınlanarak belirginleşiyor ve çok da geçmeden ışıl ışıl parlayan bu yüzün bir insan yüzü, ağlayan bir yüz olduğu anlaşılıyordu.

Hayır, Edirne sokaklarını başka bir kentin, huzursuzluk verici, anlaşılmaz sokaklarına dönüştüren şey, ayın yüzünün ağlayan bir yüze dönüşmesindeki acıklı yan değil, anlaşılmaz yandı.

Ertesi sabah, cellât uykusunun orta yerinde keşfettiği bu gerçeğin kendi anılarıyla uyuştuğunu düşündü. Meslek hayatı boyunca, binlerce erkeğin ağlayan yüzünü görmüştü, ama o yüzlerin hiçbiri bir acımasızlık, korku ya da suçluluk duygusuna sürüklememişti onu. Sanılanın tersine, kurbanları için üzülür kederlenirdi, ama bu duygu bir adalet, bir zorunluluk, bir geri dönülmezlik mantığıyla dengelenirdi hemen. Kafalarını kestiği, boğduğu, boyunlarını kırdığı kurbanlarının kendilerini ölüme götüren nedenler zinciri konusunda cellâtlarından her zaman daha bilgili olduklarını bilirdi çünkü. Gözyaşlarıyla çırpınarak, sümükler içinde yalvararak, hıçkırarak, katılarak ölüme giden bir erkeğin görüntüsünde dayanılmayacak, katlanılamayacak hiçbir şey yoktu. İdamlıklardan tarihe, efsanelere geçecek gösterişli tavırlar, cesur sözler bekleyen bazı budalalar gibi, cellât ne küçümserdi ağlayan erkekleri, ne de hayatın rastlantısal ve geri dönülmez acımasızlığını hiç mi hiç anlayamamış başka çeşit budalaların yaptıkları gibi, elini kolunu bağlayan bir acıma duygusuna kapılırdı onlar karşısında.

Rüyalarında elini kolunu bağlayan şey neydi peki? Güneşli ve pırıl pırıl bir sabah, atının terkisinde kıldan torba, kayalarla kaplı derin uçurumlar arasından geçerken, cellât, elini kolunu bağlayan tutukluğun Erzurum'a girmeden önce duyduğu kararsızlıkla, ruhunda gölgesini hissettiği belli belirsiz o lanet duygusuyla ilgili olduğunu düşündü: Boğmadan önce bir aba parçasını kurbanının yüzüne örtmeye kendini zorlayan bir esrarı görmüştü kurbanının unutulması gereken yüzünde. Uzun gün boyunca cellât, şaşırtıcı biçimleri olan sarp kayalıklar (tencere gövdeli bir yelkenli, başı yerine bir incir yerleşmiş bir aslan) her zamankinden daha yabancı ve daha şaşırtıcı çam ve kayın ağaçları ve buz gibi derelerin kıyılarındaki tuhaf, ne

tuhaf, çakıltaşları arasından atını sürerken, terkisinde taşıdığı yüzün ifadesini bir daha hiç düşünmedi. Daha şaşırtıcı olan dünyaydı artık; yeniden keşfettiği, ilk defa farkettiği yeni bir dünya.

Bütün ağaçların uykusuz gecelerde hatıralarının arasında kıpırdanan karanlık gölgelere benzediğini yeni farkediyordu. Yeşeren yamaçlarda koyun sürülerini otlatan günahsız çobanların omuzlarının üstünde başlarını, bir başkasının eşyasını taşır gibi taşıdıklarını ilk defa seziyordu.

Dağ eteklerinde kurulmuş on evlik küçük köylerin, cami kapılarında sıra sıra dizilen boş ayakkabıları hatırlattığını ilk defa anlıyordu. Yarım gün sonra aralarından geçeceği Batıdaki mor dağların ve onların tam üstündeki, minyatürlerden çıkma bulutların, dünyanın çıplak, çırılçıplak bir yer olduğuna işaret ettiğini yeni görüyordu. Bütün bitkilerin, nesnelerin, ürkek hayvanların hatıralar kadar eski, çaresizlik kadar yalın ve kâbuslar kadar korkutucu bir âlemin işaretleri olduğunu şimdi kavrıyordu. Batıya doğru ilerledikçe ve uzayan gölgeler anlam değiştirdikçe, cellât, çatlayan bir çömlekten sızan kan gibi, çevresine esrarını çözemediği işaretlerin, belirtilerin sızdığını hissetti.

Karardık çökerken girdiği kervansarayda, karnını doyurdu, ama torbayla bir hücreye kapanıp uyuyamayacağını anladı. Uykusunun orta yerinde, patlayan bir yaradan akacak irin gibi, ağır ağır yayılacak korkulu rüyaya; bu rüyada her gece, bir başka anının kıyafetlerine bürünerek ağlayacak o çaresiz yüze katlanamayacağını biliyordu. Kervansaray kalabalığı içindeki insan yüzlerine hayretle bakarak bir süre dinlendi ve yoluna devam etti.

Gece soğuk ve sessizdi; rüzgar yoktu, tek dal kıpırdamıyordu ve yorgun atı da kendi yolunu kendi buluyordu. Uzun bir süre hiçbir şey görmeden ve eski mutlu günlerinde olduğu gibi, kafasını tedirgin edici hiçbir soruyla kurcalamadan yoluna devam etti: Daha sonraları, karanlık yüzünden diye düşünecekti. Çünkü bulutlar arasından ay belirince ağaçlar, gölgeler, kayalar ağır ağır çözülmez bir esrarın işaretlerine dönüştüler. Korkutucu olan ne mezarlıklardaki acıklı taşlardı, ne yapayalnız serviler, ne de ıssız gecedeki kurt ulumaları.

Dünyayı korkulacak kadar şaşırtıcı yapan şey, sanki bir hikâye anlatmaya kalkmasıydı onun. Dünya, cellâta sanki bir şey söylemek istiyor, bir anlamı işaret ediyor, ama bir rüyadaki gibi bu söz dumanlı bir belirsizlik içinde kayboluyordu. Sabaha doğru cellât kulaklarının dibinde hıçkırık seslerini işitmeye başladı.

Gün ağarırken, hıçkırık seslerinin, yeni çıkan rüzgârın dallarda oynadığı bir oyun olduğunu düşündü, daha sonra, yorgunluk ve uykusuzluğun sonucu olduğuna hükmetti. Öğleye doğru terkisindeki torbadan gelen hıçkırık sesleri öyle belirginleşti ki, tıpkı, bir geceyarısı iyi kapanmamış bir pencerenin sinir bozucu gıcırtısını kesmek için sıcak yatağından çıkan biri gibi, atından indi, torbayı terkiye bağlayan ipleri gere gere iyice sıkıştırdı. Ama daha sonra, acımasızca yağan yağmurun altında yalnızca hıçkırıkları duymak değil, ağlayan yüzün gözyaşlarını da hissedecekti teninin üzerinde.

Güneş yeniden açtığında dünyanın esrarının ağlayan yüzün ifadesindeki bir sırla ilişkili olduğunu anladı. Sanki eskiden, o pek bildik ve tanıdık gelen anlaşılabilir dünyayı, yüzlerin üzerindeki sıradan bir anlam, sıradan bir ifade ayakta tutuyordu da, tıpkı tılsımlı bir kasenin, şangırdayarak kırılmasından, sihirli ve billur bir sürahinin çatlamasından sonra, her şeyin altüst olması gibi, ağlayan yüzün üzerinde o tuhaf ifadenin belirmesinden sonra, âlemin anlamı da, cellâtı korkulu bir yalnızlığa bırakarak kaybolmuştu. Üzerindeki ıslak elbiseleri güneşte kururken, her şeyin eski düzenine dönebilmesi için, torbadaki başın yüzünde bir maske gibi taşıdığı ifadeyi değiştirmesi gerektiğini anladı. Öte yandan, meslek ahlâkı, kestikten sonra sıcağı sıcağına bal dolu torbaya bastırdığı başı İstanbul'a hiç bozmadan, olduğu gibi getirmesini de ona buyuruyordu.

At üstünde uykusuz geçen ve torbadan gelen bitip tükenmeyen hıçkırıkların sinir bozucu bir müziğe dönüştüğü çıldırtıcı bir gecenin sabahında, cellât dünyayı o kadar değişmiş buldu ki, kendisinin kendisi olduğuna inanmakta zorluk çekti. Çınar ve çam ağaçları, çamurlu yollar, kendisini görenlerin dehşetle kaçıştıkları köy çeşmeleri, hiç tanımadığı, bilmediği bir dünyadan çıkmaydılar.

Öğle vakti varlığını daha önce bilmediği bir kasabada hayvani bir içgüdüyle atıştırdığı yiyecekleri de tanımakta güçlük çekti. Kasaba dışında, atını dinlendirmek için bir ağacın altına uzandığında, bir zamanlar gökyüzü sandığı şeyin hiç bilmediği, hiç görmediği tuhaf ve mavi bir kubbe olduğunu anladı.

Güneş batarken atına binip yoluna devam etti, ama daha altı günlük yol vardı önünde. Torbadaki hıçkırıkları dindirmezse, ağlayan yüzün ifadesini değiştirmezse, dünyasını o eski bildik dünyaya dönüştürecek o sihirli işlemi yapmazsa İstanbul'a hiç varamayacağını anlamıştı artık.

Hava karardıktan sonra, havlayan köpeklerini işittiği bir köyün kıyısında bir kuyuya rastlayınca, atından indi. Atının terkisinden kıl torbayı indirdi, ağzını çözdü ve saçlarından dikkatle tuttuğu kelleyi balın içinden çıkardı. Kuyudan çektiği kova kova sularla, yeni doğmuş bir bebeği yıkar gibi, kafayı özenle yıkadı. Bir kumaş parçasıyla saçlarının içinden kulaklarının deliklerine varıncaya kadar kuruladıktan sonra, dolunayın ışığında yüzüne baktı: Ağlıyordu; hiç bozulmamıştı, aynı dayanılmaz, unutulmaz, çaresizlik ifadesi vardı üzerinde.

Kafayı kuyunun kenarına bıraktı, atının terkisinden meslek aletlerini, iki özel bıçağı, kenarları küt demir işkence çubuklarını alıp döndü. Önce, bıçaklarla ağzının kenarlarını, deriyi ve kemiği kanırtarak ağır ağır düzeltmeye girişti.

Uzun bir çabadan sonra dudakları iyice parçalamış, ama ağzı belli belirsiz ve yılık da olsa gülümsetmeyi başarmıştı. Sonra, daha ince bir işe girişip acıyla kasılmış gözleri açmaya başladı. Çok uzun ve yorucu bir çabadan sonra gülümseyişi bütün yüze yayabildiğinde, yorulmuş gevşemişti artık. Gene de, boğmadan önce Abdi Paşa'nın çenesinin kenarına indirdiği yumruğun mor izini derinin üstünde görünce sevindi. Her şeyi yoluna koyabilmenin çocuksu sevinciyle koşarak aletlerini atının terkisine yerleştirdi.

Geri döndüğünde bıraktığı yerde baş yoktu. İlk anda, gülümseyen başın bir oyunu olarak gördü bunu. Kafanın kuyuya düştüğünü anlayınca, hiç kararsızlık geçirmeden, en yakın eve

koştu, kapıyı vurarak içerdekileri uyandırdı. İhtiyar bir babayla, genç bir oğulun emirlerine korkuyla uymaları için, karşılarında cellâtı görmeleri yetti. Sabaha kadar, üçü birlikte, pek de derin olmayan kuyunun dibinden kelleyi çıkarmaya çalıştılar. Gün ışırken, boğma ipiyle belinden kuyuya sarkıttıkları oğul, saçlarından tuttuğu kelleyle ve dehşetle bağıra bağıra yeryüzüne döndü. Kafa parça parça olmuştu, ama ağlamıyordu artık. Cellât huzurla kafayı kuruladı, bal dolu torbaya bastırdı ve ellerine birkaç kuruş tutuşturduğu babayla oğlunun köyünden mutlulukla Batıya uzaklaştı.

Güneş doğarken, kuşlar açan bahar ağaçları arasında cıvıldaşırken, cellât dünyanın yeniden o eski ve bildik dünya olduğunu, gökyüzü kadar geniş bir sevinç ve yaşama heyecanıyla anladı. Torbanın içinden hıçkırık sesleri duyulmuyordu artık. Öğle olmadan, çamla kaplı tepelerin arasındaki bir gölün kıyısında atından indi ve günlerdir beklediği derin ve deliksiz uykuya mutlulukla yattı. Uyumadan önce, uzandığı yerden sevinçle kalkmış, göl kıyısına yürümüş ve suyun aynasında kendi yüzünü seyredip dünyanın yerli yerinde olduğunu bir kere daha anlamıştı.

Beş gün sonra, İstanbul'da, Abdi Paşa'yı iyi tanıyan tanıklar, kıl torbadan çıkarılan kellenin onun kellesi olmadığını söylerlerken ve yüzün gülümseyen ifadesinin hiç de Paşa'yı hatırlatmadığını anlatırlarken, cellât gölün aynasında huzurla seyrettiği kendi mutlu yüzünü hatırlayacaktı. Abdi Paşa'dan aldığı bir rüşvet karşılığında bir başka birinin, sözgelimi, katlettiği günahsız bir çobanın kellesini torbaya koyup getirdiği, sahtekârlığı anlaşılmasın diye de, yüzü hırpalayarak bozduğu yolundaki suçlamaları da hiçbir işe yaramayacağını bildiği için cevaplamadı. Çünkü kendi kellesini gövdesinden ayıracak cellâtın kapıdan girdiğini görmüştü bile.

Abdi Paşa yerine günahsız bir çobanın kafasının kesildiği söylentisi ise çok çabuk yayıldı; öyle çabuk ki, Erzurum'a yollanan ikinci cellâtı, konağına kurulan Abdi Paşa karşıladı ve hemen idam ettirdi onu. Böylece, bazılarının yüzündeki harflere bakarak düzmece olduğunu söylediği Abdi Paşa'nın yirmi yıl süren ve altıbin beşyüz kelleye mal olan isyan hareketi başlamış oldu.

YEDİNCİ BÖLÜM HARFLERİN ESRARI VE ESRARIN KAYBI

"Binlerce, binlerce sır bilinecek

O gizli vaiz gösterince kendini."

Attar

Şehirde akşam yemeği vakti geldiğinde, Nişantaşı Meydanında trafik açılıp köşedeki polisin öfkeli düdüğü dindiğinde, Galip o kadar uzun bir süredir fotoğraflara bakıyordu ki, vatandaş yüzlerinin içinde uyandırabileceği bütün hüzün, keder ve acı tükenmişti artık; gözlerinden yaş akmıyordu. Yüzlerin içinde uyandırabileceği neşe, sevinç ve heyecan da tükenmişti; sanki hayattan bir şey de beklemiyordu. Fotoğraflara bakarken bütün belleğini, umutlarını ve geleceğini yitirmiş birinin kayıtsızlığını duyuyordu: Aklının bir köşesinde kıpırdanarak, yavaş yavaş büyüyerek bütün gövdesini saracağa benzeyen bir sessizlik vardı.

Mutfaktan getirdiği peynirle, ekmeği yerken, bayat çayını içerken bile, üzerleri ekmek kırıntılarıyla kaplanan resimlere baktı. Şehirdeki kararlı ve inanılmaz hareket dinmiş, gecenin sesleri başlamıştı. Buzdolabının motorunu, sokağın ta öbür ucunda indirilen bir dükkân kepengini, Alaadin'in oradan gelen bir kahkahayı duyabiliyordu artık. Bazan, kaldırımlarda hızlı hızlı ilerleyen bir topuklu ayakkabının sesine dikkat ediyor, bazan bir fotoğraftaki surata bir dehşet ve korku ifadesiyle, kendisini de yoran bir hayretle bakarken sessizliği de unutuyordu.

Harflerin sırları ile yüzlerin anlamı arasındaki ilişkiyi işte bu sırada düşünmeye başladı: Celâl'in yüz fotoğrafları üzerine çiziştirdiklerinin anlamını çözmekten çok, Rüya'nın okuduğu polisiye romanların kahramanlarını taklit etme isteğiyle. "Polis romanlarının, eşyalar içinde sürekli ipuçları görebilen kahramanları gibi olabilmek için," diye düşünüyordu Galip yorgunlukla, "İnsanın çevresindeki

nesnelerin kendisinden bir sır sakladıklarına inanıvermesi yeter." Celâl'in Hurufilikle ilgili kitapları, risaleleri, gazete ve dergi kesiklerini ve binlerce resimle fotoğrafı sakladığı kutuyu koridordaki dolaptan çıkarıp çalışmaya başladı.

Arap harflerinden yapılmış yüzler gördü, gözler vav'lar ve ayın'lardan, kaşlar zel'lerden ve ra'lardan, burunlar eliflerden yapılmış, Celâl de eski alfabeyi öğrenen iyi niyetli bir öğrencinin titizliğiyle harfleri teker teker işaretlemişti. Taş baskısı bir kitabın sayfalarında vav'lardan ve cim'lerden yapılmış ağlayan gözler gördü, cim'in noktası sayfanın dibine damlayan gözyaşıydı. Eski ve rötuşsuz bir siyah beyaz fotoğrafta kaşlardan, gözlerden, burun ve dudaklardan aynı harflerin kolaylıkla okunabildiğini gördü; fotoğrafın altına bir Bektaşi şeyhinin adını Celâl okunaklı harflerle yazmıştı. Harflerden yapılmış 'Ah minel aşk!' levhaları gördü, fırtınalarda çalkalanan kadırgalar, gökten göz, bakış ve dehşet olarak inen yıldırımlar, ağaçların dallarına karışmış çehreler, her biri ayrı bir harf olan sakallar gördü. Gözleri oyularak fotoğraftan çıkarılmış soluk yüzler gördü, dudaklarının kenarına bulaşmış günah izleri harflerle işaretlenmiş masumlar gördü, korkunç geleceklerinin hikâyesi alınlarındaki kırışıklar arasına sıkıştırılmış günahkârlar gördü. Beyaz idam gömleklerinin ve boyunlarına asılı hüküm zabıtlarının üzerinden ayaklarının ulaşamadığı toprağa bakan asılmış haydutların ve başbakanların dalgın ifadesini gördü; ünlü bir sinema artistinin boyalı gözlerinden orospuluğunu okuyanların yolladığı soluk renkli resimleri ve kendilerini padişahlara, paşalara, Rudolph Valentino ile Mussolini'ye benzetenlerin benzerlerinin ve kendi fotoğraflarının üzerine işaretledikleri harfleri gördü. Celâl'in yazdığı bir yazıda, Allah'ın son işareti olan 'h' harfinin özel yer ve anlamlarını göstererek okuyucularına yolladığı tebliği deşifre edenlerin, 'sabah', 'yüz', 'güneş' kelimeleriyle bir ay, bir hafta, bir yıl boyunca çizdiği simetrileri açıklayanların, harflerle uğraşmanın puta tapmaktan farkı olmadığını kanıtlamak için yazılmış uzun okuyucu mektuplarında, Celâl'in keşfettiği gizli harf oyunlarının işaretlerini gördü.

Hurufiliğin kurucusu Esterabadlı Fazlallah'ın minyatürlerden kopya edilerek üzerine Arap ve Latin harfleri eklenmiş resimlerini,

Alaaddin'in dükkânında satılan gofretlerden ve ayakkabı lastiği sertliğindeki boyalı çiklet paketlerinden çıkan futbolcuların ve sinema oyuncularının resimlerinin üzerine yazılmış kelimeleri ve harfleri, okuyucularının Celâl'e yolladıkları katil, günahkâr ve şeyh fotoğraflarını gördü. Üzerleri harflerle kaynaşan yüzlerce, binlerce, onbinlerce 'vatandaş' resmi gördü: Son altmış yılda Anadolu'nun her yerinden, tozla kaplı küçük kentlerden, yazları güneşten toprağın çatladığı, kışları kar yüzünden dört ay boyunca aç kurtlardan başka kimsenin uğrayamadığı ücra kasabalardan, mayına basan erkeklerin yarısının topal gezdiği Suriye sınırındaki kaçakçı köylerinden ve kırk yıldır yollarının yapılmasını bekleyen dağ köylerinden, büyük şehirlerdeki bar ve pavyonlardan, mağaralara yerleşmiş salhanelerden, sigara ve esrar kaçakçılarının kahveleriyle, ıssız demiryolu istasyonlarının 'müdüriyet' odalarından, sığır celeplerinin geceledikleri otel salonlarıyla, Soğukoluk'daki kerhanelerden, Celâl'e yollanmış binlerce vatandaş resmi gördü. Devlet dairelerinin, vilayet binalarının, arzuhalci masalarının yanıbaşına kurulmuş üç ayaklı ve nazar boncuklu şipşakçı makineleriyle kara bir çarşafın altına giren fotoğrafçının bir simyacı ya da falcı gibi eczalı camlar, kara kapaklar, pompalar ve körüklerle uğraşarak çalıştırdığı eski Leicalarla çekilmiş binlerce fotoğraf gördü. Objektife bakarken vatandaşların belli belirsiz bir ölüm korkusu ve ölümsüzlük isteğiyle ürpertici bir zaman duygusuna kapıldığını hissetmek güç değildi.

Galip, bu derin isteğin yüzlerde ve haritalarda işaretlerini tanıdığı yıkım ve ölüm ve yenilgi ve mutsuzlukla ilgili olduğunu hemen görüyordu. Sanki mutluluk yıllarını izleyen büyük yenilgiden sonra, patlayan bir yanardağın saçtığı küller ve toz, geçmişin üzerini olanca kalınlığıyla örtmüştü de, anıların bu gizli ve kaybolmuş esrarlı anlamını ortaya çıkarabilmek için onların yüzlere bulaşmış işaretlerini Galip'in okuyup çözmesi gerekiyordu.

Bazı fotoğrafların Celâl'in ellili yılların başında bilmeceler, film eleştirileri ve 'İster İnan İster İnanma' köşesiyle birlikte sorumluluğunu üzerine aldığı 'Yüzünüz Kişiliğiniz' köşesine yollandığı, arkalarına yazılmış bilgilerden anlaşılıyordu; bazılarının daha sonraki yıllarda Celâl'in köşe yazılarında yaptığı bir çağrıya

uymak için (Okurlarımızın fotoğraflarını görmek ve bazılarını da bu köşede yayımlamak istiyoruz!) ve bazılarının da, kutulardan çıkardığı kâğıtlar, mektuplar ve fotoğraf arkalarındaki yazılardan, Galip'in okudukça içeriğini tam olarak sökemediği bazı mektuplara cevap olarak yollandığı anlaşılıyordu. Uzak bir geçmişteki bir anıyı hatırlar ya da ufukta belli belirsiz gözüken uzak bir kara parçası üzerinde bir an çakıp parlayan bir yıldırımın yeşilimsi ışığına bakar gibi, kameraya bakmışlardı; karanlık bir bataklıkta ağır ağır batmakta olan kendi geleceklerini alışkın gözlerle seyreder gibi, kaybettikleri belleklerinin bir daha hiç geri gelmeyeceğinden kuşkusu olmayan unutkanlar gibi: Galip, bu yüz ifadelerindeki sessizliğin aklının bir köşesinde büyüdüğünü hissederken, Celâl'in yıllardır bütün bu resimleri, kesikleri, yüzleri, bakışları neden harflerle doldurmuş olabileceğini apaçık seziyor, ama bu nedeni kendi hayatını Celâl'in ve Rüya'nın hayatına bağlayan bağa, bu hayalet evden çıkışın ve kendi geleceğinin hikâyesinin bir anahtarı olarak kullanmak istediği zaman, tıpkı fotoğraflarda gördüğü suratlar gibi, bir an durgunlaşıyor, olayları birbirine bağlaması gereken aklı, yalnızca harflerle yüzler arasına sıkışmış bir anlamın sisleri içinde kayboluyordu. Yüzlerce okuyacağı ve yavaş yavaş içine gireceği dehşete işte böyle böyle yaklaşmaya başladı.

Taşbaskısı kitaplardan, imlâ hatalarıyla dolu risalelerden Hurufiliğin kurucusu ve peygamberi Fazlallah'ın hayatını okudu. Horasan'da, Hazer Denizi yakınlarındaki Esterabad'da 1339'da doğmuştu. On sekiz yaşındayken kendini tasavvufa vermiş, hacca gitmiş, Şeyh Hasan adlı birinin müridi olmuştu. Azerbaycan'da, İran'da şehir şehir gezerek görgüsünü nasıl artırdığını, Tebriz'deki, Şirvan'daki, Baku'deki şeyhlerle neler konuştuklarını okurken Galip, kendi hayatına da, bu tür taşbaskısı kitapların dediği gibi 'yeniden başlamak' için içinde karşı konulmaz bir istek duydu. Fazlallah'ın kendi geleceğine ve ölümüne ilişkin sonradan gerçekleşen öngörüleri, Galip'e başlamak istediği yeni hayatı yaşayacak herhangi birinin başından geçecek sıradan olaylar gibi gözüktü. Fazlallah ilk rüya yorumlarıyla ünlenmişti. Bir keresinde, rüyasında iki hüdhüd kuşunu, kendisini ve Süleyman Peygamberi görmüş, kuşlar ağaçtan

bakarken ağacın altında uyuyan Fazlallah ile Süleyman Peygamber'in rüyaları birbirine karışmış, böylece, ağaçtaki iki kuş da tek bir hüdhüd kuşu olmuştu. Bir başka seferinde, rüyasında çekildiği mağarada kendisini ziyarete gelecek bir dervişi görüyor, sonradan, gerçekten kendisini ziyaret eden o derviş de. Fazlallah'a rüyasında onu gördüğünü söylüyordu: Mağarada bir kitabın sayfalarını birlikte çevirdiklerinde harflerin içinde kendi yüzlerini, birbirlerine dönüp baktıklarında ise yüzlerinin içinde kitaptaki harfleri görüyorlardı.

Fazlallah'a göre ses, varlık ile yokluk arasındaki ayrım çizgisiydi. Gayb âleminden maddi âleme geçip, elle dokunulabilir olan her şeyin çıkartacağı bir ses vardı çünkü: 'En sessiz' nesneleri bile birbirine çarpmak bunu anlamaya yeterdi. Sesin en gelişmiş şekli ise tabii ki 'söz'dü, 'kelâm' denen yüce şeydi,

'kelime' denen sihirdi ve o da harflerden oluşuyordu. Varlığın özü, anlamı ve Allahın yeryüzünde görünüşü demek olan harfleri ise insan yüzünde apaçık seçmek mümkündü. Yüzlerimizde doğuştan gelen iki kaş, dört kirpik ve bir de saç çizgisinden oluşan yedi hat vardı. Bu işaretlere, sonradan, ergenlikle birlikte, 'geç açan' burun çizgisi de eklendiğinde, harfler on dört ediyor, bu hatların hayâli varlığı ile ondan daha şiirsel olan gerçek görüntüsü de iki olarak hesaba katılınca, Muhammed'in konuştuğu, Kuran'ın dile geldiği yirmi sekiz harfin hiç de rastlantı olmadığı anlaşılıyordu. Fazlallah'ın konuştuğu ve ünlü kitabı 'Cavidanname'yi yazdığı Farsça'daki otuz iki harfe varmak için saçları ve çene altındaki hattı daha bir dikkatle inceleyip, ikiye ayırıp, iki ayrı harf olarak görmek gerektiğini okuduğunda Galip kutulardan bulup çıkardığı bazı fotoğraflardaki yüzlerin ve saçların niye bin dokuzyüz otuzların Amerikan filmlerinde briyantinli oyuncuların yaptığı gibi ortadan ikiye ayrıldığını anladı. Her şey çok basit gözüküyordu ve Galip bir anda bu çocuksu yalınlıktan hoşlanarak bir kere daha Celâl'i harf oyunlarına çeken şeyin ne olduğunu anladığını hissetti.

Tıpkı Celâl’in hikâyesini yazdığı 'O' gibi, Fazlallah kendini bir kurtarıcı, bir peygamber, museviler'in beklediği Mesih, hıristiyanlar'ın gökten inişine hazırlandıkları ve Muhammed'in müjdelediği Mehdi olarak ilan etmiş, İsfahan'da kendisine inanan yedi kişiyi çevresine

topladıktan sonra, dinini yaymaya başlamıştı. Galip, Fazlallah'ın şehir şehir gezerek dünyanın anlamını ilk bakışta teslim eden bir yer olmadığını, sırlarla kaynaştığını, bu sırlara ulaşabilmek için harflerin esrarını bilmek gerektiğini vaaz ettiğini okurken bir iç huzuru duydu: Beklediği ve hep istediği gibi, kendi dünyasının da sırlarla kaynaştığı kolaylıkla kanıtlanmıştı sanki. Galip duyduğu iç huzurunun, bu kanıtın basitliğiyle ilgili olduğunu da seziyordu: Dünyanın sırlarla kaynaşan bir yer olduğu doğruysa, masanın üzerinde gördüğü kahve fincanının, küllüğün, kitap açacağının ve hatta açacağın yanında dalgın bir yengeç gibi dinlenen kendi elinin de işaret ettiği ve bir parçası olduğu gizli dünyanın varlığı gerçekti. Rüya bu dünyadaydı. Galip bu dünyanın eşiğindeydi. Az sonra, harflerin sırrıyla içeri girecekti.

Bunun için dikkatle biraz daha okuması gerekiyordu. Fazlallah'ın hayatını ve ölümünü, yeniden okudu. Kendi ölümünü rüyasında gördüğünü ve ölümüne bir rüya görür gibi gittiğini anladı. Allaha değil, harflere, insanlara ve putlara tapıyor, kendini Mehdi ilan ediyor ve Kuran'ın gerçek ve görünen anlamına değil gizli ve görünmez anlamı dediği kendi hayâllerine iman ediyor diye zındıklıkla suçlanmış, yakalanmış, yargılanmış ve asılmıştı.

Fazlallah'ın ve yakınlarının öldürülmesinden sonra İran'da tutunmakta zorlanan Hurufilerin Anadolu'ya geçişi, Fazlallah'ın halifelerinden şair Nesimi sayesinde olmuştu. Fazlallah'ın kitaplarıyla Hurufiliğe ilişkin elyazmalarını sonraları Hurufiler arasında efsanevi bir nitelik kazanacak yeşil bir sandığa yükleyen şair, Anadolu'yu şehir şehir gezerek, örümceklerin uyukladığı ücra medreselerde, kertenkelelerin kaynaştığı miskin tekkelerinde yeni yandaşlar bulmuş, yetiştirdiği halifelerine yalnız Kuran'ın değil, dünyanın da sırlarla kaynaştığını göstermek için, çok sevdiği satranç oyunundan çıkarılmış kelime ve harf oyunlarına başvurmuştu. İki mısrada, sevgilisinin yüzündeki hattı ve beni harfle noktaya, bu harfle noktasını deniz dibindeki süngerle inciye, kendisini bu inci peşinde ölen dalgıca, ölüme istekle dalan bu dalgıcı Tanrıya koşan âşığa ve böylece, daireyi tamamlayarak, Tanrıyı da sevgilisine benzeten şair Nesimi, Halep'te tutuklanmış, uzun uzun yargılanmış, derisi

yüzülerek öldürülmüş, ölüsü asılarak şehirde teşhir edildikten sonra, yedi parçaya ayrılan cesedi ibret olsun diye kendine taraftar bulduğu ve şiirlerinin ezberlendiği yedi ayrı şehire gömülmüştü.

Nesimi'nin etkisiyle Bektaşiler arasında Osmanoğlu ülkesinde hızla yayılan Hurufilik, İstanbul'un fethinden on beş yıl sonra, Fatih Sultan Mehmet'i de heyecanlandırmıştı. Padişahın elinde Fazlallah'ın risaleleri, dünyanın esrarından, harflerin sorduğu sorulardan ve yeni yerleştiği sarayından seyrettiği Bizans'ın sırlarından sözettiğini, elleriyle bir bir işaret ettiği her bacanın, her kubbenin, her ağacın yer altındaki başka bir âlemin esrarına nasıl anahtar olabileceğini araştırdığını çevresindeki ulema öğrenince, bir kumpas düzenleyip Sultana yakınlaşabilen Hurufileri diri diri yaktırmışlardı.

II. Dünya Savaşının başında, Erzurum yakınlarında, Horasan'daki bir matbaada gizlice basıldığı elyazısıyla son sayfasına eklenmiş bir nottan anlaşılan (ya da öyle anlaşılsın istenen) bir küçük kitapta, Galip, Fatih'in oğlu II. Beyazıt'a yapılan başarısız suikasttan sonra, boynu vurulan ve yakılan Hurufileri yanarken gösteren bir resim gördü. Başka bir sayfada, Kanuni Süleyman'ın sürgün enirine boyun eğmediği için yakılan Hurufiler de aynı çocuksu çizgilerle ve aynı dehşet ifadesiyle resmedilmişlerdi. Dalgalanarak gövdeleri saran alevlerin içinde aynı 'Allah' kelimesinin aynı elifleri ve lam'ları gözüküyor, daha da tuhafı, Arap harfleriyle cayır cayır yanan gövdelerin gözlerinden Latin alfabesinin O'lar Ular ve C'lerle bezenmiş gözyaşları fışkırıyordu. Galip, 1928'deki 'Alfabe Devrimi', Arap harflerinden Latin harflerine geçiş üzerine ilk Hurufi yorumuna bu resimde rastladı, ama aklı daha o sıralarda çözülmesi gereken sırrın formülünde olduğu için gördüğünü anlamlandıramadan kutudan bulduklarını okumaya devam etti.

Allah'ın asıl niteliğinin bir 'gizli haline', bir 'kanz-i mahfi', bir esrar olduğuna ilişkin sayfalarca yazı okudu. Bütün sorun bu esrara ulaşabilmenin yolunu bulmaktı. Bütün sorun bu esrarın dünyada yansıdığını anlamaktı. Bütün sorun esrarın, her yerde, her şeyde, her nesnede, her insanda görüldüğünü kavramaktı. Dünya bir ipuçları deniziydi; her damlasında arkasındaki esrara varacak bir tuz

tadı vardı. Galip yorgun ve kızarmış gözlerle okudukça bu denizin sırlarına gireceğini biliyordu.

Belirtileri her yerde ve her şeyde olduğu için, esrar da her yerde ve her şeydeydi. Tıpkı şiirlerdeki sevgilinin yüzü, inciler, güller, şarap kadehleri, bülbüller, sırma saçlar, geceler ve alevler gibi, Galip okudukça, çevresindeki nesnelerin de hem kendilerinin, hem de yavaş yavaş yaklaştığı bu esrarın birer işareti olduklarını çok iyi görüyordu. Üzerine lambanın soluk ışığı vuran perdenin, Rüya'nın anılarıyla kaynaşan eski koltukların, duvarlardaki gölgelerin, korkutucu telefon ahizesinin bu kadar anlam ve hikâyeyle yüklü olması Galip'e çocukluğunda bazan hissettiği gibi, farkına varmadan bir oyuna girdiği duygusunu verdi: Herkesin bir başka kişiyi, her şeyin bir başka şeyi taklit ettiği bu korkutucu oyundan,, tıpkı çocukluğundaki gibi bir başkası olabilirse çıkabileceğine inandığı için belli belirsiz bir güvensizlik duyarak ilerlemeye devam etti. "Korkuyorsan, lambayı yakayım," derdi Galip birlikte karanlıkta oynadıkları zamanlar Rüya'nın da aynı korkuya kapıldığını anladığında. "Yakma," derdi oyunu ve korkuyu seven cesur Rüya. Galip okudu.

17. yüzyılın başında bazı Hurufiler, Anadolu'yu allak bullak eden Celâli isyanları sırasında paşalardan, kadılardan, haydutlardan, imamlardan kaçan köylülerin boşalttıkları ücra köylere yerleşmişlerdi. Galip bu Hurufi köylerindeki mutlu ve anlamlı hayatı anlatan uzunca bir şiirin dizelerini sökmeye çalışırken, Rüya'yla geçirdiği kendi çocukluk günlerinin mutluluk anılarını yeniden hatırladı.

O eski ve uzak ve mutlu zamanlarda anlamla hareket birdi. O cennet çağlarda evlerimize doldurduğumuz eşyalarla o eşyalara ilişkin hayâllerimiz hep birdi. O mutluluk yıllarında elimize aldığımız aletlerin ve eşyaların, hançerlerin ve kalemlerin yalnızca gövdelerimizin değil, ruhlarımızın da bir uzantısı olduğunu herkes bilirdi. O zamanlar şairler ağaç deyince herkes tastamam bir ağacı hayâlinde canlandırabilir, şiirin içindeki kelimenin ve ağacın, hayatın ve bahçenin içindeki şeyi ve ağacı işaret edebilmesi için uzun uzun hüner gösterip yaprakları ve dalları saymaya gerek olmadığını herkes bilirdi. Kelimelerle anlattıkları şeylerin birbirine çok yakın

olduğunu o zamanlar herkes o kadar bilirdi ki, dağlar arasındaki o hayalet köye sis indiği sabahlarda, kelimelerle anlattıkları şeyler birbirine karışırdı. O sisli sabahlarda uykularından uyananlar rüyalarla gerçekliği, şiirlerle hayatı ve adlarla insanları da birbirlerinden ayıramazlardı. O zamanlar hikâyelerle hayatlar O kadar gerçekti ki, kimsenin aklına, hangisi hayatın aslı, hangisi hikâyenin aslı diye sormak gelmezdi. Rüyalar yaşanır, hayatlar yorumlanırdı. O zamanlar, her şey gibi insanların yüzleri de o kadar anlamlıydı ki, okuma yazma bilmeyenler ve alfayı meyve, a'yı şapka ve elifi mertek sananlar bile, yüzlerimizin üzerlerindeki apaçık anlamın harflerini kendiliğinden okumaya başlarlardı.

Galip, o uzak ve mutlu zamanlardaki insanların daha zamanı bile tanımadıkları günleri anlatmak için, şairin tasvir ettiği akşamüstlerinde ufuktaki portakal renkli güneşin nasıl hiç kıpırdamadığını ve cam ve kül rengindeki hareketsiz denizin üzerinde esmeyen bir rüzgarla yelkenlerini şişiren kalyonların, yol almalarına rağmen, nasıl hiç yer değiştirmediklerini okurken, bu denizin kıyısında hiçbir zaman kaybolmayacak birer serap gibi yükselen bembeyaz camilerle onlardan da beyaz minarelerle karşılaştığında, 17. yüzyıldan da günümüze kadar gizli kalmış Hurufi hayâl ve hayatının İstanbul'u da kucakladığını anladı. Üç şerefeli beyaz minareler arasında ufka doğru kanat çırpan leyleklerin, ankaların, albatrosların ve simurgların gökte asılı kalmış gibi yüzyıllarca İstanbul'un kubbeleri üstünde nasıl salındıklarını ve hiçbiri birbirini dik kesmeyen ve nasıl keseceği de hiç belli olmayan İstanbul sokaklarındaki her gezintinin sonsuzluğa yapılmış bir bayram yolculuğu gibi eğlenceli ve başdöndürücü olduğunu ve bu gezintilerden sonra, yolcunun sokaklarda çizdiği eğrileri haritanın üzerinde parmağı ile izlediğinde gördüğü resimlerden kendi yüzünün üzerindeki harflerin ve hayatının esrarını nasıl hemen kavrayıverdiğini ve sıcak ve mehtaplı yaz gecelerinde kuyulara sarkıtılan kovalar, buz gibi su kadar esrarın ve yıldızların işaretleriyle de geri döndüğünde, herkesin nasıl sabahlara kadar işaretlerin anlamından ve anlamın işaretlerinden dem vuran şiirler söylediğini Galip okurken, hem su katılmamış Hurufiliğin altın çağının bir

zamanlar İstanbul'da da yaşandığını, hem de Rüya'yla kendi mutluluk yıllarının çoktan geride kaldığını anlamıştı. Ama kısa sürmüş olmalıydı bu mutlu ve altın çağ. Çünkü esrarın apaçık olduğu altın çağdan hemen sonra, sırların daha da karıştığını, tıpkı hayalet köylerdeki Hurufiler gibi, bazılarının anlamı iyice gizlemek için kandan, yumurtadan, boktan ve kıldan yaptıkları iksirlerden medet umduklarını, bazılarının ise İstanbul'un gizli köşelerindeki evlerinden gizlerini gömmek için dehlizler kazdığını okudu Galip. Dehlizciler kadar talihli olamayan bazılarının, Yeniçeri isyanına katıldıkları için yakalanıp asıldıkları ağaçlarda, boyunlarındaki yağlı ilmiğin kravat gibi sıkıştırmasıyla büzülen yüzlerinde harflerin biçimsizleştiğini ve geceyarıları kenar mahallelerdeki tekkelere ellerinde sazları Hurufi sırlarını fısıldamaya giden âşıkların tam bir anlayışsızlık duvarı ile karşılaştıklarını da okudu. Bütün bu belirtiler ücra ve hayalet köyler kadar, İstanbul'un da gizli köşelerinde, esrarlı sokaklarında yaşanan o altın çağın büyük bir mutsuzlukla kesintiye uğradığını doğruluyordu.

Kenarlarını farelerin kemirdiği ve bazı köşelerinde camgöbeği ve göztaşı rengindeki küfçiçeklerinin hoş bir kâğıt ve nem kokusuyla açtığı eski şiir kitabının son sayfasına gelince, Galip, bu konudaki daha geniş bilginin başka bir risalede ele alındığını belirten bir nota rastladı. Risalenin son sayfalarına eklenmiş yayımevi ve basımevi adresleri ve dizgi ve baskı tarihleri ile yekahenk şiirin son mısraları arasına Horasanlı dizgicinin küçük puntolarla sığıştırdığı uzunca ve düşük bir cümleye göre, gene Erzurum yakınlarındaki Horasan'da aynı dizinin yedinci kitabı olarak yayımlanan 'Esrar-ı Huruf ve Esrarın Kaybı' adlı bu eser, F.M.Üçüncü tarafından kaleme alınmış ve İstanbullu gazeteci Selim Kaçmaz; in övgülerine de mazhar olmuştu. Galip, kelime ve harf hayâlleri ve Rüya'nın düşleriyle dumanlanan bir uykusuzluk ve yorgunlukla Celâl'in gazeteciliğe ilk başladığı yılları hatırladı. O günlerde, Celâl’in harf ve kelime oyunlarıyla ilişkisi 'Bugünkü Falınız’ ve 'İster İnan, İster İnanma' köşelerinde eş-dost-akrabaya ve sevgililerine özel selâmlar yollamaktan ileri gitmiyordu. Kâğıt, dergi ve gazete tomarları içerisinde risaleyi hırsla aradı. Ortalığı iyice altüst ettikten sonra, biraz da umutsuzlukla baktığı

kutulardan birinde, altmışlı yılların başında Celâl'in kesip sakladığı çeşitli gazete kesikleri, yayımlanmamış polemik yazıları ve bazı tuhaf fotoğraflar arasında kitabı bulduğunda, saat geceyarısını çoktan geçmiş, şehrin sokaklarında, sıkıyönetim dönemlerinde gece sokağa çıkma yasağı ilan edildiği zaman duyulan o umut kırıcı ve ürpertici sessizlik başlamıştı.

'Esrar-ı Huruf ve Esrarın Kaybı', yayımlandığı ya da yayımlanmak üzere olduğu ilan edilen bu çeşit birçok 'eser' gibi, yıllar sonra ve başka bir şehirde yayımlanabilmişti ancak: 1962'de, Galip'in o zamanlar bir matbaası olduğuna şaştığı Gördes'de, iki yüz yirmi sayfalık bir kitap olarak. Sararmış kapakta kötü klişe ve mürekkeple basılmış karanlık bir resim vardı: İki yanına kestane ağaçları dizili bir yol, sonsuzluğun kaybolan perspektifine gidiyordu. Kestane ağaçlarının her birinin arkasında ise harfler vardı, tüyler ürpertici korkunç harfler.

İlk bakışta kitap, o yıllarda 'idealist' subaylarca sık sık yazılan "İki Yüz Yıldır Batıya Neden Yetişemiyoruz?", "Acaba Nasıl Kalkınırız" türünden kitaplardan birine benziyordu. Yazarın kendi parasıyla ücra bir Anadolu kasabasında bastırılan o kitaplardaki ithaflardan biri de vardı başında: "Harb Okulu öğrencisi! Bu ülkeyi kurtaracak olan sensin!" Ama, sayfaları çevirmeye başlayınca Galip, bambaşka bir 'eser' karşısında olduğunu anladı. Koltuktan kalktı, Celâl'in masasına geçti ve dirseklerini kitabın iki yanına koyup dikkatle okumaya başladı.

'Esrar-ı Huruf ve Esrarın Kaybı' ilk ikisinin başlığı kitabın adında buluşan üç ana kısımdan oluşuyordu. Birinci bölüm, 'Esrar-ı Huruf, Hurufiliğin kurucusu Fazlallah'ın hayat hikayesiyle açılıyordu. Hikâyeye F.M.Üçüncü laik bir boyut eklemiş, Fazlallah'ın mutasavvıf ya da mistik yönünden çok, akılcı, felsefeci, matematikçi ve dilbilimci kişiliğini öne çıkarmıştı. Fazlallah bir peygamber, bir mehdi, bir şehit, bir aziz, bir evliya olduğu kadar ve belki de bunlardan daha çok, ince düşünen bir filozof, bir dehaydı; ama 'bize özgü' bir kişiydi. Bu yüzden Batılı Oryantalistlerin yaptığı gibi, Fazlallah'ın düşüncelerini Pantheism, Plotinusculuk, Pitagoras ya da Kabala etkisiyle açıklamaya kalkmak, bütün ömrü boyunca karşı olduğu Batı

düşüncesiyle Fazlallah'ı vurmaktan başka bir şey değildi. Fazlallah su katılmamış bir Doğuluydu.

F.M.Üçüncü'ye göre, Doğu ve Batı, dünyanın iki yarısını paylaşıyorlardı: İyi ile kötü, ak ile kara, şeytan ile melek gibi bütünüyle birbirinin tersi, reddi, karşıtıydılar. Bu iki âlemin, hayalperestlerin sandığı gibi, birbirleriyle uzlaşıp barış içinde yaşamalarına imkan yoktu hiç. İki âlemden biri, her zaman üstün gelmiş, her zaman iki dünyadan biri efendi, öteki köle olmak zorunda kalmıştı. Bu bitip tükenmeyen ikizler savaşına örnek olsun diye, İskender'in bir kılıç darbesiyle düğümü ("yani şifreyi" diyordu yazar) çözdüğü Gordium'dan (Kördüğüm'den) Haçlı Seferlerine, Harun Reşit'in Charlmagne'a yolladığı sihirli saatin üzerindeki çift anlamlı harf ve rakamlardan Annibal'in Alpleri geçişine, Endülüs'teki islâm zaferinden, (Kurtuba Camiinin sütun sayısı üzerine bütün bir sayfa ayrılmıştı), kendisi de bir Hurufi olan Fatih Mehmet'in Bizans'ı ve İstanbul'u ele geçirişine, Hazer Devleti'nin çöküşünden Osmanlılar'ın önce Doppio (Beyaz Kale), sonra Venedik önünde yenilgiye uğramasına' kadar özel bir anlamla yüklü bir dizi tarihsel olay gözden geçirilmişti. F.M.Üçüncü'ye göre bütün bu tarihsel gerçekler, daha önceden Fazlallah'ın eserlerinde üstü örtülü olarak ifade ettiği önemli bir noktaya işaret ediyordu.

Doğu'nun ve Batı'nın birbirlerine üstün geldikleri dönemler rastlantısal değil, mantıksaldı. Bu âlemlerden hangisi "o tarihsel dönemde" dünyayı içinde sırlar kaynaşan, çift anlamlı, esrarlı bir yer olarak görmeyi başarırsa o âlem ötekini yenip eziyordu. Dünyayı, basit, tek anlamlı, esrarı olmayan bir yer olarak görenler ise yenilgiye, bunun kaçınılmaz sonucu olan köleliğe mahkûmdular.

İkinci bölümü, F.M.Üçüncü, esrarın kaybının ayrıntılı bir tartışmasına ayırmıştı. İster antik Yunan felsefesindeki 'idea'yı, ister Neo Platoncu hıristiyanlığın Tanrısını, ister Hint Nirvanasını, ister Attar'ın Simurg kuşunu, ister Mevlâna'nın 'sevgilisi'sini, ister Hurufilerin 'Gizli Hazine'sini, ister Kant’ın 'noumena'sını, ister bir dedektif romanındaki suçlu kişiyi anlatsın, esrar her seferinde dünyanın içine gizlenmiş bir 'merkez' anlamına geliyordu. Demek ki, diyordu F.M.Üçüncü, bir uygarlığın 'esrar' düşüncesini

kaybetmesinden, düşüncesinin 'merkez'den yoksunlaşarak düzenini kaybetmesini anlamak gerekiyor.

Galip, sonraki sayfalarda Mevlâna'nın, 'sevgilisi' Şemsi Tebrizi'yi neden öldürmek zorunda kaldığına, bu ölümle 'tesis ettiği' esrarı korumak için neden Şam'a gittiğine, bu şehirdeki gezintilerinin ve araştırmalarının 'esrar' düşüncesini ayakta tutmaya neden yetmediğine ve Mevlâna'nın Şam'daki yürüyüşleri sırasında düşüncesinin kaybolmakta olan 'merkezini' bulmak için uğradığı köşelere ilişkin anlamını çözemediği satırlar okudu. Suçlusu bulunamayarak bir cinayet işlemenin ya da ortalıktan sırra kadem basar gibi kaybolmanın kayıp esrarı yeniden kurmak için iyi bir yöntem olduğunu söylüyordu yazar.

Daha sonra F.M.Üçüncü, Hurufilerin en önemli konusu olan 'harflerle yüzler' ilişkisine girmişti. Fazlallah'ın 'Cavidanname'sinde yaptığı gibi, gizlenen Tanrının insan suratında görüldüğünü belirtmiş, uzun uzun insan yüzündeki hatları incelemiş, bu hatların Arap harfleriyle ilişkisini kurmuştu. Nesimi, Rafii, Misali, Bağdatlı Ruhi ve Gül Baba gibi Hurufı şairlerinin dizelerinin uzun uzun tartışıldığı çocuksu sayfalardan sonra, bir mantık kuruluyordu: Mutluluk ve zafer çağlarında, tıpkı içinde yaşanılan dünya gibi, hepimizin yüzü de anlamlıydı. Bu anlamı dünyanın içinde esrar ve yüzlerimizde harfler gören Hurufilere borçluyduk. Hurufiliğin kayboluşuyla, demek ki, dünyamızdaki esrar kadar, yüzlerimizdeki harfler de kaybolmuştu. Boştu artık yüzlerimiz, üzerlerinden eskisi gibi bir şey okumaya olanak yoktu onların; kaşlarımız, gözlerimiz, burunlarımız, bakışlarımız ifadelerimiz, boş yüzlerimiz anlamsızdı.

Masadan kalkıp aynada kendi yüzüne bakmak geliyordu Galip'in içinden, ama dikkatle okudu.

Türk, Arap ve Hint film yıldızlarının yüzlerinde görülen ve Ay'ın görünmeyen yüzünü düşündürten tuhaf topografya kadar, fotoğraf sanatının insanlara yöneldikçe korkutucu ve karanlık sonuçlar vermesi de yüzlerimizdeki bu boşlukla ilgiliydi. İstanbul'un, Şam'ın ya da Kahire'nin sokaklarını dolduran insanların, geceyarıları mutsuzluktan inleyen hayaletler gibi birbirlerine benzemesi ve çatık

kaşlı erkeklerin hep aynı bıyıkları bırakması ve hep aynı başörtüsünü takan kadınların çamurlu kaldırımlarda yürürlerken hep aynı şekilde önlerine bakmaları bu boşluk yüzündendi. Demek ki, yapılması gereken şey yüzlerimizin üzerindeki bu boşluğu yeniden anlamlandıracak, yüzlerimizin üzerinde Latin harflerini görecek yeni bir dizge kurmaktı. Kitabın ikinci bölümü, bu işin 'Keşf-ü Esrar' adlı üçüncü bölümde yapılacağını müjdeleyerek bitiyordu.

Galip kelimeleri iki anlamda kullanan ve onlarla çocuksu bir saflıkla oynayan F.M.Üçüncü'yü sevmişti. Celâl'i hatırlatan bir yan vardı onda.

SEKİZİNCİ BÖLÜM UZUN SÜREN BİR SATRANÇ OYUNU

"Harun Reşit, zaman zaman tebdil ederek Bağdat'ı gezer ve halkının kendisi ve idaresi hakkında ne düşündüğünü öğrenmek istermiş. İşte bu akşam da yine..."

Binbir Gece Masalları

Yakın tarihimizde, 'Demokrasiye Geçiş' diye bilinen dönemlerden birinin karanlık' noktalarına ışık tutan bir mektup, adının açıklanmasını istemeyen bir okurumun, haklı olarak açıklanmasını istemediği rastlantılar, zorunluluklar ve ihanetlerle döşeli bir yoldan eline geçmiş. O zamanki diktatörümüzün yurt dışındaki oğullarından ya da kızlarından birine yazdığı anlaşılan mektubu, üslubuna -Paşa üslubuna- hiç dokunmadan köşemde yayımlıyorum: Cumhuriyetimizin kurucusunun öldüğü oda bile o kadar sıcak ve boğucuydu ki, altı hafta önce o ağustos gecesinde, yalnız Atatürk'ün öldüğü dokuzu beş geceyi gösteren ve rahmetli annemi şaşırttığı için sizleri hep güldüren ayaklı altın saatin değil, Dolmabahçe Sarayındaki bütün saatlerin, İstanbul'daki bütün saatlerin durduğunu, korkunç sıcaktan hareketin, düşüncenin, zamanın kaskatı kesildiğini sanıyordu insan. Boğaz'a bakan ve her zaman perdeleri dalgalanan pencerelerde tek bir kıpırtı yoktu; yarı karanlıkta rıhtım boyunca dizilen nöbetçiler, sanki benim emrim yüzünden değil, zaman durduğu için mankenler gibi hareketsiz kesilmişlerdi. Yıllardır yapmak isteyip de kararını veremediğim şeye girişmenin zamanı olduğunu hissederek dolabımdaki köylü elbiselerini giydim.

Sarayın artık hiç kullanılmayan Harem Kapısından dışarı süzülürken kendimi cesaretlendirmek için, benden önce, son beşyüz yılda, bu yan kapıdan, İstanbul'un öteki saraylarının Topkapı'nın, Beylerbeyi'nin, Yıldız’ın arka kapılarından çıkarak özledikleri şehir

hayatının karanlıkları içinde kaybolan nice padişahın sağ-salim geri döndüklerini hatırlattım kendime.

İstanbul ne kadar değişmiş! Zırhlı Chevrolet'in pencereleri yalnız kurşun değil, şehrimin, sevgili şehrimin gerçek hayatını da geçirmezlermiş meğer. Saray duvarından ayrıldıktan sonra, Karaköy'e doğru yürürken bir satıcıdan helva aldım kendime, şekeri fazlaca yakılmıştı. Açık kahvelerde tavla, kâğıt oynayan, radyo dinleyen erkeklerle konuştum. Muhallebici dükkânlarında müşteri bekleyen orospuları, lokanta vitrinlerindeki kebapları işaret ederek dilenen çocukları gördüm. Yatsı namazından çıkan kalabalıklara karışmak için cami avlularına girdim, arka mahallelerdeki bahçeli aile çayhanelerinde oturup herkesle birlikle çay içtim, çekirdek yedim. İri parke taşlarıyla kaplı ara sokakların birinde, komşu misafirliğinden dönen bir genç anayla baba gördüm: Başörtülü kadın, uyuklayan oğlunu omuzunda taşıyan kocasının koluna • nasıl bir bağlılıkla yaslanmıştı bir bilsen. Gözlerim yaşlandı.

Hayır, vatandaşlarımın mutluluğu ya da mutsuzluğu için kederlenmiyordum: Bu özgürlük ve hayâl gecemde bile, vatandaşlarımın kırık dökük, ama gerçek hayatlarına tanık olmak, bende gerçeğin dışına düştüğüm duygusunu, rüyalardan çıkma kederi ve korkuyu yeniden alevlendirmişti. İstanbul'a bakarak bu hayâl ve korkudan kurtulmaya çalıştım. Pastahane vitrinlerine bakarken, gece son seferlerinden dönen güzel bacalı Şehir Hatları vapurlarından inen kalabalıkları seyrederken gözlerim gene, gene sulanıyordu.

Sokağa çıkma yasağımın başlayacağı saat yaklaşıyordu. Dönüş yolumda suyun serinliğini hissederim diye Eminönü'nde bir kayıkçıya yanaştım, elli kuruş verip beni gezdire gezdire, karşı kıyıya bir yere, Karaköy'e ya da Kabataş'a bırakmasını söyledim. "Sen aklını ekmek peynirle mi yedin be adam!" dedi bana.

"Başkan Paşamızın her gece bu saatlerde motoruyla gezdiğini, denizde kimi görürse yakalayıp zindana attırdığını bilmiyor musun?" Üzerine benim resimlerimi bastıkları için düşmanlarımın ne dedikodular çıkardıklarını çok iyi bildiğim o pembe banknotlardan bir

deste çıkarıp karanlıkta uzattım. "Sandalınla açılırsak bana bu Başkan Paşa'nın motorunu gösterir misin?". "Şu çaputun altına gir ve sakın kıpırdama!" dedi parayı kaptığı eliyle sandalının başaltındaki bir köşeyi işaret ederken. "Allah bizi korusun!" Küreklerini çekti. Ne yöne gittik karanlık denizde, Boğaz'a mı, Haliç’e mi; yoksa Marmara'ya mı, bilemiyordum. Durgun deniz, karanlık şehir kadar sessizdi. Yattığım yerden suyun üzerindeki belli belirsiz, ipince bir sisin kokusunu duyuyordum. Uzaktan yaklaşan motorun gürültüsünü işitince, "Geliyor işte!" diye fısıldadı kayıkçı. "Her gece gelir!" Sandalımız midyeyle kaplı liman dubalarının arkasına saklandığında, bir projektörün çevresini sorgular gibi, sağa sola dönen, şehrin, sahilin, denizin, camilerin üzerinde acımasızca gezinen ışık huzmesinden gözlerimi alamadım. Ağır ağır yaklaşan iri beyaz teknenin kendisini gördüm sonra; küpeştesinde, sırtlarında cankurtaran yelekleri ve silâhları bir dizi nöbetçi vardı; daha yukarda kaptan köşkü ve bir kalabalık ve onların üzerindeki bir yükseltide sahte Başkan Paşa tek başına! Yarı karanlıkta, gölgenin içinde olduğu için ilerleyen teknede onu zar zor seçiyordum, ama karanlığın ve incecik sisin içinden, benim gibi giyindiğini görebilmiştim. Sandalcıdan onu takip etmesini istedim, ama boşuna: Sokağa çıkma yasağının başlamak üzere olduğunu, canını sokakta bulmadığını söyleyip beni Kabataş'a bıraktı. Tenha sokaklardan sessizce sarayımıza döndüm.

Gece onu düşündüm, benzerimi, sahte paşayı, ama kim olduğunu ya da denizin ortasında ne yaptığını değil; onun aracılığıyla kendimi düşünebildiğim için onu düşündüm. Onu daha iyi izleyebilmek için, sabah, sıkıyönetim komutanlarından, gece sokağa çıkma yasağının bir saat ileriye atılmasını istedim: Radyolardan benim bir konuşmamla birlikte hemen duyurdular. İşe bir yumuşama havası vermek için tutukluların bir kısmının salıverilmesini de emrettim, bıraktılar.

İstanbul ertesi gece daha neşeli miydi? Hayır! Bu, halkımın bitip tükenmez hüznünün yüzeysel muhaliflerimin iddia ettikleri gibi, siyasi baskıdan değil, daha derin, daha vazgeçilmez kaynaktan beslendiğini kanıtlar. Ertesi gece, sigara içiyorlar, çekirdek ve

dondurma yiyorlar ve kahve gene aynı dalgınlık ve hüzünle kahve radyolarından benim yasak saatlerini azaltan konuşmamı dinliyorlardı; ama ne kadar da gerçektiler! Onlar arasındayken bir türlü uyanamadığı için gerçek insanlar arasına dönemeyen bir uykudagezerin acılarını hissediyordum. Eminönü'nde kayıkçıyı, nedense, beni bekler buldum. Hemen denize açıldık.

Rüzgarlı dalgalı bir geceydi bu sefer: Sanki Başkan Paşa, bir işaretten tedirgin olmuş gibi gecikerek bizi bekletti. Kabataş açıklarında, bu sefer başka bir dubanın ardından önce gemisini ve sonra Başkan Paşa'nın kendisini seyrederken, onun güzel olduğunu düşündüm; -eğer bu iki kelime yan yana gelirse- güzel ve gerçek: Mümkün müdür bu? Kaptan kulesinde toplanmış kalabalığın üzerinden İstanbul'a, insanlara ve sanki tarihe çevirmişti gözlerinin projektörlerini. Ne görüyordu?

Sandalcının cebine bir deste pembe banknot sıkıştırdım, küreklere asıldı. Dalgalarla çalkalana, sallana Kasımpaşa'da, tersane yakınlarında onlara yetiştik ve ancak uzaktan seyredebildik: Aralarında benim Chevrolet'in de olduğu siyah ve lacivert arabalara binip bir anda Galata'nın karanlıklarına doğru kayboldular. Kayıkçı geç kaldığımızdan, yaklaşan yasak saatinden sözediyordu.

Dalgalı denizde uzun uzun sallandıktan sonra, karaya ayak bastığımda hissettiğim 'gerçekdışılık' duygusunun bir denge sorunu olduğunu sandım önce; ama değildi. Çünkü iyice geç kaldığımız için boşalan sokaklarda, kendi yasağımla tenhalaşan caddelerde yürürken aynı gerçekdışına düşme duygusuna öyle bir kapıldım ki, gözlerimin önünde ancak rüyalarımda görebileceğimi sandığım bir görüntü belirdi.

Fındıklı'dan Dolmabahçe'ye doğru uzanan yolda, köpek sürülerinden başka kimsecikler yoktu: Yirmi adım ötemde, arabasını acele acele iterken dönüp dönüp bana bakan bir mısırcı hariç. Bakışlarından benden korktuğunu, benden kaçtığını anlıyordum ve hemen korkması gereken şeyin yol boyunca sıra sıra dizili iri kestane ağaçlarının arkasında gizli olduğunu söylemek istiyordum ona; ama bir rüyadaki gibi söyleyemiyordum bunu; ve bir rüyadaki gibi,

söylemek istediğim şeyi söyleyemediğim için, korkuyor ya da korktuğum için söyleyemiyordum. Korktuğum şey de, ben hızlandıkça ve ben hızlandım diye mısırcı hızlandıkça, yanımızdan ağır ağır akan ağaçların arkasındaydı; ama bunun ne olduğunu bilmiyordum ve daha kötüsü bu korkunç görüntünün bir rüya olmadığını da biliyordum.

Ertesi sabah, aynı korkuların bir daha tekrarlanmasını istemediğim için, gece sokağa çıkma saatinin iyice ileriye alınmasını ve tutukluların bir kısmının daha salıverilmesini istedim. Bu konuda bir açıklama bile yapmadım; radyodan eski konuşmalarımın birini yayımladılar.

Bu sefer de şehrin sokaklarında aynı görüntüleri göreceğimi, hiçbir şeyin hiçbir zaman değişmeyeceğini hayattan öğrenmiş ihtiyarların deneyimiyle biliyordum ve yanılmadım: Bazı bahçeli yaz sinemaları gösteri saatlerini ileriye almışlardı; o kadar. Pamuk helva yapan satıcıların boyadan pembeleşmiş elleri de aynı renkti, rehberleriyle de olsa, gece sokağa çıkmaya cesaret edebilen Batılı turistlerin beyaz yüzleri de.

Eski yerinde kayıkçımı beni bekler buldum. Hatta aynı şeyi sahte Paşa için de söyleyebilirim. Suya açıldıktan az sonra onunla karşılaştık. Hava ilk geceki gibi durgundu, ama o belli belirsiz sis yoktu. Denizin karanlık aynasında minareleri, şehrin ışıklarını görebildiğim kadar, gene aynı yerde, kaptan köşkünün üstündeki yükseltide, Paşa'yı da görebiliyordum; Gerçekti. Üstelik o aydınlık gecede her gerçek kişinin yapacağı gibi o da bizi görmüştü.

Kayığımız, onun peşinden Kasımpaşa iskelesine sokuldu. Usulca karaya atlamıştım ki, askerden çok pavyon kabadayısına benzeyen adamları üzerime atılıp kollarımdan yakaladılar: Ne işim vardı burada, bu saatte? Sokağa çıkma yasağının başlamasına daha vakit olduğunu söylüyordum telaşla; Sirkeci'de otelde kalan zavallı bir köylüydüm ben, köyüme dönmeden önce son gece bir sandal gezintisine çıkmıştım. Paşa'nın yasağından haberim yoktu... Ama korkak sandalcı her şeyi anlattı, adamları da bize yaklaşan Başkan Paşalarına. 'Sivil' kıyafetler içinde de olsa, Paşa daha çok bana

benziyordu, ben de, daha çok bir köylüye. Bizleri bir daha dinledikten sonra emretti: Sandalcı gidebilirdi, ben onunla gelecektim.

Limandan çıkarken zırhlı Chevrolet'nin arka koltuğunda ben ve Başkan Paşa yalnızdık. Ses geçirmez bir camla -benim Chevrolet'mde olmayan bir ayrıntı- ayrılmış ön koltukta oturan ve araba kadar sessiz ve farkedilmez şoförün varlığı yalnızlığımızı azaltmıyor, artırıyordu.

"İkimiz de yıllardır bugünü bekliyorduk!" dedi Paşa benimkine hiç benzemediğini sandığım bir sesle. "Ben, beklediğimi bilerek, sen beklediğini bilmeden bekliyorduk. Ama ikimiz de bilmiyorduk böyle karşılaşacağımızı."

Yarı tutkulu, yarı yorgun bir sesle, en sonunda hikâyesini anlatabilmenin heyecanından çok, onu en sonunda bitirebilmenin huzuruyla anlatıyordu.

Harbiye'de aynı sınıftaymışız. Aynı hocalardan birlikte aynı dersleri almışız. Aynı soğuk kış gecelerinde birlikte gece eğitimine çıkar, aynı sıcak yaz günlerinde taş kışlamızın musluklarına suyun gelmesini birlikte bekler, izin günlerinde, çok sevdiğimiz İstanbul'a birlikte gezmeye çıkarmışız. O zaman anlamış her şeyin şimdi olduğu gibi gelişeceğini; tam şimdi olduğu gibi olmasa da.

O zaman, matematik dersinden en iyi notu almak, atış taliminde hedefi on ikiden vurmak, arkadaşlarımıza kendimizi daha çok sevdirmek ve en iyi sicille sınıf birincisi olmak için biz ikimiz gizli bir mücadele verirken anlamış benim ondan daha başarılı olacağımı ve rahmetli annenin durmuş saatlerine bakarken şaşıracağı sarayda benim oturacağımı. Bunun gerçekten bir 'gizli' mücadele olması gerektiğini hatırlattım ona; çünkü Harbiye yıllarında ne herhangi bir sınıf arkadaşımla bir yarışma içinde olduğumu -sizlere de sık sık öğütlediğim gibi- ne de kendisini bir arkadaş olarak hatırlayabildiğimi söyledim. Hiç şaşırmadı. 'Gizli' mücadelemizi ' de farketmeyecek kadar benim kendime güvendiğimi, kendi sınıfımdaki ya da öteki sınıflardaki öğrencilerden, teğmenlerden, hatta yüzbaşılardan daha o zamandan, çok çok ileride olduğumu bildiği için, o bu mücadeleden çekilmiş zaten; benim arkamda silik bir taklit, başarının ikinci sınıf bir

gölgesi olmak istemiyormuş çünkü: 'Gerçek' olmak istiyormuş; bir gölge değil. O bunları anlatırken, ben benimkine pek de benzemediğini yavaş yavaş anladığım Chevrolet'nin pencerelerinden İstanbul'un tenhalaşan sokaklarını seyrediyor ve arada bir gözlerimi iki koltuk arasında aynı durumda kıpırdamadan duran bacaklarımıza ve dizlerimize çeviriyordum.

Rastlantının hesaplarında hiçbir yeri olmadığını söyledi, daha sonra. Yoksul milletimizin, kırk yıl sonra bir diktatöre daha boyun eğeceğini ve İstanbul'u ona teslim edeceğini ve bu diktatörün bizim yaşlarımızda bir asker olacağını o zaman tahmin etmek için kâhin olmaya gerek yokmuş: Bu askerin "ben" olacağım sonucunu çıkarmak için de. Böylece, daha Harbiye'deyken, basit bir akıl yürütmeyle bütün geleceği gözlerinin önünde belirmiş: Ya benim Başkan Paşa olacağım, geleceğin hayâletimsi İstanbul'unda herkes gibi gerçeklikle siliklik arasında, şimdiki zamanın kahrediciliğiyle geçmiş ve geleceğin hayâlleri arasında gidip gelen yarı hayâletimsi bir gölge olacakmış ya da hiç olmazsa, gerçek olabilmenin yeni bir yolunu aramaya verecekmiş bütün hayatını. Bu yolu bulmak için, ordudan atılacak kadar büyük, ama hapse düşmeyecek kadar küçük bir suç işlediğini, Harbiye komutanının kıyafetine girerek gece nöbetçileri teftiş ederken yakalanmayı başardığını anlattığında, bu silik öğrenciyi ilk defa hatırladım.

Okuldan atıldıktan sonra, hemen ticarete girmiş. "Bizim ülkede zengin olmanın en kolay şey olduğunu herkes bilir!" dedi gururla. Buna karşın bu kadar çok yoksulumuzun olmasının nedeni ise, insanlarımıza bütün hayatları boyunca zengin olmanın değil, yoksul olmanın öğretilmesiymiş. Bir sessizlikten sonra ekledi: Gerçek olmayı, ona böylece, ben öğretmişim! "Sen!" dedi kelimenin üzerinde durarak, "Yıllarca bekledikten sonra, benden daha da az gerçek olduğunu bu akşam şaşkınlıkla gördüğüm sen! Zavallı köylü!"

Uzun, çok uzun bir sessizlik oldu. Yaverimin gerçek bir Kayseri köylüsü kıyafeti diye övünerek düzdüğü elbiseler içinde, gülünç olmaktan çok, gerçek dışı olduğumu, hiç de istemediğim bir biçimde, bir rüyanın parçası haline getirildiğimi hissediyordum. Aynı sessizlikte, bu rüyanın arabanın pencerelerinden ağır çekilmiş bir

film gibi akan karanlık İstanbul görüntüleriyle kurulduğunu da anladım: Boş sokaklar, kaldırımlar, kimsesiz alanlar: Yasak saatim gene gelmiş, şehir sanki boşalmıştı.

Mağrur sınıf arkadaşımın bana gösterdiği şeyin, benim yarattığım bu rüya şehirden başka bir şey olmadığını da biliyordum artık: İri servi ağaçlarının altında küçülerek büsbütün kaybolmuş ahşap evlerin arasından, mezarlıklarla içiçe geçerek rüyalar ülkesinin eşiğine gelmiş kenar mahallelerden geçtik. Birbirleriyle boğuşan köpek sürülerine terkedilmiş parke kaplı yokuşlardan indik, sokak lambalarının aydınlatmaktan çok, karattığı sert yokuşlardan çıktık.

Rüyalardan başka bir yerde göremeyeceğimi sandığım kör çeşmeli, yıkık duvarlı, kırık bacalı hayalet sokaklardan geçerken, karanlığın içinde masal devleri gibi uyuklayan camileri tuhaf bir korkuyla seyrederken, yalnız sarayımda değil, bütün İstanbul'da zamanın durduğuna beni inandıran, havuzları kurumuş, heykelleri unutulmuş ve saatleri durmuş meydanlardan geçerken, taklidimin öğünerek anlattığı ticari başarılarını da, içinde bulunduğumuz duruma uygun diye anlattığı hikâyeleri de (Karısını âşığıyla yakalayan ihtiyar çobanın hikayesiyle Harun Resifin Binbir Gece'nin birinde kaybolduğu hikaye) dinlemiyordum. Benim ve senin soyadını taşıyan cadde, sabaha doğru, öbür bütün caddeler, sokaklar ve alanlar gibi, gerçeklikten çok bir rüyanın uzantısıydı.

Mevlâna'nın "resim yarışması hikâyesi" dediği bir rüyayı anlatıyordu ki, sabaha doğru bu kendini beğenmiş adamın bırakıldığını açıklayan bildiriyi, sana orada, Batılı dostlarımızın perde arkasını sordukları o bildiriyi kaleme alıp radyolardan yayınlattım. Uykusuz geceden sonra, yatağımda uyumaya çalışırken gece boş alanların dolacağını, durmuş saatlerin kıpırdayacağını, çekirdek yenen kahvelerde, köprülerde, sinema kapılarında hayaletlerden ve rüyalardan daha gerçek bir hayat başlayacağını hayâl ettim. Hayâllerim ne kadar gerçekleşti de İstanbul benim gerçek olabileceğim bir haritaya dönüştü, bilemem, ama özgürlüğün, her zamanki gibi, rüyalardan çok, düşmanlarıma ilham verdiğini yaverlerimden anlıyorum. Gene çayhanelerde, otel odalarında, köprü altlarında toplanıp aleyhimize dümenler çevirmeye başlamışlar;

şimdiden fırsatçılar geceyarıları saray duvarlarını anlamı çözülemeyen şifreli yazılarla dolduruyorlarmış; ama önemli değil bunlar: Artık padişahların kıyafet değiştirip halk arasına karıştığı dönemler çok geride, yalnızca kitaplarda kaldı.

Geçenlerde bu kitapların birinde, Hammer'in 'Osmanlı Tarihi'nde, Yavuz Sultan Selim'in şehzadeliğinde Tebriz'e gidip kıyafet değiştirdiğini okudum. Gayet güzel satranç oynadığı için şöhreti yayılmış, satranç meraklısı Şah İsmail tarafından derviş kıyafetindeki bu genç saraya oyuna çağrılmış. Uzun süren bir oyundan sonra Yavuz onu yenmiş. Kendisini yenen adamın bir derviş değil, Çaldıran seferinde Tebriz'i elinden alacak Osmanlı İmparatoru Yavuz Sultan Selim olduğunu Şah İsmail yıllar sonra anladığında, oynadıkları oyunun hamlelerini hatırlamış mıdır, diye düşündüm. Mağrur taklidim, oyunumuzun bütün hamlelerini hatırlıyordur. Ayrıca, 'King and Pawn' adlı satranç dergisinin abonesi bitmiş olmalı, yollamıyorlar artık; sefarete senin hesabına para yolluyorum ki yenile.

DOKUZUNCU BÖLÜM KEŞF-ÜL ESRAR

"Yüzünün metnini şerhider okunan fasi-u bûb"

Niyazi-i Mısri

'Esrar-ı Huruf ve Esrarın Kaybı'nın üçüncü bölümünü okumaya başlamadan önce Galip kendine koyu bir kahve hazırladı. Uykusunu açar diye helaya gidip soğuk suyla yüzünü yıkadı, ama kendini tuttu ve aynada yüzüne bakmadı hiç. Kahve fincanıyla Celâl'in çalışma masasına otururken, uzun zamandır çözüm bekleyen bir matematik problemini çözmeye hazırlanan bir lise öğrencisi gibi hevesliydi.

F.M.Üçüncü'ye göre, bütün Doğu'yu kurtaracak bir Mehdi'nin zuhurunun Anadolu'dan, Türk toprağından beklendiği günlerde, Türkçe'nin 1928'den sonra dile geldiği yirmi dokuz Latin harfinin insan yüzündeki hatlarla temellendirilmesi, kaybolan esrarın yeniden keşfi için atılacak ilk adımdı. Böylece, unutulmuş Hurufı risalelerinden, Bektaşi nefeslerinden, Anadolu halk resimlerinden, su katılmamış Hurufı köylerindeki hayâletimsi kalıntılardan, tekke duvarlarına, paşa konaklarına çizilmiş figürlerden, binlerce hat levhasından yola çıkarak Arapça ve Farsça'dan Türkçe'ye geçişleri sırasında bazı seslerin hangi 'değerlere' uğradığını örnekleriyle göstermiş, sonra bu harfleri tek tek bazı kişilerin fotoğraflarında insanı korkutan bir kesinlikle bulup işaretlemişti. Yazarın yüzlerindeki kesin ve apaçık anlamı okuyabilmek için üzerlerinde Latin harflerini görmeye bile gerek olmadığını belirttiği bu kişilerin resimlerine bakarken Galip, Celâl'in dolabından çıkardığı fotoğraflara bakarken hissettiği ürpertiyi duydu. Altlarında Fazlallah, iki halifesi, 'minyatürden kopye edilmiş Mevlâna portresi', 'Olimpiyat madalyalı güreşçimiz Hamit Kaplan' olduğu yazılı kötü klişeli fotoğraflarla kaplı sayfaları çevirdikten sonra Celâl'in 1950'lerin sonunda çekilmiş bir fotoğrafıyla yüz yüze gelince korktu. Öbürlerine yapıldığı gibi, bu fotoğrafın üzerine de, nasıl yerleştirilip çizildikleri oklarla gösterilen

bazı harfler işaretlenmişti. Celâl'in otuzbeş yaşlarında çekilmiş bu fotoğrafında, F.M.Üçüncü, burunda U harfini, gözlerin kenarında Z harflerini ve yüzün bütününde yan yatmış bir H harfini görmüştü. Galip hızla çevirdiği birkaç sayfadan sonra bu diziye Hurufı şeyhlerinin, ünlü imamların ölüp öteki dünyada bir gezindikten sonra geri dönenlerin, Greta Garbo, Humphrey Bogart, Edward G.Robinson ve Bette Davis gibi 'yüzleri derin anlamlı' Amerikan yıldızlarının, ünlü cellâtların ve Celâl'in gençliğinde maceralarını anlattığı bazı Beyoğlu haydutlarının resim ve fotoğraflarının eklendiğini gördü. Yüzlerin üzerinde işaretleyerek temellendirdiği her harfin iki anlamı olduğunu söylüyordu yazar daha sonra: Yazıdaki düz anlamla, yüzden öğretilen gizli anlam.

Her harfin bir kavrama işaret eden gizli bir anlamı olduğunu kabul ettiğimize göre, diye akıl yürütüyordu daha sonra F.M.Üçüncü, bu harflerden yapılmış her kelimenin bir ikinci ve gizli anlamı olması da şarttır. Aynı şekilde cümlelerin, paragrafların, kısaca bütün yazıların ikinci ve gizli anlamları vardı. Ama bu anlamların da en sonunda gene başka cümlelerle, kelimelerle, yani harflerle yazıldığı düşünülürse, ikinci anlamdan üçüncünün, bir sonrakinden daha sonrakinin 'yorumla' keşfedileceği sınırsız bir gizli anlamlar dizisi ortaya çıkıyordu. Biri ötekine, öteki öbürüne açılarak bir şehri saran sayısız sokakların ağına benzetilebilirdi bu: Her biri başka bir yüze benzeyen haritalara. Demek ki esrarı kendi bildiğince ve elindeki cetvelle çözmeye girişen okurun, haritanın sokaklarında yürüdükçe esrarı keşfeden, ama esrarı keşfettikçe daha da yayılan ve yayıldıkça da esrarın kendi yürüdüğü sokaklarda, seçtiği yollarda, çıktığı yokuşlarda, kendi yolculuk ve hayatında bulan yolcudan hiçbir farkı yoktu. İşte, beklenilen Kurtarıcı, 'O' ya da Mehdi, okuyucuların, mutsuzların, hikâye meraklılarının esrarın derinliklerine gömüldükçe kayboldukları bu noktada 'zuhur' edecekti. Hayatın ve yazının ortasında, haritalarla yüzlerin kesiştiği noktada, şehrin ve işaretlerin içinde Mehdi'den gereken işareti alan yolcu (tıpkı tasavvuf yolcusu gibi) elindeki harf anahtarları ve şifrelerle yolunu bulmaya başlayacaktı. Tıpkı sokaklardaki, caddelerdeki işaret levhalarıyla yolunu bulan yolcu gibi, diyordu F.M.Üçüncü, çocuksu bir sevinçle.

Demek ki, sorun Mehdi'nin koyacağı işaretleri hayatın ve yazının içinde görebilme sorunuydu.

F.M.Üçüncü'ye göre bu sorunu çözmek için bizim bugünden kendimizi onun yerine koymamız, onun nasıl hareket edeceğini öngörmemiz gerekiyordu: Yani, bir satranç oyuncusu gibi gelecek hamleleri tahmin etmeliydik. Bu tahmini birlikte yapmak istediğini söylediği okuyucusundan, her zaman her durumda geniş bir okuyucu kitlesine seslenebilecek bir kişiyi gözlerinin önünde canlandırmalarını rica ediyordu. "Sözgelimi," diyordu hemen arkasından, "bir köşe yazarını düşünelim."

Her gün vapurlarda, otobüslerde, dolmuşlarda, kahve köşelerinde ve berber dükkânlarında, yurdun dört bir yanında yüzbinlerce kişi tarafından okunan bir köşe yazarı, Mehdi’nin yol gösterici gizli işaretlerini yayabilecek kişiye iyi bir örnekti. Esrarı bilmeyenler için bu köşe yazarının yazılarının yalnızca tek bir anlamı olacaktı. Görünen düz anlamı. Mehdi'yi bekleyenler, şifrelerden, formüllerden haberli olanlar ise, harflerin ikinci anlamlarından yola çıkarak gizli anlamı da okuyabileceklerdi. Sözgelimi, Mehdi, "Kendimi dışarıdan seyrederken düşünüyordum bunları..." diye bir cümle koyarsa yazısının içine, sıradan okurlar bunun görünen anlamının tuhaflığını düşünürken, harflerin esrarından haberli olanlar, bu cümlenin bekledikleri özel tebliğ olduğunu hemen anlayacaklar ve ellerindeki şifrelerle kendilerini yeni, yepyeni bir hayata ve yolculuğa çıkaracak serüvene atılacaklardı.

Üçüncü bölüm başlığı, 'Keşf-ül Esrarla, demek ki, yalnızca, kaybolarak Doğu'yu Batı önünde köleliğe iten esrar düşüncesinin yeniden keşfedilmesi değil, Mehdi'nin yazıları içine gizlediği bu cümlelerin bulunması da anlatılıyordu.

F.M.Üçüncü, daha sonra Edgar Allen Poe'nun 'Gizli Yazılar Üzerine Bir İki Söz' adlı makalesinde önerilen şifre formüllerini tartışarak gözden geçirmiş, bunlardan sırası değiştirilmiş alfabe yönteminin, Hallac-ı Mansur'un şifreli mektuplarında kullandığı ve Mehdi'nin yazılarında kullanacağı yönteme en yakın düştüğünü belirtmiş ve birdenbire kitabın son satırlarında şu önemli sonucu ilan

etmişti: Bütün şifrelerin, bütün formüllerin başlangıç noktası, her yolcunun kendi yüzünde okuyacağı harflerdi. Yola çıkmak isteyen, yeni âlemi kurmak isteyen herkes, yüzündeki harfleri görmeliydi önce. Okuyucunun elinde tuttuğu bu alçakgönüllü kitap, harflerin her kişinin yüzünde nasıl bulunacağına bir rehberdi. Esrara ulaşacak şifrelere ve formüllere ise yalnızca bir giriş yapılmıştı. Bunları yazıların içine yerleştirmek, tabii ki yakında bir güneş gibi yükselecek Mehdi'nin işi olacaktı.

Galip, 'güneş' kelimesiyle Mevlâna'nın öldürülen sevgilisi Şems'in adının da işaret edildiğini anladığı zaman, bitirdiği kitabı elinden atmış, aynaya bakmak için helaya yürüyordu. Belli belirsiz aklında ışıldayan düşünce, şimdi açık seçik bir korkuya dönüşmüştü: "Yüzümdeki anlamı Celâl çoktan okumuştur!"

Çocukluğunda, ilk gençliğinde bir suç işlediği, bir başka birisi olduğu, bir esrara bulaştığına inandığı zaman hissettiği ve her şeyin olup bittiğine ve olup bitenlerin artık düzeltilemeyeceğine ilişkin bir felâket duygusu vardı içinde.

"Artık başka birisi oldum ben!" diye düşündü Galip, hem oyun oynayan bir çocuk gibi, hem de geri dönüşü olmayan bir yola çıkmış biri gibi düşünmüştü bunu.

Saat üçü oniki geçiyordu; apartmanda, şehirde ancak bu saatlerde duyulabilen o büyüleyici sessizlik vardı; sessizlikten çok bir sessizlik duygusu, çünkü belki yakınlardaki bir kazan dairesinden, belki de ta uzaktaki büyük bir geminin jeneratöründen gelen belli belirsiz bir vınlamayı kulaklarının içinde bir sızı gibi işitebiliyordu. Vaktin çoktan geldiğine karar vermişti, ama gene de harekete geçmeden önce kendini biraz daha tuttu. Üç gündür unutmaya çalıştığı düşünce geldi aklına: Yeni bir yazısını yollamamışsa eğer, yarından başlayarak Celâl’in gazetedeki köşesi boş kalacaktı.

Yıllardır bir kere olsun yazısız kalmamış o köşeyi boş olarak düşünmek istemedi: Sanki yeni bir yazı çıkmazsa, Rüya ile Celâl, şehrin içinde gizli bir yerde aralarında gülüşüp konuşarak Galip'i artık beklemeyeceklerdi. Dolabın içinden gelişigüzel çektiği eski köşe yazılarından birini okurken "Ben de yazabilirim bunu!" diye düşündü.

Elinde bir reçete varlı artık: Hayır, üç gün önce, gazetede, yaşlı köşe yazarının verdiği reçete değildi bu, başka bir şeydi:

"Bütün yazılarını, her şeyini biliyorum, okudum, okudum." Son kelimeyi neredeyse yüksek sesle mırıldanmıştı. Dolaptan gelişigüzel çektiği başka bir köşe yazısını okuyordu. Ama okumak da denemezdi buna; kelimeleri içinden seslendirerek yazının üzerinden geçiyordu, ama aklı bazan kelimelerin, harflerin çıkarmaya çalıştığı ikinci anlamlarına takılıyor, çoğunlukla da okudukça Celâl'e daha çok yaklaştığını hissediyordu. Çünkü bir başkasının belleğini ağır ağır edinmekten başka neydi ki okumak?

Aynanın karşısına geçip yüzünün üzerindeki harfleri okumak için hazırdı artık. Helaya girip aynada yüzüne baktı. Ondan sonra her şey çok çabuk oldu.

Çok sonra, aylar sonra gene bu evde, otuz yıl öncesini karşı koyulmaz bir tutarlılık ve sessizlikle taklit eden eşyalar arasında masaya yazı yazmak için her oturuşunda Galip, aynaya baktığı o ânı sık sık hatırlayacak ve aklına hep aynı kelime gelecekti: Dehşet. Oysa bir oyun heyecanıyla aynaya baktığı ilk anda bu kelimenin çağrıştırabileceği korkuyu hissetmemişti. Bir boşluk duygusu vardı içinde ilk anda, bir unutkanlık, bir tepkisizlik. Çünkü, ilk anda, çıplak ampulün ışığında aynada gördüğü yüzüne gazetelerde göre göre alıştığı başbakanların ve sinema oyuncularının yüzlerine bakar gibi bakmıştı. Bir sırrı, günlerdir peşinden koştuğu gizli bir oyunu çözer gibi değil, giye giye alıştığı eski bir paltoyu ya da sıradan bir kış sabahını benimser gibi bakmıştı kendi yüzüne; bir kader duygusuyla sahiplendiği eski bir şemsiyeye görmeden bakar gibi. "O zamanlar kendimle birlikte yaşamaya o kadar alışıktım ki yüzümü farketmiyordum," diye düşünecekti çok daha sonra. Ama çok sürmemişti bu kayıtsızlık. Aynada gördüğü yüzüne günlerdir baktığı fotoğraf ve resimlerdeki yüzlere bakar gibi bakabildiği zaman, hemen harflerin gölgelerini seçmeye başlamıştı çünkü.

Tuhaflığını hissettiği ilk şey, kendi yüzüne üstü yazılı bir kâğıt parçasına bakar gibi bakabilmesiydi, yüzünü başka yüzlere ve gözlere işaretler sunan bir levha gibi görebilmesiydi, ama ilk anda

bunun üzerinde de fazla durmamıştı, çünkü gözlerinin kaşlarının arasında bir kesinlikle beliren harfleri iyice seçebiliyordu artık. Çok geçmeden harfler, Galip'e onları daha önceden neden farkedemediğini düşündürtecek kadar belirginleşmiştiler. Gördüğünün, fotoğraflardaki yüzlere işaretlenmiş harflere fazlaca bakmaktan kaynaklanan bir yanılsama, bir göz alışkanlığı, inançla oynanan yanılsama oyununun bir parçası olduğunu da düşünmemiş değildi, ama gözünü aynadan kaçırdıktan sonra, aynaya yeniden her bakışında, bıraktığı yerde harfleri görüyordu: Çocuk dergilerindeki bir bakışta ağacın dalları, bir bakışta dalların arasına gizlenmiş hırsız olan o bilmece figürleri gibi bir gözüküp bir kaybolmuyordu harfler; orada Galip'in her sabah dalgın dalgın tıraş ettiği yüzün topografyası içinde, gözlerin, kaşların, bütün Hurufilerin üzerine ısrarla 'elif i yerleştirdikleri burnun ve 'yüz çemberi' denilen yuvarlak yüzeyin içindeydiler. Sanki artık zor olan, harfleri okuyabilmek değil de okuyamamaktı. Bunu yapmaya da çalışmıştı Galip, yüzünün üzerindeki bu sinir bozucu maskeden kurtulabilmek için, Hurufi resim ve edebiyatını günlerdir elden geçirirken ve dikkatle okurken, aklının bir köşesinde her zaman ihtiyatla hazır ettiği o küçümseyici düşünceyi yardıma çağırmış, harfler ve yüzlerle ilgili her şeyi gülünç, zorlama ve çocuksu bulan şüpheciliğini harekete geçirmek istemişti, ama yüzünün hatları ve kıvrımları artık o kadar açık seçik bir şekilde bazı harflere işaret ediyordu ki, aynanın karşısından çekilememişti.

Sonraları 'dehşet' diyeceği duyguya bu sırada kapıldı. Ama her şey o kadar çabuk olmuş, yüzünün üzerindeki harfleri ve harflerin işaret ettiği kelimeyi o kadar çabuk görmüştü ki, sonraları yüzü, üzerinde işaretler duran bir maskeye dönüştüğü için mi, yoksa bu harflerin işaret ettiği anlamın korkunçluğundan mı, dehşete kapıldığını açık seçik çıkaramayacaktı. Harfler Galip'in yıllardır bilip de unutmak istediği, hatırlayıp da hatırlamadığını sandığı, öğrenip de bilmediği bir gerçeği, sonraları kaleme almak istediği zaman, bambaşka kelimelerle hatırlayabileceği bir esrarı gösteriyordu. Ama onları hiçbir şüpheye yer bırakmayacak bir kesinlikte yüzünde okur okumaz, her şeyin basit ve anlaşılır olduğunu da düşünmüştü; gördüğü şeyi bildiğini, şaşırmaması gerektiğini düşündüğü gibi. Belki

de, sonraları 'dehşet' diyeceği şey bu basit ve açık gerçeğin şaşırtıcılığıydı; aklın olağanüstü bir ışıldamayla masanın üzerindeki ince belli bir çay fincanını inanılmayacak bir nesne gibi algılayabildiği zamanlarda gözün aynı fincanı eskiden olduğu gibi görebilmesindeki ürkütücü yan gibi.

Yüzünün üzerindeki harflerin işaret ettiği şeyin bir yanılsama değil, gerçek olduğuna karar verince Galip, aynanın karşısından çekilip koridora çıktı.

Sonraları 'dehşet' diyeceği şeyin suratının bir maskeye, bir başkasının yüzüne, bir işaret levhasına dönüşmesinden çok, bu levhanın gösterdiği şeyle ilgili olduğunu sezmişti artık. Çünkü en sonunda güzel oyunun kurallarına göre herkesin yüzünde vardı bu harfler. O kadar emindi ki bundan, bir avuntu olarak bile görebilirdi bunu, ama koridordaki dolabın raflarına bakarken, içinde öyle derin bir acı yükseldi, Rüya'yı ve Celâl'i öyle bir özledi ki, ayakta durmakta güçlük çekti. Sanki gövdesi ve ruhu kendisini işlemediği günahlarıyla bırakıp gidiyordu; sanki bütün belleğinde yalnızca yenilgi ve yıkımın sırrı vardı, sanki herkesin unutmak isteyip mutlulukla unuttuğu bir tarihin ve esrarın bütün keder ve anısı kendi belleğine ve omuzlarına kalmıştı.

Daha sonraları, aynaya baktıktan sonra üç beş dakika içinde -çünkü çok çabuk olmuştu her şey- neler yaptığını her hatırlamak isteyişinde, koridordaki dolapla apartman aralığına bakan pencereler arasında geçirdiği o dakikayı hatırlayacaktı: 'Dehşet'in içine girdikten sonra, nefes almakta güçlük çekerken, karanlıkta bıraktığı aynadan uzaklaşmak isterken, alnından soğuk ter damlacıkları birikirken. Bir an yeniden aynanın karşısına geçip bir yaranın üzerini kaplayan kabuğu kazır gibi yüzünün üzerindeki o ince maskeyi çekip çıkarabileceğini hayâl etti, altından çıkacak yüzün üzerindeki harfleri, tıpkı o alelade sokaklarda, sıradan duvar ilanlarında, plastik torbalarda görüp de okumadığı harfler ve işaretler gibi okumayacağını sanıyordu. Acıyı unutmak için, dolaptan çekip çıkardığı bir yazıyı okumayı denedi, ama artık biliyordu her şeyi, Celâl'in yazdığı her şeyi kendi yazmış gibi biliyordu. Sonraları sık sık yapacağı gibi, kör olduğunu ya da gözbebeklerinin yerini mermerden

deliklerin, ağzının yerini bir fırın ağzının, burnunun yerini paslanmış cıvata deliklerinin aldığını hayâl etti. Yüzünü her düşünüşünde gözlerinin önünde beliren harfleri Celâl'in gördüğünü, bir gün kendisinin de göreceğini bildiğini bütün bu oyuna birlikte girdiklerini anlıyordu, ama bunları o ilk dakikada açık seçik düşünüp düşünmediğinden sonraları o kadar emin de olamayacaktı. Ağlamak isteyip ağlayamıyormuş, nefes almakta güçlük çekiyormuş gibiydi; boğazından denetleyemediği bir acı inleyişi çıktı; eli kendiliğinden pencerenin kulpuna uzandı; oraya bakmak istiyordu, apartman aralığına, 'karanlık' denen o yere, bir zamanlar kuyunun olduğu yere. Kim olduğunu bilemediği birisini taklit ettiğini hissetti, bir çocuk gibi.

Pencereyi açmış, gövdesini karanlığa uzatmış, dirsekleriyle pervaza yaslanırken yüzünü apartman aralığının o dipsiz kuyusuna uzatmıştı: Pis bir koku geliyordu oradan, yarım yüzyılı geçkin bir zamandan beri biriken güvercin pisliklerinin, atılmış öteberinin, apartman kirinin, şehir dumanlarının, çamurun, ziftin, umutsuzluğun kokusu. Unutmak istedikleri şeyleri buraya atarlardı. Boşluğun geri dönülmez karanlığına, apartmanda bir zamanlar yaşayanların hafızalarında artık tortusu bile kalmamış o anıların içine, Celâl'in yıllarca sabırla ördüğü ve eski şiirin kuyu ve esrar ve korku motifleriyle bezediği bu karanlığın içine atlamak geliyordu içinden, ama bir sarhoş gibi hatırlamaya çalışarak yalnızca karanlığa baktı. Rüya'yla bu apartmanda geçirdikleri çocukluk yıllarının anıları bu kokuyla yakından ilgiliydi, bir zamanlar kendisi olan o saf çocuk da, iyi niyetli delikanlı, karısıyla mutlu olan koca, esrarın kenarında yaşayan sade vatandaş da bu kokudan yapılmıştı. Celâl ve Rüya ile birlikte olma isteği, içinde öyle bir yükseldi ki, bağırmak geçti içinden; sanki gövdesinin yarısı bir rüyada olacağı gibi gösterile gösterile kendisinden koparılıp uzak ve karanlık bir yere götürülüyordu da, ancak sesini soluğunu yükseltip bağırırsa bu tuzaktan çıkabilirdi. Ama yalnızca soğuk kış gecesinin ve karın nemli soğuğunu yüzünde hissederek dipsiz karanlığa baktı. Yüzünü karanlığın kör kuyusuna doğru tuttukça içinde günlerdir tek başına gezdirdiği acının paylaşıldığını, korkutucu olanın anlaşıldığını, daha sonraları yenilginin, sefaletin ve yıkımın sırrı diyeceği şeyin çok önceden, tıpkı

Celâl'in bütün ayrıntılarıyla hazırlayıp bu tuzağa çektiği kendi hayatı gibi açığa çıktığını hissediyordu. Orada, karanlığa bakan pencereden yarı beline kadar sarkıp, aşağıya bir zamanlar dipsiz kuyunun olduğu yere uzun uzun baktı. Yüzünde, boynunda, alnında sert soğuğu iyice hissettikten çok sonra içeri çekildi, pencereyi kapattı.

Ondan sonrası açık, anlaşılır ve aydınlıktı. Ondan sonra, gün ışıyana kadar yaptıklarını çok daha sonra hatırladığında, yaptığı her şeyi mantıklı, gerekli ve yerinde bulacak ve onları yaparken duyduğu açıklık ve kesinlikle de hatırlayacaktı. Oturma odasına geçip koltuklardan birine kendini bırakıp dinlendi. Celâl'in masasının üzerine çekidüzen verdi, kâğıtları, gazete kesiklerini, fotoğrafları bir bir kutularına, kutuları da dolaptaki yerlerine geri koydu. Yalnız iki gündür bu evde kendi dağıttıklarını değil, daha önceden Celâl'in de pasaklılıkla oraya buraya attığı öteberiyi topladı, dolu küllükleri boşalttı, bardakları fincanları yıkadı, pencereleri hafifçe açıp evi havalandırdı. Yüzünü yıkadı, kendine bir koyu kahve daha hazırladı ve boşaltıp temizlediği çalışma masasının üzerine Celâl'in eski ve ağır Remington daktilosunu yerleştirip oturdu. Celâl'in yıllardır kullandığı dosya kâğıtları çekmecedeydi, çıkarıp makineye bir tane taktı ve hemen yazmaya başladı.

İki saate yakın bir süre masadan hiç kalkmadan yazdı. Her şeyin yerli yerine oturduğunu hissederek, temiz ve boş kâğıdın verdiği bir heyecanla yazıyordu. Daktilonun eski ve tanıdık bir müziği hatırlatarak hareket eden tuşlarını vurdukça, yazdıklarını çok daha önceden bildiğini ve düşündüğünü anlıyordu. Arada bir yavaşlaması, gerekli bir kelimeyi yerleştirebilmek için bir an düşünmesi gerekiyordu belki, ama Celâl'in dediği gibi, "zorlanmadan" ve cümlelerin ve düşüncelerin akışına kendini bırakarak yazıyordu.

İlk yazıya, "Aynaya baktım ve yüzümü okudum," sözleriyle başladı. İkinciye "Rüyamda en sonunda yıllardır olmak istediğim kişi olduğumu gördüm," diyerek üçüncüye eski Beyoğlu hikâyelerinden söz açarak. Bu yazıları ilkinden de kolayca ve daha da derin bir acı ve umutla yazdı. Yazıların Celâl'in köşesine tam istediği ve beklediği gibi yerleşeceğinden emindi. Ortaokul ve lise yıllarında okul

defterlerinin son sayfalarında binlerce kere taklit ettiği Celâl'in imzasıyla üç yazıyı imzaladı.

Gün ışıdıktan sonra, kenarlarına vurulan tenekelerin gürültüsüyle çöp kamyonu geçerken Galip F.M.Üçüncü'nün kitabındaki Celâl'in resmini inceledi. Öteki sayfalardaki silik ve soluk fotoğraflardan birinin altında kim olduğu yazılmamıştı, kitabın yazarının o olduğunu düşündü. F.M.Üçüncü'nün, eserinin başına koyduğu hayat hikâyesini dikkatle okudu; 1962'deki başarısız askeri darbe girişimine bulaştığında kaç yaşında olabileceğini hesapladı. Görevle Anadolu'ya ilk gittiği zaman, demek ki teğmen rütbesindeyken, Hamit Kaplan'ın gençlik güreşlerini izleyebildiğine göre, Celâl'in yaşlarında olmalıydı. Galip, Harb Okulu yıllıklarından 1944, 45 ve 46 yılları mezunlarını tekrar taradı. 'Keşf-ül Esrar'daki kimliği belirsiz yüzün gençliği olabilecek birkaç yüzle karşılaştı, ama kitaptaki fotoğrafta en belirgin özellik, kabak kafa, gençlerin fotoğraflarında subay kasketiyle örtülmüştü.

Saat sekiz buçukta Galip, üzerinde paltosu, ceketinin iç cebinde katlanmış üç yazı, işe giden aceleci bir aile babası gibi hızla Şehrikalp Apartmanının kapısından çıkıp karşı kaldırıma geçti. Kimse görmemişti ya da gören arkasından seslenmemişti. Hava açık, gök kış mavişiydi; kaldırımlar kar, buz ve çamurla kaplıydı. Çocukluğunda her sabah dedeyi tıraş etmeye gelen ve daha sonraki yıllarda da Celâl'le birlikte gittikleri Venüs berberinin pasajına girip en uçtaki dükkâna, anahtarcıya, Celâl'in dairesinin anahtarını bıraktı. Köşedeki gazeteciden Milliyet aldı. Bazı sabahlar Celâl'in kahvaltı ettiği Sütiş Muhallebicisine girip kendine sahanda yumurta, kaymak, bal ve çay ısmarladı. Kahvaltısını ederken, Celâl'in köşe yazısını okurken, Rüya'nın okuduğu dedektif romanlarının kahramanlarının da, birçok ipucu içine anlamlı bir hikâye yerleştirebildikleri zaman, kendilerini şimdi kendisinin hissettiği gibi hissetmeleri gerektiğini düşündü. Şimdi esrarı çözecek anlamlı bir anahtar bulduktan sonra, bu anahtarla yeni kapılar açacak dedektif gibi hissediyordu kendini.

Celâl'in gazetedeki yazısı cumartesi günü Galip'in yedekler dosyasında gördüğü son yazıydı ve bütün o yazılar gibi eskiden de yayımlanmıştı, ama Galip harflerin ikinci anlamını çözmeye girişmedi

bile. Kahvaltısını ettikten sonra, dolmuş kuyruğunda beklerken bir zamanlar olduğu kişi ve o kişinin yakın zamana kadar yaşadığı hayat geldi aklına: Sabahları dolmuşta gazete okurdu, akşam eve döneceği saati düşünürdü, evde, yatakta uyuyan karısını hayal ederdi. Gözlerinin kenarlarında yaşlar birikti.

Dolmuş Dolmabahçe Sarayının önünden geçerken, "Dünyanın tepeden tırnağa değiştiğine inanıvermesi için insanın," diye düşündü Galip, "kendisinin bir başka biri olduğunu anlayıvermesi demek ki, yetiyormuş." Dolmuşun pencerelerinden seyrettiği eskiden bildiği İstanbul değil, esrarını yeni anladığı ve sonraları üzerine yazacağı başka bir İstanbul'du.

Gazetede, yazı işleri müdürü, 'servis şefleri' ile toplantıdaydı. Galip, kapısını tıklatıp biraz bekledikten sonra Celâl'in odasına girdi. İçeride, masanın üzerinde, eşyalarla Galip'in son gelişinden beri hiçbir değişiklik olmamıştı. Celâl'in masasına oturup acele acele çekmecelerini karıştırdı. Eski açılış kokteyli davetiyeleri, sol ve sağ çeşitli siyasal fraksiyonlardan yollanmış bildiriler, geçen gelişinde gördüğü gazete kesikleri, düğmeler, kravat, kol saati, boş mürekkep şişeleri, ilâçlar ve geçen gelişinde dikkat etmediği kara gözlükler... Kara gözlükleri gözüne takıp Celâl'in odasından çıktı. Yazı işlerinin geniş odasına girdiğinde polemikçi ihtiyar yazar Necati'yi masasında çalışırken gördü. Hemen yanıbaşında, geçen gelişinde magazin yazarının oturduğu sandalye boştu. Galip oraya geçip oturdu. Bir süre sonra, "Hatırladınız mı beni?" diye sordu ihtiyar adama.

"Hatırladım! Siz de benim hafıza bahçemde bir çiçeksiniz," dedi Neşati başını okuduğundan kaldırmadan. "Hafıza bir bahçedir, kimin sözüdür bu?"

"Celâl Salik'in."

"Hayır Bottfolio'nun," dedi ihtiyar köşe yazarı başını kaldırırken, "İbn Zerhani'nin o klasik çevirisinden. Celâl Salik ondan her zamanki gibi yürütmüştür. Sizin onun kara gözlüklerini yürüttüğünüz gibi."

"Gözlükler benim," dedi Galip.

"Demek ki insanlar gibi gözlükler de çift yaratılıyor. Verin bakayım şunu bana."

Galip gözlükleri çıkarıp verdi. İhtiyar bir an inceledikten sonra kara gözlükleri dikkatle gözüne takınca Celâl'in yazılarında sözünü ettiği 1950'lerin efsane haydutlarından birine, Cadillac'ı ile kaybolan gazino, kerhane ve pavyon patronuna benzedi. Esrarengiz bir gülüşle Galip'e döndü.

"Tevekkeli, arada bir dünyaya bir başkasının gözlerinden bakabilmeyi bilmek gerek, demişler. Asıl o zaman dünyanın ve insanların esrarını kavramaya başlarmış insan. Anladınız mı, kimin sözü bu?"

"F.M.Üçüncü'nün," dedi Galip.

"Hiç ilgisi yok. O yalnızca budalanın tekidir," dedi ihtiyar. "Bir zavallı, gariban takımından... Kimden işittin sen onun adını?"

"Celâl bana bu adın uzun yıllar kullandığı takma adlardan biri olduğunu söylemişti."

"Demek insan iyice bunayınca, yalnızca kendi geçmişini ve yazılarını inkâr etmekle kalmıyor, başkalarını da kendisiymiş gibi hatırlıyor. Ama sanmam ki bizim açıkgöz Celâl Efendimiz bu kadar bunasın. Bir hesabı vardır, bile bile yalan söylemiştir. F.M.Üçüncü, kanıyla canıyla gerçekten yaşamış biridir. Yirmi beş yıl önce gazetemize bir sağnak halinde okuyucu mektubu yollayan bir subaydı. Mektupların bir-ikisi ayıp olmasın diye okuyucu sütununda yayımlanınca, sanki kadrolu yazar gibi her gün fiyakayla gazeteye gelip gitmeye başladı.

Derken, ayağı birden kesildi, yirmi yıl ortalıkta gözükmedi. Bir hafta önce gene pırıl pırıl kabak kafasıyla sökün etti, gazeteye kadar beni görmeye gelmiş, yazılarıma hayranmış. Acıklıydı, alâmetlerin belirdiğini anlatıyordu."

"Hangi alâmetler?"

"Haydi, bilirsin bilirsin. Celâl yoksa anlatmıyor mu hiç? Hani vakit tamam, alâmetler belirdi, haydi sokağa numaraları: Kıyamet, ihtilâl, Doğu'nun kurtuluşu filan?"

"Önceki gün Celâl'le bu konuda sizin kulağınızı çınlattık." "Gizlendiği yer neresiymiş?" "Unuttum."

"İçerde yazı işlerinde toplandılar," dedi ihtiyar köşe yazarı. "Yeni yazı vermiyor diye artık kapı önüne koyacaklar senin Celâl amcanı. Söyle ona, onun köşesinde, ikinci sayfada yazmayı bana önerecekler, ama reddedeceğim."

"Önceki gün, 196O'lı yılların başında birlikte bulaştığınız o askeri darbeyi anlatırken, Celâl de sizden hep sevgiyle sözetti."

"Yalan. Darbeye ihanet ettiği için benden de, hepimizden de nefret eder o," dedi ihtiyar köşe yazarı. Hiç yadırgamadığı kara gözlükleriyle artık eski Beyoğlu gangsterlerinden çok bir 'üstad'a benzemişti. "Darbeyi sattı. Tabii sana bunları böyle anlatmamış, her şeyi kendisinin düzenlediğini söylemiştir, ama her zamanki gibi senin Celâl amcan, olaylara yalnızca başarıya herkes inanmaya başlayınca katıldı. Ondan önce, Anadolunun dört bir yanına dağılan o okuyucu ağları kurulurken, piramitler, minareler, mason sembolleri, tepegözler, esrarengiz pergeller, kertenkele resimleri, Selçuklu kubbeleri, işaretli Beyaz Rus banknotları, kurt kafaları elden ele dolaşırken, Celâl yalnızca artist resmi biriktiren çocuklar gibi okuyucularının resimlerini biriktiriyordu. Bir gün mankenler evi hikâyesini icat etti, başka bir gün karanlık gecelerde kendisini dar sokaklarda izleyen bir 'göz'den sözetmeye başladı. Anladık ki o da aramıza katılmak istiyor, razı olduk. Sütunlarını davaya açar diyorduk, askerlerin bazılarını da belki o sürükler diyorduk. Ama ne sürüklemek! O sıralarda etrafta bir sürü meczup, anaforcu, senin F.M.Üçüncü cinsinden adam vardı; ilk iş, hemen onları kafakola aldı. Sonra şifrelerinden, formüllerinden, harf oyunlarından yararlandığı karanlık bir başka takımla ilişki kurdu. Her birini yeni bir zafer olarak gördüğü bu ilişkilerinden sonra, bizlere gelir, ihtilâl gününden sonra oturacağı koltuk konusunda pazarlık ederdi. Pazarlık gücünü artırmak için, o sıralar bazı tarikat kalıntılarıyla, Mehdi'yi bekleyenlerle ya da Fransa'da, Portekiz'de pinekleyen Osmanlı şehzadelerinden haber aldıklarını söyleyenlerle görüştüğünü ileri sürdü; hayâli kişilerden sonraları bize göstereceği mektuplar aldığını, evinde kendisini ziyarete gelen paşa ya da şeyh torunlarının

kendisine sırlarla dolu elyazmaları ve vasiyetler bıraktıklarını, geceyarıları tuhaf kişilerin gazeteye kendisini görmeye geldiklerini iddia etti. Hepsini kendi uydurmuştu bu kişilerin. Aynı günlerde, daha doğru dürüst bir Fransızcası olmayan bu adam, ihtilâlden sonra dışişleri bakanı olacağı söylentisini de yaydığı için, bu balonlardan birini söndüreyim dedim. O sıralarda yazılarında efsanevi bir karanlık adamın vasiyeti dediği birtakım hikâyelerden sözediyor, tarihimizle ilgili bilinmeyen bir gerçeği açığa vuracak bir kumpasın peygamberler, Mehdiler ve kıyamet lakırdılarıyla dolu zırvalarını kaleme alıyordu. Oturdum İbn Zerhani'yi ve Bottfolio'yu da işin içine katarak köşemde gerçekleri gösteren bir yazı yazdım. Korkakmış! Hemen bizden koptu ve öteki gruplara katıldı. Genç subaylarla daha sıkı ilişkisi olan yeni dostlarına, benim hayâli dediğim kişilerin yaşadıklarını kanıtlamak için, geceleri kıyafet değiştirip, kahramanlarının kılığına girdiğini anlatırlar. Beyoğlu'nda bir gece bir sinemanın kapısında Mehdi ya da Fatih Sultan Mehmet olarak gözükmüş, filmin başlamasını bekleyen şaşkın kalabalığa, bütün milletin kılık değiştirerek başka hayatların içine girmesi gerektiğini vaaz ediyormuş: Amerikan filmleri de yerli filmler kadar umutsuzmuş; onları artık taklit etme şansımız bile yokmuş. Sinemadaki kalabalığı Yeşilçam Sokağındaki yapımcılar aleyhine kışkırtmak, peşinden sürüklemek istemiş. Yazılarında sık sık sözünü ettiği kenar mahallelerdeki dökümü ahşap evlerde, İstanbul'un çamurlu sokaklarında oturan 'sefil kıytık burjuvalar' değil, bütün Türk milleti, şimdi olduğu gibi o sırada bir 'Kurtarıcı' bekliyordu. Askeri darbe olursa ekmeğin ucuzlayacağına, günahkârlar işkenceden geçirilirse cennetin kapılarının açılacağına her zamanki içtenlik ve umutla inanıyorlardı. Ama onun herkesi kendine bağlama merakı yüzünden, açgözlülüğünden, darbeci takımlar birbirine düştü, askeri darbe yattı, yola çıkan tanklar gece radyoevine değil, gerisin geri kışlalarına gittiler. Sonuç: Gördüğün gibi hâlâ sürünüyoruz, Avrupalılardan utandığımız için de, arada bir oy veriyoruz ki, yabancı gazeteciler gelince artık onlara benzediğimizi gönül rahatlığıyla söyleyebilelim. Bu demek değildir ki umutsuzuz ve hiçbir kurtuluş yolu yok. Var bir kurtuluş yolu. İngiliz televizyoncular Celâl Efendiyle, değil benimle konuşmak isteselerdi, onlara Doğu'nun, daha onbinlerce yıl

mutlulukla nasıl Doğu kalabileceğinin sırrını anlatırdım. Galip Bey oğlum, amcanın oğlu Celâl Bey sakat ve acıklı bir insandır: Bizim kendimiz olabilmemiz için onun yaptığı gibi gardroplarımızda peruklar, takma sakallar ve tarihi giysiler, tuhaf kıyafetler saklamamıza gerek yoktur hiç. I. Mahmut her akşam tebdil-i kıyafet ederdi, ama ne giyerdi bilir misin? Padişah sarığının yerine bir fes, bir de baston; o kadar! Öyle Celâl gibi her gece saatlerce makyaj yapmaya, farfaralı tuhaf elbiseler ya da yırtık pırtık dilenci esvapları edinmeye gerek yok hiç. Bizim dünyamız bir bütün dünyadır, parçalanmış bir dünya değil. Bu âlemin içinde başka bir âlem daha vardır, ama Batılıların dünyasında olduğu gibi görüntülerin, dekorların arkasındaki gizli saklı bir dünya değildir ki bu, örtüleri kaldırınca arkasındaki gerçeği zaferle görelim. Bizim alçakgönüllü âlemimiz her yerdedir,, bir merkezi yoktur, haritalarda bulunmaz. Ama esrarımız da budur işte bizim; çünkü bunu kavramak çok, ama çok zordur. Çile gerektirir. Kendisinin esrarını aradığı bütün âlem ve bütün âlemin de esrarı arayan kendisi olduğunu bilen kaç babayiğidimiz var ki, soruyorum? Bu kemâle erdiği zaman ancak insan bir başkasının yerine geçmeyi, tebdil-i kıyafeti hakeder. Celâl amcanla paylaştığım tek bir duygu vardır: Ben de onun gibi, ne kendileri ne bir başka biri olabilen bizim o zavallı film yıldızlarımıza acırım. Üstelik bu yıldızlarda kendilerini gören milletimize daha da çok acırım. Kurtulabilirdi bu millet, hatta bütün Doğu, ama senin Celâl amcan, amcanın oğlu, onu kendi hırsları için sattı. Şimdi kendi eserinden korkarak, dolaplarda gizlediği tuhaf kıyafetleriyle birlikte bütün bir milletten kaçıyor. Niye saklanıyormuş?.."

"Biliyorsunuz," dedi Galip, "her gün sokaklarda on onbeş siyasi cinayet işleniyor."

"Siyasi değil, ruhani cinayet onlar. Üstelik sahte tarikatçılar, sahte marksistler ve sahte faşistler birbirine girdiyse Celâl'e ne bunlardan. Kimse ilgilenmiyor bile artık onunla. Saklanarak ölümü kendi çağırıyor ki, biz de onun vurulacak kadar önemli biri olduğuna inanalım. Demokrat Parti döneminde şimdi rahmetli olan iyi, uslu ve korkak bir yazarımız vardı; ilgi çekebilmek için takma adla her gün basın savcısına kendini ihbar eden mektup yazardı ki hakkında bir

dava açılsın da dikkatleri çeksin. Bu yetmiyormuş gibi ihbar mektuplarını da bizlerin yazdığını iddia ederdi. Anlıyor musun? Celâl Efendi de ülkesiyle tek bağı olan geçmişini de hafızasıyla birlikte kaybetti artık. Yeni yazı yazamaması bir rastlantı değildir."

"Beni buraya o yolladı," dedi Galip. Ceketinin cebinden yazıları çıkardı. "Yeni köşe yazılarını gazeteye bırakmamı istedi benden."

"Ver bakayım."

İhtiyar köşe yazarı gözünden kara gözlüklerini çıkarmadan üç yazıyı okurken Galip masanın üzerinde açık duran cildin Chateaubriant'ın 'Mezar Ötesinden Anılar'ının eski yazı bir çevirisi olduğunu gördü. Yazı işlerinin açılan kapısından çıkan uzun boylu birini, ihtiyar yazar işaret edip çağırdı.

"Celâl Efendinin yeni yazıları," dedi ona. "Gene aynı hüner merakı, gene aynı... "

"Aşağıya yollayalım, hemen dizdirsinler," dedi uzun boylu adam. "Biz de eski yazılarından birini koyalım diyorduk."

"Yeni yazılarını bir süre ben getireceğim," dedi Galip.

"Niye ortalıkta yok?" dedi uzun boylu adam. "Bugünlerde arayanı çok çünkü."

"Geceleri ikisi birlikte tebdil-i kıyafet ediyormuş," dedi ihtiyar yazar, Galip'i burnuyla göstererek. Uzun boylu adam gülümseyerek uzaklaşınca Galip'e döndü. "Hayaletli arka sokaklara gidiyorsunuz değil mi, kirli işlere, tuhaf gizlerin, hortlakların, yüz yirmi yıllık ölülerin peşinden yıkık minareli camilere, viranelere, boş evlere, terkedilmiş tekkelere, kalpazanlarla eroincilerin arasına, tuhaf kıyafetlerle, maskelerle, bu gözlüklerle? Görmeyeli sen de çok değişmişsin çünkü Galip Bey oğlum. Yüzün solmuş, gözlerin çukura kaçmış, başka biri olmuşsun. İstanbul geceleri bitmez... Günahlarının vicdan azabından uyku uyuyamayan bir hayalet... Efendim?"

"Gözlüğü alayım, gideyim efendim ben."

ONUNCU BÖLÜM KAHRAMANI BENMİŞİM

"Üslûpda şahsiyyet: Yazı yazmak, mutlaka yazılmış yazıları taklîd etmekle başlar.

Bu tabii bir hâldir. Çocuklar da başkalarını taklîd ile söze başlamazlar mı?"

Tahir-ül Mevlevi

Aynaya baktım ve yüzümü okudum. Ayna sessiz bir denizdi, yüzüm de denizin yeşil mürekkebiyle yazılı soluk bir kâğıt. "Canım, yüzün kâğıt gibi beyaz!" derdi annen, senin güzel annen, yani benim yengem, ben eskiden o kadar boş baktığımda.

Boş bakardım, çünkü yüzümde yazılı olandan bilmeden korkardım; boş bakardım, çünkü seni bıraktığım yerde bulamamaktan korkardım. Seni bıraktığım yerde, eski masalar, yorgun sandalyeler, soluk lambalar, gazeteler, perdeler, sigaralar arasında. Kışları akşam karanlık gibi erken gelirdi. Hava karardı mı, kapılar kapandı mı, lambalar yandı mı ben senin bizim kapının arkasında oturduğun köşeyi düşünürdüm: Küçükken ayrı katlarda, büyükken aynı kapının arkasında.

Okuyucu, ey okuyucu, aynı damın ve bacanın altındaki akraba kızdan bahsettiğimi anlayan okuyucu: Bunu okurken kendini benim yerime koy da işaretlerime dikkat et; çünkü kendimden bahsettiğimde biliyorum senden sözettiğimi ve senin hikâyeni anlattığımda sen de biliyorsun kendi anılarımı dile getirdiğimi.

Aynaya baktım ve yüzümü okudum. Yüzüm rüyamda şifrelerini çözdüğüm Rosetta taşıydı. Yüzüm kavuğu düşmüş bir mezar taşıydı. Yüzüm okuyucunun kendine baktığı deriden bir aynaydı; gözeneklerinden birlikte nefes alırdık: İkimiz, sen ve ben; sigaralarımızın dumanı, senin yutar gibi okuduğun romanlarla dolu oturma odasını doldururken; ışığı söndürülmüş mutfakta buzdolabının motoru hüzünle çalışırken; masanın üzerindeki

lambanın bir kitap kapağı rengindeki kartonundan tenin renginde bir ışık benim suçlu parmaklarıma ve senin uzun bacaklarına düşerken.

Okuduğun kitaptaki becerikli ve kederli kahraman bendim; mermer taşlar, iri sütunlar ve karanlık kayalar arasından rehberimle birlikte yeraltındaki kıpır kıpır hayatın mahkumlarına koşan ve yıldızlarla kaplı yedi kat göğün merdivenlerinden çıkan yolcu bendim; uçurumu aşan köprünün öteki ucundaki sevgilisine, "Ben senim!" diye seslenen ve yazarı onu kayırdığı için sigara küllüğündeki zehir izlerini çözen kül yutmaz dedektif bendim... Sen sabırsız, sessizce sayfayı çevirirdin. Aşk için cinayetler işledim, atımla Fırat Nehrini geçtim, piramitlere gömüldüm, kardinalleri öldürdüm: "Canım, ne anlatıyor o kitap öyle?" Sen evli barklı ev kadını, ben akşam o eve dönmüş kocaydım: "Hiç." En son otobüs, en boş otobüs bütün boşluğuyla evin önünden geçerken koltuklarımız karşılıklı titrerdi. Sen elinde kapağı kartondan kitap, ben elimde okuyamadığım gazete, sorardım: "Kahramanı ben olsam beni sever miydin?" "Saçmalama!" Gecenin acımasız sessizliği diye yazardı okuduğun kitaplar, sessizliğin acımasızlığı nedir bilirdim.

Annesi haklıymış diye düşündüm; çünkü yüzüm hep beyaz kaldı: Üzerinde beş harf. İri alfabe atının üzerinde at yazardı, daim üzerinde De. İki D bir dede. İki B bir baba. Fransızca papa. Anne, amca, yenge akraba. Ne çevresinde bir yılan varmış, ne de Kaf adında bir dağ. Virgüllerle koşardım, noktalarla duraklar, ünlemlerde şaşardım! Ne kadar şaşırtıcıydı kitaplarda, haritalarda dünya! Tommiks adlı ranger Nevada'da yaşardı. 'Teksas'ın kahramanı Çelik Bilek işte burada, Boston'da, Karaoğlan kılıcıyla Orta Asya'da. Binbir surat, Konyakçı, Rodi, Yarasa. Alaaddin, ah Alaaddin, Teksas'ın yüz yirmi beşincisi çıktı mı?

Durun, derdi elimizden dergileri kapıp okuyan Babaanne, durun! O pis derginin sayısı çıkmamışsa, ben size bir hikâye anlatayım. Ağzında sigara anlatırdı. Biz ikimiz, senle ben, Kaf Dağı'na çıkar, ağaçtan elmayı koparır, fasulye sırığından aşağıya iner, bacalardan girer, iz sürerdik. Bizden sonra en iyi izi Sherlock Holmes sürerdi, sonra Pekos Bill'in arkadaşı Beyaz Tüy, sonra da İnce Memet'in düşmanı Topal Ali. Okuyucu, ey okuyucu, sen de

izliyor musun harflerimi? Çünkü bilmiyormuşum, hiç haberim yokmuş, ama yüzüm bir haritaymış. Sonra, diye sorardın sen, Babaannenin karşısındaki sandalyeden, sonra Babaanne, yere değmeyen bacaklarını sallarken, sonra?

Sonra, çok sonra, yıllar sonra, ben senin akşam işten dönen yorgun kocan olduğumda, çantamdan Alaaddin'den yeni aldığım dergiyi çıkardığımda, sen o dergiyi kapıp aynı sandalyeye oturduğunda, bacaklarını -Allahım!- gene aynı kararlılıkla sallardın: Ben aynı boş bakışla bakar, kendi kendime korkuyla sorardım: Ne var aklında? Aklın bana yasak o gizli bahçesindeki gizli esrar ne? Senin omuzunun üzerinden, uzun saçlarının döküldüğü yerden, renkli resimli dergiden, bacaklarını sallatan sırrı, aklının bahçesindeki o esrarı çözmeye çalışırdım: New York'ta gökdelenler, Paris'te atılan fişekler, yakışıklı devrimciler, kararlı milyonerler. (Sayfayı çevir.) Yüzme havuzlu uçaklar, pembe kravatlı süper-starlar, evrensel dehalar ve en yeni bildiriler. (Sayfayı çevir.) Hollywood'da genç yıldızlar, başkaldıran şarkıcılar, uluslararası prensler ve prensesler. (Sayfayı çevir.) Yerli bir haber: İki şairle üç eleştirmen, okumanın faydaları üzerine söyleştiler.

Ben esrarı hâlâ çözememiş olurdum, ama sen, daha bir çok sayfadan ve saatten ve gece geç vakit aç köpek sürüleri kapının önünden geçtikten sonra, bilmeceyi bitirmiş olurdun. Sümerlerde sağlık tanrıçası: Bo; İtalya'da bir ova: Po; bir cetvel türü: Te; bir nota: Re; aşağıdan yukarıya akan ırmak: Alfabe; harflerin ovasında olmayan dağ: Kaf; sihirli kelime: Dinle; aklın tiyatrosu: Rüya; yanda resmi görülen yakışıklı kahraman: Sen hep bilirsin, ben hiç çıkaramam. Gecenin sessizliğinde, başını dergiden kaldırdığında, yüzünün yarısı aydınlıkta, yansı karanlık ayna, sorardın, ama anlayamazdım, bana mı, bilmecenin ortasındaki yakışıklı ve ünlü kahramana mı: "Acaba saçlarımı mı kessem?" Bir an, ben, .gene boş, bomboş bakardım ey okuyucu!

Hiçbir zaman inandıramadım seni kahramansız bir dünyaya neden inandığıma. Hiçbir zaman inandıramadım seni o kahramanları uyduran zavallı yazarların neden kahraman olmadıklarına. Hiçbir zaman inandıramadım seni o dergilerde resimleri çıkanların bizden

başka bir soydan olduğuna. Hiçbir zaman inandıramadım seni sıradan bir hayata razı olman gerektiğine. Hiçbir zaman inandıramadım seni, o sıradan hayatta benim de bir yerim olması gerektiğine.

ON BİRİNCİ BÖLÜM KARDEŞİM BENİM

Isak Dinesen

Gözünde kara gözlüklerle Milliyet binasından çıktıktan sonra Galip yazıhanesine doğru değil, Kapalıçarşı'ya doğru yürüdü. Turistik eşya satan dükkânlar arasından ilerlerken, Nuruosmaniye Camii'nin avlusundan geçerken uykusuzluğunu birdenbire öyle hissetti ki, bütün İstanbul ona bambaşka bir şehir olarak gözüktü.

Kapalıçarşı'da yürürken gördüğü deri çantalar, lületaşından pipolar ve kahve değirmenleri, insanların içinde binlerce yıldır yasaya yasaya kendilerine benzettikleri bir şehrin nesnelerini değil, milyonlarca kişinin geçici olarak sürgün edildiği anlaşılmaz bir ülkenin korkutucu işaretlerini çağrıştırıyordu.

"Tuhaf olan şey," diye düşündü Galip, Kapalıçarşı'nın darmadağınık sokaklarında kaybolurken, "yüzümdeki harfleri okuduktan sonra artık büsbütün kendim olacağıma iyimserlikle inanabilmem."

Terlikçiler Sokağına girdiğinde değişen şeyin şehir değil, kendisi olduğuna inanmak üzereydi, ama yüzündeki harfleri okuduktan sonra şehrin esrarını anladığına öyle karar vermişti ki, bu doğru olamazdı. Bir halıcı dükkânının vitrinine bakarken, içinden gelen bir dürtüyle, sergilenen halıları daha önceden gördüğünü, kendi çamurlu ayakkabıları ve eski terlikleriyle yıllarca onlara bastığını, kapı önünde kahvesini içerek şüpheyle kendisine bakan dikkatli dükkâncıyı iyi tanıdığını, dükkânın küçük üçkâğıtçılıklar ve küçük kazıklanmalarla dolu tarihini ve toz kokan hikâyesini, kendi hayatı gibi bildiğini düşündü. Aynı şeyi, kuyumcu, antikacı ve ayakkabıcı vitrinlerine bakarken de düşündü. Aceleyle iki sokak daha değiştirdikten sonra, bakır ibriklerden kefeli terazilere kadar Kapalıçarşı'da satılan bütün eşyayı bildiğini, müşteri bekleyen bütün tezgâhtarları, sokaklarda yürüyen bütün insanları tanıdığını da

düşündü. Bütün İstanbul tanıdıktı; şehrin Galip'ten gizli hiçbir esrarı yoktu.

Bu duygunun verdiği huzurla sokaklarda rüyada gezinir gibi yürüdü. Vitrinlerde gördüğü ıvırzıvır, sokaklarda karşılaştığı yüzler ömründe ilk defa Galip'e hem rüyalarındaki gibi şaşırtıcı, hem de hep birlikte gürültüyle yenen bir aile yemeğindeki gibi tanıdık ve huzur verici geldi. Işıl ışıl kuyumcu vitrinlerinin önünden geçerken, bu huzurun, yüzünün üzerinde dehşetle okuduğu harflerin işaret ettiği sırla ilgili olduğu aklına geliyordu, ama harfleri okuduktan sonra, geçmişinde bıraktığı o acıklı ve talihsiz kişiyi düşünmek istemiyordu hiç.

Dünyayı esrarlı yapan bir şey varsa, o da, insanın kendi içinde barındırdığı, ikiz kardeşi gibi birlikte yaşadığı bir ikinci kişinin varlığıydı. İşsiz tezgâhtarların kapı önünde pineklediği Kavaflar Sokağını geçtikten sonra küçük bir dükkânın girişinde sergilenen parlak renkli İstanbul kartpostallarında Galip şehir manzaralarını görünce içindeki o kişiyi çoktan arkada bıraktığına karar verdi: Kartpostallar o kadar tanıdık, o kadar bayat ve basmakalıp İstanbul görüntüleriyle doluydu ki, Galata Köprüsüne yanaşan Şehir Hatları vapurlarının, Topkapı Sarayının bacalarının, Kız Kulesinin, Boğaz Köprüsünün tanıdık ve bayağı görüntülerine bakarken şehrin kendinden gizli hiçbir esrarı olamazmış gibi geldi Galip'e. Ama, cam yeşili vitrinleri birbirini yansıtan Bedesten'in dar sokaklarına girer girmez bu duygu kayboldu. "Birisi beni takip ediyor," diye düşündü korkuyla.

Çevrede dikkatini çekebilecek şüpheli birisi yoktu, ama ağır ağır yaklaşan durdurulmaz bir felâket gibi duygu Galip'i hemen sardı. Hızla yürüdü. Kalpakçılar Caddesine varınca sağa saptı, cadde boyunca yürüyüp çarşıdan çıktı. Sahaflar Çarşısından hizanı hiç kesmeden geçecekti, ama Elif Kitabevinin önündeyken dükkânın yıllardır olağan karşıladığı adı Galip'e, birden bir işaret olarak gözüktü. Şaşırtıcı olan şey, Hurufilere göre bütün harflerin ve böylece bütün âlemin içinden çıktığı Arap alfabesinin ve Allah'ın adının ilk harfi 'elifin dükkânın adı olması değil, kitapçı dükkânının üstüne elifin, tıpkı F. M. Üçüncü'nün öngördüğü gibi, Latin harfleriyle

yazılmasıydı. Bunu bir işaret değil, sıradan bir olgu gibi görmek isterken, Galip'in gözü Şeyh Muammer Efendi'nin dükkânına takıldı. Bir zamanlar kenar mahallelerdeki acıklı ve yoksul dullarla acıklı ve milyarder Amerikalıların dadandığı Zamani şeyhinin kitapçı dükkânının kapalı olması, şeyh efendinin soğukta evden çıkmak istemediği ya da öldüğü gibi sıradan bir gerçeğin değil, Galip'e şehrin içinde hâlâ gizlenen bir esrarın işareti olarak gözüktü. "Hâlâ görüyorsam şehrin içinde bu işaretleri," diye düşündü, eski kitapçıların kapı önlerine bıraktıkları yığın yığın çeviri polisiye romanlar ve Kuran şerhleri arasından yürürken, "yüzümdeki harflerin bana öğrettiği şeyi öğrenememişim demektir." Ama bu değildi neden: İzlendiğini aklına her getirişinde, adımları kendiliğinden hızlanıyor, şehir de bildik tanıdık işaretler ve nesnelerle kaynaşan huzurlu bir köşeden, bilinmeyen tehlikeler ve gizlerle kaynaşan korkulu bir âleme dönüşüyordu. Galip, hızlı, daha hızlı yürürse ancak peşindeki gölgeyi arkada bırakabileceğini, huzursuzluk veren esrar duygusunu unutabileceğini anladı.

Beyazıt Meydanından hızla Çadırcılar Caddesine girdi, oradan, adını sevdiği için Semaver Sokağa saptı, ona paralel Nargileci Sokaktan aşağı Haliç’e doğru indi ve Havancı Sokaktan dönüp yeniden yokuş yukarı çıktı. Plastik atölyeleri, aşevleri, bakırcı dükkânları, anahtarcılar gördü. "Demek ki yeni hayatıma başlarken ilk önce bu dükkânlarla karşılaşacakmışım," diye düşündü bir çocuk saflığıyla. Kovalar, leğenler, boncuklar, parlak elbise pulları, polis ve asker kıyafetleri satan dükkânlar gördü. Bir hedef olarak aldığı Beyazıt Kulesine doğru yürüdü bir ara, gerisin geri döndü, kamyonlar, portakal satıcıları, at arabaları, eski buzdolapları, hamal arabaları, çöp yığınları ve üniversitenin duvarlarına yazılmış siyasal sloganlar arasından Süleymaniye Camiine kadar çıktı. Caminin avlusuna girdi, servi ağaçlarının altından yürüyüp ayakkabıları çamur içinde kalınca medrese tarafından sokağa çıktı, birbirlerine yaslanan boyasız ahşap evler arasından yürüdü. Yıkıntı halindeki evlerin birinci kat pencerelerinden dışarı çıkan soba borularının kör namlular gibi ya da paslanmış periskoplar gibi ya da korkunç top ağızları gibi sokağa uzandığı geliyordu aklına, ama hiçbir şeyi başka bir şey ile

ilişkilendirmemek için 'gibi' kelimesini aklına bile getirmek istemiyordu.

Delikanlı Sokaktan çıkmak için saptığı Cüce Çeşmesi Sokağının da adının aklına takıldığını, bir işaret olabileceğini düşünmeye başlayınca, parke kaplı sokakların, işaretlerin tuzaklarıyla kaynaştığına karar vererek asfalta, Şehzadebaşı Caddesine çıktı. Simitçiler, çay içen minibüs şoförleri ve ellerinde lahmacunlar, sinema kapısında afişlere bakan üniversite öğrencileri gördü: Üç film birden. Filmlerin ikisi Bruce Lee'nin oynadığı karate filmiydi, üçüncüsünün yırtık afişlerinde ve soluk resimlerinde Selçuklu uçbeyi Cüneyt Arkın, Bizanslı erkekleri dövüyor, kadınlarla yatıyordu.

Film oyuncularının lobi fotoğraflarındaki turuncu yüzlerine daha fazla bakarsa sanki kör olacakmış gibi korkup uzaklaştı. Şehzade Camiinin yanından geçerken aklına takılan Şehzadenin hikâyesini düşünmemeye çalıştı. Ama hâlâ esrarlı işaretlerle kaynaşıyordu çevresi: Kenarları paslanmış trafik işaretleriyle, çarpık çurpuk duvar yazılarıyla, kirli lokantaların ve otellerin pleksiglas panolarıyla, 'Arabesk' denen şarkıcıların ve deterjan şirketlerinin afişleriyle.

Büyük bir güç harcayıp işaretlere aklını takmamayı basarsa bile, Bozdoğan Kemeri boyunca yürürken, küçüklüğünde gördüğü tarihi filmlerden çıkma kızıl sakallı Bizans papazlarını hayâl ediyor ya da Vefa Bozacısının yanından geçerken, yıllar önce bir bayram akşamı, içtiği likörlerle sarhoş olan Melih Amcanın tuttuğu taksilerle bütün aileyi buraya boza içmeye getirdiğini hatırlıyor ve bu hayâller de hemen geçmişinde kalmış bir esrarın işaretlen oluyordu.

Atatürk Bulvarını koşarak geçerken, hızlı, daha da hızlı yürürse şehrin kendisine sunduğu işaretleri, resimleri ve harfleri görmek istediği gibi, bir esrarın parçası olarak değil, oldukları gibi göreceğine bir kere daha karar verdi. Hızla Tezgâhçılar Sokağına girdi, Keserciler Sokağına geçti ve uzun bir süre sokak adlarına bakmadan yürüdü. Ahşap evler arasına bitişik nizam yapılmış, balkon demirleri paslanmış döküntü apartmanlar, uzun burunlu 1950

model kamyonlar, çocukların oynadığı araba tekerlekleri, eğrilmiş elektrik direkleri, kazılıp bırakılmış kaldırımlar, çöp tenekelerini karıştıran kediler, pencerelerde sigara içen başörtülü ihtiyar kadınlar, seyyar yoğurtçular, lağımcılar, yorgancılar gördü.

Halıcılar Caddesinden Vatan Caddesine doğru inerken birden sola döndü, iki kere kaldırım değiştirdi ve bir bakkalda ayran içerken 'takip edilme' düşüncesini Rüya'nın okuduğu polisiye romanlardan öğrendiğini düşündü, ama aklından şehrin içindeki anlaşılmaz esrarı çıkaramadığı gibi bu düşünceyi de kolayca çıkaramayacağını biliyordu. Çifte Kumrular Sokağına saptı, ilk sapakta yeniden sola döndü, Okumuş Adam Sokağındayken koşar adım yürümeye başladı. Kırmızı trafik ışıkları yanarken, minibüsler arasından koşar adım Fevzi Paşa caddesini geçti. Sonra girdiği sokağın Aslanhane Sokağı olduğunu levhadan anlayınca, bir an dehşete kapıldı: Dört gün önce Galata Köprüsü çevresinde yürürken varlığını hissettiği o gizli el, kendisi için İstanbul'un içine işaretler yerleştiriyorsa hâlâ, varlığını bildiği esrar daha çok uzakta olmalıydı.

Kalabalık çarşıdan, istavritler, vatoslar, kalkanlar satan balıkçı dükkânlarının önünden geçerek bütün sokakların açıldığı Fatih Camii avlusuna girdi. Geniş avluda kimsecikler yoktu: Tek başına karda bir karga gibi yürüyen kara sakallı, kara paltolu bir adamdan başka. Küçük mezarlık da boştu. Fatih Türbesinin kapısı kilitliydi; pencerelerden içeriye bakarken Galip, şehrin uğultusunu dinledi.

Çarşıdan gelen satıcıların gürültüsü, araba kornaları, uzak bir ilkokulun bahçesinden gelen çocuk sesleri, çekiç sesleri, motor sesleri, avludaki ağaçlara doluşmuş serçelerin, kargaların bağırışları, geçen minibüslerin, motosikletlerin gürültüsü, yakınlarda açılan ve kapanan pencerelerin, kapıların, inşaatların, evlerin, sokakların, ağaçların, parkların, denizin, vapurların, mahallelerin, bütün şehrin uğultusu. Galip'in tozlu camlar arasından sandukasını seyrederken yerinde olmak istediği adam, Fatih Mehmet, Galip'in doğumundan beş yüz yıl önce fethettiği bu şehrin esrarını, eline geçen Hurufi risalelerinin yardımıyla sezmiş, her kapının, her bacanın, her sokağın, her köprünün, her kemerin, her çınar ağacının kendisinden başka bir şeyin işareti olduğu bir âlemi ağır ağır çözmeye girişmişti.

"Hurufi risaleleri ve Hurufiler bir kumpas sonucu yakılmasalardı eğer," diye düşündü Galip, Hattat İzzet Sokağından Zeyrek'e doğru yürürken, "ve şehrin esrarına erişebilseydi padişah, fethettiği Bizans sokaklarında yürürken, yıkık duvarlara, yüzyıllık çınar ağaçlarına, tozlu sokaklara, boş arsalara benim gibi bakarken acaba neyi anlardı?" Cibali tütün depolarının eski ve korkutucu binalarına vardığında Galip, yüzündeki harfleri okuduğundan beri bildiği cevabı kendi kendine verdi: "İlk defa gördüğü şehri daha önceden binlerce kere gezmiş gibi bilip tanıdığını." Ama şaşırtıcı olan şey de buydu işte: Hâlâ yeni fethedilmiş bir şehir gibiydi İstanbul. Çamurlu sokakların, kırık dökük kaldırımların, yıkık duvarların, kurşuni ve acıklı ağaçların, köhne arabaların, onlardan daha köhne otobüslerin, birbirlerine benzeyen bütün o hüzünlü yüzlerin, bir deri bir kemik köpeklerin hiçbirini daha önceden gördüğü, bildiği duygusuna kapılamıyordu Galip.

Varlığından emin olamadığı peşindeki o kişiden kurtulamayacağını anladıktan sonra, Haliç kıyısında imalâthaneler, boş sanayi tenekeleri, öğle tatilinde köfte ekmek yiyen, çamurda futbol oynayan tulumlu işçiler ve harap Bizans kemerleri arasından yürürken, şehri bildik tanıdık görüntülerle kaynaşan huzurlu bir yer olarak görme isteği o kadar içinde yükseldi ki, tıpkı çocukluğunda yaptığı gibi, kendini bir başkası olarak, Fatih Sultan Mehmet olarak görmeye çalıştı. Uzun bir süre, kendisine ne çılgınca, ne de gülünç gelen bu çocuksu hayâlle yürüdükten sonra, Celâl'in yıllarca önce fethin yıldönümü yüzünden kaleme aldığı köşe yazısında Konstantin'den günümüze bin altı yüz elli yılda İstanbul'da hüküm süren yüz yirmi dört hükümdar içinde, Fatih'in geceyarıları tebdil-i kıyafet etme gereği duymayan tek padişah olduğunu yazdığını hatırladı.

"Okuyucularımızın bazılarının çok iyi bildiği nedenlerden," diye yazmıştı Celâl, Galip'in parke yollarda titreyen Sirkeci-Eyüp otobüsünde kalabalıkla birlikte sallanırken hatırladığı makalede. Unkapanı'nda bindiği Taksim otobüsünde ise Galip peşindeki kişinin kendisiyle birlikte, bu kadar kısa bir sürede otobüs değiştirebilmesine şaştı: Bakışı daha da yakınında, ensesinde hissediyordu. Taksim'de

bir kere daha otobüs değiştirdikten sonra yanında oturan ihtiyar ile konuşursa, bir başka kişiye dönüşebileceği, belki de böylece peşindeki gölgeden kurtulabileceği aklına geldi.

"Bu kar daha yağacak mı acaba?" dedi Galip pencereden dışarı bakarak.

"Kimbilir?" dedi ihtiyar, belki daha da diyecekti, ama Galip onun sözünü kesti.

"Bu kar neyin işareti?" dedi Galip. "Bu kar neyin habercisi? Ulu Mevlâna'nın anahtar hikâyesini bilir misiniz? Dün gece rüyamda aynısını görmek nasib oldu.

Her yer bembeyazdı, kar beyazı, bu karın beyazı. Birden göğsümün üzerinde soğuk, buz gibi soğuk, keskin bir ağrıyla uyandım. Kalbimin üzerinde bir kar topu var sandım, buz topu sandım, billur bir top sandım, değilmiş: Kalbimin üzerinde şair Mevlâna'nın elmas anahtarı varmış. Elime aldım, yatağımdan kalktım, odamın kapısını onunla açayım dedim, açtı; ama başka bir odadaydım ve içerde yatağında uyuyan, bana benzeyen, ama ben olmayan biri vardı. O odanın kapısını uyuyan adamın kalbinin üzerindeki anahtarla açıp, yerine elimdekini bırakıp başka bir odaya girdim: O oda da öyle; bana benzeyen, ama benden güzel suretler, yürekleri yerinde anahtarlar... Öteki oda da, öteki odaya açılan beriki oda da öyle.

Üstelik baktım, odalarda benden başkaları da var; benim gibi gölgeler, benim gibi uykudagezer hayaletler, ellerinde anahtarlar. Her odada bir yatak, her yatakta benim gibi rüya gören bir adam! Anladım ki cennetteki çarşıdayım. Burada ne alış var ne de satış, ne para var ne de pul; yalnızca suretler ve suratlar var. Hangisini beğenirsen o surete giriyor, o suratı yüzüne maske gibi geçiriyor yeni hayatına başlıyorsun, ama benim aradığım suret, biliyorum, binbir odanın en sonuncusunda, ki elime geçirdiğim en son anahtar kapısını açmıyor. O zaman anlıyorum ki göğsümün üzerinde kar soğukluğuyla gördüğüm o ilk anahtarla açabilirmişim o kapıyı, ama o anahtar artık nerededir, kimin elindedir, terkettiğim yatak ve oda binbir odadan hangisidir bilemiyorum ve böylece kahredici bir

pişmanlıkla, gözyaşlarıyla, öteki umutsuzlarla birlikte kapıdan kapıya, odadan odaya anahtarın birini bırakıp birini alarak, uyuyan suretlerin her birine şaşarak anlıyorum ki ben, sonsuza kadar..." "Bak," dedi ihtiyar, "bak!"

Galip, kara gözlüklerinin arkasından ihtiyarın parmağının işaret ettiği yere bakarak sustu. Radyoevinin hemen önünde bir ölü vardı kaldırımda, çevresinde bağırıp çağıran bir iki kişi ve aceleyle toplanan meraklılar. Trafik sıkışınca kalabalık otobüsün koltuklarında oturanlar ve tutunma demirlerine asılanlar pencerelere doğru uzanarak kanlar içindeki ölüyü korkuyla, dehşetle, sessizce seyrettiler.

Trafik açılınca sessizlik uzun süre bozulmadı. Galip, Konak Sinemasının karşısında otobüsten indi, Nişantaşı'nın köşesindeki Ankara Pazarından lakerda, tarama, dil, muz ve elma aldı ve hızla Şehrikalp Apartmanına doğru yürüdü. Bir başkası olmak istemeyecek kadar bir başkası gibi hissediyordu kendini. Önce kapıcı dairesine indi: Kamer Hanımla kapıcı İsmail küçük torunlarıyla birlikte mavi muşambayla örtülü yemek masasında Galip'e yüzyıllar öncesi gibi gelecek kadar uzak bir aile mutluluğu havası içinde, kıymalı patates yiyorlardı.

"Afiyet olsun," dedi Galip. Bir sessizlikten sonra ekledi: "Celâl'e zarfı bırakmamışsınız."

"Kapısını çaldık çaldık, evde yoktu," dedi kapıcının karısı.

"Yukarıda şimdi," dedi Galip. "Nerede zarf?"

"Celâl yukarıda mı?" dedi İsmail Efendi. "Çıkıyorsan şu elektrik faturasını da bırakıver."

Sofradan kalkmış, televizyonun üzerindeki faturaları miyop gözlerine bir bir yaklaştırıyordu. Galip, cebinden çıkardığı anahtarı bir anda kaloriferin üzerindeki rafın kenarına çakılı boş çiviye astı. Görmemişlerdi. Zarfla faturayı aldıktan sonra çıktı.

"Celâl merak etmesin, kimseye söylemiyorum!" diye seslendi Kamer Hanım, şüpheli bir neşeyle.

Galip, yıllardır ilk defa Şehrikalp Apartmanının eski asansörüne binmenin tadını çıkardı, makine yağı ve ahşap cilâsı kokuyordu hâlâ ve hâlâ harekete geçerken lumbagolu bir ihtiyar gibi inliyordu. Rüya ile bakıp boy ölçüştükleri ayna yerli yerindeydi, ama Galip harflerin dehşetine yeniden kapılmaktan korktuğu için kendi yüzüne bakmadı.

Apartman dairesine girdikten sonra paltosunu ve ceketini çıkarıp aşabilmişti ki, telefon çaldı. Telefonu açmadan önce, her şeye hazır olmak için koşa koşa helaya gitti ve aynaya üç beş saniye istekle, cesaretle, kararlılıkla baktı: Hayır, rastlantı değildi, harfler yerli yerindeydi, her şey, bütün âlem ve esrarı.

"Biliyorum," diye düşündü Galip telefonu açarken, "biliyorum." Telefon edenin askeri darbenin müjdesini yeren o ses olduğunu da telefonu açmadan biliyordu.

"Alo."

"Bu sefer adın ne olsun?" dedi Galip. "Takma adlar o kadar çoğaldı ki, karıştırıyorum artık."

"Akıllıca bir başlangıç," dedi ses. Galip'in ondan beklemediği bir güven vardı üzerinde. "Sen koy Celâl Bey adımı."

"Mehmet."

"Fatih Mehmet gibi mi?"

"Evet."

"İyi. Ben Mehmet. Telefon defterinde adını bulamadım. Adresini ver de geleyim."

"Niye vereyim sana herkesten gizli tuttuğum adresimi?"

"Yaklaşan kanlı bir askeri darbenin kanıtlarını ünlü gazeteciye yetiştirmek isteyen iyi niyetli ve sıradan bir vatandaşım ben de ondan."

"Sıradan vatandaş olamayacak kadar çok şey biliyorsun hakkında," dedi Galip.

"Altı yıl önce Kars tren istasyonunda bir vatandaşa rastladım," dedi Mehmet adlı ses, "sıradan bir vatandaşa. Alışveriş için Erzurum'a giden bir attardı. Yolculuk boyunca hep senden sözettik. Kendi adınla yayımladığın ilk yazına Mevlâna'nın Mesnevi'sine başladığı Farsça kelimenin 'bişrev'in Türkçesiyle 'dinle' kelimesiyle başlamandaki anlamı biliyordu. Bin dokuz yüz elli altı temmuzunda yazdığın bir yazıda, hayatı tefrika romanlara, tam bir yıl sonra ise bu sefer tefrika romanları hayata benzetmendeki gizli simetriyi ve yararcılığı da biliyordu, çünkü o bir yılda, üstad bir yazarın patrona kızıp yarıda bıraktığı güreş tefrikasını takma adla bitirdiğini de üslubundan anlamıştı. Aynı yıllarda, sokakta gördüğünüz güzel kadınlara Avrupalılar gibi sevgiyle, gülümseyerek bakın, nefretle, kaşlarınızı çatarak değil, diye başladığın bir yazıda, bu erkek bakışlarından mutsuz olan kadına örnek diye, sevgi, hayranlık ve şefkatle anlattığın o güzel hanımın üvey annen olduğunu da biliyordu, bundan altı yıl sonra, tozlu İstanbul'da bir apartmanda yaşayan büyük ailelerle bir akvaryumda yaşayan talihsiz Japon balıklarını alayla karşılaştırdığın yazıda sözkonusu balıkların sağır ve dilsiz amcanın balıkları, ailenin de kendi ailen olduğunu da. Hayatında değil İstanbul'a gitmek, Erzurum'un batısına ayak basmamış bu adam, senin adını vermediğin bütün akrabalarını, Nişantaşı'ndaki oturduğun evleri, sokakları, köşedeki karakolu, karşısındaki Alaaddin'in dükkânını, Teşvikiye Camiinin havuzlu avlusunu, son bahçeleri, Sütiş Muhallebicisini, kaldırımlardaki kestane ve ıhlamur ağaçlarını, Kars Kalesi eteklerindeki, içinde tıpkı Alaaddin'in dükkânı gibi kokudan, ayakkabı bağına, tütünden iğne ipliğe her türlü ıvırzıvırı sattığı kendi küçük dükkânının içini bilir gibi biliyordu. Bir milli radyo ağımızın bile daha kurulamadığı yıllarda, İstanbul Radyosundaki İpana Dişmacunu Onbir Soru Bilgi Yarışması'yla alay ettiğin bir yazıdan yalnızca üç hafta sonra, seni susturmak için, yarışmada bin iki yüz liralık soruda seni sorduklarını da biliyordu, senden beklediği gibi bu küçük rüşveti kabul etmeyip, ilk yazında okuyucularına Amerikan dişmacunlarını kullanmamalarını, evde kendi temiz elleriyle yapacakları naneli sabunla dişlerini ovmalarını öğütlediğini de. O yazıda verdiğin uydurma formülle, iyi niyetli attarımızın, sonraları bir bir dökülecek dişlerini yıllarca

parmaklarıyla ovduğunu tabii sen bilmezsin. Biz ise tren yolculuğumuzun geri kalan kısmında atlar ile, 'Konu: Köşe Yazarımız Celâl Salik!' başlıklı bir bilgi yarışması bile düzenledik. En büyük korkusu Erzurum istasyonunu kaçırmak olan bu adamı yenerken zorlandım. Ağzındaki eksik dişleri yaptıracak parası olmayan, senin yazılarından başka hayatta tek eğlencesi bahçesindeki kafeslerde beslediği çeşit çeşit kuşları sevmek ve kuş hikâyeleri anlatmak olan, erkenden çökmüş, evet sıradan bir vatandaşdı. Anladın mı Celâl Bey, sıradan vatandaş da -sakın gene küçümsemeye kalkma onları - sıradan vatandaş da biliyor seni. Ama ben sıradan vatandaştan da daha iyi biliyorum. Bu yüzden akşama kadar konuşacağız!"

"İkinci dişmacunu yazımdan dört ay sonra, bir yazımda," diye başladı Galip,

"konuya bir kere daha değindim. Nasıl?"

"Akşam uykudan önce, güzel küçük kızların ve oğlanların evdeki babalara, dayılara, halalara, teyzelere, amcalara, üvey ağabeylere bir bir 'Allah rahatlık versin öpücüğü' verirken, güzel ağızlarından çıkan naneli dişmacunu kokusundan sözetmiştin. En hafif deyişle güzel bir yazı değildi."

"Japon balıklarından sözettiğim başka örnekler?"

"Altı yıl önce ölümü ve sessizliği istediğin bir yazında, ondan bir ay sonra bu sefer düzeni ve uyumu aradığını söylediğin bir yazında balıkları hatırladın. Akvaryumla evlerimizdeki televizyonları sık sık karşılaştırdın. Aile içinde evlene evlene Wakinlerin başına gelen felâketler hakkında Ansiklopedi Britannica'dan yürütülmüş bilgiler verdin. Kim çevirdi senin için, kızkardeşin mi, yeğenin mi?"

"Karakol?"

"Laciverti, dayağı, karanlığı, nüfus kâğıdını, vatandaş olma şaşkınlığını, paslı su borularını, kara ayakkabıları, yıldızsız geceleri, asık suratları, metafizik bir hareketsizlik duygusunu, talihsizliği, Türk olduğunu, damların aktığını ve tabii ölümü hatırlatıyordu sana."

"Bütün bunları attar da biliyor muydu?" "Fazlasını."

"Attarın sana sordukları?"

"Hayatında hiç tramvay görmemiş ve büyük bir ihtimalle görmeyecek olan bu adam, bana ilk olarak, İstanbul'daki atlı tramvaylarla atsızlar arasındaki koku farkını sordu. Ona at ve ter kokusu dışında asıl değişikliğin başka yerde bulunduğunu söyledim: Motor, yağ ve elektrik kokusu. Bana elektriğin İstanbul'da kokup kokmadığını sordu. Bunu yazmamıştın, ama o yazından bu sonucu çıkarmıştı. Bana matbaadan çıkmış gazete kokusunun tarifini sordu. Bin dokuz yüz elli sekiz kışındaki yazına göre cevap: Kinin, mahzen, kükürt ve şarap kokusunun karışımı: Yani başdöndürücü bir şey. Kars'a üç günde gelen gazete yolda bu kokuyu kaybediyormuş. Attarın en zor sorusu ise leylâk kokuşuydu. Bu çiçeğe herhangi bir dikkat gösterdiğini hatırlayamıyordum. Ballanmış anıları hatırlayan bir ihtiyar gibi gözleri gülümseyerek anlatan attara göre, yirmi beş yılda üç kere gözetmişsin bu çiçeğin kokusundan: Bir kere, tek başına yaşayan ve tahta çıkmayı beklerken çevresini dehşete boğan tuhaf şehzadenin hikâyesini anlatırken sevgilisinin leylâk koktuğunu yazmışsın. İki kere de, bunda bir tekrar var, büyük bir ihtimalle yakın akrabalarının birinin kız çocuğundan ilhamla, sonbaharın o güneşli ve hüzünlü ilk günlerinden birinde, yaz tatilinden sonra ütülü temiz bir önlükle ve saçlarında pırıl pırıl bir kurdelayla ilkokuluna yeniden başlayan küçük bir kızın, bir yıl saçlarının, öteki yıl ise başının leylâk koktuğunu yazmışsın. Bu gerçek hayatın tekrarı mıydı, yoksa kendi kendinden çalan bir yazarın tekrarı mı?"

Galip bir süre sessiz kaldı. "Hatırlamıyorum,", dedi, sonra bir rüyadan uyanır gibi, "şehzade yazısını da düşündüğümü biliyorum, ama yazdığımı hatırlamıyorum."

"Attar hatırlıyordu. Koku duygusundan başka mekân duygusu da iyiydi. Senin yazılarından yola çıkarak İstanbul'u bir kokular mahşeri olarak hayâl etmekten başka, şehrin, gezindiğin, sevdiğinden ve tepegözlerden ilhamla kaleme aldığın bir makalede suçluluk duygusunun seni yıllardır acımasızca izleyen 'göz'ünü anlatırken bu görme organının 'alnın tam ortasında karanlık bir kuyu gibi' durduğunu yazman bir rastlantı değil, bir zorunluluktu."

Galip'in beyaz bir yakayla, yıpranmış bir ceketle ve hayâletimsi bir yüzle hayâl ettiği bu ses, bütün bu cümleleri bir bellek

coşkusuyla akıldan mı kuruyordu, yoksa bir yerden mi okuyordu? Galip düşündü. Ses de, Galip'in sessizliğini bir işaret gibi görüp bir zafer kahkahası attı. Sonra şehrin kimbilir hangi tepelerinin altından ve Bizans paraları ve Osmanlı kafataslarıyla kaynaşan hangi yeraltı yollarından geçen ve paslı direkler ve çınar ve kestane ağaçları arasına çamaşır ipleri gibi gerilmiş ve sıvası dökülmüş eski apartmanların yan duvarlarına kara sarmaşıklar gibi sarılmış bir telefon telinin iki ucunu, tıpkı aynı annenin göbek bağını paylaşır gibi, paylaşmanın verdiği kardeşlik duygusuyla sır verir gibi fısıldadı: Celâl'i çok seviyordu, Celâl'i çok sayıyordu, Celâl'i çok tanıyordu; Celâl'in de kuşkusu yoktu artık değil mi bunlardan?"

"Bilmem," dedi Galip.

"O zaman, bu kara telefonları çıkaralım aradan," dedi ses. Çünkü bu telefonların arada bir kendi kendine çalan zili, uyarmaktan çok korkuturdu; çünkü zift rengindeki ahizeleri küçük bir halter gibi ağırdı, çünkü numaraları çevrilince Karaköy-Kadıköy vapur iskelesinin eski turnikeleri gibi melodiyle gıcırdanarak söylenirdi, çünkü kimi zaman çevirenin istediği değil, kendi istediği yeri bağlardı "Anladın mı Celâl Bey? Ver adresini hemen geleyim."

Galip harika öğrencisinin harikalarından kararsız kalan öğretmen gibi, önce durakladı, sonra, her cevapta kendi belleğinin bahçesinde açan çiçeklere, her soruda bellek bahçesinin sınırsızlığına ve yavaş yavaş içine girdiği tuzağa şaşarak sordu:

"Naylon çoraplar?"

"1958'de yazdığın bir yazıda, iki yıl önce, yani köşe yazılarını kendi adınla değil, uydurduğun bazı talihsiz adlarla yayımlamak zorunda olduğun günlerde, çalışmaktan ve yalnızlıktan bunaldığın sıcak bir yaz gününde, mutsuzluğunu unutmak ve öğle güneşinden kaçmak için girdiğin bir Beyoğlu sinemasındaki (Rüya) iki filmden birincisinin ortasından başlayarak seyrederken, Chicago gangsterlerinin acıklı Beyoğlu dublaj alarmca Türkçeleştirilmiş kahkahaları ve makineli tüfek takırtıları ve şişe ve cam şangırtıları arasında, yakından gelen bir sesin seni irkilttiğini yazmıştın: Az ötende bir kadın uzun tırnaklarıyla naylon çorabının üstünden

bacaklarını kaşıyordu. Birinci film bitip ışıklar yanınca, iki sıra önünde birbirleriyle arkadaşça konuşan güzel ve şık bir anneyle, onbir yaşındaki akıllı uslu oğlunu gördün. Uzun uzun onların dostluklarını, birbirlerini nasıl dikkatle dinleyip konuştuklarını seyrettin. İki yıl sonra, yazacağın köşe yazısında, ikinci filmi seyrederken kulağının hoparlörden fışkıran kılıç şakırtıları ve deniz fırtınalarında değil, yaz geceleri İstanbul'un sivrisineklerine yem olan bacakların üzerinde gezinen uzun tırnaklı ve huzursuz elin çıkardığı vızıltıda, aklının da perdedeki korsanların kumpaslarında değil, anne oğul arasındaki dostlukta olduğunu anlatacaktın. Bu yazıdan oniki yıl sonra yazdığın bir yazıda anlattığın gibi, naylon çoraplı yazının yayımlanışından hemen sonra, gazetenin patronu seni azarlamıştı: Evli ve çocuklu kadınlarda cinsellik bulmanın tehlikeli, çok tehlikeli bir davranış olduğunu, Türk okurunun bunu kaldıramayacağını, yaşayan bir köşe yazarı olmak istiyorsan evli kadınlara ve üslubuna dikkat etmen gerektiğini bilmiyor muydun?"

"Üslûp? Kısa cevap lütfen."

"Üslûp senin için hayattı. Üslûp senin için sesti. Üslûp senin düşüncelerindi.

Üslûp içinde yaşattığın asıl kişiliğindi, ama bir değil, iki değil, üçtü bu kişilikler... "

"Bunlar?"

"Benim basit kişiliğim dediğin birinci sesin: Herkese gösterdiğin, herkesle birlikte aile yemeklerinde sofraya oturttuğun ve herkesle birlikte yemekten sonra sigara dumanları arasında dedikodu yaptırttığın ses. Günlük hayata ilişkin ayrıntıları bu kişiye borçlusun. İkincisi, olmak istediğin kişiydi: Bu dünyada huzur bulamayan, bir başka dünyada yaşayan ve bir başka dünyanın sihirine bulanmış hayranlık verici kişilerden yürüttüğün bir maske. Önce bir taklidi, sonra kendisi olmak istediğin bu 'kahraman'la fısıldayarak söyleşme alışkanlığın olmasaydı, bu kahramanın, kulağına fısıldadığı kelime oyunlarını, bilmeceleri, alayları, iğnelemeleri kendi aklına takılan nakaratları söyleyen bunaklar gibi tekrarlama alışkanlığın olmasaydı, günlük hayata dayanamayıp

birçok mutsuz gibi bir köşeye çekilerek ölümü bekleyeceğini yazmıştın bir kere ve gözyaşlarıyla okumuştum. Üçüncüsü ise 'objektif üslûp, sübjektif üslûp' dediğin bu iki kişiliğin ulaşamayacağı âlemlere götürürdü seni ve tabii ki beni: Karanlık kişilik; kara üslup! Taklitle, maskeyle yetinemeyecek kadar mutsuz olduğun gecelerde yazdıklarını ben daha iyi bilirim, ama yaptıklarını sen daha iyi bilirsin, kardeşim benim. Birbirimizi anlayacağız, birbirimizi bulacağız, birlikte tebdil-i kıyafet edeceğiz, bana adresini ver."

"Adres?"

"Şehirler adreslerden, adresler harflerden, harfler yüzlerden oluşur. 12 Ekim 1963 pazartesi, İstanbul'un eh sevdiğim köşelerinden biri diye Kurtuluş'u anlatıyordun; eski adıyla Tatavla; Ermeni mahallesi. Severek okumuştum."

"Okumak?"

"Bir keresinde, tarih vermek gerekirse şubat 1962'de memleketi sefaletten kurtaracak bir askeri darbe için hazırlık yaptığın o asabi günlerinin birinde, bir kış akşamı, Beyoğlu'nun karanlık sokaklarının birinde, göbek dansözleriyle hokkabazların iş tuttuğu bir pavyondan bir başkasına kimbilir hangi tuhaf amaç için taşınan yaldızlı çerçeveli büyük bir aynanın soğuktan ya da başka bir nedenden önce çatlayıp, sonra gözlerinin önünde tuzla buz olduğunu görmüş ve camı aynaya çeviren eczaya Türkçede 'sır' denmesinin bir rastlantı olamayacağını 0 an anlamıştın. Bu ilham anını bir köşe yazısında anlattıktan sonra demiştin ki: Okumak aynanın içine bakmaktır; aynanın arkasındaki 'sırrı' bilenler öteki tarafa geçerler, harflerin sırrından haberdar olmayanlar ise bu dünya içinde kendi yüzlerinin yavanlığından başka bir şey bulamazlar."

"Neydi bu sır?"

"Bu sırrın ne olduğunu senden başka bir tek ben biliyorum. Telefonda anlatılamayacak bir şey olduğunu sen de biliyorsun. Adresini ver."

"Neydi bu sır?"

"Bu sırrı elde etmek için bir okurun sana bütün ömrünü vermesini gerektiğini düşünüyor musun? Ben bunu sana verdim. Bu sırrı sezinleyebilmek için kendi adınla yazmadığın yıllarda döktürdüklerini, başkalarının yerine kaleme aldığın tefrikaları, bilmeceleri, portreleri, politik ve duygusal röportajlarını, sobaları yanmayan devlet kütüphanelerinde üzerimde palto, kafamda şapka ve elimde yün eldivenlerle titreyerek otururken senin yazdığından şüphelendiğim her şeyi okudum. Otuz küsur yıl boyunca, hiç sektirmeden günde ortalama sekiz küsur sayfa çıkardığına göre, yüzbin sayfa ya da üç yüz otuz üç sayfalık üç yüz cilt kitap eder. Yalnız bunun için bu millet senin heykelini dikmelidir." "Senin de; okuduğun için," dedi Galip. "Heykel?" "Anadolu yolculuklarımın birinde, adını unuttuğum küçük bir kasabada, şehir meydanındaki parkta otobüsümün kalkış saatini beklerken yanıma gençten biri oturdu, konuşmaya başladık. Önce Atatürk'ün bu acıklı kasabada yapılacak tek şeyin orayı terketmek olduğunu işaret eder gibi parmağıyla otobüs garajını gösteren heykelinden sözettik. Sonra, benim sözü oraya getirmemle, senin ülkemizdeki sayıları onbini aşan Atatürk heykeli üzerine yazdığın bir yazıdan sözettik. Bir mahşer gecesinde, gökyüzünün karanlığı şimşekler ve yıldırımlarla yırtılırken ve yer yerinden oynarken bütün, o korkunç Atatürk heykellerinin canlanacaklarını yazmıştın. Yazdığına göre, heykellerin kimileri güvercin pislikleriyle kaplı Batılı kıyafetleriyle, kimileri mareşal üniformaları ve madalyonlarıyla, kimileri şaha kalkmış iri organlı korkunç aygırlarıyla, kimileri de silindir şapkaları ve hayâletimsi pelerinleriyle ağır ağır yerlerinden kıpırdanacaklar, yıllardır çevrelerinde tozlu eski otobüslerin, at arabalarının ve sineklerin dört döndüğü ve elbiseleri ter kokan askerlerle naftalin kokan kız lisesi öğrencilerinin toplanıp İstiklâl Marşı okuduğu kurumuş çiçekler ve çelenklerle kaplı kaidelerinden inip karanlığa karışacaklardı. Mahşer gecesinde, yer sarsılır, gök yarılırken, evlerinin kapalı pencereleri arkasından dışardaki uğultuyu dinleyecek zavallı vatandaşlarımızın, kenar mahallelerin kaldırımlarındaki bu tunçtan, bronzdan ve mermerden çizme ve nal seslerine nasıl bir korkuyla kulak kesileceklerini anlattığın yazıyı, yanımda oturan bu tutkulu delikanlı da zamanında okumuş ve o kadar coşmuştu ki, hemen sana

sabırsızlıkla o mahşer gününün ne zaman geleceğini soran bir mektup yazmıştı. Böylece söylediği doğruysa, ona kısa bir cevap yollayıp vesikalık bir fotoğrafını istemiş, fotoğrafı aldıktan sonra da ona 'o günün geldiğinin alâmeti olacak' bir sırrı vermiştin. Hayır, delikanlıya verdiğin sır, 'o sır' değildi; çünkü havuzu kurumuş, çimleri yolunmuş parkta yıllar süren bir bekleyişten sonra hayâl kırıklığına uğrayan delikanlı, kişisel olması gereken senin sırrını bana açıklamıştı. Ona bazı harflerin ikinci anlamlarını yazmış ve yazılarının birinde, bir gün karşılaşacağı bir cümleyi de işaret olarak görmesini istemişsin. O cümleyi okuyunca şifreli köşe yazısını çözecek ve delikanlımız harekete geçecekti."

"Cümle neydi?"

"'Bütün hayatım bu tür kötü hatıralarla doluydu.' Cümle buydu işte. Bunu o mu icat etmişti, sen mi ona yazmıştın çıkaramıyorum, ama rastlantı şu ki, hafızanın gerilediğinden hatta tamamen silindiğinden sözettiğin şu günlerde o cümleyi, tıpkı başka cümleler gibi bugünlerde yeniden yayımlanan eski bir yazında okudum. Adresini ver, bunun ne anlama geldiğini sana hemen anlatayım."

"Başka cümleler?"

"Adresini ver! Adresini ver, çünkü başka cümleleri de, başka hikâyeleri de merak etmediğini biliyorum artık. Hiçbir şeyi merak etmeyecek kadar bu ülkeden umudu kestin. Nefretle saklandığın o fare yuvasında arkadaşsızlıktan, yoldaşsızlıktan, yalnızlıktan vidaların gevşemek üzere. Adresini ver, sana senden aldıkları imzalı fotoğrafları değiştokuş eden İmam Hatip Lisesi öğrencileriyle, genç oğlanlara meraklı güreş hakemlerini sahafların hangi köşesinde bulabileceğini söyleyeyim. Adresini ver, sana haremindeki karıları Batılı orospu kılığına sokturup İstanbul'un gizli bir köşesinde onlarla buluşan on sekiz Osmanlı padişahının bu işin üzerindeyken yapılmış gravürlerini göstereyim. Bolca elbise ve takı gerektiren bu hastalığa Paris'in lüks terzihanelerinde ve kerhanelerinde

'Türk illeti' dendiğini biliyor muydun? Tebdil-i kıyafet ederek İstanbul'un karanlık bir sokağında çiftleşen II. Mahmut'u gösteren bir gravürde padişahımızın çıplak bacakları üzerinde Napoleon'un Mısır

Seferinde giydiği çizmelerle ve en sevdiği karısı Bezmiâlem Valide Sultan'in -ki hikâyesini çok sevdiğin şehzademizin babaannesi ve bir Osmanlı gemisinin isim anası olur- pervasızca taktığı yakut ve elmasdan bir haçla resmedildiğini biliyor muydun?"

"Haç?" dedi Galip bir çeşit neşeyle ve karısını kendisini terk edeli beri, altı gün dört saattir ilk defa hayattan tat aldığını hissederek.

"Haçın bir biçim olarak hilâl'in tersi, reddi ve 'negatifi' olduğunu kanıtlamak için erken Mısır geometrisinden, Arap cebirinden ve Süryani Neo Platonculuğundan dem vurduğun satırlarının yer aldığı 18 Ocak 1958 tarihli yazının hemen altında, 'sinema ve sahnenin puro çiğneyen sert adamı' olarak çok sevdiğim Edward G. Robinson'un New Yorklu elbise desinatörlerinden Jane Adler ile evlendiği haberi ve yeni evlileri bir haçın gölgesinde gösteren bir fotoğrafın yayımlanması, biliyorum, bir rastlantı değildi. Adresini ver. Bu yazıdan hemen bir hafta sonra ise, çocuklarımızın haç korkusu ve hilâl heyecanıyla eğitilmelerinin yetişkinlik yıllarında onları Hollywood'un büyülü yüzlerini deşifre edememek gibi bir tutukluğa ve ay yüzlü bütün kadınları da anne ya da teyze sanmak gibi bir cinsel kararsızlığa sürüklediğini ileri sürmüş ve düşünceni kanıtlamak için parasız yatılı devlet okullarında tarih derslerinde, Haçlı Seferlerinin okutulduğu günlerin gecelerinde yatakhanelere yapılacak baskınlarda yataklarını ıslatan yüzlerce öğrenci bulunacağını yazmıştın. Bunlar bir şey değil, adresini ver, sana kütüphanelerde yazılarını okumak için eşelenirken karşılaştığım taşra gazetelerinde gördüğüm haç hikâyelerinin hepsini getireyim. Boynundaki yağlı ip kopunca ölüm ülkesinden geri dönen idamlık mahkûm Cehennem'e yaptığı kısa yolculuk sırasında karşılaştığı haçları anlatıyor, Erciyes Postası, Kayseri 1962; haç biçimindeki o malûm harf yerine (.) yi kullanmamızın milli .ürk .erbiyesine daha uygun olacağını başyazarımız Cumhurbaşkanımıza bugün, .elgrafla bildirmiştir. Yeşil Konya, Konya 1951 ve adresini verirsen sana hemen yetiştireceğim daha niceleri... Yazılarında malzeme olarak kullanırsın demiyorum, çünkü hayata malzeme olarak bakan köşe yazarlarından nefret ettiğini biliyorum. Şimdi kutular içinde önümde duran malzemeyi

hemen getiririm; birlikte okur, birlikte güler, birlikte ağlarız. Hadi adresini ver bana, sana babalarından ne kadar nefret ettiklerini konsomatrislerden başka kimseye anlatamadıkları için kekemelikleri bir tek pavyonlarda açılan İskenderunlu erkeklerin şehir gazetelerinde tefrika edilen hikâyelerini getireyim; adresini ver, okuması yazması olmadığı ve değil Farsça, doğru dürüst Türkçe konuşamadığı halde ruhları ikiz kardeş olduğu için Ömer Hayyam'ın bilinmeyen şiirlerini okuyan garsonun aşk ve ölüm kehânetlerini getireyim sana, adresini ver; belleğini kaybedeceğini anlayınca bütün bildiklerini bütün hayat ve hatıratını sahibi olduğu gazetenin son sayfasında ölüm gecesine kadar tefrika eden Bayburtlu gazeteci ve mürettibin rüyalarını getireyim: Son rüyada anlatılan geniş bahçenin solan gülleri, dökülen yaprakları ve kuruyan kuyusu arasında kendi hikâyeni bulacağını da biliyorum, kardeşim benim. Hafızanı kurumaktan kurtarmak için kanı sulandıran ilâçlar aldığını, beynine kan gitsin diye her gün saatlerce yatıp ayaklarını duvara dayayarak o kör ve nankör kuyudan anılarını bir bir nasıl çektiğini de biliyorum. Divanının veya yatağının kenarından sarkan kafan kıpkırmızı kesilmişken, '16 Mart 1957'de' diye kendini zorlayarak hatırlıyorsun, '16 Mart 1957'de gazetedeki arkadaşlarla hep birlikte Vilâyet köftecisinde karnımızı doyururken onlara kıskançlığın insana taktırabileceği maskelerden söz etmiştim!’ Ve sonra biliyorum yeniden zorlanarak 'Evet, evet' diyorsun '1962 yılının mayısında Kurtuluş'un arka sokaklarındaki bir evde inanılmaz bir öğle sevişmesinin ardından uyandığımda, yanımda çıplak yatan kadına derisinin üzerindeki iri benlerin üvey annemin benlerine benzediğini söylemiştim,' diyorsun, ama hemen sonra da 'insafsız' diye yazacağın o şüpheye kapılıyorsun, bunu ona mı söylemiştin, yoksa bir türlü tam kapanmayan pencerelerinin arasından Beşiktaş Çarşısının o bitip tükenmeyen uğultusu duyulan o taş evdeki beyaz tenli kadına mı, yoksa sırf seni o kadar çok sevdiği için kocasının ve çocuklarının yanına geç dönmeyi göze alarak Cihangir Parkının çıplak ağaçlarına bakan tek odalı evden çıkıp taa Beyoğlu'ndan, daha sonraları bir yazında yazacağın gibi, o sırada neden şımarıkça bir ısrarla tutturduğunu bile hatırlayamadığın bir çakmağı sana almaya giden buğulu gözlü kadına mı?

Adresini ver, sana nikotin ve kötü anılarla tıkanmış beyin damarlarını şıpın işi açarak bizi kaybettiğimiz cennetin günlük hayatına bir anda geri götüren en son Avrupa ilâcı Mnemonics'i getireyim. Eflatun renkli sıvıdan her sabah çayına tarifesinde yazdığı gibi iki değil, yirmi damla damlatmaya başladıktan sonra, sonsuzluğa kadar unuttuğun ve unuttuğunu da unuttuğun birçok anını tıpkı eski dolapların ardından birdenbire çıkıveren çocukluğunun boyalı kalemlerini, taraklarını ve eflatun renkli bilyalarını bulur gibi hatırlayacaksın. Adresini verirsen, hepimizin yüzünde bir harita gözüktüğünü ve bu haritaların içinde yaşadığımız şehrin vazgeçemediğimiz köşelerinin işaretleriyle kaynaştığını anlatan yazını ve bu yazıyı neden yazdığını hatırlayacaksın. Adresini verirsen, Mevlâna'nın ünlü ressamlar yarışması hikâyesini neden köşende anlatmak zorunda kaldığını hatırlayacaksın. Adresini verirsen, hiçbir zaman umutsuz bir yalnızlık olamayacağını, çünkü en yalnız zamanlarımızda bile bizlere hayâllerimizdeki kadınların eşlik ettiğini, üstelik bu hayâlleri kurduğumuzu her zaman içgüdüyle sezen o kadınların da bizi bekleyeceklerini, arayacaklarını ve hatta kimilerinin bulacaklarını yazdığın o anlaşılmaz köşe yazısını da neden yazdığını hatırlayacaksın. Adresini ver, sana hatırlayamayacaklarını da hatırlatayım; kardeşim benim; yaşadığın ve düşlediğin bütün Cennet ve Cehennemi şimdi ağır ağır kaybediyorsun. Adresini ver, hemen yetişip hafızan unutuşun dipsiz kuyusuna büsbütün gömülmeden seni kurtarayım. Her şeyini biliyorum, bütün yazılarını okudum: O âlem yeniden kurmak ve bütün ülkenin üzerinde gündüzleri yırtıcı kartallar gibi, geceleri kurnaz hayaletler gibi gezinen o sihirli yazılarını yeniden yazabilmen için benden başka kimseyi bulamazsın. Yanına gelince Anadolu'nun en ücra köylerinin kahvehanelerinde genç çocukların yüreklerine ateşler düşüren, dağbaşlarındaki ilkokul öğretmenleriyle öğrencilerinin gözlerinden sicim sicim yaşlar akıtan, küçük kasabaların arka sokaklarındaki evlerinde fotoroman okuyarak ölümü bekleyen genç annelerde yaşama heyecanı uyandıran o büyülü yazılarına yemden başlayacaksın. Adresini ver: Birlikte sabahlara kadar konuşacağız ve kaybettiğin geçmişin gibi, bu ülkeye, bu insanlara sevgini de yeniden bulacaksın. Posta arabasının ancak on beş günde bir uğradığı karlı

dağ kasabalarından sana mektuplar yazan umutsuzları düşün, nişanlısından ayrılmadan, hacca gitmeden, seçimlerde oyunu kullanmadan önce sana mektup yazıp akıl soran şaşkınları düşün, coğrafya dersinde sınıfın en arkasındaki sırada seni okuyan mutsuz öğrencileri, bir köşeye atılmış masalarında emeklilik gününü beklerken yazına göz atan acıklı tahrirat memurlarını, senin yazıların da olmasa akşamları kahvede radyo programlarından başka konuşacak hiçbir hiçbir konu bulamayacak talihsizleri düşün. Gölgeliksiz otobüs duraklarında, kirli ve hüzünlü sinemaların bekleme salonlarında, ücra tren istasyonlarında seni okuyanları düşün. Hepsi bir mucize bekliyorlar senden, hepsi! Onlara istedikleri mucizeleri vermek zorundasın. Adresini ver, iki kişi daha iyi yaparız bunu. Onlara kurtuluş gününün yaklaştığını yaz, onlara ellerinde plastik bidonlar mahalle çeşmelerinin önünde kuyruk olup suyun akmasını bekledikleri günlerin yakında sona ereceğini yaz; evlerinden kaçan liseli kızların Galata kerhanelerine düşmeyip film yıldızı olabileceklerini yaz, pek yakında gerçekleşecek bir mucizeden sonra Milli Piyango biletlerinde boş olmayacağını yaz, sarhoş kocaların akşam eve döndüklerinde karılarını dövmeyeceklerini, o mucize gününden sonra banliyö trenlerine boş vagonlar ekleneceğini, bir gün bütün şehir meydanlarında Avrupa'dakiler gibi bandoların çalacağını yaz; bir gün herkesin meşhur ve kahraman olacağını ve bir gün, yakınlarda bir gün, herkesin anası dahil istediği her kadınla yatmaktan başka, yattığı kadını -sihirli bir şekilde-meleksi bir bakire ve kızkardeş olarak görmeye devam edebileceğini yaz. Onlara yüzyıllardır bizi sefalete sürükleyen tarihi bir esrarı çözen gizli belgelerin en sonunda ele geçirildiğini yaz; bütün Anadolu'yu ağ gibi saran bir inananlar örgütünün harekete geçmek üzere olduğunu, bizi bu sefil hayata mahkûm eden uluslararası bir kumpası düzenleyen ibnelerin, papazların, bankacıların ve orospuların ve onların yerli işbirlikçilerinin kimler olduğunun anlaşıldığını yaz. Onlara düşmanlarını göster ki, mutsuzluk ve sefaletleri için suçlayabilecek birilerini bulmanın rahatlığını hissedebilsinler; onlara bu düşmanlardan kurtulmak için neler yapabileceklerini sezdir ki, mutsuzluk ve öfkeden tirtir titredikleri saatlerde, bir gün, büyük bir iş, bir büyük iş yapabileceklerini düşleyebilsinler; onlara hayatlarındaki

bütün sefaletin sorumlusunun bu iğrenç düşmanlar olduğunu iyice anlat ki, kendi günahlarını başkalarına yükleyebilmenin iç huzurunu duyabilsinler. Kardeşim benim, bütün hayâlleri, çok daha zor hikâyeleri, en inanılmaz mucizeleri gerçekleştirebilecek bir kalemin olduğunu biliyorum. Bütün bu rüyaları belleğinin o dipsiz kuyusundan çekip çıkaracağın harika kelimelerle ve inanılmaz anılarınla kuracaksın. Karslı attarımız yıllarca inançla senin çocukluğunun geçtiği sokakların hikâyelerini okuyabilmişse eğer, satır aralarındaki bu rüyaları sezebildiği içindir bu; ona rüyalarını geri ver. Bir zamanlar bu ülkedeki talihsiz insanların sırtlarında ürpermeler uyandıran, tüylerini diken diken eden, hafızalarını allak bullak karıştıran ve onlara atlıkarıncalı, salıncaklı eski bayram günlerini hatırlatır gibi gelecek güzel günleri sezdiren yazılar yazmıştın. Bana adresini ver, yeniden yazacaksın onları. Bu lanet ülkede senin gibilerinin elinden yazmaktan başka ne gelir ki?

Yapabileceğin başka bir şey olmadığı için, yalnızca çaresizlikten yazdığını biliyorum. Ah, yıllardır senin o çaresizlik anlarını az mı düşündüm: Manav dükkânlarına asılan Paşa ve meyve resimlerine bakar içlenirdin; arka mahallelerdeki kirli kahvelerde nemden hamurlaşmış iskambillerle altmışaltı oynayan sert bakışlı ve acıklı erkek kardeşlerini görür dertlenirdin. Sabahın kör karanlığında ucuz alışveriş etmek için Et ve Balık Kurumunun önündeki kuyruğa yürüyen anayla oğulu gördüğümde, Anadolu yolculuklarımda trenim sabahları amele pazarlarının kurulduğu küçük alanların yanından geçtiğinde, pazar öğleden sonraları, ağaçsız ve yeşilliksiz çamurlu parklarda karıları ve çocuklarıyla oturup sigara içerek sonsuz sıkıntı vaktinin dolmasını bekleyen babalara gözüm takıldığında, onlar hakkında senin ne düşüneceğini düşünürdüm. Bu gördüğüm manzaraları sen görseydin, akşam küçük odana döndüğünde, bu acıklı ve unutulmuş ülkeye tam denk düşen eski çalışma masana oturduğunda, mürekkebi dağıtan beyaz kâğıtlarına onların masallarını yazacağını bilirdim. Başının kâğıtların üzerine eğildiğini düşünürdüm, geceyarısı umutsuzluk ve kederle yazı masasından kalkıp buzdolabını açtığını ve bir kere yazdığın gibi, açık buzdolabının içine doğru hiçbir şey seçmeden, hiçbir şey

görmeden, hiçbir şey almadan yalnızca dalgınlıkla baktığını, sonra bir uykudagezer gibi evinin odalarında, masanın çevresinde dalgın dalgın gezindiğini düşünürdüm. Ah kardeşim, yalnızdın, acıklıydın, hüzünlüydün. Seni ne çok severdim! Yazılarını okurken yıllarca seni, hep seni düşündüm. Ne olur, adresini ver bana, hiç olmazsa bir cevap ver. Sana Yalova vapurunda karşılaştığım Harbiye öğrencilerinin yüzlerine yapışmış iri ve ölü örümceklere benzeyen harfleri nasıl gördüğümü ve vapurun kirli helasında sağlam yapılı öğrencilerle yalnız kalınca onların nasıl da güzel ve çocuksu bir telâşa kapıldığını anlatırım. Ceplerinde senden aldığı cevap mektuplarını taşıyan kör piyangocunun, bir kadeh rakıdan sonra onları meyhane masalarında başkalarına nasıl okuttuğunu ve kelimeler arasından senin ona öğrettiğin esrarı her seferinde sofradakilere nasıl bir gururla işaret ettiğini ve her sabah Milliyet Gazetesini bu esrarı tamamlayacak cümleyi bulmak için oğluna nasıl okuttuğunu anlatırım sana. Mektupların üzerinde Teşvikiye Postahanesinin damgası vardı. Alo, dinliyor musun? Hiç olmazsa bir cevap ver, orada olduğunu söyle. Allah'ım! Nefes alışını duyuyorum, senin nefes alışını. Dinle: Daha önceden özene bezene hazırladığım cümlelerdir, bunları dikkatle dinle: Eski Boğaz vapurlarının hüzünlü dumanlar salıveren ince bacalarının sana neden o kadar narin ve kırılgan gözüktüğünü anlatırken sen, beni seni anladım.

Kadınların kadınlarla, erkeklerin erkeklerle dans ettiği taşra düğünlerinde birdenbire neden nefes alamaz olduğunu yazdığında, seni anladım. Kenar mahallelerde, mezarlıklarla içiçe geçmiş döküntü ahşap evlerin arasından yürürken içini saran sıkıntının, geceyarısı odana döndüğünde neden gözyaşlarına dönüştüğünü yazarken seni anladım. Küçük çocukların, kapılarında okunmuş Teksas-Tommiks sattığı eski sinemalarda oynayan Herküllü, Samsonlu, Roma Tarihli filmlerin bir yerinde, köle güzeli rolündeki üçüncü sınıf bir Amerikan artistinin ince ve uzun bacaklarıyla kederli yüzü perdede belirince, bizim erkeklerimizle kıpır kıpır kaynaşan salondaki sessizliğin seni kahrettiğini, ölmek istediğini yazdığında da seni anladım. Nasıl? Sen beni anlıyor musun?

Cevap ver namussuz! Her yazarın bütün ömrü boyunca bir kere olsun karşılaşırsa kendisini mutlu hissedeceği o inanılmaz okuyucuyum ben! Adresini ver, sana hayranın olan kız lisesi öğrencilerinin fotoğraflarını getireyim. Yüz yirmi yedi tane: Bazılarının adresleri var, bazılarının ise anket defterlerine yazılmış hayranlık sözleri. Otuz üç tanesi gözlüklü, on biri diş teli takıyor, altısının boynu kuğu gibi uzun, yirmi dört tanesi de sevdiğin gibi at kuyruğu saçlı. Hepsi seni seviyorlar, bayılıyorlar sana. Yemin ediyorum. Adresini ver, altmışlı yılların başında bir köşe yazında konuşur gibi yazarken "Dün akşam radyoyu dinlediniz mi? Ben 'Sevenler ve Sevilenler' saatini dinlerken hep bir şey düşündüm," dediğinde düşünülen o şeyin kendilerini olduğuna bütün kalpleriyle inanan kadınların listesini getireyim sana. Taşra şehirleri, memur evleri, subay karıları ve tutkulu ve asabi öğrenciler kadar, sosyete çevrelerinde de hayranlarının olduğunu biliyor muydun? Adresini verirsen yalnız o acıklı sosyete balolarında değil, kendi gerçek özel hayatlarında tebdil-i kıyafet eden kadınlarımızın o kıyafetlerle fotoğraflarını da getirebilirim. Bizde özel hayat olmadığını, hatta çeviri romanlarda ve yabancı dergilerden yürütülmüş magazin haberlerinde rastladığımız 'özel hayat' sözünün anlamını bile kavrayamadığımızı yazmıştın bir kere haklı olarak, ama yüksek topuklu çizmelerle ve şeytan maskeleriyle çekilmiş bu fotoğrafları görünce... Ah haydi, adresini ver bana, yalvarıyorum: Sana yirmi yıl boyunca biriktirdiğim o inanılmaz vatandaş yüzleri koleksiyonumu da getiririm hemen: Birbirlerinin yüzlerine kezzap atan kıskanç sevgililerin olaydan hemen sonra çekilmiş fotoğrafları var, suratlarında Arap harflerini boyayarak gizli ayin yaparken yakalanan şaşkın mürtecilerin sakallı ve sakalsız fotoğrafları, yüzleri napalmle yanınca harflerden boşalan Kürt isyancılarının ve taşra kasabalarında sessizce asılan ırz düşmanlarının infaz dosyalarından ne rüşvetler vererek çıkartabildiğim idam fotoğrafları var. Yağlı ip boynu kırarken karikatürlerindekinin tersine, dil dışarı çıkmıyor hiç. Yalnızca yüzde harfler daha açık seçik okunuyor. Eski yazılarının birinde eski infazları ve cellâtları neden tercih ettiğini yazarken hangi gizli isteğini dile getirdiğini de biliyorum şimdi. Şifrelere, kelime oyunlarına, gizli yazılara ne kadar meraklı olduğunu bildiğim kadar, kayıp esrarı

yeniden kurmak için geceyarıları hangi kıyafetlere bürünerek aramıza karıştığını da biliyorum. Üvey kız kardeşinle buluşup onunla sabahlara kadar her şeyle alay edebilmek için, en saf, bizi biz yapacak en katıksız hikâyeyi, söyleyivermek için, avukat kocasına ne oyunlar ettiğinizi de biliyorum. Avukatlarla alay eden yazılarına cevap veren öfkeli kadın okurlarına aslında onlardan sözetmediğini söylerken ne kadar haklı olduğunu da. Adresini ver artık. Rüyalarında fing atan köpeklerin, kafataslarının, atların ve cadıların neleri işaret ettiklerini de bir bir biliyorum; taksi şoförlerinin dikiz aynalarının köşesine yapıştırdıkları küçük kadın, tabanca, kurukafa, futbolcu, bayrak, çiçek resimlerinin sana hangi aşk yazılarını yazdırdığını da. Onları başından savmak için acıklı hayranlarının ellerine tutuşturduğun anahtar cümlelerin bir kısmını da biliyorum, bu cümlelerin yazıldığı defterlerle, tarihi kıyafetlerini neden hiç yanından ayırmadığını da... "

Çok sonra, telefonu sessizce kapayıp fişten çektikten sonra Celâl'in defterleri, eski kıyafetleri, dolapları ve yazıları arasında kendi anılarını arayan bir uykudagazer gibi bir araştırma yaptıktan sonra, pijamalarını giyip yattığı Celâl'in yatağında, Nişantaşı Meydanından gelen akşam gürültülerini dinleyerek uzun ve derin bir uykuya dalarken Galip, uykunun en güzel yanının insanın olduğu kişiyle bir gün yerine geçeceğine inanmak istediği kişi arasındaki gözyaşartıcı uzaklığın unutulması kadar, duyduklarıyla hiç duymadıklarını, gördükleriyle hiç görmediklerini ve bildikleriyle hiç bilmediklerini huzurla birbirine karıştırabilmesi olduğunu bir kere daha anladı.

ON İKİNCİ BÖLÜM AYNAYA GİRDİ HİKÂYE

"Şir yerde olup ikisi câlis
Ayineye girdi aks-ii akis"
Şeyh Galip

Rüyamda, en sonunda yıllardır olmak istediğim kişi olduğumu gördüm. 'Rüya' denen hayatın tam orta yerinde, çamurlu şehrin apartman ormanı içinde, karanlık sokaklarla daha karanlık suratlar arasında bir yerde. Mutsuzluğun yorgunluğuyla uyurken seninle karşılaştım. Bir başka kişinin yerine geçemesem bile, senin beni sevebileceğini anlıyormuşum; kendi vesikalık fotoğrafıma bakarken duyduğum tevekkülle kendimi olduğum gibi kabullenmem gerektiğini anlıyormuşum; bir başka kişinin yerinde olmak için çırpınmanın boşluğunu anlıyormuşum: Belki bir rüyada, belki bir hikâyede. Biz yürüdükçe karanlık sokaklar ve üzerimize üzerimize sarkan korkunç evler açılıyor; biz yürüdükçe kaldırımlar ve dükkânlar anlamlanıyormuş.

Kaç yıl önceydi, seninle ben, hayatta sık sık karşılaşacağımız şu sihirli oyunu şaşkınlıkla ilk keşfettiğimizde? Bir bayram arifesinde, annelerimiz bizi bir elbisecinin çocuk bölümüne götürdüğünde (o mutlu, güzel zamanlarda 'reyon'larımız kadın ve erkek diye birbirlerinden ayrılmamıştı daha), en sıkıcı din dersinden de daha sıkıcı dükkânın yarı karanlık bir köşesinde karşı karşıya duran iki boy aynasının arasına rastlantıyla girdiğimizde, görüntülerimizin küçülerek, küçülerek birbirlerinin içine girerek nasıl çoğaldıklarını görmüştük.

Bundan iki yıl sonra, Hayvan Dostları Kulübüne resimlerini yollayan tanıdıklarla alay ederek ve 'Büyük Mucitler' köşesini de sessizlikle okuduğumuz Çocuk Haftası'nın son sayısının kapağında, elimizde tuttuğumuz dergiyi okuyan bir kızın resmedildiğini farkedince, o kızın elinde tuttuğu dergiye dikkatle bakmış ve

resimlerin içiçe geçerek çoğaldığını anlamıştık: Bizim tuttuğumuz derginin kapağındaki kızın tuttuğu derginin kapağındaki kızın tuttuğu derginin kapağındaki kızın tuttuğu derginin kapağındaki kız da giderek küçülen aynı kırmızı saçlı kızla aynı Çocuk Haftası'ymış.

Tıpkı, daha da boy attığımız ve birbirimizden uzaklaştığımız yıllarda, piyasaya çıkan ve bizim katta yenmediği için yalnızca pazar sabahları sizin kahvaltı masanızda gördüğüm zeytin ezmesi kavanozunda olduğu gibi. Radyoda: "Oo, bakıyorum havyar yiyorsun!" "Hayır, Ender Zeytin Ezmesi." diye reklamı yapılan kavanozun üzerindeki kâğıtta, anneli babalı, erkek ve kız çocuklu kusursuz ve mutlu bir ailenin kahvaltı sofrası resmedilmişti. Benim sana göstermemle, resmedilen o kahvaltı masasının üzerinde de aynı kavanozun durduğunu ve ikinci bir kavanoz olduğunu ve zeytin ezmesi kavanozlarının ve mutlu ailelerin göz onları farkedemeyene kadar küçüldüklerini gördüğünde, şu anlatacağım masalın başını biliyorduk ikimiz, ama sonunu değil.

Kızla oğlan akrabaymışlar. Aynı apartmanda büyümüşler, aynı merdivenleri çıkarlar, aynı aslan şekerleriyle lokumları atıştırırlarmış. Derslerini birlikte çalışır, aynı hastalıklara birlikte yakalanır, birbirlerini korkutmak için birlikte saklanırlarmış. Aynı yaştaymışlar. Birlikte gittikleri okul da aynıymış, sinemalar da, dinledikleri radyo programları da birmiş, plâklar da, okudukları 'Çocuk Haftası' dergileri de, kitaplar da, karıştırdıkları dolaplarla içinden fesler, ipek örtüleri ve çizmeler çıkan sandıklar da. Bir gün, hikâyelerine bayıldıkları yetişkin amca oğlunun apartmana yaptığı ziyaretlerin birinde, elinde gördükleri bir kitabı kapıp okumaya başlamışlar.

Kızla oğlanın eski kelimelerine, tumturaklı deyişlerine, Farsça deyişlerine önce alayla güldükleri, sıkılıp kenara atıp sonra belki içinde bir işkence sahnesi, çıplak bir vücut ya da bir denizaltı resmi vardır diye merakla sayfalarını çevirip en sonunda okumaya başladıkları kitap pek de uzunmuş. Ama başlarında bir yerde, kitabın kahramanları arasında geçen öyle bir aşk sahnesi varmış ki oğlan, kahramanın yerinde olmak istemiş. Aşk o kadar güzel anlatılmış ki, oğlan kitaptaki gibi âşık olabilmek istemiş. Böylece, daha sonra kitapta anlatılacağını hayâl edeceği aşk belirtilerini (yemek yerken

sabırsızlık, kızın yanına gitmek için bahaneler icat etmek, susamış olmaya rağmen bir bardak suyu içememek) kendisinin de göstermeye başladığını farkettiğinde, oğlan birer ucundan tutarak kitabın sayfalarına birlikte baktıkları o sihirli anda kıza âşık olduğunu anlamış.

Birer ucundan tutarak okudukları kitapta anlatılan hikâye neymiş peki? Çok eski zamanlarda geçen hikâyede aynı aşirette doğmuş bir kızla oğlanın hikâyesi anlatılıyormuş. Bir çöl kıyısında yaşayan kızla oğlan, Hüsn ile Aşk, aynı gece doğmuşlar, aynı hocadan ders almışlar, aynı havuzun kenarında gezinmişler ve birbirlerine âşık olmuşlar. Yıllar sonra, oğlan kızı istettiğinde kabile büyükleri oğlandan Kalpler Ülkesi'ne gidip oradaki kimya'yı getirmesini şart koşmuşlar. Yola çıkan oğlan, ne dertlerle karşılaşmış: Bir kuyuya düşüp boyalı cadının esiri olmuş, bir başka kuyuda gördüğü binlerce suretten ve surattan sarhoş olmuş, sevgilisine benziyor diye Çin padişahının kızına kapılmış, kuyulardan çıkmış, kalelere hapsolmuş, takip edilmiş, takip etmiş, kışla boğuşmuş, yollar almış, izler, işaretler peşinden gitmiş, harflerin sırrına gömülmüş ve hikâyeler anlatmış, hikâyeler dinlemiş. Sonunda, kılık değiştirip hep onun peşinden gelen ve dertlerden kurtaran Sühan ona demiş ki: "Sen sevgilinsin, sevgilin de sen; hâlâ anlamadın mı?" O zaman hatırlamış oğlan aynı hocadan ders aldıkları günlerde birlikte bir kitabı okurlarken kıza nasıl âşık olduğunu.

Birlikte okudukları o kitapta ise Hürrem Şah adlı bir padişah ile âşık olduğu Cavid adlı güzel bir delikanlının hikâyesi anlatılıyormuş, ama zavallı şaşkın padişahtan önce tabii ki, sen anladın o hikâyede de âşıkların birbirlerine başka bir aşk hikâyesini, üçüncü aşk hikâyesini okurlarken âşık olacağım. O aşk hikâyesindeki âşıklar da bir kitabın içinde bir aşk hikâyesini okuduklarında birbirlerine âşık oluyorlar, o kitaptaki âşıklar da başka bir aşk hikâyesi okurlarken birbirlerine vuruluyorlarmış.

Belleklerimizin bahçeleri gibi bu aşk hikâyelerinin birbirlerine nasıl açıldığını ve bütün kapıları birbirine açılarak bağlanan sonsuz bir hikâyeler dizisi oluşturduğunu, ben elbiseci dükkânına

gitmemizden, Çocuk Haftası okumamızdan ve zeytin ezmesi kavanozuna bakmamızdan yıllar sonra keşfettiğimde, sen evimizden kaçmış, ben de kendimi hikâyelere ve kendi hikâyeme vermiştim.

Kimi Arabistan çöllerinde Şam'da, kimi Asya steplerinde Horasan'da, kimi Alpler'in eteklerinde Verona'da, kimi de Dicle kıyısında Bağdat'ta geçen bu aşk hikâyelerinin hepsi acıklıydı, hepsi hüzünlüydü, hepsi dokunaklıydı. Daha da dokunaklısı, bütün hikâyelerin kolayca akılda kalması ve insanın kendisini en saf, en çilekeş, en mutsuz kahraman yerine aynı kolaylıkla koyabilmesiydi.

Nasıl sonuçlanacağını hâlâ çıkaramadığım bizim hikâyemizi de bir gün birisi, belki de ben, kaleme alırsam, benim o aşk hikâyelerini okurken yaptığım gibi, okuyucu kendini hemen kahramanlardan birinin yerine koyabilir mi, ya da hikâyemiz akıllarda kalabilir mi, bilmiyorum, ama böyle kitaplarda kahramanları ve hikâyeleri birbirinden ayıran ve benzersiz kılan şu türden parçalar hep olduğu için ben de bir hazırlık yapmış olayım dedim: Birlikte gittiğimiz bir misafirlikte, ağır havası sigara dumanlarıyla mavileşmiş bir odada, senden üç adım ötede oturan bir anlatıcının hikâyesini dikkatle dinlerken, geceyarısı o 'ben burada değilim' ifadesi ağır ağır yüzünde belirdiğinde seni severdim; tembellikle geçen bir haftadan sonra, gömleklerinin, yeşil kazaklarının ve bir türlü atmaya kıyamadığın eski geceliklerinin arasında bir kemeri istemeye istemeye ararken, açık kapısından içerisi gözüken dolaptaki inanılmaz karışıklığı farkettiğinde yüzünde beliren yılgınlık ifadesini severdim; bir heves ressam olmaya karar verdiğin çocukluk günlerinde, Dedeyle birlikte masaya oturup ağaç çizmeyi öğrenmeye koyulduğunda, Dedenin konu dışına çıkan takılmalarına öfkelenmeden güldüğünde seni severdim; dolmuşun kapısını ucu dışarıda kalan mor paltonun üzerine kapadığında ve şimdi elinde tuttuğun beş liranın, şimdi yere düşüp kaldırım kenarındaki ızgaraya doğru kusursuz bir yay çizerek ne güzel yuvarlandığını gördüğünde yüzünde beliren oyuncu şaşkınlığı severdim; severdim seni, pırıl pırıl bir nisan günü küçük balkonumuza çıkıp sabah astığın mendilin hâlâ kurumadığını, demek ki güneşin seni aldattığını anladığında ve hemen sonra, arka arsadan gelen çocuk cıvıltılarına hüzünle kulak

kabarttığında seni severdim; birlikte gittiğimiz bir filmi bir üçüncü kişiye hikâye ederken belleğinin ve hatırladıklarının benimkinden ne kadar farklı olduğunu korkuyla anladığımda seni severdim; severdim seni; aile içi izdivaçlar ve akrabalar arasındaki evlilikler üzerine bol resimli bir gazetede makale döktüren profesörün incilerini bir köşeye çekilip bana sezdirmeden okuduğunu gördüğümde ve ne okuduğunu değil, ama okurken yalnızca üst dudağının Tolstoy kahramanları gibi hafifçe öne çıktığını gördüğümde seni severdim; asansör aynasında kendine bir başkasına bakar gibi bakışını ve nedense bu bakıştan sonra hatırladığın şeyi telâşla çantanın içinde arayışını severdim; biri yan yatmış ince bir yelkenli, öteki kambur bir kedi gibi yanyana durarak saatlerce seni bekleyen topuklu ayakkabılarının içine aceleyle girişini ve saatler sonra, eve döndüğünde ayakkabıları gene aynı çamurlu ve asimetrik yalnızlığa terketmeden önce kalçalarının, bacaklarının ve ayaklarının kendi kendilerine yaptıkları hünerli hareketleri seyretrneyi severdim; sigara küllüğünü tepeleme dolduran izmaritlere ve kara başlarını umutsuzca bükmüş yanık kibritlere bakarken kederli düşüncelerin kimbilir nereye gittiğinde seni severdim; severdim seni her zaman yürüdüğümüz sokaklarda, bir an, sanki güneş o sabah batıdan doğmuş gibi yepyeni bir ışık ve yepyeni bir köşeyle karşılaştığımızda, sokakları değil, seni severdim; birden çıkan lodosla karların eridiği ve İstanbul'un üzerindeki kir bulutlarının temizlendiği kış gününde, antenlerin, minarelerin ve adaların arkasından bana gösterdiğin Uludağ'ı değil, başını omuzlarının içine çekerek ürperen seni severdim; çinko tenekelerle yüklü ağır arabayı çeken sucunun yorgun ve yaşlı atına kederle baktığında severdim seni; dilencilere para vermeyin, onlar aslında çok zengin diyenlerle alay ettiğinde ve herkes labirentimsi merdivenlerden kıvrılarak sinemadan yeryüzüne ağır ağır çıkarken, bir kestirme bulup bizi bütün kalabalıktan önce kaldırıma çıkardığın zamandaki mutlu gülüşünü gördüğümde seni severdim; Saatli Maarif Takviminden bizi birlikte ölüme yaklaştıran bir yaprağı daha kopardıktan sonra, en altta günün yemeği olarak önerilen etli nohut, pilav, turşu ve karışık kompostoyu, yaklaştığımız ölümün bir işaretini okur gibi ağırbaşlı ve hüzünlü bir sesle okumanı ve Kartal marka ançuvez tüpünün önce rondelayı çıkartıp, sonra kapağı sonuna

kadar çevirip açılacağını bana sabırla öğrettikten sonra, üretici Mösyö Trellidis'in saygılarıyla, demeni severdim; kış sabahları yüzünün renginin şehrin üzerindeki soluk beyaz göğün renginde olduğunu gördüğümde, çocukluğumuzda, caddenin ırmağından akan arabalar arasından, bir kaldırımdan öteki kaldırıma bir koşu çılgın ve neşeli geçişini seyrettiğim zamanki gibi, seni endişeyle severdim; severdim seni, cami avlusunda, musalla taşında yatan tabuta konan kargaya dikkatle ve gülümseyerek baktığında, radyo tiyatrosu taklidi sesinle annenle babanın kavgalarını oynadığında seni severdim; ellerimin arasına dikkatle başını alıp gözlerinde hayatımızın gittiği yeri korkuyla gördüğümde seni severdim; vazonun yanında, neden orada bıraktığını anlayamadığım yüzüğünü günler sonra gene orada gördüğümde seni severdim; efsane kuşlarının ağır ağır uçup havalanışını andıran uzun bir sevişmenin sonunda, ağırbaşlı şenliğe kendi şakaların ve yaratıcılığınla en sonunda senin de katıldığını anladığımda seni severdim; dikine değil yanlamasına kestiğin elmanın içindeki kusursuz yıldızı bana gösterdiğinde seni severdim; öğle vakti, yazı masamın üzerinde oraya kadar nasıl geldiğini anlayamadığım bir tel saçını gördüğümde ve birlikte çıktığımız bir yolculukta, tıkış tıkış belediye otobüsünün tutunma demirlerine sarılan öbür eller arasında yan yana duran ellerimizin birbirine ne kadar az benzediğini kederle gördüğümde, seni kendi gövdemi tanır gibi, beni terkeden ruhumu arar gibi, bir başka kişi olduğumu acı ve sevinçle anlar gibi severdim, severdim seni; nereye gittiğini bilmediğimiz bir trene bakarken yüzünde beliren esrarlı ifadeyi ve bu kederli bakışının tıpatıp aynısını, bir akşamüstü sürülerle kargaların çığlıklar atarak çılgın gibi uçuştuğu bir saatte, elektrikler birden kesildiğinde evimizin karanlığı ile dışarısının aydınlığı yavaş yavaş yer değiştirirken gene esrarlı ve hüzünlü yüzünde ben gördüğümde kapıldığım o çaresizlik acı ve kıskançlıkla severdim seni.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BİR AKIL HASTASI DEĞİL, YALNIZCA SADIK BİR OKURUNUM

"Zarıma miral edindim zatım"

Süleyman Çelebi

Çarşamba akşamı iki günlük bir uykusuzluktan sonra yattığı uykudan Galip perşembe sabahına doğru uyandı, ama tam uyanmak da denemezdi buna. Olup bitenleri ve aklından geçenleri, çok sonraları, yeniden bir bir anlamaya çalıştığı günlerde hatırlayacağı gibi, yataktan kalktığı sabahın dördü ile sabah ezanını dinleyip yeniden uykuya yattığı yedisi arasındaki sürede, Celâl'in yazılarında sık sık sözünü ettiği "uykuyla uyanıklık arasındaki efsane ülkenin harikaları" arasındaydı.

Uzun bir uykusuzluk ve bitkinlikten sonra, yattıkları derin uykunun orta yerinde uyananların, kendi yataklarından başka yataklarda kalkan talihsiz ve yorgunların çoğu gibi, içinde uyandığı yatağın, odanın, evin nerede olduğunu, buraya nasıl geldiğini hatırlamakta güçlük çekmiş ama hafızasının bu büyüleyici şaşkınlığından dışarı çıkmak için de kendini çok da fazla zorlamamıştı.

Böylece Galip, uykuya yatmadan önce onu bıraktığı yerde, çalışma masasının hemen yanında, Celâl'in tebdil-i kıyafet araçlarını koyduğu kutuyu görünce hiçbir şaşkınlık geçirmeden içindeki tanıdık nesneleri bir bir dışarı çıkardı: Melon bir şapka, padişah kavukları, kaftanlar, bastonlar, çizmeler, lekeli ipek gömlekler, boy boy, renk renk takma sakallar, peruklar, cep saatleri, boş gözlük çerçeveleri, serpuşlar, fesler, ipek kuşaklar, kamalar, Yeniçeri takıları, bileklikler ve tarihi film çeken Türk sinemacılarına kıyafet ve teçhizat sağlayan Beyoğlu'ndaki ünlü Erol Beyin dükkânından alınabilecek başka bir yığın ıvır zıvır. Hafızasının kuytu bir köşesine itilmiş uzak bir anıyı hatırlar gibi Celâl'in bu kıyafetleri giyerek geceleri Beyoğlu'nda gezişini gözlerinin önünde canlandırmaya çalıştı sonra. Ama tıpkı, az

önce gördüğü rüyanın hâlâ aklının içinde kıpırdanan mavimsi damları, alçakgönüllü sokakları ve hayâletimsi kişileri gibi, tebdil sahneleri de, Galip'e "uykuyla uyanıklık arasındaki ülkenin" efsanelerinden biri olarak gözüktü; ne esrarlı, ne gerçek, ne anlaşılabilir, ne de büsbütün anlaşılmaz harikalar olarak. Rüyasında, hem Şam, hem İstanbul, hem de Kars Kalesinin eteklerinde yer alan bir mahallede bir adres arıyor, aradığını da, magazin gazetelerinin bilmecelerindeki kolay kelimeler gibi hiç zorlanmadan buluveriyordu.

Aklında hâlâ bu rüya olduğu için Galip çalışma masasının üzerinde içi adreslerle dolu defteri görünce bir rastlantı duygusuna kapılarak, becerikli ve gizli bir elin işaretleriyle ya da kendini çocuk gibi gizleyen oyuncu bir Tanrı'nın izleriyle karşılaşmış gibi sevindi. Bu dünyada yaşamaktan memnun, gülümseyerek defterdeki adresleri ve karşılarındaki cümleleri okudu. Kimbilir kaç tane hevesli ve hayran, Anadolunun ve İstanbul'un dört bir yanında Celâl'in yazılarında bu cümlelerle karşılaşacakları günü bekliyorlardı; belki de bazıları karşılaşmışlardı bile. Uykunun ve rüyaların dumanları arasından Galip hatırlamaya çalıştı: Daha önce, Celâl'in yazılarında rastgelmiş miydi bu cümlelere, onları yıllarca önce okumuş muydu? Bazı cümleleri okuduğunu hatırlamasa bile, Celâl'in ağzından defalarca işittiğini biliyordu: "Harika olanı harika yapan şey, onun sıradanlığı ve sıradan olanı sıradan yapan şey, onun harikalığıdır" gibi.

Bazı cümleleri Celâl'den okuduğunu ve işittiğini çıkaramasa bile, başka bir yerde dikkat ettiğini hatırlıyordu: İki çocuğun, Hüsün ile Aşk'ın okul yıllarını anlatan Şeyh Galip'in iki yüzyıl önce yazılmış şu dizesi gibi:

"Sır şahdır, ona ihtimam et."

Bazılarını ise, ne Celâl'den, ne de başka bir yerden işitip okuduğunu hatırlıyordu, ama hem Celâl'in yazılarında, hem de başka bir yerde okumuş gibi de bir yakınlık hissediyordu onlara. Beşiktaş Serencebey'de oturan Fahrettin Dalkıran'a bir gün işaret olacak şu cümle gibi: "Birçoklarının öğretmenlerini kan içinde kalıncaya kadar dövmeyi ya da daha basiti, babalarını keyifle öldürmeyi düşledikleri o

özgürlük ve kıyamet gününde, yıllarca merakla buluşmayı beklediği kayıp ikiz kardeşinin kendisine yalnızca ölüm olarak gözükeceğini hayâl edebilecek kadar sağduyu sahibi biri olduğu için, beyefendi, uzun zamandır ortalıktan çekilmiş, yerini kimselerin bilmediği evinden başını dışarı çıkarmaz olmuştu hiç." Beyefendi kimdi?

Gün ışımak üzereyken Galip, bir içgüdüyle telefonu yeniden fişe taktı, yıkandı, buzdolabında bulabildikleriyle karnını doyurdu ve sabah ezanından az sonra Celâl'in yatağına girip yattı. Uyumadan az önce, uykuyla uyanıklık arasındaki ülkede, hayâllerden çok düşlere daha yakın bir bölgede Rüya ile birlikte çocukluklarında Boğaz'da bir sandal gezintisine çıkmışlardı. Sandalda ne teyzeler vardı, ne anneler, ne de kayıkçı: Rüya'yla yapayalnız olmak Galip'e bir güvensizlik veriyordu.

Uyandığında telefon çalıyordu. Galip telefona yetişene kadar arayanın Rüya değil, her zaman arayan ses olacağına karar vermişti. Bir kadın sesi duyunca durakladı. "Celâl? Celâl sen misin?"

Pek de genç olmayan, tanıdık hiç olmayan bir kadın sesiydi. "Evet."

"Canım, canım, neredesin, nerelerdesin, günlerdir seni, seni arıyorum, arıyorum, ah."

Son hece uzayarak hıçkırığa, hıçkırıklara ve bir ağlamaya dönüştü.

"Sesinizi çıkaramadım," dedi Galip.

"Sesinizi," dedi kadın, Galip'in sesini taklit ederek. "Sesinizi. Bana, sesinizi, diyor. Ben sesiniz olmuşum." Bir sessizlikten sonra, kartlarına güvenen bir oyuncunun güveniyle ve yarı sırdaş, yarı mağrur bir havayla açıkladı: "Ben Emine'yim." Kelime Galip'te hiçbir çağrışım yapmadı. "Evet."

"Evet? Başka bir diyeceğin yok mu?"

"Yıllar sonra..." diye mırıldandı Galip.

"Canım, yıllar sonra, yıllar sonra nihayet. Gazetede yazını okurken bana seslendiğini görünce nasıl oldum biliyor musun? Yirmi

yıldır bugünü bekliyordum. Yirmi yıldır beklediğim o cümleyi okuyunca ne oldum biliyor musun? Bütün dünyaya bağırmak, seslenmek istedim bütün dünyaya. Çılgın gibi oldum, kendimi zor tuttum, ağladım. Biliyorsun, ihtilâl işine karıştı diye Mehmet'i emekli ettiler. Ama her sabah sokağa çıkıyor, bir işleri vardır hep. Hemen arkasından sokağa fırladım. Koşarak Kurtuluş'a gittim, bizim ara sokağımıza, ama hiçbir şey yoktu, hiçbir şey yoktu. Her şey değişmiş, her şey yıkılmış, hiçbir şey yerinde kalmamış. Evimiz yerinde yoktu. Sokağın ortasında ağlamaya başladım. Acıyıp bir bardak su verdiler. Hemen eve döndüm, bavulumu yaptım, Mehmet eve dönmeden kaçtım. Canım, Celâlciğim, söyle şimdi seni nasıl bulacağımı. Yedi gündür yollarda, otel odalarında, utancımı gizleyemediğim uzak akrabaların evlerinde sığıntı gibi kalıyorum. Kaç kere gazeteye telefon ettim, "Bilmiyoruz," dediler. Akrabalarını aradım, onlar da öyle. Bu telefona ettim, cevap veren yok. Birkaç küçük eşyadan başka hiçbir şey almadım yanıma, almak da istemiyorum. Mehmet deli gibi beni arıyormuş. Ona hiçbir şeyi açıklamadığım kısa bir mektup bıraktım. Evi neden terkettiğimi bilmiyor. Kimse bilmiyor, kimseye söylemedim; hayatımın tek gururu olan sırrımı, aşkımı, aşkımızı kimseye açmadım canım benim. Şimdi ne olacak? Korkuyorum. Artık yalnızım! Sorumluluklarım kalmadı artık. Tombul tavşanın akşam yemeğine gitmek için, evine kocasına yetişmek için dönüyor diye üzülmeyeceksin artık. Çocuklarım büyüdüler, biri Almanya'da, öbürü asker. Bütün hayatımı, bütün vaktimi, her şeyimi sana vereceğim. Ütülerini yapacağım, yazı masanı, ah o yazılarını toplayacağım; yastık kılıflarını değiştireceğim; o eşyasız, dolapsız buluşma yerinden başka hiçbir yerde göremedim seni; asıl evini, eşyalarını, kitaplarını o kadar merak ediyorum ki. Neredesin canım? Nasıl bulacağım seni? Yazında adresini neden şifrelemedin? Adresini ver. Sen de düşündün, yıllarca hep sen de düşündün değil mi? Yeniden, o tek odalı taş evimizde, öğleden sonra, güneş ıhlamur yapraklarının arasından yüzlerimize, çay bardaklarımıza, birbirlerini tanıyan ellerimize vururken biz yapayalnız olacağız. Ama Celâl, o ev yok artık; yıkılmış, yok olmuş, ne o Ermeniler, ne o eski dükkânlar... Bunu bilmiyor muydun? Oraya gidip ağlamamı, ağlamamı mı istedin? Niye

yazına bunu koymadın? Her şeyi yazabilen sen, bunu da yazabilirdin. Konuş artık benimle, yirmi yıl sonra, konuş! Utandığın zaman gene ellerin terliyor mu, uyurken yüzünde o çocuksu bakış beliriyor mu gene? Söyle... 'Canım' de bana... Nasıl göreceğim seni?"

"Hanımefendi," dedi Galip dikkatle, "hanımefendi, her şeyi unuttum. Bir yanlışlık olmuş, günlerdir gazeteye yazı vermiyorum. Onlar da otuz yıl önceki yazılarımı yeniden basıyorlar. Anladınız mı?"

"Hayır."

"Yazılarımda size, kimseye bir işaret ya da cümle filan yollamak istemedim ben. Yazı yazmıyorum artık. Gazetedekiler de eski yazılarımı yeniden yayımlıyorlar. Otuz yıl önceki bir yazımda varmış demek ki o cümle."

"Yalan!" diye bağırdı kadın. "Yalan! Beni seviyorsun. Beni çok sevdin. Yazılarında hep beni anlattın. İstanbul'un en güzel köşelerini anlatırken benimle seviştiğin evin sokağını anlattın, bizim Kurtuluş'umuzu, bizim küçük köşemizi anlattın, sıradan bir garsoniyeri değil. Bahçeden gördüklerin bizim ıhlamur ağaçlarımızdı. Mevlâna'nın ay yüzlü güzeli derken, edebiyat yapmıyor, senin ay yüzlünü anlatıyordun, beni... Kiraz dudaklarımdan da sözettin, hilâl kaşlarımdan da, bunları sana ben ilham ettim. Amerikalılar Ay'a gittiklerinde Ay yüzeyindeki karaltılar diye yazdığın şeyin benim yanağımdaki benler olduğunu biliyordum. Canım, bir daha sakın inkâr etme. 'Karanlık kuyuların korkutucu dipsizliği' de benim kara gözlerimdi, teşekkür ederim, ağlamıştım. 'O apartmana geri döndüm!' dediğin yer de tabii ki Bizim iki katlı evimizdi, ama yasak ve gizli aşkımızı kimse anlamasın diye, orayı Nişantaşı'nda altı katlı, asansörlü bir apartman gibi anlatmak zorunda kaldın; biliyorum. Çünkü biz, orada, Kurtuluş'ta, o evde seninle on sekiz yıl önce buluştuk. Tam beş kere. Ne olur inkâr etme, beni sevdiğini biliyorum."

"Hanımefendi, sizin de dediğiniz gibi, her şey çok eskidendi..." dedi Galip.

"Artık hiçbir şey hatırlamıyorum, her şeyi bir bir unutuyorum."

"Canım, Celâl, Celâlciğim, bu sen olamazsın. İnanamıyorum. Seni orada zorla tutanlar, zorla konuşturanlar mı var? Yalnız mısın? Bir tek doğruyu söyle, beni yıllardır sevdiğini söyle, yeter. On sekiz yıl bekledim, bir o kadar daha beklerim. Bana bir kerecik, bir kerecik beni sevdiğini söyle. Peki, hiç olmazsa beni o zaman sevdiğini söyle, o zaman sevmiştim de, telefonu sonsuza kadar kapayacağım."

"Sevmiştim."

"Canım de bana... "

"Canım... "

"Ah hayır, öyle değil, içten söyle!"

"Hanımefendi, lütfen! Geçmiş geçmişte kalsın. Ben de yaşlandım, belki siz de genç değilsiniz artık. Ben hayâllerinizdeki insan hiç değilim. Rica ediyorum, bu yayımcılık hatasını, dikkatsizliğin bize yaptığı bu soğuk şakayı bir an önce unutalım."

"Allahım? Ben ne olacağım peki?"

"Evinize, kocanıza dönersiniz. Sizi seviyorsa affeder. Bir hikâye uydurursunuz, sizi seviyorsa hemen inanır. Kocanızı, sizi seven sadık kocanızı kırmadan bir an önce evinize dönün."

"On sekiz yıl sonra seni bir kere daha göreyim."

"Ben on sekiz yıl önceki o adam değilim hanımefendi."

"Hayır, o adamsın. Yazılarını okuyorum. Her şeyini biliyorum. Seni ne çok, ne çok düşündüm. Söyle bana: O kurtuluş günü uzak değil, değil mi? O kurtarıcı kim? Ben de onu bekliyorum. 'O' sensin. Biliyorum. Daha pek çok kişi biliyor. Bütün esrar sende. Beyaz atın üzerinde değil, beyaz Cadillac'la geleceksin. Herkes bu rüyayı görüyor. Celâlciğim, seni ne çok sevdim. Bir kere olsun, hiç olmazsa, uzaktan göreyim: Bir parkta, Maçka Parkında sana uzaktan bir kere olsun bakabileyim. Saat beşte Maçka Parkına gel."

"Hanımefendi, telefonu özür dileyerek kapatacağım. Ondan önce, dünyadan elini eteğini çekmiş yaşlı bir adam olarak ve hiçbir zaman lâyık olmadığım sevginize sığınarak sizden bir şey rica edeceğim. Lütfen bana söyleyin, telefonumu nereden buldunuz?

Benim adreslerimden hiçbiri var mı sizde? Benim için çok önemli bunlar."

"Söylersem seni bir kere olsun görmeme izin verecek misin?"

Bir sessizlik oldu.

"Vereceğim", dedi Galip.

Bir sessizlik daha oldu.

"Önce adresini sen ver ama," dedi kadın kurnazca. "Bunca yıldan sonra güvenmiyorum sana açıkçası."

Galip düşündü. Telefonun öbür ucundan bir kadının -hatta iki kadının diye düşünmüştü- yorgun bir buharlı lokomotif gibi sinirli sinirli nefes alışı duyuluyor, daha arkadaki bir radyodan belli belirsiz bir müzik geliyordu; radyo programlarında 'Türk halk müziği' diye ilan edilen ve Galip'e aşktan, terkedilişten ve acıdan çok, Babaanneyle Dedenin son yıllarını ve son sigaralarını hatırlatan bir müzik.

Galip, uzak bir köşesinde iri ve eski bir radyo duran odayı, o odanın öteki ucunda elinde telefon, yıpranmış bir koltukta oturan gözü yaşlı tıknefes bir kadını hayâl etmeye çalıştı, ama gözlerinin önünde Babaanneyle Dedenin bir zamanlar oturup sigara içtikleri iki kat aşağıdaki o oda canlandı: Rüya ile orada 'ben görmedim' oynarlardı. Bir sessizlikten sonra,

"Adreslerin..." diye söze başlamıştı ki Galip, kadın bütün gücüyle bağırdı: "Hayır, hayır söyleme! O da dinliyor. O da burada. Zorla konuşturuyor beni. Celâl, canım söyleme adresini, seni bulup öldürecek. Ah, oh, ah!"

Son inlemelerle birlikte kulağına iyice bastırdığı ahizeden Galip, tuhaf, 'korkunç, madeni gürültüler işitti, anlaşılmaz tıkırtılar; bir itiş kakış hayâl etti. Derken, büyük bir patırtı duyuldu: Ya bir tabanca patlamış ya da çekiştirilen ahize yere düşmüştü. Hemen sonra bir sessizlik başladı, ama tam bir sessizlik de değildi; Galip uzakta hâlâ çalan radyoda Behiye Aksoy'un 'çapkın, çapkın, seni çapkın'larını ve radyo kadar uzak bir köşede ağlayan kadının hıçkırıklarını işitti. Şimdi kimin eline geçmişse ahize, yakından onun soluk alışverişleri duyuluyordu, ama bir şey söylemiyordu o kişi. Bu ses düzeni çok

uzun sürdü. Radyoda yeni bir şarkı başladı, nefes alış verişler, kadının tekdüzeleşen hıçkırışları hiç değişmiyordu.

"Alo!" dedi Galip sinirleri iyice bozulunca. "Alo! alo?"

"Benim, ben," dedi en sonunda bir erkek sesi; günlerdir dinlediği sesti, her zamanki ses. Olgunlukla, soğukkanlılıkla, neredeyse Galip'i yatıştırır, tatsız bir konuyu kapatır gibi konuşmuştu. "Emine dün bana her şeyi itiraf etli. Onu bulup eve getirdim. Celâl Efendi, iğreniyorum senden, senin canına okuyacağım!" Uzun çok uzun zamandır, süren bir oyunun hiç kimseyi hoşnut etmeyen tatsız sonucunu açıklayan bir hakem gibi, tarafsız bir sesle ekledi: "Seni öldüreceğim!"

Bir sessizlik oldu.

"Bir de beni dinlesen," dedi Galip meslek alışkanlığıyla. "Yazı yanlışlıkla yayımlandı. Eski bir yazımdı."

"Bırak bunları, bırak," dedi Mehmet. Soyadı neydi? "Demin de dinledim, çok da dinledim bu hikâyeleri. Bunun için öldürmeyeceğim seni; bunun için ayrıca ölümü hak etsen de. Seni ne için öldüreceğim biliyor musun?"

Ama Celâl'den -ya da Galip'ten- bir cevap almak için sormuyordu, cevabı çoktan hazırlamış olmalıydı. Galip alışkanlıkla dinledi: "Bu miskin ülkeyi adam edecek askeri harekâta ihanet ettiğin için değil, senin yüzünden rezil olan o yurtseverlik işine girişen o gözüpek subaylarla, sürüm sürüm süründürülen o mert insanlarla sonraları alay ettiğin, üstelik yazılarınla kışkırttığın bu maceraya, onlar kelle koltukta girerken ve saygı ve hayranlıkla sana kapılarını ve darbe plânlarını açarlarken sen oturduğun koltukta rezil ve sinsi hayâllere daldığın için, hatta güvenlerini kazanarak evlerine girdiğin bu alçakgönüllü yurtsever insanların arasında hayâllerini sinsice uygulayabildiğin için de değil, - kısa keseceğim - hepimizin bir ihtilâl heyecanına kapıldığı o günlerde bir bunalım geçiren zavallı karımı kandırdığın için de değil, hayır; hepimizi, bütün bir ülkeyi kandırdığın için, rezil hayâllerini, saçmasapan kuruntularını, pervasız yalanlarını sevimli şaklabanlıklar, dokunaklı incelikler ve oturaklı sözler kılığına sokup hepimize, bütün bir millete ve en başta da yıllarca ve yıllarca

bana yutturabildiğin için öldüreceğim seni. Benim gözlerim açıldı artık. Başkalarının da gözleri açılsın artık. Hikâyesini alayla dinlediğin o attar var ya, senin bir gülüşle unutacağın bu adamın da intikamını alacağım.

Senin izine rastlamak için bütün şehri karış karış gezdiğim bu bir haftada yapılması gereken tek şeyin bu olduğunu anladım. Bu milletin de, benim de bütün öğrendiklerimizi unutmamız gerekiyor çünkü. Bütün yazarlarımızı cenazelerini izleyen ilk sonbahardan sonra unutuşun dipsiz kuyusundaki sonsuz uykularına terkettiğimiz de sen yazmıştın."

"Hepsine bütün kalbimle katılıyorum," dedi Galip. "İyice boşalan hafızamda kalmış son kırıntılardan da kurtulmak için yazdığım şu son birkaç yazıdan sonra bu yazı işinden elimi eteğimi bütün bütün çekeceğimi de sana söylemiş miydim? Bu vesileyle, bugünkü yazımı nasıl bulduğunu sorsam?"

"Namussuz herif, sorumluluk nedir bilir misin sen, bağlılık nedir, dürüstlük nedir, fedakârlık nedir bilir misin? Okuyucularınla alay etmek ya da kandırılmış bir zavallıya eğlenceli bir işaret vermekten başka bir şey hatırlatıyor mu bu kelimeler sana? Kardeşlik nedir bilir misin sen?"

Celâl’i savunmaktan çok, bu son soruyu sevdiği için "bilirim!" diyecekti Galip, ama telefonun ucundaki Mehmet -hangi Mehmet'ti bu Muhammed- kendini gayretkeşlikle yoğun ve içler acısı bir sövgü sağanağına vermişti şimdi.

"Sus, yeter artık!" dedi, daha sonra, küfürleri tükendiğinde. Bunu, odanın bir köşesinde hâlâ ağlayan karısına söylediğini Galip sonraki sessizlikte anladı. Kadının bir şey açıklayan sesini ve radyonun kapatıldığını işitti.

"Onun amcamın kızı olduğunu bildiğin için aile içi aşkları küçümseyen ukala yazılar yazdın," diye devam etti Mehmet olduğunu söyleyen ses. "Bu ülkenin evlatlarının yarısının teyzelerinin oğullarıyla, öbür yarısının da amcalarının kızlarıyla evlendiklerini bildiğin halde, akraba evlilikleriyle pervasızca alay eden rezil yazılar kaleme aldın. Hayır, Celâl Efendi, ben hayatta başka bir kız tanıma

fırsatı bulamadığım için değil, akrabalarım dışında bütün kadınlardan korktuğum için değil, annemin, teyzelerim ve halalarımın ve onların kızları dışında başka herhangi bir kadının beni içtenlikle sevebileceğine, hatta bana sabırla tahammül edebileceğine inanamadığım için değil, onu sevdiğim için evlendim bu kadınla. Sen çocukluğundan beri birlikte oynadığın bir kızı sevmek nedir, hiç düşünebilir misin? Sen, yalnızca bir kadını, hayatın boyunca tek bir kadını sevmek nedir, düşünebilir misin? Şimdi senin için ağlayan bu kadını ben elli yıl sevdim. Onu çocukluğumdan beri seviyorum, anlıyor musun, hâlâ seviyorum. Sen hiç sevmek nedir bilir misin? Kendi gövdeni rüyanda görür gibi, seni tamamlayan birine özlemle bakmak nedir, bilir misin? Aşk nedir, bilir misin sen? Bu kelimeler, masallarına kanmaya çoktan hazır o geri zekâlı okuyucuların için yapılacak el çabukluğu marifet rezil bir yazı numarası için malzeme olmaktan başka bir şey olabildi mi senin için hiç? Sana acıyorum, seni küçümsüyorum, senin için üzülüyorum. Bütün hayatın boyunca lâflarla oynamaktan, kelimeleri evirip çevirmekten başka bir şey yapabildin mi? Cevap ver!" "Sevgili dostum," dedi Galip, "bu benim mesleğimdi." "Mesleğiymiş!" diye bağırdı telefonun öbür ucundaki ses. "Aldattın, kandırdın, alçaktın hepimizi! O kadar inanırdım ki sana, bütün hayatımın bir sefaletler resmi geçidi, bir budalalıklar ve aldanışlar dizisi, bir kâbuslar cehennemi ve zavallılıklar, küçüklükler ve bayağılıklarla kurulmuş bir sıradanlıklar şaheseri olduğunu bana acımasızca kanıtlayan tantanalı bir yazını okuduktan sonra da hak verirdim sana. Üstelik alçaldığımı, küçümsendiğimi düşüneceğime, böyle yüce düşüncelere ve keskin kaleme sahip birisiyle tanışmış, görüşmüş, hatta bir zamanlar aynı askeri darbenin denize indirildiği anda batan gemisinde birlikte bulunmuş olmaktan gurur da duyardım. Namussuz herif, o kadar hayrandım ki sana, hayatımdaki bütün sefaletin sorumlusu olarak korkaklığımı, yalnız benim değil, bütün milletin korkaklığını gösterdiğinde, neden korkak olduğumu ne için, hangi yanlışımdan dolayı korkaklığa alıştığımı acıyla düşünür, bugün benden çok daha korkak olduğunu bildiğim seni ise, bir cesaret anıtı olarak görürdüm. Öyle tapardım ki sana, artık bizlerle hiç mi hiç ilgilenmediğin için herkesinkinden hiçbir farkı olmayan sıradan gençlik anılarını, ya da çocukluğunun bir kısmını geçirdiğin

eski bir apartmanın kavrulmuş soğan kokan karanlık merdivenlerini, hatta hayaletli ve cadılı rüyalarını ve saçmasapan metafizik tecrübelerini anlattığın yazılarını, içindeki gizli saklı kerametleri keşfetmek için yüzlerce kere okur, karıma okutur, akşam onunla bu yazı üzerinde saatlerce konuştuktan sonra, inanılacak tek şeyin, orada işaret edilen gizli anlam olduğunu düşünür ve hiçbir anlamı olmayan o gizli anlamı da anladığıma inandırırdım kendimi."

"Hiçbir zaman bu tür hayranlıklara fırsat vermek istemedim," diye söze girmişti Galip.

"Yalan! Bütün yazı hayalın boyunca benim gibilerini avlamaya çalıştın. Onlara cevaplar yazdın, fotoğraflarını istedin, el yazılarını inceledin, sırlar, cümleler, sihirli kelimeler verir gibi yaptın..."

"Hepsi ihtilâl işi içindi. Kıyamet günü için, Mehdi'nin gelişi, kurtuluş saati için hepsi... "

"Ya sonra? Ya bu işten vazgeçtikten sonra?"

"Eh bu sayede o okurlar da bir şeye inanabiliyorlardı en sonunda."

"Sana inanıyorlardı ve sen de buna pek bayılıyordun... Dinle, o kadar hayrandım ki ben de sana, parlak bir yazını okuduğumda oturduğum koltukta tepinirdim, gözlerimden yaşlar fışkırırdı, yerimde duramaz, odada, sokaklarda aşağı yukarı yürür, seni düşlerdim. Bu da bir şey değil, o kadar çok hayâlini kurar, o kadar çok düşünürdüm ki seni, bir noktadan sonra, sanki ikimiz arasındaki kişilik çizgisi hayâllerimin sisleri ye dumanları arasında kaybolurdu. Hayır, hiçbir zaman o yazıları kendimin yazdığını sanacak kadar kendimden geçmezdim. Unutma ki bir akıl hastası değil, yalnızca sadık bir okurunum ben. Ama, senin yazdığın o parlak cümlelerin, o ince buluşların ve düşüncelerin yaratılmasında, tuhaf bir şekilde, ilk anda kanıtlanamayacak kadar karmaşık bir yolla, sanki benim de bir payım varmış gibi gelirdi bana. Sanki ben olmasaydım, sen o harikaları yumurtlayamayacaktın. Hayır, yanlış anlama; yıllarca benden yürüttüğün, bir kere olsun iznimi alma gereğini bile duymadan aşırdığın o düşüncelerimden sözetmiyorum. Hurufiliğin bana ilham ettiklerinden de, yayımlayabilmek için ne sıkıntılar

çektiğim kitabımın son kısmındaki keşiflerimden de sözetmiyorum hiç. Onlar zaten senindi. Anlatmak istediğim, yalnızca aynı şeyi birlikte düşünmüş olmak duygusudur; senin başarında sanki benim bir payım olduğu duygusu. Anlıyor musun?"

"Anlıyorum," dedi Galip, "buna benzer bir şey yazmıştım da..."

"Evet, hem de aksi bir rastlantıyla yeniden yayımlanan o malûm yazında, ama anlamıyorsun; anlasaydın çünkü hemen bana katılırdın. Bunun için öldüreceğim seni, işte bunun için! Hiçbir zaman anlamadığın halde, anlamış gibi gözüktüğün için, hiçbir zaman hiçbirimizin yanında olmadığın halde, gece rüyalarımıza girecek kadar ruhlarımıza küstahça sokulmayı başardığın için. O parlak yazılarda bir payım olduğunu kendime inandırabilmek için, yıllar boyunca her yazını yutar gibi okuduktan sonra, anlattığına benzer bir düşünceyi seninle dostluk ettiğimiz o mutlu yıllarda birlikte düşünmüş ya da konuşmuş olduğumuzu, olabileceğimizi hatırlamaya çalışırdım. O kadar çok düşünürdüm ki bunu, o kadar çok hayâl ederdim ki seni, bir hayranınla tanıştığımda senin hakkında söylenen inanılmaz övgüler sanki benim için söyleniyormuş gibi gelirdi bana; sanki ben de senin kadar ünlüydüm. Senin esrarengiz ve gizli hayatın hakkında çıkarılan dedikodular, sanki benim de sıradan biri olmadığımı, en azından sendeki o tanrısal sihrin bir kısmının bana da bulaştığını kanıtlardı; sanki ben de senin kadar bir efsane idim. Heyecana kapılırdım; başka biri olurdum senin yüzünden. İlk yıllarda, Şehir Hatları vapurunda, ellerinde gazete iki vatandaşın senden söz ettiklerini işittiğimde, "Ben Celâl Salik'i tanıyorum, hatta çok yakından!" diye bütün gücümle bağırmak, onların şaşkınlık ve hayranlıklarından zevk almak, seninle ortak sırlarımızdan sözetmek gelirdi içimden. Daha sonraki yıllarda, bu istek daha da şiddetlendi, iki kişinin bir yerde senden sözettiklerini, seni okuduklarını görmeyeyim, hemen, "Beyler, Celâl Salik'e çok yakınsınız, hatta hatta ben Celâl Salik'im!" demek isterdim.

Bu düşünce bana o kadar başdöndürücü, o kadar sarsıcı gelirdi ki, söyleyeceğimi her düşünüşümde kalbim küt küt atmaya başlar, alnımda ter damlacıkları birikir, o şaşkınların yüzünde göreceğim hayranlığı düşündükçe zevkten bayılır gibi olurdum. Bu

cümleyi bağıra bağıra, zafer ve mutlulukla hiçbir zaman söylemememin nedeni, onu saçma ya da abartılı bulmam değil, aklımdan geçirmemin bana yetmesiydi. Anlıyor musun?"

"Anlıyorum."

"Yazılarını, kendimi senin gibi zeki hissederek zaferle okurdum. Yalnızca seni değil, beni de alkışlıyorlardı, emindim bundan. Biz ikimiz birlikteydik çünkü, biz, o kalabalıklardan çok daha başka bir yerdeydik. Seni çok iyi anlıyordum.

Ben de senin gibi sinemalara, futbol maçlarına, fuarlara, panayırlara giden o kalabalıklardan artık nefret ediyordum. Hiçbir zaman adam olmayacaklarını, her zaman aynı budalalıkları edeceklerini, aynı masallara kanacaklarını,, en masum gözüktükleri o içler acısı, göz yaşartıcı fukaralık ve zavallılık anlarında bile yalnızca kurban değil, aynı zamanda suçlu ya da en azından suç ortağı olduklarını düşünüyordun. Kurtarıcı diye bekledikleri sahtekârlarından da, en son başbakanlarının en son budalalıklarından da, askeri darbelerinden de, demokrasilerinden de, işkencelerinden de, sinemalarından da bıkmıştın artık.

Bunun için seviyordum seni. Yıllarca, her yazından sonra heyecanla düşündüğüm gibi, "İşte bunun için Celâl Salik'i seviyorum," diyordum ve her seferinde yepyeni bir heyecana kapılarak, gözlerimden yaşlar akarak seviyordum. Dün bülbül gibi şakıyarak eski yazılarını nasıl bir bir hatırladığımı sana kanıtladığımda, böyle bir okurun olabileceğini tahmin edebiliyor muydun?"

"Belki, biraz... "

"Dinle o zaman... Kendi acıklı hayatımın ücra bir noktasında, bu rezil dünyamızın yavan ve sıradan anlarının birinde, parmağım yontulmamış bir hayvanın kapadığı dolmuş kapısına sıkıştığı zaman, emekli maaşıma küçük bir ek sağlamak için gerekli kâğıtları hazırlarken beş para etmez bir herifin ukalâlıklarına sabretmek zorunda kaldığımda, yani sefaletimin tam orta yerinde, birden, bir cankurtaran simitine sarılır gibi şu düşünceye sarılırdım hemen:

"Celâl Salik ne yapardı bu durumda? O ne derdi? Onun gibi davranıyor muyum acaba?" Son yirmi yılda bu son soru bende bir hastalık oldu. Bir akraba düğününde, havayı bozmamak için herkesle birlikte halay çekerken ya da vakit öldürmek için gittiğim mahalle kahvesinde kâğıt oyununda altmışaltıda kazanıp neşeli kahkahalar atarken, birden gene düşünürdüm: "Hiç Celâl Salik böyle yapar mıydı?" Bütün akşamımı rezil etmeye yeterdi bu, bütün hayatımı. Bütün hayatımı, Celâl Salik şimdi ne yapardı, Celâl Salik şimdi ne yapıyordur, Celâl Salik şimdi ne düşünüyordur, diye sormakla geçirdim. Ama yalnızca böyle olmakla kalsaydı gene iyiydi. Fazladan, kafama bir de şu soru takılırdı: "Celâl Salik benim hakkımda ne düşünüyordur acaba?" Yıllar yılı, senin bir kere olsun beni hatırlamayacağına, düşünmeyeceğine, aklından bile geçirmeyeceğine karar verecek kadar mantığımı işlettiğimde soru şu şekle dönerdi: "Celâl Salik beni bu halimde görse benim hakkımda ne düşünürdü acaba?" Sabah kahvaltısından sonra, üzerimde hâlâ pijamalar, sigara içişime tanık olsaydı Celâl Salik ne derdi? Vapurda yanındaki kısa etekli ve evli bayanı rahatsız eden serseriye nasıl çıkıştığımı işitseydi Celâl Salik ne düşünürdü? Bütün yazılarını kesip ONKA marka klasörlerde sakladığımı bilseydi acaba Celâl Salik ne hissederdi? Onun hakkındaki düşüncelerimi, hayat hakkındaki bütün düşüncelerimi öğrenseydi acaba Celâl Salik ne derdi?"

"Aziz okuyucum ve dostum," dedi Galip, "söyle bana, niye yıllar yılı bir kere olsun beni aramadın?"

"Hiç düşünmedim mi sanıyorsun? Korkuyordum. Yanlış anlama, yanında küçülmekten, böyle durumlarda olacağı gibi kendimi tutamayıp dalkavukluk etmekten, en sıradan sözlerini bile büyük kerametler gibi hayranlıkla karşılamaktan ya da öyle yapmamı isteyeceğini sanarak, senin hiç de istemediğin yanlış bir yerde kahkahalar atmaktan korkmuyorum. Tek tek binlerce defa hayâl ettiğim bu sahnelerin ötesindeydim ben."

"O sahnelerin akla getireceğinden de zekisin," dedi Galip, şefkatle.

"Seninle karşılaştıktan, şimdi söylediğim cinsten hayranlık ve dalkavukluk sözlerini bütün içtenliğimle söyledikten sonra, senin de benim de başka söyleyecek, anlatacak hiçbir şey bulamayacağımızdan korkuyordum."

"Ama gördüğün gibi, hiç de öyle olmadı," dedi Galip. "Tatlı tatlı ne güzel kaynatıyoruz, bak."

Bir sessizlik oldu.

"Seni öldüreceğim," dedi ses. "Seni öldüreceğim! Senin yüzünden hiçbir zaman kendim olamadım."

"Hiçbir zaman kendisi olamaz insan."

"Çok yazmıştın bunu, ama benim gibi hissedemezsin sen bunu, bu gerçeği benim kadar anlamış olamazsın... 'Esrar' dediğin şey, bunu anlamadan anlamandı, anlamadan bu gerçeği yazman. Çünkü insan bu gerçeği kendi olamadan keşfedemez. Keşfederse de kendisi olamamış demektir. İkisi aynı anda doğru olamaz. Paradoksu anlıyor musun?"

"Ben hem kendimim, hem de bir başkası," dedi Galip.

"Hayır, bütün yüreğinle inanarak söylemiyorsun," dedi telefonun öbür ucundaki adam. "Bu yüzden öleceksin işte. Yazılarında yaptığın gibi, inandırıyorsun, ama kendin inanmıyorsun ve kendin inanmadığın için inandırmayı başarıyorsun. Ama inandırabildiklerin, senin inanmadan inandırabildiğini anlayınca korkuya kapılıyorlar."

"Korku?"

"Esrar dediğin o şeyden, anlamıyor musun, o belirsizlikten, yazı denen sahtekarlığın oyunundan, harflerin karanlık yüzlerinden korkuyorum. Yıllarca, yazılarını okurken, hem orada, okuduğum yerde, koltuğumda ya da masamın başında, hem de bambaşka bir yerde, hikâyeleri anlatan yazarın yanında bir yerde olduğumu duyardım. İnanmayanlarca inandırıldığını sezmek nedir biliyor musun sen? Seni inandıranların aslında inanamadıklarını bilmek? Senin yüzünden kendim olamadığım için şikâyet etmiyorum. Fakir ve acıklı hayatım zenginleşti, kendi bıktırıcı yavanlığımın karanlığından

çıkıp sen oldum böylece, ama 'sen' dediğim sihirli şeyden de emin değildim hiç. Bilmiyorum, ama bilmeden biliyordum. Bilmek denebilir mi buna? Otuz yıllık karım yemek masasına kısacık bir mektup bırakıp hiçbir şey açıklamadan kayıplara karıştığında nereye gittiğini biliyormuşum; ama bunu bildiğimi bilmiyormuşum. Bilmediğim için, şehir kazan ben kepçe gezerken, seni değil onu arıyordum. Ama onu ararken, gene farkında olmadan seni de arıyordum, çünkü sokak sokak İstanbul'un esrarını çözmeye çalışırken, daha ilk günden aklımda şu korkunç düşünce de vardı: "Acaba durup dururken karımın beni terk ettiğini öğrenseydi Celâl Salik ne derdi bu işe?" Bu durumun 'tam Celâl Salik'lik bir durum' olduğuna karar vermiştim. Her şeyi sana anlatmak istiyordum. Bu konunun yıllardır arayıp da bulamadığım, tam seninle konuşulacak konu olduğunu düşünüyordum. Bu heyecana o kadar kapıldım ki, yıllardır ilk defa seni aramaya cesaret ettim, ama bulamıyordum, yoktun, hiçbir yerde yoktun. Biliyordum, ama bilmiyordum. Yıllar boyunca, belki bir gün ararım diye edindiğim telefon numaraların vardı. Onları aradım, yoktun. Akrabalarını aradım, seni pek seven halanı, sana tutkuyla bağlı üvey anneni, sana olan ilgisini gemleyemeyen babanı, amcanı, hepsi pek ilgililer seninle, ama sen yoktun. Milliyet Gazetesine gittim, orada da yoktun. Gazetede seni arayan başkaları da vardı, seni İngiliz televizyoncularla görüştürmek isteyen amcanın oğlu, kızkardeşinin kocası Galip. Bir içgüdüyle onun peşine takıldım. Bu hülyalı çocuk, bu uykudagezer Celâl'in yerini bilir diye düşünüyordum. O biliyordur, üstelik bildiğini de biliyordur diyordum kendime. İstanbul'un içinde bir gölge gibi onu takip ettim. O önde, ben biraz uzakta, arkasında, sokaklardan geçtik, taş hanlara, eski dükkânlara, camdan pasajlara, kirli sinemalara girdik, Kapalıçarşı'yı karış karış gezdik, kaldırımsız kenar mahallelere gittik, köprülerden geçtik, karanlık köşelere, İstanbul'un bilinmeyen mahallelerine daldık, tozun, çamurun, pisliğin içine girdik. Hiçbir yere varmıyorduk, gene gidiyorduk. Bütün İstanbul'u tanıyormuş gibi yürüyorduk ve hiçbir yeri tanımıyorduk. Onu kaybettim, yeniden buldum, gene kaybettim; gene buldum, sonra gene kaybettim, sonunda o beni salaş bir pavyonda buldu. Orada, bir masanın çevresinde oturan kalabalık, hepimiz bir hikâye anlattık. Hikâye anlatmayı severim ben,

ama dinleyici bulamam. Bu sefer dinliyorlardı. Anlattığım hikâyenin ortasında, dinleyicilerimin meraklı, sabırsız bakışları, yüzümden hikâyenin sonunu okumaya çalışırken, böyle durumlarda hep olduğu gibi, hikâyemin sonunun yüzümden anlaşılmasından ben korkarken ve hikâye ile bu düşüncelerin arasında gidip gelirken karımın sana kaçtığını anladım. "Celâl'e kaçtığını biliyormuşum," diye düşündüm. Biliyormuşum, ama bildiğimi bilmiyormuşum.

Aradığım şey bu ruh durumu olmalıydı. Kendi ruhuma açılan bir kapıdan içeri, yeni bir âleme en sonunda girmeyi başarmıştım. Yıllar sonra, ilk defa istediğim gibi hem bir başkası hem de kendim olmayı başarabilmiştim. Bir yandan, "Bu hikâyeyi bir köşe yazarında okumuştum," diye bir yalan atmak geliyordu içimden, bir yandan da, yıllardır peşinden koştuğum bir huzura en sonunda gömülebildiğimi hissediyordum. İstanbul'u sokak sokak gezerken, karmakarışık kaldırımlarda, çamurlu dükkân önlerinde yürürken, vatandaş yüzlerindeki kederi seyrederken, seni nerede bulabilirim diye eski yazılarını okurken, dehşetle sezdiğin bir duyguya benziyordu bu lanet olası huzur. Ama hikâyemi bitirmiş ve karımın nereye gittiğini anlamıştım artık. Daha önce hikâye anlatan garsonun, fotoğrafçının, uzun boylu yazarın hikâyesini dinlerken de az önce anladığım şeyin korkunç sonucunu görmüştüm. Bütün hayatım boyunca aldatılmıştım, bütün hayatım boyunca kandırılmıştım! Allahım, Allahım! Bu kelimeler sana bir şey ifade ediyor mu?"

"Ediyor."

"Dinle o zaman. Yıllardır 'esrar' diye bizleri peşinden koşturduğun gerçeğin şu olduğuna karar vardım; senin de bilmeden bildiğin, anlamadan yazdığın gibi: Kimse kendisi olamaz bu ülkede! Yenikler ve ezikler ülkesinde varolmak bir başkası olmaktır. Bir başkasıyım, o halde varım! Peki, yerinde olmak için can attığım o bir başkası da sakın bir başkası olmasın? Aldatıldım, kandırıldım dediğim şey budur. Çünkü kendisine körü körüne tapan birinin karısını elinden almazdı benim inandığım ve okuduğum kişi. O geceyarısı, o pavyonda, masanın çevresinde oturup hikâye anlatan orospulara, garsonlara, fotoğrafçılara, aldatılmış kocalara bağırarak demek isterdim ki: "Ey yenikler! Ey ezikler! Ey lanetliler! Ey

unutulmuşlar! Ey önemsizler! Korkmayın, kimse kendisi değildir, kimse! Yerinde olmak istediğiniz krallar, mutlular, padişahlar, ünlüler, yıldızlar, zenginler de öyle. Onlardan kurtulun! O zaman size sır diye verdikleri hikâyeyi onların yokluğuyla siz bulmuş olacaksınız. Öldürün onları! Kendi sırrınızı kendiniz kurun, kendi esrarınızı kendiniz bulun! Anlıyor musun? Hayvani bir öfke ve intikam duygusuyla değil, aldatılan kocaların çoğu gibi, beni içine çektiğin yeni dünyaya girmek istemediğim için öldüreceğim seni ben. Bütün İstanbul, bütün harfler, yazılarına yerleştirdiğin o işaretler ve yüzler de gerçek esrarına kavuşacak o zaman. 'Celâl Salik Vuruldu!' diye yazacak gazeteler: 'Esrarengiz Cinayet'. Hiçbir zaman çözülemeyecek 'Anlaşılmaz Cinayet.' Belki dünyamızın hiç olmayan anlamı iyice kaybolacak, sözünü ettiğin kıyamet gününe, Mehdi'nin gelişine yakın bir kargaşa olacak İstanbul'da, ama benim için, birçokları için kaybolan esrarın keşfi de bu olacak. Çünkü bu işin arkasındaki sırrı kimse çözemeyecek. Senin yardımınla bastırabildiğim alçakgönüllü kitabımda sözünü ettiğim ve senin de pek iyi anladığın esrarın keşfinden, yeniden keşfinden başka ne olabilirdi ki bu?"

"Hiç de öyle olmaz," dedi Galip. "Sen istediğin kadar esrarlı bir cinayet işle, onlar, o mutlular ve ezikler, budalalar ve unutulmuşlar hemen elele verip bu işte bir esrar olmadığını kanıtlayan bir hikâye uydururlar. Uydurdukları hızla inanacakları bu hikâye benim ölümümü sıradan bir kumpasın renksiz bir parçası şekline sokar hemen. Daha cenazem kaldırılmadan, herkes bunun milli bütünlüğümüzü tehlikeye sokan bir kumpasın ya da yıllardır süren bir aşk ve kıskançlık macerasının sonucu olduğuna karar verir hemen. Meğer katil esrar kaçakçılarıyla askeri darbecilerin bir aletiymiş der herkes; meğer cinayet Nakşibendi tarikatıyla, örgütlenmiş aşk tellallarınca işlettirilmiş, meğer son padişahın torunlarıyla bayrağımızı yakanlar düzenlemiş bu kirli işi, meğer demokrasimize ve Cumhuriyetimize kastedenlerle en son Haçlı seferini hazırlayanlar da bu numaranın içindeymişler!"

"İstanbul'un ortasında, çöp yığınlarının zerzavat artıklarının, köpek leşleriyle Milli Piyango biletleri arasında, çamurlu bir

kaldırımda, esrarengiz bir şekilde bulunan ünlü bir köşe yazarının cesedi... Derinlerde bir yerde, geçmişimizde, hatıralarımızın tortusu içinde, kelimelerin ve cümlelerin arasında, unutuluşun kıyısındaki bir esrarın hâlâ aramızda tebdil gezdiği bu esrarı bulmamız gerektiği, bu miskinlere bundan başka nasıl anlatılabilir?"

"Otuz yıllık yazı deneyimimle söylüyorum," dedi Galip, "hiçbir şey hatırlamazlar, hiçbir şey. Üstelik beni bulup bu işi yağdan kıl çeker gibi becerebileceğin de kesin değil pek. Olsa olsa, pisi pisine yanlış bir yerimden yaralarsın beni. Sonra, sen karakolda sıkı bir dayak yerken -işkenceden hiç sözetmeyeyim- ben, senin hiç de istemediğin bir biçimde, bir kahraman olur, geçmiş olsun ziyaretine gelen Başbakan'ın budalalıklarına sabretmek zorunda kalırım. Emin ol, hiç değmez! Dünyanın arkasında erişemeyecekleri bir sır olduğuna inanmak istemiyorlar artık."

"Bütün hayalımın bir aldanış, soğuk bir şaka olmadığını kim kanıtlayacak bana?"

"Ben!" dedi Galip. "Dinle..."

"Bişrev? Hayır, istemiyorum..."

"İnan bana, ben de senin kadar inanmıştım."

"İnanayım!" diye istekle bağırdı Mehmet. "Kendi hayatımın anlamını kurtarmak için inanayım, ama hayatlarının kayıp anlamını ellerine tutuşturduğun şifrelerle hecelemeye çalışan yorgancı çırakları ne olacak? Almanya'dan hiç dönmeyecek ve onları da hiçbir zaman oraya çağırmayacak nişanlılarını beklerken, senin onlara vaad ettiğin cennet günlerinde kullanacakları mobilyaları, portakal sıkma makinelerini, balık başlı lambaları ve dantelli çarşafları ancak yazıların sayesinde hayâl edebilen hülyalı bakireler ne olacak? Cennette yerleşecekleri tapulu apartman dairelerinin planlarını senin yazılarında öğrendikleri bir yöntemle kendi yüzlerinde görmeyi başaran emekli otobüs biletçileri ve bu sefil ülkeyi, hepimizi kurtaracak Mehdi'nin Arnavut kaldırımlı sokaklarda görüneceği günün ebced yöntemiyle hesabını senin yazılarından aldıkları ilhamla yapabilen kadastro memurlarıyla havagazı tahsildarları ve simitçilerle eskiciler ve dilenciler -görüyorsun senin kelimelerinden

kurtulamıyorum hiç- ve bizim Karslı anarımızla, aradıkları efsanevi kuşun kendileri olduğunu senin sayende anlayacak okurların, acıklı okurların ne olacak?"

"Unut" dedi Galip, telefondaki sesin alışkanlıkla listeyi uzatmasından korkarak.

"Unut onları, unut hepsini, düşünme onları. Tebdil gezen son Osmanlı padişahlarını düşün. Törelerine bağlı oldukları için belki hâlâ sakladığı bir parası, altını ya da bir sırrı vardır diye öldürmeden önce kurbanlarına işkence eden Beyoğlu haydutlarının geleneksel yöntemlerini düşün, iki bin beşyüz berber dükkânının duvarlarına 'Hayat', 'Ses', 'Pazar', 'Posta', '7 Gün', 'Yelpaze', 'Peri', 'Revü', 'Hafta' gibi dergilerden kesilerek asılmış cami, dansöz, köprü, Türkiye güzeli ve futbolcu resimlerinin siyah beyaz orijinallerinin üzerine fırçayla renk süren gazetedeki rötuşçuların göğü neden hep Prusya mavisine ve çamurlu topraklarımızı niye hep İngiliz çimeni yeşiline boyadıklarını düşün. Dar. karanlık ve korkutucu apartman merdivenlerimizdeki binbir çeşit koku kaynağını ve kokulardan oluşan onbinlerce çeşit karışımı tasvir edebilecek yüzbinlerce kelimeyi bulabilmek için karıştırılması gerekecek Türkçe sözlükleri düşün." "Ah, namussuz yazar seni!"

"İngiltere'den Türkler'in ilk satınaldığı buharlı geminin adının Swift olmasındaki esrarı düşün. Kahve falına meraklı olduğu için ömrü boyunca içtiği binlerce fincan kahvenin telvesini ve telvenin üzerine açıldığı fincanların resimlerini yapan ve falın söylediklerini de resimlerin kenarlarına güzel yazısıyla yazarak üç yüz sayfalık elyazması bir eser bırakan solak hattatın simetri ve düzen tutkusunu düşün."

"Ama bu sefer kandıramayacaksın beni." "İki bin beş yüz yılda şehrimizin bahçelerine kazılmış yüz binlerce kuyu, apartman temeli yapılmak üzere taş ve betonla doldurulunca, içlerindeki akreplerin, kurbağaların, çekirgelerin boy boy, çil çil Likya, Frigya, Roma, Bizans, Osmanlı altınlarının, yakutların, elmasların, haçların, tasvirlerin, yasak ikonların ve kitap ve risalelerin, define planlarının ve faili meçhul cinayetlere kurban gidenlerin talihsiz kafataslarının..."

"Gene Şemsi Tebrizi'nin kuyuya atılan cesedi ha?"

"...üzerlerinde taşıyacakları betonu, demirleri, apartman dairelerini, kapıları, yaşlı kapıcıları, araları kirli tırnak gibi kararmış parkeleri, dertli anaları, öfkeli babaları, kapısı kapanmaz dolapları, kızkardeşleri, üvey kızkardeşleri..."

"Şemsi Tebrizi sen mi oluyorsun? Deccal sen misin? Mehdi?"

"...üvey kızkardeşle evli amcaoğlunu, hidrolik asansörü, asansördeki aynayı..."

"Evet, evet yazmıştın bütün bunları."

"...çocukların keşfedip oynadığı gizli köşeleri, çeyizlik yatak

örtülerini, dedenin dedesinin Şam valisiyken Çinli bir tacirden aldığı ve hâlâ kimsenin kıyamadığı ipek kumaşı..:"

"Bana olta atıyorsun değil mi?"

"...hayatımızın bütün esrarını düşün. Eski cellâtların idamdan sonra, kurbanlarının ibret taşında sergilenecek kellelerini gövdeden ayırdıkları keskin usturaya 'şifre' demelerinin sırrını düşün. Satranç taşlarını bir büyük Türk ailesine göre yeniden adlandıran emekli albayın şahı 'ana', veziri 'baba', fili 'amca', atı 'teyze' ve piyonları 'çocuklar' diye değil, 'çakallar' diye adlandırmasındaki bilgeliği düşün."

"Biliyor musun, bizlere ihanet ettikten sonra, onca yılda bir kere gördüm seni, galiba, tuhaf bir Hurufi Fatih Sultan Mehmet kıyafeti içinde..."

"Alelade bir akşam, evinde masaya oturup saatlerce Divan Şiirinden muammalar, gazeteden bilmeceler çözen adamın sonsuz huzurunu düşün. Masanın üzerindeki lambanın aydınlattığı kâğıtların ve harflerin dışında odadaki her şeyin, küllüklerin, perdelerin, saatlerin, zamanın, hatıraların, acıların, kederin, aldatılmanın, öfkenin, yenilginin, ah yenilgilerimizin karanlıkta kalacağını düşün. Harflerin soldan sağa ve yukarıdan aşağıya işaret ettikleri esrarlı boşlukta duyacağın yerçekimsizlik tadının ancak kıyafet

değiştirmenin o doyum olmaz tuzaklarıyla karşılaştırılabileceğini düşün."

"Bak dostum," dedi telefonun öbür ucundaki ses, Galip'i şaşırtan işbilir bir havayla, "bütün tuzakları, bütün oyunları, bütün harfleri ve ikizlerini unutalım şimdi; hepsini geçtik, hepsini aştık. Evet, sana tuzak kurmuştum, ama sökmedi.

Biliyorsun ya, açıkça gene söyleyeyim. Telefon defterinde adın olmadığı gibi, ne bir askeri darbe vardı, ne de bir dosya! Seni seviyoruz, hep seni düşünüyoruz, ikimiz de hayranız, sahiden hayranız sana. Bütün hayatımız seninle geçti, daha da geçecek. Şimdi, unutulması gereken her şeyi unutalım. Akşam Emine'yle sana gelelim. Hiçbir şey olmamış gibi yaparız, hiçbir şey olmamış gibi konuşuruz.

Şimdi anlattığın gibi, gene saatlerce anlatırsın. Ne olur, evet de! İnan bize, ne istersen yaparım, ne istersen getiririm!"

Galip, uzun bir süre düşündü.

"Benim sendeki telefonlarımı, adreslerimi ver!" dedi sonra.

"Vereyim hemen, ama unutamam onları."

"Ver sen."

Adam defteri getirmeye gittiğinde telefonu karısı aldı. "İnan ona," dedi fısıldayan bir sesle. "Bu sefer gerçekten pişman, samimi. Seni çok seviyor. Bir delilik yapacaktı, çoktan caydı. Ne yaparsa bana yapar artık; sana bir şey yapmaz, korkaktır, ben kefilim. Her şeyi yoluna koyduğu için Allahıma şükrediyorum. Akşam senin o çok sevdiğin mavi damalı etekliğimi giyeceğim. Canım sen ne istiyorsan, o da, ben de, ikimiz de, yapacağız; ne istiyorsan! Sana şunu da söyleyeyim: Senin gibi olabilmek için o, hem senin gibi Hurufi Fatih Sultan Mehmet kıyafetlerini, hem de sizin bütün ailenizin yüzünde gördüğü harflerden..." Kocasının ayak sesleri yaklaşınca sustu.

Telefonu koca alınca, Galip, Celâl'in öbür telefonlarını ve adreslerini, her birini defalarca tekrar ettirerek yanıbaşındaki raftan çıkardığı bir kitabın ('Kişilikler' La Bruyere) en son sayfasına dikkatle yazdı. Daha önce tasarladığı gibi, fikrini değiştirdiğini, onlarla

görüşmek istemediğini, ısrarcı hayranlarının hiçbiri ile kaybedecek daha fazla vakti olmadığını söyleyecekti sonra onlara. Ama son anda caydı. Aklında başka bir düşünce vardı. Çok sonraları, o gece olup bitenleri doğru-yanlış yeniden hatırladığında, "Galiba bir meraka kapılmıştım," diye düşünecekti. "Karı kocayı uzaktan da olsa bir kere olsun görmek merakına. Celâl'le Rüya'yı bu telefon numaraları ve adreslerle bulduğumda, onlara yalnızca bu inanılmaz hikâyeyi, telefon konuşmalarını değil, karı kocanın nasıl gözüktüklerini, nasıl yürüdüklerini, ne giydiklerini de anlatabilmek istiyordum belki de."

"Evimin adresini vermeyeceğim," dedi. "Ama başka bir yerde buluşabiliriz. Akşam saat dokuzda, Nişantaşı'nda, Alaaddin'in dükkânının önünde meselâ."

Bu kadarı bile karı kocayı o kadar mutlu etti ki, Galip telefonun öbür ucundaki teşekkür havasından huzursuz oldu. Akşam gelirlerken yanlarında bademli bir kek mi getirsinler isterdi Celâl Bey, yoksa Ömür Pastanesinden petit fourlar mı, yoksa uzun uzun oturup konuşacaklarına göre, fındık, fıstık ve büyük bir şişe konyak mı? Yorgun koca:

"Fotoğraf koleksiyonumu da getireceğim, yüz resimlerimi de, liseli kızların fotoğraflarını da!" diye bağırıp tuhaf ve korkutucu bir kahkaha atınca, Galip, açık bir konyak şişesinin karı koca arasında uzun bir süredir durduğunu anladı. Buluşma yer ve saatini istekle tekrarlayarak telefonları kapadılar.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ESRARLI RESİMLER

"Esrarını Mesnevi'den aldım"

Şeyh Galip

1952 yazının başında, tam bir tarih vermek gerekirse, haziranın ilk cumartesisinde, yalnız İstanbul'un ya da Türkiye'nin değil, Balkanlar ve Orta Doğu'nun en büyük batakhanesi, Beyoğlu'nda kerhaneler sokağından, İngiliz Konsolosluğu'na çıkan dar sokakların birinde açıldı. Bu mutlu tarih, aynı zamanda altı aydır süren iddialı bir resim yarışmasının da sonuçlanmasına denk düşüyordu. Daha sonraki yıllarda, Cadillac'ı ile Boğaz'ın sularında kaybolarak iyice efsaneleşecek olan zamanın en ünlü Beyoğlu haydutu, işletmesinin girişindeki geniş hole İstanbul resimleri yaptırmak istemişti çünkü.

Hayır, ünlü haydut bu resimleri İslâm'ın yasaklamaları yüzünden pek geri kaldığımız bu sanatı (resmi diyorum, orospuluğu değil) desteklemek için değil, zevk sarayına İstanbul'un ve Anadolu'nun dört bir yanından gelecek seçkin müşterilerine müzik, esrar, içki ve kızlar kadar İstanbul'un güzelliklerini sunabilmek için yaptırmıştı. Ellerinde açıölçer ve gönyeler, Batılı kübik ressamları taklit edip köylü kızlarımızı baklava şekline sokan akademili ressamlar, yalnızca bankalardan sipariş kabul ettikleri için haydutumuzu geri çevirince, o da taşra konaklarının tavanlarını, yazlık sinemaların duvarlarını, panayırlarda yılan yutanların çadırlarını ve at arabalarıyla kamyonları şenlendiren ressamlara, tabelacılara, boyacılara haber salmıştı. Aylar sonra ortaya çıkan iki zenaatkârın ikisi de, gerçek sanatçılar gibi, birbirlerinden daha iyi olduklarını iddia edince, haydutumuz bankalardan aldığı bir ilhamla ortaya yüklüce bir para koyarak iki iddiacı ressam arasında 'En Güzel İstanbul Resim Yarışması'nı açmış, sarayının girişindeki karşılıklı iki duvarı hırslı zenaatkâlara vermişti.

Birbirlerini kuşkuyla karşılayan ressamlar, daha ilk günden duvarlarının arasına kalın bir perde gerdirmişlerdi. Yüz seksen gün

sonra, zevk sarayının açılış gecesinde fitilli kızıl kadifeyle kaplı yaldızlı koltuklar, Gördes halıları, gümüş şamdanlar, kristal vazolar, Atatürk fotoğrafları, porselen takımları, sedef kakmalı sehpalarla dolu giriş holünde aynı yamalı perde hâlâ duruyordu. Batakhanenin adı, resmi kayıtlarda Klasik Türk Sanatlarını Yaşatma Kulübü olarak geçtiği için, aralarında valinin de resmen bulunduğu seçkin kalabalığın içindeki patron, çuval bezinden perdeyi çekince, konuklar bir duvarda 'şahane' bir İstanbul resmi, öteki duvarda, o resmi, gümüş şamdanların ışığında, olduğundan daha da parlak, daha da güzel, daha da çekici gösteren bir ayna gördüler.

Tabii ki ödül aynayı koyan ressama gitti. Ama yıllar boyunca batakhaneye düşen müşterilerin çoğu duvarlardaki inanılmaz görüntülerle öyle bir büyüleniyorlardı ki, her iki eserden de ayrı ayrı tatlar alarak, bu aldıkları tatların esrarını anlamak için duvarlar arasında aşağı yukarı gidip gelerek eserleri saatlerce seyrediyorlardı da.

Birinci duvardaki sefil ve hüzünlü sokak köpeği, karşısındaki aynada, hem hüzünlü hem kurnaz bir köpeğe dönüşüyor, tekrar birinci duvardaki resme dönülünce, bu sefer, aslında, orada da kurnazlığın resmedildiği, üstelik köpekte insanı kuşkulandıran bir hareket de olduğu seziliyor, derken aynaya dönüp yeniden bakıldığında, hareketin anlamını sezdirecek başka bazı tuhaf kıpırtılar ve belirtiler görülüyor, ama bu sefer de iyice aklı karışan seyirci, bir koşu yeniden birinci duvara dönüp asıl resme bakmamak için kendini güç tutuyordu.

Bir seferinde, hüzünlü köpeğin gezindiği sokağın açıldığı meydandaki kör çeşmenin, aynada şakır şakır aktığını görmüştü yaşlı ve evhamlı bir müşteri. Evde muslukları açık bıraktığını hatırlayan unutkan bir ihtiyarın telaşıyla tekrar resme döndüğünde, çeşmenin kuru olduğunu anlamış, yeniden aynaya dönüp suların daha da gür aktığına tanık olduktan sonra, buluşunu 'zevk kadınlarıyla' paylaşmak istemiş, ama resmin ve aynanın bitip tükenmeyen oyunlarını çoktan kanıksamış konsomatrislerin ilgisizliğiyle karşılaşınca, kendi kapalı hayatına, anlaşılamamakla geçmiş ömrünün yalnızlığına çekilmişti çaresizlikle.

Oysa sarayda çalışan kadınlar, konuya büsbütün ilgisiz olmadıkları gibi, iç sıkıntısıyla birbirlerine aynı masalları anlatarak pinekledikleri karlı kış gecelerinde, resmin ve karşısındaki aynanın; sihirli oyunlarını misafirlerinin kişiliği konusunda eğlenceli bir mihenk taşı olarak kullanırlardı: Resimle aynadaki görüntü arasındaki esrarlı uyuşmazlıkları hiç farkedemeyen aceleci, duyarsız, telaşlı müşterileri vardı: Bunlar ya sürekli kendi dertlerini anlatırlar ya da birini diğerinden ayıramadıkları konsomatrislerden tek bir şeyi, bütün erkeklerin istediği o şeyi bir an önce elde etmeyi beklerlerdi yalnızca. Aynayla resmin oynaşmasını iyice farkedip, bunu önemsemeyenler vardı; feleğin çemberinden geçmiş, hiçbir şeyi umursamayan ve korkulması gereken pervasızlardı bunlar. Ya da çaresiz bir simetri hastalığına yakalanmış gibi, aynayla resim arasındaki tutarsızlığın bir an önce düzeltilmesini çocuk gibi tutturarak, huzursuzluklarıyla konsomatrislerin, garsonların, kabadayıların ensesinde boza pişirenler vardı. Bunlar, eli sıkı, hesaplı kişilerdi; ne içerken dünyayı unutabilirlerdi, ne de sevişirken; her şeyi bir düzene sokma saplantıları onları başarısız bir dost ve başarısız bir âşık yapardı yalnızca.

Saray sakinlerinin aynanın ve resimlerin cilvelerine alıştıkları bir zamanda, parasının gücünden çok koruyucu kanatlarının şefkatiyle pavyonu sık sık şereflendiren Beyoğlu komiseri, birinci duvarda karanlık bir sokakta eli tabancayla resmedilmiş kabak kafalı karanlık kişiyle, aynada göz göze geldiğinde onun yıllardır çözümlenememiş ünlü 'Şişli Meydanı Cinayeti'nin katilinin ta kendisi olduğunu anlamış, duvara aynayı yerleştiren sanatçının esrarı bildiğini ileri sürüp, kimliği konusunda soruşturmaya girişmişti.

Kaldırımlardan akan kirli suların köşebaşlarındaki ızgaralara bile ulaşamadan buharlaştığı sıcak bir yaz gününün yapış yapış gecesinde, babasının Mercedes'ini parkedilmez levhasının önüne bırakan bir ağaoğlu, aynada gördüğü İstanbul'un bir kenar mahallesindeki halı dokuyan iyi ev kızının, yıllardır arayıp da bulamadığı gizli sevgilisi olduğuna hükmetmiş, ama resmin kendisine döndüğünde, orada babasının köylerinin birinde yaşayan mutsuz ve renksiz kızlardan biriyle karşılaşmıştı yalnızca.

Daha sonraki yıllarda, Cadillac'ını atını sürer gibi Boğazın akıntısına sürerek dünyanın içindeki diğer dünyayı keşfedecek patron için ise, bütün bu tatlı şakalar, hoş rastlantılar ve dünyanın içindeki esrar, ne resmin, ne de aynanın birer oyunuydu; esrardan ve rakıdan kafaları bulan müşteriler mutsuzluğun ve hüznün bulutlarına çıktıkları bir ara, kafalarının içindeki eski ve mutlu bir dünyayı keşfediyorlar, bu kayıp cennetin esrarını bulmanın çocuksu sevinci içinde, hayallerindeki muammaları gözlerinin önündeki suretlerle karıştırıyorlardı. Bu sağlam gerçekçiliğine rağmen, ünlü haydutun, pazar sabahları, yorgun anneleri kendilerini sinemaya götürsün diye bekleyen pavyon kadınlarının çocuklarıyla birlikte, tıpkı gazetelerin pazar ekindeki bilmeceyi çözer gibi, 'İki Resim Arasındaki Yedi Farkı Bulalım' oyununa neşeyle katıldığı da görülmüştü.

Ama farklar, anlamlar, şaşırtıcı değişiklikler yedi değil, sonsuzdu. Çünkü birinci duvardaki İstanbul resmi, her ne kadar teknik açıdan at arabası ya da panayır resimlerini hatırlatıyorsa da, ruh açısından gölgeli karanlık ve ürpertici gravürleri, konunun ele alınışı bakımından da zengin bir freski çağrıştırıyordu. Bu freskin üzerindeki iri bir kuş, aynada efsanevi bir kuş gibi ağır ağır kanat çırpıyor, eski ahşap konakların boyasız cepheleri, aynada korkunç yüzlere dönüşüyor, bayram yerleri, atlıkarıncalar aynada kıpırdanıp renkleniyor, bütün o eski tramvaylar, at arabaları, minareler, köprüler, katiller, muhallebiciler, parklar, kıyı kahveleri, şehir hatları vapurları, yazılar, sandıklar bambaşka bir âlemin işaretleri olup çıkıyorlardı. Ressamın tatlı bir şakayla, kör bir dilencinin eline tutuşturduğu bir kara kitap, aynada ikiye ayrılmış, iki anlamlı, iki hikâyeli bir kitaba dönüşüyor, birinci duvara dönüldüğünde kitabın baştan sona tek bir kitap olduğu, esrarının da içinde kaybolduğu anlaşılıyordu. Panayırlardaki eski eserlerinin anılarıyla ressamın, birinci duvara kırmızı dudaklı, baygın bakışlı, iri kirpikli resmini çizdiği sinema yıldızımız, aynada bütün bir milletin yoksul düşmüş iri göğüslü anasına dönüşüyor, ilk duvara dönen bulutlu bakışlar, ananın ana değil, yıllardır yatılan evli karı olduğunu dehşet ve zevkle farkediyordu.

Ama sarayın ziyaretçilerini asıl dehşete düşüren şey, ressamın eserinin her yerine kıpır kıpır yerleştirdiği o bitip tükenmeyecek gibi çoğalan insanların, köprüleri dolduran korkunç kalabalıkların aynadaki yüzlerinde beliren yeni anlamlar, tuhaf işaretler, bilinmeyen dünyalardı. Resme bakıldığında, dertli, kederli, sade bir vatandaş olarak ya da hayatından memnun çalışkan ve fötr şapkalı bir kişi olarak görülen birinin yüzünün, aslında aynada gözüktüğü gibi bir haritanın, bir esrarın ya da kaybolmuş bir hikâyenin izleriyle kaynaştığını sezmek, kadife koltuklar arasında gidip gelen ve bir ileri bir geri yürürken kendi görüntüsünün de aynanın içine yerleştiğini anlayan kafası bulutlu saray ziyaretçisinde, kendisinin de pek az seçkin kişinin bildiği bir sırrın farkına varmış biri olduğu hayâlini uyandırırdı. Konsomatrislerin paşa gibi davrandıkları bu kişilerin, resmin ve aynanın arkasındaki sırrı çözene kadar rahat durmadıkları, esrara, muammaya bir çözüm yakıştırana kadar nice yolculukları, serüvenleri, kavgaları göze aldıkları herkesçe bilinirdi.

Yıllar sonra, pavyon patronunun Boğaz sularının bilinmezliği içinde kaybolmasından da yıllar sonra, gözden düşen pavyona gelen Beyoğlu komiserinin de, bu huzursuz kişilerden biri olduğunu, yaşlı konsomatrisler kederli yüzünden hemen anladılar.

Eski ve ünlü 'Şişli Meydanı Cinayeti'nin sırrını çözmek için yeniden aynaya bakmak istiyormuş bu adam. Ama bir hafta önce, kadın ya da para meselesinden çok, işsizlik ve iç sıkıntısından çıkan bir kabadayı kavgasında iri aynanın kavgacıların üzerine şangırdayarak, parça parça inip kırıldığını söylemişler ona. Böylece, emekliliğin eşiğindeki komiser, cam kırıkları arasında, ne faili bilinmeyen cinayeti, ne de aynanın arkasındaki sırrı anlayabilmiş.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM HİKAYECİ DEĞİL, HİKAYE

"Benim yazı yöntemim, beni kim dinliyor diye meraklanmaktan çok, yüksek sesle düşünmeye ve kendi keyiflerimi izlemeye dayanır.

De Quineey

Telefondaki ses Alâaddin'in dükkânının önündeki buluşmanın kararlaştırılmasından az önce Galip'e Celâl'in yedi telefon numarasını yazdırmıştı. Galip, Celâl ile Rüya'yı bu telefonlardan birinde bulacağından o kadar emindi ki, gözlerinin önünde, Rüya ve Celâl'i yeniden görebileceği sokaklar, apartman daireleri ve kapı eşikleri canlanıyordu. Onları görür görmez, Celâl ile Rüya'nın anlatacakları gizlenme nedenlerini ilk cümlesinden başlayarak bütünüyle mantıklı ve haklı bulacağını biliyordu. Celâl ve Rüya'nın şöyle diyeceklerinden de emindi: "Galip, biz de seni çok aradık, ama evde de, yazıhanede de yoktun.

Nerelerdeydin?"

Galip saatlerdir oturduğu koltuktan kalktı, Celâl'in pijamalarını çıkardı, yıkandı, tıraş oldu, giyindi. Aynada yüzüne bakarken üzerinde açıkça seçebildiği harfler ne esrarengiz bir kumpasın ya da delice bir oyunun uzantısı, ne de kendi, kimliği konusunda kuşkular uyandırabilecek bir görsel yanılsama olarak gözüktü. Bir eşini Silvana Mangano'nun kullandığı pembe Lux sabunu ya da aynanın önündeki eski tıraş bıçağı gibi, harfler de gerçek bir dünyanın parçasıydılar.

Kapının altından atılmış Milliyet gazetesinde, Celâl'in köşesinde yayımlanan kendi cümlelerini, bir başkasının cümleleriymiş gibi okudu. Celâl'in resminin altında yayımlandığına göre Celâl'in cümleleri olmalıydı bunlar. Öte yandan, Galip bu kelimeleri kendisinin yazdığını da biliyordu. Bu durum ona çelişkili

değil, tam tersine, anlaşılabilir dünyanın bir uzantısı olarak gözüktü. Elindeki adreslerin birindeki bir evde Celâl'in kendi köşesinde yayımlanan bir başkasının yazısını okuyuşunu hayâl etti, ama Celâl'in bu durumu bir saldırı ya da sahtekârlık olarak görmeyeceğini tahmin edebiliyordu. Büyük bir ihtimalle, yazının kendi eski bir yazısı olmadığını bile çıkaramayacaktı.

Ekmek, tarama, dil ve muzla karnını doyurduktan sonra, gerçek dünya ile olan bağlarını daha da sağlamlaştırmak için yarıda bıraktığı işlerini yoluna koymak istedi. Birlikte bazı siyasi davalara baktıkları bir avukat arkadaşını aradı, acil bir yolculuk yüzünden günlerdir İstanbul dışında olduğunu söyledikten sonra, bir davada işlerin her zamanki gibi ağır gittiğini, bir başka siyasi davada ise kararın açıklandığını ve müvekkillerinin gizli komünist örgüt kuranlara yataklık etmekten altışar yıla mahkûm olduklarını öğrendi. Az önce okuduğu gazetede, bu habere, kendisiyle hiçbir ilişkisini kuramadan bir göz attığını hatırlayınca öfkelendi. Kime, hangi gerekçeyle duyduğunu açık seçik çıkaramadığı bir öfkeydi bu. Yapılacak en doğal şey buymuş gibi kendi evine telefon etti. "Rüya çıkarsa," diye düşündü, "ona da ben bir oyun oynayayım."

Sesini değiştirip Galip'i arayan biri olduğunu söyleyecekti, ama telefon açılmadı. İskender'i aradı. Ona Celâl'i bulmak üzere olduğunu anlatacak, İngiliz televizyoncularının daha ne kadar İstanbul'da olacaklarını soracaktı. "Bu son geceleri," dedi İskender. "Yarın sabah erkenden Londra'ya gidiyorlar." Galip, Celâl'i bulmak üzere olduğunu anlattı. Celâl de, önemli bazı konularda açıklama yapmak için İngiliz televizyoncularla görüşmek istediğini söylemişti; bu görüşmeye o da çok önem veriyordu. "O zaman, ben bu akşam için onları kesin ayarlayayım," dedi İskender. "Onlar da çok istiyorlar çünkü." Galip, "Şimdilik burada," olduğunu söyleyerek ahizenin üzerinden okuduğu telefon numarasını İskender'e verdi.

Hâle Halanın numarasını çevirdi, sesini değiştirip kalınlaştırarak, Celâl Beyi bugünkü yazısından dolayı kutlamak isteyen sadık bir okuru ve hayranı olduğunu açıkladı. Düşünüyordu: Rüya'dan ve kendisinden haber alamadıkları için karakola gitmişler miydi? Yoksa hâlâ İzmir'den dönmelerini mi bekliyorlardı? Ya da

Rüya onlara uğrayıp her şeyi anlatmış mıydı? Bütün bu arada, Celâl'den hiç ses çıkmış mıydı? Hâle Halanın, Celâl Beyin burada olmadığını, gazeteden aranmasını söyleyen ağırbaşlı sözleri, bu sorulara bir açıklık getirecek gibi değildi hiç.

Saat ikiyi yirmi geçe, Galip, 'Kişilikler'in son sayfasındaki yedi telefon numarasını bir bir aramaya başladı.

Bu yedi numarada hiç tanımadığı ailelerin ve herkesin tanıdığı geveze çocukların, kaba ve cırlak sesli amcaların, kebapçı dükkânlarının, telefonlarının eski sahiplerini hiç mi hiç merak etmemiş ukalâ emlâkçilerin, kırk yıldır aynı telefonun sahibi olduğunu söyleyen hanımefendi bir terzinin ve akşam eve geç dönen yeni evlilerin oturduğunu anladığında saat sekiz olmuştu.

Telefonlarla boğuşurken bir ara karaağaçtan dolabın alt raflarında, daha önceden karıştırıp ilgilenmediği eski kartpostallarla dolu bir kutunun dibinde on tane fotoğraf bulmuştu.

Bir Boğaz gezintisinde, Emirgân'daki ünlü çınar ağacının altındaki kahvede, kravatlı ceketli Melih Amca, gençliğinde Rüya'ya benzeyen güzel Suzan Yenge ve Celâl'in peşine taktığı tuhaf bir arkadaşı değilse, Emirgân Camiinin imamı olabilecek biriyle birlikte, on bir yaşındaki Rüya, Celâl'in elinde olduğu anlaşılan fotoğraf makinesine merakla bakıyor... Üzerinde ilkokul ikiden üçe geçtiği yaz giydiği askılı elbise, Rüya, Vasıf ile birlikte, Hâle Halanın iki aylık kedisi Kömür'e akvaryumdaki balıkları gösterirken, Esma Hanım, bir yandan ağzında sigara olduğu için gözlerini kısarak onlara gülüyor, öte yandan da, görüş açısına girip girmediğinden emin olamadığı fotoğraf makinesinden korunmak için eliyle başörtüsünü düzeltiyor... İlk evliliğin birinci yılında, annesini, amcalarını, halalarını pek arayıp sormayan devrimci ve bakımsız Rüya, bir kış günü, Şeker Bayramında hep birlikte yenen öğle yemeğine tek başına da olsa ansızın yetişip karnını iyice doyurduktan sonra, üzerine çöken yorgunlukla uzandığı Babaannenin yatağında, tıpkı yedi gün on bir saat önce Galip'in onu en son gördüğü durumda, bacaklarını karnına çekmiş ve başını diklemesine yastığa gömmüş olarak mışıl mışıl uyuyor... Şehrikalp Apartmanının kapısının önünde poz vermek için

dizilmiş bütün aile ve kapıcı İsmail'le Kamer Hanım, fotoğraf makinesine bakarlarken, saçları kurdelalı Rüya, Celâl'in kucağından, bugün çoktan ölmüş olması ,| gereken kaldırımdaki bir sokak köpeğini seyrediyor...

Suzan Yenge, Esma Hanım ve Rüya, kız lisesinden ta Alâaddin'in dükkânına kadar Teşvikiye Caddesinin iki kaldırımı boyunca dizilmiş kalabalıkla birlikte, fotoğrafta arabasının burnu kadar, kendisi de gözükmeyen De Gaulle'un geçişini seyrediyorlar... Annesinin üzeri pudralıklar, Krem Pertev tüpleri, gül suyu ve kolonya şişeleri, pompalı parfümler, törpüler ve saç tokalarıyla kaplı tuvalet masasına oturan Rüya, aynanın kanatlarını açıp kısa saçlı başını arasına sokunca üç, beş, dokuz, on yedi ve otuz üç tane Rüya oluyor... Fotoğrafının çekildiğini bilmeyen on beş yaşındaki Rüya, yanında bir kâse leblebi, üzerinde basmadan kolsuz bir elbise, açık pencereden üzerine güneş vuran bir gazeteye eğilmiş, yüzünde Galip'e her zaman dışarıda bırakıldığını korkuyla sezdiren bir ifadeyle, bir yandan saçlarını çekiştiriyor, bir yandan da silgisini ısırdığı kalemle bilmece çözüyor... Galip'in ona son doğum gününde aldığı Hitit Güneşini boynuna taktığına göre, en çok beş ay önce, Galip'in saatlerdir içinde gezindiği odada, Galip'in az önce konuştuğu telefonun yanıbaşında, Galip'in şimdi oturduğu koltukta oturan Rüya, mutlu bir kahkaha atıyor... Yolculuklarda iyice alevlenen anne-baba kavgaları yüzünden kederlenen Rüya, Galip'in nerede olduğunu çıkaramadığı bir kır lokantasında, surat asıyor... Liseyi bitirdiği yıl gittiği Kilyos Plajında, arkasında köpüklü deniz, yanında, kendisinin olmayan, ama kendisininmiş gibi güzel kolunu selesine dayadığı bir bisiklet, üzerinde apandist ameliyatının dikiş izlerini, bu izlerle göbek çukuru arasındaki mercimek büyüklüğündeki iki ikiz beni ve ipek teni üzerinde kaburgalarının belli belirsiz gölgesini açıkta bırakan bir bikini, elinde fotoğraf bulanık çıktığı için değil, Galip 'in gözyaşlarından başlığını okuyamadığı bir dergi, Rüya, neşeli olmak istiyor, ama esrarını fotoğraflara bakan kocasının hiçbir zaman anlayamadığı bir keder ve hüzünle gülümsüyor.

Galip, gözyaşlarıyla esrarın içindeydi şimdi. Sanki bildiği, ama bildiğini bilmediği bir yerdeydi; daha önceden okuduğu, ama

okuduğunu unuttuğu için heyecanını hissettiği bir kitabın sayfaları arasında gibi. Hem duyduğu felâket ve yokluk duygusunu daha önceden hissetmiş olduğunu, hem de bu acının insanın hayatta bir kere hissedebileceği kadar güçlü olduğunu biliyordu. Hem içinde hissettiği aldatılışın, yanılsamanın ve kaybın acısını başka kimsenin başına gelmeyecek kadar kendine özgü buluyor, hem de bunun bir başkasının bir satranç oyununu tasarlar gibi önceden hazırladığı bir tuzağın sonucu olduğunu seziyordu.

Rüya'nın fotoğraflarına damlayan gözyaşlarını silmiyor, burnundan nefes almakta zorlanıyor, yerinden hiç kıpırdamadan koltukta oturuyordu. Dışarıdan Nişantaşı Meydanından cuma akşamının sesleri geliyordu: Dolu otobüslerin yorgun motorlarından, trafik sıkıştığında kornaları körlemesine çalınan arabalardan, köşedeki sinirli polisin düdüğünden, pasaj girişlerinde plak ve kaset satan dükkânların hoparlörlerinden ve kaldırımları dolduran kalabalıktan gelen sesler, yalnız pencereleri değil, odadaki eşyaları da arada bir belli belirsiz çıtırdatıyordu. Odanın içindeki bu çıtırtılara dikkat kesildiğinde Galip, mobilyaların ve eşyaların herkesin paylaştığı günün ve çevrenin dışında kendi özel bir dünyaları ve zamanları olduğunu hatırladı. "Aldatılmak aldatılmaktır," dedi kendi kendine. Bu sözü o kadar çok tekrarladı ki, kelimeler anlamdan ve acıdan arındılar da hiçbir şeyi işaret etmeyen seslere ve harflere dönüştüler.

Hayâl kurdu: Burada, bu odada değil de, cuma akşamı kendi evlerinde Rüya ile birlikteymişler, bir yerde karın doyurduktan sonra Konak Sinemasına gideceklermiş. Dönüşte gazetelerin meyhane baskılarını alırlar, evde gazetelere ve ellerindeki kitaplara gömülürlerdi. Düşlediği başka bir hikâyede ise birisi, hayalet yüzlü birisi, şöyle diyordu: "Ben yıllardır senin kim olduğunu biliyorum, ama sen beni tanımıyorsun bile." Bunu söyleyen hayâletimsi adamın kim olduğunu hatırladığında, onun yıllarca kendisini gözetlediğini anlıyordu. Sonra adamın Galip'i değil, Rüya'yı gözetlediği anlaşılıyordu. Bir zamanlar bir iki kere Rüya ile Celâl'i gizlice gözetlemiş ve hiç beklemediği bir şekilde korkmuştu. "Sanki ölmüşüm de, benden sonra hayatın nasıl sürdüğünü uzaktan acıyla

gözetliyormuşum. Celâl’in masasına oturup bu cümleyle başlayan bir köşe yazısını hemen yazdı ve Celâl'in imzasıyla imzaladı. Birisinin kendisini gözetlediğinden emindi; birisi değilse bile, en azından bir gözün.

Nişantaşı Meydanında duyulan gürültünün yerini yavaş yavaş bitişikteki yapılardan gelen bir televizyon uğultusu alıyordu. İki yanındaki duvarlar arasından sekiz haberlerinin sinyal müziğini işitince Galip bütün İstanbul'un yemek masaları çevresinde toplandığını ve altı milyon kişinin televizyona bakmakta olduğunu anladı. İçinden otuzbir çekmek geldi. Daha sonra, hayâl ettiği o gözün sürekli varlığından huzursuzluk duydu. Kendisi, yalnızca kendisi olabilmek için öyle şiddetli bir istek duydu ki, odadaki eşyayı kırıp dökmek, kendini bu duruma düşürenleri öldürmek geldi içinden.

Telefonu fişinden çekip pencereden atmayı düşlüyordu ki, araç çaldı. İskender'di, İngiliz televizyoncularla görüşmüştü, çok heyecanlanmışlardı, bu akşam Pera Palas'ta, otel odasında çekim yapmak için Celâl'i bekliyorlardı. Galip, Celâl'i bulmuş muydu?

"Evet, evet, evet!" dedi Galip, kendi öfkesine kendi de şaşarak. "Celâl hazır. Çok önemli bazı açıklamalar yapacak. Saat onda Pera Palas'ta olacağız."

Telefonu kapadıktan sonra, korkuyla mutluluk, huzurla telâş, intikam duygusuyla kardeşlik sevinci arasında gidip gelen bir heyecana kaptırdı kendini. Defterler, kâğıtlar, eski yazılar, gazete kesikleri arasında acele acele birşeyler aradı, ama ne aradığını kendi de bilmiyordu. Yüzündeki harflerin varlığını kanıtlayacak bir belirti? Ama harfler de, anlamları da başka bir kanıt gerektirmeyecek kadar açıktılar. Anlatacağı hikâyeleri seçmesine yarayacak bir mantık? Ama kendi öfkesinden ve heyecanından başka hiçbir şeye inanacak gibi değildi. Esrarın güzelliğini gösterecek bir örnek? Bunun için anlatması, yalnızca hikâyelerine inanarak anlatması gerektiğini biliyordu. Dolapları karıştırdı, adres defterlerini hızla okudu, 'anahtar cümleler'i heceledi, haritalara baktı, aceleyle birini bırakıp öbürünü alarak yüz fotoğraflarını seyretti. Kıyafet değiştirme kutusunu

karıştırıyordu ki, dokuza üç kala, bile bile geç kalmanın kahredici pişmanlık duygusuyla koşarak evden çıktı.

Saat dokuzu iki geçe, Alâaddin'in dükkânının karşısında, öteki kaldırımda, bir apartmanın giriş kapısının karanlığına girmişti, ama karşı kaldırımda kabak kafalı hikayeci ya da onun karısı olabilecek kimse yoktu. Verdikleri telefon numaraları yanlış çıktığı için bir öfke duyuyordu onlara: Kim kimi aldatıyordu, kim kime oyun ediyordu?

Tıkış tıkış dolu vitrinden Alâaddin'in iyi aydınlatılmış dükkânının ancak bir kısmı görülebiliyordu. Tavandan iplerle sarkan oyuncak tüfekler, file içinde lastik toplar, orangutan ve Frankeştayn maskeleri, salon oyunu kutuları, rakı ve likör şişeleri, vitrine mandallanmış renkli magazin ve spor dergileri, kutular içindeki bebekler arasından Galip, arada bir Alâaddin'in eğilip kalkan gövdesini ve başını farkediyordu: İade için sardığı gazeteleri sayıyordu.

Dükkânda başka kimse yoktu. Gün boyu tezgâhta çalışan Alâaddin'in karısı, evde, mutfakta kocasının dönüşünü bekliyor olmalıydı şimdi.

Dükkâna biri girdi, Alâaddin de tezgâhın arkasına geçti, hemen arkasından Galip'in yüreğini oynatan yaşlı bir karı koca girdi içeri. İlk giren tuhaf kıyafetli adamın ardından yaşlı karı koca, ellerinde iri bir şişe, dışarı çıkıp kolkola girdiler, ama Galip hemen anladı onlar olamayacağını; kendi dünyalarına fazlasıyla gömülmüşlerdi çünkü. Daha sonra içeri giren yakası kürklü paltolu beyefendi ile Alâaddin konuşmaya başladılar. Galip elinde olmadan ne konuştuklarını hayâl etti.

Kaldırımın ne Nişantaşı Meydanı tarafında, ne cami yönünde, ne de Ihlamur'dan gelen sokakta dikkati çeken biri vardı şimdi: Dalgın insanlar, hızlı hızlı yürüyen paltosuz tezgâhtarlar, gecenin kurşuni lâciverdinde fazlasıyla kaybolmuş yalnızlar. Bir an bütün sokak ve kaldırımlar tenhalaştı, karşı kaldırımda, vitrininde dikiş makinesi sergilenen dükkânın reklâm panosunun cızırdayan neon lambasını işittiğini sandı Galip. Karakolun önünde elinde makineli tüfekle nöbet tutan polisten başka kimsecikler yoktu. Alâaddin'in,

gövdesine don lastikleri ve mandallarla renkli dergiler astığı kestane ağacının karanlık ve çıplak dallarına bakarken bir korku duydu. Gözetlendiği, orada olduğunun bilindiği, tehlikede olduğu duygusu. Bir gürültü oldu; Ihlamur yönünden gelen 54 model bir Dodge araba ile Nişantaşı'na doğru çıkan Skoda marka eski bir belediye otobüsü köşede az daha çarpışacaklardı. Galip sıkı bir fren yapıp duran otobüsün içindeki yolcuların toparlandıklarını, doğrulup yolun öte tarafına baktıklarını gördü. Aracın soluk iç ışıkları altında, kendinden en fazla bir metre ötede, olayla ilgilenmeyen yorgun bir yüzle göz göze geldi: Altmış yaşlarında, bitkin bir adam; gözleri bir tuhaftı, acıyla, kederle yüklü. Daha önce bir yerde rastlamış mıydı ona? Emekli bir avukat ya da ölümü bekleyen bir öğretmen? İkisi de belki benzeri şeyler düşünerek, şehir hayatının kendilerine tanıdığı bu rastlantı anından yararlanarak pervasızca birbirlerini seyrettiler. Otobüs birden gazlayınca, belki de birbirlerini bir daha hiç görmemek üzere kaybettiler. Mor egzos dumanının içinde Galip, bu arada karşı kaldırımda bir hareket başlamış olduğunu farketti: Alâaddin'in dükkânının önünde birbirlerinin sigaralarını yakarak dikilen iki genç gördü; cuma akşamı sinemaya gitmeden önce, üçüncü arkadaşlarını bekleyen iki üniversite öğrencisi. Alâaddin'in dükkânında bir kalabalık vardı, dergilere bakan üç kişiyle bir bekçi. Köşeye kaşla göz arasında itekledği arabasıyla koskoca bıyıklı bir portakala gelmişti, ama uzun bir süredir oradaydı da Galip mi farketmemişti? Aşağı kaldırımdan, cami tarafından elinde paketleriyle bir çift yaklaşıyordu, ama genç babanın kucağında bir de çocuk gördü Galip. Aynı anda, hemen bitişiğindeki küçük pastahanenin yaşlı sahibesi Rum madam, dükkânın iç ışıklarını söndürdü, eski paltosuna sarınarak sokağa çıktı. Galip'e kibarca gülümseyip kepengi bir kancayla tutup gürültüyle indirdi. Bir anda; kaldırımlar da, Alâaddin'in dükkânı da boşalmıştı. Kız lisesi yönünden, yukarı mahallenin kendini ünlü bir futbolcu sanan delisi, üzerinde sarı lâcivert üniforması, bir bebek arabasını ağır ağır iterek geldi geçti; Pangaltı'daki İnci Sinemasının girişinde, tekerlekleri Galip'in hoşuna giden bir müzikle dönen bu bebek arabasının içinde gazete satardı. Çok da kuvvetli olmayan bir rüzgar esti. Galip üşüdü. Saat dokuzu yirmi geçiyordu. "Üç kişinin daha geçmesini bekleyeceğim," diye

düşündü. Dükkânının içindeki Alâaddin'i de, karakolun önünde olması gereken polisi de göremiyordu şimdi. Karşı apartmanların birinin daracık balkonunun kapısı açıldı, Galip yanan bir sigaranın kızıl ışığını gördü, sonra adam sigarayı atıp içeri girdi. Kaldırımlarda, reklam panolarının, neon lambalarının madenimsi ışığını yansıtan belli belirsiz bir ıslaklık vardı; kâğıt parçaları, çöpler, sigara izmaritleri, plastik torbalar... Galip bir an bütün çocukluğundan beri yaşadığı ve değişimini bütün ayrıntılarıyla gözlediği sokağı, mahalleyi, tatsız gecenin karanlık lâciverdi içinde bacaları gözüken uzaktaki apartmanları bir çocuk kitabında resimleri yayımlanan dinozorlar kadar kendine yabancı ve uzak buldu. Daha sonra, çocukluğunda olmak istediği, gözünden 'x' ışınları fışkıran adam gibi hissetti kendini: Dünyanın içindeki gizli anlamı görüyordu. Halıcının, lokantanın, pastahanenin reklam panolarındaki harfler, vitrinlerdeki pastalar, ayçörekleri, dikiş makineleri ve gazeteler, aslında hep bu ikinci anlama işaret ediyorlardı da, uykudagezerler gibi kaldırımlarda gezinen talihsizler bir zamanlar esrarını bildikleri bu âlemin anılarını unuttukları için ellerinde kalan birinci anlamla kıt kanaat yaşıyorlardı; aşkı, kardeşliği, kahramanlığı unutup filmlerde bu konulara ilişkin gördükleriyle idare edenler gibi. Teşvikiye Meydanına yürüyüp taksiye bindi.

Taksi, Alâaddin'in dükkânının önünden geçerken Galip, kabak kafalı adamın da, tıpkı kendisinin yaptığı gibi, bir köşede gizlendiğini, Celâl'i beklediğini hayâl etti. Bunu hayâl mi ediyordu, yoksa dikiş makinelerinin sergilendiği vitrinin yanında, makinelerle dikiş diken donuk mankenlerin, neon lambalarıyla aydınlanan büyülü ve korkutucu gövdelerin arasında tuhaf kıyafetli, korkutucu bir gölge mi görmüştü; sanki bir an çıkaramadı. Nişantaşı Meydanına geldiğinde taksiyi durdurup Milliyet gazetesinin akşam çıkan meyhane baskısını aldı. Kendi yazısını, Celâl’in yazısını okur gibi, bir şaşkınlık, oyun ve merak duygusuyla okurken, bir yandan da kendi köşesinde kendi resminin ve adının altında bir başkasının yazısını okuyan Celâl’i hayâl ediyordu, ama onun tepkisinin ne olacağını tam kestiremiyordu bir türlü. İçinde, ona da, Rüya'ya da bir öfke yükseldi; "Daha da göreceksiniz!" demek istedi, ama aklındaki şey tam bir intikam mıydı,

ödül müydü, çıkaramıyordu. Üstelik, aklının bir köşesinde onlarla Pera Palas'ta karşılaşmak gibi bir hayâl de vardı. Taksi, Tarlabaşı'nın çarpık çurpuk sokaklarından, karanlık otellerin ve ağzına kadar erkeklerle dolu çıplak duvarlı sefil kahvelerin önünden geçerken bütün İstanbul'un bir şey beklediğini hissetti Galip. Daha sonra, yolda gördüğü arabaların, otobüslerin, kamyonların eskiliğine, bunu ilk defa fark ediyormuş gibi şaştı.

Pera Palas'ın girişi sıcak ve aydınlıktı. Sağdaki geniş salonda İskender, eski divanların birine oturmuş, bazı turistlerle birlikte bir kalabalığı seyrediyordu: Otelin 19. yüzyıl sonu atmosferinden yararlanarak tarihi bir film çeken yerli filmcileri. İyi aydınlatılmış salonda bir eğlence, dostluk ve neşe duygusu vardı.

"Celâl yok, gelemedi," diye anlatmaya başladı Galip, İskender'e. "Çok önemli bir işi çıktı. Bu esrarlı iş yüzünden de gizleniyor. Gene aynı esrar yüzünden, kendi yerine benim konuşmamı istedi. Anlatmam gereken hikâyeyi bütün ayrıntılarıyla biliyorum. Onun yerine ben konuşacağım."

"Adamlar razı olur mu buna, bilmem!"

"Onlara benim Celâl Salik olduğumu söylersin," dedi Galip, kendisini de şaşırtan bir öfkeyle.

"Neden?"

"Çünkü önemli olan hikâyedir, hikayeci değil. Anlatacak bir hikâyemiz var şimdi."

"Seni tanıyor onlar," dedi İskender. "O gece o pavyonda sen bir hikâye bile anlattın."

"Tanıyorlar?" dedi Galip, otururken. "Kelimeyi yanlış kullanıyorsun. Beni gördüler, o kadar. Üstelik, bugün bir başka biriyim. O gün gördükleri o kişiyi de tanımıyorlar, bugün görecekleri beni de. Bütün Türklerin birbirlerine benzediklerini de mutlaka düşünüyorlardır."

"O gün gördükleri adamın sen değil, başka biri olduğunu söylesek de," dedi İskender, "hiç olmazsa, Celâl Salik diye daha yaşlı birini bekledikleri kesindir."

"Ne biliyorlar Celâl hakkında?" dedi Galip. "Biri onlara, şu ünlü köşe yazarıyla da konuşun, Türkiye programınız için iyi olur, demiştir. Onlar da adını bir kâğıda yazmışlardır. Ama yaşını ya da suratının nasıl olduğunu sormamışlardır herhalde."

Aynı anda, tarihi film çevrilen köşeden bir kahkaha geldi Oturdukları divandan dönüp baktılar.

"Neye gülüyorlar?" dedi Galip.

"Anlamadım," dedi İskender, ama anlamış gibi gülümsüyordu.

"Hiçbirimiz kendimiz değiliz," dedi Galip, bir sır verir gibi fısıldayarak.

"Hiçbirimiz kendimiz olamayız. Herkesin seni bir başkası olarak görebileceğinden hiç kuşkun yok mu senin? Kendin olduğundan o kadar emin misin sen? Eminsen, kendin olduğuna emin olduğun o kişinin kim olduğundan emin misin? Ne istiyor bu adamlar? Aradıkları kişi, akşam yemeğinden sonra televizyona bakan İngiliz seyircilerin, dertleriyle dertlenecekleri, hüznüyle hüzünlenecekleri ve hikâyelerinden etkilenecekleri bir yabancı değil mi? Tam bu duruma uygun bir hikâyem var benim! Kimsenin yüzümü görmesine de gerek yok. Çekimi, yüzümü karanlıkta bırakarak yapsınlar. Baskıcı hükümetten, siyasal cinayetlerden ve askeri darbecilerden korkan esrarengiz ve ünlü Türk gazeteci - en ilginç konu, müslüman olduğumu da unutma- kimliğinin saklanmasını isteyerek BBC'nin sorularını cevapladı. Bu daha da iyi değil mi?"

"İyi," dedi İskender. "Ben yukarı telefon edeyim, bekliyorlardır."

Galip, geniş salonun öbür ucundaki film çalışmasını izledi. Üzerinde madalyaları, kuşakları ve nişanlarıyla pırıl pırıl yeni bir üniforma, fesli ve sakallı bir Osmanlı Paşası, sevgili babasını dinleyen itaatkâr kızıyla konuşuyordu, ama yüzü ona değil, garsonların ve bellboyların saygılı bir sessizlikle izledikleri çalışan kameraya dönüktü.

"Hiçbir yardım yok, hiçbir gücümüz yok, hiçbir umut yok, hiçbir şey yok ve herkes, herkes, bütün dünya Türke düşman!" diyordu

Paşa. "Allah bilir devlet bu kaleyi de gözden çıkarmak zorunda kaldı..."

"Ama babacığım, bakın, bizim daha hâlâ..." diye kızı söze başlayarak elindeki bir kitabı babasından çok seyirciye gösteriyordu, ama bunun ne olduğunu Galip sözlerden çıkaramadı. Kuran olmadığını anladığı için daha da merak ettiği kitabın adını aynı sahnenin yeni bir tekrarında da anlayamadı.

Daha sonra, eski asansörle yukarı çıkıp İskender'in kendisini götürdüğü 212 numaralı odaya girdiğinde, çok iyi bildiği bir adı unuttuğu zaman hissettiği bir eksiklik duygusu vardı içinde.

Beyoğlu'ndaki pavyonda gördüğü üç İngiliz gazeteci de odadaydılar. Erkekler, ellerinde rakı bardakları, kamerayı ve ışıklandırma araçlarını hazırlıyorlardı. Kadın, okuduğu bir dergiden başını kaldırdı.

"Ünlü gazetecimiz, köşe yazarımız Celâl Salik, bizzat karşınızda!" dedi İskender, Galip'in iyi bir öğrenci gibi anında Türkçesini düşündüğü ve yadırgadığı bir İngilizceyle.

"Çok memnun oldum!" dedi kadınla öteki iki erkek, bir resimli romanın ikizleri gibi aynı anda. "Fakat biz daha önce karşılaşmamış mıydık?" dedi kadın sonra.

"Fakat biz daha önce karşılaşmamış mıydık, diyor," dedi İskender, Galip'e.

"Nerede?" dedi Galip, İskender'e.

İskender de kadına, Galip'in "Nerede?" diye sorduğunu söyledi. .

"O kulüpte," dedi kadın.

"Yıllardır hiç kulüplere gitmedim, gitmem de," dedi Galip inançla. "Hatta hayatımda hiç kulübe gittiğimi de sanmıyorum. Bu tür sosyal faaliyetleri, o çeşitten kalabalık yerleri, eserlerimi kaleme almam için gereken yalnızlığıma ve ruh sağlığıma aykırı bulurum. Yazı hayatımın korkunç boyutlara varan şiddeti, düşünsel hayatımın inanılmaz yoğunluğu ve daha da inanılmaz boyutlara varan siyasi

cinayetler ve baskılar, beni zaten bu tür hayattan alıkor her zaman. Öte yandan, yalnız İstanbul'un dört bir yanında değil, bütün ülkemde kendilerini Celâl Salik olarak gören, kendilerini Celâl Salik olarak tanıtan ve bunu çok haklı ve yerinde bir istekle yapan vatandaşlarım olduğunu da bilmiyor değilim. Hatta, kıyafet değiştirerek şehirde gezindiğim geceler, kenar mahallelerdeki sefalet yuvalarında, karanlık, anlaşılmaz hayatımızın içinde, esrarın merkezinde bunların bazılarıyla ben de korkuyla karşılaşmış, bana dehşet verecek kadar 'ben' olabilen bu mutsuzlarla dostluk bile kurmuşumdur. Çok büyük ülkedir İstanbul, anlaşılmaz bir ülke."

İskender çevirmeye başlayınca Galip, açık pencereden Haliç’i ve eski İstanbul'un soluk ışıklarını seyretti: Yavuz Sultan Selim Camiini de turistik bir şekilde aydınlatmak istemişlerdi galiba, ama böyle durumlarda olduğu gibi, lambaların bir kısmı çalındığı için, cami korku verici ve tuhaf bir taş kütlesine, tek dişli bir ihtiyarın karanlık ağzına dönüşmüştü. İskender'in çevirisi bitince, kadın, mizah ve oyun duygusu eksik olmayan bir kibarlıkla yanıldığı için özür diledi, Bay Salik'i o gece orada bir hikâye anlatan uzun boylu, gözlüklü romancıyla karıştırdığını söyledi, ama ne ikna olmuşa benziyordu, ne de söylediğine inandığına. Bu tuhaf durumu ve Galip'i, ilginç bir Türk özelliği gibi benimsemeye karar vermişti galiba; başka kültürle karşılaşan hoşgörülü okumuşların takındığı o "anlamıyorum, ama saygı duyuyorum," havasına bürünmüştü.

Kâğıtların hileli olduğunu görmesine rağmen, oyunu bozmayan bu anlayışlı ve oyuncu kadına sevgi duygu Galip. Rüya'ya benzemiyor muydu biraz?

Arkasına konan lambalar, hemen yanına yerleştirilen kamera ve mikrofon ve kara elektrik kordonları ile modern bir infaz sandalyesine benzeyen koltuğa oturduğunda Galip'in huzursuz olduğunu gördüler. Adamlardan biri, Galip'in eline bir bardak tutuşturup rakıyı ve suyu isteğine göre kibarca ve gülümseyerek doldurdu. Kadın, aynı oyun duygusuyla -hep gülümsüyorlardı zaten- kayıt âletine aceleyle bir kaset taktı ve göstericiye kaşla göz arasında pornografik bir kaset takan biri gibi çapkınca düğmeye basınca, küçük ve taşınabilir bir ekranda bu sekiz gün içinde

kaydettikleri Türkiye görüntüleri belirdi. Pornografik bir film seyreder gibi, belli belirsiz bir mizah duygusuyla," ama büsbütün de ilgisiz kalamadan, sessizce seyrediyorlardı: Kırık kollarını ve ters dönmüş bacaklarını sergileyen neşeli ve akrobatik bir dilenci; ateşli bir siyasal miting ve mitingten sonra demeç veren ateşli bir önder; tavla oynayan iki yaşlı vatandaş; meyhane ve pavyon görüntüleri; vitriniyle gururlanan bir halıcı; develeriyle yokuş çıkan bir aşiret; puf puf duman salarak ilerleyen buharlı tren; gecekondu mahallelerinde kameraya el sallayan çocuklar, manavın portakallarına bakan çarşaflı kadınlar; siyasal bir cinayetin gazete kâğıtlarıyla örtülmüş kurbanı ve artıkları; at arabasıyla kuyruklu bir piyano taşıyan ihtiyar bir hamal.

"Tanıyorum ben bu hamalı," dedi Galip birden. "Bizi, yirmi üç yıl önce Şehrikalp Apartmanından arka sokağa taşıyan hamal bu!"

Hepsi, bir oyun ve eğlence duygusuyla ve bir ciddiyetle, piyanoyla yüklü arabasını eski bir apartmanın ön bahçesine sokarken kameraya aynı oyun ve eğlence duygusuyla ve ciddiyetle gülümseyen ihtiyar hamala bakıyordu.

"Şehzadenin piyanosu geri geldi," dedi Galip. Bunu söylerken, kimin sesini yakaladığını, kim olduğunu çıkaramıyordu sanki, ama her şeyin yolunda gittiğinden emindi. "Bir zamanlar o apartmanın olduğu yerdeki av kasrında bir şehzade yaşardı. O şehzadenin hikâyesini anlatacağım!"

Çok kısa bir zaman içinde her şeyi hazırladılar. İskender, ünlü köşe yazarının önemli, çok önemli tarihi bir demeç vermek üzere burada bulunduğunu tekrarladı.

Kadın bunu, son Osmanlı padişahlarını, gizli Türkiye Komünist Partisini, Atatürk'ün bilinmeyen ve esrarengiz mirasını, Türkiye'deki İslamcı hareketi ve siyasal cinayetlerle bir askeri darbe ihtimalini kapsayan geniş bir çerçeve içine işbilirlikle yerleştirip dinleyicilerine heyecanla sundu.

"Bir zamanlar, içinde bulunduğumuz şehirde, hayatın en önemli sorununun insanın kendisi olabilmesi ya da olamaması olduğunu keşfetmiş bir şehzade yaşamıştı," diye başladı Galip,

hikâyesine. Hikâyeyi anlatırken şehzadenin öfkesini öyle biri hissediyordu ki içinde, kendisini başka biri gibi görüyordu. Kimdi bu kişi? Şehzadenin çocukluğunu anlatırken, büründüğü bu yeni kişiliğin, bir zamanlar olduğu Galip adlı çocuk olduğunu hissetti. Şehzade'nin kitaplarla nasıl boğuştuğunu anlatırken, kendini şehzadenin boğuştuğu bu kitapların yazarları gibi gördü.

Şehzadenin, kasrında geçirdiği yalnızlık günlerini anlatırken, kendini şehzadenin hikâyelerinin kahramanları gibi gördü. Şehzadenin kâtibine düşüncelerini nasıl yazdırdığını anlatırken, bu düşüncelerin içindeki kişiydi sanki. Şehzadenin hikâyelerini Celâl'in hikâyelerini anlatır gibi anlatırken, kendini Celâl'in anlattığı bir hikâyenin kahramanı gibi hissetti. Şehzadenin son aylarını anlatırken, "Celâl de bunu böyle anlatırdı," diye düşünüyor, bunu anlayamadıkları için otel odasındakilere öfke duyuyordu. Öyle bir öfkeyle anlatıyordu ki, İngilizler Türkçe anlar gibi dinliyorlardı onu. Şehzadenin son günlerini anlatıp bitirdiğinde hiç duraklamadan aynı hikâyeye yeniden başladı:

"Bir zamanlar içinde bulunduğumuz şehirde, hayatın en önemli sorununun insanın kendisi olabilmesi ya da olamaması olduğunu keşfetmiş bir şehzade yaşamıştı," dedi gene aynı inançla. Dört saat sonra, Şehrikalp Apartmanına döndüğünde, bu cümleyi ilk söyleyişiyle ikinci söyleyişi arasındaki farkı düşündüğünde, Celâl'in ilk söyleyişte sağ olduğunu, ikinci söyleyişte ise Teşvikiye Karakolunun hemen karşısında Alâaddin'in dükkânının az ötesinde ölü olarak yattığını ve cesedinin üzerine gazetelerin örtülmekte olduğunu düşünecekti.

Hikâyeyi ikinci kere anlatırken, birincisinde dikkat etmediği yerleri vurgulamış, üçüncü kere anlatırken ise, hikâyeyi her yeni anlatışında yeni bir insan olabileceğini açıkça anlamıştı. "Şehzade gibi, ben de kendim olabilmek için anlatıyorum," demek gelmişti içinden. Kendisini, kendisi olarak hissetmesine izin vermeyenlere öfke duyarak, şehrin ve hayatın içine girdiği esrarın ancak böyle, hikâye anlatarak çözüleceğine inanarak, hikâyenin sonundaki ölüm ve beyazlık duygusunu içinde hissederek üçüncü anlatışını bitirdiğinde bir sessizlik oldu. İngiliz gazeteciler ve İskender, sıkı bir

gösteriden sonra usta bir oyuncuyu alkışlayan seyircilerin içtenliğiyle çabuk çabuk Galip'i alkışladılar.

ON ALTINCI BÖLÜM ŞEHZADENİN HİKÂYESİ

"Bundan evvelki tramvaylar ne kadar iyiydi!"

Ahmet Rasim

Bir zamanlar, içinde bulunduğumuz şehirde, hayatın en önemli sorununun insanının kendisi olabilmesi ya da olamaması olduğunu keşfetmiş bir şehzade yaşamıştı. Kendi keşfi bütün hayatıydı, bütün hayatı da kendi keşfi. Kısa hayatının bu kısa ifadesini Şehzadenin kendisi yazdırmıştı; hayatının sonuna doğru, keşfinin hikâyesini kaleme aldırmak için bir kâtip tuttuğu zaman. Şehzade söylüyor, Kâtip yazıyordu.

0 zamanlar, -yüz yıl önce- şehrimiz, sokaklarında milyonlarca işsizin şaşkın tavuklar gibi gezindiği, yokuşlarından çöplerin, köprü altlarından lâğımların aktığı, bacalarından zift renginde kara dumanların fışkırdığı ve otobüs duraklarında bekleyenlerin acımasızca dirsekleştiği bir yer değildi daha. O zamanlar, atlı tramvaylar o kadar yavaş giderdi ki, hareket ederken inip binebilirdiniz, Boğaz vapurları o kadar ağır yol alırdı ki, bazı yolcular bir iskelede iner, ıhlamur, kestane ve çınar ağaçlarının altından güle konuşa öteki iskeleye kadar yürür, iskele kahvesinde bir çay içtikten sonra, ancak yetişen aynı vapura binip yollarına devam ederlerdi. O zamanlar, ceviz ve kestane ağaçları kesilip üzerlerine sünnetçilerin ve terzilerin el ilanları yapıştıracağı elektrik direklerine dönüştürülmemişti daha. Şehrin bittiği yerde, çöplükler ve üzerleri elektrik ve telgraf direkleriyle kaplı kel tepeler değil, kederli ve acımasız padişahların avlandığı ağaçlıklar, yeşillikler ve korular başlardı. Daha sonra şehri saran lâğım borularının, parke taşlı yolların ve apartman binalarının yok edeceği bu yeşil tepelerin birindeki av kasrında, Şehzade, yirmi iki yıl üç ay yaşamıştı.

Yazdırmak, Şehzade için, kendisi olabilmenin bir yoluydu. Maun bir masada oturan Kâtibine yazdırırken ancak kendisi olabildiğine inanırdı Şehzade. Gün boyunca kulaklarının içinde işittiği

başkalarının seslerinin, kasrının odalarında aşağı yukarı yürürken aklına takılan başkalarının hikâyelerinin yüksek duvarlarla çevrili bahçesinde gezinirken bir türlü etkisinden kurtulamadığı başkalarının düşüncelerinin hakkından ancak Kâtibine yazdırırken gelebilirdi. "İnsanın kendisi olabilmesi için, içinde yalnızca kendi sesini, kendi hikâyelerini, kendi düşüncesini bulabilmesi gerekir!" derdi Şehzade ve Kâtip yazardı.

Ama, yazdırırken Şehzadenin içinde yalnızca kendi sesini duyduğu anlamına da gelmezdi bu. Tam tersi, bir hikâye anlatmaya ' başladığı zaman, bir başkasının hikâyesini düşündüğünü; tam kendi düşüncesini geliştireceği sırada, bir başkasının söylediği başka bir düşünceye takıldığını; tam kendi öfkesine kapılmışken, bir başkasının öfkesini de içinde duyduğunu bilirdi Şehzade. Ama insanın, içinde duyduğu bu seslere karşı sesler çıkarak, hikâyelere karşı başka hikâyeler uydurarak, Şehzadenin deyişiyle, "başkalarının hırıltılarıyla boğuşa boğuşa," ancak kendi sesini yakalayabileceğini de bilirdi. Yazdırmanın, bu kavganın kendi lehine sonuçlanacağı bir savaş alanı olduğunu düşünürdü.

Şehzade, bu savaş alanında, düşüncelerle, hikâyelerle, kelimelerle boğuşurken, kasrının odalarında aşağı yukarı dolaşır, bir merdivenden yukarı çıkarken söylediği cümleyi, çıkan merdivenin başladığı yere inen öteki merdivenden inerken değiştirir, sonra yeniden, ilk merdivenden yukarı çıkarken ya da Kâtibin masasının tam karşısındaki divanına oturmuşken ya da uzanmışken yazdırdığı cümleyi Kâtibine tekrarlattırırdı. "Oku bakalım," derdi Şehzade ve Kâtip, efendisinin yazdırdığı son cümleleri tekdüze bir sesle okurdu:

"Şehzade Osman Celâlettin Efendi, bu topraklarda, bu lanetlenmiş topraklarda, insanın kendisinin olabilmesinin en önemli sorun olduğunu, bu sorun gereğince çözülmedikçe, hepimizin yıkıntıya, yenilgiye, köleliğe mahkûm olduğumuzu bilirdi. Kendisi olabilmenin bir yolunu bulamamış bütün kavimler köleliğe, bütün soylar soysuzluğa, bütün milletler yokluğa, hiçliğe, hiçliğe mahkûmdur derdi, Osman Celâlettin Efendi."

"Hiçliğe, iki değil üç kere yazılacak!" derdi Şehzade, merdivenlerden aşağı inerken ya da yukarı çıkarken ya da kâtibin masasının çevresinde dönerken. Bunu öyle bir sesle ve tavırla söylerdi ki, daha söyler söylemez çocukluğunda, ilk gençliğinde kendisine Fransızca öğreten Fransız Fransuva Efendinin 'dikte' dersinde takındığı tavırları, attığı öfkeli adımları, hatta çıkardığı öğretici sesi taklit ettiğine inanır ve bir anda bütün 'zihinsel faaliyetini durduran', 'hayâl gücünün bütün renklerini solduran' bir buhrana kapılırdı. Bu buhranlara alışık olan Kâtip, yılların verdiği deneyle kalemini elinden bırakır, yüzüne bir maske takar gibi geçirdiği donuk, anlamsız ve boş bir ifadeyle 'kendim olamıyorum' nöbetinin ve öfkesinin bitmesini beklerdi.

Şehzade Osman Celâlettin Efendinin çocukluk ve gençlik yıllarının anıları çelişkiliydi. Kâtip, Osmanlı Hanedanının İstanbul'daki saraylarında, kasırlarında ve konaklarında geçen eğlenceli, neşeli ve hareketli bir çocukluğun ve gençliğin mutluluk sahnelerini bir zamanlar çok sık yazdığını hatırlıyordu, ama onlar eski defterlerde kalmıştı artık. "Annem Nurucihan Kadın Efendi, en sevdiği karısı ve gözdesi olduğu için, babam Sultan Abdülmecit Han, otuz çocuğu içinde en çok beni severdi," diye açıklamıştı yıllar önce bir seferinde Şehzade ve: "Otuz çocuğu içinde babam Sultan Abdülmecit Han en çok beni sevdiği için, ikinci karısı annem Nurucihan Kadın Efendi, hareminin gözdesiydi," demişti bir başka seferinde gene yıllar önce bu mutluluk sahnelerini yazdırırken.

Dolmabahçe Sarayının harem dairesinin kapılarını açа kapaya, merdivenlerinden ikişer ikişer atlaya atlaya kendisini kovalayan ağabeyi Reşat'tan kaçarken küçük Şehzadenin kapıyı suratına kapadığı zenci harem ağasının bayıldığını yazmıştı Kâtip. On dört yaşındaki ablası Münire Sultanın, kırk beş yaşındaki dangalak bir paşaya verildiği günün gecesinde, sevimli küçük kardeşini kucağına alıp ağlayarak, yalnızca ondan, ondan uzak düşeceği için üzüldüğünü söylediğini ve Şehzadenin beyaz yakasının ablanın gözyaşlarıyla sırılsıklam olduğunu yazmıştı Kâtip. Kırım Harbi yüzünden İstanbul'a gelen İngiliz ve Fransızlar şerefine verilen bir eğlencede annesinin izniyle on bir yaşındaki bir İngiliz

kızıyla dansetmekten başka içinde şimendiferlerin, penguenlerin ve korsanların resmedildiği bir kitabın sayfalarına Şehzadenin gene aynı kızla birlikte uzun uzun baktığını yazmıştı Kâtip. Babaannesi Bezmiâlem Sultanın adının bir gemiye verilmesi yüzünden yapılan törende, Şehzadenin tam iki okka güllü ve fıstıklı lokumu yiyerek kazandığı iddiadan sonra, aptal ağabeyinin ensesine şaplak vurduğunu yazmıştı Kâtip. Ağabeyleri ve ablalarıyla hep birlikte saray arabasıyla gittikleri bir Beyoğlu mağazasında onca mendil, kolonya şişesi, yelpaze, eldiven, şemsiye ve şapka dururken, tiyatro oyunlarında kullanırız, diye ala ala, tezgâhtar çocuğun üzerindeki önlüğü çıkartıp satın aldıkları sarayda işitilince cezalandırıldıklarını yazmıştı Kâtip. Şehzadenin çocukluk ve ilk gençliğinde, her şeyi, doktorları, İngiliz Sefirini, pencerenin önünden geçen gemileri, sadrazamları, gıcırdayan kapıların ve harem ağalarının cırlak seslerini, babasını, at arabalarını, yağmurun pencerelere vuruşunu, kitaplarda okuduklarını, babasının cenazesi arkasından ağlayanları, dalgaları ve piyano hocası İtalyan Guateli Paşayı taklit ettiğini yazmıştı Kâtip ve Şehzade daha sonraki yıllarda her anlatışında aynı ayrıntılarla, ama öfke ve nefret sözleriyle hatırlayacağı bu anıların hep, pastalar, şekerler, aynalar, müzik kutuları ve bol bol oyuncak ve bol bol kitap ve yediden yetmişe düzinelerle kadın ve kız tarafından kendisine verilen öpücüklerle, öpücüklerle birlikte düşünülmesi gerektiğini söylemişti.

Daha sonra, bir kâtip tutup kendi geçmişi ve düşüncelerini yazdırdığı zamanlarda, bu mutluluk yılları için, "Çocukluğumun mutluluk yılları çok uzun sürdü," diyecekti Şehzade. "Çocukluğumun budala mutluluğu o kadar uzun sürdü ki, tam yirmi dokuz yaşına kadar budala ve mutlu bir çocuk olarak yaşadım. Tahta oturtacağı bir şehzadeye yirmi dokuz yaşına kadar budala ve mutlu bir çocuk hayatı sürdürtebilen bir imparatorluk, tabii ki yıkılmaya dağılmaya, yok olmaya mahkûmdur." Yirmi dokuz yaşına kadar Şehzade taht nöbetinde beşinci olan her şehzadenin yapacağı kadar eğlenmiş, kadınlarla sevişmiş, kitaplar okumuş, mülk ve eşya edinmiş, müzik ve resimle yüzeysel olarak ilgilenip daha da yüzeysel olarak askerliğe merak sarmış, evlenmiş, ikisi erkek üç çocuk sahibi olmuş

ve herkes gibi dostlar ve düşmanlar edinmişti. Daha sonra, "Bütün bu yükten, bu eşyalardan ve kadınlardan, dostlardan ve budala düşüncelerimden kurtulmak için yirmi dokuz yaşıma gelmem gerekiyormuş demek," diye yazdıracaktı Şehzade. Yirmi dokuz yaşındayken hiç beklenmedik bazı tarihi gelişmeler sonucu bir anda taht nöbetinde sırası beşincilikten, üçüncülüğe çıkıvermişti. Ama, Şehzadeye göre, olayların "hiç beklenmedik," olduğunu budalalar söylerdi hep; çünkü düşünceleri ve iradesi kadar ruhu da çürümüş olan amcası Sultan Abdülaziz'in hasta olup ölmesinden ve onun yerine geçen büyük ağabeyinin de kısa bir süre sonra delirmesi üzerine tahttan indirilmesinden doğal bir gelişme düşünülemezdi. Bunu yazdırdıktan sonra, kasrının merdivenlerini çıkarken, tahta oturan ağabeyi Abdülhamit'in de, en büyük ağabeyi kadar deli olduğunu söylerdi Şehzade ve öteki kanattan merdivenleri inerken de taht sırası kendisinden önce olan ve bir başka konakta kendisi gibi tahta oturmayı bekleyen öteki şehzadenin de, öbür ağabeylerinden daha da deli olduğunu, belki de bininci kere yazdırır ve Kâtip bu tehlikeli sözleri, bininci kere yazdıktan sonra, Şehzadenin ağabeylerinin neden delirdiklerine, neden delirmek zorunda olduklarına, Osmanlı şehzadelerinin neden delirmekten başka bir şey yapamayacaklarına ilişkin açıklamaları yazardı sabırla.

Çünkü bütün hayatı boyunca bir imparatorluğun tahtına oturmayı bekleyerek yaşayan herhangi biri delirmeye mahkûmdu zaten; çünkü aynı düşlerle bekleyen ağabeylerinin delirdiğini gören herhangi biri, zaten delirmek-delirmemek açmazına sıkışacağı için delirmek zorundaydı ; çünkü insan delirmek istediği için değil, delirmek istemediği ve bunu sorun ettiği için delirirdi; çünkü atalarının, büyük büyükbabalarının tahta oturur oturmaz öbür kardeşlerini nasıl boğdurarak öldürdüğünü, bütün o bekleyiş yıllarında bir kerecik olsun düşünen her şehzade, delirmeden yaşayamazdı artık; çünkü dedelerinden Üçüncü Mehmet'in, Padişah olur olmaz, aralarında meme çocukları da olan on dokuz kardeşini tek tek nasıl idam ettirdiğini herhangi bir tarih kitabından okuyan ve tahtına oturacağı devletin tarihini bilmek zorunda olduğu için, kardeşlerini bir bir öldüren padişahların hikâyelerini okumak zorunda

olan her şehzade delirmeye mahkûmdu; çünkü sonu zehirlenmek, boğulmak, intihar kisvesi verilerek öldürülmek olan dayanılmaz bekleyişin bir yerinde, delirmek "ben yarıştan çekiliyorum," anlamına geleceği için, ölümü bekler gibi tahtı bekleyen bütün şehzadelerin en kolay kaçış yolu ve en derin ve en gizli istekleriydi de; çünkü kendisini denetleyen Padişahın muhbirlerinden ve bu muhbir ağını delerek şehzadeye ulaşan aşağılık politikacıların kumpaslarından ve tuzaklarından ve bütün o dayanılmaz taht hayâllerinden kurtulabilmek için iyi bir fırsattı delirmek; çünkü tahtına oturmayı düşlediği imparatorluğun haritasına bir göz atan her şehzade, yakın bir zamanda sorumluluğunu üzerine alacağı ve kendi, evet, yalnızca kendi buyruklarıyla yöneteceği memleketlerin ne kadar geniş, ne kadar sınırsız, ne kadar uçsuz bucaksız olduğunu her kavrayışında deliliğin eşiğine gelmek zorundaydı ve bu sınırsızlık duygusunu hissetmeyen her şehzade de bir gün bütün sorumluluğunu yükleneceği imparatorluğun büyüklüğünü kavrayamadığı için zaten deli sayılmalıydı. Sayıp döktüğü bu delirme nedenlerinin tam bu noktasında "Ben," derdi Şehzade Osman Celâlettin Efendi, "Osmanlı İmparatorluğu"nu yöneten bütün o budalalardan, çılgınlardan, ahmaklardan daha aklı başında biriysem bugün, bunun nedeni de işte bu çılgınca sınırsızlık duygusudur! Bir gün omuzlarıma alacağım sorumluluğun sınırsızlığını düşünmek, öteki iradesizler, güçsüzler, zavallılar gibi beni delirtmedi, hayır; tam tersine, bu duyguyu dikkatle düşünmek beni kendime getirdi; bu duyguyu dikkatle, bütün iradem ve kararlılığımla denetimim altına aldığım için ben hayatın en önemli sorununun insanın kendisi olabilmesi ya da olamaması olduğunu keşfettim."

Taht nöbetinde beşincilikten üçüncülüğe çıkar çıkmaz kendini okumaya vermişti. Bir gün tahta geçmeyi bir mucize olarak görmeyen her şehzadenin kendisini yetiştirmesi gerektiğini düşünüyor, bunun da okumakla başarılacağına iyimserlikle inanıyordu. Hırsla okuduğu, sayfalarını yutar gibi çevirdiği her kitaptan ileriye dönük 'yararlı düşünceler' çıkardığı, bu düşünceleri kısa bir zaman içinde geleceğin mutlu Osmanlı Devletinde gerçekleştirmenin hayâllerini tutkuyla kurduğu ve delirmemek için

sarıldığı bu hayâllere inanabilmek, eski budala ve çocuksu hayatını hatırlatan her şeyden bir an önce kurtulmak istediği için, karısını, çocuklarını, eski eşyalarını ve alışkanlıklarını Boğaz kıyısındaki yalısında bırakarak, içinde yirmi iki yıl üç ay yaşayacağı küçük bir av kasrına taşınmıştı. Yüz yıl sonra, parkeyle kaplı tramvay yollarıyla, çeşitli Batı üsluplarının taklidiyle yapılmış korkutucu ve karanlık apartmanlarla, kız ve erkek liseleri, bir karakol ve bir cami ve elbiseci, çiçekçi, halıcı ve kuru temizlemeci dükkânlarıyla dolacak bir tepedeydi av kasrı. Şehzadenin kendini dışardaki hayatın budalalıklarından korumak için ve Padişahın da bu tehlikeli kardeşi daha sıkı gözaltında tutabilmek için ördürdüğü duvarların arkasından bir yüzyıl sonra, dallarına kara telefon kabloları sarılacak ve gövdesine çıplak kadın resimli dergiler mandallanacak iri kestane ve çınar ağaçları gözükürdü. Yüzyıl sonra bile, tepeyi terketmeyecek çılgın karga sürülerinin çığlıklarından başka kasırda duyulan tek ses, rüzgarın denize doğru estiği günlerde, karşı tepelerdeki kışlalardan gelen talim ve müzik gürültüsüydü. Şehzade, kasırda geçirdiği ilk altı yılın, hayatının en mutlu dönemi olduğunu defalarca yazdırmıştı.

"Çünkü o dönem yalnızca okumuştum," derdi Şehzade. "Çünkü yalnızca okuduklarımın hayâlini kurmuştum. Çünkü o altı yılda yalnızca okuduğum yazarların düşünceleri ve sesleriyle yaşamıştım." Ve eklerdi: "Ama kendim de hiç olamamıştım, o altı yıl boyunca." Şehzade, bu altı mutlu yılı acı ve özlemle her hatırlayışında,

"Ben, ben değildim ve belki bu yüzden de mutluydum, ama bir Padişahın görevi mutlu olmak değil kendisi olabilmektir!" diye yazdırır, sonra kâtibinin defterlere belki binlerce kere yazdığı öteki cümleyi de söylerdi. "Yalnızca Padişahların değil, herkesin görevidir kendisi olmak, herkesin."

"Hayatımın en büyük keşfi ve amacı," dediği bu gerçeği, Şehzade, o altı yılın sonuna doğru bir gece açık seçik hissettiğini yazdırmıştı: "O mutlu gecelerimde sık sık yaptığım gibi, gene hayâlimde Osmanlı tahtına oturmuş, bir devlet sorununu çözmek için hayalimdeki bir budalayı öfkeyle azarlıyordum. Voltaire'in de dediği gibi, diye azarlamışım ki, hayalimdeki bu budalayı, birden içine

düştüğüm durumu hissederek dondum. Hayâlimde otuz beşinci padişah olarak Osmanlı tahtına oturur olarak gördüğüm kişi, ben değildim de, sanki Voltaire idi, ben değildim de, sanki Voltaire'i taklit eden biriydi bu kişi. Milyonlarca ve milyonlarca kulun hayatına hükmedecek, haritada uçsuz bucaksız ve sınırsız gözüken memleketleri yönetecek padişahın kendisi değil de bir başkası olmasının dehşetini ilk o anda farkettim."

Daha sonraki öfke buhranlarında, Şehzade, bu gerçeği ilk farkettiği an'a ilişkin başka bazı hikâyeler de anlatmıştı, ama kâtip, keşif anının hep aynı sezgi çevresinde toplandığını biliyordu. Milyonlarca kişinin hayatına hükmedecek bir padişahın aklında başkalarının cümlelerinin gezinmesi doğru muydu? Bir gün dünyanın en büyük imparatorluklarından birini yönetecek bir şehzadenin yalnızca, yalnızca kendi iradesiyle hareket etmesi gerekmez miydi? Kafasında başkalarının düşüncelerini hiç bitmeyen karabasanlar gibi gezdiren kişi bir padişah mı sayılmalıydı yoksa bir gölge mi?

"Bir gölge değil, gerçek bir padişah bir başkası değil, kendim olmam gerektiğini anladıktan sonra; yalnız o altı yıl boyunca değil, bütün hayatım boyunca okuduğum kitaplardan kurtulmam gerektiğine karar verdim," derdi Şehzade, hayatının bundan sonraki on yılını hikâye etmeye başladığında. "Bir başkası değil, yalnızca kendim olabilmek için, bütün o kitaplardan, bütün o yazarlardan, bütün o hikâyelerden, bütün o seslerden kurtulmak zorundaydım. Bu on yılımı aldı."

Böylece, Şehzade, kâtibine, kendisini etkileyen kitaplardan nasıl kurtulduğunu tek tek yazdırmaya başlardı. Şehzadenin, kasrındaki bütün Voltaire ciltlerini yaktığını, çünkü bu yazarı okudukça, bu yazarı hatırladıkça kendisinden daha zeki, hazırcevap, dinsiz ve şakacı bir Fransız olduğunu, ama kendisi olamadığını yazardı Kâtip. Schopenhauer ciltlerinin kasırdan uzaklaştırıldıklarını, çünkü bu ciltler yüzünden Şehzadenin kendini iradesi üzerine saatlerce, günlerce düşünen biriyle özdeşleştirdiğini ve en sonunda özdeşleştiği bu kötümser kişinin bir gün Osmanlı tahtına oturacak şehzade değil, Alman filozofun ta kendisi olduğunu yazardı Kâtip. Her biri ne masraflar edilerek getirtilen Rousseau ciltleri de,

Şehzadeyi, kendini suçüstü yakalamaya çalışan bir vahşi kişiye dönüştürdüğü için parçalanarak kasırdan uzaklaştırılmıştı. "Bütün o Fransız düşünürlerini, Deltour'u, De Passet'yi, dünyanın akılla anlaşılabilir bir yer olduğunu hikâye eden Morelli'yi ve bunun tam tersini yazan Brichot'yu da yaktırdım, çünkü onları okudukça kendimi olmam gerektiği gibi, geleceğin bir padişahı olarak değil, kendinden önceki düşünürlerin saçma gözlemlerini çürütmeye çalışan alaycı, polemikçi bir profesör olarak görüyordum," derdi Şehzade. Binbir Gece Masallarını yaktırmıştı, çünkü bu kitap yüzünden kendini özdeşleştirdiği tebdil gezen padişahlar, Şehzadenin olması gereken padişahlar değildi artık. 'Macbeth'i yaktırmıştı, çünkü onu her okuyuşunda taht için elini kana bulamaya hazır bir korkak ve iradesiz olarak görüyordu kendini ve daha kötüsü o kişi olmaktan utanacağına, şiirsel bir gurur da duyuyordu bundan. Mevlâna'nın 'Mesnevi'sini kasırdan uzaklaştırmıştı, çünkü bu darmadağınık kitabın hikâyeleri arasında her dağılışında, dağınık hikâyelerin hayatın özü olduğuna iyimserlikle inanan bir abdalla özdeşleştiriyordu kendini. "Şeyh Galip'i, onu okudukça kendimi hüzünlü bir âşık olarak gördüğüm için yaktım," diye açıklardı Şehzade. "Bottfolio'yu ise onu okudukça kendimi Doğulu olmak isteyen bir Batılı olarak gördüğüm için ve İbn Zerhani'yi ise, onu okudukça kendimi Batılı olmak isteyen bir Doğulu olarak gördüğüm için yaktırdım, çünkü ne Doğulu, ne Batılı, ne tutkulu, ne deli, ne maceracı, ne de kitaplardan çıkmış herhangi biri olarak görmek istiyordum kendimi." Bu sözlerden sonra, Kâtibin altı yıl boyunca, nice deftere sayısız kereler tekrarlaya tekrarlaya yazdığı o nakaratı tutkuyla tekrarlardı Şehzade: "Yalnızca kendim olmak istiyordum, yalnızca kendim olmak istiyordum, kendim olmak istiyordum yalnızca."

Ama kolay bir iş olmadığını biliyordu bunun. Bir dizi kitaptan kurtulduktan ve bu kitapların yıllarca anlatmaya devam ettiği hikâyelerin sesini en sonunda işitmez olduktan sonra, aklının içindeki sessizlik o kadar dayanılmaz gelirdi ki Şehzadeye, istemeye istemeye adamlarından birini yeni kitaplar almaya şehire yollardı. Paketlerinden çıkarır çıkarmaz yutar gibi okuduğu bu kitapların

yazarlarıyla alay ederdi önce; sonra kitapları öfkeyle ve törenle yakar, ama seslerini içinde hâlâ duymaya devam ettiği ve yazarlarını ister istemez taklit ettiği için, onlardan ancak başka kitaplar okursa kurtulacağına karar vererek, çiviyi ancak çivinin sökeceğini acıyla hissederek, adamını gene onu dört gözle bekleyen Beyoğlu'ndaki yabancı kitapçılara, Babıâli'ye yollardı. "Şehzade Osman Celâlettin Efendi, kendisi olabilmeye karar verdikten sonra, kitaplarla tam ön yıl savaşmıştır," diye yazmıştı bir gün Kâtip ve Şehzade, "'savaşmıştır' değil, 'boğuşmuştur' yaz!" diye düzeltmişti. Şehzade Osman Celâlettin Efendi, on yıl kitaplarla, kitapların içinde duyurduğu seslerle boğuştuktan sonra, ancak kendi hikâyelerini, kendi sesini o kitapların sesine karşı yükselterek kendisi olabileceğini anlamış ve kendine bir kâtip tutmuştu.

"Bu on yıl içinde, yalnız kitaplarla, hikâyelerle değil, kendisini kendisi olmaktan alıkoyduğunu anladığı her şeyle boğuşmuştur Şehzade Osman Celâlettin Efendi," diye merdivenlerin tepesinden bağırarak eklerdi Şehzade ve Kâtip binlerce kere tekrarlanmasına rağmen, binbirinci kere de, tıpkı birinci kere söylendiği inanç ve heyecanla dile getirilen bu cümleyi ve aynı kararlılıkla onu izleyen öteki cümleleri dikkatle yazardı. Şehzadenin bu on yıl boyunca yalnız kitaplarla değil, kitaplar kadar kendisini etkileyen çevresindeki eşyalarla da boğuştuğunu yazmıştı Kâtip. Çünkü bütün o mobilyalar, masalar, koltuklar, sehpalar, insana gerekli gereksiz huzursuzluk ya da huzur vererek onu konu dışına çıkarıyordu; çünkü bütün o küllükler ve şamdanlara bakışları takıldığı için kendisini kendisi yapacak düşünceyi yoğunlaştıramıyordu Şehzade; çünkü duvarlardaki yağlıboyalar, sehpalardaki vazolar ve divanların üzerindeki pufpuf yastıklar Şehzadeyi hiç istemediği ruh hallerine çekiyordu; çünkü bütün o saatler, kâseler, kalemler ve eski sandalyeler Şehzadeyi kendisi olmaktan alıkoyan çağrışımlar ve anılarla yüklüydü.

Kâtip, Şehzadenin kimini kırarak, kimini yakarak, kimini de atarak gözünün önünden uzaklaştırdığı eşyalardan başka, bu on yıl boyunca, kendisini hep bir başka biri yapan anılarla da boğuştuğunu yazmıştı. "Geçmişimde kalmış, küçük, önemsiz basit bir ayrıntıyı,

yıllar sonra, beni öldürmek isteyen acımasız bir katil gibi, anlaşılmaz bir intikamı yıllarca kovalamış bir çılgın gibi, birden düşüncelerimin ve hayâllerimin orta yerinde bulmak aklımı başımdan alıyor derdi Şehzade. Çünkü Osmanlı tahtına oturduktan sonra milyonlarca, milyonlarca zavallının hayatını düşünmesi gereken bir kişinin, düşüncesinin orta yerinde birdenbire çocukluğunda yediği bir kâse çileği ya da beş para etmez bir harem ağasının saçmasapan bir sözünü bulması dehşet verici bir şeydi. Kendisi olması, yalnızca kendi düşünceleriyle, kendi iradesi ve kararlılığının sonuçlarıyla dopdolu olması gereken bir padişah, hayır, yalnızca padişah değil, herkes, kendisini kendisi olmaktan alıkoyan anıların gelişigüzel ve keyfi müziğine karşı koymalıydı. "Şehzade Osman Celâlettin Efendi, düşüncelerinin ve kendi iradesinin saflığını bozan anılarıyla boğuşmak için kasrındaki bütün koku kaynaklarını kurutmuş, tanıdığı bütün eşyaları ve elbiseleri yok etmiş, müzik denen uyuşturucu sanatla ve hiç çalmadığı beyaz piyanosuyla ilişkisini kesmiş ve kasrının bütün odalarını beyaza boyatmıştı," diye yazmıştı bir keresinde Kâtip.

"Ama hepsinden beteri, bütün anılardan, eşyalardan ve kitaplardan daha çekilmez olanı insanlardır," diye eklerdi Şehzade, hâlâ atmadığı bir divanın üzerine uzanıp Kâtibine yazdırdıklarını okuttuktan sonra. Çeşit çeşittiler: Olmadık vakitlerde, en istenmedik zamanlarda kapılardan bacalardan girerler, iğrenç dedikodular, beş para etmez söylentiler taşırlardı. İyilik etmek isterlerken yalnızca insanın huzurunu kaçırırlardı. Sevgileri, rahatlatıcı olmaktan çok boğucuydu. Bir düşünceleri olduğunu kanıtlamak için konuşurlardı. İlginç bir kişi olduklarına sizi inandırabilmek için hikâyeler anlatırlardı. Sizi sevdiklerini göstermek için huzurunuzu kaçırırlardı. Bunlar da önemli değildi belki, ama kendisi olmak için can atan, yalnızca kendi düşünceleriyle başbaşa kalmak isteyen Şehzade, bu budalaların, bu gereksiz, tutkusuz, sıradan dedikoducuların her ziyaretinden sonra, uzun bir süre kendisi olamadığını hissederdi. "Şehzade Osman Celâlettin Efendi, bir insanın kendisi olmasına en büyük engelin çevresindeki öteki insanlar olduğunu düşünürdü," diye yazmıştı bir seferinde Kâtip. "İnsanların en büyük zevkinin, öteki insanları

kendilerine benzetmek," olduğunu yazmıştı bir başka seferinde Kâtip. Şehzadenin en büyük korkusunun, ileride, tahta oturduğu gün, bu insanlarla ilişki kurma zorunluluğu olduğunu da yazmıştı. "Acıklı ve sefil ve zavallı olanlara acıdığı için etkilenir insan," derdi Şehzade. "Sıradan ve özelliksiz olanlardan, biz de sonunda onlarla birlikte sıradan ve özelliksiz olmaya başladığımız için etkileniriz," derdi Şehzade. Bir kişilikleri olanlardan, saygıyı hak edenlerden de, farkında olmadan onları taklit etmeye başladığımız için etkileniriz ve en tehlikelileri de aslında bu sonunculardır," derdi Şehzade. "Ama hepsini, hepsini çevremden uzaklaştırdığımı yaz! Bütün bu mücadeleyi, yalnız kendim için değil, yalnız kendim olabilmek için değil, milyonlarca insanın kurtuluşu için verdiğimi de yaz!"

Çünkü, hiç kimseden etkilenmemek için verdiği o 'inanılmaz varlık yokluk savaşı'nın on altıncı yılında, alıştığı eşyalarla, sevdiği kokularla, etkilendiği kitaplarla boğuştuğu gecelerin birinde, pencerelerinin 'Batılılaşmış' pancurları arasından geniş bahçeyi kaplayan karı ve ayışığını seyrettiği bir akşam, Şehzade, vermekte olduğu savaşın aslında kendi savaşı değil, yıkılmakta olan Osmanlı Devletine kaderleri bağlanmış milyonlarca talihsizin savaşı olduğunu anlamıştı. Kâtibinin, Şehzadenin hayatının son altı yılında, belki de onbinlerce defa defterlere yazdığı gibi, "kendileri olamayan bütün kavimler, bir ötekini taklit eden bütün uygarlıklar, başkalarının hikayeleriyle mutlu olabilen bütün milletler" yıkılmaya, yok olmaya, unutulmaya mahkûmdular çünkü. Böylece, kasrına çekilip tahta oturmayı beklediği yılların on altıncısında, içinde duyduğu hikâyelere karşı ancak ve ancak kendi hikâyelerinin sesini yükselterek savaşacağını anladığı günlerde, kendine bir kâtip tutmak üzere olduğu sıralarda Şehzade, on altı yıldır kişisel ve ruhsal bir deney olarak yaşadığı mücadelenin, aslında "tarihsel bir ölüm kalım mücadelesi", "ancak binlerce yılda bir görülen bir kabuk değiştirme değiştirmeme kavgasının son aşaması", "yüzyıllar sonra, tarihçilerin haklı olarak bir dönüm noktası olarak değerlendirecekleri bir gelişimin en önemli tarihsel durağı" olduğunu anladı.

Karla kaplı bahçenin üzerinde, sonsuzluk zamanının genişliğini ve korkutuculuğunu hatırlatarak ayın parladığı geceden bir

süre sonra, kendine tuttuğu yaşlı, sadık ve sabırlı bir kâtibi her sabah divanının karşısında maun bir masaya oturtup ona kendi hikâyesini, kendi keşfini anlatmaya başladığı günlerde Şehzade, hikâyesindeki bu "son derece önemli tarihsel boyutu" aslında yıllar yıllar önce de keşfetmiş olduğunu da hatırlayacaktı: İstanbul sokaklarının, her geçen gün, varolmayan bir yabancı ülkenin hayâli şehrini taklit ederek değiştiğini, kasrına kapanmadan önce kendi gözleriyle görmemiş miydi? Bu sokakları dolduran talihsizlerin ve mutsuzların kendi kılık ve kıyafetlerini Batılı gezginlerden gördüklerine bakarak, ellerine geçirdikleri yabancı fotoğrafları inceleyerek değiştirdiklerini bilmiyor muydu? Geceleri, kenar mahallelerdeki kahvelerinde sobanın çevresinde toplanan hüzünlülerin, birbirlerine babadan kalma kendi masallarını anlatacaklarına, ikinci sınıf köşe yazarlarının kahramanlarının adlarını müslümanlaştırarak Üç Silâhşörler'den ve Monte Kristo'dan apartıp yazdıkları süprüntüleri gazetelerden birbirlerine okuduklarını kendisi de işitmemiş miydi? Dahası, kendisi de, bir zamanlar, vakti daha kolay geçiriyor diye, bu rezillikleri kitap halinde yayımlayan Ermeni kitapçılara ayağını alıştırmamış mıydı? Kasrına kapanacak kararlılık ve iradeyi göstermeden önce, bütün bu mutsuzlar, acıklılar ve talihsizlerle birlikte sürüklendiği sıradanlığın içinde, Şehzade de, kendi yüzünün eski esrarlı anlamının, tıpkı bu mutsuzların başına geldiği gibi, yavaş yavaş kaybolduğunu aynaya her bakışında hissetmez miydi? "Evet, hissederdi," diye yazardı Kâtip, bu soruların her birinden sonra, Şehzadenin böyle yazılmasını istediğini bildiği için. "Evet, Şehzade yüzünün de değiştiğini hissederdi."

Kâtiple çalışmaya başladıklarının -yaptıkları işe 'çalışmak' derdi Şehzade - ikinci yılı dolmadan, Şehzade, çocukluğunda taklit ettiği cins cins vapurların çıkardığı seslerden, yediği lokumlara, kırk yedi yıllık hayatında gördüğü bütün kâbuslardan okuduğu bütün kitaplara, en sevdiği elbiselerinden en sevmediklerine, geçirdiği hastalıklardan bildiği hayvan türlerine ilişkin her şeyi kâtibine yazdırmış ve sık sık tekrarladığı deyişle: "Her cümlesini, Ker kelimesini keşfettiği büyük gerçeğin ışığında değerlendirerek," yapmıştı bunu.

Her sabah Kâtip maun masasında, Şehzade de bu masanın karşısındaki divanda ya da çevresindeki yürüyüş alanında ya da bu yürüyüş alanından yukarı kata yükselen ya da yukarı kattan aşağıya inen merdivenlerde yerini aldığında, ikisi de Şehzade'nin yazdıracak yeni bir hikâyesi olmadığını bilirlerdi belki. Ama ikisinin de aradıkları bu sessizlikti. Çünkü, "Ancak, anlatacak hiçbir şeyi kalmadığında insan kendisi olmaya iyice yaklaşmış demektir," derdi Şehzade.

"Ancak, insan anlattığı şeylerin tükendiğine, bütün hatıraların, kitapların, hikâyelerin ve hafızanın sustuğuna ilişkin o derin sessizliği içinde duyduktan sonradır ki, kendi ruhunun derinliklerinden, kendi benliğinin sonsuz ve karanlık lâbirentlerinden kendisini kendisi yapacak kendi gerçek sesinin yükselişine tanık olabilir."

Dipsiz bir masal kuyusunun içinden, derinden bir yerden bu sesin ağır ağır yükselişini bekledikleri günlerin birinde, Şehzade o zamana kadar "en tehlikeli konu" diyerek pek az değindiği kadınlar ve aşk konusuna girdi. Altı aya yakın bir süre eski aşklarını, aşk sayılamayacak ilişkilerini, bir ikisi hariç hepsini acıyarak ve hüzünle hatırladığı harem kadınlarıyla olan "yakınlaşmalarını," ve karısını anlattı.

Bu tür yakınlaşmalarda korkunç olan yan, Şehzadeye göre, siz farkına bile varmadan, pek de fazla özelliği olmayan sıradan bir kadının bile, insanın düşüncelerinin büyük bir kısmını işgal edebilmesiydi. İlk gençlik yıllarında, evliliği sırasında, karısını ve çocuklarını Boğaz kıyısındaki yalıda bırakıp kasrına yerleştiği ilk zamanlarda, yani ta otuz beş yaşına kadar, "yalnız kendisi olmak", "hiçbir şeyden etkilenmemek" gibi bir keşfi ve amacı olmadığı için, Şehzade bu duruma pek de aldırmazdı. Hatta, "bu taklitçi ve sefil toplum", bir kadının, bir oğlanın ya da bir Tanrının aşkıyla her şeyi unutabilmenin, "aşkın içinde yok olup gitmenin" övünülecek, gurur duyulacak bir şey olduğunu herkes gibi kendisine de öğrettiği için, o zamanlar sokaklardaki kalabalıkların yaptığı gibi, "âşık olmak"tan gurur da duyardı Şehzade.

Kasra kapandıktan ve altı yıl hiç durmadan okuduktan sonra, hayatın en önemli sorununun insanın kendisi olması ya da olmaması

olduğunu keşfedince, Şehzade kadınlar karşısında ihtiyatlı olması gerektiğine karar vermişti hemen. Kadınlar olmadan kendinde bir eksiklik duyduğu doğruydu. Ama yaklaşacağı her kadının, düşüncelerinin saflığını bozacağı, kaynağını yalnızca kendisinden almak istediği hayâllerinin orta yerine ağır ağır yerleşeceği de doğruydu. Bir ara, mümkün olduğu kadar çok kadınla yakınlaşarak, aşk denen zehirin panzehirini kanına yerleştirebileceğini düşünmüş, ama sırf aşka alışmak, aşkın sarhoşluğunu kanıksamak gibi faydacı bir anlayışla yaklaştığı için, bu kadınlara pek ilgi duyamamıştı. Daha sonra, tanıdığı kadınlar içinde "en özelliksiz, en renksiz, en suçsuz ve en zararsız" olduğunu yazdırdığı Leyla Hanımı, bu özellikleri yüzünden ona âşık olamayacağına inandığı için, görmeye başlamıştı en çok. "Şehzade Osman Celâlettin Efendi, ona âşık olamayacağına inandığı için korkusuzca Leyla Hanıma yüreğini açabilmişti," diye yazmıştı Kâtip bir gece; çünkü geceleri de çalışıyorlardı artık. "Ama korkusuzca yüreğimi açabildiğim tek kadın olduğu için de hemen ona âşık oldum," diye eklemişti Şehzade. "Hayatımın en korkunç dönemlerinden biriydi."

Şehzade ile Leyla Hanımın kasırda buluşup kavga ettikleri günleri yazmıştı Kâtip: Paşa babasının konağından at arabası ve adamlarıyla, yarım günlük bir yolculuktan sonra Leyla Hanım kasra gelir, kendileri için kurulmuş ve benzerlerini Fransız romanlarında okudukları bir sofrada, romanlardaki ince roman kahramanları gibi şiirden ve müzikten sözederek yemek yerler ve yemekten hemen sonra, dönüş vakti geldiği için, yarı açık kapıların arkasından kendilerini dinleyen ahçıları, uşakları, arabacıları kaygılandıran bir kavgaya tutuşurlardı. "Kavgalarımızın belirli bir nedeni yoktu," diye bir keresinde açıklamıştı Şehzade. "Yalnızca, onun yüzünden kendim olamadığım için, onun yüzünden düşüncelerim saflığını kaybettiği için, onun yüzünden benliğimin derinliklerinden gelen o sesi artık işitemez olduğum için ona öfke duyuyordum. Benim suçum olup olmadığını hiçbir zaman anlayamadığım ve anlayamayacağım bir yanlışlık sonucu ölmesine kadar bu böyle sürüp gitti."

Leyla Hanımın ölümünden sonra, üzüldüğünü ve özgürleştiğini yazdırmıştı Şehzade. Her zaman sessiz, her zaman

saygılı, her zaman söz dinler Kâtip, altı yıllık yazı hayatı boyunca hiç yapmadığı bir şeyi yaparak bu ölümü ve aşk konusunu birkaç kere daha açıp kurcalamayı denemişse de, Şehzade konuya yalnız kendi istediği biçimde, kendi istediği zamanlarda geri dönmüştü.

Sözgelimi, ölümünden on altı ay önce bir gece, Şehzade eğer kendisi olmayı başaramazsa, kasırda on beş yıldır verdiği mücadelenin sonunda başarısızlığa uğrarsa eğer, İstanbul'un sokaklarının da artık "kendisi olamayan" talihsiz bir şehrin sokaklarına dönüşeceğini anlatırken ve başka şehirlerin alanlarını, parklarını, kaldırımlarını taklit eden bu alanlarda, parklarda, sokaklarda yürüyen talihsizlerin de, hiçbir zaman kendileri olamayacaklarını anlatırken ve yıllarca ve yıllarca, kasrının bahçesinden dışarı bir kere olsun adım atmamasına rağmen, sevgili İstanbul'unun sokaklarını nasıl bir bir tanıdığını, her kaldırımı, her sokak lambasını, her dükkânı sanki her gün onların önünden geçiyormuş gibi nasıl hayâllerinde capcanlı yaşattığını anlatırken, bir geceyarısı, her zamanki öfkeli sesini bırakıp kısık ve hüzünlü bir havayla, Leyla Hanımın her gün arabasıyla kasra geldiği günlerde, vaktinin çoğunu at arabasının şehrin sokaklarında ilerleyişini hayâl ederek geçirdiğini yazdırmıştı. "Şehzade Osman Celâlettin Efendi, kendisi olmak için savaştığı bu günlerde günün yarısını biri al, öbürü kara, iki atlı arabanın Kuruçeşme'den kasrımıza gelirken hangi sokaklardan geçtiğini, hangi yokuşlardan çıktığını hayâl ederek geçirir, her zamanki yemeklerinden ve kavgalarından sonra da, gözü yaşlı Leyla Hanımı paşa babasının konağına geri götüren arabanın, çoğu zaman aynı yollardan ve yokuşlardan geçerek yaptığı dönüş yolculuğunu da günün öbür yarısında hayâl ederdi," diye yazmıştı Kâtip, her zamanki dikkatli ve titiz elyazısıyla.

Bir başka seferinde, ölümünden yalnızca yüz gün önce, içinde o günlerde yeniden duymaya başladığı başkalarının seslerini, başkalarının hikâyelerini bastırabilmek için, bütün hayatı boyunca farkında olarak ya da olmadan içinde ikinci bir ruhu taşır gibi taşıdığı kişilikleri tek tek öfkeyle sayarken, Şehzade, her akşam başka bir kıyafete bürünmek zorunda kalan mutsuz bir padişahın, elbise giyer gibi büründüğü bu kişiliklerden en çok, saçları leylak kokan kadına

âşık olan kişiliği sevdiğini yazdırmıştı sessizce. Şehzadenin kendisine yazdırdığı her satırı, her cümleyi sonradan yeniden ve yeniden titizlikle okuduğu için ve altı yıl boyunca yavaş yavaş Şehzadenin bütün hafızasını ve bütün geçmişini bütün ayrıntılarıyla bildiği, sahiplendiği ve edindiği için, Kâtip, başı leylak kokan kadının Leyla Hanım olduğunu, çünkü Şehzadenin bir başka seferinde, başı leylak kokulu bir kadın yüzünden kendisi olamayan ve hiçbir zaman kendi suçluluğunu anlayamayacağı bir kazadan ya da yanlışlıktan sonra kadın ölünce de bu sefer leylak kokusunu hiç unutamadığı için kendisi olamayan bir âşığın hikâyesini yazdırdığını hatırlamıştı.

Kâtiple Şehzadenin birlikte son ayları, Şehzadenin hastalık öncesi bir coşkuyla dediği gibi, "yoğun bir çalışma, yoğun bir umut ve yoğun bir inançla" geçmişti. Şehzadenin bütün gün yazdırdığı, yazdırdıkça ve kendi hikâyelerini anlattıkça kendisini kendisi yapan o sesi içinde daha da güçle duyduğu günlerdi bunlar. Gece geç saatlere kadar çalışırlar, ne kadar geç olursa olsun Kâtip bahçede bağlı duran arabasına binerek evine döner, sabah erkenden geri gelip maun masasında yerini alırdı.

Kendileri olamadıkları için yıkılıp giden krallıkların, başka kavimleri taklit ettikleri için yok olan kavimlerin, kendi hayatlarını yaşayamadıkları için uzak ve bilinmeyen diyarlarda unutulan halkların hikâyelerini anlatırdı Şehzade. İlliryalılar, güçlü kişiliğiyle yalnızca kendileri olmayı kendilerine öğretecek bir kralı iki yüzyıl bulamadıkları için tarih sahnesinden çekilmişlerdi. Babil'in çöküşü, sanıldığı gibi Kral Nemrut'un Tanrıya meydan okuması yüzünden değil, kule yaptırmaya bütün gücünü verirken, kendisini kendisi yapacak kaynakları kurutmasındandı. Göçebe Lapitya kavmi, yerleşik bir düzene geçip tam bir devlet kurmak üzereyken, ticaret yaptığı Aytipalilerin büyüsüne kapılarak kendini bütünüyle taklide vermiş ve yok olmuştu. Sasanilerin yıkılışı Bizanslıların, Arapların ve Yahudilerin büyüsüne kapılan son üç hükümdar Kavaz, Ardaşir ve Yazdigird'in, Tebari'nin de 'Tarih'inde yazdığı gibi, bütün ömürleri boyunca tek bir gün kendileri olamamaları yüzündendi. Başkenti Sardes'te, Susa etkisiyle yapılan ilk tapınaktan yalnızca elli yıl sonra, koca Lidya yıkılmış ve tarihin tiyatrosundan çekilip gitmişti. Büyük bir

Asya İmparatorluğu kurmak üzereyken, bütün halkı salgın bir hastalığa yakalanmış gibi, Sarmatyalıların kıyafetlerini giymeye, takılarını takmaya, şiirlerini söylemeye başlayınca, yalnız hatıralarını kaybettikleri için değil, kendilerini kendileri yapan esrarı da unuttukları için, Seherler bugün tarihçilerin bile hatırlayamadığı bir soydu. "Medesliler, Pafkiyonyalılar, Keltler," diye yazdırırdı Şehzade, ve Kâtip, "kendileri olamadıkları için yıkılıp gittiler," diye eklerdi efendisinden önce. "Skintiyalılar, Kalmuklar, Misyahlar," derdi Şehzade ve, "kendileri olamadıkları için yıkılıp gittiler," diye eklerdi Kâtip.

Gece geç vakit, kan ter içinde, çalışmalarını ve ölüm ve yıkılış hikâyelerini bitirdiklerinde, dışarıda, yaz gecesinin sessizliği içinde bir cırcırböceğinin kararlı sesini duyarlardı.

Şehzade, bahçedeki nilüferli ve kurbağalı havuza kızıl kestane yapraklarının döküldüğü rüzgarlı bir sonbahar günü üşütüp yatağa düştüğünde, bunu ikisi de fazla önemsememişti. O sıralarda Şehzade, eğer bir gün kendisi olamazsa, eğer bir gün kendisi olabilmenin gücüyle Osmanlı tahtına oturamazsa, İstanbul'un soysuzlaşacak sokaklarında yaşayacak şaşkınların başından geçecekleri hikâye ediyor, "kendi hayatlarına başkalarının gözleriyle bakacaklarını, kendi hikâyeleri yerine başkalarının masallarını dinleyeceklerini, kendi yüzleri yerine başkalarının yüzleriyle büyüleneceklerini," anlatıyordu. Bahçedeki ağaçlardan toplanmış ıhlamurları kaynatarak içtiler ve gece geç saate kadar çalıştılar.

Ertesi gün Kâtip divanda ateşler içinde uzanan efendisinin üzerine örtmek için yukarı kata bir yorgan daha almaya çıktığında, yıllar boyunca bütün masaları, sandalyeleri parçalanmış, bütün kapıları sökülmüş, bütün eşyaları yok edilmiş kasrın boş, bomboş olduğunu tuhaf bir büyülenmeyle farketti. Kasrın boş odalarında, duvarlarında, merdivenlerde rüyalardan çıkma bir beyazlık vardı. Boş bir odada, Şehzadenin çocukluğundan kalma, yıllardır hiç çalınmamış, bütünüyle unutulduğu için atılmamış ve İstanbul'da başka bir eşi bulunmayan Steinway beyaz bir piyano vardı. Bütün anıların solduğunu, belleğin donduğunu ve bütün seslerin, kokuların, eşyaların, çekilerek zamanın durduğunu insana hissettiren beyazlığı,

kasrın pencerelerinden içeri, başka bir gezegene dökülür gibi dökülen bembeyaz ışıkta da gördü Kâtip. Kucağında beyaz ve kokusuz bir yorgan, merdivenlerden inerken Şehzadenin üzerinde uzandığı divanın, yıllardır üzerinde çalıştığı kendi maun masasının, beyaz kâğıtlarının, pencerelerin, küçük çocukların oynadığı oyuncak evlerdeki gibi kırılgan, narin ve gerçekdışı olduğunu hissetti. Yorganı üzerine örterken iki gündür tıraş olmayan efendisinin sakallarının beyazladığını gördü. Başucunda yarım bardak suyla, beyaz haplar vardı.

"Dün gece rüyamda, uzak bir ülkedeki gür ve karanlık ormanın içinde beni bekleyen annemi gördüm," diye yazdırdı Şehzade, uzandığı divandan. "İri ve kızıl bir sürahiden su dökülüyordu, ama boza gibi ağır ağır," diye yazdırdı Şehzade.

"O zaman bütün hayatım boyunca kendim olmakta ısrar ettiğim için, dayandığımı anlıyordum," diye yazdırdı Şehzade. "Şehzade Osman Celâlettin Efendi bütün hayatını, kendi sesini ve hikâyelerini duyabilmek için içindeki sessizliği beklemekle geçirmiştir," diye yazdı Kâtip. "Sessizliği beklemek için," diye tekrarladı Şehzade. "İstanbul'da saatler durmasın," diye yazdırdı Şehzade.

"Rüyamda gördüğüm saatlere baktığımda," dedi Şehzade, "hep başkalarının hikâyelerini anlattığını sanıyordu," diye devam etti Kâtip. Bir sessizlik oldu.

"Yalnızca kendileri olabildikleri için ıssız çöllerdeki taşları, insan ayağı değmemiş dağların arasındaki kayalıkları, hiç kimsenin görmediği vadilerdeki ağaçları kıskanıyorum," diye güç ve istekle yazdırdı Şehzade. "Rüyamda, hatıralarımın bahçesinde gezinirken," diye başladı bir an. "Hiçbir şey," diye ekledi sonra. "Hiçbir şey," diye dikkatle yazdı Kâtip. Uzun, çok uzun bir sessizlik oldu. Daha sonra, Kâtip masasından kalktı, Şehzadenin uzandığı divana yaklaştı, dikkatle efendisine bakıp masasına sessizce geri döndü. "Şehzade Osman Celâlettin Efendi, bu cümlesini yazdırdıktan sonra 7 Şaban 1321 perşembe günü, saat sabah üçü çeyrek geçe, Teşvikiye

sırtlarındaki av kasrında vefat etmiştir," diye yazdı sonra. Aynı elyazısıyla Kâtip, yirmi yıl sonra ise şöyle yazdı:

"Şehzade Osman Celâlettin Efendinin ömrünün yetmediği tahta, yedi yıl sonra, küçüklüğünde ensesine şaplak vurduğu ağabeyi Mehmet Reşat Efendi geçmiş ve onun zamanında Büyük Harbe giren Osmanlı Devleti yıkılmıştır."

Defteri, Celâl Salik'e, Kâtibin bir akrabası getirmiş, bu yazı, köşe yazarımızın ölümünden sonra kâğıtları arasında bulunmuştur.

ON YEDİNCİ BÖLÜM AMA, BUNLARI YAZAN BEN

"Siz okuyanlar, hâlâ yaşayanlar arasındasınız.
Ama bunları yazan ben
Çoktan yolumu almış olacağım
Gölgeler ülkesinin içlerinde."
E.A. Poe

"Evet, evet, ben benim!" diye düşündü Galip, Şehzadenin hikâyesini bitirdiğinde.

"Evet, benim ben!" Hikâyeyi anlattığı için kendisi olabildiğinden o kadar emindi ve en sonunda kendi olabilmekten de o kadar hoşnuttu ki, bir an önce Şehrikalp Apartmanına gidip Celâl'in masasına oturup yeni köşe yazılarını yazmak istiyordu. Otelden çıkıp bindiği takside şoför bir hikâye anlatmaya başladı. İnsanın ancak hikâye anlatarak kendisi olabileceğini anladığı için Galip şoförün anlattıklarını hoşgörüyle dinliyordu.

Yüz yıl önce, sıcak bir yaz günü, Haydarpaşa İstasyonunu yapan Alman ve Türk mühendisler hesaplarını serdikleri masalarının başında çalışırlarken, az ötede avlanan bir dalgıç, denizin dibinde bir para bulmuş. Paranın üzerine bir kadın yüzü nakşedilmişmiş. Tuhaf bir yüzmüş bu, büyüleyici bir yüz. Dalgıç, yüzün çözemediği esrarını, belki harflerden çıkarırlar diye, bulduğu şeyi kara şemsiyeler altında çalışan Türk mühendislerden birine göstermiş, Genç mühendis, Bizans parasının üzerindeki yazıdan değil, ama Bizans imparatoriçesinin yüzündeki büyüleyici anlatmadan öyle bir etkilenmiş ki, dalgıcı da şaşırtan bir hayrete, hatta bir korkuya kapılmış. İmparatoriçenin yüzünde, yalnızca, mühendisin kâğıtlarına yazdığı Arap ve Latin harfleriyle ilişkili bir şey değil, aynı zamanda, yıllardır evlenmeyi kurduğu kendi amca kızının sevgili yüzünü hatırlatan bir yan da varmış çünkü. Bu kız, tam bu ara bir başkasıyla da evlendirilmek üzereymiş.

"Evet, Teşvikiye Karakolu tarafında yol kapalı," dedi şoför, Galip'in sorusu üzerine. "Gene birisini vurmuşlar."

Galip taksiden inip Emlak Caddesini Teşvikiye Caddesine bağlayan dar ve kısa sokağa girdi. Sokağın caddeyle birleştiği yerde parketmiş polis araçlarının yanıp sönen mavi ışıkları soluk ve acıklı bir neon rengiyle ıslak asfaltta yansıyordu. Alâaddin'in ışıkları hâlâ yanan dükkânının önündeki küçük meydanda, Galip'in ömrü boyunca hiç tanık olmadığı ve ancak rüyalarında yadırgamayacağı sihirli bir sessizlik vardı.

Trafik kesilmişti. Ağaçlar kıpırdamıyordu. Hiç rüzgâr yoktu. Küçük alanda yapay renkler ve seslerle kurulu bir tiyatro sahnesinin havası vardı. Vitrindeki Singer dikiş makineleri arasındaki mankenler, polislerin ve görevlilerin arasına girecek gibiydiler. "Evet, ben de benim!" demek geldi Galip'in içinden.

Meraklılar ve polisler arasında bir fotoğrafçının flaşı gümüş mavisiyle parlayınca, rüyalardan çıkma bir anıyı hatırlar gibi, kaybettiği yirmi yıllık bir anahtarı bulur gibi, görmek istemediği bir yüzü tanır gibi Galip farketti: Singer makineleri sergilenen vitrininin iki adım ötesinde, kaldırımda, beyaz bir leke yatıyordu. Tek bir kişi: Celâl. Üzeri gazetelerle örtülmüştü. Rüya nerede?

Galip yaklaştı.

Bütün gövdeyi basılı kâğıttan bir yorgan gibi saran gazetelerin açıkta bıraktığı baş, çamurlu kirli kaldırıma bir yastığa yaslanır gibi yaslanmıştı. Gözleri açıktı, ama bir düş görüyormuş gibi dalgın, kendi düşüncelerinde kaybolmuş gibi yorgun bir ifade vardı yüzde; yıldızları seyrediyormuş gibi huzurlu da; hem dinleniyorum, hem hatırlıyorum der gibi. Rüya neredeydi? Bir oyun duygusuna kapıldı Galip, bir şaka duygusuna, bir pişmanlık duygusuna. Kan izi yok. Cesedin Celâl'in cesedi olduğunu daha görmeden nasıl anlamıştı? Biliyor musunuz, demek istedi, ben her şeyi bildiğimi bilmiyormuşum. Bir kuyu vardı aklında, aklımda, aklımızda; bir düğme, mor bir düğme: Dolabın arkasından çıkan paralar, gazoz kapakları, düğmeler. Yıldızları seyrediyoruz, dalların arasındaki yıldızları.

Yorganımı iyi örtün de üşümeyeyim, havasındaydı ceset. Yorganını iyi örtün de üşümesin. Galip üşüdü. "Ben, benim!" Ortalarından ikiye açılarak serilmiş gazete sayfalarının 'Milliyet' ve 'Tercüman'dan olduğunu anladı. Yedi renkli mazot lekeleri. Celâl’in yazısı var mı diye baktıkları gazete parçaları: Üşüme. Soğuktur.

Kapısı açık bir polis minibüsündeki bir telsizden madeni bir sesin, başkomiseri aradığını işitti. Efendim, Rüya nerede, nerede, nerede? Köşedeki trafik lambalarının boşu boşuna yanıp sönen ışıkları: Yeşil. Kırmızı. Daha sonra, bir daha: Yeşil. Kırmızı. Pastahaneci madamın vitrininde de. Yeşil, kırmızı. Hatırlıyorum, hatırlıyorum, hatırlıyorum, diyordu Celâl. Alâaddin'in dükkânının kepenkleri inmişti, ama iç ışıkları açıktı. Bu bir ipucu olabilir mi? Komiser bey, demek istedi Galip, ilk Türk polisiye romanını yazıyorum, bakınız bu da ilk ipucu: Işıklar açık kalmış. Yerde sigara izmaritleri, kâğıt parçaları, çöpler. Galip genç bir polisi gözüne kestirdi, yaklaşıp sormaya başladı.

Olay dokuz buçukla on arasında olmuştu. Katilin kim olduğu bilinmiyordu. Adamcağız hemen vurulup düşmüştü. Evet, ünlü bir gazeteciydi. Hayır, yanında kimse yoktu. Ölünün neden burada tutulduğunu bu polis de bilmiyordu. Hayır, sigara içmiyordu. Evet, polislik zor meslekti. Hayır, vurulan adamın yanında başka kimse yoktu, memur emindi bundan; beyefendi bunu niye soruyordu? Beyefendi ne iş yapıyordu? Beyefendi gece bu saatte burada ne arıyordu? Beyefendi kimliğini gösterebilir miydi?

Kimliği incelenirken Galip, altında Celâl'in cesedi yatan gazeteden yorgana baktı. Mankenli vitrinin neon lambalarının gazetelerin üzerine hafif pembe bir ışıkla vurduğu uzaktan daha iyi farkediliyordu. Düşündü: Memur bey, rahmetli bu tür küçük ayrıntılara dikkat ederdi. Fotoğraftaki de ben'im, benim yüzümdeki yüz de. Al bakalım. Rica ederim. Ben gideyim. Karım evde beni bekliyor da. Her şeyi tereyağdan kıl çeker gibi hallettim galiba.

Şehrikalp Apartmanının önünden hiç durmadan ve Nişantaşı Meydanından da koşar adım geçtikten sonra, evinin sokağına girmişti ki, yıllardır ilk defa, bir sokak köpeği, çamur renkli soysuz bir

hayvan, saldıracakmış gibi havlayarak Galip'e hırladı. Neyin işareti? Kaldırım değiştirdi. Salonun ışıkları yanıyor muydu? Nasıl dikkat etmemişti buna? Asansörde düşünüyordu.

Evde kimse yoktu. Rüya'nın eve bir an gelip gittiğine ilişkin bir iz de yoktu hiçbir yerde. Dokunduğu eşyalar, kapı kulpları, şuraya buraya atılıvermiş makaslar, kaşıklar, bir zamanlar Rüya'nın sigarasını bastırdığı küllükler, bir zamanlar birlikte oturup yemek yedikleri yemek masası, bir zamanlar karşılıklı oturdukları boş ve acıklı koltuklar, evdeki her şey dayanılmayacak kadar üzücü, dayanılmayacak kadar hüzünlüydü. Koşar adım kendini dışarı attı.

Sokaklarda uzun uzun yürüdü. Nişantaşı'nı Şişli'ye bağlayan ve çocuklukların Site Sinemasına giderken Rüya ile birlikte hızlı hızlı heyecanla yürüdükleri kaldırımlarda çöp tenekelerini karıştıran köpeklerden başka hiçbir hareket yoktu. Bu köpekler üzerine kaç yazı yazmıştın? Ben kaç yazı yazacağım? Uzun bir yürüyüşten sonra caminin arka sokağından dolanarak Teşvikiye Meydanından döndü ve beklediği gibi adımları kendisini kırk beş dakika önce Celâl'in cesedinin yattığı köşeye doğru götürdü. Ama köşede kimsecikler yoktu.

Cesetle birlikte polis arabaları, gazeteciler, kalabalık, hepsi çekip gitmişlerdi. Galip, dikiş makineleri sergilenen vitrinin önünde mankenlerin arasından dışarı vuran neon lambasının ışığında, Celâl'in cesedinin uzandığı kaldırımda da hiçbir iz görmedi. Ölüyü örten gazeteler titizlikle toplanmış olmalıydı. Karakolun önünde bir polis, her zamanki gece nöbetini tutuyordu.

Şehrikalp Apartmanına girdiğinde, hiç alışık olmadığı bir yorgunluk hissetti. Geçmişi kararlılıkla taklit eden Celâl'in dairesi, Galip'e, yıllar süren serüvenlerden ve savaşlardan sonra bir askerin döndüğü evi kadar göz yaşartıcı, şaşırtıcı ve tanıdık gözüktü. Ne kadar da uzak kalmıştı bu geçmişten! Oysa buradan çıkalı altı saat bile olmamıştı. Geçmiş zaman uyku kadar çekiciydi.

Suçsuz bir çocuk gibi, suçlu bir çocuk gibi lambaların aydınlattığı köşe yazılarını, fotoğrafları, esrarı, Rüya'yı, aradığı şeyleri rüyalarında göreceğini düşünerek, rüyalarında suç

işlemeyeceğini, suç işleyeceğini düşünerek Celâl’in yatağına yatıp uyudu.

Uyandığında şöyle düşündü: "Cumartesi sabahı." Oysa cumartesi öğlesiydi. Yazıhaneye, mahkemeye gidilmeyecek bir gün. Ayaklarına terliklerini geçirmeden yürüyüp kapının altından atılan Milliyet'i aldı: 'Celâl Salik Öldürüldü.' Haberi manşet üstünden vermişlerdi. Cesedin, üzerine gazeteler, örtülmeden önce çekilmiş bir fotoğrafını yayımlamışlardı. Bütün sayfayı olaya ayırmışlardı. Başbakandan ve öteki ilgililer ve ünlülerden hemen demeçler almışlardı. Galip'in 'Eve Dön' şifreli yazısını 'son yazısı' diyerek bir çerçeve içine koymuşlardı. Celâl'in, son zamanlarda çekilmiş hoş bir fotoğrafını basmışlardı. Ünlülere göre kurşunlar demokrasiye, düşünce özgürlüğüne, barışa ve bunun gibi her fırsatta hatırlanan birçok iyi şeye sıkılmıştı. Katili yakalamak için önlemler alınmıştı.

Kâğıt ve gazete kesikleriyle kaynaşan masaya oturmuş sigara içiyordu. Uzun süre pijamalarla masada oturup sigara içti. Kapının zili çaldığında bir saattir hep aynı sigarayı içtiği duygusuna kapıldı.

Kamer Hanımmış. Elinde anahtar, ansızın açılan kapıda gördüğü Galip'e bir hortlağa bakar gibi baktı önce, sonra içeri girip telefonun yanındaki koltuğa kendini zorlukla atıp ağlamaya başladı. Herkes, Galip de öldü sanmış. Herkes onları günlerdir merak ediyormuş. Sabah gazetelerde haberi okur okumaz Hâle Halalara gitmek için koşa koşa evden çıkmış. Alâaddin'in dükkânının önünden geçerken içerde bir kalabalık görmüş. O zaman anlamış sabah dükkânda Rüya Hanımın ölüsünün bulunduğunu. Alâaddin sabah dükkânını açınca Rüya'nın bebekler arasında uyuyan cesediyle karşılaşmışmış.

Okuyucu, ey okuyucu, baştan beri anlatıcıyla kahramanları, köşe yazılarıyla, olayların anlatıldığı sayfaları pek de başarılı olamadan da olsa, titizlikle birbirinden ayırmaya çalıştığım kitabımın bu noktasında, yani senin de belki farkettiğin onca iyi niyetli çabadan sonra, izin ver de şu satırları dizgiciye yollamadan önce bir kere olsun araya gireyim. Hani kimi kitaplarda sayfalar vardır, yazarın hüneri yüzünden değil de, 'sanki kendiliğinden' kurulmuş hikâyenin

'sanki kendiliğinden' akışı yüzünden içimize öyle bir işlerler ki, bir türlü unutamayız onları. O sayfalar, aklımızda, kalbimizde -ne derseniz deyin işte- meslek erbabı yazarın kalemiyle harikalar yarattığı sayfalar olarak değil, kendi hayatımızdaki kimi cennet saatleri gibi, kimi cehennem saatleri gibi, her ikisi gibi ve daha çok her ikisi dışında, yıllarca hatırlayacağımız dokunaklı, içler acısı ve göz yaşartıcı bir anı gibi içimizde kalır. İşte, sonradan görme bir köşe yazarı değil de, meslek erbabı, hüner sahibi bir yazar olsaydım, şimdi 'Rüya ile Galip' adlı eserimin akıllı ve duyarlı okuyucularıma yıllarca eşlik edecek o sayfalarından birinde olduğumuzu güvenle düşünürdüm. Ama yeteneklerim ve yazdıklarım konusunda gerçekçi olduğum için, bu güven yok bende. Bu yüzden, hikâyemin bu sayfalarında okuyucuyu kendi anılarıyla başbaşa bırakabilmek isterdim. Bunun için de yapılacak en iyi şey, dizgiciye bu sayfaları kara bir mürekkeple boyamasını önermek olacaktır. Hakkıyla yazamayacağım şeyleri siz hayâl gücünüzle kurun diye. Hikâyemin kaldığım yerinde içine girdiğim kara düşün rengini vermek, ondan sonraki günlerde bir uykudagezer gibi olayların içinde gezinirken aklımın içindeki sessizliği size hep hatırlatmak için. Bundan sonraki sayfaları, kara sayfaları, bir uykudagezerin hatırladıkları olarak görün artık.

Kamer Hanım, Alâaddin'in dükkânından, koşa koşa Hâle Halalara gitmiş. Orada herkes ağlıyor, Galip'i de öldü sanıyorlarmış. Kamer Hanım, onlara en sonunda Celâl’in sırrını vermiş: Celâl'in yıllardır, Galip'le Rüya'nın ise bir haftadır burada, Şehrikalp Apartmanının en üst katındaki dairede saklandıklarını söylemiş.. Herkes Rüya ile birlikte Galip'i de öldü sanmış gene. Daha sonra, Kamer Hanım buraya, Şehrikalp Apartmanına döndüğünde, İsmail Efendi, ona, "Çık git, yukarı bir bak!" demiş. Anahtarı alıp yukarı çıktığı zaman, kapıyı açmadan hemen önce tuhaf bir korkuya kapılmış Kamer Hanım, sonra bir inanca, Galip'in yaşadığı inancına. Galip'in sık sık gördüğü fıstıki yeşilden bir etek ve kirli bir önlük vardı üzerinde.

Daha sonra, üzerinde mor çiçeklerin açtığı aynı fıstıki yeşil kumaştan bir elbiseyi Hâle Halanın da giydiğini, evine gittiğinde Galip

gördü. Bu bir rastlantı mıydı, yoksa dünyanın da hafıza bahçeleri gibi sihirli olduğunu hatırlatan otuz beş yıl önceden kalma bir zorunluluk mu? Annesine, babasına, Melih Amcaya, Suzan Yengeye, kendisini gözyaşlarıyla dinleyen herkese, beş gün önce Rüya ile İzmir'den döndüklerini, bu beş gün boyunca kimi zaman geceleri de olmak üzere, vakitlerinin büyük bir çoğunluğunu Celâl'le birlikte Şehrikalp Apartmanında geçirdiklerini anlattı Galip: Celâl en üst katı yıllar önce satın almış, bunu herkesten saklamıştı. Kendisini, tehdit eden birilerinden saklanıyordu.

Öğleden sonra, geç saatlerde Galip, aynı açıklamayı, ifadesini almak isteyen MİT görevlilerine ve savcıya da verirken, telefondaki sesten de uzun uzun sözetti. Ama, 'her şeyi biliriz biz' havasıyla kendisini dinleyen bu iki kişiyi kendi hikâyesine çekemedi. Rüyalarından çıkamayan ve o rüyalara kimseyi çekemeyen birinin çaresizliğini hissetti. Aklında uzun, derin bir sessizlik vardı.

Akşama doğru bir ara kendini Vasıf in odasında buldu. Belki de, evin, içinde ağlanılmayan tek odası olduğu için orada geçmiş zamanda kalmış mutlu bir aile hayatının bozulmamış izlerini gördü: Aile içinde 'evlene evlene' soysuzlaşmış Japon balıkları, akvaryum içinde huzurla salmıyorlardı. Hâle Halanın kedisi Kömür, halının kenarına uzanmış, dalgın dalgın Vasıf ı süzüyordu. Vasıf yatağının kenarına oturmuş elindeki koca bir kâğıt yığınını inceliyordu. Kâğıtlar, başbakandan sade okuyucuya, yüzlerce kişinin gönderdiği başsağlığı telgraflarıydı. Vasıf in yüzünde, yatağın gene aynı köşesine Rüya ile Galip'in arasına oturup, birlikte eski gazete kesiklerine baktıkları zaman beliren o hayret ve oyun ifadesini gördü Galip. Hâle Halanın ve daha eskiden Babaannenin onlar için hazırladığı akşam yemeğinden önce, burada buluştukları zamanlarda gördüğü o soluk, güçsüz ışık vardı odada: Düşük voltajlı elektrikle çıplak ampulün, soluk ve eski eşyalarla duvar kâğıtlarının şaşmaz ve kesin bir bileşimle oluşturdukları bu uykulu ışık Galip'e, Rüya ile birlikte oldukları zamanlara ilişkin o hüznü, hiç geçmeyecek bir hastalık gibi üzerine sinen kederi hatırlattı. Bu hüzün ve keder iyi bir hatıraydı şimdi. Galip, Vasıf ı oturduğu yerden kaldırdı. Elektrikleri

söndürdü. Uyumadan önce ağlamak isteyen bir çocuk gibi boşalan yatağa elbiseleriyle uzandı ve on iki saat uyudu.

Ertesi gün Teşvikiye Camiinden kaldırılan cenazede, yazı işleri müdürüyle başbaşa kaldığında Galip, Celâl'in daha yayımlanmamış kutular dolusu yazısı olduğunu, son haftalarda gazeteye pek az yeni yazı yollamasına rağmen durmadan çalıştığını, eski tasarılarını gerçekleştirdiğini, yarım kalmış bazı yazılarını tamamladığını, daha önceden hiç ele almadığı konularda bir oyun havasıyla çok yeni şeyler kaleme aldığını anlattı. Yazı işleri müdürü, tabii ki bu yazıları Celâl'in köşesinde yayımlamak istediğini söyledi. Galip'in, Celâl'in köşesinde yıllarca sürecek yazarlık hayatı için yol böylece açılmış oldu. Kalabalık, Teşvikiye Camiinden çıkıp cenaze arabasının beklediği Nişantaşı Meydanına doğru ilerlerken, Galip, dükkânının kapısından dalgın dalgın bakan Alâaddin'i gördü. Elinde bir gazete parçasına sarmak üzere olduğu küçük bir bebek vardı.

Galip, Milliyet Gazetesine Celâl’in yeni yazılarını götürdüğü günün gecesinde, Rüya'yı ilk kez düşlerinde bu bebekle birlikte görmeye başladı: Celâl'in yazılarını bıraktıktan, aralarında yaşlı köşe yazarı Neşati de olmak üzere, dostlarının ve düşmanlarının üzüntü sözlerini ve cinayet üzerine düşüncelerini dinledikten sonra Celâl'in odasına çekilmiş, masanın üzerinde duran son beş günün gazetelerini okumaya başlamıştı. Eğilimlerine göre, köşe yazarlarının, cinayetin sorumluluğunu Ermenilerin, Türk mafyasının (Beyoğlu haydutları diye düzeltmek isterdi Galip, yeşil bir tükenmezle), komünistlerin, sigara kaçakçılarının, Rumların, İslamcıların, Ülkücülerin, Rusların, Nakşibendilerin üzerine attığı yazıların ve gözü yaşlı, aşırı övgülü anı parçacıklarının ve tarihimizdeki benzeri cinayetlerin anlatıldığı sütunların arasında genç bir gazetecinin, cinayetin nasıl işlendiğine ilişkin araştırma yazısı dikkatini çekti. Cenazeyle aynı günde Cumhuriyet gazetesinde yayımlanmış yazı, kısaydı, açıktı, ama belagattan çok da uzak bir üslupla yazılmamış olduğu için, kahramanları adlarıyla değil, büyük harfle başlayan sıfatlarıyla anılmıştı:

Ünlü Köşe Yazarıyla kızkardeşi, cuma akşamı saat yedide, köşe yazarının Nişantaşı'ndaki evinden çıkmışlar, Konak Sinemasına

gitmişlerdi. 'Eve Dönüş' adlı film saat dokuzu yirmi beş gecece bitmiş, Köşe Yazarıyla, genç bir avukatla evli kızkardeşi (burada Galip, hayatında ilk defa, bir parantezin içinde de olsa, bir gazetede kendi adına rastgeldi), sinemadan kalabalıkla birlikte çıkmışlardı. On gündür İstanbul'u etkisi altına alan kar dinmişti, ama hava soğuktu. Valikonağı Caddesini geçtikten sonra, Emlak Caddesine girmişler, oradan Teşvikiye Caddesine çıkmışlardı. Tam karakolun önündelerken, saat dokuz otuz beşte, ölüm onları bulmuştu. Emekli ordu mensuplarında bulunan eski bir Kırıkkale tabancası kullanan katil, kurşunları büyük bir ihtimalle Köşe Yazarına nişanlamış, ama iki kardeşin üzerine sıkmıştı. Belki silâh tutukluk yaptığı için, sıkılan yalnızca beş kurşundan üçü Köşe Yazarına, biri kızkardeşine biri de Teşvikiye Camii duvarına isabet etmişti. Kurşunlardan biri kalbine girdiği için, Köşe Yazarı hemen olay yerinde düşüp ölmüştü. Bir başka kurşun, ceketinin sol cebindeki mürekkepli kalemi parçalamış (bu rastlantısal simgeye bütün gazeteler heyecanla sarılmışlardı) böylece Köşe Yazarının beyaz gömleği kandan çok yeşil mürekkebe bulanmıştı. Kızkardeşi ise sol ciğerinden ağır yaralı olarak yürümüş ve olay yerine karşı karakol kadar yakın olan bir tütüncü-gazeteci dükkânına girmişti. Çevrede 'Alâaddin'in dükkânı' olarak bilmen bu dükkâna kızkardeşin ağır ağır yürüyerek yaklaşıp nasıl girdiğini, ağacın kökünü kendini siper eden Alâaddin'in onu nasıl göremediğini, gazeteci, önemli bir sahnenin filmini geri sardırıp yeniden yeniden seyreden bir dedektif gibi yeniden yeniden yazmıştı. Bu ağır gösterimde lacivert ışıklar altında oynanan bir bale sahnesinin havası vardı. Kızkardeş, dükkâna ağır ağır giriyor, köşeye oyuncak bebekler arasına devrilip düşüyordu. Sonra, birden film hızlanıyor, saçmalaşıyordu: Kapamakta olduğu dükkânının önündeki kestane ağacına astığı gazeteleri indiren dükkâncı, silâh seslerinden telâşa kapılmış, dükkânına giren kızkardeşi farketmediği için de, kepengi hemen indirerek olay yerinden apar topar kaçarak evine koşmuştu.

Çevrede 'Alâaddin'in dükkânı' diye bilinen tütüncünün lambalarının sabaha kadar yanmasına rağmen, içerde can çekişen genç kızı, çevrede incelemeler yapan polis de, başka herhangi bir

kimse de farketmemişti. Aynı şekilde, karşı kaldırımdaki nöbetçi polisin değil müdahale etmek, vurulan bir ikinci kişi olduğunu fark bile edememesi ilgililerce tuhaf karşılanmıştı.

Katil bilinmeyen bir yöne kaçmıştı. Sabah ilgililere başvuran bir vatandaş, gece, olaydan az önce, Alâaddin'in dükkânından bir Milli Piyango bileti aldıktan sonra, olay yerine yakın bir yerde üzerinde tuhaf bir pelerin ve tarihi filmlere yakışır tuhaf bir kıyafetle ("Sanki Fatih Sultan Mehmet," demişti), korkunç görünüşlü karanlık bir gölgeyi gördüğünü, hatta gazetelerden olayı öğrenmeden önce, bunu karısına ve karısının kızkardeşine heyecanla anlattığını bildirmişti. Genç gazeteci, sabah, ölüsü bebekler arasında bulunan genç kız gibi bu ipucunun da ilgisizliğin ya da beceriksizliğin kurbanı olmamasını dileyerek yazısını bitirmişti.

O gece, Galip, rüyasında Rüya'yı, Alâaddin'in dükkânında satılan bebekler arasında gördü. Ölmemişti. Karanlığın içinde öbür bebeklerle birlikte hafif hafif nefes alıp vererek Galip'i bekliyor, ona göz kırpıyordu, ama Galip dükkâna geç kalmıştı, gidemiyordu bir türlü oraya; yalnızca, uzaktan, Şehrikalp Apartmanının penceresinden, Alâaddin'in dükkânından karlı kaldırıma vuran vitrin ışıklarını gözyaşlarıyla seyredebiliyordu.

Şubat başında güneşli bir sabah, babası Galip'e Şişli tapu dairesine miras işleri yüzünden Melih Amcanın yaptığı başvuruya cevap geldiğini, Celâl'in Nişantaşı'nın arka sokaklarında bir yerde, bir başka dairesi olduğunun anlaşıldığını söyledi. Melih Amcayla Galip'in yanlarına kambur bir çilingiri alarak gittikleri apartman dairesi, Nişantaşı'nın arkalarında, Galip'in her girişinde bir zamanlar zenginlerin niye bu kadar sefil yerlerde oturduğunu ya da bu kadar sefil yerlerde oturan kişilere o zamanlar neden zengin dendiğini düşündüğü parketaşı kaplı, çukur çukur kaldırımlı dar sokakların birinde, isten ve dumandan cepheleri kararmış, boyaları onulmaz bir hastanın derisi gibi yer yer dökülmüş o üç dört katlı binaların birinde, en üst kattaydı. Üzerinde hiçbir şey yazmayan kapının yorgun kilidini çilingir hiç zorlanmadan açıp gitti.

Arkada, içinde birer yatak olan daracık iki yatak odası vardı. Önde, sokağa bakan pencereden güneş alan ve ortasında kocaman bir yemek masası olan küçük bir salon gördüler; iki yanında birer koltuk duran masanın üzerinde en son cinayetleri anlatan gazete kesikleri, fotoğraflar, sinema ve spor dergileri, Galip'in çocukluğundan kalma 'Teksas', 'Tommiks' gibi resimli romanların yeni basımları, polisiye romanlar, kâğıt ve gazete yığınları duruyordu. Geniş bir bakır küllüğü tepeleme dolduran fıstık kabukları Rüya'nın bu masada oturduğunu hiç kuşkuya yer bırakmayacak şekilde Galip'e kanıtlıyordu.

Celâl'in odası olması gereken yerde hafıza ilâcı Mnemonics paketleri, damar açan ilâçlar ve aspirin ve kibrit kutuları gördü Galip. Rüya'nın odasında, bir sandalyenin üzerinde gördükleriyse karısının evden giderken yanına pek de fazla bir şey almadığını hatırlattı: Makyaj malzemesinin bir kısmı, terlikleri, uğur getireceğine inandığı boş anahtarlığı ve arkası aynalı saç fırçası. Boş ve duvarları çıplak odadaki Thonet sandalyenin üzerinde duran bu nesnelere öyle bir baktı ki Galip, bir anda bir yanılsamanın büyüsünden sıyrılıp eşyaların kendisine işaret ettiği öbür anlamı, dünyanın içine gizlendiği o unutulmuş esrarı kavrayıverdiğini hissetti. "Buraya birbirlerine hikâye anlatmaya gelmişlerdi," diye düşündü, merdivenleri çıktığı için hâlâ nefes nefese olan Melih Amcanın yanına döndüğünde. Masanın ucundaki dosya kâğıtlarının duruş şekli, Celâl'in anlattığı hikâyeleri Rüya'nın yazmaya başladığını ve bu bir hafta boyunca, Celâl’in hep, şimdi Melih Amcanın oturduğu soldaki koltukta, onu dinleyen Rüya'nın da boş olanında oturduğunu gösteriyordu. Daha sonra Milliyet'teki yazılarında yararlanacağı Celâl’in hikâyelerini Galip ceketinin cebine sokup, Melih Amcanın pek de ısrar etmeden beklediği açıklamayı yaptı. Celâl, uzun bir zaman önce ünlü İngiliz hekim Dr. Cole Ridge'in varlığını keşfettiği, ama ilâcını bulamadığı korkunç bir hafıza hastalığına yakalanmıştı. Hastalığını herkesten gizlemek için bu dairelere saklanıyor, Rüya ile Galip'ten sürekli yardım istiyordu. Bu yüzden, bazı geceler Galip, bazı geceler Rüya burada kalır, geçmişini bulsun ve yeniden kursun diye Celâl'in hikâyelerini dinler, hatta yazarlardı da. Dışarda kar

yağarken Celâl onlara saatlerce bitip tükenmeyen hikâyelerini anlatırdı.

Melih Amca her şeyi çok iyi anlamış gibi, uzun bir süre sustu. Sonra ağladı. Bir sigara yaktı. Hafif bir nefes darlığı sıkıntısı çekti. Celâl'in hep yanlış fikirlere kapıldığını söyledi. Şehrikalp Apartmanından atıldı, babası yeniden evlenince annesiyle kendisine kötü davranıldı diye bütün aileden intikam almak gibi tuhaf bir tutkuya kaptırmıştı kendini. Oysa babası, onu da en azından Rüya kadar sevmişti. Şimdi hiçbir evladı yoktu artık. Hayır; tek evladı Galip'ti şimdi.

Gözyaşları. Sessizlik. Yabancı bir evin iç sesleri. Galip, Melih Amcaya, bir an önce köşedeki bakkaldan rakısını alıp eve dönmesini söylemek istedi. Onun yerine, bir daha düşünmeyeceği ve soruları kendileri sormak isteyen okurların atlarlarsa (bir paragraf) iyi edecekleri şu soruyu sordu kendine: Hangi hikâyeler, hangi anılar, hangi masallar hafıza bahçesinde açan hangi çiçeklerdi ki onlar, tadına, kokusuna, keyfine iyice varabilmek için Celâl'le Rüya, Galip'i dışarda bırakma zorunluluğunu duymuşlardı? Galip, hikâye anlatmayı bilmediği için mi? Onlar kadar renkli ve neşeli olmadığı için mi? Bazı hikâyeleri hiç anlayamadığı için mi? Aşırı hayranlığıyla neşelerini kaçırdığı için mi? Bulaşıcı bir hastalık gibi çevresine yaydığı iflah olmaz hüzünden kaçtıkları için mi?

Rüya'nın eski ve tozlu kaloriferin damlayan musluğu altına, evde yaptığı gibi plastik bir yoğurt kâsesi koyduğunu gördü Galip. Rüya'nın dayanılmaz anılarına katlanamadığı, bütün eşyalar korkunç bir hüznün açılarıyla neredeyse yerlerinde kıpırdadığı için, Galip, yaz sonuna doğru bir zamanlar Rüya'yla oturdukları kira dairesini boşaltıp Şehrikalp Apartmanındaki Celâl'in dairesine yerleşti. Tıpkı, Rüya'nın cesedine hiç bakamadığı gibi, babasının tek tek sağa sola dağıttığı, kimilerini sattığı eşyaları da görmek istememişti hiç. Rüyalarında iyimserlikle inandığı gibi, Rüya'nın ilk evliliğinden çıkıp geldiği gibi bir gün bir yerlerden gene çıkıp geleceğine ve birlikte okurlarken yarıda kalmış bir kitaba devam eder gibi hayatlarına devam edebileceklerine ilişkin hiçbir hayâl de göremiyordu artık. Sıcak yaz günleri hiç bitmeyecekmiş gibi uzamıştı.

Yaz sonunda bir askeri darbe oldu. Politika denen çirkefin çamuruna batmamış ihtiyatlı yurtseverlerden kurulu yeni hükümet geçmişte kalmış siyasal cinayetlerin suçlularını tek tek bulacağını açıkladı. Bunun üzerine, sansür yüzünden yazacak siyasi haber bulamayan gazeteler, ölümünün birinci yıldönümünde, daha 'Celâl Salik Cinayeti'nin bile çözülemediğini kibar ve uslu bir dilde hatırlattılar. Bir gazete, nedense Celâl'in yazdığı Milliyet değil de bir başkası, katilin bulunmasına yardımcı olacak ihbarcıya yüklüce bir para ödülü vereceğini açıkladı. Bu parayla bir kamyon, küçük bir un değirmeni ya da ömür boyu sağlam bir aylık gelir getirecek bir bakkal dükkânı satın alınabilirdi. 'Celâl Salik Cinayeti'nin arkasındaki esrarı aydınlatacak hareket ve heyecan işte böyle başladı. Taşra şehirlerindeki sıkıyönetim komutanları da ölümsüzlük konusunda ellerine geçen bu son fırsatı kaçırmamak için kollarını sıvayıp işe dört elle sarılmışlardı.

Üslubumdan olup bitenleri gene benim anlatmaya başladığımı anlamışsınızdır. O günlerde yeniden yapraklanan kestane ağaçlarıyla birlikte ben de kederli bir kişiden yavaş yavaş öfkeli bir kişiye doğru evriliyordum. Dönüşmekte olduğum o öfkeli kişinin ise, taşra muhabirlerinin 'soruşturma gizli tutuluyor' kaydıyla İstanbul'a geçtikleri haberlere fazla kulak astığı yoktu. Bir hafta, daha önceden, bütün bir otobüs dolusu futbolcu ve taraftar, girişindeki uçurumun diplerinde ezilip öldüğü için adını işittiği dağlık bir kasabada katilin yakalandığını okuyor, öbür hafta ise suçlu, kendisine bu işi yapması için çuval dolusu para veren komşu bir memleketin ufuklarına bir kıyı kasabasından özlem ve görev duygusuyla bakarken yakalanıyordu. Bu ilk haberler, ihbarcılığa bile cesaret edemeyen vatandaşları yüreklendirdiği, öbür meslektaşlarının başarılarına imrenen sıkıyönetim komutanlarını da çalışkanlığa teşvik ettiği için yaz başlarında bir 'katil yakalandı' furyasıdır başladı. Emniyet görevlileri, 'bilgime başvurmak', 'suçluyu teşhis ettirmek' için beni, işte o sıralarda, geceyarıları alıp şehrin içindeki merkeze götürmeye başladılar.

Gece sokağa çıkma yasağıyla birlikte, saat on ikiden sabaha kadar elektrik jeneratörü belediyenin parası yetmediği için durdurulan

ve böylece kaçak kasapların ihtiyar atları hışımla katlettiği bir infaz havası ve sessiz ve korkutucu bir karanlığın hüküm sürdüğü, dinine ve mezarlıklarına bağlı o küçük ve ücra kasabalarda olduğu gibi, bütün ülkenin hayatı da bıçakla ortadan kesilivermiş gibi ak ve kara olarak ikiye bölünmüştü. Geceyarısından biraz sonra, en son köşe yazısını Celâl'e yaraşır bir ilham ve yaratıcılıkla kaleme aldığım çalışma masasının dumanları içinden ağır ağır kalkıp Şehrikalp Apartmanının kapısına, bomboş kaldırıma iner, beni alıp yüksek duvarlarla çevrili bir şatoya benzeyen, Beşiktaş sırtlarındaki MİT binasına götürecek polis arabasını beklerdim. Şehir ne kadar boş, hareketsiz ve karanlıksa, şato da o kadar civcivli, hareketli ve şıkır şıkır aydınlık olurdu.

Bakışları hülyalı, gözlerinin altı mosmor, saç baş darmadağınık, uykusuz kalmış delikanlıların fotoğraflarını gösterirlerdi. Kiminin gözleri, yıllarca önce babasıyla birlikte eve gelip küpe su doldururken içerdeki eşyaları bakışlarının projektörleriyle hafızasına hemen kaydeden sakanın kara gözlü oğlunu hatırlatırdı, kimi birlikte gittiğimiz sinemalardan birinin 'beş dakika ara'sında, Rüya buzlu penguenini tadını çıkara çıkara yerken, yanındaki amcasının oğluna hiç mi hiç aldırış etmeden, ona yaklaşan, sivilceli, pervasız 'bir arkadaşın ağabeysinin arkadaşı'nı; kimi evle okul arasındaki çok iyi bilinen coğrafyanın tarihinde kalmış eski bir manifaturacı dükkânının yarı açık kapısından dağılan okul kalabalığına uykulu gözlerle bakan yaşıtımız bir tezgâhtan hatırlatırdı; kimi de - en korkunçları da bunlardı işte- hiç kimseyi hatırlatmaz, hiçbir şeyi çağrıştırmazdı. Emniyet müdürlüklerinin boyasız, kirli ve kimbilir nelerle lekelenmiş duvarları önünde fotoğrafçıya poz vermek zorunda bırakılan bu boş ve boş olduğu kadar korkutucu yüzlere bakarken anılarımın sisleri içinde, belli belirsiz bir gölgeyi, kendini ne bütünüyle ele veren, ne de büsbütün belirsiz kalan bir ifadeyi tam seçer ya da tam seçemez gibi olduğumda, yani durakladığımda, başımda dikilen külyutmaz hafiyeler beni cesaretlendirir, fotoğraftaki hayaletimsi ifadenin kişiliği konusunda kışkırtıcı bilgiler verirlerdi: Sivas'ta, bir Ülkücü kahvesinde ihbar üzerine yakalanmıştı bu delikanlı, daha önceden

dört cinayeti vardı, bıyıkları daha tam kararmamış ötekisinin Enver Hocacı bir dergide Celâl'i boy hedefi gösteren uzun bir yazısı tefrika edilmişti; ceketinin düğmeleri kopuk olan Malatya'dan İstanbul'a yollanıyordu, bir öğretmendi, ama on beş yıl önce Celâl'in Mevlâna üzerine yazdığı bir yazısı üzerine, bu ulu din büyüğüne küfür etti diye, Celâl'in katledilmesi gerektiğini dokuz yaşındaki öğrencilerine ısrarla anlatmıştı; orta yaşlı, aile babası görünümlü ürkek kişi bir sarhoştu, Beyoğlu meyhanelerinin birinde ülkemizdeki bütün mikropların temizlenmesi gerektiği üzerine uzun bir nutuk atmış, yan masada oturan ve gazetenin vereceği ödüle aklı takılmış bir başka vatandaş da bu mikroplar arasında Celâl'in adının da anıldığını söyleyerek Beyoğlu Komiserliğine ihbar etmişti onu. Galip Bey tanıyor muydu bu mahmur suratlı sarhoşu, rüyalarda kaybolup gitmiş bu bezginleri, öfkelileri, mutsuzları tanıyor muydu; resimleri bir bir önüne konan şu hülyalı ve suçlu yüzlerden herhangi birini son zamanlarda ya da son yıllarda Celâl'in yanında görmüş müydü Galip Bey?

Yaz ortalarında, yeni çıkan beş bin liralıkların üzerinde Mevlâna'nın resmedildiğini gördüğüm günlerde gazetelerde 'Fatih Mehmet Üçüncü' adlı emekli bir albayın ölüm ilanını da okudum. Aynı sıcak temmuz günlerinde zorunlu gece ziyaretleri daha sıklaşmaya, önüme konan fotoğraflar daha çoğalmaya başladı. Bana gösterilen fotoğraflarda, Celâl'in alçakgönüllü koleksiyonunda gördüklerimden daha hüzünlü, daha kederli, daha korkunç ve daha inanılmaz yüzler gördüm: Bisiklet tamircileri, arkeoloji öğrencileri, overlokçular, benzinci pompacıları, bakkal çırakları, Yeşilçam figüranları, kahvehane sahipleri, dini risale yazarları, otobüs biletçileri, park bekçileri, pavyon kabadayıları, genç muhasebeciler, ansiklopedi satıcıları... Hepsi işkenceden geçirilmiş, az ya da çok dövülüp hırpalanmıştı, hepsi belleklerinin derinliklerinde yatan ama yattığını unuttukları, unuttukları için de hiç aramadıkları o kaybolmuş esrarı, o gizli bilgiyi unutmak, dipsiz bir kuyudan bir daha hiç geri dönmeyecek şekilde unutarak kaybetmek ister gibi, yüzlerindeki kederi ve korkuyu örten bir 'ben burada değilim' ifadesiyle, bir 'zaten ben bir başka kişiyim' ifadesiyle fotoğraf makinesine bakmışlardı.

Artık bana (ve okuyucularıma) çoktan sonuçlanmış gözüken eski bir oyunda hangi taşın yerine konmuş olduğuna, hiç de farkına varmadan, çok önceden öngörülmüş hangi hamleleri yaptığıma yeniden dönmek istemediğim için, fotoğraflardaki yüzlerde gördüğüm harflerden sözetmeyecektim hiç. Ama şatodaki ('kale' demem daha mı yerinde olurdu acaba?) bitip tükenmeyen gecelerin birinde, bana gösterilen bütün yüzleri aynı kararlılıkla geri çevirdiğimde, sonraları kurmay albay olduğunu öğreneceğim bir MİT görevlisi, "Harfleri," diye sordu bana, "harfleri de göremiyor musunuz hiç?" Profesyonel bir olgunlukla ekledi: "İnsanın bu ülkede kendisi olmasının ne kadar zor olduğunu biz de biliyoruz. Ama siz de bize biraz yardım etseniz."

Bir gece, Anadoludaki tarikat kalıntılarında, Mehdi inancının nasıl hâlâ sürdüğünü, istihbarat çalışmalarının sonuçlarını değil de, kendi karanlık ve tatsız çocukluk anılarını anlatır gibi dillendiren tombul bir yarbayın çıkarsamalarını dinlemiştim: Gizli Anadolu yolculuklarında Celâl, bu 'irticai kalıntılar'la ilişki kurmaya çalışmış, Konya'nın kenar mahallelerindeki bir araba tamircisinde ya da Sivas'ta bir yorgancının evinde birtakım uykudagezerlerle buluşmayı başarmış, kıyamet gününün işaretlerini yazılarına koyacağını, ama beklemeleri gerektiğini söylemişti onlara. Tepegözlerden, suları çekilmiş Boğaz'dan, kılık değiştiren paşalardan, padişahlardan sözettiği yazılar işte bu işaretlerle kaynaşıyordu.

Bu işaretleri en sonunda çözebildiğim açıklayan çalışkan memurlardan biri, Celâl'in 'Öpüş' başlıklı yazısının paragraf başlarındaki harflerle kurulacak akrostişlerin muammayı çözeceğini bütün ciddiyetiyle söylediğinde, "biliyordum," demek gelirdi içimden. Humeyni'nin kendi mücadele ve hayatını anlattığı kitabının adının 'Keşf ül Esrar' olmasındaki anlamı ve adamın Bursa' da sürgün yıllarında şehrin karanlık sokaklarında çekilmiş fotoğraflarını bana gösterdiklerinde de neyi işaret etmek istediklerini gayet iyi anlayarak, "biliyorum," demek isterdim. Ben de, onlar gibi, Celâl'in Mevlâna yazılarının arkasındaki kayıp kişiyi ve kayıp esrarı biliyordum. Celâl'in kayıp bir esrarı 'tesis etmek' için, onların deyişiyle 'vidaları gevşediği' ya da hafızasını kaybettiği için kendini öldürtecek birini aradığını güle eğlene söylediklerinde ya da Celâl'in karağaçtan

dolabının derinliklerinde bulduğum fotoğraflardaki kayıp ifadeli, hüzünlü, kederli kişilerden birine çok benzeyen bir yüzle önüme konmuş fotoğraflardan birinde karşılaştığımda da gene, "biliyordum," demek gelirdi içimden. Boğaz sularının çekilmesi üzerine yazdığı yazıda çağırdığı sevgililerinin, bir öpüşme hayaliyle yazdığı yazıda seslendiği hayâli karısının, uyku öncesi düşleri içersinde karşılaştığı kahramanların da kim olduklarını bildiğimi söylemek isterdim. Celâl'in yazılarının birinde sözünü ettiği, sinema gişesindeki soluk yüzlü Rum kızına vurularak deliren bilet karaborsacısının, aslında kendilerine bağlı bir sivil polis olduğunu alayla hatırlattıklarında ve gecenin geç saatlerinde, aramızdaki sihirli ayna yüzünden, biz onu görebildiğimiz, ama o bizi göremediği için daha da huzursuzlaşan sanığın dayaktan, işkenceden ve uykusuzluktan bütünlüğünü, sırlarını ve anlamını kaybetmiş yüzüne uzun uzun baktıktan sonra, onu da tanıyamadığımı söyleyince ben, aslında, Celâl'in yüzler ve haritalar üzerine yazdıklarının 'sıradan bir numara' olduğunu, bu ucuz yöntemle kendisinden bir sır, bir emanet, bir ortaklık işareti bekleyen okurlarını aldatıp mutlu ettiğini bana açıkladıklarında, söylediklerine inanmamama rağmen gene "biliyordum," demek gelirdi içimden. Belki de, bildiğimi ya da bilmediğimi onlar da biliyorlardı da, bir an önce işlerini bitirmek istedikleri, yalnız benim değil, bütün gazete okurlarının, bütün vatandaşların, akıllarının bir köşesinde kıpırdanan kuşkuyu büyüyüp filizlenmeden kurutmak istedikleri" için, hayatlarımızın kara zifti ve boz tortusuyla örtülmüş esrarı, Celâl'in kayıp ve kara esrarını bizler keşfetmeden önce öldürmek istiyorlardı.

Bazan, hikâyenin yeterince uzadığına inanan kül yutmaz hafiyelerden biri? İlk defa karşılaştığım kararlı bir paşa, ya da aylar önce tanıştığım sıska bir savcı, bütün ipuçlarının, ayrıntıların bilinmeyen anlamını bir sihirbaz kolaylığıyla roman okurları için tek tek çözen o hiç de inandırıcı olmayan dedektif gibi, dörtbaşı mamur bir hikâye anlatmaya girişirdi. Rüya’nın okuduğu romanların son sayfalarını hatırlatan bu sahne gelişirken, tıpkı bir okul 'tartışması'nda jüri üyeliği yapan öğretmenler gibi, parlak öğrencinin incilerini sabır ve gururla dinleyen öteki görevliler, önlerindeki Devlet Malzeme Ofisi başlıklı kâğıtlara notlar alırlardı: Katil, toplumumuzu

'destabilize' etmek isteyen dış güçlerin yolladığı bir piyondu; sırlarının alay konusu edildiğini gören Bektaşi-Nakşibendiler ve aruz vezniyle akrostişli şiirler yazan bazı şairlerle modern ozanlar, yani gönüllü Hurufiler, bizi kargaşaya, bir çeşit kıyamete doğru iten bu kumpasta farkında olmadan dış güçlerin temsilciliğini üstlenmişlerdi. Hayır, hiçbir politik yanı yoktu bu cinayetin: Öldürülen gazetecinin, yıllardır modası geçmiş bir hayayla, kimsenin okuyamayacağı bir uzunluk ve üslupla kendi kafasına takılan politika dışı saçmalıkları kaleme aldığını hatırlamak yeterdi bunu anlamak için. Katil, kendisi hakkında Celâl'in yazdığı abartılı efsaneleri alay sanan ünlü bir Beyoğlu haydutunun ya kendisi ya da onun tuttuğu kiralık bir silâhşordu. Sırf şan olsun diye cinayeti üstlenerek kendi kendilerini ihbar eden üniversite öğrencilerinin itiraflarının işkenceyle geri aldırtıldığı ya da camiden getirilen günahsızların itirafa zorlandığı gecelerin birinde, çocukluğunu bir MİT paşasıyla 'eski İstanbul'un aynı arka bahçelerinde ve cumbalı sokaklarında geçirmiş takma dişli bir Divan Edebiyatı profesörü, Hurufilik ve eski kelime oyun ve sanatları üzerine yaptığı ve şakalarla kesilen sıkıcı bir açıklamadan sonra, benim gönülsüzce anlattığım hikâyemi de dinlemiş ve kenar mahalle falcıları gibi kurum kurum kurumlanarak olayların Şeyh Galip'in, 'Hüsn-ü Aşk'ına da pek zorlanmadan pekâlâ oturtulabileceğini bile söylemişti. Ödül heyecanıyla, gazetelere ve emniyet teşkilatına yazılan ihbar mektupları o sırada şatodaki iki kişilik bir kurul tarafından inceleniyordu: Profesörün, iki yüz yıl önceki şiir sorunlarına dikkat çeken edebi buluşunu dikkate almadılar.

Katilin ihbar edilen bir berber olduğuna o sıralarda karar verdiler. Altmış yaşlarında, ince ve küçücük adamı bana gösterdikten ve gene teşhis edemediğimi anladıktan sonra şatodaki çılgın ölüm, hayat, esrar ve iktidar şenliklerine beni bir daha çağırmadılar hiç. Suçunu önce inkâr eden, sonra itiraf eden, sonra gene inkâr ve gene itiraf eden berberin hikâyesini gazeteler bir hafta sonra ayrıntılarıyla yayımladılar. Celâl Salik, yıllar önce ilk olarak 'Kendim Olmalıyım' başlıklı bir yazısında sözetmişti bu adamdan: O yazıda, ve sonraki başka yazılarında berberin Gazeteye gelip kendisine, Doğu ile ilgili, bizimle ve varoluşumuzla ilgili derin bir esrarı aydınlatacak sorular

sorduğunu, kendisinin de bu sorulara birer şakayla karşılık verdiğini yazmıştı. Berber, birer hakaret olarak kabul ettiği ve başkalarının da tanık olduğu bu şakaların önce bir yazıda hatırlatıldığını, birkaç kere yeniden ele alındığını öfkeyle görmüştü. Yirmi üç yıl sonra ise ilk yazının gene aynı başlıkla yeniden yayımlanarak, kendisine aynı hakaretin yeniden edildiğini gören berber, çevresindeki bazı odakların kışkırtmasıyla köşe yazarından intikam almaya karar vermişti. Polislerden ve gazetelerden öğrendiği dille, işini 'bireysel terörizm' olarak niteleyen berberin, varlığını inkâr ettiği kışkırtıcı odakların kimler olduğu ise hiç anlaşılamadı.

Gazetelerde adamın anlamdan ve üzerindeki harflerden arınmış yorgun ve hırpalanmış yüzünün fotoğraflarının yayımlanmasının üzerinden çok geçmeden, ibret olsun diye hızlandırılmış bir davanın ibret olsun diye hemen onaylanan karan gereği, bir sabah, İstanbul'un sokaklarında yalnızca sıkıyönetim yasağına aldırmayan kederli köpek sürülerinin gezindiği bir saatte, berberi astılar.

O günlerde bir yandan Kaf Dağı hakkında hatırlayabildiğim ve bulabildiğim hikâyeler üzerinde çalışıyor, bir yandan da 'olayları' aydınlatmak için avukatlık yazıhanemde beni ziyaret edenlerin kuramlarını bir uyku sonrası mahmurluğuyla dinliyor, kimseye de pek yardım edemiyordum. Yazılarından Celâl’in Deccal olduğunu çıkaran ve kendisi bu sonucu çıkarıyorsa katilin de çıkardığını ve böylece Celâl’i öldürerek kendisini Mehdi'nin, yani O'nun yerine koyduğunu uzun uzun anlatıp, cellât hikayeleriyle kaynaşan gazete kesiklerindeki harfleri gösteren tutkulu imam hatip lisesi öğrencisini de böyle dinledim, Celâl'e tarihi kıyafetler dikip sattığını anlatan Nişantaşı'ndaki terziyi de. Terzinin, Rüya'nın kayıplara karıştığı karlı gece, dükkânında çalışırken gördüğüm terzi olduğunu bile yıllar önce gördüğü bir filmi hayâl meyâl hatırlayan biri gibi zorlukla hatırladım. Aynı tepkiyi, MİT arşivinin zenginlikleri hakkında bilgilenmek ve gerçek Mehmet Yılmaz'ın en sonunda yakalanıp suçsuz öğrencinin salıverildiğini bana müjdelemek isteyen Saim'e de gösterdim. Saim, cinayet nedeni olarak gösterilen yazının başlığına dikkati çekerek 'Kendim Olmalıyım' sözü üzerine akıl yürütürken, ben kendim

olmaktan o kadar uzaklaşmıştım ki, bu kara kitaptan da, Galip'ten de uzaklaşıyordum sanki.

Bir dönem kendimi yalnızca avukatlığa ve davalarıma verdim. Bir dönem ise, işlerimi gevşettim, eski arkadaşlarımı aradım, yeni tanıştığım kişilerle lokantalara, meyhanelere gittim. Bazan İstanbul'un üzerindeki bulutların inanılmayacak bir sarıya ya da kül rengine döndüğünü farkediyor, bazan da şehrin üzerindeki göğün o her zamanki bildik tanıdık gök olduğuna inandırmaya çalışıyordum kendimi. Geceyarıları, Celâl’in o haftaki yazılarından ikisini üçünü, tıpkı verimli dönemlerinde Celâl’in yaptığı gibi bir çırpıda rahat rahat yazdıktan sonra, masadan kalkar, telefonun yanındaki koltuğa oturup bacaklarımı sehpaya uzatır ve çevremdeki eşyaların ağır ağır başka bir dünyanın, başka bir âlemin eşyalarına ve işaretlerine dönüşmesini beklerdim. O zaman hafızamın derinliklerindeki bir yerden, bir anının bir gölge gibi kıpırdandığını, hafıza bahçesinin bir başka bahçeye açılan, oradan bir ikinci, üçüncü bahçelere açılan kapılarından geçerek gölgenin ilerlediğini ve bu tanıdık bildik süreç boyunca sanki kendi kişiliğimin kapılarının da açılıp kapanarak, kendimin de o gölgeyle bulaşacak, o gölgeyle mutlu olabilecek bir başka kişiye doğru değiştiğimi hisseder, sonra o başka kişinin sesiyle konuşmak üzereyken yakalardım kendimi.

Rüya'nın anılarıyla hazırlıksız bir zamanda karşılaşmamak için hayatımı, pek de sıkı olmasa da, bir denetim altında tutuyor, beklenmedik bir zaman ya da yerde üzerime çökmesinden korktuğum hüzünden dikkatle kaçmıyordum. Haftada iki üç kere akşamları Hâle Halalara gittiğimde, yemekten sonra, Vasıf ile birlikte Japon balıklarına yem verir, ama onunla birlikte yatağının kenarına oturup göstereceği gazete kesiklerine bakmazdım hiç. (Gene de, Celâl’in resmi yerine Edward G. Robinson'unkinin basıldığı gazetenin kesiğiyle böyle karşılaştım ve ikisinin çok uzak akrabalar gibi az da olsa birbirlerine benzediklerini böyle keşfettim.) Vakit geç olduğunda sanki hasta yatağında yatan Rüya beni evde bekliyormuş gibi daha da gecikmeden eve dönmemi babam ya da Suzan Yenge bana söylediğinde,

"Evet," derdim onlara, "sokağa çıkma saati başlamadan bir an önce ben gideyim."

Ama Alâaddin'in dükkânının önünden geçen ve bizim Rüya ile her zaman yürüdüğümüz sokaklardan değil, eski evimize de, Şehrikalp Apartmanına da yolu büsbütün uzatan arka sokaklardan yürür, Celâl ile Rüya'nın Konak Sinemasından çıktıktan sonra yürüdükleri sokaklara girmemek için yolumu gene değiştirir, böylece, İstanbul'un tuhaf ve karanlık ara sokakları, lambaları, harfleri, bilmediğim duvarları, kör gözlü korkunç yüzlü apartmanları, çekilmiş karanlık perdeleri, cami avluları arasında bulurdum kendimi. Bütün bu karanlık ve ölü işaretler arasında yürümek beni öylesine başka biri yapardı ki, sokağa çıkma yasağının başlamasından az sonra Şehrikalp Apartmanının kaldırımına vardığımda, en üst katın balkon demirlerine hâlâ asılı duran bez parçasını gördüğümde, bunu Rüya'nın beni evde beklediğinin bir işareti olarak okurdum kolaylıkla.

Boş ve karanlık sokaklarda yürüdükten sonra Rüya'nın benim için astığı işareti balkon demirinde görünce, evliliğimizin üçüncü yılında, karlı bir geceyarısı, yıllardır ahbaplık eden anlayışlı iki dost gibi birbirimizi iğnelemeden ve sohbeti Rüya'nın ilgisizliğinin dipsiz kuyusuna hiç düşürmeden ve birden aramızda bir ruh gibi beliriveren o derin sessizliğin yaklaştığını da hiç hissetmeden uzun uzun konuştuklarımızı hatırlardım. Benim konuyu açmamla, Rüya'nın da kendi hayâl gücünden aldığı bir tatla yetmiş üç yaşında birlikte geçireceğimiz bir günü hayâl etmiştik.

Yetmiş üç yaşındayken, bir kış günü, birlikte Beyoğlu'na çıkacaktık. Biriktirdiğimiz paralarla kendimize karşılıklı birer hediye alacaktık: Bir kazak ya da bir çift eldiven. Üzerimizde, sevip alıştığımız ve bizim kokumuzla kokan eski ve ağır paltolarımız olacaktı. Bir şey aramadan, konuşa konuşa ve boş boş vitrinlere bakacaktık. Nefretle küfür ederek, her şeyin değişmesinden yakınacak, eski elbiselerin, eski vitrinlerin ve eski insanların daha iyi ve güzel olduğundan dem vuracaktık. Bunları yaparken, gelecekten bir şey bekleyemeyecek kadar ihtiyar olduğumuz için böyle davrandığımızı bilecektik; ama gene de böyle davranacaktık. Nasıl tartıldığına, nasıl paketlendiğine dikkatle bakarak bir kilo kestane

şekeri alacaktık. Sonra Beyoğlu'nun arka sokaklarında bir yerde, daha önceden hiç görmediğimiz bir eski kitapçı bulacak ve şaşkınlık ve sevinçle birbirimizi kutlayacaktık. İçeride, Rüya'nın hiç okumadığı ya da okuduğunu unuttuğu ucuz polisiye romanlar olacaktı. Biz romanları seçip eşelenirken, kitap yığınları arasında gezen yaşlı bir kedi hırıldayacak, anlayışlı kitapçı kadın da bize gülümseyecekti. Ellerimizde ucuza aldığımız için bizi sevindiren kitap paketleri, Rüya'nın en azından iki aylık polisiye roman ihtiyacını karşılamanın sevinciyle oradan çıkıp girdiğimiz muhallebicide çaylarımızı içerken, aramızda küçük bir kavga çıkacaktı. Yetmiş üç yaşına geldiğimiz için, bizim gibi bütün insanların başına geldiği gibi, yetmiş üç yaşına gelip bütün hayatımızı boşa geçirdiğimizi bildiğimiz için kavga edecektik. Eve dönünce paketleri açacak, elbiselerimizi hiç çekinmeden çıkaracak ve kasları zayıflamış beyaz ve yaşlı gövdelerimizle bol kestane şekerli ve şuruplu uzun bir sevişmeye verecektik kendimizi. Yaşlı ve yorgun gövdelerimizin soluk rengi, altmış yedi yıl önce ilk tanıştığımız zamanlardaki çocuk tenlerimizin yarı saydam krem aklığında olacaktı. Hayâl gücü her zaman benimkinden parlak olan Rüya, çılgın sevişmenin ortasında durup sigara içip ağlayacağımızı da söylemişti. Konuyu ben açmıştım, çünkü yetmiş üç yaşında artık başka hayatları özlemeyecek bir hale geldiğinde Rüya’nın beni seveceğini biliyordum. İstanbul ise, okuyucularımın farkettiği gibi, aynı sefaletiyle yaşayacaktı.

Bazan Celâl'in eski kutuları içinde ya da yazıhanemdeki eşyaların arasında ya da Hâle Halanın evinde, bir odada, tuhaf bir şekilde gözümden kaçtığı için atılmamış eski bir eşyasına rastlıyorum hâlâ. İlk tanıştığımızda üzerinde gördüğüm çiçekli elbisenin mor düğmesi; bin dokuz yüz altmışlı yıllarda Avrupa dergilerindeki becerikli ve sağlıklı kadınların yüzlerinde görünmeye başlayan ve aynı yıllarda Rüya’nın altı ay takıp sonra attığı üst kenarları çekik 'modern' gözlükler; birini saçlarına iki eliyle yerleştirirken öbürünü dudaklarının kenarında tuttuğu küçük, kara firketeler; yıllarca kayıp diye hüzünlendiği ve içine dikiş iğneleriyle ipliklerini koyduğu tahta vakvağın kuyruktan kapağı; Melih Amcanın avukatlık dosyaları arasında kalmış ve bir ansiklopediden kopya

edilerek hazırlanmış Kaf Dağı'nda yaşayan efsanevi Simurg kuşuna ve onu arayanların serüvenlerine ilişkin edebiyat ödevi; Suzan Yengenin saç fırçasına takılı kalmış saç telleri; bana yazılıp verilmiş bir sipariş listesi (lakerda, 'Beyaz Perde' dergisi, çakmak için gaz, fındıklı Bonibon çikolatası); Dedeyle birlikte yapılmış bir ağaç resmi; alfabedeki at; on dokuz yıl önce kiralık bir bisiklete binerken ayaklarında gördüğüm yeşil çorapların teki.

Bu nesnelerden birini Nişantaşı sokaklarındaki, apartman önlerindeki çöp tenekelerinden birine usulca, saygıyla, titizlikle bırakıp kaçmadan önce, onları birkaç gün, bazan birkaç hafta, hatta -peki peki- bir iki ay kirli ceplerimde taşır, onlardan acıyla uzaklaştıktan sonra bile, tıpkı apartman karanlığından geri dönen eşyalar gibi, bir gün anılarıyla birlikte bu hüzün eşyalarının da bana tek tek geri geleceklerini düşlerdim.

Bugün Rüya'dan bana kalanlar ise yalnızca yazılar; bu kara, kapkara, karanlık sayfalar. Bazan bu sayfalardaki hikâyelerden birini, sözgelimi cellâtın hikâyesini ya da Rüya ile Galip adlı masalı Celâl'in ağzından ilk duyduğumuz karlı kış gecesini hatırladığımda, insanın kendisi olabilmesinin tek yolunun bir başkası olması ya da bir başkasının hikâyelerinde kaybolması yolundaki bir başka hikâyeyi hatırlıyor, kara bir kitapta yanyana getirmek istediğim bu hikâyeler de bana, tıpkı bizim birbirlerine açılan aşk hikâyelerimiz ve belleklerimiz gibi, bir üçüncü, bir dördüncü masalı, İstanbul'un sokaklarında kaybolunca başka biri olan âşığın hikayesiyle, yüzündeki kayıp anlamı ve esrarı arayan adamın hikâyesini heyecanla hatırlatıyor ve böylece eski, çok eski, çok çok eski hikâyeleri yeniden kaleme almaktan, ibaret yeni işime daha bir şevkle sarılıp kara kitabımın sonuna geliyorum. O sonda, Galip gazeteye yetiştirmesi gereken ve aslında kimsenin de artık pek aldırış etmediği Celâl'in son yazısını yazıyor.

Sonra, sabaha doğru acıyla Rüya'yı hatırlıyor ve masadan kalkıp uyanmakta olan şehrin karanlığına bakıyor. Rüya'yı hatırlıyor ve masamdan kalkıp şehrin karanlığına bakıyorum. Rüya'yı hatırlıyor ve İstanbul'un karanlığına bakıyoruz ve geceyarıları, uykuyla uyanıklık arasında mavi- damalı yorganın üzerinde Rüya’nın izine

rastladığımı sandığım zaman kapıldığım keder ve heyecana kapılıyoruz. Çünkü hiçbir şey hayat kadar şaşırtıcı olamaz. Yazı hariç. Yazı hariç. Evet tabii, tek teselli yazı hariç.

1985-1989

EPİGRAFLAR

Sayfa 5: Multyiddin Arabi maddesi. İslâm Ansiklopedisi, Ahmet Ateş. Birinci Kısım

1. Bölüm: Genç Gazeteciye Nasihatlar, M.Balamir.

2. Bölüm: Kitap-al Zulmet, Obsaviri Libri'den (Bottfolio) Arapçaya çeviren: İbn Zerhani.

3. Bölüm: Maite Laurids Brigge'nin Notları, R.M.Rilke, çeviren: Behçet Necatigil.

4. Bölüm: Mazaret ve İstihza, Biron Paşa.

5. Bölüm: Albenine dispanıe, Marcel Proust. Kara Kitap için çev. Hür Yumer.

6. Bölüm: Divina Commedia, Dante.

7. Bölüm: Through the Looking-Glass, Lewis Carroll.

8. Bölüm: Yahya Kemal'le Sohbetler, Sermet Sami Uysal.

9. Bölüm: Hüsn-ü Aşk, Şeyh Galip.

10. Bölüm: Ahmet Mithat Efendi maddesi, İstanbul Ansiklopedisi. Vakanüvis Abdurrahman Şeref.

11. Bölüm: Milliyet Gazetesi, 1 Haziran 1952, R.C.Ulunay.

12. Bölüm: Biographia Literaia, S.T.Coleridge.

13. Bölüm: Vesikalı Yarim, Lütfi Akad.

14. Bölüm: Mektuplar, Dostoyevski.

15. Bölüm: Mesnevi, Mevlâna.

16. Bölüm: Talented Mr. Ripley, Patricia Highsmith.

17. Bölüm: Muharrir, Şair, Edip, Ahmet Rasim.

18. Bölüm: The House of the Seven Gables, Nathaniel Hawthorne.

19. Bölüm: Alice in Wonderland, Lewis Carroll.

İkinci Kısım

1. Bölüm: Madame Bovary G. Flaubert.

2. Bölüm: Aurelia, Gerard de Nerval.

S. Bölüm: Divan, Şemsi Tebrizi, Mevlâna.

4. Bölüm: Essays On His Own Times, S.T.Coleridge.

5. Bölüm: Through the Looking-Glass, Lewis Carroll.

6. Bölüm: Nemide, Halit Ziya Uşaklıgil.

7. Bölüm: Manttk-üt Tayr, Feridüddin Attar.

8. Bölüm: Binbir Gece Masalları.

9. Bölüm: Divan, Niyazi-i Mısri.

10. Bölüm: Üslub maddesi, Edebiyat Lügati, Tahir-ül Mevlevi.

11. Bölüm: The Deluge At Norderney, Isak Dinesen.

12. Bölüm: Hüsn-ü Aşk, Şeyh Galip.

13. Bölüm: Vesiletün Necat, Süleyman Çelebi.

14. Bölüm: Hüsn-ü Aşk, Şeyh Galip.

15. Bölüm: Confessions of an English Opium-Eater, De Quincey.

16. Bölüm: Eşkâli Zaman, Ahmet Rasim.

17. Bölüm: Shadow-A Parable E.A.Poe.